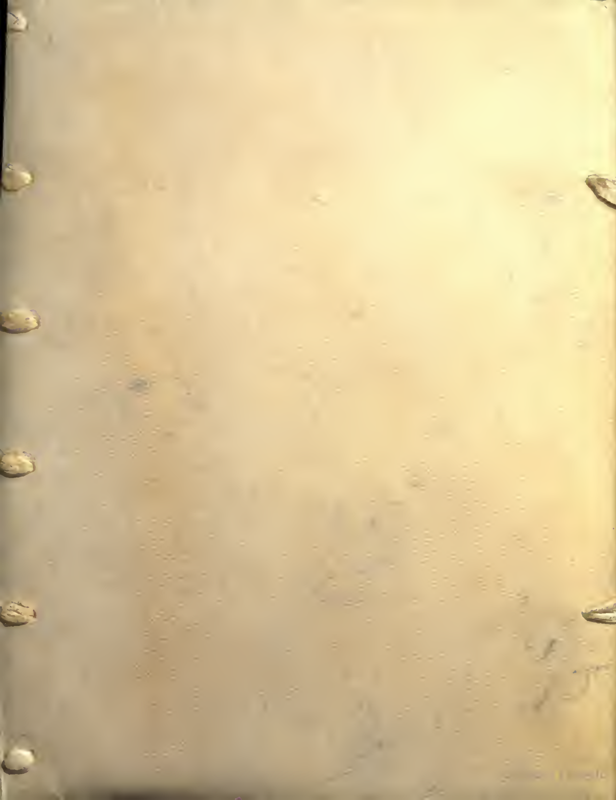

S. BERNARDI CLAREVALLENSIS ABBATIS GENVS ILLVSTRE ASSERTVM.

Accedunt ODONIS de Diogilo, IOHANNIS Eremitæ, HERBERTI Turrium Sardiniæ Archiepiſcopi, aliorúmque aliquot Scriptorum Opuſcula, duodecimi poſt Chriſtum ſæculi hiſtoriam ſpectantia: quorum ſeriem proxima poſt Epiſtolam nuncupatoriam pagina dabit.

Curâ & ſtudio PETRI FRANCISCI CHIFLETII, *Societatis* IESV *Presbyteri.*

DIVIONE,
Typis PHILIBERTI CHAVANCE, Typographi Regij, viâ S. Iohannis, ad Inſigne Pueri IESV.

M. DC. LX.

CVM FACVLTATE SVPERIORVM.

Veneunt Pariſijs apud Bernardinos.

REVERENDISSIMO PATRI, AC DOMINO,

D. PETRO HENRY,

ABBATI

CLAREVALLENSI MERITISSIMO.

VLTA sunt (VIR REVERENDISSIME) *quæ hoc Opusculum Tibi vni præ cæteris vindicant. Primùm illa Sapientis quasi lex*; Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur vt iterum fluant. (Ecclesi. 1. 7.) ODONEM *de Diogilo*, HERBERTVM *Turritanum Archiepiscopum*, IOHANNEM *Eremitam, adeóque huius voluminis optima quæque, de Clareuallensis Bibliothecæ penu diuite accepi olim à decessore tuo beatæ memoriæ* CLAVDIO L'ARGENTIER. *Ea ipsa Tibi à me potiori iure redhibenda sunt; quòd ille fecit quidem vt ad me peruenirent, Tu etiam vt publicum per me aspicerent. Deinde quæ his continentur, non modò prodiere è tuâ Claraualle, sed & eam maximè illustrant, docéntque quantos hæc splendida vallis (vt ad Sidonium alludam)* miserit in cœlum montes. *Et quis ascetarum tuorum his exemplis non inardescat, dum hìc legerit quæ veterum Patrum suorum sanctitas morum, quàm* (In Eucharistico ad Faustum.)

familiaris cum Deo & superis consuetudo, quæ morientium fiducia; quæ exultatio, qui triumphi, è lectulis suis recto tramite ad æternas Beatorum mansiones euolantium? Tibi nimirum hanc gratiam debebunt, qui has ipsas dignas cedro & sempiternis monumentis historias, de blattarum puluere ac tenebris in apertam lucem emergere voluisti. Quid plura? De S. BERNARDO inprimis mira hic liber continet. Cui porrò nuncupandus, nisi Tibi, qui non modò Clareuallensis Abbatis nomen geris, sed & cumulatè tanti (*quod caput est*) mensuram nominis imples. *Historicè loquor: nullus hìc tropus, nulla auxesis. Tu à primo tyrocinio per omnes regularium officiorum gradus probatus, sic horum munerum partes expleuisti, sic tuis præluxisti, vt illi Patrem communem Te maximè optarent, cuius in sinu acquiescerent, cuius regerentur consilijs, cuius vitæ ratione ac temperamento ad meliora incitarentur. Patere Tibi à me dici, quod non adblandiendi libido, sed æqui, boni, veríque amor exprimit. Duo quædam præ alijs mirari licet in magno Bernardo, cuius obtines sedem. Hinc paternum erga suos affectum, & φιλανθρωπίαν (quam vocant) ac suauitatem in congressibus: inde zelum & vigorem animi in carpendis vitijs, ac præsertim in exagitandis Ecclesiæ rebellibus. Hæc ipsa in Te amant qui te probè norunt. Sic se à Te diligi, sic foueri gloriantur tui, vt filios ab optimo parente. Sic in rebus gerendis Tui semper similis es, vt in Te comitas grauitate condita omnium oculos feriat. Nec ideò deesse Tibi dixerim, vbi res poscit, aculeum seueritatis. Referam quod in Claraualle ante duos ferè annos gestum est, quódque ab oculatis testibus ipse accepi. Accumbebant mensæ tuæ graues aliquot viri, erátque cœtus conuiuarum quasi duodenarius. Ex his hospes vnus, ætate iuuenis, familiâ clarus, fando appulsus est ad exerendum animi sui virus: erat*

verò (vt ferunt) de Ianſſenianorum damnatâ turbâ, & inter illos à quo ſolutior. Igitur cæco impetu quædam impiè in Sanctorum reliquias, quædam in Sanctiſſimum Dominum noſtrum Alexandrum Papam ſeptimum irreuerenter effutijt. Non tuliſti proterui hominis impudentiam. Erectus in pedes, ſilentium ei indixiſti, temerariam eius audaciam ſeuerè redarguiſti; minatus, ni deſiſteret, mox illum à Te & cœnaculo & domo cum dedecore exturbandum. Profuit iuueni tua hæc caſtigatio. Ille quaſi de cœlo tactus repentè obmutuit. Tu tuum de noſtræ religionis ſacris ac myſterijs ſenſum, atque erga Romanos Pontifices intimam reuerentiam graui oratione teſtatus, ſenſus eoſdem conuiuis, ac per eos alijs quamplurimis impreſſiſti. Macte his ſtudiis, Abba Reuerendiſſime. Sic BERNARDVM quem officio repræſentas, exhibere perges etiam moribus. Sic illi, ac cæteris deceſſoribus tuis iam cælo receptis, poſt vitam hanc benè beatéque tranſactam (quam Tibi diuturnam apprecor) nouum ſidus accedes. Hoc opto, hoc voueo Diuione, iv. *Nonas Februarij, anno æræ Chriſtianæ* M. DC. LX.

REV. P. T.

Addictiſſimus PETRVS FRANCISCVS CHIFLETIVS Presbyter è Societate IESV.

ELENCHVS CONTENTORVM
in hoc volumine.

probis

sus

IN SEPTEM LIBELLOS ODONIS DE DIOGILO, DE LVDOVICI VII. FRANCORVM REGIS PROFECTIONE IN ORIENTEM,

PRAEFATIO.

EST Diogilum (vulgò DVEIL) Parisiensis agri villa, S. Eugenij Toletanorum primi Episcopi martyrio nobilis, à quâ ODO hic, monachus Dionysianus & ortus est, & nomen tulit. Scribit de Regis itinere ad Abbatem suum Sugerium, regni Francici administratorem relictum, ipse Regi comes itineris, à sacris, & à secretis, Regísque adeò lateri tantùm non perpetuò affixus, ac eius non modò rerum gestarum conscius, sed etiam consiliorum particeps. Tenuit ea peregrinatio annos omnino duos, quorum prioris cursum & casus varios Odo tam accuratè explicuit vt scriptorum nemo alius. Indidem autē scribit, vnde & Rex ipse ad Sugerium de eodem argumento; nempe ex Antiochiâ Syriæ, ad quam iam multa passi appulerant die XIX. mensis Martij, quæ fuerat feria sexta infra hebdomadam tertiam Quadragesimæ anni MCXLVIII. Et nos regiam illam epistolam huic Relationi idcircò appendimus, vt alteri ab alterâ lux affulgeat. Quod enim Rex integrâ vix paginâ Sugerio insinuat, hoc ipsum Odo septem libellis eidem exponit, quos diù desideratos, summéque expetitos, nunc tandem ex codice MS. Clareuallensi in publicum emittimus. Præfatur de Conuentu Episcoporum & Procerum apud Bituricas, ad diem Christi Natalem qui anni MCXLVI. Dionysiani caput fuit; vbi Godefridus Lingonensis Episcopus cùm de ROHES siue Edessæ depopulatione, Christianorumque à Turcis oppressione intolerabili perorasset, simul omnium

animos ad ferendum auxilium permouit. Legimus porrò in Chronico Cisterciensi MS, & apud Robertum de Monte, complurésque alios, ad sanctum Sepulcrum peregrinationem illam susceptam ex voto à Ludouico Rege, compuncto ob incensam castri Vitriaci basilicam, cum mille & trecentis promiscuæ multitudinis quæ in eam confugerat, capitibus in eâ inclusis: quod Regis facinus, anno Christi MCXLII. S. Petri Catalaunensis Chronicon vetus adscribit. Vt vt sit, ad eam expeditionem, Crucis ex more assumendæ dicta est Paschatis proximi dies, quæ fuit Martij mensis prima & tricesima; locus Vezeliacum castrum, Beatæ Mariæ Magdalenæ olim reliquijs, & Gerardi Comitis, Berthæque eius coniugis liberalitate inclytum: vbi Regis exemplo, & S. Bernardi Clareuallensis Abbatis prædicatione accensus populus ingens, ei se peregrinationi in annum proximum deuouit. Probatum maximè id consilium Eugenio Papæ tertio. Interim Stampas indicta sunt comitia ad CIRCVMDEDERVNT ME, hoc est, ad Dominicam Septuagesimæ, quæ anno illo MCXLVII. die mensis Februarij sextadecimâ euênit. Ibi sacræ militiæ firmata vota, totiúsque exercitus lustratio ad Metensem ciuitatem, & Pentecostes quartam feriam edicta. Traiectus est Rhenus Vormatiæ, Danubius Ratisponæ: inde per Bauariam, Hungariam, & Bulgariam, in Græci Imperatoris Manuelis Comneni ditionem iter fuit. Is datæ Christianis Latinis fidei immemor, aduersùs eos cum Turcis clanculùm fœdere inito, non Francicum modò, sed & Germanicum Conradi Imperatoris florentissimos exercitus, datis amicitiæ obtentu viarum ducibus, per siluarum inuia, & montium confragosa circumductos, Turcorum deinde insidijs exceptos, opibus, impedimentis, equis, armis, viris nudauit, ac penè ad nihilum redegit. Quam tragœdiam, inspector ipse Odo Sugerio suo tantùmnon oculis subijcit. Stupuit orbis terrarum, potentissimorum duorum Regum tantos apparatus, conatúsque, paucorum mensium spatio in irritum cecidisse. Nec defuêre qui tum Bernardo huius belli incentori grauem struerent calumniam: cùm nimirum (quæ vulgi imprudentia est) consilia ex euentis æstimarent. Sed eam abundè purgauit

perspecta viri sanctimonia, cuius etiam apostolico zelo diuina ipsa virtus signis multis, ac prodigijs patrocinata est. Scribebat Odo ad Sugerium eâ mente, vt hic, sicut Ludouici senioris, cognomento Grossi Vitam ac res gestas stylo explicuerat, sic & filij eius Ludouici Iunioris historiam posteritati commendaret. Sed ne integra prodiret, intercessit Sugerij obitus, anni æræ Dionysianæ MCLII, Idibus Ianuarijs vitâ functi: cui successor electus Odo de Diogilo, ad annos octodecim Dionysiano monasterio Abbas præfuit. Deprehendere autem mihi videor ex præfatione vulgatâ Gestorum Ludouici VII. quæ in Regis huius, & Alienordis coniugis diuortio finiuntur, ea Sugerij opus esse; aut saltem ab illo inchoatum, quod vel Odo, vel recentiorum alius quispiam prosequutus, subinde interpolarit.

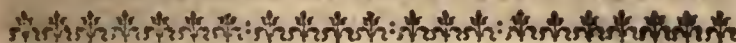

ITINERARII HVIVS OPVSCVLI

τὰ τοπικὰ, καὶ τὰ χρονικά.

1. IN Natali Domini, adeòque primo ipso die anni Dionysiani 1146, apud Bituricas, in Episcoporum & Procerum confluentu, Godefridus Lingonensis Episcopus orationem habuit de ROHES, siue Edessæ depopulatione; & Christianorum orientalium oppressione à Turcis. Indicta sunt super eâ re Comitia Vezeliaci in proximum Pascha.

2. Die Paschæ, XXXI. Martij anni eiusdem 1146. ad S. Bernardi Clareuallensis Abbatis prædicationem, Vezeliaci decernitur expeditio in Terram sanctam. Assumuntur Cruces primùm à Rege Ludouico Iuniore, atque ab eius coniuge Alienorde Reginâ; tum horum exemplo ab alijs innumerabilibus. Datur solidus annus bellico apparatui.

3. Anno 1147. Stampas Regis iussu conuocantur Episcopi & Optimates regni ad *Circumdederunt me*; hoc est, ad Domi-

nicam Septuagesimæ, quæ fuit XVI. Februarij. Eligitur via per Constantinopolim. Constituuntur qui Rege peregrè profecto regnum administrarent, Sugerius Abbas S. Dionysii, cum Guillelmo Niuernense Comite. Sed hic haud multò pòst in Cartusiam se recipiens, ibi monasticum habitum ex voto suscepit. Ad vrbem Metensem concursus militiæ, & lustratio exercitus imperatur in imminentem Pentecostem.

4. Subinde Româ adueniens Eugenius Papa III. Pascha XX. Aprilis ad S. Dionysium celebrauit. Ibi Rex de eius manu vexillum regium, cum perâ & benedictione accipit. In quartam feriam Pentecostes profectio indicitur. Guillelmo Niuernensi Comiti Samson Remensis Archiepiscopus, & Rodulfus Viromandensis Comes regni rectores substituuntur.

5. Rex per Virdunum Metas venit ad Pentecostem. Eò post paucos dies totus cõfluit exercitus: ducitur, Vvormatiam peruenitur Apostolorum Petri &Pauli festâ die, Iunij XXIX.

6. Vvormatiæ trajecto Rheno, Herbipolim seu Vvirceburgum tridui itinere contenditur: indeque pari ferè distantiâ Ratisponam, vbi trans Danubium exercitus deportatur.

7. Ratisponâ secundo Danubio, tribus pariter diarijs ventum est Patauiam. Hinc in Nouam vrbem, seu Neoburburgum quinque circiter dierum itinere. A Neoburgo ad Portas Hungariæ, vnius non ampliùs diei iter fuit.

8. Per Hungariam diebus quindecim transitum est. Indéque occurrit in aditu Bogariæ, seu Bulgariæ, Bellagraua Bogarensis; sic nuncupari solita, yt ab Hungariæ cognomine ciuitate distinguatur.

9. A Bellagrauâ vno tantùm diario abest Brundusium paupercula ciuitas. A Brundusio quintâ die peruentum est in Græciæ vrbem, nomine Nit.

10. A Nit quatuor diebus in Hesternit: totidem hinc in Philippipolim. Philippipoli iam antè obierat Aluisus Atrebatensis Episcopus, VIII. Idus Septembris, Constantinopolim ad Græcorum Imperatorem præmissus Legatus à Ludouico Rege.

11. A Philippipoli Andronopolim diaria fuerunt quatuor; ab Andronopoli Constantinopolim quinque.

12. Constantinopoli Ludouicus Rex festum S. Dionysij cum Græcis celebrauit.

13. Egresso Rege Constantinopoli in Romaniam post exercitum suum, Sol mediâ sui parte obscuratus est, die Dominicâ, VII. Kalendas Nouembris. Quam defectionem illustrem fecit basilica S. Stephani Catalaunensis, cum primario altari, eo ipso die & horâ ab Eugenio Papâ III. alijsque tum Episcopis, tum Cardinalibus ritu sollemni consecrata; vt ex eius Ecclesiæ antiquis tabulis didicimus, quarum exemplar ad finem huius opusculi Lectori exhibemus.

14. Interim Alemannorum exercitu, (qui à Constantinopoli Antiochîam versûs breuissimum per Iconium, sed periculosissimum iter arripuerat) Græcorum dolis, Turcorumque armis penè confecto; eorum Imperator Conradus, triginta millibus militum suorum amissis, venit ad Regem Ludouicum, opem ab eo & solatium quæsiturus: & cum eo ad lacum Nicænum, apud castrum Lupar colloquiũ habuit sub initium Nouembris.

15. Post festum S. Martini Rex ad castrum Esseron venit: hinc Demetriam: tum denique Ephesum, Smyrnâ & Pergamo ad sinistram relictis. In valle Ephesinâ, quæ & Deceruion, Natale Domini cum ferijs aliquot sequentibus celebrauit.

16. Itum hinc Laodiciam versùs per vada fluminis Mæandri: quæ ad vada, Turcorum magna est edita à Francis strages, haud quidem ipsis incruenta: quippe eo loco inter cæteros Milo de Nogentiaco aquis præfocatus interijt.

17. Tertio pòst die peruentum est Laodiciam: vnde in montana eductus Francorum exercitus, Turcorum pariter & Græcorum circumseptus insidijs, mense Ianuario anni 1148. magnam partem disperijt. Acta est apud Satelliam à copiarum reliquijs Purificatio Beatæ Mariæ: quæ vrbs antiquis Attalia, memoratur Actorum 14. 24.

18. Capto deinde consilio de petendâ Antiochiâ itinere maritimo, per quinque hebdomadas exspectati sunt venti ferentes: tum hebdomadis tribus iter confectum, appulsumque Antiochiam feriâ sextâ post mediam Quadragesimam, die mensis Martij XIX. Hinc datæ litteræ, & Regis, & Odonis de Diogilo ad Sugerium Abbatem.

EPISTOLA LVDOVICI VII.

FRANCORVM REGIS, COGNOMENTO Iunioris ad Sugerium Abbatem S. Dionysij, & regni Administratorem : data Antiochiæ in Syriâ, cùm ad eam Rex nauigio peruenisset anno 1148. die Veneris post mediam Quadragesimam, mensis Martij XIX.

Est inter Sugerij vulgatas Epistolas numero XXXIX.

LVDOVICVS Dei gratiâ Rex Francorum, & Dux Aquitanorum, SVGERIO venerabili Abbati S. Dionysij, Salutem, & gratiam.

COMPVLIT nos dilectio vestra, vt quàm citiùs potuimus, de partibus Orientis super statu nostro certa vobis significaremus. Scimus enim, scimus quoniam ad cognoscendum de eo totis animæ desiderijs auidè suspiretis: nihilque vobis iocundius esse poterit, quàm vt de nobis læta suscipiatis. Ex quo regni nostri fines excessimus, benè prosperauit nobis Dominus viam nostram, & vsque Constantinopolim sanos & incolumes nos, cum magnâ lætitiâ & incolumitate totius exercitus, miseratio diuina perduxit. Ibi verò ab Imperatore gaudenter honorificéque suscepti, cùm aliquantulùm immorassemus pro his quæ necessaria visa fuerant apparandis, transfretauimus ad Brachium, & per Romaniæ partes dereximus iter nostrum. In quibus sanè partibus, tum pro fraude Imperatoris, tum pro culpâ nostrorum, non pauca damna pertulimus, & grauiter quidem in multis periculis vexati sumus. Non defuerunt quippe nobis assiduæ latronum insidiæ, graues viarum difficultates, quotidiana bella Turcorum, qui permissione Imperatoris,

in terram suam militiam Christi persequi venerant, & in detrimentum nostrum totis viribus incumbebant. Et quoniam in multis locis non poterant victui necessaria reperiri, grauiter afflictus fuit per aliquantulum temporis populus fame: & in vnâ dierum, prout peccatis nostris exigentibus iudicium diuinum permisit, plerique ceciderunt de Baronibus nostris. Fuerunt enim mortui in ascensu montanæ Laodiciæ minoris, inter districta locorum, consanguineus noster Comes de Guarennâ, Rainaldus Tornodorensis, Manasses de Bulis, Gaucherius de Monte Gaij, Eurardus de Bretoilo, & ceteri quamplures, de quibus opportuniùs lator præsentium annunciabit, quia dolor nos loqui latiùs non permittit. Nos autem ipsi frequenter in periculo mortis fuimus, sed tamen ab his omnibus per Dei gratiam liberati, persecutiones Turcorum potenter euasimus: & vsque Sataleiam, saluo exercitu, Domino protegente peruenimus. Ibi verò cùm de prosequendo itinere diù multúmque deliberassemus, Episcoporum ac Principum commune nobis consilium dedit, vt quoniam nobis equi diutinæ famis ac laboris attritione defecerant, & maior adhuc viæ difficultas restabat, per mare Antiochiam in nauibus festinaremus. Eorum itaque sequentes consilium, die Veneris post mediam Quadragesimam cum maximâ parte Principum nostrorum, apud prædictam ciuitatem felici nauigatione peruenimus, & inde vobis præsentes litteras mittere curauimus. De cetero, omne opus nostrum in manu Dei est, qui (sicut in ipso confidimus) non derelinquet nos sperantes in ipsum, sed negotium suum ad gloriosum perducet effectum. Illud enim certissimè scitote, quoniam aut nunquam redibimus, aut cum gloriâ Dei & regni Francorum reuertemur. Restat igitur vt vos frequenter memoriam nostri habeatis, & Religiosorum orationibus semper & vbique nos

attentiùs commendetis. Et quoniam pecunia nostra in multis & varijs expensis non mediocriter imminuta est, omnino nobis necessarium est, vt ad colligendam eam studiosiùs intendatis, & quàm citiùs poteritis, per fideles nuncios, quicquid coadunatum fuerit, nobis mittere festinetis. Omnino namque negotium Christi prosequi, nisi in multis expensis, & in multo labore, non valemus. Valete.

ODONIS DE DIOGILO, DE LVDOVICI VII. FRANCORVM REGIS, COGNOMENTO IVNIORIS Profectione in Orientem, cui ipse interfuit.

Opus septem libellis distinctum.

Epistola Odonis ad Venerandum Abbatem suum Sugerium.

ECCLESIÆ Beati Dionysij venerando Abbati Sugerio, monachorum eius minimus Odo de Diogilo Salutem.

Velle adiacet mihi, perficere autem non inuenio, vt de viâ sancti Sepulcri vobis aliqua idoneè denotem, quæ mandetis stylo vestro memoriæ sempiternæ. Nam detentus adhuc in agone itineris, & imperitiâ præpedior & labore. Est tamen tentandum aliquando id etiam quod nequimus, vt nostro conatu viros strenuos ad hoc quod volumus, & non possumus, inci-

temus. Ego igitur cùm in viâ ſancti ſepulcri, glorioſi Regis Ludouici beneficia vbertim ſenſerim, & ſecretiùs familiaritati adhæſerim, referendarum gratiarum affectū quidem habeo, ſed non miniſtrant vires effectum. Sit hoc Beati Dionyſij, cujus amore hoc fecit, & veſtrum, quia monachum veſtrum loco veſtro ſuſcepit. Vos tamē multùm pro vobis debetis, quem ſpecialiter in regno ſuo dilexit, & zelo ductus fidei propagandæ, ad tempus illud dimittens, vobis commiſit. Ibi tamen vigilauit ſibi, ſua credens expertæ fidei, ſapientiæ ſingulari. Vos patris eius geſta ſcripſiſtis, ſed criminis erit fraudare poſteros notitiâ filij, cuius omnis ætas eſt forma virtutis. Nam cùm regnare cœperit penè puer, non fuit illi gloria ſæculi materia voluptatis, ſed dedit augmentum virtutibus eius & lucem. Vnde ſi quis geſta eius ab itinere Ieroſolymitano deſcribere cœperit, futuris Regibus exempli propoſiti à Deo, maximam partem truncabit. Nos enim magìs miramur in puero Nicolao quartam & ſextam feriam papillarum & reliquam indolem, quàm præſulatus eius admirabilem ſanctitatem. Vos igitur cui iure debetur reuerentia ſcribendi de filio, qui priùs patrem ſtylo traxiſtis in lucem, & qui iure debetis obſequium, abundantiori gratiâ functus amborum, incipite à pueritiâ vbi cœpit virtus oriri. Quod vos meliùs ſcitis, quia ſicut nutricius ſecretiùs didiciſtis. Ego verò &ſi impeditus ſermone, ſed non ſcientiâ rerum quæ in viâ ſancti Sepulcri geſtæ ſunt (quippe qui ſicut Capellanus illi ſurgenti ſæpius aderam, & cubanti) vt ita dixerim, quaſi balbutiendo, ſummatim vobis offeram veritatem, litterali eloquentiâ venuſtandam. Nec ideò vos pigeat exe-

qui quod debetis, ſi hoc auditis à pluribus vſurpari. Immò gratum habetote, ſi laudes habet multorum, qui meruit omnium.

LIBELLVS PRIMVS.

ANNO Verbi incarnati milleſimo centeſimo quadrageſimo ſexto glorioſus Rex Francorum, & Dux Aquitanorum Ludouicus, Regis Filius Ludouici, cùm eſſet viginti quinque annorum, vt dignus eſſet Chriſto, Verzeliaco in Paſcha baiulando Crucem ſuam, aggreſſus eſt eum ſequi. In Natali Domini præcedenti, cùm idem pius Rex Bituricas Curiam celebraſſet, Epiſcopis & Optimatibus regni ad coronam ſuam generaliùs ſolito de induſtriâ conuocatis, ſecretum cordis ſui primitùs reuelauit. Tunc religioſus vir Epiſcopus Lingonenſis, de Rohes, quæ antiquo nomine vocatur Edeſſa, depopulatione, & oppreſſione Chriſtianorum, & inſolentiâ paganorum, ſatis epiſcopaliter perorauit, & de flebili materiâ fletum plurimum excitauit; monens omnes vt cum Rege ſuo ad ſubueniendum Chriſtianis, Regi omnium militarent. Ardebat & lucebat in Rege zelus fidei, contemptus voluptatis & gloriæ temporalis, exemplum omni ſermone præſtantius. Tamen quod ſerebant, verbo Epiſcopus, Rex exemplo, non illicò meſſuerunt. Statutus eſt ergo dies alius Verzeliaco in Paſcha, quo in Paſſione Domini omnes vnanimiter conuenirent; & in Reſurrectione, quibus foret cœlitus inſpiratum, Crucis gloriam exaltarent. Rex interim peruigil in incepto,

Romam Eugenio Papæ ſuper hac re nuncios mittit. Qui lætanter ſuſcepti ſunt, lætantéſque remiſſi, referentes omni fauo litteras dulciores, Regi obedientiam, armis modum & veſtibus imponentes; iugum Chriſti ſuaue ſuſcipientibus, peccatorum omnium remiſſionem, paruulíſque eorum & vxoribus patrocinium promittentes; & quædam alia, quæ ſummi Pontificis ſanctæ curæ & prudenti viſa ſunt vtilia, continentes. Optabat ipſe tam ſancto operi manum primam præſens imponere, ſed tyrannide Romanorum præpeditus non potuit; Sancto verò Clareuallenſi Abbati Bernardo curam iſtam delegauit. Tandem dies affuit Regi optatus. Abbas etiam Apoſtolicâ auctoritate, & propriâ ſanctitate munitus, & conuocatorum maxima multitudo, loco & termino pariter affuerunt. Suſcepit ergo Rex à ſummo Pontifice ſibi miſſum Crucis inſigne, & Proceres multi cum eo. Et quoniam in caſtro locus non erat qui tantam multitudinem capere poſſet, extrà in campo fixa eſt Abbati lignea machina, vt de eminenti circumſtantibus loqueretur. Hanc aſcendit cum Rege Cruce ornato. Cùmque cœleſte organum more ſuo diuini verbi rorem fudiſſet, cœperunt vndique conclamando, Cruces, Cruces expetere. Et cùm earum faſcem præparatū ſeminaſſet potiùs quàm dediſſet, coactus eſt veſtes ſuas in Cruces ſcindere & ſeminare. In hoc laborauit quamdiu fuit in villâ. Superſedeo ſcribere miracula quæ tunc ibidem acciderunt, quibus viſum eſt id Domino placuiſſe: ne ſi pauca ſcripſero, non credantur plura fuiſſe; vel ſi multa, materiam videar obmiſiſſe. Tandem edicto quod poſt annum progrederentur, omnes ad ſua cum gaudio repedarunt. Abbas verò ſub

tenui corpore, & penè præmortuo robuſtum tegens ſpiritum, vbique circumuolat prædicando, & multiplicati ſunt ſuper numerum in paruo tempore, Crucem portantes. Rex quaſi iam nactus gaudium ſuum fidei propagandæ, de ſpe futuri exercitus copioſi, Apuliam Regi Rogerio nuncios mittit. Qui de omnibus reſcripſit ad libitum. Inſuper viros remiſit nobiles, qui regnum ſuum in victualibus, & nauigio, & omni neceſſitate, & ſe vel ſuum filium itineris ſocium promittebant. Miſit etiam alios Conſtantinopolitano Imperatori, cuius nomen ignoro, quia non eſt ſcriptum in Libro Vitæ. Hic in longo rotulo prolixám adulationem depinxit, & Regem noſtrum nominando ſanctum, amicum, & fratrem, promiſit plurima quæ opere non impleuit. Sed hæc aliàs. Alemannorum & Hungarorum etiam Reges de foro & tranſitu requiſiuit; quorum nuncios, & litteras ad ſuam voluntatem recepit. Harum quoque regiorum Duces multi & Comites, eius exemplo prouocati, de itineris illi ſocietate ſcribebant. Sic ad nutum omnia procedebant. Intereà fama volat, Angliam transfretat, & aliarum receſſus penetrat inſularum. Parant naues maritimi cum Rege nauigio proceſſuri. Cæterùm dum Rex luſtrans omnia ſtatum regni ordinat, dum ſubditis impoſterum pacem firmat, omnes vndique nuncij Pariſius conuenerunt. Reuertenti omnes pariter affuerunt: Imperatorum Sacras, & Ducum chartas offerunt, verbóque & litteris quicquid popoſcerat pollicentur. Habet Rex optionem cui fidem habeat, in quo compendium credat. Sed illi mos erat, vt ſocij eſſent conſilij qui forent & laboris. Omnes igitur ad *Circumdederunt me* Stampas vocat, vt

pariter eligerent, quod pariter tolerarent. Qui ſicut fuerunt in veniendo alacres, ſic vtinam eſſent in electione prudentes. Congregatâ enim loco & termino, Epiſcoporum & Nobilium multitudine, tam glorioſâ quàm magnâ, prædictus etiam Abbas & prædicandus præſentiam ſuam obtulit, & rumorem attulit, & vtroque lætabundam reddidit concionem. Nam de Alemanniâ veniebat, Regémque & regni Proceres, militiæ Crucis Chriſti adiunxerat. Deinde diuerſarum regionum leguntur litteræ, nuncij audiuntur, & hæc vſque ad veſperum protenduntur. In his duxerunt lætam diem; & quod ſuperfuit, in craſtinum diſtulerunt. Venit dies magìs læta quàm proſpera. Interfuere congregatis, qui Græcos dicerent, ſicut lectione & experientiâ nouerant, fraudulentos. Rex autem & ſui, qui meritò nullarum gentium vires timebant, fraudes vtinam timuiſſent. Sed quia non eſt conſilium nec prudentia contra Deum, elegerunt viam per Græciam morituri. Sic ſecunda dies terminata eſt, non ſecunda. Tunc viri nobiles, Regis Rogerij nuncii, confuſi abeunt, dolentium habitu domini ſui ſatis expreſſè monſtrantes affectum; de dolis Græcorum prædicentes nobis quod poſteà ſumus experti. Nec mirum ſi Rogerius Rex potens & ſapiens Regem optabat, ſi Francos diligit, noſtrarum partium oriundus. Poſtremò reuoluit diem tertiam gratiâ Trinitatis: & congregati, gratiâ priùs ſancti Spiritus inuocatâ, (quam pridie vtinam ſimiliter inuocaſſent) deinde à ſancto Abbate ſermone habito ſpiritali, de regni cuſtodiâ proſequuntur. Rex autem more ſuo ſub timore Dei reprimens poteſtatem, Prælatis Eccleſiæ, & regni Optimatibus, eligendi indidit

libertatem. Eunt igitur ad consilium, & post aliquantulam moram, cùm quod erat melius elegissent, sanctus Abbas præcedens reuertentes, sic ait. Ecce gladij duo hic. Satis est. Te Pater Sugeri, & Niuernensem Comitem monstrans. Quod valdè placuit omnibus si soli Comiti placuisset. Sed se ille Cartosæ deuouerat, quod citò pòst effectui mancipauit, & nec Regis nec omnium diutinis precibus potuit reuocari. Imponitur tandem tibi soli onus amborum, quod inconcussâ pace tulisti, & hoc esse onus Christi ex leuitate sensisti. Inter hæc indicitur dies in Pentecostem profecturis, & in optatis vndecumque Mettis glorioso & humili Principi congregandis. Post hæc ne aliquid deesset benedictionis aut gratiæ, Romanus Pontifex Eugenius venit, & Pascha Domini in ecclesiâ Beati Dionysij honore quo decuit celebrauit. Affluunt multi multarum partium vtrique miraculo, videlicet Regi & Apostolico peregrinis. Papa verò benè ordinata confirmat, enormia multa componit, dum Regis promotionem exspectat. Illo anno in quartâ feriâ Pentecostes edictum accidit. Sic Regi celebria cuncta succedunt. Dum igitur à Beato Dionysio vexillum, & abeundi licentiam petiit (qui mos semper victoriosis Regibus fuit); visus ab omnibus planctum maximum excitauit, & intimi affectus omnium benedictionem accepit. Dum verò pergeret, rem fecit laudabilem, paucis tamen imitabilem, & forsitan suæ celsitudinis nulli. Nam cùm priùs Religiosos quosque Parisius visitasset, tandem foràs progrediens, leprosorum adiit officinas. Ibi certè vidi eum cum solis duobus arbitris interesse, & per longam moram cæteram suorum multitudi-

nē exclusisse. Interim mater eius, & vxor, & innumeri alij ad Beatum Dionysium præcurrunt. Et ipse post modùm veniens, Papam, & Abbatem, & Ecclesiæ monachos inuenit congregatos. Tunc ipse humillimè humi prostratus, patronum suum adorat; Papa verò & Abbas auream portulam reserant, & argenteam thecam paululùm extrahunt, vt osculato Rex & viso quem diligit anima sua, alacrior redderetur. Deinde sumpto vexillo desuper altari; & perâ, & benedictione à summo Pontifice, in dormitorium monachorum, multitudini se subducit. Non enim patiebantur moras oppressio populorum, & mater & vxor, quæ inter lacrymas & calorem penè spiritum exhalabant. Sed luctum & planctum qui ibi inerat velle describere, tam stultum est quàm impossibile. Illo die retentis paucis suorum, in refectorio comēdit cum fratribus: & osculatis postmodùm omnibus recessit, orationibus & lacrymis omnium prosecutus.

LIBELLVS SECVNDVS.

TÆDIOSA est semper longa loquacitas pluribus occupato; vnde vereor ne nostra oratio nimis prolixè sine respiratione cucurrerit. Sed date quæso mihi Pater hanc noxam; Intereram lætis rebus, & patriæ meæ, nomina scribens, & rerum reminiscens, quod lætus videram, sine tædio diutius recolebam. Non enim citò afferunt iocunda laborem. Modò verò nouo principio succingor ad aspera, intraturus exteras regiones, sicut actu fecimus, sic sermone; & laboriosa deinceps citiùs terminabo.

terminabo. Post discessum gloriosi Regis ab ecclesiâ Beati Dionysij, nihil in regno eius actum est memorandum, nisi fortè vultis scribi, quòd in regni curâ vobis dedit socium Remensem Archiepiscopum. Nescio tamen si Comes Rodulfus quia tunc excommunicatus erat, debeat à communione nostri sermonis excludi, qui (ne vobis duobus deesset gladius sæcularis) tertius additus est, vt triplex funiculus difficilè rumperetur. Mettis ergo, quia ibi conuenimus, stylum vertamus; vbi Rex cùm iure dominij nihil suum inuenerit, omnes tamen inuenit ex gratiâ (sicut Verduno iam fecerat) quasi seruos. Fixis ergo tentorijs extra vrbem, paucis diebus venientem exercitum exspectauit, statuítque leges paci, cæterísque vtilitatibus in viam necessarias: quas Principes sacramentis & fide firmauerunt: sed quia ipsi non benè tenuerunt, eas nec ego retinui. Inde præmittit Vvormatiam prudentes & religiosos viros, Aluisum Attrebatensem Episcopum, & Sancti Bertini Abbatem Leonem, vt in Rheno qui ibi præterfluit, nauigium subsequenti exercitui præpararent. Quod optimè compleuerunt, congregatâ vndique tantâ multitudine nauium, vt ponte non egerent. Huius clerus & populus ciuitatis, in sollemnitate Apostolorum Petri & pauli, Regem valdè sollemniter susceperunt. Hìc primam nostri populi stultam superbiam sensimus. Transmearunt enim milites, inuentâque pratorum satis amplâ latitudine, venerabilem Episcopum Luxouiensem Arnulfum, cum suis Normannis & Anglis, Domino Regi placuit exspectare. Affluebant nobis per fluuium ab vrbe victualia, & erat nostrorum & indigenarum assiduus commeatus.

Oboritur tandem rixa. Peregrini autem nautas in fluuium proiecerunt. Quo viso ciues currunt ad arma, & vulneratis aliquibus vnum illicò peremerunt. Turbantur hoc scelere peregrini, clamant ignem pauperes, tam ciuibus exitiabilem, quàm etiam quibusdam nostris, diuitibus mercatoribus scilicet & cambitoribus. Sed vtrosque stultos Deo volente represserunt vtrarumque partium sapientes. Ciues tamen adhuc timent, & subductis vtrique ripæ nauibus auferunt commeatum. Sed religiosus vir Attrebatensis Episcopus, naui quâdam cum labore repertâ, cum quibusdam Baronibus transmeat, turbam sedat, & securitatem ciuibus pollicetur. Posteà reductis nauibus commeant more solito, nobísque necessaria ministrantur: Huc vsque quod de populo malum præsagium habebatur, hic primò expertum est. Exinde multi de turbâ se per Alpes á nobis separauerunt, quia omnia præ multitudine cariùs emebantur. Rex quoque castra mouet præmisso Ratisponã venerando Attrebatensi, cum Cancellario & Abbate Sancti Bertini causâ nunciorum Imperatoris Constantinopolitani, qui ante multos dies Regem ibi præstolabantur. Ad hanc vrbem omnes Danúbium ponte optimo transierunt, inuenerúntque nauium multitudinem copiosam, quæ sarcinas nostras, multúmque populum vsque Bogariam deportarunt. Bigas etiam & quadrigas nonnulli nauibus imponebant, vt damnum præteritum in desertis Bogariæ compensarent. Sed priùs & posteà magìs fuere spei quàm vtilitati. Ad cautelam hæc omnia dicimus posterorum. Nam cùm esset quadrigarum maxima multitudo, si offendebat vna, mora omnibus erat æqualis:

si verò plures vias inueniebant, omnes pariter aliquando sepiebant, & summarij vitantes earum impedimentum persæpe grauiùs incurrebant. Ex hoc erat mors frequens equorum, & de paruis dictis querelæ multorum. Huius populi ciuitatis, Regem valdè regaliter susceperunt. Sed quoniam id totiens replicari non potest, quotiens illi gratis deuotionem sui animi demonstrarunt, dicendum semel est omnes villas, castella, & ciuitates vsque Constantinopolim honorem illi regium, magis & minùs, omnes tamen pro viribus exhibuisse. Sed cùm esset omnium par voluntas, magis & minùs dico; quia non erat omnium idem posse. Fixis ergo tentorijs, & Rege hospitato, Imperatoris Legatarij vocati veniunt. Quo salutato, sacrísque redditis responsionem stantes exspectant; non enim sederent nisi iussi. Post præceptum verò positis subsellijs quæ secum attulerunt, subsederunt. Vidimus ibi quem posteà didicimus morem Græcorum, sedentibus dominis omnem pariter astare clientelam. Videas iuuenes fixo gressu, reclino capite, in proprijs dominis erectis aspectibus cum silentio, solo nutu ipsis parêre paratos. Non habent amictus, sed vestibus sericis curtísque & clausis vndique diuites induuntur, strictísque manicis expediti, more pugilum semper incedunt. Pauperes etiam excepto pretio similiter se coaptant. Chartas autem plenariè interpretari, partim non decet, partim non possum. nam prima pars earum & maxima, tam ineptè humiliter captabat beneuolentiam, vt verba nimis affectuosa, quia non erant ex affectu, non solùm Imperatorem, sed, etiam mimum dicerem dedecere. Et ideò pudor est,

tendentem ad alia talibus occupari. Non possum autem, quia Franci adulatores, etiam si velint, non possunt Græcos æquare. Rex verò cuncta licèt cum rubore priùs exponi tolerabat, sed ex quo fonte procederent nesciebat. Tandem verò cùm eum in Græciâ nuncij frequentarent, & semper ab huiusmodi proœmio inchoarent, vix ferebat. Religiosus autem & animosus vir Lingonensis Episcopus Godefridus, quâdam vice Regi compatiens, narrantísque, & interpretis moras non ferens, ait; Fratres nolite gloriam, maiestatem, sapientiam, & religionem eius tam frequenter iterare: Se ipse nouit, & nos benè nouimus eum, sed quod vultis, celeriùs & liberiùs intimate. Semper tamen, etiam inter quosdam laicos istud prouerbium notum fuit, *Timeo Danaos, & dona ferentes.* Pars autem vltima chartarum quæ ad rem pertinebat, continebat hæc duo. Scilicet vt Rex Imperatori de suo regno nullam ciuitatẽ aut castrum auferret; immò restitueret ei si ab aliquo quod sui iuris esset Turcos excluderet. Et hoc sacramentis Nobilium firmaretur. Primum satis competens nostris sapientibus videbatur: pro altero verò diu est quæstio de iure ventilata. Quidam dicebant; quod sui iuris est potest vel pretio, vel ratione, vel viribus à Turcis expetere; à nobis autem cur non debet, si nos hoc viderit aliquâ occasione possidere? Alij verò dicebant illud debere nominari, ne de propositione indefinitâ lites possent in posterum excitari. Inter hæc dies plures pertranseunt, & Græci moras causantur, verentes, vt dicebant, ne Imperator cauens sibi comburat pabula, destruat immunita; hoc enim facturum se prædixerat si nos (inquiunt) moraremur, quasi

ſciens ex hoc quòd vos pacifici non venitis. Quod ſi fecerit, poſteà nec ipſo volente, in viâ plenariè neceſſaria inuenietis. Tandem verò quidam ex parte Regis de ſecuritate ſui regni iurauerunt, & ipſi forum idoneum, concambium competens, & alia quæ noſtris vtilia viſa ſunt, pro ſuo Imperatore ſacramento ſimili firmauerunt. Aliud autem quod inter ipſos definiri non potuit, mutuæ Regum præſentiæ reſeruarunt. Poſt hæc vnus eorum Demetrius nomine cum feſtinatione recedit, alius qui Maurus dictus eſt, nobiſcum remanſit. Eliguntur deinde qui cum eodem Mauro Conſtantinopolim præmittantur, (hoc enim inter alia litteræ requirebant) Aluiſus Attrebatenſis, Bartholomeus Cancellarius, Archenbaldus Burbonenſis, & quidam alij. Procedunt igitur expeditiùs legatione ſuſceptâ, ſubſequente Rege moroſiùs, ſicut ferre poterat conſtipatio populoſa. In his quæ ſcribimus pro exemplo eſt deſcriptio probitatum, pro directione itineris nomina ciuitatum, pro cautelâ viatici qualitas regionum. Nunquam enim deerunt ſancti Sepulcri viatores, eruntque (ſi placet) de noſtris euentibus cautiores. Igitur Mettis, Vvormatia, Vvirceburgis, Ratiſpona, Patauia ciuitates opulentiſſimæ tribus dietis à ſe inuicem diſtant. A poſtremò nominatâ quinque dietæ ſunt vſque ad Nouam vrbem; ab hac, vna vſque ad Portas Hungariæ. Quæ interiacent, nemoroſa ſunt, & niſi deferantur de ciuitatibus, non ſufficiunt exercitui victualia miniſtrare: riuis tamen abundant, & fontibus & pratis. Cùm tranſirem regionem iſtam, aſpera mihi montibus videbatur, nunc autem planam iudico reſpectu Romaniæ. Hungaria ex hac parte aquâ

lutosâ cingitur, ex aliâ verò à Bogariâ amne lucido separatur. In medio sui fluuium habet Droam, qui stanni more vnam ripam procliuem habet, & alteram arduam, vnde modica pluuia effluit: & adiutus vicinis paludibus etiam aliquantò remota submergit. Audiuimus, eum multos Alemannorum, qui nos præcesserant, subitò inundasse: nos autem vbi castra eorum fuerant, vix potuimus transuadere. In hoc paruas naues habuimus, & paucas, ideò fuit opus equos natare, qui facilem ingressum & egressum difficilem habentes, cum labore quidem, sed tamen Deo volente sine damno transibant. Cætera omnis aqua terræ huius, lacus sunt, & paludes, & fontes, (si tamen fontes sunt, quos paululùm fossâ humo, etiam in æstate faciunt transeuntes): excepto Danubio qui hanc satis in directum præterfluit, & multarum regionum diuitias, nobili ciuitati Estrigim nauigio inuehit. Terra hæc in tantùm pabulosa est, vt dicantur in eâ pabula Iulij Cæsaris exstitisse. In hac pro voto nobis fuerunt & forum & concambium. Hæc dietas quindecim habet. Deinde Bogaria in ingressu castrum attollit quod Bellagraua dicitur Bogarensis, respectu cuiusdam quæ in Hungariâ est, eiusdem nominis ciuitatis. Inde ad vnam dietam interposito quodam fluuio, Brundusium ciuitatem pauperculam. Quod de illâ superest, vt ita dixerim, pratum est nemorosum, vel nemus pabulosum. Bonis abundat quæ sponte nascuntur, & cæteris est habilis, si colonos haberet. Non plana iacet, nec montibus asperatur, sed inter colles vineis & segetibus habiles, riuis & fontibus ludicissimis irrigatur. Caret fluuijs, sed nec vsque Constantinopolim exinde nobis

nauibus opus fuit. Hæc ad quintam dietam, primam sed modicam, ex hac parte Græciæ ciuitatem Nit ostendit. Nit, Hesternit, Philippipolis, Andronopolis ciuitates sunt, quatuor dietis ab inuicem dissidentes, & ab vltimâ vsque Constantinopolim sunt quinque. Quæ interiacent plana sunt, villis & castellis, omnibúsque bonis redundantia. Dextrâ læuâque montes sunt, tam prope vt videantur, & tam longè, vt lata, diues, & iocunda planicies includatur. Hactenus hæc. Oportet autem nos vltro citróque progredi, & reuerti. Multa enim scribenda se offerunt, sed non debet oratio rerum multiplicitate confundi. Collateraliter incedunt causæ, sed oportet seruari consequentiam in sermone. Ecce enim Rex & Imperator occurrerunt mihi memoriæ pariter Ratisponæ. Sed cùm Rex mihi sit principalis materia, me cogunt tamen de Imperatore pauca inserere facta eorum communia. Nostrum Regem præcessit Alemannus loco & tempore. Noster processit in Pentecostem, ille in Pascha; noster de Beato Dionysio mouit pedem, ille de Ratisponâ: hoc tamen nostro contulit quod ille præcessit, quia cùm in terrâ eius multi fluuij sint, super ipsos, sine proprio labore & sumptu nouos pontes inuenit. Vt autem verum fatear, valde imperialiter egressus est & nauali apparatu, & pedestri exercitu. Et benè; habebat enim tunc Hungaros inimicos. Igitur Imperator animosus, naualis & pedes, habens in nauibus copiosum militem secum, & iuxta se per terram equos & populum, sicut oportuit & decuit Principem ingressus & Hungariam. Erat autem quidam Boricius nomine, qui ius hereditarium in regno illo clamabat, & super hoc Stam-

pas Regi noſtro litteras miſerat, plenariè querimoniam exponentes, & humiliter iuſtitiam poſtulantes. Hic dum Regi noſtro veniret obuiam, litteras ſuas ſequens, offendit in quo confidere poſſet Imperatorem. Cauſam igitur ſuam illi exponit, multa promiſit, immò (ſicut audiuimus) dedit, & ab eo ſpem ſui iuris accepit. Rex autem Hungaricus ſciens ſe poſſe vincere faciliùs auro quàm ferro, multam pecuniam inter Alemannos effudit, & eorum impetum euaſit. Boricius autem ſpe fruſtratus inani, deliteſcens arte quâ potuit, Regis tranſitum exſpectauit, & neſcio quâ intentione furtiuè ſe Francis immiſcuit. Dicitur tamen hoc duos Principes ſciſſe, & gratiâ Imperatoris Conſtantinopolitani, neptem cuius habebat, hunc illis ſatis fauorabiliter adhæſiſſe. Tali velamine tectus & tutus, procedit cum exercitu per Hungariam. Inter hæc Rex Hungaricus noſtrum timens & venerans, Legatis & muneribus eius gratiam conquirebat: ſed interpoſito Danubio præſentiam deuitabat. Optabat autem eius colloquium quem fama ſibi commendauerat, res monſtrabat: ſed cùm nauigare in noſtram ripam timeret, humiliter ſupplicat Regi, vt ad ſuam ripam ſuâ dignatione veniret. Rex igitur, cui mos erat dilectione & humilitate facilè ſuperari, ductis ſecum quibuſdam Epiſcopis & Ducibus, eius paruit voluntati. Deinde poſt oſcula, poſt amplexus, ſtatuunt pacem, firmant amorem, & vt ſecuri deinceps per Hungariam noſtri peregrini tranſirent. Quo facto Rex noſter Hungarum lætum dimiſit. Proſequuntur eum regia munera, equorum, vaſorum, & veſtium, & parat adhuc Rex Hungarus noſtrum, & eius optimates pro poſſe venerari: cùm

cùm ecce intelligit inter Frãcos esse Boricium. Mittit ergo qui Regi fœdus nouum dilectionis, & pacis prætenderent, & inimicum suum, qui latebat in exercitu, sibi tradi prece humili postularent. Hoc totum factum est nocte. Rex autem totius duplicitatis ignarus, id penitùs non credebat. Sed tandem illis constanter hoc asserentibus & precantibus adquieuit. Illi ergo læti audacter amplius quàm prudenter incedunt, nam ille tumultu quærentium à lecto excitus nudus euasit. Vnde illi confusi redierunt. Fugitiuus autem non tamen stupidus dum tendens ad fluuium tentoria exisset, obuium habuit Armigerum super optimum equum, cum quo pro equo animosè confligit. Clamat Armiger, & resistit, & magis superat clamore quàm viribus. Confluunt enim vndique qui Boricium sicut latronem capiunt, & verberatum, luto sordidum, nudum exceptis femoralibus Regi adducunt. Omnes eum latronem putabant, ipse verò Regi prostratus, licèt ignoraret linguam nostram, & Rex tunc interpretem non haberet, quædam tamen verba nota, barbaris vocibus inserens, & suum nomen sæpiùs iterans, quis esset aperuit. Mox igitur honestè induitur, & in crastinum reseruatur. Hungarus autem Rex qui propè nos tentoria fixerat, & Boricium iam expertus metuebat, loco vicinus & timore curiosus, illicò sciuit quod gestum est. Hunc ergo á Rege sicut ab amico, & pro fœdere amoris quasi ex debito requirit, & insuper ob hoc multa, immò vix credenda promittit. Similiter prece & pretio sollicitat animos Procerum; sed non valet extorquere á Rege instantiâ precum aut munerum, nisi quod priùs iudicasset communis sententia

ſapientum. Suum hunc fatebatur amicum ; non tamen propter eum ſibi faciendum eſſe quod dedeceret peregrinum. Epiſcopi tandem, & optimates alij conuocati, diſcuſsâ ratione iudicauerunt vt Rex Regi pacem ſeruaret, & viro nobili licèt capto vitam ſeruaret. Quia ſcelus eſſet vtrumque, & morti hominem vendere, & amici ſine ratione fœdera rumpere. Ergo Rex Hungarus ſe noſtris non credens, ſed triſtis abſcedens, tutiora & remotiora ſui regni requirit, noſter autem Boricium ſatis honeſtè ſecum habens, de Hungariâ educit.

LIBELLVS TERTIVS.

HVc vſque luſimus, quia nec damna pertulimus ex malitiâ hominum, nec pericula timuimus de aſtutiâ ſubdolorum. Ex quo autem intrauimus Bogariã, terram Græcorum, & virtus laborem pertulit, & ſenſus exercitium. Ingreſſuri deſertum, in Brunduſio paupere ciuitate victualibus onuſtamur, quæ maximè Hungaria per Danubium miniſtrauit. Erat ibi tanta nauium multitudo, quas Alemanni adduxerant, vt domibus ædificandis, & igni ciuibus in longum ſufficerent. Harum minores noſtri accipiebant, & tranſducto amne, de quodam caſtro Hungariæ non longè poſito, neceſſaria conuehebant. Hic primò cupream monetam & ſtammas offendimus; & pro vnâ earum, V. denarios, & pro XII. ſolidis marcam triſtes dabamus, vel potiùs perdebamus. Ecce in introitu ſuæ terræ Græci periurio maculantur. Debetis enim iam dicta reminiſci, illos ſcilicet pro ſuo Imperatore forum idoneum & concambium noſtris

intraſſe. Cæterùm deſerta tranſiuimus, terramqúe pulcherrimam & opulentiſſimam, quæ ſine interruptione protenditur vſque Conſtantinopolim intrauimus. Hìc primò cœperunt iniuriæ fieri & inueniri; nam cæteræ regiones quæ nobis neceſſaria competenter vendiderunt, nos omninò pacificos inuenerunt. Græci autem ſuas ciuitates & caſtella obſeruabant, & per murum funibus venalia ſubmittebant: ſed noſtræ multitudini non ſufficiebat victus tali morâ miniſtratus. Peregrini ergo in rerum abundantiâ penuriam non ferentes, prædis & rapinis ſibi neceſſaria conquirebant. Viſum tamen eſt aliquibus hoc Alemannorum nos præcedentium culpa fuiſſe, qui cùm omnia prædarentur, inuenimus eos inſuper aliqua ſuburbia combuſſiſſe. Nam (quod ægrè referendum eſt) Phlippipolis extra muros nobilem burgum Latinorū habebat, qui ſuperuenientibus abundanter pretio neceſſaria miniſtrabat. Vbi cùm tabernis inſediſſent Alemanni, malo auſpicio affuit ioculator, qui licèt eorum linguam ignoraret, tamen ſedit, ſymbolum dedit, bibit. Et poſt longam ingurgitationem, ſerpentem quem præcātatum in ſinu habebat extrahit, & ſcypho terræ impoſito ſuperponit, & ſic inter eos quorum mores & linguam neſciebat, cæteris luſibus ioculatorijs ſeſe frangit. Alemanni quaſi viſo prodigio illicò cum furore conſurgunt, mimum rapiunt, & in fruſta diſcerpunt. Sceluſqúe vnius omnibus imputant, dicentes quòd eos occidere Græci veneno volebant. Turbatur vrbs tumultu ſuburbij: & Dux cum turbâ ſuorum vt ſedaret turbam foràs inermis ſed feſtinus egreditur. Turbatus autem à vino & furore oculus Alemannorum non arma videt, ſed curſum; vnde

causâ pacis accurrentibus occurrunt irati, putantes à se homicidij vindictam exigi. Illi autem fugientes in vrbem recepti sunt. Tunc sumptis arcubus, (hæc enim sunt arma eorum) denuò exeunt, fugant quos fugerant, occidunt, vulnerant, expulsisqúe omnibus de suburbio, cessant. Ibi multi Alemannorum occisi sunt, & maximè in hospitijs, & pro pecunijs suis in speluncis projecti. Resumptis ergo animis & armis, vt vindicarent suam verecundiam, & aliorum necem, redierunt, & extra muros ferè omnia combusserunt. Nostris etiam erant importabiles Alemanni. Nam quadam vice quidam nostrorum regiæ multitudinis oppressionem vitantes, & ideò præeuntes, iuxta illos hospitati sunt. Itur ad forum ab vtrisque, sed Alemanni non patiebantur vt Franci aliquid emerent, nisi postquàm ipsi exinde satis habuissent. Inde rixa, immò garritus oboritur: vbi enim alter alterum non intelligens, cum clamosâ voce impetit, garritus est. Franci ergo percutientes & repercussi, de foro cum victualibus redierunt. Alemanni autem quia multi erant, paucorum Francorum superbiam dedignantes, contra illos arma sumunt, furiosè inuadunt, illique similiter armati animosè resistunt. Sed Deus illud nefas nocte citò superueniente finiuit. Nocte illâ ignis eorum nec exstingui potuit, nec consopiri, quia manè debacchantes acriùs surrexerunt. Sed sapientes eorum, stultorum genibus prouoluti, humilitate & ratione insaniam sedauerunt. Sic Alemanni præcedentes omnia perturbant, & ideò Græci subsequentem nostrum pacificum fugiebant. Conuentus tamen Ecclesiarum, & clerus omnis de ciuitatibus exeuntes, cum iconijs suis & alio Græco apparatu,

illum ſemper cum timore & honore debito ſuſcipiebant. Dux quoque Heſternenſis cognatus Imperatoris, in viâ Regi ſemper adhærens, & pacem indigenis, & ex parte forum fecit exhiberi peregrinis. Qui Regi de victualibus ſatis honorificè ſeruiebat, ſed ipſe inde ſibi parum vel nihil retinens, modò totum diuitibus, modò pauperibus diuidebat. Ideóque cum illo pax diſtrictiùs ſeruabatur, quia ibi minùs neceſſitatis & ampliùs erat timoris. Multæ verò illum præcedebant acies & ſequebantur, vel de foro ſi poterant, vel de prædis quia hoc poterant, ſibi abundantiam conquirentes. Tandem venitur Philippipolim, vbi Aluiſus venerandus Attrebatenſis Epiſcopus, dum legatione Conſtantinopolim fungeretur, octauo Idus Septembris in ſanctâ confeſſione obierat. Hic poſt longam ægritudinem dum inter feſtum Sancti Bertini cuius monachus fuerat, & Natiuitatem Beatæ Mariæ acriùs vrgeretur, obortis lacrymis, quarum gratiam ſemper habuerat, monachis ſuis & clericis conuocatis dixit; Cariſſimi, feſtum Sancti Bertini honore debito celebratis, ſed quia ſollemnitati Beatæ Mariæ vobiſcum non interero, impendite mihi gratiam quam poteſtis, vt præoccupantes eam, ſumptis libris omne mihi ſeruitium ſollemniter decantetis. Illi autem flebiliter obſequentes, diei & noctis omne ſeruitium moroſiùs decantarunt. At ille quotienſcumque illud Aue ſingulare, vel nomen Virginis audiebat, in ipſo mortis articulo, niſu debili ſed deuoto ſurgebat. Poſt hæc reddidit Virgini animam, cuius ipſa tam deuotè iam tenebat memoriam. Corpus autem eius extra vrbem in eccleſiâ Sancti Georgij, ante altare venerandam habuit ſepulturam.

Ad cuius tumulum Rex poſtmodùm veniens, illum obiiſſe doluit, & cum ſuis Epiſcopis & Abbatibus ei lugubres exequias iterâuit. Sciendum quoque eſt quòd nos pro certo vidimus, febricitantes priùs ſubtus ferentrum, deinde ſupra tumulum obdormire, poſtmodùm de ſuâ ſanitate Dęo & defuncto Epiſcopo gratias agere. His autem paululùm intermiſſis, libet Alemannos Conſtantinopolim duci, immò etiam & tranſduci, debet enim res ordine quo geſta eſt recitari. Incedunt igitur ſatis audacter, ſed minùs ſapienter, quia dum in terrâ illâ vbique inueniunt opulentiam, & in eâ non habent temperantiam, pedites eorum remanentes ebrij necabantur, & inhumatis eorum cadaueribus omnia fœdabantur. Vnde Francis ſequentibus minùs nocebant armati Græci, quàm occiſi Alemanni. Illi verò venientes Andronopolim, inuenerunt tranſitum Conſtantinopolim partim reſiſtendo partim conſulendo prohibentes, & apud Sanctum Georgium de Siſto, mare ſtrictius & ſolum fertilius aſſerentes. Sed Imperator eorum reſiſtentes & conſulentes æquâ lance vilipendit. Tendens ergo quò cœperat, in medio fere itinere pratum inuenit, fluuiolo quodam vel torrente irriguum, & mari contiguo terminatum. Dum igitur ibidem fixis tentorijs pernoctaret, erupit pluuia ſuper eos quidem (ſicut audiuimus) modica, ſed in montibus tantâ inundantiâ, vt eos potiùs raperet quàm aſpergeret. Torrens enim tumidus, & rapidus tentoria ſibi obuia, & quicquid continebant inuoluens & rapiens, in mare vicinum præcipitauit, & ipſorum multa millia ſubmerſit. Imperator autem & ſuperſtes multitudo, non ſine dolore quidem, ſed tamen velut

An de xysto?

ſine damno tantum malum perferentes, conſurgunt, & quaſi audaciores redditi pro euentu, Conſtantinopolim veniunt. Erat ante vrbem murorum ambitus ſpatioſus & ſpecioſus, multimodam venationem includens, conductus etiam aquarum & ſtanna continens. Inerant etiam quædam foſſa & concaua, quæ loco nemorum animalibus præbebant latibula. In amœnitate illâ quædam palatia nimiâ ambitione fulgebant, quæ Imperatores ad iocunditatem vernorum temporum ſibi fundauerant. In hunc (vt verum fatear) deliciarum locum, Alemannus Imperator irrupit, & vndique penè omnia deſtruens, Græcorum delicias ipſis intuentibus ſuis vſibus rapuit. Imperiale namque palatium & ſingulare quod muris ſupereminet vrbis, iſtum ſub ſe habet locum, & inhabitantium in eo fouet aſpectum. Tamen ſi tale ſpectaculum Græco Imperatori ſtuporem attulit, vel dolorem repreſſit, & per ſuos Alemanni colloquium poſtulauit. Sed alius eorum ingredi ciuitatem, alius egredi timuit aut noluit, & neuter pro altero mores ſuos aut faſtus conſuetudinum temperauit. Rex interim Francorum, cui ſemper mos fuit regiam maieſtatem humilitate condire, Imperatori Alemannorum cum multâ prece mandauit, vt eum citra Brachium exſpectaret, & quorum voluntas eadem eumdem laborem ſuſceperat, eodem conſilio fruerentur. Ipſe verò feruore quo cœpit accelerat, & accepto á *Græco* Imperatore duce itineris, immo potiùs erroris & mortis, tranſmeat. Et licèt ego præſcripſerim, & verum ſit, de illius exercitu infinitos iam obiiſſe, audiuimus tamen à Græcis qui numerarunt tranſeuntes, eum cum nongentis millibus & quingentis LXVI. tranſ- *Ferè nonaginta.*

fretasse. Venit ergo Nicomediam, vbi sui oborto scandalo schisma fecerunt. Imperator tetendit Iconium, frater autem eius Otto Frisingensis Episcopus, & Nobiles multi cum eo, maritima tenuerunt. Flebiles eorum euentus & celeres, loco & tempore referemus; sed ad nostros interim redeamus. Venerandus Mettensis Episcopus, & frater eius Renaldus Comes de Monçon, & Tullensis Episcopus Alemannos non ferentes, cum copioso exercitu aduentum pacifici Principis exspectabant. Sed Græci quibus poterant iniuriis & maximè fori subtractione illos transfretare cogebant; dicentes, se pactum cum eorum Imperatore firmasse, quòd nullum suorum ibi permitterent remanere. Regij verò nuncij qui adhuc in vrbe morabantur, hoc audientes, & verum esse credentes, litem illam tali pacto terminarunt, vt illi transmearent, & forum idoneum in aliam partem exspectantes haberent. Quo facto pauci Franci qui superuenerant remanserunt. Quos cùm alios sequi monerent, cogerent nec impetrarent, immensam multitudinem Pincenatorum & Cumanorum ad eos debellandos miserunt, qui etiam in desertis Bogariæ per insidias de nostris plurimos occiderunt. Illi autem quemdam terræ tumulum ascendentes, & in eo se bigis & quadrigis sepientes, viriliter restiterunt; Ibi nostri primã perpessi sunt penuriam, quia forum non habebãt, nec illi ab impugnatione cessabant. In vrbe verò regij nuncij tardè licèt hoc scientes, Imperatorem adeũt nimiâ commotione ferentes. Cognito enim doloso scelere, de his qui transierunt pridie, conqueruntur, & maximè de his qui in vrbe Christianorum ab infidelibus impugnantur. Tunc Imperator quasi aliter Pincenatos

inhibere

inhibere non posset, iubet nostros accedere propiùs, & subtùs se ad pedem palatij hospitari, & mercatum præberi. Igitur illi audito nuncio claustra sua qualiacumque exeunt, & quo iussi fuerant quasi nihil timentes incedunt, Cùm ecce illos Pincenatorum alij persequuntur, alij locum illorum occupare nituntur. Illi autem celeriter & viriliter reuertentes & persequentibus locum suum occupantibus animosè restiterunt. Ibi multi pedites vt expeditiùs fugerent, suarum rerum proiicientes aliqua perdiderunt. Tunc quidam nunciorum ardentiùs inflammati, Eurardus videlicet de Britoilo, & Manasses de Bugues, & Ansellus Dapifer Flandrensis, & quidam alij iudicantes melius honestè pati mortem suam, quam turpiter videre suorum, armantur, ciuitatem exeunt, iunguntur suis, & participes efficiuntur discriminis. Magister verò templi domnus Eurardus de Barris, & Bartolomeus Cancellarius, Herchembaudus Burbonensis, & quidam alij Imperatorem aggredientes, eum quem tunc viribus superare non poterant, ratione vicerunt. Iurat ille se hoc nescisse, suis petit veniam, nostrosque facit iuxta palatium hospitari, & omni propulsâ inquietudine, mercatum facit præberi. Esset nuncijs satisfactum, nisi probarent scelus ex scelere: didicerant enim eum cum Turcis pacem habere. Et qui Regi scripserat ad debellandas gentes incredulas secum ire, & se de illis nouam & gloriosam victoriam habuisse, certum erat cum eisdem inducias duodecim annorum firmasse. Augebatur etiam ex hoc, & declarabatur perfidia, quòd per regnum eius sola incedebat multitudo secura. Episcopus enim Lingonensis, & Comes Vvarenensis, & quidam alii qui ad

arma ſibi præparanda, ciborúmque viaticum Conſtantinopolim paucos præmiſerant, magna rerum damna pertulerant, & ſuorum vulnera mortéſque dolebant. Et hoc non ſemel accidit; ex quo enim terram ipſius intrauimus, ſuorum latrocinia quia viribus erant impares, perpeſſi ſumus. Eſſet hoc forſitan tolerabile, & poterat dici mala quæ pertulimus, malis quæ fecimus meruiſſe, niſi blaſphemia iungeretur. Nam ſi noſtri Sacerdotes Miſſas ſuper eorum altaria celebrabant, quaſi eſſent profanata, luſtrando & abluendo poſteà expiabant. Habent omnes diuites capellas proprias, picturis, marmore, & lampadibus ſic ornatas, vt vnuſquiſque eorum meritò diceret, Domine dilexi decorem domus tuæ, ſi lampas in eis orthodoxæ fidei coruſcaret. Sed proh nefas! audiuimus ſcelus eorum morte luendum, quia quotienſcumque noſtrorum connubia contrahunt, antequàm conueniant, eum qui Romano more baptizatus eſt, rebaptizant. Alias hæreſes eorum nouimus, & de more ſacrificij, & de proceſſione Spiritus ſancti. Sed nihil horum noſtram paginam ſordidaret, niſi noſtræ materiæ conueniret. His enim de cauſis noſtrorum incurrerant odium, exierat namque inter laicos etiam error eorum. Ob hoc iudicabantur non eſſe Chriſtiani, cædéſque illorum ducebant pro nihilo, & à prædis & rapinis difficiliùs poterant reuocari. Sed reuertamur ad Regem, qui licèt ferè diebus ſingulis nouos Imperatoris nuncios habeat, cauſatur tamen moras ſuorum quia quid cum eis agatur ignorat. Bona ſemper nunciant, nunquam oſtendunt, & minùs creduntur, quia omnes eumdem adulationis ſemper habent prooemium. Polychronius eorum ſuſcipit, ſed vili-

pendit : ſic enim vocantur reuerentiæ quas non ſolùm Regibus , ſed etiam quibuslibet ſuis maioribus exhibent ; caput & corpus ſubmiſſiùs inclinantes , vel fixis in terram genibus, vel etiam ſeſe toto corpore proſternentes. Interdum Imperatrix Reginæ ſcribebat, & tunc Græci penitùs frangebantur in feminas , omne virile robur, & verborum & animi deponentes. Leuiter iurabant quicquid nos velle putabant, ſed nec nobis fidem, nec ſibi verecundiam conſeruabant. Generalis eſt eorum enim ſententia, non imputari periurium , quod fit propter ſacrum imperium. Nec me putet aliquis odioſum genus hominum perſequi, & odio eorum fingere quæ non vidi : requiſitus enim quicumque Græcos nouerit, fatebitur quia quando timent , nimiâ ſui deiectione vileſcunt ; & quando præualent , graui ſubditorum oppreſſione ſuperbiunt. Cæterùm multo ſtudio conſulendo laborabant vt Rex ab Andronopoli ad Sanctum Georgium de Siſto greſſum diuerteret , & ibi celeriùs & vtiliùs transfretaret. Rex autem noluit incipere, quod Francos audiebat nunquam feciſſe. Igitur eiſdem veſtigijs, ſed non eiſdem auſpicijs Alemannos ſubſequitur præcedentes. Et cùm ad vnam dietam Conſtantinopolim propinquaſſet , ſuos nuncios habuit obuios , rumores de Imperatore quos iam ex parte retulimus reportantes. Tunc fuere qui Regi conſulerent retrocedere , & terram opulentiſſimam cum caſtellis & vrbibus capere, & interim Regi Rogerio qui tunc Imperatorem maximè impugnabat ſcriberet , & eius adiutus nauigio ipſam Conſtantinopolim expugnaret. Sed væ nobis, immò Petri Apoſtoli ſubditis omnibus , quòd non præualuerunt

voces eorum. Processimus igitur & nobis appropinquantibus ciuitati, ecce omnes illius Nobiles & diuites tam cleri quàm populi, cateruatim Regi obuiàm processerunt, & eum honore debito susceperunt; rogantes humiliter vt ad Imperatorem intraret, & de suâ visione & colloquutione illius desiderium adimpleret. Rex autem eius timori compatiens, & petitioni obediens, cum paucis suorum intrauit, & eum in porticu palatij satis imperialiter obuium habuit. Erant ferè coæui & coæquales, solis moribus & vestibus dissimiles. Tandem post amplexus & oscula mutuò habita, interiùs processerunt, vbi positis duobus sedilibus pariter subsederunt. Circumstante autem coronâ suorum, loquuntur per interpretem: requirit Imperator esse Regis & voluntatem, optans ei quæ Dei sunt, quæ sua sunt repromittens; vtinam sicut honestè, sic verè. Si gestus corporis, si alacritas faciei, si verba cordis intima demonstrarent, circumstantes illum nimio affectu Regem diligere comprobarent: sed tale argumentum probabile est, non necessarium. Post hæc sicut fratres ab inuicem discesserunt, & Regem foràs ad palatium in quo erat hospitatus, imperij Nobiles conduxerũt:

LIBELLVS QVARTVS.

CONSTANTINOPOLIS Græcorum gloria, famâ diues & rebus ditior, ad formam veli naualis in trigonum ducitur. In interiori angulo Sanctam Sophiam habet, & palatium Constantini, in quo capella est quæ sacrosanctis reliquijs honoratur: duobus autem lateribus

mari præcingitur. Venientes ad vrbem, Brachium Sancti Georgij ad dexteram, & quemdam profluuium qui de ipso procedens, ad quatuor ferè millia tenditur, habebamus ad læuam. Ibi palatium, quod dicitur Blacherna, fundatur quidem in humili, sed sumptu & arte, decenti proceritate consurgit, & triplici confinio triplicem habitantibus iocunditatem offerens, mare, campos, vrbémque visibus alternis despicit. Exterior eius pulchritudo ferè incomparabilis est, interior verò quicquid de illâ dixero superabit. Auro depingitur vndique, variísque coloribus, & marmore studioso artificio sternitur area; & nescio quid ei plus conferat pretij, vel pulchritudinis, ars subtilis, vel pretiosa materia. Latus tertium de trigono ciuitatis, campos habet, sed duplici muro munitur, & turribus, qui á mari vsque ad palatium ferè duobus millibus tenditur. Hic nec robore firmus est, nec turres in altum subrigit, sed vrbs (sicut æstimo) in suâ multitudine, & antiquâ quiete confidit. Infra muros terra vacua est, quæ aratra patitur & ligones: habens hortos omne genus olerum ciuibus exhibentes. A foris subterranei conductus influunt, qui aquas dulces ciuitati largiter tribuunt. Ipsa quidem sordida est & fœtida, multísque in locis perpetuâ nocte damnata. Diuites enim suis ædificijs vias tegunt, sordésque & tenebras pauperibus & hospitibus derelinquunt. Ibi cædes exercentur, & latrocinia, & quæ tenebras diligunt alia scelera. Quoniam autem in hac vrbe viuitur sine iure, quæ tot quasi dominos habet, quot diuites, & penè tot fures quot pauperes, ibi sceleratus quisque nec metum habet nec verecundiam, vbi scelus nec lege vindicatur, nec luce venit in

palàm. In omnibus modum excedit: nam ſicut diuitijs vrbes alias ſuperat, ſic etiam vitijs. Multas quoque habet eccleſias, Sanctæ Sophiæ magnitudine impares, non decore, quæ ſicut ſunt admirabiles pulchritudine, ſic ſunt etiam numeroſis Sanctorum pignoribus venerandæ. Ad has intrabant qui poterant, alij curioſitate videndi, alij deuotione fideli. Rex quoque Duce Imperatore loca ſancta viſitauit, & reuertens, cum eo victus precum inſtantiâ comedit. Conuiuium illud ſicut glorioſos conuiuas habuit, ſic apparatu mirifico, dapum delicijs, voluptuoſis iocorum plauſibus, aures, & os, & oculos ſatiauit. Timebant ibi Regi multi ſuorum, ipſe verò qui Deo commiſerat curam ſui, fide & animoſitate penitùs nihil timebat. Non enim citò credit ſibi noceri, qui nocendi non habet animum; licèt Græci nullum argumentum perfidiæ demonſtrarent: credo enim illos non tam ſedulum exhibuiſſe ſeruitium, ſi bona cogitarent. Suas verò diſſimulabant iniurias, poſt Brachij tranſitum exigendas. Nec imputabatur eis ſi portas vrbis multitudini obſerabant, quia multas eorum domos, & oliueta combuſſerant, vel penuriâ nemorum, vel inſolentiâ & ebrietate ſtultorum. Faciebat eis Rex aures, manus, & pedes ſæpiùs detruncare, nec ſic poterat eorum veſaniam refrenare. Immò erat neceſſarium alterum è duobus, vel multa millia ſimul occidere, vel eorum mala plurima tolerare. Forum igitur ſatìs abundanter nobis afferebat nauigium; & ante palatium, vel etiam in tentorijs habebamus congruum (ſi duraret) concambium: minus quàm duobus denarijs ſtammam vnam, & earum triginta tres ſolidos propter marcam. Poſtquàm verò tribus dietis

vrbem transiuimus, pro vnâ quinque vel VI. denarios, & pro XII. solidis marcam vnam perdebamus. Cæterùm dum Rex venientes per Apuliam exspectat inter Brundusium & Durachium transfretantes, sollemnitas Beati Dionysij accidit, quam ipse veneratione quâ debuit celebrauit. Nouit hoc Imperator; colunt etenim Græci hoc festum, & clericorum suorum electam multitudinem, dato vnicuique cereo magno, varijs coloribus & auro depicto Regi transmisit, & sollemnitatis gloriam ampliauit. Illi quidem á nostris clericis verborum & organi genere dissidebant, sud suaui modulatione placebant. Voces enim mixtæ, robustior cum gracili, eunucha videlicet cum virili, (erant enim eunuchi multi illorum) Francorum animos demulcebant. Gestu etiam corporis decenti & modesto, plausu manum, & inflexione articulorum, iocunditatem visibus offerebant. Referimus Imperatoris obsequia vt pateat dolus ipsius, qui prætendebat affectum quem solemus amicis præcordialibus demonstrare, & gerebat animum quem non possemus nisi mortibus nostris placare. Certè nemo Græcos cognosceret, nisi experimento vel spiritu prophetiæ. Episcopus verò Lingonensis eorum fidem improbans, contemnens obsequia, propherans mala quæ posteá sensimus, vrbem capi suadebat. Muros fragiles quorum magna pars ante nostros corruit, inertem populum, sine morâ vel labore ruptis conductibus dulces aquas posse subtrahi comprobabat. Dicebat vir ille prudens animo, religione sacer, quod captâ illâ ciuitate non esset necessarium alias expugnare, quia gratuitum possidenti caput earum præberent obsequium. Addebat

etiam quòd ipsa rem Christianitatis non habet, sed nomen; & cùm deberet per se Christianis auxilium ferre, non illos prohibere, ante paucos annos Imperator Antiochenum Principem aggressus est expugnare. Priùs cœpit Tharsum, & Manustram; & castella plurima, terrámque latissimam, expulsisq́ue Catholicis Episcopis vrbium, & hæreticis substitutis, obsedit Antiochiam. Cúmque deberet sumptis Christianorum copijs, paganorum viciniam propulsare, illorum auxilio nisus est Christianos exterminare. Deus autem horum cognitor, iudex, & vindex, voluit vt ipse sibi toxicatam sagittam infligeret, & modico vulnere vitam indignam finiret. Iste verò qui nunc regnat, heres quæstus & criminis, sicut iura Ecclesiarum sibi retinet, & alia quæ pater impiè conquisiuit, sic cæteris inhiat quæ ipse concupiuit: & iam Principibus extorsit hominium, & erigens altare contra altare, Patriarchâ Petri despecto, in vrbe statuit suum. Sit vestri iudicij vtrùm illi parcere debeatis, quo regnante Cruci Christi & sepulcto nihil tutum, quo destructo nihil contrarium. Cùm perorasset Episcopus, placuit aliquibus quod dicebat. Plures autem quibus displicuit, hæc & similia respondebant. De fide istorum non possumus iudicare, legis ignari: quòd autem impugnauit Antiochiam, malum fuit; potuit tamen causas habere iustitiæ quas nescimus. Certum verò est Regem nuper cum Papâ loquutum fuisse, & super hoc nec præceptum eius, nec consilium accepisse. Visitare sepulcrum Domini conuenimus nos & ipse, & nostra crimina præcepto summi Pontificis, paganorum sanguine vel conuersione delere. Nunc autem vrbem Christianorum ditissimam

expugnare

expugnare possumus & ditari, sed cædendum est, & cadendum. Si ergo cædes Christianorum peccata diluit, dimicemus. Item si nostris mortuis nō nocet ambitio, si tantùm valet in itinere pro adquirēdâ pecuniâ interire, quantùm summi Pontificis obedientiæ, & voto nostro intendere, placent diuitiæ, sine timore mortis discrimina subeamus. Talis erat eorum altercatio, & fauebant sibi de iure, assertores vtriusque sententiæ. Credo tamen quòd vicisset Episcopus, nisi Græci magis præualerent dolis quàm viribus: qui nostras moras habentes suspectui, vrgere transitum non audebant, forum tamen ex parte subtrahentes, rumoribus Alemannorum nostros ad transitum concitabant. Primò retulerunt Turcos copiosum exercitum congregasse, & Alemannos de illis sine damno suorum, quatuordecim millia peremisse. Post diem alteram feliciori euentu, infaustum transitum ampliùs persuadebant. Dicebant enim Alemannos peruenisse Iconium, & ante aduentum illorum, eiusdem ciuitatis perterritum fugisse populum. Et quoniam ipsi festinant in anteà, Imperator alter alteri scripsit vt veniat, & quod sine suo labore conquisitum est, defendendo possideat. His stimulis exercitus agitatur, & de morâ Regis commurmurat; dum quidam lucris eorum, quidam laudibus inuidebant. Victus ergo Rex, & Græcorum monitis, & suorum querelis, antequàm venirent quos exspectauerat, transfretauit. Et Imperator sicut hoc ardenter voluit, sic velociter nauium copiam præparauit. Rex autem cùm Brachium, * fecit dies quindecim partem sui exercitus exspectando, vltrà similiter quindecim, Græcorum versutias tolerando.

* *Hic deest transit, vel quid simile.*

Habent illi locum quem exſpectauerant, & audent detegere quæ cogitauerant. Tamen noſtrorum veſaniæ dederunt eis velamina ſuæ nequitiæ. Vnde dictum eſt à pluribus, quòd nobis fecerunt non eſſe malitiam ſed vindictam. Ex parte iudicat qui rem nouit ex parte; ſed non poteſt facere rectum iudicium, qui cauſam ex integro non cognoſcit. Illi enim offendi poterant, non placari. Ecce pertranſiuimus, & nos naues cibariæ cum cambitoribus ſubſequuntur: ſternunt gazas in littore, fulgent auro tabulæ, vaſíſque argenteis quæ à noſtris emerant honeſtantur. Veniunt de exercitu qui cambiunt neceſſaria, iunguntur & illis qui ambiunt non ſua. Igitur vnâ die Flandrenſis quidam dignus flagris, & flammâ, cernens immenſas diuitias, & immoderatâ cupiditate cœcatus, clamat hauo, hauo, rapiens quod cupiuit; & audaciâ pariter, & prædæ pretio, ſibi ſimiles ad nefas animauit. Et quoniam vbique ſtulti eunt (in concambio enim quot occiſi tot ſtulti) corruunt vbique qui pecunias in promptu habebant. Creſcit clamor, furor, corruunt exedræ, conculcatur aurum & rapitur, metu mortis cambitores fugiunt ſpoliati, nauéſque ſuſcipiunt fugitiuos, & ſubductæ littori, referunt ad vrbem qui cibos emebant noſtrorum plurimos. Verberantur iſti & ſpoliantur: ciuitas quoque quos hoſpites habuit, quaſi hoſtes ſpoliauit; Fiunt hæc nota Regi, ſuccenſúſque irâ requirit maleficum, qui à Comite Flandrenſi redditus, in proſpectu ciuitatis illicò eſt ſuſpenſus. Deinde feſtinat quærendo perdita, reddentibus donando veniam, celantibus comminando ſimilem pœnam. Et ne ſuam præſentiam timerent vel erubeſcerent, iuſſit vt Epiſcopo

Lingonensi omnia redderent. Reuocantur in crastinum qui pridie fugerant, & quod se iurare poterant perdidisse, plenariè rehabebant. Requirebant plurimi ampliùs quàm deberent, sed Rex maluit quod defuit de suo restitui, quàm pacem sui exercitus violari. Quo facto eligit qui suos & quæ perdiderant ab Imperatore requirerent, & exercitui forum reducerent, Arnulfum Luxouiensem Episcopum eloquentiâ & religione præclarum, & Bartholomeum Cancellarium. Et quoniam Rex vrgebat qui semper festinus erat errata corrigere, satìs manè transfretauerunt, & ædit(u)ûm gratiâ palatium intrauerunt, sed loqui cum idolo nequiuerunt. Illo die fuit alter alteri pro solatio, intuitus picturarum pro cibo, & instanti nocte marmoreum pauimentum pro culcitrâ vel lecto. Sequenti verò die cùm profanus ille circà tertiam surrexisset, vocati veniunt ante illum sobrij & insomnes, suam legationem absoluentes, & de satisfactione suorum, & de querelâ nostrorum: fecissétque eum Episcopus satìs tractabilem prudenti eloquentiâ & suaui, si posset serpens ille ab aliquo incantari; sed aspidis more surdus, & veneno turgidus, mutatus est ab illo quem anteà viderant, immò detectus quem sub doli tegmine priùs non cognouerant. Tamen instat Episcopus, & ex parte præualet, habet forum exercitus, & peregrinis suis rebus perditis patet egressus. Dicit ille se adhuc cum Rege loquuturum, & citò nuncios præmissurum: vrget Episcopum regredi priuata necessitas, ne cum eo faceret triduanum ieiunium. Ille bonum adhuc simulat, vt ampliùs noceat; exhibens forum sed parcè; loquuturus cum Rege, sed tardè. Dum ergo mittit nuncios & remittit, plures dies

pertranſeunt, & Franci quod ad viam præparauerant comedunt. Volebat Regem ad ſuum palatium regredi; Rex in ſuam ripam vel in mari ex equo colloquium fieri. Tandem quod cautè diſtulerat, per nuncios reuelauit, & Regis cognatã quam Regina ſecum habebat, cuidam ſuo nepoti coniugem, ſibíque Baronum hominium requiſiuit. Ob hoc duces itineris, & vbique forum & concambium competens promittebat: vbi hoc non haberent prædarentur; ſi caſtrum vel ciuitas negarent huiuſmodi, caperentur; ſi ſumptis ſpolijs ſibi vacuæ dimitterentur. Offerebat inſuper Regi munera digna Rege, & Baronibus ſingulis ſuæ congruentia dignitati. His auditis fuit iterum opus morarum, tum quia Comes Morianenſis, & Marchiſus de Monteferrato, auunculi Regis, Aluernenſis Comes, & plures alij quos exſpectabamus, vltra vrbem in conſpectu noſtro tentoria fixerant, tum quia Barones de Imperatoris quæſtione diſſentiebant. Græci autem qui ſolebant vrgere tranſitum, prohibendo tardabant. Igitur egregij milites per montana diſperſi, moræ prouidentes & itineri, prædis replent exercitum, Græcorum damno ſuis ementes nauigium. Offerunt igitur quod prohibuerant, tranſductíque recipiunt quos exſpectauerant. Intereà dum quod requirebat Imperator in dubio eſt, Perticenſis Comes Robertus, Regis germanus, cognatam ſuam Reginæ clam ſubripit, ſe cum quibuſdam Baronibus, illius ſubducens hominio, & cognatam ſuam nepotis eius matrimonio. Sic præcedit Nicomediam, & Rex cum Epiſcopis & alijs Baronibus, Imperatoris diſcutit cauſam. Dicebant quidam & maximè Lingonenſis; Ecce impius patefacit quod antè celauerat:

vestrum requirit hominium, quorum seruus potuit exstitisse, promittens turpiter quod victoria debuit acquisisse. Nos autem (carissimi) præferamus commodis honestatem; obtineamus viribus, quod ipse quasi cupidis & timidis pollicetur: turpe est enim in præsenti tam gloriosum habere dominum, & infideli facere hominium. Alij verò, quorum numerus & ratio superauit, huiusmodi respondebant. Ex consuetudine post Regem plures dominos habere possumus, quorum feodos possidemus, sed illi fidem principaliter obseruamus. Si iudicamus hoc esse turpitudinem, deleamus consuetudinem. Nunc autem Imperator sibi timens nostrum requirit hominium. Si ergo turpe est nos ab eo timeri; si est inhonestum quod minoribus facimus nos facere Imperatori, dimittamus. Si verò metus Imperatoris, vel mos nostræ consuetudinis, nec Regi facit iniuriam, nec nobis verecundiam, adquiescamus nostræ consuetudini, pro nostro commodo illius parcamus formidini, velimus commoda prouidentes itineris necessitati. Nemo nostrûm nouit hanc terram, igitur opus est duce: contra paganos properamus, Christianorum vtamur pace. Dum hæc aguntur, omnes ferè quos Rex exspectauerat, transfretarunt, quorum nomina mihi dolor est recitari, quia mortes eorum immaturas aspexi: & esset forsitan legenti tædiũ, qui quærit vtilitatis vel probitatis exemplum. Et quoniam solus Imperator erat vlteriùs causa morandi, imperat Rex castra moueri. Quod ille audiens, præmissis nuncijs post eum properat, determinans quoddam castrum eorum colloquio; in quo sibi cauit vicini maris adunato nauigio. Rex autem Alemannorum æmulus, quorum bonam famam

lætus audierat, & similem festinanter quærebat, nec morari voluit, nec colloquium respuit; Igitur exercitu præcedente reuertitur, ducens secum Baronum gloriam, & militum multitudinem expeditam. Ægrè tamen ferebat quòd ille suorum hominium requirebat, sed Dei seruitio putabat esse vtile quod promittebat. Si Christianus esset, illud sine aliquâ exactione deberet; sed dicebat quòd nostram gentem iam expertam suo regno timeret. Et essetante illos quicquid foret eis vtile fugiendum, si non eum facerent tali satisfactione securum. Rex autem contra paganos de festinatione succensus, ad illius voluntatem rigorem sui animi maluit inclinare, quàm Dei seruitium aliquâ occasione tardare. Conuenientes igitur, pactiones prius exponunt, videlicet quòd ei Rex nec castrum nec ciuitatem quæ sui iuris essent auferret. Satis est hæc rationabilis & modesta petitio, quam subsequitur æquè liberalis sed fallax promissio. Vt enim paci regiæ imperialis gratia responderet, adiecit quòd duo vel tres Optimatum suorum cum Rege procederent, quem recto itinere conducentes, forum competens vbique ministrarent. Vbi autem hoc deesset, prædationes castrorum, & vrbium captiones sine querelâ toleraret, si sumptis spolijs terra illi vacua remaneret. Tunc temporis Rex Rogerius Apuliensis illum importunè, & feliciter impugnabat, & locis pluribus expugnabat. Contra quem si Regem nostrum sibi sociare potuisset, omnem illi thesaurorum copiam effudisset. Sed cùm eum nequiret ad hoc flectere, vel assiduâ prece, vel incredibili promissione, de supradictis alter alteri mutuo sese fœdere sociauit. Deinde sumpto Baronum hominio, & Rege cum illis donis satis

imperialibus honorato, hic post exercitum properauit, ille sacrilegus nouo periurio maculatus, exuto timore remansiturorum longo tẽpore necessarium paucis diebus exhibens, & promissos duces itineris nunquam reddens. Illo die Sol vidit scelus quod ferre non potuit, sed ne videretur illud æquare proditioni dominicæ, seruiuit mundo dimidius, & dimidius se abscondit. Cùm igitur exercitus dimisso Rege procederet, & Solem in formâ dimidij panis magnâ diei parte conspiceret, verebatur ne ille qui super alios fide lucebat, dilectione feruebat, spe superna tenebat, proditione Græcorum aliquâ portione sui luminis priuaretur. Sed aliud accidit æquè dolendum. Imperator enim Alemannorum à duce suo proditus, & in concauis montibus clam relictus, multis suorum iaculis Turcorum confossis millibus, retrocedere compulsus est sicut posteà referemus. Quod postquàm didicimus, quid significaret cœleste prodigium rectiùs exposuimus, dicentes, nostrum Regem & Alemannum vnum esse Solem, quoniam vnius fidei lumine coruscabant; & hunc lucere dimidium, & dimidij circuli radios abscondisse, quando Rege feruore solito tenente cursum, Alemanni retrocedebant.

LIBELLVS QVINTVS.

CONSTANTINOPOLIS superba diuitijs, moribus subdola, fide corrupta, sicut propter suas diuitias omnes timet, sic est dolis & infidelitate omnibus metuenda. Si autem careret his vitijs, aëre temperato, &

salubri fertilitate soli, & transitu facili ad fidem propagandam posset locis omnibus anteferri. Habet enim Brachium Sancti Georgij quod fœcunditate piscium mare est & salsedine, fluuius quantitate, qui possit in die septies vel octies vltro citróque sine periculo nauigari. Vltrà Romania est, terra latissima, montibusque saxosis asperrima, meridianâ sui parte pertingens vsque Antiochiam, & in orientali habens Turciam. Quæ cùm tota esset iuris Græcorum, hanc ex magnâ parte Turci possident, illis expulsis aliam destruxerunt; vbi verò Græci adhuc munitiones obtinẽt, redditus partiuntur. Tali seruitio retinent quod Francorum virtus qui Ierosolymam conquisierunt liberauit: & perdidisset omnia populus iners, sed aurum auro redimens, diuersarum gentium conductis militibus se defendit. Semper tamen perdit, sed multa possidens, non potest omnia simul; non enim sufficiunt alienæ vires proprijs destituto. Quod nobis Nicomedia prima monstrauit, quæ sentibus & dumis consita, ruinis sublimibus antiquam sui gloriam & præsentium dominorum probat inertiam. Frustra iuuabat eam quidam maris profluuius, qui de Brachio consurgens, post dietam tertiam in eá terminantur. Ab hac viæ tres dirigunt Antiochiam quantitate dispares, & qualitate dissimiles. Quæ vergit ad sinistram breuior est, si obstacula non haberet, & tribus hebdomadibus finiretur, sed post dies duodecim prætendit Iconium Solistani sedem, nobilissimam ciuitatem; & post quinque alios, præteritis Turcis, terram Francorum. Robustus autem exercitus fide munitus & multitudine ista contemneret, sed niuibus montium in hyeme terreretur. Quæ dexteram tenet,

pacatior

pacatior eſt & abundantior, ſed marinis anfractibus triplicem moram facit viantibus, habens fluuios & torrentes timendos in hyeme, loco niuium & Turcorum. Media verò partis vtriuſque commodis & diſpendijs temperatur; breuiori longior ſed tutior; longiori breuior & tutior, ſed pauperior. Igitur Alemanni qui nos præceſſerant, facto ſchiſmate, plures cum Imperatore ad ſiniſtram partem ſiniſtro auſpicio per Iconium tetenderunt. Reliqui verò cum fratre illius ad dexteram verſi ſunt, conſequentes omnia ſiniſtrorſum. Nobis autem ſors media cecidit, vtriuſque lateris infortunio temperato. Cùm igitur ad ſiniſtram relictâ Nicæâ ſuper lacum ipſius ſederemus, Græcorum rumoribus ſtimulati, pòſt Alemannos properare & properari, viri nobiles ab eorum Imperatore poſt Regem miſſi ſuperuenerunt, qui nobis illos refugiſſe Nicæam, contra votum noſtrum & æſtimationem flebiliter retulerunt. Audientes hoc noſtri cum ſtupore dolent, & cum dolore ſtupent, tam robuſtum exercitum tam ſubitò defeciſſe; & inimicos Dei, & noſtros, de noſtris ſocijs tam leuiter triumphaſſe. Requiruntur illi ordinem, modum, ſeu cauſam tanti infortunij, ſed omnia hæc forſitan dicuntur & impropriè; ſiquidem confuſio non habet ordinem, nec exceſſus modum, nec cauſam illud quod ratio aliqua non præcedit. Habuit tamen finem & principium malum vtrumque, ſicut ij qui caſum illum potuerunt euadere, docuerunt. Satis iuſtè primò erant accuſatores ſui ipſorum. Quòd nimiùm in proprijs viribus confidebant, qui Deum ſæpiùs, & ſolito ampliùs offendebant. Deinde Conſtantinopolitanum idolum execrabantur, qui cùm dediſſet eis viæ conductorem &

traditorem ; quantùm in ipſo fuit, Chriſtianorum fidem ſtrauit, paganiſmum ſtabiliuit, animos illorum timidos animauit, feruorem noſtrorum frigidauit. Ducti enim Nicæam à duce ſuo, iuſſi ſunt octo dierum cibarijs onuſtari, tali viatico Iconiũ peruenturi. Finitis autem diebus & eſcis, putabant viam ſimiliter finiendam; ſed de illius infinitate, obſeſſi montibus, & eorum ſcopulis immerſi poſſent capere coniecturam. Tamen à duce, immò truce ſuo ſeducti, ampliùs de craſtino in craſtinum vſque in tertium patiuntur, & in montes inuios longiùs intruduntur. Tandem credens adhuc viuum exercitum iam ſepultum proditor ille, nocte per compendia ſibi nota fugit, & ad prædam, Turcorum maximam multitudinem cõuocauit. Diluculo igitur inſequenti, cùm more ſolito ſigniferi præuium ſuum iam irati in eum, quærerent nec inuenirent; Turcos ſubitò vident ſcopulos montium occupaſſe, dolentes maximè, quem quærebant ſine ſui ſceleris dignâ mercede fugiſſe. Fiunt hæc nota Imperatori, tam relatione ſuorum, quàm Solis. Conſulit itaque in illo articulo ſapientes ſuos, ſed tardè, quia non erant de malo bonum, ſed de malis leuius electuri. Procedendum erat vel recedendum, ſed proceſſum fames prohibebat & hoſtis, & incognita montium labyrinthus; receſſum æquè fames, & opprobrij metus. In hoc tamen erat ſpes aliqua euadendi, ſed cum turpitudine, in alio certa mors ſine veritate vel laude. Quid igitur faciet virtus ieiuna? Fugiet in Dei ſeruitio quæ non ſolet in ſuo? Item procedet, incaſſum, illicò moritura, quæ adhuc ſeruire Deo poterit conſeruata? Mallet certè mortem glorioſam quàm turpem vitam; ſed ſi vtramque maculat turpitudo,

melius est strenuis actibus turpiter conseruari, quàm turpiter sine correptione finiri. Tali consideratione cedentes Alemanni faciunt quod non solent, recessum damnantes iudicio, concedentes pro tempore, correctionis intuitu: faciunt quòd possunt, volunt quòd debent. Armantur itaque omnes ad tolerantiam contra famem. Habentes ad esum fessos & morientes equos, & quemdam Comitē egregium, Bernardum nomine solum cum suis ad militiam contra persequentes inimicos. Dum sic redeunt ordinati, augent dietas cibos quærentes, & minuunt vires labor & esuries. Turci verò paulatim eos tentabant, & debilitate cognitâ, de die in diem acriùs infestabant. Tandem Comes illustris, laude dignus & luctu, dum fessos exspectat, dum subportat debiles, exercitus quemdam montem pertransijt, & ipse nocte superueniente vltrà remansit. Quem ibidem Turci á longè circujunt & sagittant, & sine damno suorum occidunt leuiùs quàm sperant. Carebat enim ille vir arcubus, & balistis, famesque & labor abstulerat equos veloces armatis. Nolebant Turci manu ad manum congredi, nec ille habebat arma quibus à longè posset defendi, nec armatos in hostes ferre poterant equi ieiuni. Plangenda nimìs est iuuentus agilis, quæ sæpius extracto gladio, veruecum pelles habens pro scuto, dum velociter & audacter currit in hostem, in medio itinere offendit mortem volantem. Dum Papa Sanctus accipitres & canes prohibuit, armisque militum & vestibus modum imposuit, sicut iussit sapienter & vtiliter, sic qui eius imperio non consensit, stultè & inutiliter. Sed æquè vtinam pedites instruxisset, retentisque debilibus, fortibus quibusque pro

perâ gladium, & pro baculo arcum dedisset: quia semper debiles & inermes suis sunt onus, hostibus præda. In crastinum Comes requiritur, qui ad defensionem suorum vltrò se solebat offerre, & discitur illum serò ad exercitum non venisse, sed in viâ cum suis Turcorum iaculis interiisse. Plangunt omnes mortem illius, de cuius viribus & consilio plurimùm confidebant, & quia mors similis immineret vniuersis. Armantur itaque omnes qui poterant, & fame & hoste solito acriùs debacchante properant. Turci enim iam nihil á longè metuunt, vbi arcus non esse, & equos veloces agnoscunt. Ergo non solùm postremos vrgebant, sed etiam primos & medios sagittabant. Non possum describere damna itineris, in quo ipse Imperator vulneratus duabus sagittis; vbi properantibus alijs remanent debiles, & in turbâ mediâ pluuia sagittarum necat inermes. Sic tandem venere Nicæam morientes. Ibi curruntad escas famelici, quas sicut in tali necessitate poterant, nimiùm caras vendebant Græci, spatas & loricas requirentes, non aurum, vt penitùs nudarent exercitum. Cuius pars maxima viribus consumptis, & rebus perditis repatriare volens, Constantinopolim iuit; sed antequàm possent habere vel forum vel transitum, eorum plusquam triginta millia (sicut audiuimus) fames occidit. Imperator verò solatio destitutus humano, & præsumens adiutorium de diuino, constanti animo tendit post Regem, ad Dei seruitium eius expetens societatem. Quem ab eo præmissi nuncij, super lacum Nicænum sicut prædictum est inuenerunt, & ei quæ descripsimus retulerunt; rogantes vt occurrat obuiàm subsequenti, præstaturus opem & consilium indigenti. Rex autem damnum socij

ſicut proprium doluit, & cum multo Baronum comitatu, eius perſonæ & precibus libenter & celeriter obuiauit, Amplexantur igitur alter alterum, & infigunt oſcula quæ rorabant lacrymæ pietatis. Tandem ſtatuunt vt Rex Imperatorē ad caſtrum quod Lupar dicitur exſpectaret, & ille poſt iſtum ſumptis in Nicæâ cibarijs feſtinaret. Dehinc cœperunt Græci noſtris forum ſubſtrahere, ſed illi non poterant videre opulentiam & eſurire. Diſperſi ergo plurimi rapiebant quod libentiùs emerent, & alij prædas emebant ab eis, quaſi iuſtiores, ſi quoquo modo de ſuo viuerent. Sic veniunt ad Lupar, vbi ex condicto Alemannos exſpectant, quos ſubſequenter (vt reſiduum bruchi locuſta comederet) quotidiè Græci rebus & vitâ ſpoliabant. Tandem feſſus Imperator & eques, cùm non poſſent euadere, licèt pauci eſſent inimici, armis viriliter reſiſtendo, deſcenderunt in viâ miſerè procedentes animoſiùs tolerando. Pauperes verò qui non impediebantur ad fugam ſarcinis, poſt Regem properant, non timentes cupidos gratiâ paupertatis. Imperator etiam illi per nuncios ſupplicat, vt cum militari manu in obuiàm citò recurrat, vel eorum cadauera ſepelire, vel ſemiuiuis vitæ particulam cuſtodire. Igitur Coneſtabulus Iuo de Niellâ, Sueſſionenſis Comes, ad hoc vrgente Rege feſtinando laborauit: ſed feſſos Alemannos Græcis fugientibus ſine labore liberauit. Et certè, ſicut ipſi poſteà ferebant, niſi Coneſtabulus tam citò veniſſet, omnes in horam & locum mortis inciderant. Heu quàm miſeranda fortuna, Saxones, Batauoſque truces & alios Alemannos quos in antiquis hiſtorijs legimus quondam Romanam fortitudinem timuiſſe, nunc dolis Græcorum inertium

tam miſerabiliter interiiſſe! Referetur quoque ſuo tempore Francorum occaſus, & erit intolerabilis geminus luctus. Et habebunt gentes vtræque quod ſemper defleant, ſi filij mortes parentum non vindicant. Dat autem nobis, qui pertulimus Græcorum ſcelera, diuina iuſtitia ſpem vindictæ, & quòd noſtræ gentes non ſolent, verecundas injurias diù ferre. His interim mœſtos animos conſolamur, & vt ſciant poſteri Græcorum doloſa facinora, noſtra infortunia proſequemur. Imperatore igitur ad Regis tentoria conducto, & in partem alteram cuiuſdam fluminis hoſpitato, Rex eumdem nauibus tranſiit, & ad illum conſolandum animoſus & pius, virilis, & flebilis, pedes venit. Quem ille ſicut naufragus portum tenens, verba eius nimis gratanter ſuſcepit, & ab eo quibus egebat valde humiliter poſtulauit, euentuſque ſuos ſic incipiens, ſatis conſtanter expoſuit. Domine Rex, quem natura mihi vicinum præſtitit, & cognatum, & Deus ſeruauit in neceſſitate patronum, referre vobis meos caſus me non oportet, quia ſuperuacuum eſt monſtrare alicui quod iam videt. Mali quidem ſunt: ſciatis autem quòd inde non iraſcor Deo, ſed mihi. Deus enim iuſtus, ego verò & populus meus ſtulti. Cùm de meo regno numeroſum exercitum, & pecunioſum educerem, ſi bonorum largitori dignas gratias redderem, forſitan qui dederat conſeruaſſet. Intraturus barbaras regiones ſi de præſenti vitam corrigerem, & de præterito piâ ſatisfactione deflerem, Deus correpta vitia non puniſſet. Cùm de Turcis victorias præſumebam, ſi de meo numero non tumerem, ſed in Deo exercituum humiliter ſpem haberem, Deus non iuuentam contumaciam non domaſſet. Adhuc ta-

men suâ gratiâ sanus sum, & diuitias habeo, & in voluntate sui seruitij perseuero, credens quia de tot periculis diues & incolumis non exissem, nec vos in mortis articulo ad meum suffragium inuenissem, nisi me Deus adhuc valere aliquid in suo seruitio prouidisset. Nolo itaque deinceps à vestrâ societate seiungi, nec susceptus primus vel vltimus collocari, quia non possem hostes obuios propulsare, nec sequentes sine damno mediorum sufferre. His exceptis, quò volueritis mea tentoria collocentur. Rogo autem vt de vestris socijs meus numerus augeatur. Cùm hæc interpretante Metensi Episcopo recenti dolore anxius perorasset, & ad fletum viscera omnium commouisset, Rex Episcoporum & Baronum consilio suos auunculos, Morianensem Comitem, & Marchisum de Monte ferrato, suósque cognatos Metensem Episcopum, & fratrem eius Comitem Renaldum, & quosdam alios sibi sociauit, & vt è vicino posset ab illo consilium capere, ambos simul hospitari debere iudicauit.

LIBELLVS SEXTVS.

Rex igitur Imperatorem diligens pro personâ, penè sibi præferens pro ætate, venerans pro fortunâ, castra mouit, & pòst festum Beati Martini ad castrum quòd dicitur Esseron venit. Ego verò interim dum recens est dolor, dum adhuc obsequij regij recordatur, Regem adeo, iniurias quas Beato Dionysio faciebat de castro Estufin & Hescelingis expono, & excommunicationem

quam de hoc Papam audierat in Pascha facere, ad memoriam reduco. Ille verò exultans quòd occasionem haberet suo patrono seruiendi, non differt, sed illicò iubet sibi possessores horum monstrari. Cui ego respondi, quòd ipse Imperator in castro turrem vnam habebat, & Dux Fridericus aliam, qui præsens aderat, & cætera singulariter possidebat. Hoc audito requirit vtrumque per se, per suos; priùs priuatim, deinde publicè, pro se rogat, pro Deo placando & glorioso Martyre hortatur, ex hoc familiares Imperatoris sollicitans, & sollicitando frequentans. Ille verò priùs dubia respondebat, quia Regem cessare ab incepto, tædio fatigatum sperabat: sed ipse ab honestâ & religiosâ postulatione non destitit, donec ille quàm inreuocabilis ab errore, & quàm ingratus esset beneficijs, patefecit. Quamuis hoc non sit de nostrâ materiâ (Pater Sugeri) tamen congruit vt sciatis, quatinus pro illo qui vos præsens honorat, & absens diligit, deuotiùs supplicetis. Cæterùm Rex ex proposito Philadelphiam properabat, & erat vsque illuc plena via octo dierum, sed plenariè victualia non habebat. Quod intelligens Imperator, cùm Rex præsens & Barones adessent, de hoc sermonem habuit, in quo nobis de suâ fortunâ forsitan nescius plenis phialis propinauit, Sicut virtutis est, ait gesta fortia imitari, sic prudentiæ est de alieno infortunio cautum reddi. Cùm ego nuper exercitum haberem, cui nulla gens incredula restitisset, victus fame cessit his, quos habens victualia domuisset. In hoc autem nobis duobus est æqua conditio: sicut non timetis gentis alicuius potestatem, sic non habetis iacula contra famem. Ecce vobis proponitur duplex via, vna

breuior

breuior ſed egena, altera longior opulenta ; ſed certè melius eſt in opulentiâ diu honeſtè viuere , quàm citò turpiter in egeſtate perire : eſt mora melior , quæ robuſtum exercitum in abundantiâ ſeruat , quàm illa quæ feſſum vel famelicum recreat. Vnde vobis conſulo , quatinus maritima teneatis, & robur veſtræ militiæ ad Dei ſeruitium licèt tardiùs veniat, conſeruetis. Annuit itaque Rex ſermoni magìs veriſimili quàm veraci, damna & pericula illicò perpeſſurus, & ad Demetriam ciuitatem maritimam, quo pars exercitus quæ rectam viam tenuit,die venit dimidiâ, vix die tertiâ peruenturus. Deuiauit enim in quædam concaua , offendenſque montium ſcopulos, dum eos circuit vel aſcendit , non accedit quo volebat, ſed alternis vicibus inferno & ſideribus propinquabat. Manè tertio vidimus villulam habentem ruſticos ſocios belluarum , quorum vnum fugientibus alijs cepimus, eiúſque beneficio eodem die, ad noſtros ſocios de nobis valdè timentes, ante Demetriam educti ſumus. Primam verò iacturam & maximam fecimus in hos montes; mortuiſque ſummarijs , auro & argento , armis & veſtibus valde ditauimus Græcos ſilueſtres, damnum hoc , quia euaſimus , æquanimiter patientes. Inerat enim ibi torrens ſinuoſus & rapidiſſimus,quem oportebat in die nouies vel octies tranſuadare ; qui ſi modicâ pluuiâ paulò ampliùs tumuiſſet, nemo poſſet procedere vel redire,ſed erat neceſſe quemque in loco ſuo lugendo peccata, vitæ terminum exſpectare. Poſt hæc ſumus redditi marinis anfractibus , ſaxoſos montes & arduos ferè quotidiè inuenturi, & torrentium deſoſſos alueos quos erat labor etiam vacuos pertranſiri ; & ſi niuibus vel imbribus auge-

rentur, non esset possibilis eorum rapacitas ab equite vel pedite transnatari. Ibi multas vrbes destructas inuenimus, & alias quas ab antiquâ latitudine supra mare Græci restrinxerant, munientes eas muris & turribus. Ab his escas habebamus cum labore quidem, propter nostræ multitudinis importunitatem, & nimis carè, propter illorum cupiditatem. Sed dicet forsitan aliquis qui non interfuit, has debuisse capi, & quod haberi non poterat iusto pretio, gratìs rapi. Sed illi turres habebant, & muros duplices ad tutelam, & in mari naues ad fugam. Quis igitur fructus si nostri morâ, periculo, & labore harum aliquam expugnassent, & ciues sumptis vrbis spolijs aufugissent? Villarum quoque animalia in montibus abscondebant, vt villani domibus vacuatis, de nauibus escas ad suum libitum caras vendebant, & pauperes in tam longo itinere auro, & argento, armis & vestibus spoliabant. Illi autem si quando naues poterant inuenire, naufragio postposito duplici intrabant, ituri quocumque illos Græcorum fraudes vel hyemis tempestas vellet deferre. Alij quos conditio damnauerat seruituti, ducebant leuius in eorum seruitio remanere. Nec prætereundum nos in hac viâ stupentibus indigenis contra morem tres fluuios facilè transuadasse, & vnumquemque post nostrum transitum illicò pluuijs inundasse; vnde habebatur pro miraculo contra solitum nobis imbres, & hyemem pepercisse. Sic tandem præteritis Smyrnâ & Pergamo venimus Ephesum, quæ inter ruinas antiquæ gloriæ, venerandas sui status habet reliquias, Beati Iohannis sepulcrum, in quodam terræ tumulo contra paganos muro circumdatum. Ibi Rex Imperatoris

nuncios cum litteris habuit, qui contra eum Turcos ſupra numerum congregatos dicebant : & ipſum refugere in illius caſtella ſuadebant. Cùm verò Rex Turcorum metum, & Imperatoris gratiam æqualiter contempſiſſet, obtulerunt alias ſputo ſimili dignas, exponentes quæ Rex ſibi fecerat damna, & quòd non poſſet ſuos homines retinere deinceps à vindictâ. His ſine reſcriptione deſpectis proceſſit, volens in valle Deceruion Natiuitatem Domini celebrare ; & Alemannus pœnitens quòd Conſtantinopolitanum Imperatorem non viderat, apud eum reuerſus eſt hyemare. In vigiliâ itaque Natalis Domini fixis tentorijs in valle prædiuiti, Turci Græcis ductoribus, noſtris equis paſcentibus primas inſidias tetenderunt ; quibus egregij milites animosè & prouidè reſiſtentes, de capitibus eorum læti primitias habuerunt, & illo terrore feſtis diebus pacem fecerunt. In his dum diuinis laudibus intendimus & quieti, aër obſcurior, quaſi vellet ante noſtrum os diuinâ prouidentiâ deſecari, (qui Deo volente non fuit nobis poſteà vſque Satelliam vel frigore horridus, vel pluuijs nebuloſus) imbres emiſit, quibus riui vallium inundabant, & montes niuibus albeſcebant. Poſt quartum denique diem aquarum decurſis tumoribus, & aëre ſerenato fugatis imbribus, Rex torrentibus timens intercipi, ſi vel niues liqueſcerent, vel alto imbres defluerent, vallem deſerit Epheſinam, ſumptis victualibus properans Laodiciam. Erat in hac viâ inter montes arduos Mæander fluuius profundus & latus de aquis proprijs, ſed tunc inflatior alienis. Hic cuiuſdam vallis amplitudinem alueo ſuo mediam diuidit, ſtatimque ripam copioſæ multitudini peruiam facit. In his Turci

ſeſe diuiſerunt, putantes hos ſagittis procedentem exercitum infeſtare, illoſque vada fluminis tumida prohibere, & vtroſque quando noſtris cederent, de refugio montium tutos fore. Venientes huc inuenimus Turcorum manipulos montium ſcopulos occupaſſe, alioſque ſe in plano ad tentandum exercitum obieciſſe, & reliquos ſe vltra fluuium ad prohibendum tranſitum conglobaſſe. Rex autem ſarcinis ſuis, & debilibus in medio congregatis, primos & vltimos & latera tegit armatis, ſic procedens tutus, ſed parum proficiens duabus dietis. Aſtu enim non viribus retardabant eum collaterales inimici, ad fugam docti & faciles, & ad perſequendum proterui. Cùm igitur illis proterue infeſtantibus, & doctè & leuiter refugientibus, pacem non poſſet habere, nec pugnam, tranſire volebat, ſed neſciebat vadum in fluuio, Turciſque prohibentibus non poterat tentari ſine periculo. Circa meridiem verò ſecundæ diei, Turcorum pars vna (ſicut condixerant) poſt exercitum, alia ſupra fluuium, vbi noſtris erat ingreſſus facilis, & in partem illorum egreſſus difficilis congregantur. Deinde tribus ſuorum tsanſmiſſis, qui contra noſtros ſagittas mitterent, illis iacientibus ambæ partes clamore vnanimi tonuerunt, illique viâ quâ poterant refugerunt. Sed egregij Comites Henricus filius Comitis Theobaldi, & Flandrenſis Theodericus, Guillemus Matiſconenſis, poſt illos more turbinis irruerunt, ripámque arduam, ſagittarum pluuiam, & Turcorum copiam dicto citiùs penetrarunt. Rex quoque fortunâ ſimili, á tergo ſagittantibus laxatis loris obuians, fugauit, ſecuit, & quibus equorum velocitas dedit ſuffragium, in concauos montes retruſit. Sic vterque no-

ſtrorum impetus citò & facilè, de cadaueribus partis vtriuſque campos vſque ad latibula montium ſeminauit. Ibi quidam Amiradus captus eſt, & adductus Regi auditus eſt & occiſus. Erat in præſenti quædam ciuitatula Imperatoris, Anthiochiæ nomen habens diminutiuum, quæ paganis fugientibus patuit ad refugium, in quo ille de doloſo proditore ſe in apertum tranſtulit inimicum. Hanc expugnaſſet Rex vt recluſos caperet fugitiuos, ſed penè ſibi deerant victualia; & in villâ paupere nulla caperet ſpolia. Certè fuerunt qui dicerent, album quemdam militem ante noſtros ad tranſitum fluminis (quem non viderunt priùs vel poſteà) ſe vidiſſe, & primos ictus in prælio percuſſiſſe. In hoc ego nec fallere vellem, nec falli: ſcio tamen quòd in tali diſtricto tam facilis, & tam celebris victoria non niſi diuinâ virtute fuiſſet, nec aduerſæ multitudinis ferrea pluuia, ſine morte vel vulnere cecidiſſet, dante nobis Deo victoriam ſine damno, niſi Milo de Nogentiaco in flumine ſuffocatus obijſſet. In noſtrâ viâ habebant Turci cum Græcis terrarum terminos, & nos vtroſque ſciebamus nobis vnanimes inimicos. Illi ergo ſuos plangentes mortuos, alios conuocant è vicino ad vindictam die ſeptimâ numeroſiùs & audaciùs reuerſuris, noſque die tertiâ venimus Laodiciam ſtolidâ præſumptione ſecuri. Nunc venit in memoriam Comes ille Bernardus, qui cum Imperatore reuertens de Iconio pro fratribus ſuis animam ſuam poſuit, quia hìc cum Friſingenſi Epiſcopo fratre Imperatoris, alius Comes eiuſdem nominis & fortunæ, ſimili proditione interijt. Dux enim hujus vrbis cùm deberet illos educere de montanis, per loca inuia ſuperduxit eos Turcorum

insidijs; vbi Comite occiso cum pluribus, qui potuerunt euadere latitando fugerunt: Dux autem & Græci quos duxerat, cum Turcis spolia diuiserunt. Ille idem vel timens Regem pro suo scelere, vel nocere volens alio genere, vrbem quibusque vtilibus vacuauit, frudémque deuitans iam cognitam, aliam æquè nociuam cogitauit. Sciebat impius quòd vsque Satelliam (quo vsque posteà plusquam quindecim dietas fecimus) non possent alicubi victualia inueniri, & esset necessarium cunctos fame mori, si cibi non possent ab vrbe vacuâ vel emi pretio vel viribus extorqueri. Rex autem super hoc consulit Episcopos & alios optimates, qui quamùis nemo dubitaret de illius prudentiâ nisi ipse, semper tamen ordinabat multorum consilio res communes: & erat equidem prudens humilitas, si se solum pluribus, iuuenem senibus, æstimationem suam expertorum vsibus postponebat; & quòd posset vt dominus, quod sciebat vt sapiens, liberalitas fuit quòd subditis deferebat. Illi autem qui solebant de causis alijs disputare, & de conjecturis diuersarum rationum quandoque subtilitate superfluâ dissentire, modò stupebant non inuenientes idoneam rationem in isto articulo, & dolebant quòd non videbant exitum de communi periculo. Requirebant cibos in vrbe de industriâ vacuatâ, potentes viribus ad tollendum, & rebus diuites ad emendum; sed quia non est ibi quod quæritur, vtrumque ad hoc habetur in cassum. Consultum tamen fugitiuos ciues per montium deuia quæri, & firmatâ pace cum venalibus illos reduci. Quo facto ex parte, illi enim inuenti sunt non reducti, processimus in hoc perditâ vnâ die, Turcos & Græcos habentes in nostro itinere

præuios & ſequentes. Erant ibi montes adhuc de cruore Alemannorum madidi, & parebant iidem qui eos occiderant inimici. Rex incaſſum doctior, videns horum agmina & aliorum cadauera, ordinat acies. In quo Gaufridus de Rancone rancorem meruit ſempiternum, quem ipſe cum ſuo auunculo Morianenſi Comite miſerat primum. Circa meridiem ſecundæ diei mons execrandus faciliorem tranſitum habebat, quem Rex die integro tranſire diſpoſuerat, non ibidem tentoria figi præceperat. Quò venientes primi ſatis citò, quia non erant ab aliquo impediti, Regis immemores qui tunc vltimos conſeruabat, montem aſcendunt, & ſequentibus alijs tentoria circa nonam in partem alteram figunt. Mons erat arduus & ſaxoſus, & nobis erat per cliuum eius aſcenſus, cujus cacumen nobis videbatur tangere cœlum, & torrens in valle concauâ deſcendere in infernum. Creſcit hìc ſuperueniens multitudo, vrget inuicem, conſtipatur, ponit ſedem, equo non præuidet, hærens potiùs quàm procedens. Labuntur de rupibus præruptis ſummarij, obuios quoſque ſternentes vſque in profundum abyſſi. Saxa quoque de locis ſuis mota ſtragem ſuam faciebant, ſic dum vias quærentes latiſſimè ſe ſparſiſſent, omnes lapſum proprium vel aliorum fulminationem timebant. Turci verò & Græci labentium erectionem prohibentes ſagittis, in partem alteram congregantur, & de tali ſpectaculo ſpe veſpertini commodi gratulantur. Inclinatur dies, & ſemper creſcit in antro ſupellectilis noſtræ congeries. Hoſtibus autem illud non ſufficit ſed ampliùs audent: in noſtram partem tranſeunt, quia primos iam non timent, & poſtremos adhuc

non videnr, feriunt & sternunt, & vulgus inerme pecudum more cadit aut fugit. Inde clamor oritur, quo cœlum & aures regiæ penetrantur. Rex autem de hoc fecit quod potuit, sed de cœlo nullum tunc adiutorium nisi nox venit: nocte autem veniente pestis cessauit. Ego interim qui sicut monachus hoc solum poteram, vel Dominum inuocare, vel ad pugnam alios incitare, mittor ad castra, rem refero, turbati currunt ad arma; festinarent regredi, sed vix ire poterant asperitate loci, & occursu venientium præpediti. Rex verò relictus in periculo cum quibusdam Nobilibus, non habens secum gregarios milites, nec seruientes cum arcubus, non enim se præmunierat ad districtum, quem erat ex condictu communi transiturus in crastinum, contemnens vitam propriam vt morientem liberet turbam, vltimos penetrat, & mactantibus penultimos viriliter obuiat. Aggreditur præsumptuosè gentem incredulam, quæ numero centies superat, & quam locus maximè adiuuat. Ibi enim equus non poterat non dicam currere, sed vix stare, & tardior impetus debilitabat ictum in vulnere. Vibrabant nostri hastas in lubrico suis viribus, non equorum, & illi sagittabant de tuto, innitentes scopulis arborum vel saxorum. Turba liberata fugit suas deferens sarcinas, vel ducendo ferentes, loco suo morti obijciens & Regem & Comites. Sed mori dominos vt serui viuerent esset lugendum commercium, nisi tale dedisset exemplum Dominus omnium. Marcescunt flores Franciæ antequàm fructum faciant in Damasco: quo relatu suffundor lacrymis, & de visceribus intimis ingemisco. De hoc tamen potest mens sobria tali remedio consolari, quòd hæc

eorum

eorum probitas & anterior mundo conuiuet ; & finis correptis erratibus fide feruidâ martyrio meruit coronari. Pugnant,& quisquis circa se ne moriatur impune,stragem cadauerum facit, sed numerus impugnantium reparatus à multitudine non decrescit. Occidunt equos, qui licèt currere non possent, valebant tamen armorum pondera sustinendo, & loricati pedites inter densos hostes submerguntur velut in pelago, fundentésque nudorum viscera, diuisi sunt alter ab altero. In hoc Rex paruulum sed gloriosum perdidit comitatum:regalem verò retinens animum, agilis & virilis per radices cuiusdam arboris, quam saluti eius Deus prouiderat, ascendit scopulum. Post quem populus hostium vt eum caperet ascendebat, turba remotior eum ibidem sagittabat. Sed Deo volente sub loricâ tutatus est à sagittis,cruentóque gladio ne capi posset defendit scopulum, multorum manibus & capitibus amputatis. Illi ergo non cognoscentes eum, & sentientes capi difficilem, metuentes superuentum, reuertuntur colligere spolia ante noctem.

LIBELLVS SEPTIMVS.

ADHVC prope turba sarcinaria pertransibat; quia quò densiùs eò segniùs per præcipitia fugiebat. Ad quam Rex veniens efficitur eques ex pedite, & ibat cum eis obscurato iam vespere. Tunc occurrunt ei de tentorijs anhelæ cohortes militum, quem videntes solum, cruentum, & fessum, quod factum est gementes sine interrogatione sciebant, & absentes regios comites ferè

quadraginta ſine conſolatione plangebant. Videlicet Vvarenenſem Comitem, & fratrem eius, Eurardum de Bretoilo, Manaſſem de Bullis, & Guacherium de Montegaio, & alios: ſed non refero nomina omnium, ne iudicetur ſine vtilitate prolixum. Ardebant animo, & abundabant numero, ſed nox erat, & hoſtes abyſſi profundæ contrariam partem tenebant, & ideò locum vel horam perſequendi vlteriùs non habebant. Venerunt itaque cum Rege ad tentoria nimis tardè, & qui timebant ibi, iam lugent certo dolore, ſed domino ſoſpite conſolantur ex parte. Nox illa fuit inſomnis, dum quiſque ſuorum aliquem vel exſpectat nunquam venturum, vel lætus damno poſtpoſito venientem ſuſcipit nudum. Inter hæc populus omnis Gaufredum iudicabat dignum ſuſpendio, qui de dietâ non obedierat præcepto regio, & forſitan eius auunculum quem habebat in culpâ ſocium habuit etiam de vindictâ patronum. Quia cùm eſſent ambo rei, & eſſet parcendum Regis auunculo, non debebat alter ſine altero condemnari. Illuxit dies craſtina, mœroris tenebras non depellens, & apparet exercitus hoſtium, lætâ & diuiti multitudine montes tegens. Noſtri verò ab heri pauperes, ſuos plãgentes & ſua, tardè prouidi, ad reſidua ſeruanda ordinati procedunt ſecuritate depulsâ. Rex verò Nobilium paupertatem non ferens, & mediocribus pio animo condeſcendens, tam largiter egeſtatem expulit vtrorumque, quaſi eſſet immemor ſe cum eis aliquid perdidiſſe. Iam fames vexabat equos, qui diebus pluribus herbarum parum, & annonæ nihil comederant, iam cibus deficiebat hominibus, qui duodecim dierum adhuc iter habebant, hoſteſqúe nos ſicut

fera quæ ſanguine guſtato fit trucior, hoc cognito ſecuriùs, & poſt lucrum auidiùs infeſtabant. Quos contra Magiſter Templi domnus Eurardus de Barris, religione venerandus & ad militiam exemplar probitatis, cum fratribus ſuis vigilanter & prudenter conſeruabat res proprias, & tuebatur pro poſſe viriliter alienas. Rex quoque illorum diligebat & libenter imitabatur exemplum, & ad hoc voluit conformari exercitum, ſciens quòd ſi eius robur fames valida infirmaret, & debiles vnitas animi confirmaret. Indicitur itaque communi conſilio, vt omnes mutuam, & cum illis in hoc periculo fraternitatem ſtatuerent, firmantes fide diues & pauper quòd de campo non fugerent; & magiſtris ab illis ſibi traditis per omnia obedirent. Accipiunt itaque magiſtrum nomine Giſlibertum, & ille ſocios quibus aſſignaret milites quinquagenos. Iubentur pati vſque ad præceptum qui nos vexant, quia citò refugiunt inimicos, & cùm iuſſi reſtiterint, illicò regredi præmonent reuocatos. Cognitâ lege, docentur & gradum, ne qui de primo eſt, vadat ad vltimum, vel ne ſe confundant cuſtodes laterum. Illi verò quos natura fecerat pedites vel fortuna (multi enim Nobiles rebus perditis vel expenſis, more inſolito ibant in turbâ) ordinati ſunt extremi omnium, vt habentes arcus reſiſterent ſagittis hoſtium. Rex quoque legum dominus, volebat obedientiæ legibus ſubiacere, ſed nullus auſus eſt ei quicquam ex præcepto iniungere, hoc excepto quòd aciem copioſam haberet, & ſicut dominus omnium, & prouiſor, imbecilles quoſque miſſis de illâ ſocijs roboraret. Fiebat iuxta præceptum proceſſio, & de plano deſcenſis montibus gaudebamus, & proteruos

assultus hostium, vallati tutoribus, sine damno ferebamus. Erant autem in viâ duo riui, vno milliario distantes ab inuicem, lutosâ profunditate transitum habentes difficilem. Primum transiuimus, in partem alteram vltimos exspectantes, & de luto summarios debiles manibus subleuantes. Vltimi quoque milites & pedites, hostibus ferè mixti, transierunt sine damno mutuâ probitate defensi. Tendebamus ad secundum, inter duos scopulos transituri, de quorum verticibus poterat turba gradiens sagittari. Ad hos Turci ab vtrâque parte festinant, sed vnum eorum milites nostri præoccupant. Illi verò alium ascendunt, & capellos de capitibus ad pedes proijciunt, quo signo dictum nobis est præmonstrari, illos de tali loco nullo timore moueri. Sed illa significatio tunc falsum vel nihil significauit, quia turba nostrorum peditum illos illicò propulsauit. Sed dum illi de montis vertice contendebant, milites posse fugam illorum inter duos amnes intercipi cogitabant. Vnde datâ licentiâ á magistro omnes vnanimiter illos inuadunt, & quos possunt consequi, mortes suorum & damna propria vindicantes occidunt. Quorum multi venientes ad lutum, in loco idoneo mortem sortiti sunt & sepulcrum. Dum perimit fugitiuos iræ impetus, & fuga longior erat, omnibus fames leuior & dies lætior. Sed Turci & Græci modis pluribus de nostro interitu cogitabant: ad hoc enim cùm priùs essent inimici fœdus inierunt. Illi ergo congregatis vndique pecoribus & armentis, depascentes fœdabant ante nos quicquid non poterat vrere ignis; Ob hoc fessi, vel mortui equi remanebant in viâ, & eorum onera, tentoria, vestes, & arma, & alia multa, quæ

noſtri ne remanerent hoſtibus comburebant, exceptis his quæ pauperes adſportabant. Comedebat igitur exercitus (& has abundanter habebat) carnes equorum; & qui non erant habiles ad portandum, contra famem dabant remedium: quibus dapibus contenti erant etiam diuites quando habebant de farinâ ſubcineritium. Tali prouidentiâ temperata eſt fames, & fraternitate præſcriptâ, quater fugauimus, & ſemper vicimus hoſtes, & vſque Satelliam ſine damno viribus illato, labore prouido tutati ſumus, excepto illo die quo Gaufredum de Rancone mortis & damni præuium fecimus. In hac vrbe nuncius Imperatoris Landulfus, qui cum Turcis, ſicut ipſe fatebatur, partim illic venerat, ex voto præſtolabatur noſtrum interitum; vel venientibus, ſi de Imperatore quæreremus, excuſationis præparabat reſpõſum. Sed quia nemo veniret in ius, ceſſauere querelæ, erat enim victualibus opus famelicis, feſſis quiete. Ille ergo conſcius ſceleris, causâ fori cogit iterum Nobiles pacem firmare Imperatori. Tunc quæ nobis in viâ pepercerant inundantiſſimæ venere pluuiæ, quas ſentientes ſubtus & deſuper, in paruis tentorijs, quia maiora remanſerant, celebrauimus Purificationem Beatæ Mariæ. Nam certè Rex in totâ viâ, nullâ die Miſſam vel Horas perdidit, nec inundatione imbrium, nec oppreſſione hoſtium. Habebamus, licèt ſolito cariùs, ciborum abundantiam, ſed equis qui remanſerant, nullo pretio inueniebamus annonam, Græcis hoc dolosè agentibus, ſicut noſtrorum multi dicebant. Illi autem ſui loci monſtrantes aſperitatem, ſe non habere dicebant. Erat extra vrbem vſque ad quemdam fluuium ſaxoſa planities, & hoſtes vltrà, forum veniens à foris &

pabula prohibentes; vnde nec etiam herbas habebant equi, nisi eos ducerent & reducerent armati milites. Videns ergo Rex paucos equos qui remanserant non quietè refici, sed fame mori, nec in vrbe venales aliquos inueniri, loquitur de processu Baronibus conuocatis; dicens, vbi fame moriuntur equi, non habere milites locum quietis. Insuper pœnitentis esse pro quiete votum tardare, & deuoti, fessum & ægrotum ad metam propositi festinare; & coronari vt Martyres quorum Deus animas de tali sumit labore; Illi verò seruantes obedientiam domino, & possibilem soluentes perseuerantiam voto, dixerunt; Sicut Regis est iubere fortia, sic prudentis est militis audere possibilia. Omnes vestri exercitus gregarij milites, his diebus armis proiectis pedites sunt effecti, & cum eis de nobilioribus multi. Alius horum non potest equos emere, quia sua omnia perdidit vel expendit, alius cui superest, venales non inuenit. Illi didicerunt ab istis ciuibus esse per mare vsque Antiochiam tres dietas, de portu in portum, paruas, opulentas, & tutas: & per terram quadraginta torrentibus inuias, hostibus obsitas, & egestate continuas; ob hoc nolunt se mari committere, & cum eis copia peditum, quibus iam deest virtus ad laborem, census ad victum, & Græci omnibus de vicinis villis & insulis superabundans promittunt nauigium. Nos autem vobiscum mori, & viuere volumus, & libenter secundùm hoc quod vobis placuerit audiemus. Rex igitur illis regio more, suoque respondit. Me diuite nullus vir probatus egebit; nec probatus erit qui non mecum paupertatem in necessitate patienter pertulerit. His ergò electis, & de nostro reparatis inermem turbam

nauigio committimus, quæ ſemper nobis nocuit, pro quâ victus carior, & greſſus tardior exſtitit Et nos noſtrorum parentum gradiamur iter, quibus mundi famam & cœli gloriam, probitas incomparabilis dedit. Ad hæc illi, Non, inquiunt, volumus deprimere, nec poſſumus, laudem parentum, ſed leuiùs cum eis huc vſque actum eſt, quàm nobiſcum. Cùm enim illi Conſtantinopolim & Brachium pertranſiſſent, voti compotes, Turcos & eorum terras illicò repererunt, & de exercitio militiæ alacres, & de captione vrbium & caſtrorum ſeſe diuites ſeruauerunt. Nos autem Græcos fraudulentos in locis illorum inuenimus, quibus malo noſtro velut Chriſtianis pepercimus, otioque torpentes, tædio & moleſtijs ægrotantes, ferè omnia noſtra expendimus. Alij ſtultâ ſecuritate, vel aſperâ paupertate arma etiam vendiderunt, vel equis morientibus reliquerunt. Tamen hoc quod iubetis honeſtum eſt, ſed ſupradictis de cauſis tutum non eſt. Sed nos illud labore & timore poſtpoſito faciemus, ſi equos ad reparandos milites inuenire poterimus. Qui requiſiti, cùm paucitate non ſufficerent, & debilitate nihil valerent, coëgerunt Regem vellet nollet, marina naufragia experiri, vt periculis in mari, periculis in ſolitudine, periculis ex gentibus, periculis ex falſis fratribus, ſicut & Pauli, permitteret Deus eius patientiam exerceri. Denique Dux vrbis, & nuncius Imperatoris ſuper hoc negotio conſuluntur, qui reſpondent ad placitum, naueſque citò venturas toto exercitu pollicentur. Hiems interim exercet quod diſtulerat, pluit, ningit, tonat & fulgurat, & differtur ventus vſque ad quinque hebdomadas, quem citò ſperabamus á Domino, naueſque ampliùs, quas

exſpectabamus de Græcorum promiſſo. Græci autem ſcientes quoniam modicum tempus habent, omnem quam poſſunt malitiam exercent, rebus in foro nos ſpoliantes, & quantùm poſſunt ſuis conſilijs vitâ priuantes. Inueniebant ſanus & æger quidquid requirebat eorum qualitas, ſed grauabat eos pretij quantitas. Habebant gallinam pro decem ſolidis, & ouum vnum pro ſex vel quinque denarijs, vnum cœpe vel allium pro ſeptem vel octo, ſecundùm groſſitudinem pretio temperato, nuceſque duas habebamus pro vno; quibus equus vel mula remanſerant, eos pro panibus cambiebant, vel more boum in macello vendebant. Hæc enim noſtra fuit cum Græcis conditio, vendere ſine pretio, & carè emere ſine modo. Itaque Turci militibus equos deeſſe Græcis referentibus didicerunt, & hac vſi ſecuritate ad inuadendum exercitum ſe vnanimiter parauerunt. Quod notum factum eſt Regi, & contra illos abſcondit ſecum viros ditiores, qui dextrarios ſuos quamuis famelicos adhuc ſeruauerant, & fratres Templi. Venientibúsque apparens, ſubitò coëgit eos occidendo ſine ponte fluuium retranſire, & credere deinceps in exercitu equos optimos abundare. Parant interim Græci naues, ſicut res alias, pretio inaudito: dabat vnus homo quatuor marcas vſque Antiochiam, quò venturi eramus ſicut ipſi prædixerant, in die tertio. Ex paucæ & paruæ Regi quaſi donum gratuitum à Duce & Imperatoris nuncio præſentantur, & ab eo Epiſcopis & Baronibus diuiduntur. Voluit eas habere; tamen pretium ægrè tulit, & querelas inutiles tegens ſilentio, reliquo exercitui ſicut promiſerant, naues quærit. Illi verò dum diuites exſpectant pauperes, illud

diu

diu procrastinant, & rebus vtrosque tali latrocinio spoliabant.] Credo autem quòd quietem cariùs emimus huius vrbis, quàm labores totius itineris. Dicturi verò sunt ignari talium, hanc vrbem debuisse capi, & vindictam sumi de dolis ciuium. Recogitent illi, dextrâ læuâque priuatis & extraneis hostibus, sine victualibus nos obsessos, & esse impossibile turres arduas sine machinis ruere, vel citò posse suffodi duplices muros. Poterant quidem Dux, & Imperatoris nuncius capi quando veniebant ad Regem, sed ciues pro illorum suspendio non redderent ciuitatem. Eratque Regi abominabile, contra morem suum hanc proditione capi, & commune periculum sine captione tentari. Parcat Deus Alemanno Imperatori, cuius fortunam vitantes, & indocto consilio adquiescentes, in hæc mala deuenimus; sed Græco quomodò parcet iustus Iudex Deus, vel homo, qui dolosâ crudelitate tot Christianos occidit vtriusque exercitus? Populus ergo nouorum pauperum affectus tædio, spoliatus argento, corruptus morbo, cognitoque de nauibus Græcorum mendacio, ad Regem veniunt, cui suam voluntatem & paupertatem his & similibus verbis exponunt. Domine Rex, in vestræ maiestatis præsentiâ meritò astamus confusi, tamen illud audemus de vestrâ bonitate confisi. Quando enim Græcis credentes, vobiscum per terram ire noluimus; in hoc inertes, in alio decepti sumus: modò verò paupertate cogente illud volumus facere sine duce. Vadimus in mortem, sed Deo volente valere poterit vitare præsentem. Tolerabilior erit forsitan Turcorum gladius, quàm post discessum vestrum, istorum ciuium dolus. Quibus Rex solitâ miseratione con-

doluit, & eorum egestati tam largâ effusione consuluit, vt crederes eum nihil anteà expendisse, vel de cætero curam domus propriæ contempsisse. Deinde volens eos in itinere tutos fore, pactum facit cum nuncio Imperatoris, & Duce, vt ab eo quingentas marcas acciperent, & suos vltra duos fluuios qui erant prope, cum magnâ manu conducerent, & posteà darent eis competentem comitatum, qui posset eos securos ducere Tarsum. In vrbe verò debiles & infirmi susciperentur, quousque conualescentes, inuento nauigio alios sequerentur. Illi ergo de argento cupidi, & contra Turcos timidi, priùs cum illis locuti sunt, & sicut tunc putauimus, cum eis pretium diuiserunt, & reuersi sumptis secum diuitibus ciuitatis, pactum simul sicut prædictum est iurauerunt. Redditur argentum, & illi iubent debiles ciuitatem intrare, & alios ad iter se in crastinum præparare. Adhuc suis Rex prouidet, equos quos inuenire potuit congregans, & probatis militibus eos donans. Fraudemqúe timens vbi sæpius illam inuenerat, Comitem Flandrensem, & Archenbaldum Borbonensem vsque ad processum illorum dimisit, & ipse cum benedictione remanentium naues ascendit. In crastinum pedestris exercitus duces itineris exspectabat, & ecce Turcorum populus Regem discessisse per Græcos edoctus, quasi ad certam prædam contra illos veniebat. Quos contra Comes Flandrensis, & Archenbaldus Borbonensis acies suas ordinant, animosas sed pigras, quia paucos & debiles equos habebant. Hostibus occurrunt, confligunt, dant terga qui veniebant ad spolia. Sed quoniam non fuit qui posset illos velociter insequi, pauci sunt illorum occisi. Post hæc Ducem, nunciumqúe Imperatoris &

ciues de pacto requirunt quod Regi iurauerant:& illi tunc primum de impossibilitate,(Turcos monstrantes & hyemem)se excusant. In hoc dies aliquos & verba plurima perdiderunt,nec illos iure,ratione,vel honestate vicerunt. Tandem querelâ depositâ de conductu, vix concedunt nostros infra murum propugnaculi hospitari, & eis ibidem vsque ad nauigium forum præberi. Quo facto viri regij vadunt ad naues, eo quòd suas iniurias non possunt vindicare dolentes. Deinde Turci vrbi approximant, intrant & exeunt, & apertè Græcis communicant. Vident inter duo genera hostium & murorum suos hostes densos includi, sicut pecudes in ouili, & eos qui non audent exire vel ingredi, posse ibidem sagittari. Erat murus humilis & inflexus, & ei non poterat inhærere tam densus populus, vnde remotiores patebant vulneribus. Turci ergo de locis congruis sagittas immittunt, & vulnerant aliquos vel occidunt. Tunc probati iuuenes cœperunt de muro sumptis arcubus prosilire, suam suorumque vitam tueri, vel mortem vendere, quærentesque pacem viribus, hostes longiùs cogunt refugere. Haberent pacem, sed eos Græci sine vulnere perimebant, qui sanos cum ægris in arcto & immundo loco recluserant, & dum hos fames occidit nummis deficientibus, luesque corrumpit alios vicinis cadaueribus, corruunt multi, Græcis non inferentibus mortem,sed exspectantibus.Ob hoc virorum fortiũ duæ turmæ trium & quatuor millium ne morerentur sunt mortuæ, iudicantes idem, foràs mori & intus viuere. Qui sumptis armis exeunt duos fluuios transituri, loco vicinos sed magnitudine dispari. Primum facilè transierunt,sed ad secundum duplici obstaculo re-

ſtiterunt. Amnis enim non niſi natando, nec hoſtis ibi congregatus niſi pugnando poterat pertranſiri, ſed vtrumque ſimul non poterat exerceri: & ideò reuertentes fugati ſunt, capti, vel mortui. Sanguine iſtorum ſitis Turcorum exſtincta eſt, & dolus Græcorum in violentiam conuerſus eſt. Illi enim reuerſi ſunt eos videre qui remanſerant, & deinceps ægris & pauperibus largas eleemoſynas faciebant. Græci verò cogentes fortiores ad ſua ſeruitia, loco mercedis verberabant. Quidam Turcorum à ſuis ſocijs noſtras monetas emebant, & inter pauperes plenâ manu diuidebant; Greci verò illis quibus aliquid remanſerat auferebant. Vitantes igitur ſibi crudeles ſociòs fidei, inter infideles ſibi compatientes ibant ſecuri, & (ſicut audiuimus) pluſquam tria millia iuuenum ſunt illis recedentibus ſociati. O pietas omni proditione crudelior! Dantes panem fidem tollebant, quamuìs certum ſit quia contenti ſeruitio, neminem negare cogebant. Deus autem execrans ciuitatem, tam diſtrictè ciues eius ſubitâ morte percuſſit, vt multæ domus in eâ vacuæ remanerent, & viui ſtupentes & timentes, eam omnino relinquere cogitarent. Imperator quoque Deo contrarius in iudicio, eò quòd illa Regi forum parauerat & nauigium, illam penitùs auro & argento ſpoliauit. Sic Deus & ille contraria ſentiebant, tamen hanc vterque puniuit. Rex autem cum in hac quinque compleſſet hebdomadas, quibuſdam, ſuorum nauibus confractis vel caſſatis, non tamen Deo volente ſubmerſis, vſque Antiochiam naufragando conſummauit tres alias. Grauia ſunt quæ pertulit damna & pericula (Pater Sugeri) ſed ipſo debetis ſoſpite conſolari. Illi etiam proderit laboraſſe,

qui ſcitur in periculis tutus, & poſt damna lætus, cõſtanter & prudenter omnia pertuliſſe. Sola illi grauis erat aduerſitas ſubditorum, quibus ſemper pro poſſe conſuluit; putans eſſe Regis, non ſibi naſci ſed vtilitatibus aliorum; & ſicut Regis eſt habere pietatem, ſic eiuſdem eſſe nunquam timere paupertatem. Ad probitatem cautelam regiam poſtponebat, & tutelam primam vel vltimam, & excubias noctium vicibus alternis faciens, algorem noctium dierumque feruorem ſub loricâ tolerabat. In tot laboribus ſeruatus eſt incolumis ſine medicinâ, pro exercitio ſanctitatis. Quia ſemper à diuinis Sacramentis obuiabat viribus hoſtium, & reuertens ab hoſtibus requirebat Veſperas, & Completorium, Deum ſemper faciens alfa & omega ſuorum operum. Sic liberalis vt Rex, animoſus vt Princeps, acer vt miles, vt iuuenis alacris: maturus vt ſenior, locis & temporibus & virtutibus ſingulis ſe aptabat, & de probitate fauorem hominum, de religione diuinam gratiam conquirebat.

TEMPVS ECLIPSIS SOLARIS, CVIVS ODO MEMINIT LIB. IV. extremo, suprà, pag. 47.

Ex veteri membrana Cathedralis Ecclesiæ S. Stephani Catalaunensis, cuius exemplar de manu Reuerẽdi Domini CVISSOTE eius Ecclsiæ Decani acceptum, ad nos misit R. P. Henricus BACIO, Collegij Catalaunensis Rector.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Ne obliuionis obscuritas per desuetudinem humanis mentibus ingeratur, quo auctore ecclesia nostra consecrata fuerit, scripturarum annotationibus committimus; quatenus secutura posteritas habeat quid futuris temporibus euidenter agnoscat. Cujus rei gratiâ, rogatu venerabilis Bartholomæi Episcopi nostri, Papa EVGENIVS tertius veniens in hanc ciuitatem, honestè receptus est. Quem comitati fuerunt Cardinales Episcopi, Albricus Cardinalis Hostiensis Episcopus, Himarus Cardinalis Tusculanus Episcopus. Iordanus Presbyter Cardinalis Sanctæ Susannæ, Iulius Presbyter Cardinalis Sancti Marcelli, Hugo Presbyter Cardinalis Sancti Laurentij; Vuido Cancellarius, Diaconus Cardinalis SS. Cosmæ & Damiani, Gregorius Diaconus Cardinalis Sancti Angeli, Hyacinthus Diaconus Cardinalis Sanctæ Mariæ in Cosmidin, Humbaldus Cardinalis SS. Iohannis & Pauli, Sigibertus Cardinalis Sancti Marci, Octauianus Diaconus Cardinalis Sancti Nicolai in carcere, Odo Diaconus Cardinalis Sancti Georgij, Vuido Presbyter Cardinalis Sancti Laurentij in Damaso, Vuido Diaconus Cardinalis

*Sanctæ Mariæ in Porticu, Iohannes Diaconus Cardinalis Sanctæ Mariæ nouæ, Vuido Diaconus Cardinalis Sãctæ Potentianæ, Haribertus Diaconus Cardinalis Sanctæ Anastasiæ, Iohannes Cardinalis Sancti Adriani Martyris. Bartholomæus noster Episcopus, Theobaldus Parisiensis Episcopus, Bernardus Altisiodorensis Episcopus, Hugo Niuernensis Episcopus. Prædicti verò Episcopi, ecclesiam circumeundo intùs & foris, aspersione aquæ benedictæ consecrauerunt. * Papa verò consecrauit majus altare in honore sanctæ Trinitatis, & Sanctæ Mariæ, & Sancti Protomartyris Stephani, & Sancti Iohannis Baptistæ, & Sancti Valerij & S. Vincentij Martyrum, & SS. Chrysanthi & Dariæ. Et rogatu venerabilis Episcopi nostri Bartholomæi, de reliquijs Nymphæ Virginis, quas secum deferebat, in altari cum altero sanctuario recondidit. His peractis Missam sollemniter celebrauit. Noster quoque Episcopus, & Hugo Niuernensis Episcopus, fuerunt Præcentores in Missâ.* Quàm citò Missa fuit inchoata, Eclipsis Solis manifestè apparuit. *Post celebrationem Missæ Apostolicus perrexit cum Episcopis & Cardinalibus in iardum Episcopi, vbi habuit sermonem ad populum de festo præsentis diei.*

Actum publicè Catalauni, septimo Kalendas Nouembris, anno ab Incarnatione Domini M. C. XLVII. regnante in Gallijs gloriosissimo Rege Ludouico, Ludouici Regis filio. Et ipse eodem anno, inspirante Dei clementiâ, peregrè profectus erat cum vxore suâ Helionorde venerabili Reginâ, & maximo exercitu, ad liberationem Hierosolymitanæ Ecclesiæ.

ANNOTATIO.

ROBERTVS de Monte in Appendice ad Sigebertum, ad annum 1147. *Eclipsis Solis fuit octauo Kalendas Nouembris, die Dominicâ, ab horâ secundâ vsque ad horam quintam.* Legendum *septimo Kalendas*, quam & Dominicam fuisse ostendit illius anni littera E. Apud Claudium Robertum in Galliâ Christianâ, in Bartholomæo 55. Episcopo Catalaunensi. *Eo præsente Eugenius* III. *dedicauit majorem basilicam* 1147. VII. *Idus Nouembris.* Lege VII. *Kalendas.* Sammarthani in Galliâ Christianâ auctiore annum habent 1148. ex tabulis (vt aiunt) Catalaunensibus. At in istis annus notatur 1147. De horâ & de quantitate nouilunij hujus ecliptici, quod & Catalauni & Constantinopoli obseruatum legimus, rogatus à me R. P. Petrus Courcier Societatis nostræ Theologus, & Astrologus insignis, sic respondit datis litteris Mussiponti, XI. Iunij, 1658. *Defectionis eius medium euenire debuit Catalauni hora* IX. *matutinâ, minutis* XX; *cuius ibi quantitas fuit amplius quàm decem digitorum & semis. At Constantinopoli contingere debuit eius medium, summaque obscuratio, horâ de meridie primâ, cum* XII. *minutis: quantitas ibidem sex penè digitorum fuit.* Quæ omnia bellè quadrant cum oculatorum id æui scriptorum testimonijs. Nam Robertus de Monte, deliquij hujus durationem protendit ab horâ secundâ ad quintam: nempe horis vtens antiquis, & inæqualibus (vt in Euangelio) à Solis ortu deductis; quarum ideò horarum tertia & semis, medium defectionis obtinuit; secunda initium, sub quod Missam sollemnem ab Eugenio Papa III. Catalauni ad S. Stephani altare primarium inchoari contigit. Hora tum erat à mediâ nocte ferè octaua. Porrò cùm refert Odo, visum Constantinopoli *Solem in formâ dimidij panis*, ac luxisse *dimidium, & dimidij circuli radios abscondisse*, quantitatem eclipseos senûm digitorum distinctiùs expressisse non potuit.

CHRONICON

CHRONICON CLAREVALLENSE AB ANNO CHRISTI M.C.XLVII.

VSQVE AD ANNVM M.C.XCII. perductum. Auctore anonymo Clareuallensi monacho.

Ex veteri codice eiusdem monasterij.

NNO Domini M. C. XLVII. Beatus Bernardus Abbas Claræuallis, in Alemanniâ Crucem prædicauit: virtutes multas & magnas fecit, inter quas & mortuum illum resuscitauit, de quo habetur in libro Miraculorum domni Herberti.

Anno Domini M. C. XLVIII. Beatus Malachias apud Claramuallem obijt.

Anno Domini M. C. LIII. Beatus Bernardus obijt. Abbas Robertus tribus annis & dimidio præfuit.

Anno Domini M. C. LIIII. mortuus est Rex Siciliæ Rogerius: & Iudex Sardiniæ Gunnarius Claræualli se reddidit.

Anno Domini M. C. LV. Florebat Sanctus Milo Teruvanensis, de quo sic habetur in Vitâ domni Norberti;

In Norberto fides, in Bernardo caritas, in Milone Tarvvanensi Episcopo resplenduit humilitas.

Anno Domini M. C. LVII. mortuo apud Claramuallem Abbate Roberto, electus est Abbas Fastraudus Camberonensis; de cuius vitâ & promotione miraculosâ continetur in libro Miraculorum domni Herberti. Eius primo anno mortuus est in Clarauallè Abbas Berlo quondam Sauigniensis, qui cum triginta abbatijs ad Ordinem venit, & Beato Bernardo se reddidit. Iste est qui iuxta Abbatem Robertum cum alijs personis requiescit.

Anno Domini M. C. LIX. cœpit generale schisma inter Papam Alexandrum & Octauianum, quod per annos ferè decem & nouem perdurauit.

Anno Domini M. C. LXI. Episcopus Lingonensis Godefridus, quondam Prior Claræuallis episcopatum dimisit, & Claramuallem est reuersus, ad amplexus suæ Rachelis.

Anno Domini M. C. LXII. Episcopus Beluacensis Henricus, frater Regis, & monachus Claræuallis, factus est Archiepiscopus Remensis: & Abbas Claræuallis domnus Fastraudus promotus est in Abbatem Cistercij. Abbas quoque Igniaci domnus Gaufridus, promotus in Abbatem Claræuallis quadriennio circiter præfuit: & quia litteris erat optimè institutus, opus insigne super Cantica Canticorum fecit, & plures libros alios, & sermones scripsit.

Anno Domini M. C. LXIII. De tribus Regibus, qualiter venerunt de Mediolano Coloniam, per Archiepiscopum Renaldum, sub Imperatore Friderico. Eodem

anno aſſignamus ea quæ referuntur in libro Miraculorum domni Herberti, de mortalitate quæ facta eſt in abbatiâ Grandisſiluæ ſub Abbate Poncio.

Anno Domini M. C. LXIV. obijt Pariſius in præſentiâ Papæ, ſanctus Abbas Faſtraudus Ciſtercienſis. Et eodem anno mortuus eſt apud Claramuallem Epiſcopus Godefridus quondam Lingonenſis, VI. Idus Nouembris.

Anno Domini M. C. LXV. Epiſcopus Alanus Autiſiodorenſis epiſcopatum dimiſit, & apud Ripatorium reuerſus eſt: & frequenter morabatur apud Claramuallē, vbi poſtmodùm obijt. Eodem anno Abbas Claræuallis domnus Gaufridus, videns contra ſe, ſiue iuſtè, ſiue iniuſtè quorumdam odia concitata, abbatiam dimiſit: & factus eſt Abbas Claræuallis vir nobilis & religioſus, Poncius Aluernenſis, qui erat Abbas in Grandiſiluâ. Et iſte quinquennnio præfuit.

Anno Domini M. C. LXVI. feruebat procella ſchiſmatis, inter falſum Papam quem tuebatur Imperator, & Papam Alexandrum cui fauebat noſter Ordo: vnde contigit monachos noſtri Ordinis ab imperio, maximè verò à Burgundiâ expelli, & abbatias Franciæ diſpertiri.

Anno Domini M. C. LXX. finiente, Abbas Claræuallis Poncius, factus eſt Claromontenſis Epiſcopus in Aluerniâ. Abbas quoque de Foſſanouâ domnus Geraldus, in Abbatem Claræuallis eſt aſſumptus. Hic eſt de Aluerniâ oriundus. Quinquennio præfuit. Huius Vitam habemus.

Anno Domini. M. C. LXXI. incipiente, Beatus Thomas Cantuarienſis martyrizatus eſt: & eodem anno Sanctus Gundricus Eremita requieuit in Angliâ, cuius Vita habetur.

Anno Domini M. C. LXXII. Gislebertus quondam Abbas de Hoilandâ in Angliâ, qui fecit Sermones super Cantica Canticorum in modum Beati Bernardi, apud Ripatorium obijt.

Anno Domini M. C. LXXIII. obijt Sanctus Haymo Sauigniensis monachus, cuius Vita apud Claramuallem habetur.

Anno Domini M. C. LXXIV. obijt Sanctus Petrus Tharentasiensis Archiepiscopus, anno XXIII. sui pontificatus. Eius vitam scripsit domnus Gaufridus, Abbas quondam Clareuallensis. Eodem anno facta est dedicatio ecclesiæ Clareuallensis: & canonizatio Beati Bernardi: & eleuatio eius, vbi adfuit domnus Vvichardus Lugdunensis Archiepiscopus, Abbas quondam Pontiniaci. Et sequenti anno, in Capitulo generali receperunt cantum Beati Bernardi, & cantum de Trinitate.

Anno Domini M. C. LXXV. decimo-septimo Kalendas Nouembris, apud Igniacum martyrizatus est Abbas Geraldus Clareuallensis.

Anno Domini M. C. LXXVI. Abbas Altæcumbæ domnus Henricus, in Abbatem Clareuallensem promotus, quatuor circiter præfuit annis. Iste quàm citò filius suus Abbas domnus Geraldus de Fossanouâ factus fuit ante eum Abbas Claræuallis, domnum Gaufridum quondam Clareuallensem Abbatem, tunc contemplationi vacantem, in Fossanouâ præfecit. Et item quando ipse de Altacumbâ ad Claramuallem assumptus est, eumdem Abbatem Gaufridum ad Altamcumbam loco sui promouere curauit.

Anno Domini M. C. LXXVIII. mortuus est apud

Claramuallem venerabilis Gaufridus, Episcopus Soranus in Sardiniâ, in dedicatione Claræuallis, & iuxta Godefridum Episcopum est sepultus: cum quibus paulò pòst adiunctus est Episcopus Alanus Autisiodorensis. Et hoc anno domnus Herbertus monachus Claræuallis, qui fuerat Abbas de Moris, librum Miraculorum apud Claramuallem conscripsit. Vnde si quando in eodem libro inuenitur, Ante tres annos, vel ante quatuor, vel ante septem annos contigit hoc vel illud, debemus ab isto anno incipere, & ità superiùs ascendendo computare. Testimonium domni Gossuini monachi quondam Claræuallis, qui apud Chiminum diu mansit, & in Burlencuriâ requieuit. Hic ergo scripsit quemdam librum Miraculorum, ad Abbatem Euerbaci Gerardum, & in prologo suo ait; Iohannes Prior Claræuallis, pulchrum volumen fecit componi, in quo miracula diuersorum & visiones, ad ædificationem legentium continebantur descripta. Præterea & domnus Herbertus, qui aliquando capellanus domni Henrici extitit Abbatis, magnum satis diuersarum visionum & miraculorum edidit volumen: qui posteà Dei prouidentiâ Sardiniæ fuit Archiepiscopus. Hæc Gossuinus. Cum eodem verò Herberto quidam abijt monachus Claræuallis Ancherus, qui factus est Soranus Episcopus, & post eumdem Herbertum fuit Archiepiscopus Turritanus. Apud Burlencuriam sepulta est hoc tempore virgo Christi Emelina, de quâ domnus Gossuinus prædictus quædam mira retulit.

Anno Domini M. C. LXXIX. facta est reconciliatio inter Papam Alexandrum, & Imperatorem Fridericum: & idem Papa Concilium magnum tenuit Romæ in palatio

Lateranensi, in quo Concilio Abbas Claræuallis domnus Henricus factus est Albanensis Episcopus Cardinalis. Et eodem anno Rex Philippus Remis coronatus, XLIV. circiter annis regnauit. Electus est in Abbatem Clareuallensem Abbas Petrus Igniacensis Monoculus, cuius vitam habemus. Septem annis præfuisse inuenitur.

Anno Domini M.C.LXXX. apud Tresfontes, tempore visitationis quam faciebat Abbas Petrus Clareuallensis, intrante Martio, contigit venerabilem virum Abbatem Alardum à quodam hypocritâ monacho interfici.

Anno Domini M. C. LXXXI. apud Claramuallem mortuus est venerabilis Eskilus Danorum Archiepiscopus, sumpto habitu Ordinis: qui diu manserat in Clarauallе, & sibi substituerat Archiepiscopum in Daciâ, Absalonem nomine. Albanensis autem Episcopus Henricus, missus in Burgundiam Legatus, duos Archiepiscopos, Lugdunensem & Narbonensem deposuit: castrum hæreticorum quod Vallis dicitur, per miraculum cepit: apud Cistercium generali Capitulo præfuit: & anno sequenti ad curiam reuertitur tempore Papæ Lucij.

Anno Domini M.C.LXXXII. à Clarauallе missus est conuentus, ad fundandam abbatiam de Boccan, in Hungariâ.

Anno Domini M.C. LXXXIII. Vsque ad hæc tempora viuebat Sanctus Hugo Abbas Bonæuallis. Iste est qui mulierem inferratam, primò ab acubus ferreis liberauit; quam posteà Sanctus Petrus Tharentasiensis à sudibus, id est brochis ligneis de brachio eius exeuntibus perfectè sanauit. Aliud miraculum eidem Sancto Hu-

goni aſſignatur, & in libro domni Herberti continetur; de Curſore, qui poſt mortem ei peccata ſua plorando confeſſus eſt. Reliqua de vitâ eiuſdem Sancti (domne Prior) ſi habere volueritis, colloquium, Deo dante, nobiſcum habebitis.

Anno Domini M. C. LXXXIV. In domo monialium, ſitâ iuxtà Burlencuriam, ſub prouidentiâ eiuſdem domus, floruit hoc tempore in maximâ opinione, quædam virgo Chriſti Aſcelina, eiuſdem loci Prioriſſa: de cuius vitâ excellentiſſimâ, breuiter hìc aliqua occurrunt inſerenda, ex narratione domni Goſſuini ſatìs prolixâ. Mater huius Aſcelinæ, Beati Bernardi & Epiſcopi Godefridi fuit conſanguinea, de villâ iuxta Firmitatem ſuper Albam procreata. Cùm eſſet annorum circiter XXX, ſub poteſtate viri conſtituta, Dominum rogauit, vt ab eâ tollere dignaretur quicquid ſaluti ſuæ obſiſtere videbatur. Et mortuo viro ſuo, cum filiâ quinquenni ſæculum reliquit, ſubmittens ſe conſilio Beati Bernardi. Hæc de matre. Aſcelina verò puella adhuc quinquennis, in ſecretiori loco extenſis ad cœlum manibus, leuans oculos Dominum rogauit, vt virginitatem ſibi traditam deinceps conſeruare dignetur: quod in magnâ tunc fuit admiratione. Item. Dum mater prægnans eſſet, à quodam viro qui viſus eſt in habitu candido, audiuit quòd filiam geſtaret quæ magni apud Deum futura eſſet meriti. Et Sancta Glodeſindis Metenſis apparuit matri, & dixit; Filia, ait, tua mihi procul dubio comparata, æquabitur in meritis, &c. Abbatia Burlencuriæ Ciſtercienſem Ordinem recepit: & mater cum filiâ, de licentiâ Sancti Bernardi, in abbatiam monialium de Polengeio tranſierunt. Cun-

ctas ibi sorores Ascelina suo illustrauit exemplo. Abbatissa loci, erat filia fratris Beati Bernardi, &c.

Anno Domini M.C. LXXXVI. mortuus est apud Claramuallem vir reuerentissimus, Abbas Petrus Monoculus; cuius Vitam (domne Prior) credo vos habere, & idcircò de eo breuiter pertranseo. Et Abbas Albæripæ Garnerius, in Abbatem Clareuallensem promotus, sex annis præfuisse dinoscitur.

Anno Domini M.C. LXXXVII. terra Hierosolymitana fuit perdita.

Anno Domini M. C. LXXXVII. domnus Henricus Albanensis Episcopus, à Papâ Gregorio VIII. constitutus Legatus, cum diligentiâ omnimodâ officium sibi iniunctum peragebat. Et primò quidem, secundùm mandatum sibi datum, instituit vt à præsenti anno in quinquennium, per omnes sextas ferias esset fidelium populus in cibo quadragesimali: & vt feriâ quartâ, & Sabbato omnes incolumes abstinerent à carnibus. Dominus verò Papa, sibi & fratribus suis Cardinalibus, & famulis, etiam secundâ feriâ per eosdem annos vsum carnium interdixit. Venit autem dictus Legatus (post colloquium Regis, & Imperatoris quod fuit apud Yuodium) exinde Moguntiam: vbi Cruce signatus est Imperator, cum LXVIII. magnis Principibus. Inde venit Leodium, vbi Radulfum Episcopum Cruce signauit: & clericos LXVI, qui præbendas suas in manu suâ resignauerant, ità de vnâ Ecclesiâ ad aliam commutauit per suam prouidentiam, vt & simoniam euaderent, & præbendas non amitterent. Et hoc annò assignantur ea, quæ in paruâ historiâ Vvalliæ continentur, de Archiepiscopo Cantuariensi Balduino, qui

qui fuit de Ordine Cistercienſi, & de legatione eius.

Inter hæc autem, & iſta, Albanenſis Epiſcopus, domnus Cardinalis Henricus, quemdam tractatum ad ſuos Clareuallenſes edidit. Laborabat autem pro pace inter Regem Franciæ, & Regem Angliæ: inter Comitem Philippum Flandrenſem, & Eccleſiam Atrebatenſem. Et iſta lucerna talis exſtinguitur apud Atrebatum Kalendis Ianuarij. Cuius corpus Claramuallem cum gloriâ relatum, tumulatum eſt in medio duorum Sanctorum, retro maius altare; inter Sanctum videlicet Malachiam, & Sanctum Bernardum.

Anno Domini M. C. X C. contigit inſigne miraculum, de imagine glorioſæ Virginis Mariæ, & imagine infantuli filij ſui; quam inuenies in fine Miraculorum libri Clareuallenſis, de armario Pſalteriorum.

Anno Domini M. C. X CI. in partibus tranſmarinis ciuitas Acra recuperata eſt à Chriſtianis. Inter alios Principes, qui ante Acram mortui ſunt, mortuus eſt etiam nobilis Comes Flandriæ Philippus: cuius oſſa Claramuallem relata, poſita ſunt decenter in lapideo ſarcophago, in propriâ ipſius capellâ.

Anno Domini M. C. XCII. Canonizatio Beati Malachiæ. Lingonenſis Epiſcopus Manaſſes à partibus tranſmarinis cum Rege Franciæ reuerſus, eodem anno moritur, & apud Claramuallem ſepelitur. Et Abbas Claræuallis Garnerius in Epiſcopum Lingonenſem eligitur. Apud Coloniam hoc tempore mortuus eſt, reuerendus & religioſiſſimus Preſbyter Euerardus: de cuius vitâ & obitu, & de locorum tranſitu animæ eius poſt mortem, ipſe qui hæc vidit in ſpiritu, domnus Goſſuinus multa retulit.

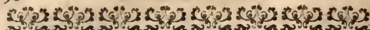

ILLVSTRIVM ALIQVOT VIRORVM EPITAPHIA

EX MS. CODICE MONASTERII CARITATIS, diœcesis Bisontinæ, Ordinis Cisterciensis.

EPITAPHIVM LVDOVICI FRANCORVM Regis, compositum à Magistro Stephano, Abbate Sanctæ Genouefæ Parisiensis.

Hoc Epitaphium Ludouici (vt dicitur) VII. seu Iunioris refertur à Duchesnio tomo IV. rerum Francicarum, pag. 444. sed absque auctoris nomine.

TRANSIT in heredem pius ille prior Lodouicus,
Nomine, sede, fide, nec pietate minùs.
Seruula, tristis, inops aliquo sub Rege, sub isto
Floruit Ecclesia, libera, læta, potens.
Rex humilis, Rex pacificus, Dauid, & Salomonem
Prætulit exemplo, seque, suosq; regens.
Quantùm coniugij permisit copula, castus,
Quantùm iustitiæ regula, mitis erat.
Ieiunans, vigilans, orans, deuotus ad omnes
Diuini cultus, obsequiique modos.
Linguà preces viuas, lacrymas pia palpebra fudit,
Pauperibus solidos officiosa manus.
His meritis rapuit cœlum violentia Sancti:
Rap t us & à cœlo te tibi terra refert.

Versus magistri Symonis, cognomento Capra aurea, Canonici Sancti Victoris Parisiensis, summi, & celerrimi versificatoris, quos composuit precibus Comitis Henrici.

Epitaphium Sancti BERNARDI Abbatis Claræuallis.

Hoc Epitaphium editum est cum Operibus Sancti Bernardi, tacito nomine auctoris.

ECCE latet Claræuallis clarissimus Abbas,
Qui summis summus, qui sibi paruus erat.
Religionis apex, lux mundi, laus monachorum,
Vox Verbi, pacis sanctio, iuris amor.
Instructus, velox, sublimis, pauper, abundans,
Artibus, ingenio, sanguine, veste, bonis.
Laudis eget titulo, cuius laus non fit ad omnes,
Cuius honor, cuius crescere fama potest.
Hunc verò quem plangit adhuc, quem prædicat orbis,
Si laudare velim, laus mea laude caret.
Dura, malum, cunctos, tulit, horruit, ædificauit,
Vana, Deum, requiem, speuit, amauit, habet.

Item eiusdem versus de Episcopo Autisiodorense HVGONE quondam Abbate Pontiniaci.

EPITAPHIVM.

AVTISIODORI Præsul præclarus in orbe,
Mente polum scandens, membra reliquit humi.
Sensu, stirpe, bono, præstans, illustris, honestus.
Hugo, breuis, largus, nomine, voce, manu.

Et locuples, & inops, pauper sibi, diues egenis.
Et nullis impar, & sibi nullus erat.
Hunc â iustitiæ normâ reuocare nequibant,
Obsequium, terror, gratia, dona, preces.
Sola triumphabat virtus pietatis in illo,
Cùm post iustitiam debuit esse pius.
Bis quinos Octobre dies claudente, dierum
Finem clausit, habens nunc sine fine diem.

Item eiusdem versus de Abbate Sancti Dionysij SVGERIO.

DECIDIT Ecclesiæ flos, gemma, corona, columna,
Vexillum, clypeus, galea, lumen, apex,
Abbas Sugerius, specimen virtutis & æqui,
Cum pietate grauis, cum grauitate pius.
Magnanimus, sapiens, facundus, largus, honestus,
Iudicijs præsens corpore, mente sibi.
Rex per eum cautè rexit moderamina regni:
Ille regens Regem, Rex quasi Regis erat.
Dumq; moras ageret Rex trans mare pluribus annis,
Præfuit hic regno, Regis agendo vices.
Quæ duo vix alius potuit sibi iungere, iunxit,
Et probus ille viris, & bonus ille Deo.
Nobilis Ecclesiæ decorauit, reppulit, auxit,
Sedem, damna, chorum, laude, vigore, viris.
Cui rapuit lucem lux septima Theophaniæ,
Veram vera viro Theophania dedit.

Item eiusdem versus de Comite THEOBALDO.

TRANSIIT ille Comes Theobaldus, clarus vbiq;,
Ecclesiæ matris filius immò pater.
Magnus honore, potens armis, spectabilis ortu,
Mente sagax, verbis lucidus, ore decens.
Exiguis paruus, timidis ferus, asper iniquis,
Simplicibus simplex, omnibus omnis erat.
Lætis, pauperibus, monachis, ægrisq; parabat
Incessanter opem, munera, templa, domos.
Huius erat seruare bonos, punire nocentes,
Huius erat iustè viuere, iusta loqui.
Omnes virtutes in eo lucere videres;
Certabantq; simul mirificare virum.
Gallia nostra gemens, tanto viduata patrono,
Sicut eo stabat stante, iacente iacet.
Ergo dies decimus Iani, fuit vltimus illi,
Cui Deus est melior millibus vna dies.

Epitaphium EVGENII *Papæ Romani.*

VRBIS, & orbis honor, sed iam dolor Vrbis & orbis,
Rector in orbe potens, puluis in Vrbe iacet.
Hoc in vase sacro, pia pleni gratia fontis,
Infudit gratis munera grata polo.
Magne Deus, dare magna potens, per te fuit illi
Lingua docere fidem, rem dare docta manus.
Mores angelici, deuotio, finis honestus
Hunc tibi dant famulum: da requiem famulo.

IN VITAM S. BERNARDI CLAREVALLENSIS ABBATIS, à IOANNE EREMITA conscriptam

PRAEFATIO.

IOANNES, non conditione, opinor, sed cognomine Eremita (nam huius appellationis plures in Gallijs familias etiamnum superesse accepimus) libros duos scripsit de Vitâ S. Bernardi, Petro Cardinale Episcopo Tusculano & Herberto Turritano in Sardiniâ Archiepiscopo hortatoribus: vtroque ipsi amicissimo, vnde & Petrum appellat *Patrem dilectissimum*, & Herbertum *Militem Christi*, quem & sibi fiduciâ & caritate arctissimè deuinctum fuisse significat. Fecit autem (vt videtur) cognominis Euangelistæ exemplo: nam sicut iste Euangelium nouissimus scripsit (vt ait Hieronymus in libro de Scriptoribus ecclesiasticis), nempe vt à prioribus prætermissa colligeret; sic etiam ille quæ de S. Bernardo nondum alij adnotarant, in commentarium retulit. De tempore quidem scriptionis huius, vel ex Petro argumenrari licet, quem constat creatum fuisse ab Alexandro Papâ III. Cardinalem Episcopum Tusculanum anno Christi MCLXXVIII. mense Decembri: qui Ioanni Eremitæ tum primùm innotuisse videtur, cùm haud multò pòst venit in Gallias Legatus Apostolicæ Sedis, & inter alia è Sancti Cirici Puellarum monasterio abusus nonnullos sustulit, vt nos docet Stephani Tornacensis Epistola LXXXVIII. ad G. Archiepiscopum Senonensem. Aberat sanè Româ annò MCLXXIX, quarto Kalendas Maij, quâ die datam vidimus Bullam Monialibus de Vlmeto, ab Alexandro Papâ III. Laterani, absente Petro Cardinalibus alijs subscriptis. Et Petrus ad Lucij Papæ III. electionem iam in Vrbem reuersus mense Augusto anni MCLXXXI, moxque Vicarius Vrbis ab eodem Pontifice constitutus, exinde Romæ ad multos annos assiduus

fuit. Sed annum quo ſcribebat, diſtinctiùs aperit Ioannes ipſe Eremita libro primo Vitæ S. Bernardi, circà medium, cùm ait, accepiſſe ſe quæ tum ſcribebat, à Roberto Abbate, qui ſobrinus erat S. Bernardi, & *magis quàm ſexaginta ſeptem annis in monaſterio, ſub iugo regularis diſciplinæ vixerat.* Nam ſi Robertus anno MCXIII. (vt veriſimile eſt) cum S. Bernardo Ciſtercium intrauerat, annus eius monachiſmi LXVII, fuit Chriſti MCLXXX. Fruſtrà ſit igitur qui hunc putet Ioannem Eremitam, de quo Angelus Manrique in Annalibus Ciſtercienſibus ad annum Chriſti 1115. qui Morimundi fundationem promouerit, cellámque incoluerit vliginoſo loco, ac penè inacceſſo, haud procul Acrimonte oppido, in Cãpaniæ & Lotharingiæ confinijs. Nam hic Ioannes longè inferioris æui, ne viſum quidem à ſe S. Bernardum refert, ſed tamen de eo aliquid ſcribere ideò rogatum, *quòd ego* (inquit ipſe in Epiſtolâ ad Herbertum) *apud quoſdam diſcipulorum eius, olim aſſiduus fueram, adhuc puer.* At niſi me fallit coniectura, fuit hic Ioannes, Prior Clareuallenſis; idem ipſe de quo Goſvvinus Claræuallis quondam monachus, in Prologo libri Miraculorum ad Gerardum Euerbaci Abbatem; *Ioannes*, inquit, *Prior Claræuallis, pulchrum volumen fecit componi, in quo miracula diuerſorum, & viſiones, ad ædificationem legentium continebantur deſcripta.* Fallor autem ego, ſi non ipſummet cuius meminit Goſvvinus, Ioannis Prioris volumen, Reuerendiſſimi Domini Claudij L'Argentier piæ memoriæ Clareuallenſis Abbatis ſingulari humanitate mihi exhibitum, his manibus verſaui; in quo cum Vitâ S. Bernardi auctore Ioanne Eremitâ, & Vitâ Beati Petri Iuliacenſis Prioris, habentur Herberti de Miraculis libri tres, & viſiones aliæ ac miracula anonyma quamplurima. Huius ergo codicis Ioannem Priorem collectorem aſſerens Goſvvinus, auctorem non negauit: & cùm ex varijs opuſculis conflatus ſit, partim Ioannis Eremitæ, partim aliorum ſtylo conſcriptis, ego Ioannem hunc Eremitam, Priorem ipſum Claræuallis affirmare non dubito: ac fortaſſe eumdem, cuius memoriam ad menſis Maij diem XXI. Menologium Ciſtercienſe adnotauit. Ad vltimum monendus es, mi Lector, codicem illum Clareuallenſem,

Ioannis Prioris curâ & iussu compactum, dictum fuisse à nonnullis *Librum Herberti de Miraculis*; quia nimirum huius argumenti opus, ab Herberto tres in libros distinctum, longè maximam eius voluminis partem obtineret. Itaque in aliquot editionibus operum S. Bernardi, refertur ex Libro Herberti Abbatis, mirum illud de volumine quorumdam miraculorum S. Bèrnardi, quod illibatum repertum est, cùm per imprudentiam sub dio relictum, ibiq́ue vnius circiter mensis spatio magnis & assiduis imbribus expositum iacuisset. Citandum autem fuerat ex Epistolâ Ioannis Eremitæ ad Petrum Episcopum Tusculanum, quæ est proëmialis ad Vitam S. Bernardi ab eo conscriptam: haberurq́ue in eodem codice Clareuallensi cum Libro Herberti de Miraculis; sed aliâ manu, diuersóque stylo exarata. Nam Herbertus ipse eâ de re nullum verbum facit.

VITA

VITA
S. BERNARDI
ABBATIS
CLAREVALLENSIS,
AVCTORE
IOHANNE EREMITA.

Ex MS. codice Claræuallis.

Incipit Epiſtola IOHANNIS Eremitæ ad PETRVM Tuſculanum Epiſcopum, De Vitâ Beati Patris noſtri BERNARDI, primi Claræuallis Abbatis.

IVXTA petitionem & deſiderium veſtrũ (Pater dilectiſſime PETRE) ad veſtram & aliorum ædificationem, pro modulo noſtro Vitam Beati Bernardi, primi Claræuallis Abbatis, litteris commendare duximus dignum; vt per eius imitationem & exempla, ad æternam beatitudinem peruenire poſſimus. Sine dubio dignus eſt Sanctus iſte, de quo volumus facere mentionem, laudari & coli; quoniam cum Sanctis & electis Dei, regni cœleſtis adeptus gloriam, in medio Eccleſiæ laudem habere meruit & honorem: vnde nomen in ſancti-

tate sortitus est, & in benedictione viuit eius memoria.
Psal. 115. Scriptum namque est; *Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius.* Verè iustus est iste Sanctus, & fidelis inuentus in numero Sanctorum, quasi ignis effulgens, & quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso. Ideóque fecit illum Dominus crescere in plebem suam, & semẽ eius multiplicauit sicut arenam maris. Sermo eius non frustrà humanis auribus insonabat, sed rebus & factis causas rerum faciendarum inferebat, signis & virtutibus gloriosus. Multi etiam inuenti sunt in numero Sanctorum, quos ipse per Euangelium genuit. Numerum verò miraculorum quæ per eum facta sunt, si volumus explicare, ad hoc non sufficiet ingenij nostri paruitas. De cætero, si ea ad plenum & sciremus & possemus euoluere, dicentibus fortasse non crederetur. Vnde, pauca in præsenti, quibus fides neganda non est, volumus explicare.

Monachus quidam, venerandi Abbatis verax dilector & sincerus, fortè cum quodam laico fratre, Humberto nomine, per virgultum adiacens monasterio Clareuallensi deambulabat, librum Miraculorum sancti Patris tenens in manibus; exponens ea secundùm idioma Romanæ linguæ, tam suæ quàm illius ædificationis causâ. Contigit ergo eos, modicæ pausationis gratiâ consedere sub arbore piro, secus viam per quam quotidie vadunt & veniunt laborantes in horto. Cumque non post modicum tempus consurgerent, supradictus monachus obliuione subripiente, sicut multotiens fieri solet, librum quem paulò antè in manu tenuerat, humi per improuidentiam depositum reliquit. Abijt itaque; & regularis disciplinæ studijs occupatus, cùm tandem reduceret ad

memoriam, quomodò, vbi, & quando perdidisset illum, nullam omnino spem recuperandi concipiens, (tum quia propè viam dimiserat, tum quia interim tanta fuerat facta inundatio pluuiarum, vt etiamsi reperiretur, nihil ampliùs quàm perditum valere crederetur) post aliquantum tempus ab illius inquisitione cessauit: immò etiam penitùs desistere visus est; maximè tamen constrictus, quòd per negligentiam suam Miraculorum sancti viri volumen amisisset. In hunc modum transigens vnum circiter mensem, cùm post modicam per hortum deambulationem, sub arbore prædictâ resedisset; non tamen proposito quærendi, vel spe recuperandi quod perdiderat; miro & inaudito modo librum tanquam ab aliquo conseruatum, & tunc de recenti, & ex industriâ iuxta se positum, subitò in medium proferri miratus est. Et vt mirabilius esse credatur quod contingit, tam charta quàm scriptura adeò sana & incorrupta permanserat (nisi quòd pauculis guttis exterius operimentum respergi videbatur) ac si cum cæteris libris in bibliothecâ liber idem fuisset repositus. Quid super hoc audientibus visum fuerit, nescio: ego autem pro parte meâ asseuerare non dubito, rem talem tamque insolitam, nequaquàm sine miraculo contigisse: quod siquidem beati viri meritis ascribere & ratio persuadet, & veritas compellit.

De quodam Fratre illitterato.

NOCTVRNI temporis silentio, cùm post fatigationem diurni laboris, modicæ repausationis gratiâ recubuisset in lectulo, apparuit ei vigilanti vir venerabilis, amictus stolâ niueâ, & staturæ mediocris, ætate gran-

dæuus, crine candidus, angelicâ facie reuerendus. Is in manibus suis duos libros tenere videbatur. Accedens itaque ad fratrem suprà memoratum, porrexit ei vtrumque, dicens; Accipe, vide, & lege. Qui repentinæ visionis horrore (sicut fieri solet) attonitus, securitatem tamen ex affatu benigno, aspectu tranquillo, vultu quoque angelico sumens, respondit; Domine Pater, nescio litteras. Simplex & illitteratus quomodò legam? At ille; Fili, noli timere; Ecce Dominus tecum est, & docebit te, & me intercedente benè erit tibi. Huiusmodi piâ ammonitione confortatus frater, vtrumque volumen accepit, euoluit, & legit; mirans & obstupescens in semetipso, quonam modo id fieret. Persona deinceps assistens quasi alterum volumen secum deferens, alterum fratri relinquens, valefaciens ei datâ benedictione disparuit. Quid igitur? Mirabile quidem dictu est quod dicemus. Quid enim mirabili hoc mirabilius? Fratrem nouimus omnes quotquot sumus. Laicus quidē erat paulò antè, nec etiam alphabetum nouerat. Deo tamen illuminante eius intelligentiam, & quibusdam fratrum suffragantibus, in breui ad hoc profecit, vt non solùm legere, verùm etiam cantare satìs decenter & conuenienter sciret. Exinde tam vsu quàm gratiâ cooperante, dictionum significationes aliquãtùm intelligere cœpit, & in huiusmodi scientiâ paulatim proficere. Visionem itaque supradictam scripsit in spe adiutorij diuini, & subuentionis beati viri, quem credimus ei apparuisse. Nonnulla miraculorum ipsius, quæ vel scriptoribus ignota, vel per negligentiam fuerant prætermissa, tam decenter, tam benè, tamq́ue eleganter litteris commendauit, vt subinde rapti in admirationem,

dicamus cum Prophetâ Dauid; *A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.* Psal. 117. 23. Quis ergo neget hoc miraculosè factum esse? Quod apertius, quod euidentius miraculum? Ascribimus igitur in primis gratiæ Dei illud, attribuimus deinde meritis Sancti, assignamus denique fidei & obedientiæ fratris.

Quid plura? Reuerà Sanctus iste magnus est in numero Sanctorum, inter Angelos & Archangelos, inter Apostolos & Martyres, inter Confessores & Virgines; quia nunquam fuit pollutus, sed semper virgo permansit & immaculatus. Semper eius mens erat in Deo, & Deus erat cum eo. Totum in eo disciplinatum, totum insigne virtutis. Mortuos suscitauit, dæmonibus imperauit, claudis gressum reddidit, mutis loquelam, ægrotis sanitatem. Semper apud se erat modicus, apud summos magnificus, scriptis & famâ mirificus, placidus bonis, malis terrificus, clarus meritis, exemplar morum, lux & speculum Christicolarum, maximè monachorum & omnium religiosorum. Lex Dei in corde ipsius, & doctrina sua sicut Sol in diebus æstatis fulgens in Ecclesiâ Dei. Baculus fuit claudo, oculus cœco, compatiens ægrotis, munificus pauperibus & benignus, iocundus ad omnes, fons sapientiæ, & columna iustitiæ, Pater Ordinis Cisterciensium, & virtutis forma. O pietas Conditoris nostri! ô benignitas Iesu Christi, qui talem triumphatorem nobis tribuisti! Venite, carissimi, bibite & inebriamini; potus quippe & cibus animæ sunt exempla sancti Patris, quorum nonnulla referimus adiuuante Domino nostro Iesu Christo. Rogo vos, Pater, vt oretis pro me eumdem Dominum nostrum, qui est Alpha & Omega, vt

inchoator ſit & conſummator huius operis.

Explicit Epiſtola prima.

Incipit Epiſtola ſecunda ad HERBERTVM Turritanum in Sardiniâ Archiepiſcopum.

PETIS à me (Miles Chriſti H.) fiduciâ & caritate quâ me diligis, vt de vitâ vel actibus venerabilis Patris Beati Bernardi (propter quod ego apud quoſdam diſcipulorum eius olim aſſiduus fueram, adhuc puer) aliquid tibi per litteras edam; quatinùs memoriam ſuauitatis eius, os tuum frequenter eructet, & ſcriptura de operibus tantæ ſanctitatis expreſſa, tuos iugiter viſus & auditus oblectet. Ego autem licèt multa & magna viderim in actibus viri Dei, quæ & memoratu digna ſunt, & imitatione digniſſima; ea tamen, ex parte non modicâ, potuerunt ſubripi, & á memoriâ meâ excidere, vel facilitate ipsâ lubricæ ætatis effluere, vel puerilis animi teneritudini non hærere. De cætero ſi quid exinde mihi vel ſtupore miraculi, vel operis dignitate non excidit, quis ſum ego, qui inertem ſtylum laudibus tanti Patris enucleandis admoueam, & in præconia viri Dei labijs incircumciſis erumpam? Illis narranda dentur geſta Sanctórum, quos non dubites doctos à Domino, quibus dedit Deus linguam eruditam, vt ſciant in tempore proferre ſermonem. Mihi autem inenarrabiles ſunt amici tui Deus; ita vt tutius elegerim, virum ſanctum non tam prædicare quàm colere; relinquens prudentioribus explicandum quod fecit, contentus ipſe vel æmulari quod docuit. Cæterùm ne ſpes tua quam (ſicut arbitror) de affectione, magis quàm de eruditione

meâ conceperas, vſquequaque fraudetur, accipe breuiter de moribus pij Patris, quod ipſe iam noueras: & dum apponis in eius narratione ſcientiam, appone tibi pariter ab eius actionibus diſciplinam. Erat enim vir iſte mirâ ſimplicitate puriſſimus, ita cœleſtibus intentus oraculis, vt iuxta euangelicam fidem, vniuerſum mundum æternorum amore contemneret, & nihil hìc retinens præter corpoream manſionem, mente & animo in cœleſtibus habitaret. Hic eſt in cuius pectore patientia ædificauit ſibi domum, adeò vt omne gaudium exiſtimaret, quotiens robur animi ſui, actus cuiuſlibet aduerſitatis impeteret. Humilitas in eo ſupra humanum modum, tanquam iuraſſet eius virtutis perfectione recuperare ſe cœlum, cuius defectu diabolus lapſus eſt in infernum. Hunc in omni vitâ ſuâ nec temperantia, nec fortitudo deſeruit; ne in proſperis per læta diſſolutus efflueret, nec fractus aduerſitatibus elangueret. Corpus eius candor caſtitatis induerat, mentem caritas inexſtinguibilis inflammabat; vt eſſet foris lucidus, intùs accenſus, & totus deſiderabilis. Ieſu bone! quanta illi in obediendo ſollertia, in imperando modeſtia, in exhortationibus grauitas, in executionibus diſciplina! Non illi de magiſterio typhus, non de reuerentiâ faſtus; ſed ita ſe ſubmittebat omnibus, qui omnibus eminebat, vt illius ſe probaret eſſe diſcipulum, qui non vt miniſtraretur, ſed vt miniſtraret aduenerat. Blandus, pius, affabilis: non omittens in hilaritate cenſuram, non admittens in diſtrictione ſæuitiam. De fide verò ipſius, & piâ credulitate, quid dicam? Hæc eſt per quam meruit vt reuelarentur ei ſæpiùs arcana cœleſtia, & per effectus viſibiles diuina illi ſeſe proderent ſacramenta. *Explicit Epiſtola. II.*

INCIPIT PROLOGVS IN VITA SANCTI BERNARDI.

QVI Vitas Sanctorum (fratres cariſſimi) vult ſcribere, debet ſe primùm de mendacijs & iniquitatibus emendare. Non enim amant Sancti mendacia, ſed damnant eos qui ea loquuntur. Ipſi enim ſunt qui potiùs afferunt quod ſcriptum eſt; *Os quod mentitur, occidit animam.* Offendit is qui Vitas Sanctorum ſcribit, ſicut &
Sap. 1. 11. ille qui byſſum texit, ſi & manus habet maculatas; quia opera eorum coinquinantur. Texere byſſum eſt, Vitas Sanctorum ſcribere. Manus maculatas habere eſt, vanâ gloriâ vel conſcientiâ prauâ deprauari, per quam mendacia confinguntur. Qui mendacium habet in mente, quomodò poteſt recta loqui de operibus Sanctorum? Dico vobis, dilectiſſimi, quia multùm me coartat hic labor, ſcilicet Vitas Sanctorum ſcribere. Nec immeritò: me namque nec propria commendant merita, nec ſcientia ornat. Malo tamen temeritatis notam ſubire, quàm pudoris inodinati nebulâ, laudes Sanctorum contectas ſilentio præterire. Conteſtor igitur diuinitatem, quæ omnia nouit, quia nihil friuolum, nihilque humanæ laudis, vel auaritiæ causâ ſcribere propono; ſed quæ vera, ſimplex, & ſancta confirmat relatio ſeniorum; quibus credere tam pium eſt, quàm non credere impium. Seruis & amicis Dei ſcribo, quos fallere periculoſiſſimum eſt? Sancti viri gloriâ pariter & virtutibus delectatus, quem etiam me tacente præconizant homines, miraculorum eius magnitudinem vehementer ammirantes. Nemo itaque contemnat quæ leguntur; quia licèt rationem & poſſibilitatem humanam excedat magnitudo dicendorum,

rum, tamen omnia possibilia sunt apud Deum, & nihil est impossibile credenti. Verumtamen qui de his hæsitauerit, piè potiùs ignoscat, quàm mendacij me arguat. Nihil est enim in rebus humanis quod non possit aliquo modo infamari, vel sinistrâ interpretatione peruerti. Ecce in quo humanum iudicium vel falli vel fallere nequeat. Quare? Quia & rei certitudo ambiguitatem remouet, & mendacium (sicut ait Seneca) tenue est, & vt vitrum perlucet. Item dico vobis, fratres; quia minùs affligit me hic labor; sed Dei (vt spero) erit adiutorium, quo benè impleri possit quod incœptum est. Te igitur inuoco, Verbum per quod omnia creata sunt, vt des mihi (sicut decet) de beato viro dicere quæ vera sunt. Epist. 79.

Explicit Prologus.

INCIPIT VITA SANCTI BERNARDI.

I. BEATISSIMVS igitur BERNARDVS, in pago Lingonensi, Fontanis oppido patris sui, dignâ propagine oriundus fuit; carnis quidem prosapiâ nobilis, sed culmine mentis nobilior. Genitor eius TESCELINVS nomine, genitrix verò AALAYS, filia Bernardi Montisbarri domini, viri potentis & magni secundùm sæculi dignitatem, & ex antiquorum (sicut asserunt multi) Burgundiæ Ducum generositate trahens originem. Sed quia de eius genere historiam in præsentiarum explicandam non suscepimus, ad id quod potiùs dicendum est, reuertamur. AALAYS igitur filiam suam idem Bernardus, (auus scilicet Beati Bernardi) litteris erudiri voluit; vt in futuro monacham faceret. Sed Dei prouidentia aliud de eâ disposuit. Nam cùm ad quintumdecimum ætatis

N

ſuæ annum perueniſſet, à Teſcelino Fontanenſis oppidi domino, viro nobilitate, & dignitate conſpicuo, & in rebus ſæculi ſatis locupletiſſimo, requiſita eſt ad coniugium. Pater verò eius, quoniam honeſtè negare non potuit, requiſitam conceſſit.

II. QVÆ poſtquàm coniuncta fuit viro ſuo lege coniugali, dedit ei Deus gratiam, vt de fructu ventris ſui poneret ſuper menſam ſuam; ſicut & fecit. Sex namque filios, & vnam filiam genuit, non tam viro ſuo quàm Deo; ſicut pius Dominus demonſtrare dignatus eſt in ſanctis operibus eorum. De ſuo namque ſanctiſſimo Spiritu mentes eorum illuminauit. Illi verò deguſtatâ ſpirituali dulcedine, militiam diaboli & pompam ſæculi abnegantes, cooperante piâ ammonitione fratris ſui Bernardi, (qui erat lux ardens, ſed adhuc ſub modio, non ſuper candelabrum) ad fortiſſimam vitam cœnobitarum in eremum venerunt, & monachilem habitum ſuſceperunt. Omnes itaque monachi facti, vitam Deo placitam ſimul aggreſſi ſunt. Filia verò monacha facta in monaſterio Iuilleij. O beatus venter qui tales portauit! O beata vbera quæ lactauerunt tales! O beati generis origo, vnius vteri glorioſa fecunditas! Vos ergo vnanimiter (viri Deo digni) pro cœleſti gloriâ præſentia contempſiſtis, & magis elegiſtis cnm Chriſto æternaliter viuere, quàm in hoc mundo infelici, feliciter ad tempus viuendo gaudere. Sed hoc de conuerſatione veſtrâ, quoniam plura dicere ſtylus hiſtoriæ non permittit. Ad natiuitatem (à quâ dicendi initium ſumpſimus) reuertentes, cœpta proſequimur in hunc modum.

III. IN ordine filiorũ primogenitus fuit GVIDO, homo

diſciplinatus & à Deo dilectus, ſapiens in verbis ſimul & opere. Secundus GIRARDVS vir vitæ venerabilis, honeſtus moribus, ſapientiâ clarus, conſilio prouidus. Tertius BERNARDVS, lux & ſpeculum fratrum ſuorum, & ſanctæ Eccleſiæ columna ſublimis. Quartus ANDREAS, vir ſimplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo. Quintus BARTHOLOMEVS qui primæuæ indolis florentibus annis, ſenum anticipans vitas, ætatem immaculatam mentis ſinceritate decorauit. Sextus NIVARDVS, qui terrenâ hereditate contemptâ, cœleſtia prælegit. Femina verò Beatum Bernardum naſcendi ordine ſubſequuta, in ſacro Baptiſmate HVMBELINA nomen accepit. Hos omnes Deo, vt dictum eſt, non ſæculo mater generans; ſingulos mox vt partu ediderat, in illâ ipsâ anguſtiâ & afflictione corporis, & in contritione cordis, de terrâ proprijs manibus eleuans ſurſum, Domino offerebat. O mulier firma in fide, & ſtabilis in Dei dilectione, perſeuerans in oratione! Felix es, felixque vterus tuus, feliciorque fructus ventris tui. Alias verò mulieres quæ ad partum eius conuenerant, ſicut mos eſt, oblationem ſupradictam facere non permittebat. Scripturas enim nouerat, & maximè Dauidicum pſalmum, vbi canitur; *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.* Pſal. 50. 19. Beatiſſimum verò Bernardum non tam citò quàm alios, ſed in prouectiore ætate Domino obtulit. Obtulit vtique, & hoc deuotiſſimè fecit: & vt ille erga Dominum deuotior exiſteret, litterarum ſtudijs eum tradidit inſtruendum. Iis ergo in hunc modum decurſis, ſimul ad vtrumque parentem tam glorioſæ ſobolis ſtylum reflectamus.

IV. FVIT in partibus Burgundiæ, vt suprà texuimus, vir vitæ laudabilis, TESCELINVS nomine, & vxor eius AALAYS. Fueruntque ambo generosi secundùm sæculi dignitatem, clariores tamen fide & operatione; & quantò altiores, tantò humiliores, sicut scriptum est; *Quantò* Eccli. 3. 10. *maior es, tantò te humilia in omnibus.* De fide, spe, caritate, iustitiâ, & alijs virtutibus eorum, cuncta narrare difficillimum est. Pauca tamen eruditionis causâ ponemus. Cùm quodam tempore vir memoratus diuersis emergentibus causis, (sicut inter sæculares frequenter contingere solet) cum quodam sibi aduersante, multò inferiori genere, & substantiæ minoris, monomachiâ firmauerat decertare. Adest statuta dies, & præfixa certamini. Conuenitur vtrimque. Recordatus autem vir venerabilis Tescelinus timoris Dei, & iudiciorum diuinorum, in Leuit. 19. 15 Tob. 14. 16. quibus dicitur; *Iustè iudica proximo tuo*: & item; *Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris:* quamuis fortior & potentior esset, & hostem superare, & de victoriâ lucrum maximum reportare valeret; vltrò tamen se pacauit cum aduersario; quicquid erat in controuersiâ, sine disceptatione resignans & relinquens. O magna pietas, magna viri clementia! Magna sunt quæ narramus, sed maiora quæ sequuntur.

V. VENERABILIS quoque AALAYS vxor eius consueuerat inter cætera virtutum insignia, circuire domos, exquirere pauperes, infirmos, & egenos, eisque de suo proprio erogare quod necessarium erat. Claudorum etiam atque debilium maximam habebat curam; non seruis, non alijs vtens ministris ad hæc officia peragenda, sed per semetipsam hoc agens, ad eorum habita-

cula veniebat, & vnicuique quod opus erat præbens, per Ecclesiarum xenodochia deuotissimè discretis infirmis ministrabat; ollas eorum extergens, cibos porrigens, calices diluens, & alia cuncta faciens, quæ seruis & ministris mos est seruiliter operari. Quid plura? Volumus omnes virtutes eius narrare? Minimè, quia nobis non crederetur: vnum tamen relatu dignissimum proferemus in medium; rem videlicet plenam miraculo, nec sine ammiratione à nobis auditam, referente quodam Abbate religiosissimo, nomine Roberto, qui magis quàm sexaginta septem annis, in monasterio sub iugo regularis disciplinæ vixit; nepos siquidem eiusdem matronæ de quâ volumus pertractare, filius autem sororis suæ; ad quem etiam Beatus Bernardus primam Epistolarum suarum dirigit.

VI. MATER, inquit, sancti Patris nostri, religiosissima exstitit. Consuetudo autem eius erat per singulos annos in sollenitate Sancti Ambrosij,* vniuersos clericos, quos inuenire poterat, congregare, eosque in eâdem die, ad honorem Dei, & Beatæ Mariæ, & memorati Sancti, omniumque Sanctorum, cibo & potu sollemniter reficere. Deus autem honorem quem illa Sancto suo exhibebat annis singulis, eidem remunerare volens, mortis suæ quæ in anniuersario eiusdem festiuitatis die futura erat, illam præsciam fecit, die quadam ante festum. Vnde ipsam Spiritus prophetiæ participem fuisse non incredibile est. Illa autem viro suo, & filijs suis, & omni familiæ suæ, quod sibi reuelatum fuerat, indicauit. Cunctique ammirantes, & primò non credentes contingere sicut prædixerat, posteà magis ammirati sunt. Porrò vigi-

* *Imò* Ambrosiani.

liâ festiuitatis imminente, febris artus occupauit. Die autem festo, post celebrationem Missæ, Corpus Domini sibi afferri deuotissimè petijt. Quod & factum est. Deinde sacrosanctæ Vnctionis munita Sacramento, cùm accepisset Eucharistiam, vniuersos clericos secundùm consuetudinem ad cœnam conuocari fecit. Illis autem recumbentibus, filium suum Guidonem primogenitum aduocauit; intimans ei, & sollicitè inculcans, vt statim clericos refectione completâ, ante se conuenire faceret. Ille autem benignæ matri suæ benignissimè obediens, post refectionem clericos in vnum conuocans, fecit vt mater petierat. Adsunt Clerici: quibus congregatis, in spiritu congratulans ancilla Christi, nunciat dissolutionem sui corporis imminere. Illi autem Dominum pro eâ suppliciter exorantes, letaniam inceperunt: cum quibus ipsa, quousque vltimum exhalaret spiritum, deuotissimè psallebat. Cùm verò chorus psallentium iam peruenisset ad illam letaniæ supplicationem; *Per Passionem* scilicet, *& Crucem tuam libera eam Domine*, necdum cessans à supplicatione, in ipso mortis articulo, in manus Domini commendans spiritum suum, eleuatâ manu signans se signaculo sanctæ Crucis, in pace reddidit spiritum: procul dubio receptum ab Angelis, collocatum à Deo cum animabus sanctis, exspectantem cum magnâ felicitate & quiete resurrectionem corporis sui, in die generalis resurrectionis, quando Iudex & Aduocatus noster Christus Iesus adueniet iudicaturus viuos & mortuos, & sæculum per ignem.

VII. IN hunc modum sanctâ illâ animâ de templo sancti corporis egressâ; manus sicut erat, erecta ad indi-

candum ſignum Crucis, videntibus & ammirantibus cunctis qui aderant, ſic remanſit. O feminam igne diuini amoris incenſam, fide robuſtam, ſpe patientiſſimam, caritate deuotam! O felix mulier & beata, quæ talem honorem erga Deum acquiſiſti, vt & diem depoſitionis tuæ prænoſceres, & in tuo felici tranſitu adeò euidenter ſuper te clareſceret ſignum redemptionis noſtræ; ſignum, inquam, in quo Deus ac Dominus noſter pius Ieſus, pro ſalute humani generis pati dignatus eſt. Fit itaque de migratione felicis animæ gaudium Angelis in cœlo; è contrà dolor & luctus pauperibus Chriſti, viduis & orphanis, quorum mater erat in ſæculo.

VIII. FAMA autem nunciante circumquaque obitum illius, Abbas Sancti Benigni Diuionenſis, Gerannus nomine, vir vitæ venerabilis ſtatim aduenit, ſacrum corpus petijt, reliquias eius theſaurum reputans glorioſum. Impetrato ergo quod petierat; tum pro reuerentiâ ſuâ, tum filiorum cooperante beniuolentiâ, ipſe & qui cum eo erant, pietatis affectu lacrymis vbertim fluentibus, corpus ſanctum tanquam theſaurum pretioſum, ſubmiſſis ceruicibus ſecum reportantes, ad caſtrum Diuionenſe tandem perueniunt. Et ecce omnis populus exierat obuiàm eis, cum Crucibus, & cereis atque ingenti gaudio & veneratione, ſacri corporis glebam vſque ad baſilicam beatiſſimi atque præclariſſimi Martyris Benigni, proſequentibus ibidem vniuerſis, cum magnâ reuerentiâ illam ſepulturæ dederunt. Poſt hæc prædictus Abbas ſuper ſepulturam ipſius, ſex imagines, in memoriam ſex filiorum ſuorum, fabricari fecit; ſicut vſque in hodiernum diem euidẽter oſtenduntur. Illa verò deinceps per quinque

annos apparere consueuit filio suo Andreæ, sicut narrat historia domni Guillelmi hominis Dei. Et cùm de conuersione suâ tractare inciperent fratres, apparuit Beato Bernardo, dicens; Fili Bernarde, noli timere, sed viriliter age, & efficaciter imple quod inchoas, quia opus Dei est. Ex hoc enim beatos vos dicent posteri. Ego verò exspecto vos in gloriam Dei. Quo dicto disparuit, & Beatus Bernardus magìs ac magìs in Dei seruitio proficiebat.

Explicit Liber primus.

INCIPIT PROLOGVS IN SECVNDO.

PAVCA de virtutibus Beati Bernardi, primi Abbatis Claræuallis piâ intentione, ad medium deducere volumus, vt per eius exempla possimus gaudere cum gaudentibus, laudare Deum cum laudantibus. In parte opusculi primi, ingressum natiuitatis illius protulimus: hic verò nonnulla miraculorum conferimus, quæ Deus per manus eius operari dignatus est. Sed quid nobis agendum est? Possumus omnia comprehendere? Nequaquàm, quia nobis non crederetur. Peruersi sunt filij Adam, sicut fuerunt ab initio. Sed quid inde? Debemus propter incredulitatem eorum silere? Non. Quin potiùs nobis pro posse nostro laborandum est in agro dominico. Ex abundantiâ cordis os loquitur. Nos autem quod habemus in corde prolatione dignum, prout ad propositum nostrum pertinet, stylo colligabimus.

Explicit prologus.

INCIPIT

INCIPIT LIBER SECVNDVS.

I. BONÆ indolis puer BERNARDVS, iam tamẽ euoluto (vt à Patribus noſtris accepimus) viginti duorum annorum ſpatio eremum petens, fortiſſimum monachatus propoſitum, cum ſocijs à Deo ſibi datis aſſequutus eſt, apud locum cui nomen Ciſtercium. Vbi tanta erat tunc temporis penuria temporalium, vt vix poſſent habere veſtes ad vtendum ordinatè qui ibi conuenerant. Enimuerò ante aduentum eius, eo in loco habitare cœperant nonnulli viri religioſi; ſed pauciſſimi quibus pius Dominus noſter à tempore illo & deinceps, procul dubio propter ſeruum ſuum Bernardum, quem ad eos miſerat, benedixit, & ſanctificauit locum ipſum; & omnibus inibi commorantibus quicquid neceſſarium fuit, ſatis abundè largitus eſt. Igitur cùm eſſet iuuenis ſanctiſſimus in cellâ nouitiorum, quidam de parentibus ſuis venerunt vt viſitarent eum, & loquuti ſunt cum eo. Poſt ſignum verò horæ nonæ, reuerſi ſunt vnuſquiſque ad ſua, & religioſiſſimus iuuenis ad opus Dei in eccleſiam. Tunc ſecundùm conſuetudinem eleuans oculos ad cœlum, putans ſe inuenire gratiam Dei ſicut & priùs, non inuenit. Excogitauit itaque in ſeipſo hoc ſibi pro qualicumque delicto ſeu peccato contigiſſe, & non comperit niſi vanas fabulationes quibus paulò antè per imprudentiam ſe expoſuerat. Quâ de causâ cùm ſe culpabilem intellexiſſet, proſtrauit totum corpus ſuum iuxta altare, dicens cum Prophetâ; Domine, ne in furore tuo arguas me &c. Et cùm hoc feciſſet per viginti & quinque Psal. 6. 1.

dies, apparuit ei gloria Domini, & repleuit eum, & dedit ei ſcientiam Sanctorum, vt in bonum conſummarentur opera eius. Sed & alij venerunt viſitare eum, & acceperunt licentiam ab Abbate Stephano vt ad eum loquerentur. Et cùm ad eos duceretur, accepit ſtupas, & miſit ſub capucio in aures ſuas; ita vt hoc artificio ab inani confabulatione ſe conſeruare poſſet immunem: ſicque venit ad hoſpites, & fuit cum eis per totam horam, & nihil audiuit; non loquutus eſt, niſi pauca verba de ædificatione. Tunc pulſatâ campanâ gaudens & relinquens eos venit in eccleſiam, gratiâ ſuâ ſibi taliter à Deo conſeruatâ. O virum præcipuæ ſanctitatis, & dignum memoriâ, qui ſibi in hunc modum prouidendo, audientes adhuc ædificat, & ædificabit vſque in finem; non ſibi ſolummodò, ſed infinitis proficuus exiſtens!

II. POST non multùm verò temporis Abbas Stephanus honeſtate morum conſpicuus, ſecundùm diſpoſitionem Dei, nouellæ illius plantationis Pater, de fructu quem ſibi Deus dederat, cum multiplici augmento, oblationem Deo facere decernens, tranſmiſſo Conuentu, inchoauit abbatiam, Firmitatem dictam. Duas quoque alias in breui, Pontiniacum ſcilicet & Vallem Abſinthialem, quæ nunc Claraeuallis dicitur; cui ordinauit Abbatem, iuuenem ſanctæ conuerſationis, Bernardum nomine, qui fuit ibidem cum ſocijs ſuis, multis diebus degens & orans, in fame, in ſiti, in ieiunijs, in vigilijs, in frigore & nuditate, in laboribus plurimis, in diuerſis anguſtijs animæ & corporis; diuinorum tamen eloquiorum meditationi inceſſabiliter intentus, de die in diem ſenſus ſuos vigilanter emundans; & animam liberans ab omni

paſſibili affectu, impaſſibilitatis lumine illuſtrabat. Tantam in primis qui ibi fuerant congregati, paſſi ſunt penuriam, vt cibus eorum eſſet panis; non de auenâ, (pretioſum namque tale edulium reputarent,) ſed de miſturâ qualicumque multò viliori, immò viliſſimâ, vtcumque conglobatus potiùs quàm confectus. Folia quoque arborum cocta, in æſtate pro pulmentis habebant, in hyeme verò radices herbarum. O quot labores, quot anguſtias, quot ægritudines, quantas tribulationes, quantáſque anxietates, quàm graues infirmitatis & indigentiæ paſſiones in loco prædicto ſuſtinuit vir beatiſſimus, & qui cum eo miſſi fuerant fratres! Fagina, & cæteri fructus ſilueſtres, & quædam alia quæ terra ſponte procreare ſolet, fercula illis erant meliora; cùm carnem, & omnem pinguedinem, oua, & caſeum, & vinum omninò non guſtaſſent. Indumenta verò eorum tam in æſtate quàm in hyeme, cuculla & tunica, quæ rariſſimè innouabantur. Caligis quoque vtebantur vilibus, & calceamentis frequenter diúque diruptis manentibus & diſſutis antequàm repararentur, quæ præ nimiâ corij paupertate ligabant funiculis. O viri generoſi & magni in ſæculo! Quis ad hæc loca arida & periculoſa vos adduxit, niſi ille qui diues erat in cœlis, & pauper humiliſque in terris in præſepio recubuit; cui vnumquemque veſtrum felix mater veſtra cùm produxiſſet in lucem, cum maximâ deuotione obtulit! Quis ergo inſeruit vobis animum, vt relinqueretis poſſeſſiones veſtras, villas ſcilicet & caſtella, ſeruos & ancillas, cognatos & affines, coniuges & liberos; niſi ille qui Angelorum & Archangelorum conditor, humanam naturam aſſumpſit pro ſalute humani generis?

III. In illâ tantâ penuriâ de quâ suprà diximus, inter cæteras necessitates, sal die quadam defuit eis. Et vocauit sanctus Abbas vnum de fratribus suis, Guibertum nomine, dixitque ei; Fili Guiberte accipe asinum, & vade ad nundinas, & eme nobis salem. At ille respondit; Vbi est pretium? Ad quem homo Dei. Crede mihi, fili, quia nescio tempus, quòd aurum vel argentum habuerim. Sursum est enim qui habet peram meam, & thesauros meos in manibus suis. Tunc frater ille quasi subridens ait; Si vacuus perrexero: vacuus redibo. Cui ait Sanctus; Noli timere, fili mi, sed vade securus. Ille enim qui habet thesauros nostros, sicut iam dixi tibi, erit tecum in itinere, & præbebit omnia propter quæ mitto te. Ad hæc verba, sumptâ pij Patris benedictione, perrexit cum asino ad nundinas, ad castrum cui nomen Risnellum, plusquàm oportet incredulus. Sed pius & clemens Dominus non respexit suam incredulitatem, sed considerauit serui sui fidem, & tribuit ei omnem rem pro quâ missus fuerat. Itaque cùm castro appropinquasset, & venisset ad quamdam villam, obuium habuit quemdam Presbyterum, qui salutauit eum, dicens; Vnde es, frater? aut quò pergis? At ille respondens, exposuit ei diligenter itineris sui causam, & paupertatem loci, in quo habitabat Pater sanctus cum filijs suis. Quæ cùm audisset Presbyter, vehementissimè compunctus est. Et duxit fratrem in domum suam, deditque illi medietatem modij salis, & quinquaginta solidos vel ampliùs, sicut sæpe narrare consueuerat idem Guibertus. Quibus acceptis, cœpit gratias agere Deo immensas, & dicere in animo suo; Procul dubio verus est sermo quem audiui à Patre

meo : sed in hoc peccaui erga eum peccato magno, quia ei non credidi, sed incredulus veni huc. Et valefaciens Presbytero, reuersus est ad monasterium : quod cùm ingressus fuisset, cucurrit ad hominem Dei, & retulit ei omnia quæ sibi in viâ contigerant. Cui dixit Pater sanctus ; Dico tibi, fili, quia nulla res tam necessaria est omni Christiano quàm fides. Habe ergo fidem, & benè tibi erit omnibus diebus vitæ tuæ. A die illâ & deinceps, tam frater ille quàm alij, verba sancti Patris in maiori habuerunt reuerentiâ. O bone Iesu, fidem quam habuit iste Sanctus, quis enarrare potest? Scio Domine, scio, & in me agnosco, quia hoc facere non possum. Si quis tamen super hoc sollicitus est, eat ad bibliothecam, & legat in Scripturis sanctis : quarum lectione plurimùm dignoscere poterit, quàm caritatiuus fuerit Sanctus iste & timoratus, vt non offenderet erga Saluatorem suum. Ego enim in præsenti historiâ non suscepi laudes eius scribere, sed tantummodò quædam miraculorum siue operum mirabilium referre, quæ Dominus per eum mundo palàm facere dignatus est.

IV. QVIDAM de Clementiniprati fratribus adueniens, visitandi gratiâ nouellam Christi plantationem, honorificè susceptus est prout fieri potuit. Cui, qui in promptu erat, oblatus est dimidius panis auenaceus. Quo suscepto, & cum magnâ admiratione quia de tali viuerent, reportato ad Clementinumpratum, omnibus inibi habitantibus annunciauit seruorum Christi voluntariam in maximâ paupertate abstinentiam, in abstinentiâ patientiam, in egestate liberalitatem munificam. Statimque vehementer compuncti, & compatientes Clementini-

prati fratres, in eorum subsidium communiter assense-runt. Tunc Magister loci illius, Odo nomine, vir vene-rabilis, dilectus à Deo & hominibus, oneratis equis & asinis panes & cibaria in quadrigis detulit. Tunc verò à die illo vsque in hodiernum diem, tanta fuit fraternita-tis communio inter Claramuallem & Clementinum pra-tum, quòd quando fratres Clementini prati Claramual-lem aduenìebant, ita eis deferebatur, sicut vni Clareual-lensium in spiritualibus & humanis. Defunctis etiam vicissim reddebatur obsequium. In hunc modum pius Iesus magìs ac magìs prouidebat seruis suis.

V. ADVENIT etiam mulier quædam centum solidos afferens, quibus contecta est pedum eorum nu-ditas. Cunctis animalibus carebant, excepto asino quo Abbas ad visitationes suas deferebatur, lignáque ad ne-cessitates comportabantur. Coacti verò famę, frigore, & alijs indigentijs Abbati suo conquesti sunt, quòd pro nimiâ paupertate discedere cogerentur. Quo audito Abbas, blandè ac leniter consolans eos, Dei timorem & amorem, spem quoque vitæ æternæ & remunerationis diuinæ quantùm potuit insinuauit. Illi verò maximè an-gustiati, & angustiati dolore multiplici, nullatenus vo-lebant consentire, sed magìs volebant Cistercium reuerti. Cumque vir Dei desperationem illorum vidisset, demum conuertit se ad orationem.

Quo facto, audiuit vocem de cœlo dicentem sibi coram omnibus; Surge Bernarde, exaudita est oratio tua. Quod cùm audissent fratres, glorificauerunt Deum & Sanctum suum Bernardum: dixeruntque ad eum; Dic nobis, Pater, quid petisti à Domino. At ille respondit;

Quid vultis scire, modicæ fidei? State hic, & scietis postea. Et cùm fabularentur ad inuicem, modicum temporis indulgentes fabulis, non fabulis sed sermonibus sanctis, venit quidam & obtulit sancto Patri decem libras. Nec mora, Barrensis quidam, cuius filius vsque ad desperationem vitæ præ nimiâ ægritudine cogebatur, attulit ei tredecim libras, suppliciter postulans vt misereretur filij sui. Quem sanctus Abbas hilarem dimisit, pollicens filium suum sospitem ab eo inueniendum. Reuertens homo, inuenit filium suum sanitati restitutum, sicut promiserat vir Dei. Quâ de causâ, postmodùm seruo Dei vberes gratias exsoluit. Modico tempore interiecto, copiosè ac benignè Dei misericordia super hos respexit, vt abundantes æternis & temporalibus subsidijs nihil eis deesset in vllâ gratiâ, secundùm illud; Nihil deest timentibus Deum. Psal. 33. 10.

VI. POST DVODECIM annos fames in partibus Burgundiæ exorta est adeò valida, vt homines membra propria penè consumerent. Eâdem verò necessitate vrgente, maxima multitudo pauperum ad portam Claræuallis deuenit. Vnde pro tantâ multitudine, sanctus Abbas & fratres eius inierunt consilium, & ex consulto duo millia acceperunt sub signaculo, quatinus & alijs eleemosyna daretur; sed minor. Non enim habebant substantiam vnde omnes sustentari possent vsque ad messem. Quam tamen pius Dominus sic multiplicauit, vt sufficeret eis post messem, trium scilicet mensium spatio. Acceperunt itaque duo pueri signaculum, matre eorum non accipiente. Quæ penitùs ignorans quid faceret, cogitauit tandem quasi puerum pannis inuolutum

formare de musco, vt hac arte se ab imminenti famis periculo redimeret. Quod & fecit. Accepit itaque aliquandiu hoc modo eleemosynam, donec dolus denique deprehensus est. Quâ imminutâ cùm non sufficeret sibi quod accipiebat, postmodùm tam famis angustiâ, quàm morbo periclitans, de medio facta est. Quâ defunctâ sanctus Abbas prætergradiens, audiuit pueros eiulantes pro morte matris suæ, & vnumquemque ex itinerantibus causam planctus inquirere iussit. Pueri verò ordinem rei exposuerunt. Quo audito vir beatus locum subiens in quo corpus iacebat, ad orationem se prostrauit. Quo orante, mulier tanquam á somno expergefacta, cunctis videntibus & audientibus qui præsentes astabant, vitæ reddita est; gratias agens Deo & Sancto suo, cuius meritis & precibus ad vitam redierat; prænuncians etiam quanta tormenta pro culpâ suâ sustinuisset.

VII. QVADAM die distribuebatur pauperibus in latere montis eleemosyna, pluuiâ ingruente. Vbi fortè Sanctus Dei assistens, manu eleuatâ, signum Crucis opposuit. Quo facto visa est pluuia á dextris & á sinistris inopinatum sui ipsius pati discidium, ita vt nec gutta quidem tangeret eos. Rursus tempore messis contigit hoc miraculum. Quadam nocte dormiens vir beatus monachis circùmquaque dormientibus, audiuit Angelos in ecclesiâ voce clarâ & delectabili Deum collaudantes, & Beatam Virginem Mariam. Quos cùm audisset, occultè surrexit, & pedetentim profectus est ad ecclesiam; vt in proximo constitutus, videret manifestiùs quidnam esset. Vidit itaque Sãctam Dei Genitricem in medio duorum Angelorum, quorum vnus in manu suâ thuribulum aureum,

aureum, alius incensum tenere videbatur. Horum altero eum deducente, vir sanctus quasi á dextris Gloriosæ Virginis incedens, ad altare vsque peruenit. Vbi voce angelicâ audiuit decantari antiphonam, *Salue Regina*, ex integro vsque ad finem. Quam corde tenùs retinens, & posteà scripsisse, atque Domino Papæ Eugenio transmisisse refertur, vt ex præcepto auctoritatis apostolicæ per Ecclesias sollemnis haberetur, in honore Beatæ & Gloriosæ Virginis Dei Genitricis Mariæ. Quod & factum est, vt adhuc plerique testantur. In dedicatione verò Ecclesiæ vir Deo dignus proposuit filijs suis sermonem valdè probabilem in Capitulo Claræuallis; ostendens mirabiliter, illo suo modo admirabili, quid dedicationis tam sollemne mysterium prætenderet in rerum sacratarum superficie, & in actionibus consecrationis tam deuotæ. Quædam præterea verba retulit, quæ in ecclesiâ de recenti acciderant: Nunc, inquiens, sancti Angeli sollemnizationi vestræ interfuerunt, & vos diuinitùs in suæ curâ custodiæ susceperunt: adiungens etiam quædam verba quibus dabatur intelligi quòd antequàm lapidem lapidi in constructione superædificasset, idem locus designatus fuisset. Alio quidem tempore sedens in Capitulo Claræuallis, dixit mirabile & valdè consolatorium verbum; verbum siquidem amabile, verbum gaudio plenum & consolatione, & valdè necessarium. Fortassis namque aliquis erat quem de recordatione transgressionum, & peccatorum suorum nimietate peniteret & paueret. Vnde, inquit, desolationem habetis, fratres, & filij mei? Dico vobis in veritate Christi, si Iudas hìc esset qui tradidit Deum, vbi vos estis; & ipse misericordiam consequeretur.

VIII. BVRGVNDIAM adibat, Comitem Forensem & Comitem Viennæ pacificaturus. Transiens autem per quamdam villam, audiuit ab incolis loci illius, duas feras immanissimas, quæ vulgò dicuntur Varoli, in nemore proximo desæuire. Quod cùm audissent socij eius, rogauerunt eum regredi, quia malebant duabus dietis vel multò ampliùs diuertere, quàm se periculosè feris obijcere. Quibus nolens consentire, respondit, se nunquam diuertere tali causâ. Nec morâ; & ecce feræ progredientes in planum, occurrerunt eis terribili hiatu, quasi ad deuorandum. Quas vbi vident fratres, præ timore nimio cuncti mox ad sanctum virum fugerunt, latitantes circà eum, clamaueruntque vnâ voce; Pater sancte libera nos. At ille; Quid timidi estis modicæ fidei? Ad hanc vocem manu eleuatâ, signum Crucis feris opposuit. Quæ statim factæ sunt tanquam lapides, tanquam nullam penitùs habentes nocendi potestatem. Quo signo viso, omnes qui aderant, gratias exsoluerunt viro Dei immensas. Hoc verò audito, vicini valdè lætificati sunt: præ timore enim ferarum, egredi non audebant pauciores quàm duodecim. Proficiscens inde Sanctus Bernardus, venit ad dictos Comites. Qui cùm pacem ab eis quæsisset, Forensis Comes ei humiliter consensit. Comes autem Viennæ, improbè refragatus est, dicens, quòd nunquam esset cum aduersario pacem habiturus, donec eum exulare coegisset. Collectoque exercitu terram illius aggressus est. Tunc Forensis Comes timore perterritus Sanctum Bernardum exorauit, quatinus ab omnipotente Deo victoriam impetraret. Beatus verò Bernardus victoriam ei confidenter promisit.

Hac fide confortatus hostes suos inuasit, cœpitque Comitem; & hostium tantum numerum prostrauit, vt vix aliquis viuus euaderet. Huiúsque victoriæ gratias reddidit Sancto Bernardo.

IX. QVADAM die sedens vir sanctus in suo Claræuallis Capituló, fecit magnum & mirabilem sermonem. Dixitque inter cætera quoddam verbum, in quo omnes qui audierunt valdè lætati sunt. Non, inquit, expaueatis (vos qui præcepta mea tenetis) tormenta gehennæ, nec vos terreat labor quem sustinetis: dico enim vobis, si perseueraueritis vsque in finem, in die iræ Domini, reddam animam meam pro animabus vestris. Quo audito fratres gratias exsoluerunt Deo immensas, qui talem Patrem dedit eis. Tunc verò à die illâ & deinceps, omnes qui hoc audierunt, firmiter eius præceptis obtemperauerunt. Et vos, dilectissimi, qui eum non vidistis, scrutari debetis eius præcepta, & illis diligenter obsequi, vt eius interuentu ad paradisi gaudia peruenire possitis. Vigilate igitur, & orate ne in tormenta veniatis: nam ille qui circuit quærens quem deuoret, quærit vos. Scit enim quia per eius instituta, Deo auxiliante liberati estis de manibus suis. Ait enim Apostolus; Sobrij estote, & 1. Pet. 5. 8.
vigilate, quia aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret.

X. MONACHVS quidam nomine Christianus, plantauit vineam in vertice montis, qui proximus est Claræuallis. Et venerunt fratres venerabilis Patris; Guido scilicet, & Gerardus, & excommunicauerunt eam: dixeeruntque ei; Frater Christiane, vbi est mens tua, & vbi cor tuum? Quare non considerasti scripturam dicentem,

quoniam vinum non eſt monachorum? At ille; Vos fratres ſpirituales eſtis, & vinum bibere non vultis; ego peccator ſum, & volo bibere vinum. Tunc dixit Girardus; Dico tibi, frater Chriſtiane, non videbis fructum eius. Poſt hæc verba reueſi ſunt in monaſterium. Ille verò vineam ſuam fodit, & excoluit multis temporibus. Denique mortuus eſt, & non vidit fructum eius. Poſt multùm verò temporis, venit cuſtos vineæ ad Sanctum Bernardum, & dixit ei; Pater, vinea noſtra anathema eſt, nec poteſt facere fructum. At ille. Quare fili? Reſpondit; Fratres tui excommunicauerunt eam, & deinceps fructum non fecit. Ait illi; Affer mihi aquam in pelui. At ille obtulit ei. Tunc vir ſanctus fecit ſignum Crucis, & ſanctificauit aquam. Vade, inquit, fili, & ſparge per totam vineam. Receſſit frater, & fecit iuxta præceptum Abbatis; & vinea creuit & multiplicata eſt, ita vt videntes mirarentur.

XI. DVM NAVIGARET aliquando per Ligerim, nauicula eius fortè concuſſit ponticulum, cui puer ſupererat: qui ſtatim in fluuium delapſus eſt, & necatus. Et excitati accurrerunt vicini, defunctum puerum plangentes: quem ſanctus vir iuſſit ſibi afferri. Eóque defuncto oblato, orauit Sanctus. Puer itaque videntibus cunctis qui aderant, & Deum vnâ voce collaudantibus, ad orationem Sancti ſtatim ſuſcitatus eſt. Tunc á die illâ & deinceps hominem Dei, vt patrem filius affectuoſiſſimè diligens, poſteà profectus in Claramuallem, ibi Conuerſus factus eſt; dictus Teſcelinus Naſcardus, quia de aquâ fuerat ſublatus, & piſcatus ſicut piſcis.

XII. CVM PERTRANSIRET die quâdam

circà horam ſextam vir venerabilis, ſinagium de villâ cui nomen Columbeium in foſsâ, inuenit fontem in itinere ſuo, á pecoribus conculcatum. Cumque ibi conſiſteret, iuſſit ſibi & diſcipulis ſuis panem miniſtrari in eodem loco. Illi verò quia locus ille inhoneſtus videbatur, volebant potiùs in alium locum tranſire: dixeruntque ad hominem Dei; Non eſt, inquiunt, Pater, hic locus idoneus ad manducandum. Tranſeamus hinc, donec ad locum veniamus, vbi honeſtiùs manducare poſſimus: locus enim iſte coinquinatus eſt à pecoribus, & iuxta viam quotidiè tritam ab itinerantibus. Vir autem Domini noluit acquieſcere ſermonibus eorum. In proximo autem erant viri quidam magni nobilitate & opibus, qui obuiàm occurrerunt ei de villâ predictâ, volentes eum ducere in domos ſuas. Qui nullatenus voluit eis aſſentire, præcipiens magìs ac magìs, in prædicto loco eſcas ſibi præparari. Tunc verò vnus ex diſcipulis ſuis, Hemericus nomine, dixit ad eum. Quid eſt hoc, Pater, quod vis facere? quia hic locus fœtet, & á pecoribus eſt coinquinatus, & tu vis in eo manducare? Hunc igitur ſermonem cùm audiſſet vir Dei, vltrà ſuſtinere non potuit, ſed aperuit os ſuum, & prophetare cœpit coram omnibus, dicens: Audite me, fratres, & qui mecum eſtis omnes. Dico vobis in verbo veritatis, quia veniet tempus in quo multi hunc locum requirent, vt in eo ab infirmitatibus varijs curentur. Sanctus eſt locus, vtpotè á Domino ſanctificatus. Hoc cùm audiſſent diſcipuli, acceperunt panes & cibaria: comederúntque cum eo & alij multi; plures namque venerant obuiàm ei, vt ſuprà diximus. Tunc vir Dei eleuans manum ſuam, ſigno Crucis ſuper fontem edito,

benedixit eum, & sanctificauit, dixitque ministris; Haurite, propinate comedentibus. Ministri autem hauserunt aquam, & impleuerunt scyphos, & versa est in vinum: biberuntque omnes qui aderant, & gratias exsoluerunt Deo immensas, dicentes cum gaudio magno; Verè homo iste sanctus est, verè Spiritus sanctus habitat in eo.

XIII. IGITVR vir beatus post cibum, quemdam virum de prædictâ villâ, nomine Iohannem vocauit, qui diues & abundans erat valdè: præcepitque ei vt prædictum locum curaret, & á sorde mundaret, & de lapidibus muniret, ne pecora illum coinquinarent. Adiecit etiam dicens; Si hoc, inquit, adimplere nolueris, scias te ante obitum talem penuriam pati; quòd in morte, vbi reuolui possis panniculum non habebis. Illo autem pigritante, immò nolente iussa beati viri adimplere, res prout Sãctus ei prædixerat subsequuta est. Nam in morte, de totâ possessione suâ sudarium habere non potuit, iuxta verbum hominis Dei. Quis hæc sine Spiritu prophetiæ virum sanctum prædixisse dubitet? Multa quoque dum adhuc viueret prophetauit, quæ in effectum succedere vidimus, longo tempore post gloriosum transitum eius. Nam de fonte prædicto, sicut prædixerat, multa euenerunt miracula. Nunc etiam, si cuiuspiam corporis membrum quolibet dolore grauatum, ex aquis fontis illius fidei deuotione fuerit perfusum, cognitum est á multis, in melius reformari. In potu quoque sumptæ, diuersarum infirmitatum incolumitati prosunt. Nam & si quis febris graui laborans incommodo, inspirante Confessore Christi Bernardo, desiderium habuerit hauriendi, pro-

tinùs vt hauſerit cõualeſcit,& ita exſtinguitur vis febrium, ceu ſi videas ſuper immenſum rogum proiectis vndis vniuerſa incendia repentè exſtingui. Tertianarum, quartanarum febrium ignibus accenſis, vt potatæ fuerint, dolores compeſcunt.

XIV. FVIT VIR quidam religioſus, Odo nomne, cuius pars corporis per aliquantum tempus penè manſit emortua, adiacentis incommodi contractione. Is poſt mortem beati viri ad eumdem fontem perrexit. Cumque eo infirmitatis locum perfudiſſet, ſanus & incolumis redijt. Alius dolore capitis immaniter vexatus, & omninò ſenſu priuatus, fonte irrigatus ſanatus eſt. Alius per ſeptennium languerat, qui á parentibus ad ſanctum fontem ductus, ſoſpes factus eſt. Alius quidam, Suynus nomine, longo tempore febre quartanâ laborauerat, qui potu fontis eiuſdem ſanitatem recepit. Quidam verò maximâ infirmitate grauatus, cùm guſtaſſet de eâdem aquâ, vermiculus quidam ſimilis locuſtæ, per os illius omnibus videntibus egreſſus eſt, & ſtatim conualuit. Mutus etiam, vt aiunt qui viderunt, ad fontem venit, & loquelam recepit. Hæc & multa alia tã à nobis quàm ab alijs viſa, quibus non credere impium eſt, ne fortè narrationis prolixitate audientibus faſtidium generetur, perſtrinxiſſe ſufficiat.

XV. IGITVR apud Barrum ſuper Albam erant duæ feminæ, quas duo dæmones vexabant. Deinde parentes adduxerunt eas ad hominem Dei in Claramuallem, vt ab eo curarentur. Et cùm portæ Claræuallis appropinquaſſent, dixit vnus ex diabolis ad alterum diabolum per os mulieris; Oportet me exire de hac muliere. Quare, inquit alter dæmon, oportet fieri? Qui ait;

Bernardum, inquit, non possum videre, nec vocem eius audire. Cui ille; Quam ob rem? Qui ait; Cùm esset Bernardus in sæculo, volui eum tentare, & virginitatem eius auferre. Et cùm hoc facere tentarem, dixit mihi; Vade retrò satana. Adiuro te per Iesum, ne me lædas, nec me vnquam videas. Et propter hanc coniurationem, oportet modò me exire. Et confestim egressus est de muliere, & sanata est ex illâ horâ. Qui verò præsentes erant, laudantes Deum, dicebant; Verè sanctus est homo ille, & Spiritus sanctus habitat in eo. Et cùm hæc dicerent, venit seruus Dei ad portam; & narrauerunt ei omnia quæ audierant & viderant de his duobus dæmonibus. Quæ cùm audisset vir Dei, gratias agens Deo, dixit; Gratias tibi ago, Domine Iesu Christe, quia numquam dereliquisti me. Tu es Deus solus, tu facis mirabilia magna solus. Tu creasti cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt. Exaudi Domine orationem meam, & clamor meus ad te veniat. Post hanc orationem conuersus ad alteram mulierem, dixit ad dæmonem; O dæmon inimice Dei, exi de feminâ. Ad hanc vocem egressus est de muliere, & sanata est ex illâ horâ. Tunc omnes qui aderant, benedicentes Deum, gratias exsoluentes Sancto Bernardo immensas, dixerunt; Non est in hoc sæculo, & non fuit post Apostolos, qui posset facere quæ iste facit.

XVI. BEATVS BERNARDVS cùm esset die quâdam in cellâ suâ cum paucis discipulis, & vngeret sandalia sua secundùm consuetudinem suam, apparuit ei diabolus in similitudinem monachi nigri, dicens ei; Abba, quomodò te habes. Ego de longinquis terris veni

veni vt te viderem, & te calceos vngentem inuenio. Non debuiſſes hoc facere, ſed ſerui & miniſtri tui. Cui reſpondit vir Dei ; Ego, inquit, ſeruos non habeo, nec volui vmquam habere. Filios habeo, quos genui Chriſto per euangelium ; qui mihi miniſtrant cum magnâ caritate & manſuetudine ; & ego illos in veritate diligo, & viam regni cœlorũ doceo, humilians meipſum exemplo ſummi magiſtri, dicentis ; Qui ſe humiliat, exaltabitur. Ipſe autem multimodâ humilitatis exhibitione, immò ſummè & præcipuè ſeſe humiliando, nobis reliquit exemplum, vt ſequamur veſtigia eius. Imitando igitur Dominum meum, vilia & ſeruilia opera pro amore ipſius exequi, non tantùm non grauat, ſed & plurimùm delectat. Vade, & dic Abbati tuo vt faciat ſimiliter. Cui reſpondit diabolus ; Da mihi ſandalia vt vngam. Et reſpiciens eum vir beatus, cognouit Spiritu ſancto reuelante, quòd eſſet diabolus ; & ait ad eum, cum indignatione inſultando illi ; Non eſt rectum, vt ille qui ab initio in ſummâ beatitudine & pulchritudine creatus fuit à Deo, vngat calceamenta mea, cum ſim puluis & cinis. Et adiecit ; Vade retrò ſatana. Adiuro te per Ieſum Chriſtum, ne mihi vel filijs meis in aliquo noceas. Quo dicto ſtatim transfigurauit ſe in ſimilitudinem minuti animantis, cunctis videntibus qui aderant, & ſtatim euanuit ab oculis eorum. Hæc narrare nobis ſolebat domnus Abbas Morenſis, Girardus nomine, vir ſanctus & verax in verbis ſuis : cuius verbis fidem non adhibere, quaſi ipſi veritati repugnare eſt.

Luc. 14. 11.

XVII. IGITVR cùm eſſet quadam die vir beatus in ſuo Clareuallenſi Capitulo, facta eſt conqueſtio de

quodam monacho, qui ſcutellas in coquinâ, ſecundùm Ordinis inſtituta, cum ſeptimanarius eſſet, lauare negligebat. Ad quem vir ſanctus; Fili, inquit, adeò negligens es, vbi maiorem deberes habere diligentiam. Ad hæc ille confuſus, ineptum quiddam & puerile ſubmurmurans, excuſandi ſe gratiâ, vile & ſordidum nimis eſſe dicebat coquinæ officium. Cui vir beatus reſpondit; Fili numquid non audiuiſti quid ſuper hoc aſſeueret benedictæ inſtitutionis noſtræ promulgator Benedictus? Dicit etiam Apoſtolus, quòd vnuſquiſque recipiet ſecundùm ſuum laborem. Et adiecit homo Dei, zelo ſancto ſuggerente; O peſſima ſuperbia, peccati initium, radix omnium malorum! vnde tibi permittitur contaminare qualécumque ſacroſancti gregis mei particulam? Egredere, egredere Deo adiuuante: hìc tibi nuſquam & nunquã locus. Fuge, refuge ad eum qui tecum & per te de cœlo deſcendit. His dictis, iisdem monachum taliter aggreſſus eſt; O miſer homo, immò miſerrime hominũ, niſi tibi propitietur omnipotens! Vbi eſt mens tua? vbi eſt religio tua? Vide ne ſeductor humani generis in ſuperſtitionem tranſformetur. Vnde tibi tanta tamque enormis negligentia? O quàm periculoſa, quàm abominabilis exaltatio! Quare non attendis illud euangelicum; Qui ſe exaltat, humiliabitur? & ab oppoſitis, qui ſe humiliat, exaltabitur. Fili, audi ſermonem meum. Dico tibi in verbo veritatis, teſtem proponẽs Deum & conſcientiam meam, quòd ſi ex radice veræ humilitatis huiuſcemodi humiliatio procederet, lucrum ſalubrius atque glorioſus operareris animæ tuæ, ſcutellas & cochlearia lauando, & cætera quæ ad officium coquinæ pertinent diligenter exequendo, quàm

1. Cor. 3. 8.

Luc. 14. 11.

frequenter (prout plerisque contingit) assistendo siue ministrando altari. Labora, fili, labora, & in mansuetudine operare quod tibi secundùm Ordinis instituta, & ordinem vicis tuæ iniunctum est. Quantò enim vilior erit labor tuus in conspectu filiorum hominum, tantò pretiosior erit in conspectu Angelorum. De cætero, secundùm apostolicam traditionem laborare nos ex necessitate condecet. Ait namque Apostolus; Qui non laborat, non manducet. Item idem de eodem; laboret vnusquisque operando manibus suis quod bonum est. Et quid melius quàm seruire in commune fratribus suis? Hoc siquidem faciunt coquinæ hebdomadarij. Esto igitur, fili, esto promptus ad lauandum scutellas, sicut strenuus es ad manducandum quæ tibi in eis apponuntur. Labora, & sic securiùs manduca: scriptum est enim; Labores manum tuarum manducabis; beatus es, & benè tibi erit. Huiusmodi verbis sancti Patris, & ille in quem facta est iniectio de cætero correptus, & cæteri qui præsentes aderant, plurimùm ædificati fuerunt.

2. Thes. 3. 10.

Eph. 4. 28.

Psal. 127. 2.

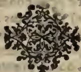

IN VITAM BEATI PETRI, PRIORIS IVLIACENSIS PVELLARVM MONASTERII, ET MONACHI MOLISMENSIS.

PRAEFATIO.

DESCRIPSIMVS olim hanc Vitam ex codice monasterij Caritatis, diœcesis Bisontinæ, Ordinis Cisterciensis, eamque postmodùm cum codice Clareuallensi contulimus, in quo tamen deerat præfatio : atque horum codicum manus, auctorem prodere nobis visa est, ipsi de quo scribit, Beato PETRO supparem. Cùm autem vero quamsimillimum sit, Petrum hunc Stephani popularis sui (qui tertius Cisterciensium Abbas fuit) contubernalem, fuisse ex illis vno & viginti Molismensibus monachis, qui Cisterciensem inchoarunt familiam ; vnum quoque ex illis qui Molismum cum Roberto Abbate post biennium redierunt ; adeóque Petrus & Benedictinum & Cisterciensem Ordinem spectet ; mirum videri potest, diem eius anniuersariæ memoriæ consecratam, nullo in alterutrius Ordinis Martyrologio seu Menologio adscriptam reperiri ; cùm ad totius sanctitatis ornamenta nihil ei desit ; nisi fortè auctoritate apostolicâ vindicatus non est (de quo non constat) ; certè præcipuum locum mereri videatur inter Viros illustres non vindicatos, qualibus respersi sunt Benedictinorum & Cisterciensium Fasti. Verùm huius silentij ratio in promptu est, direptio Molismensis archiui, & Iuliacensis Parthenonis (cuius hodie, præter solum, & ædiculam cum virilis Prioratus titulo, nihil superest) excidium vetus ; quibus casibus & Petri sacræ exuuiæ periere, & quiquid de illo in Kalendarijs aut Necrologijs adnotatum erat ; adeò vt præter Vitam hanc velut è naufragio collectam, ad eum

pertinens appareat nihil. Quæ ſanè Vita eò maioris eſt pretij quò rariſſima, & ne quidem Angelo Manrique Ciſtercienſium Annalium conditori nota, qui ea quæ de HVMBERGAE ſiue HVMBELINAE S. Bernardi ſororis felici ad Superos tranſitu (ex his certè Beati Petri Geſtis deriuata) retulit, ex Gallico ſcriptore Guillelmo Flamengo accepit, qui hac ipsâ B. Petri Vitâ vſus erat. Puriùs hauries, mi lector, ex fonte ipſo. Sed aduerte capite XI. ad codicis Clareuallenſis prauam lectionem, vbi Rex Philippus Theobaldi Campaniæ Comitis filiam, ex B. Petri vaticinio vxorem duxiſſe legitur: falsò vtique; nam AALIS Theobaldi filia, vxor tertia fuit Ludouici Regis VII. cognomento Iunioris, mater autem Philippi Auguſti. Quare, Ludouici nomen ex codice Caritatis, in textu retinuimus.

VITA SANCTI PETRI, PRIORIS IVLIACENSIS PVELLARVM MONASTERII, ET MONACHI MOLISMENSIS.

PROLOGVS.

QVOTIESCVMQVE Sanctorum ſollemnia aniuerſario curriculo celebramus, aliqua ex eorum geſtis ad vtilitatem fidei chriſtianæ conueniẽtia, in Chriſti laudibus recitare debemus. Nam re verâ Chriſti muneris eſt quidquid in Sanctis eius laudabile eſt. Denique laude Sanctorum eius deſueſcimus eſſe filij iræ, & aſſueſcimus eſſe filij miſericordiæ: atque eiſdem Sanctis, quibus merito actionis æquiparari nequimus, pro merito laudis ac venerationis ipſorum, ipſis interuenientibus aſſimilari vtcumque valebimus. Participeſq; eorum recompenſationis, diuinâ fauente clementiâ nos fore credimus, quorum diuam memoriam pro cultu celebrare ſatagi-

mus ; dum ſcilicet in veneratione iuſtorum eiuſdem Domini capitis veneramur preſentiam, qui ait; *Qui accipit ſiquem miſero, accipit eum qui miſit illum.* Quem admodum Ioan. 13. 20. & in laude iuſtorum, eumdem Dominũ nos laudare non ambigimus, vt Propheta innuit dicens ; *Laudate Dominum in Sanctis eius.* Laudare igitur debemus viros glorioſos Pſal. 150. 1. in generatione ſuâ, homines magnos virtute, prudentiâ præditos ; quorum corpora quolibet ſint occaſu præuenta, in pace tamen quieſcunt, & nomina eorum viuunt in generationes generationum. Horum ſapientiam, & populis narrare, & in Eccleſijs laudem eorum celebriter nunciare debemus; Ex quorũ collegio Beatum PETRVM Iuliaci Priorem luculentioribus præconijs attollamus; de cuius geſtis & virtutibus plurima volumina conſcribi potuiſſent, ſi non eius concœnobitas negligentiæ comes obſediſſet deſidia. Illi enim ſæcularibus curis irretiti, opus veneratione digniſſimum ſilentio damnoſo depreſſere. Sed deuotæ ipſius filiæ, quibus Deo donante præfuit, & inter quas defunctus ſepulturam habuit, de Vitâ ipſius pauca quæ ſuperfuerunt fragmenta ſibi collegerunt, quæ nos diuinâ auxiliante gratiâ, ne perirent, in codicellum redegimus; vt in ore hominum, dulci commemoratione viuat in terris, quem cum Domino ſpirituum manifeſtè regnare conſtat in cœlis.

Explicit Prologus.

INCIPIT VITA.

I. IGITVR Beatus PETRVS Anglicæ regionis indigena, nobilibus parentibus ſecundùm ſæculi dignitatem procreatus eſt. Qui peractis infantiæ annis, libera-

lium artium ſtudiis ingenio capaci cœpit dare laborem; quem per omne pueritiæ vel adoleſcentiæ tempus exercens, vſque ad virilem ætatem vberiori intentione mentem defixit. Tantâ igitur exercitatione diſcendi, diuinæ ſapientiæ cibum hauriebat, vt quò magìs replebatur, eò magìs eſuriret; ſicut ipſa Dei Sapientia loquitur, Eccli 24 29. dicens. *Qui edunt me, adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient.* Eccleſiarum etiam conuentibus frequenter intererat, & quæcumque ibi ex diuinis Scripturis recitabantur, cordis armariolo recondebat; ita vt cùm receſſiſſet, ea quę didicerat, meditatione intentiſſimâ ruminaret. Itaque adhuc in tenerâ ætate, cœpit in horreo cordis diuini ſeminis grana recondere, vt haberet [illegible] culus penès ſe, quo famelicum ſpiritum refice[illegible], aut vnde conſeruis ſuis ſpiritalis tritici in tempore menſuram erogaret. Et cùm puer ſcholas cum pueris frequentaret, puerorum deuitans laſciuiam; non otia appetens, ſed propriæ vtilitati conſulens, quodammodò ſe clauſtralem exhibebat magìs quàm ſcholarem; ea libentiſſimè legens, quæ mores inſtruerent, nutrirent deuotionem, mundi parerent contemptum, & cordi eius diſciplinam imprimerent ſanctitatis. Induerat ſibi faciem diſciplinatam, & honeſtam totius corporis compoſitionem; ita vt eum amabilem cunctis, ac venerabilem redderent ea, quæ deforis in ipſo apparebant, virtutum inſignia: ſcilicet negligentior cultus corporis & veſtium, ſermo rarior, vultus hilarior, verecundior aſpectus, inceſſus maturior, & continentiæ decus. Denique Euangelij magiſterio ſe tradens, non ſurdus auditor, cœpit in pueritiâ ædificium boni operis in petrâ firmiter collocare, quod in ſenectute feliciter conſummauit.

II. IGITVR

II. IGITVR Beatus PETRVS cor ſuum apponens ad legem vitæ & diſciplinæ, cœpit intētiſſimè declinare à malo & facere bonum. Et meritò; In his nempe duobus officijs vniuerſa Lex pendet & Prophetæ. Et audiens Dominum in Euangelio vias vitæ demonſtrantem, & dicentem; *Qui non reliquerit patrem & matrem, fratres, & ſorores, & omnia quæ habet, non poteſt meus eſſe diſcipulus*; Luc. 14. 46.
velut alter Abraham, de terrâ, & de cognatione ſuâ, & de domo patris ſui peregrè proficiſci deliberat: & poſt vtriuſque genitoris deceſſum, fratribus & ſorori vnicæ valefaciens, relictis omnibus quę habebat, Chriſtum vocantem ſe ſequutus eſt; decantans in corde ſuo & dicens; *Dirige Domine in conſpectu tuo viam meam.* Pſal. 5. 9.
Vias tuas Domine, demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me, Dirige Pſal. 24. V. 4. 5.
me in veritate tuâ, & doce me quia tu es Deus Saluator meus, Pſal. 85. 11
& te ſuſtinui totâ die; & illud; *Deduc me Domine, in viâ tua, & ingrediar in veritate tua: Lætetur cor meum, vt timeat nomen tuum.* Itaque natali ſolo egreſſus, mari Anglico Deo gubernante tranſmiſſo, mente cœlum inhabitans, Beatus Petrus peregrinus & hoſpes deuenit in Gallias. Vbi aliquandiu demoratus, oratoria Sanctorum peragrans, Religioſorum frequentans conſortia, non diebus, neque noctibus, à colloquijs diuinis & oratione ceſſabat: Demùm pius ſanctorum locorum explorator, Burgundię partes ſubintrans, quemdam continentiſſimę vitę reperit adoleſcentem, natione Anglicum, Stephanum nomine, qui eodem deſiderio ductus, quo & Petrus, in hanc ſe contulerat regionem; Cuius vitam, & mores videns, & approbans Petrus, ſeſe ei coniunxit familiarem & ſocium. Ambo igitur ſanctę ſocietatis inito fœdere comma-

R

nentes, honore inuicem ſe præuenire contendebant, ab omni iniquitate & immunditiâ carnis impetum cohibentes, proprias concupiſcentias interimentes, illicita deſideria mactantes. Omni cuſtodiâ ſeruabant cor ſuum, ſcientes quoniam ex ipſo vita procedit. Orationi adeò inſtanter inſeruiebant, vt quotidie pſalterium ex integro alternatis verſibus pſallerent. Tandem diuinitùs inſpirati, orationis gratiâ Romam profecti ſunt; vbi Apoſtolorum Petri & Pauli introeuntes oratoria, vitulos labiorum & cordis hoſtiam oleo intimæ deuotionis impinguatam, diuinæ maieſtatis conſpectui obtulerunt; Aliorum quoque Sanctorum peragrantes eccleſias, vbique diuinas aures inſtantiſſimâ prece pulſabant, vbique holocauſtum medullatum ex integro offerebant, pro minuendis ſuis ſuorumque piaculis, pro adipiſcendis ſupernæ promiſſionis muneribus. Vt verò propriæ deuotioni ſatisfecére, Vrbe egreſſi, rurſus in Burgundiam, vnde aduenerant reuerſi ſunt; & Domini prouidentiâ Moliſmum peruenerunt. Ibi itaque comam capitis deponentes, & veſte ſæculari in habitum religionis commutatâ, ſeſe diuinis obſequijs ex toto mancipauerunt.

III. BEATVS igitur PETRVS monaſterium ingreſſus, in omni conuerſatione ſuâ, quaſi Lucifer inter aſtra refulgens, inſtar magnæ lampadis emicuit. Perfectos æmulabatur ad bonum: Sanctorum virtutes ſibi proponebat ad exemplum: ſtudebat ſe vas ſanctificatum exhibere, vt habitatorem Deum in mentis ſuæ hoſpitio poſſet recipere. Non ſeminauit mala in ſulcis iniuſtitiæ, nec meſſuit ſcandala fructus eorum. Erat velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad

iram. Nulla in eo radix auaritiæ, nullus superbiæ vel arrogantiæ tumor. Oris sui septa ab otioso & vano eloquio compescuit, à derogationibus perpetuo silentio abstinuit. Certis temporibus lectioni, certis instabat orationi: & quia consuetudo monasterij non admittebat, vt cum socio suo Stephano Psalterium percurreret, sicut in sæculo consueuerant, hanc sibi indixerunt legem, vt alter eorum quotidie medietatem Psalterij psalleret, alter verò reliquam medietatem compleret: quam consuetudinem Beatus Petrus ferè vsque in finem vitæ suæ retinuit.

QVODAM tempore cùm Beatus Petrus, missus ab Abbate, in vnâ cellarum quæ ad abbatiam pertinent moraretur, accidit, vt nouella illa Cisterciensis plantatio, quæ populorum tumultum, & sæculi turbinem fugiens, in solitudine soli Deo vacare contendebat, Patre simul orbaretur & Pastore. Quæ ad matris pia suffragia recurrens, consilio virorum Deum timentium, prænominatum Stephanum regulariter in Abbatem sibi ordinauit. Pro cuius prosperitate & salute, Petrus in conspectu Domini deuotissimè assiduabat preces: & perpendens, amicum diuersis sollicitudinibus implicitum, Psalterij illam medietatem quæ se contingebat, non posse implere, totum sibi pro se & socio adimplendum egregius orator assumpsit. O virum caritate suffultum! ô verum Christi discipulum, & Apostoli imitatorem, dicentis; *Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi!* Gal. 6. 2.

IV. CONTIGIT aliquando, vt vir Dei quorumdam sæcularium causis impeditus, quotidianum reddere Psalterium plùs solito moraretur. Et ecce, post

horam ſextam votiui debiti memor, ſeceſſit in quemdam feriatum & ſecretum locum; & ueniam pro negligentiâ petens, ſolitum cœpit pſallere Pſalterium. Cumq; illud maximâ ex parte compleſſet, & verſum illum (ſcilicet; Pſal. 103.30 *Emitte Spiritum tuum et creabuntur*,) pronunciaſſet, vidit à ſiniſtris adſiſtentem eum qui ſe tranſfigurat in Angelum lucis: & accedens ad Petrum, codicem quem manu tenebat, velut lecturus accepit: Et huc illucq; diſcurrens, & quædam ore putido ſubmurmurans, ſerui Dei animum ab oratione impediebat. Cumq; in eo diutiùs Petrus intenderet, ecce adſtitit à dextris eius Angelus Domini, ante cuius conſpectũ malignus ille aufugit, & Pſalterium quod indignus tenebat proiecit. Tunc Beatus Petrus ab Angelo lucis confortatus, vehementiſſimè flere cœpit; tum quia Dominus eum viſitare dignatus ſit, tum quia à maligno ſpiritu eum liberauerit. Ex quo tempore diſcretionem ſpirituum poſſedit, & diuinis reuelationibus cœpit inſigniri. Et ex eo tempore, orationi, lectioni, & contemplationi attentiùs operam dedit.

SOLLICITABATVR aliquando vir Dei pro quâdam ſorore ſuâ, quam cum fratribus ſuis in ſæculo dimiſerat, orabatq; Deum vt Spiritum conſilij illi tribueret. Quâdam igitur nocte, vidit ſe in viſu duci ab Angelo in patriam ſuam. Et introducens eum in quoddam cimiterium, oſtendit ei recentem ſepulturam, dicens; Hìc ſepultum eſt corpus ſororis tuæ, anima verò eius Domino ſpirituûm aſſiſtit: noli amodò ſollicitus eſſe pro illâ.

V. CVM apud Alemanniam, in cellâ Moliſmenſis cœnobij quæ Yſodenges dicitur, Beatus Petrus adhuc nouitius moraretur, & pro ſanctitatis merito ab

omnibus amaretur & veneraretur, accidit quemdam Præfectum nequissimum subitaneâ morte mori, cuius vxor virum Dei plurimùm diligebat: Quæ accurrens rogabat obnixè, vt pro viro suo Dominum exoraret. Cuius dolori Beatus Petrus compatiens, genua in oratione inclinauit, & deuotissimè orauit. Reuersa autem mulier in domum suam, inuenit virum suum viuum, quem defunctum reliquerat, qui summo desiderio rogabat virum Dei ad se venire. Ad quem cùm Beatus Petrus venisset, confessus est inter cætera, quòd eum suspectum de vxore suâ habuisset. Sanctus autem Dei indixit ei pœnitentiam, & viaticum tradidit: Qui dispositâ domo suâ, tertiâ die migrauit ad Dominum.

ALIO tempore cùm in Firmitate Galcherij idem Beatus maneret, & nocte Marci Papæ, libro aperto, candelâ accensâ, Matutinos cantaret, Psalmumq; *Deus laudem* reuolueret, astitit ei antiquus hostis, cantans Psal. 108. cum eo. Cumq; Sanctus irasceretur ei, eò quòd disturbaret eum, dixit ei malignus, Respice Petre, monachum qui in dormitorio furatur vestimenta fratrum. Respiciens ergo Sanctus Dei, licèt muris interpositis, spiritalibus oculis intuitus est furem, cuncta quæ rapere poterat asportantem; egressumq; de monasterio, cum his quæ abstulerat, in tuto loco latitantem. Ad quæ cùm Beatus Petrus intenderet, accidit diabolicâ fraude, vt candela quam manu tenebat, super librum corrueret, & folium libri concremaret: quod vsque hodie in approbationem miraculi demonstratur. Percantatis autem Matutinis, redeuntes fratres ad lecta sua, & quæ ibi reliquerant vestimenta minimè reperientes, turbati sunt; & ad virum

Dei concurrentes, sua furto esse sublata conquesti sunt. Ille verò annuit eis, vt vsque manè silerent; Die autem facto narrauit eis quæ nocte viderat, & vbi fur, cum eis quæ abstulerat, lateret, indicauit. Qui abeuntes inuenerunt omnia, sicut vir Dei prædixerat.

VI. IN eâdem cellâ, clericus quidam, cui à Priore denarij debebantur, furatus est calices & thuribula monasterij, & in vicino loco abscondit. Quod cùm cognouissent monachi, multùm diuq; quæsierunt, nec inuenire potuerunt: vnde conturbati, ad virum Dei venerunt; & velut à Prophetâ, ab eo responsum quæsierunt. Ille autem dixit eis; Ego vobis vbi sit indicabo, si eum mihi reddideritis illæsum. Quod cùm ei promisissent, vbi lateret fur, indicauit: illi verò euntes, quæ perdiderant inuenerunt, & furem ad virum Dei, sicut promiserant, adduxerunt intactum. Ipse verò eum paternè corripuit, caritatiuè refecit, & in pace dimisit.

DECOQVEBANTVR aliquando pisa ad refectionem fratrum: Et aduocans Petrum quidam de monachis, præcepit vt concitè pisa puraret. Petrus verò, qui obedientiam certatim tam maioribus, quàm minoribus exhibere consueuerat, nihil cunctatus, accepit ollam feruentem nudis manibus, & eiecit aquam ardorem non sentiens: obedientiâque se protegente, vtraque manus apparuit illæsa. Monachus autem qui hæc ei iusserat, videns quòd non sensisset incendium, pœnitens quòd malè egisset, pedibus eius aduolutus, veniam ab eo postulauit. O quàm meritò ignis materialis eum non nocuit, cuius mentem contra omnem concupiscentiam carnalem, munierat gratia Spiritus sancti.

QVIDAM puer, eius familiaris, subitâ infirmitate præuentus, toto corpore intumuit. Qui veniens ad eum, sibi postulat subueniri. Cuius dolori homo Dei compassus, orationem fudit, & quædam Christi nomina ei in potu temperauit: quem potum cùm hausisset, statim sanus factus est.

VII. DIVINIS reuelationibus ità constat fuisse insignitum, vt de facili prædixerit multotiens, quid in longinquis regionibus ageretur; Cùm enim Dominus Firmitatis Galcherij, Helias nomine, Hierosolymam adisset, & mater eius pio affectu orationibus & eleemosynis pro eo insisteret, quâdam die solito tristior venit ad virum Dei, sciscitans qualiter ageretur circa filium suum. Sciebat enim virum spiritalem, de absentibus veram notitiam habere. Sed inuenit eum in oratione positum, & in extasi raptum. Cumq; eum tertiò pulsasset, nec à dulcedine contemplationis eum auellere posset, ad propria redire festinabat. Cui cùm Prior domus obuiasset, audissetq; ab eâ causam tristitiæ suæ; volens eam consolari, secum redire coëgit: & inueniens virum Dei adhuc in oratione positum, dixit ei; Frater Petre, præcipio tibi in nomine obedientiæ, vt huic Dominæ dicas quid tibi Dominus reuelauerit de filio suo. Qui quasi de somno euigilans, respondit; Nisi tam citò me à visione reuocassetis, penitùs scissem omnia quæ circà illum aguntur; scitote tamen quia iacet in mari de febre acutá, & modò terminauit: & quæritur ei gallina ad manducandum, quæ vno aureo eis venditur; & de infirmitate conualescens, in proximo veniet, & tibi pecten eburneum, mihi verò scyphum optimum deferet. Recessit matrona auditâ

responſione viri Dei; nec eſt fraudata à deſiderio ſuo; nam modico tempore euoluto, ſecundùm quòd audierat, filium ſuum ſanum, & incolumem recepit.

VII. QVODAM tempore, idem Sanctus, Tertiâ celebratâ, in oratorio remanſit, vt oraret. Quidam verò monachus, præteriens ante eum, intuitus eſt eum in oratione ridentem. Quâ completâ, quæſiuit ſeretò ab eo monachus, quare in oratione riſiſſet: ipſe verò volens ſecretum ſuum latere, dixit ei; Ab hodie in vnum annum dicam tibi. Euoluto autem anno, rediјt monachus, & dixit ei; Rogo (Pater) imple quod promiſiſti: annus iam præterijt: eia, dicito, quare in oratione riſiſti: Cui ait; Horâ Tertiâ expletâ, remanſerunt duò fratres in ſedilibus ſuis, verbis vanis, & otioſis intendentes. Vidi ergo dæmonem, retrò altare iuxtà parietem, ſedentẽ & ſcribentem ſcurrilitates, & verba otioſa quæ loquebantur. Dum verò deliberarent ſurgere, & regulares Horas cantare, (tertiò enim id fecerunt) hebetatus diabolus ignorabat quid ageret, vel quid ſcriberet. Tandem ſurgentes, & orationi operam dantes, pœnituerunt coram Deo, eò quòd malè egiſſent. Cumque diabolus vidiſſet, tantas negligentias tam paruâ ſatisfactione eſſe deletas, indignãs & furore plenus, chartam quam ſcripſerat, manibus & dentibus diſcerpens, adeò fortiter traxit, quòd ceruicem ſuam retrò percuſſit ad parietem, & validè alliſit. Hac, inquit, de causâ me ridere vidiſti.

ALIO tempore præteriens quidam frater ante illum, vidit eum abigere à ſe quoſdam ſpiritus inuiſibiles, & in deſpectu illorum feſtucas detruncare: inde alios ad ſe vocare, aſſurgere, & congratulari. Oratione autem completâ,

completâ, interrogauit eum frater ille, quid hoc fecisset. Cui Sanctus; Illi, inquit, spiritus quos abijciebam, dæmones erant, volentes impedire orationem meam; & illi quibus applaudebam, Angeli sancti erant, qui me consolabantur.

NOCTE quâdam, dum post Matutinos orationi vacaret, apparuit ei anima Abbatis Nigellæ, benedictionem, & orationum suffragia postulans ab eo; eadem quippe horâ migrauerat à corpore; Ipse autem eam deuotissimè Deo, cui omnia viuunt, commendauit: manè facto, indicauit Priori, & fratribus, quòd Abbas Nigellæ migrauerit à sæculo. Qui ad monasterium prædictum mittentes, inuenerunt Abbatem eadem horâ defunctum fuisse, quâ viro sancto apparuerat anima ipsius. His & alijs quàm multis virtutibus, Beatus Petrus longè lateq; celeberrimus habebatur.

IX. IN territorio Lingonensi exstat monasterium feminarum famosissimum, quod Iuliacum à Iulio Cæsare dictum est. Huius monasterij sacratissimus conuentus, Patre spiritali orbatus, ab Abbate Molismensi (ad quem locus ipse pertinet) Beatum Petrum sibi in Pastorem dari summis votis efflagitabat; cupiẽs cum Sancto sanctus esse, & cum viro innocente innocenter viuere. Verùm Abbas Guido, qui tunc Molismensi præerat Ecclesiæ, petitioni huic noluit præbere assensum; loco illi volens præficere alterum. Tandem verò illustris Comitis Theobaldi, & Andreæ Domini Baldementi precibus deuictus, concessit, & eum ad se venire concitè præcepit. Qui vicino pede obedientiæ iter arripuit, & versùs Molismum ire festinauit. Et cùm die iam inclinatâ, ad vadum Riceij,

(qui locus à Molismis duobus milliarijs distat) venisset, & transuadare voluisset, incurrit in gurgitem, qui fundum non habere dicitur: in quo mox vt puer eius pedem posuit, aquis interceptus non comparuit. Quod cùm vidisset vir Dei, manu sanctâ eleuatâ, signum Crucis edidit: & statim famulus emersit, & alacriter cum illo ad ripam transiuit. Tunc obuius factus est ei Robertus Miles, eiusdem loci Dominus, qui viri Dei præsentiâ lætus effectus, in domum suam deduxit, & splendidè refecit. Videns verò puerum eius madidum, interrogauit per quem locum transuadasset. Vir autem Dei narrauit qualiter periculum euasisset. Stupefactus Miles gratias egit Deo, qui Sanctum suum liberauerat; asserens, quòd nemo vnquam per locum illum transisset. Die autem sequenti venit Molismum; & commissa est ei ab Abbate cura & prouidentia Iuliacensis Ecclesiæ. Ad quod veniens, velut Angelus Domini de cœlo missus, cum gaudio & deuotione susceptus est. Ingressus est itaque Iacob noster tabernaculum suæ Rachelis; ingressus est in locum tabernaculi admirabilis, & vsque ad domum Dei sui. Sic sic coniuncta est humilitatis viola rosis pœnitentiæ & martyrij, & lilijs pudicitiæ & virginitatis, quæ plantauerat in horto Iuliaci dextera hortulani cœlestis. Nempe floribus Iuleij nec rosæ, nec lilia desunt. Sic sic recordatus Dominus misericordiæ suæ, & veritatis suæ, secundùm
Isa. 41. 19. quòd promiserat per Prophetam, dedit in solitudine spinam, & cedrum, myrtum & lignum oliuæ. Spinam nempe se exhibuit Beatus Petrus, peccatores redarguendo; cedrum, cœlestia contemplando; myrtum, infirmis compatiendo; oliuam, misericordiam miseris impen-

dendo. Itaque Beatus Petrus locum ſibi à Deo prædeſtinatum ingreſſus, proficiebat de virtute in virtutem, de virtute actionis in virtutem conſurgens contemplationis. Tantam denique gratiam Dominus ſeruo ſuo contulerat, vt multotiens, tanquam verus Propheta, quæ futura erant, indubitanter enunciaret. Si quis quoque peccata ſua illi confiteri voluiſſet, aliquodque peccatum oblitus fortè fuiſſet, ille Spiritu ſancto præſcius, in continenti reuelabat.

X. INFIRMATA eſt aliquando quædam ſanctimonialis in prædicto monaſterio, & infirmitas eius ad mortem. Quæ confeſſa viro Dei peccata ſua, vnum per negligentiam oblita fuit confiteri delictum. Quod Beato Petro non poſt multum tempus reuelatum eſt, cùm pro animâ illius oraret. Quadam verò nocte ei apparuit præfata monialis, cum tanto clamore confitens peccatum ſuum, vt vir Dei æſtimaret, illam auditam fuiſſe ab omnibus qui aderant. Sanctus autem indixit ei pœnitentiam tanquam ſi adhuc viueret, ſeptem ſcilicet pœnitentiales Pſalmos, quos ipſe pro animâ eius recitauit coram Deo cum tantâ cordis compunctione, vt riuus lacrymarum eius, omnibus manifeſtaret vbi in orationem procubuiſſet.

FECIT ergo ſibi oratorium iuxtâ eccleſiam, in cimiterio; vbi orationi, & contemplationi, vigilijs, & ieiunijs vacabat die ac nocte: veniebantque frequenter ad eum animæ pœnitentium, orationum ſuffragia depoſcentes. Ibi quoque viſione & colloquio ſanctorum fruebatur Angelorum, qui eum ſæpiſſimè de cœleſtibus inſtruebant, & futura prædicebant.

Cvm ſancta Hvmberga ſoror Beati Bernardi qui primus Abbas Claræuallis exſtitit, longâ infirmitate feſſa, finem vitæ præſtolaretur, venerunt ad eum fratres ſui, & alij quamplures religioſi viri, cupientes eius ſanctiſſimo tranſitui intereſſe. Inter quos aderat Beatus Petrus: qui tertiâ die, poſt Completorium viſitans eam, & videns quòd nondum migraret, benedicens ac ſignans eam, cubitum reuertebatur cum Vincentio Capellano ſuo. Obuius ergo factus eſt ei Angelus Domini, in locutorio clauſtri, dicens; Reuertere citò, quia modò migrabit ſancta illa anima de corpore. Reſpondit ei Sanctus; Quid faciam, quia foris ſunt religioſi viri, qui ad hoc venerunt, vt videant finem eius, & iam dormiunt. Cui Angelus; Ego, inquit, vadam excitare illos, tu citò reuertere. Regreſſus ergo Angelus Domini, percuſſit ſuper tabulam tam validè, vt qui obdormierant, excitarentur, & tremefacti ſurgerent. Concurrentes igitur ad videndum ſanctæ animæ illius egreſſum, deuotiſſimè conuenerunt.

XI. IGITVR beati viri fama per vniuerſam Burgundiam creſcebat; ita vt multi ad eum nobiles viri, ac feminæ benedictionis gratiâ conuenirent. Inter quos aduênit quædam nobilis matrona, vt confiteretur peccata ſua; quam ſequebatur canis niger, quem nemo videbat niſi ſolummodò Pater ſanctus. Quæ cùm peccata confiteretur, percuſſit eam virgâ Sanctus Dei, pœnitentiamque iniunxit; ac ſic dæmon qui in ſimilitudinem canis videbatur, diſparuit.

Sed ille magnus, ac venerabilis Theobaldus, Comes Campaniæ, cum magno apparatu venit ad eum, orans, & petens benedictionē ab eo. Et cùm ab eo lætus diſceſ-

fisset, misit denuò ad eum vxorem suam in vtero habentem: quam cùm Sanctus intuitus fuisset, denunciauit ei, quòd filiam pareret, quæ Franciæ Domina futura esset. Quod posteà factum est; nam gloriosus Rex Ludouicus, * illam duxit vxorem, & secundùm verbum viri Dei, dominium regni obtinuit. *Clar. Philippus. Vide præfationem.

SED, & illud non prætereundum, quòd sanctis altaribus insistens, sæpè visus est nonnullis, quasi cubitum à terrâ in sublime eleuari; Angelorum sine dubio manibus sustentatus, quorum vitam in terris positus imitabatur.

QVIDAM Conuersus, Geraldus nomine, de alto corruens, totus corpore comminutus exanimatus est: Cuius corpus in sacco posuerunt, & Beato Petro obtulerunt. Qui lacrymis & orationibus ad eum fusis, vitam ei & sanitatem obtinuit.

DIE quodam sanctæ Parasceues, post peracta sollemnia, Vincentius Capellanus eius dixit ei; Vidi hodie, serue Dei, dum sancta mysteria celebrares, lumen splendidum circà te fulgere, & cereos clariori quàm solent igne rutilare. Cui Sanctus; Præcipio tibi, ait, in nomine obedientiæ, vt quamdiu vixero, hæc nemini loquaris. Iam quippe hominum gloriam deuitabat, quòd virtutes suas vt vitia latere volebat.

XII. CVM igitur Beatus Petrus, quamplurimis virtutibus atque miraculis effulsisset, auctore Deo, de eo aliquid melius disponente, cecidit in infirmitatem, quâ & mortuus est. Tunc frequenter vocabat ad se virgines quibus præerat, consolans eas, & docens de regno Dei. Audientes autem eum ægrotare plurimi viri religiosi,

conuenerunt ad eum; inter quos fuit Hatto Prior Molismensis, qui cum eo mansit quamdiu superuixit.

QVADAM ergò die, dum idem Hatto intraret ad eum, vidit omne cubiculum, in quo iacebat, claritate nimiâ splendere: quæ statim vt idem vir pedem intromisit, disparuit. Qui cùm requisisset ab eo causam claritatis, respondit; Gratias ago Deo meo, qui mihi præbuit testimonium visionis meæ. Angelus enim Domini astitit mihi; præcipiens vt mandem Comiti Theobaldo, ne transeat mare, abiens in Angliam, accipere sibi regnum; quia non est ei à Deo prædestinatum.

AVDIENS autem Comes Theobaldus, quòd ægrotaret homo Dei, misit ad eum Capellanum suum visitationis gratiâ; per quem vir Dei mandauit ei multa secreta; prædicens ei, quòd cum Rege Francorum guerram post paucos annos haberet, de quâ victor existeret, si Ecclesias, & res earum ab inuasione custodiret.

ITERVM cùm quadam die intraret ad eum prædictus Hatto, increpauit eum vir Dei, & dixit; Quare tam citò ingressus es? Tres virgines, nuper in hac domo defunctæ, super torale monasterij stabant modò ante me, tenentes in manibus ramos & flores suaueolentes; & loquebantur mecum de secretis cœlestibus, & gloriâ vitæ æternæ. Post hæc in extasi raptus est, & dixit se vidisse duos Angelos, tenentes vexillum Crucis in manibus, & cantantes; *Popule meus.* Deinde subiunxit se vidisse dæmones, sagittas igneas contrà se iacientes, & è contrario sanctos Angelos sagittas lucis emittentes, & sagittas diaboli exstinguentes.

Mich. 6. 3.

XIII. VT VERO diem vltimum ſibi imminere ſenſit, conuocans ad ſe filias, quas in Chriſto genuerat, hortabatur eas ad perſeuerantiam, ad tentationum tolerantiam; dicens, quia per multas tribulationes intratur in regnum cœlorum. Cumque filiæ eius ſpiritales coram eo flerent, rogarentque eum vt vitam ſibi à Domino, vſque ad tempus impetraret, dulciter conſolans eas, reſpondit; Cariſſimæ filiæ meæ, nolite impedire deſiderium meum; quia ſi modò non obiero, ad feſtiuitatē Sancti Iohannis non habebitis me præſentem: ſi verò inter vos migrauero, ſcitote quia pro vobis ante Deum interceſſor exiſtam. Sed & hoc de Dei miſericordiâ confiſus promitto, quòd nulla ex his quibus dedi velum, amittet regnum cœlorum. Poſt hæc præfatus Hatto eum monuit quatinùs ſecundùm morem Religioſorum, redderet claues prioratus ſui antequàm obiret. Qui reſpondit; Nequaquàm; ſed feram prioratum meum ante Deum, eroque pro illis interceſſor, quas curæ meæ commiſit Dominus: & protegam locum hunc, & habitatores eius. Et quia tempus meæ reſolutionis inſtat, oleo ſancto, ſecundùm morem inungere me feſtinate. Itaque olei ſancti vnctione perunctus, & Corporis dominici perceptione munitus, familiæ ſuæ vltimùm valefaciens, ſimulque benedicens, Beatus Petrus plenus ſanctitate, & clarus miraculis, de exilio ad regnum, de terrâ ad cœlum, & de corpore feliciter migrauit ad Chriſtum. Cuius corpus Moliſmenſes monachi tranſferre diſponebant, vt apud Moliſmum ſepeliretur; donec diſpoſitione diuinâ per manum Henrici ſecretarij lugubri conuentui ſanctimonialiū clanculò redditum eſt.

Quod illæ, velut mannâ de cœlo excipientes, super illud irruentes lacrymis rigare contendebant; plangentes se amisisse Pastorem piissimum, qui tactu suo illas sanabat, orationibus Deo reconciliabat, colloquio fouebat, meritis protegebat. Celebratis igitur circà corpus de more vigilijs, post peracta Missarum sollemnia, cum maximo honore, à viris Religiosis, iuxtà altare sanctæ Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ tumulatur; vbi florent orationes eius, atque beneficia, præstante Domino nostro Iesu Christo, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum Amen.

XIV. POST transitum Beati PETRI Prioris Iuliaci, cœperunt multi vtriusque sexus, ad eius tumulum concurrere, optantes eius meritis peccatorum indulgentiam adipisci, & infirmitatum variarum consequi sanitatem. Puer ergò quidam in officijs monasterij deputatus, diabolo instigante sensum amisit; qui cum magno labore, ad Sancti Petri sepulcrum adductus, mox vt ibi quieuit, sensu recuperato, ad propria gaudens & hilaris remeauit.

MVLIER quædam è vicino, sensu similiter priuata, adducta ad sepulcrum Patris sancti, mox vt illud tetigit sanata est.

QVÆDAM monialis Iuleij, Prisca nomine, cùm pomum comederet, quoddam frustum eiusdem pomi adhæsit in gutture eius; ita vt nec sursum, nec deorsum declinare posset. Quæ cùm periclitaretur, ducta est ad bustum beati viri: & statim exspuit particulam illam pomi, & liberata est.

PETRVS Maior Castellionis, correptus validis febribus

bribus, venit Iuliacum, qui cùm ſubter tumulum Sancti dormiſſet, ſanitati redditus eſt.

Henricvs Capellanus de Fontanis, exhauſtus validiſſimis febribus, ſperans ibi vitam finire, fecit ſe portare Iuliacum. Qui cùm ad tumbam Sancti veniſſet, & quieuiſſet, redditus eſt ſanitati: in craſtinum verò cùm Miſſarum ſollemnia celebraſſet, lætus remeauit ad propria.

Qvidam vir de viciniâ Iuliaci, à dæmone arreptus, vlulabat vt lupus, rugiebat vt leo, vt bos mugiebat; & omnium imitabatur voces beſtiarum: qui vix à pluribus hominibus ligatus, ad ſancti viri memoriam adductus eſt; ibique diu quaſi canis latrans, & ſeipſum diſcerpens, & inania loquens; tandem meritis ſerui Dei, poſt paucos dies à dæmone liberatus, donum ſalutis adeptus, Dominum glorificans, ad propria remeauit.

XV. Archembavdvs de Rauerijs, habebat nodum infirmitatis in gutture, ita vt nullum liquorem glutire poſſet. Diuturno itaque ieiunio afflictus, mortis periculum metuens, tumulum viri Dei, eius beneficia expoſcens, deuotus adiit: & cùm ibi modicum ſoporatus quieuiſſet, expergefactus, infirmitatem illam cum ſanguine exſpuens, ad propria cum ſalute reuerſus eſt.

Raynaldvs Preſbyter de Saniueio, inſanus; & diabolo plenus, clamans, & vlulans, & blaſphemias loquens, ad buſtum viri Dei adductus eſt. Qui paucis diebus demoratus ibi, Beati Petri orationibus ſanitati redditus eſt.

Pver quidam de Moliſmis, latrocinio deprehenſus, miſſus eſt in boias vt in craſtinum ſuſpenderetur. Qui totâ

nocte inuocans auxilium Beati Petri, manè liberatus est, & glorificabat Deum.

DOMINA Cacelina de Barro super Albam, venit Iuliacum cum oblationibus: Sancti sepulcrum adiens, pro sospitate cuiusdam neptis suæ orabat (erat enim officio eundi priuata.) Cùm autem reuersa fuisset in domum suam, inuênit neptim suam ambulantem; & interrogans cognouit, quia die illâ & horâ conualuerat, quâ apud Iuliacum posita, beato viro illam vouerat.

DIE Apostolorum Petri & Pauli, puer quidam de grangijs Iuliaci, manè surgens, antiquum hostem obuiàm habuit; qui paulatim ei visus est crescere, & caput suum vsque ad nubes porrigere: & arripiens puerum, nitebatur eum trahere ad se. Exterritus autem puer, & sine sensu factus, retraxit ad se manum suam; quæ adhæsit ei retrò post dorsum, ita vt nec mouere manum vel brachium posset. Adductus ergo ad Beati Petri memoriam, statim vt ibi dormiuit, manus & brachij sui officium recepit.

MATRONA quædam per singulos annos, in anniuersario beati viri, Conuentum Iuliaci pascere consueuerat. Quodam verò anno, cùm præfata dies immineret, præcepit ministro suo vt videret si in arcâ tantùm frumenti esset, quantùm ad refectionem Dominarum sufficere potuisset. Qui reuersus nunciauit non haberi in arcâ plus quàm vnum cartallum de frumento. Quod illa audiens, valde tristis effecta est. Casu autem in crastinum abijt ad arcam, & inuênit eam frumento plenam. Quæ lætior effecta, anniuersariũ Beati Petri deuotissimè celebrauit, cuius meritis repererat in arcâ suâ abundantiam frumenti.

QVÆDAM mulier non longè à monasterio habitans, habebat filium paruulum; cui irata dixit; Diabolo te commendo, puerorum infelicissime. Antiquus verò hostis, ad vocem matris manum pueri arripiens, cœpit eum trahere ad se. Quod puer sentiens, manum suam ad se perterritus retraxit; quæ tam firmiter pectori eius adhæsit, vt inde nullo modo posset auelli. Quod videns mater eius, flens, & eiulans, adduxit eum ad beati viri sepulturam. Qui mox vt ibi dormiuit, manus læsæ sanitatem recepit.

De anno & die obitus Beati Petri Iuliacensis Prioris,

OBSERVATIO.

DIEM anniuersarium quondam celebrem, Natalis B. PETRI Iuliacensis, notatum haberemus in Iuliacensi Martyrologio seu Necrologio, si quod reliquum fecissent tumultus bellici, quibus ipsum etiam Iuliacum monasterium funditùs euersum est. Coniectura tantùm superest ex eius Vitæ capite XIII; vbi morti proximus, adstantes suas in spiritu filias, quarum precibus detinebatur in languido corpore, sic alloquutus refertur: *Carissimæ filiæ meæ, nolite impedire desiderium meum; quia si modò non obiero, ad festiuitatem Sancti Iohannis non habebitis me præsentem.* Ipsâ igitur eius festi vigiliâ, adeòque die mensis Iunij XXIII. videtur ad Superos emigrasse.

Annum obitus ex eius Vitæ capite XII. deprehendimus; vbi ex vltimâ ægritudine decumbens, Hattonem Priorem Molismensem sic alloquitur; *Angelus Domini astitit mihi, præ-*

cipiens vt mandem Comiti Theobaldo, ne transeat mare, abiens in Angliam accipere sibi regnum; quia non est ei à Deo prædestinatum. Obierat sine legitimâ prole masculâ Rex Anglorum Henricus I. anno Christi 1135. Kalendis Decembris, quæ tum in Dominicam incurrebant, vt notat Ordericus Vitalis libro Historiæ XIII. Regis soror Adela, Stephano Blesensi Comiti Theobaldum & Stephanum genuerat. Horum minor natu Stephanus vacuum auunculi sui regnum inuaserat; magnôque omnium ordinum consensu, Londoniæ à Guillelmo Cantuariensi Archiepiscopo Rex susceptus & coronatus fuerat, XVIII. Kalendas Ianuarij. Pupugit scilicet hæc rerum mutatio, Stephani noui Regis fratrem priùs genitum Theobaldum, cognomento Magnum, rei politicæ pariter & militaris scientissimum; qui cum auunculo suo Henrico Anglorum Rege iunctis viribus, Ludouici Grossi regnum Francicum non semel peruaserat, vt refert Sugerius in Grossi Vitâ. Dum ergo transitum in Angliam cum exercitu meditatur Theobaldus, ecce admonetur Beati Petri Iuliacensis nomine, ratum ac placitum Deo esse vt eius expeditionis consilium deponat. Videtur hoc spectasse Ordericus, cùm ait libro illo XIII; *Normanni autem Tedbaldum fratrem eius* (nempe Stephani iam tum Regis) *apud Nouumburgum conuenientes, sibi præferre voluerunt. Sed in ipso conuentu, à quodam monacho qui Stephani Legatus erat, audierunt quòd omnes Angli Stephanum suscepissent; eíque obedire, eúmque sibi Regem præficere vellent. Mox omnes annuente Tedbaldo decreuerunt vni domino militare, propter honores quos in vtrâque Barones possidebant regione. Tedbaldus igitur, cùm maior natu esset, indignatus quòd regnum non habuerit, ad magna negotia quæ in Gallijs eum vrgebant, festinauit.*

Ex his igitur Beatum PETRVM anno Christi 1136. & quidem mensis Iunij die XXIII. è viuis abijsse statuimus. Vnde videre est, longè à scopo aberrasse Angelum Manrique in Annalibus Cistercienfibus, anno Christi 1141. cap. 4. numero 1. vbi ait vixisse adhuc Humbelinam S. Bernardi sororem anno 1140, & haud procul anno 1141. piè in Domino obdormiuisse.

Nam qui ei morienti adfuit Petrus Prior, si obijt Iunio anni 1136. quomodò illa quinto post anno adhuc in viuis fuit? Scio obijci posse ex Orderico Vitali, libro XIII. delatum fuisse Theobaldo Comiti regnum Angliæ cum Normanniæ Ducatu, anno 1141. cùm frater eius Stephanus Anglorum Rex in custodiâ teneretur: quod ille regnum si B. Petri monitu adire noluit, nihil erit quòd Annales Cistercienses de Humbelinæ transitu circa annum illum assignato redarguantur: nec B. Petri obitus in anno 1136. erit defigendus. Pugnauit certè, captusque est Rex Stephanus in Hypapante, die secundâ Februarij, quæ anno 1141. (vt obseruauit Ordericus) incidebat in Dominicam Sexagesimæ. Vide autem quid addat hic auctor; *In medio Quadragesimæ Principes regionum, Moritoniæ conuenerunt, & colloquium de negotijs reipublicæ habuerunt. Ibi Hugo Rotomagensis Archiepiscopus, atque Normanni* THEOBALDVM *Comitem adierunt, eique regnum Angliæ & Ducatum Normanniæ obtulerunt. Ille verò tantarum, vt prudens & religiosus, prægrauari curarum pondere refutauit: sed Ioffredo Henrici Regis genero, interpositis quibusdam conditionibus regium ius concessit. Ita videlicet, vt Turonicam vrbem quæ de feudo eius erat, sibi dimitteret: fratrémque suum Stephanum Regem de vinculis absolueret, & pristinum honorem, quem viuente auunculo suo habuerat, ipsi & heredi eius ex integro restitueret.* Ex his intelligere est, ad annum 1141. B. Petri obitum non pertinuisse, cùm ab eo grauiter ægrotante monitus sit Comes Theobaldus per mensem Iunium; hic verò in medio Quadragesimæ, circà Idus Martias delatum sibi regnum in Gaufredum Andegauensem, Henrici Anglorum quondam Regis generum deriuarit. His adde, prædixisse B. Petrum morti proximum Theobaldo Comiti, fore vt post paucos annos bello peteretur à Francorum Rege: hoc verò bellum (ex Roberto de Monte) cœpit anno 1140. & triennium tenuit; quod examussim quadrat cum oraculo ante paucos annos edito, anno scilicet 1136. quo (ex nostris calculis) B. Petrus è corporis ergastulo ad Cœlites euolauit.

IN HERBERTI TVRRIVM SARDINIÆ ARCHIEPISCOPI TRES LIBROS DE MIRACVLIS,

PRAEFATIO.

FVISSE Herbertum natione Hiſpanum, patriâ Legionenſem, colligi videtur ex eius libro ſecundo de Miraculis, capite primo, vbi refert, ſe *vidiſſe frequenter & familiariter cognouiſſe* Dominicum quemdam, ex Carrezedæ Monaſterij cœnobitâ ſolitarium, *in regione Hiberiæ, haud procul ab vrbe Legionenſi.* Carrezedæ ſeu Carracetæ domus, candorem veſtium cum Regulâ Ciſtercienſi non niſi anno 1203. accepit, vt me docent Annales Ciſtercienſes, ad annum Chriſti 1127. cap. 6. numero 8. Erat ergo ex nigris Benedictinis admirandus ille ſenex Dominicus; quem non rarò conueniens Herbertus, gemitus viri ſancti, & vberes lacrymas ſpectans, *totus in lamentum & fletum cum illo* reſoluebatur. Atque hæc, ni fallor, fuere Herberto vitæ perfectioris ſemina: qui deindè in Clarauallc ſumpto habitu monaſtico, inter S. Bernardi diſcipulos educatus, ex illorum, aliorumque religioſorum (quorum maximè conſuetudinem requirebat) conſortio, primæuum ſacri Ordinis Ciſtercienſis ſpiritum hauſit. Per id tempus, *pluribus annis* (vt ipſe ait lib. 2. cap. 25.) Faſtrado Abbati *in ſuâ menſâ miniſtrauit*: viro omnium virtutum, qui ex anno 1157. poſt Robertum S.-Bernardi ſucceſſorem proximum, Claræualli ad quinquennium præ-

fuit; ac deinde anno 1162. creatus Abbas Cisterciensis, post duos denique annos, nempe anno 1164. sanctitatis famâ inclytus è viuis abijt. Herberto ætate ac rerum experientiâ iam maturo delatum est regimen abbatiæ de Moris: vnde postmodùm in Claramuallem reuersus, cùm esset capellanus Henrici Clareuallensis Abbatis (qui paulò post Cardinalis Episcopus Albanensis constitutus est) scripsit de Miraculis libros tres anno Christi 1178. annis quinque & viginti post S. Bernardi obitum, vt colligitur ex libro 1. cap. 31. & lib. 2. cap. 13. Quare, vt monet auctor Chronici Clareuallensis, ex hoc vno anno reliqui inuestigandi sunt, si quando ante tres annos, vel ante septem aut plures hoc vel illud contigisse memorat. Promotus est haud multò post in Archiepiscopum Turrium Sardiniæ: moxque Iohannes Eremita quædam illi obtulit de Vitâ & rebus gestis S. Bernardi, prætermissa à senioribus, quæ ex nonnullorum eius discipulorum ore accepta, illius hortatu edideraτ. Apud Chrysostomum Henriquez in Menologio, & in Fasciculo Sanctorum Cistercij, itemque apud Angelum Manrique in Annalibus Cisterciensibus, permulta occurrunt citata ex libro Exordij Ordinis Cisterciensis, eiúsque Appendice, vel ex libro de Viris Illustribus Ordinis Cisterciensis, vel ex Iohanne Eremitâ in Vitâ S. Bernardi, quæ ex his Herberti libris descripta sunt. Vnde est quòd Vitæ S. Bernardi per Iohannem Eremitam longè plura capita ab his auctoribus laudata reperies, quàm quæ nos ex autographo veteri hìc protulimus: quia scilicet Herberti opus ἀντίγραφον, quod Iohannis Eremitæ lucubrationi proximè subiectum erat, ipsi Iohanni ab incautis attributum est, ac pro Vitæ S. Bernardi quadam continuatione habitum. Fontem ipsum damus; quem mirabitur lector tamdiu latuisse in membranis Claræuallis, cùm & ad fidem auctoris, & ad eius narrationum grauitatem vtilitatemque animum adiecerit. In codice M. S. quia trium librorum capita arithmeticis dumtaxàt notis, non etiam titulis distincta erant, nos

omnibus inſcriptiones proprias ex ipſiſmet ſingulorum argumentis elicitas præfiximus. De Herberti obitu, rebuſque ab eo in epiſcopatu geſtis docebit nos fortaſſe aliquando Sardinia, cœli grauitate infamis : de quâ dixit Poëta ; cum mors venerit, *in medio Tibure Sardinia eſt.* Audeo verò ego dicere, cùm in eam inſulam appulit Herbertus (quæ erat eius virtutum amœnitas) *Sardiniâ in mediâ Tibur fuit.* Solidam eius hiſtoriam dabit liber Vitæ, in quo *legunt* Beati (inquit Auguſtinus) *ſine ſyllabis temporum, & nunquam claudetur codex eorum.*

HERBERTI

HERBERTI TVRRIVM SARDINIÆ ARCHIEPISCOPI, DE MIRACVLIS LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

De Rainaldo, primùm S. Amandi, posteà Clareuallensi monacho, magnæ religionis viro, cui apparuit Beatissima Virgo Dei Genitrix MARIA, cum Sanctis Elisabethâ & Mariâ Magdalenâ fratres messores inuisens: ac postmodùm aliquot ante eius obitum diebus, candida ac pretiosa vestimenta à se præparata illi ostendit, quibus, cùm ad eam veniret, esset induendus.

FVIT IN cœnobio Claræuallis monachus quidam nomine Rainaldus, vir bonæ simplicitatis, timens Deum, & retinens innocentiam suam ab infantiâ vsque ad senectam. Qui licèt ante conuersionem suam per triginta annos viueret in habitu sæculari, non tamen sæculariter vixit, sed operibus pietatis semper insistens, in corpore suo glorificare & portare Deum sollicitus fuit. Nam inter cætera quæ corde integro faciebat, etiam corporis integritatem Domino dedicauit, cuius opitulatione, ab vtero matris vsque ad diem mortis, incen-

tiua libidinum & carnis ſpurcitias impolluto calle tranſiuit. Suſcepto autem habitu monachali in monaſterio Sancti Amandi, viginti & eo ampliùs annos ibidem in ſanctá conuerſatione peregit, vbi & ſanctitatis ſuæ non paruum ſpecimen omnibus dedit. Inde majori virtutum ardore flammeſcens, ad domum Claræuallis, Dei æmulatione ſe contulit; anteà tamen præmonitus à Deo reuelationibus multis. Quantos verò labores, quantáſue moleſtias à fratribus Ordinis illius, dum felicibus eius actibus inuiderent, & propoſitum iſtiuſmodi euertere cuperent, Beatus iſte pertulerit, ſuperſedeo dicere, dum legentium tœdio velim conſulere. Suſceptus autem in Claraualle, illicò ad nouam militiam viriliter ſe accinxit, & ex milite veterano, fortiſſimum denuò nobis ſeſe tironem exhibuit, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs, cæteríſque ſanctæ diſciplinæ obſequijs, ſeipſum totâ die mortificans. Habebat autem inceſſanter orandi ſtudium, & in oratione mirabilem affluentiam lacrymarum.

Quâdam igitur die, cùm ad laborem triticeæ meſſis cum cæteris exiſſet, ſegregatus paululùm á conuentu, cum magnâ animi delectatione cœpit intueri metentes; ſecum reputans pariter & ammirans, quia videlicèt tot ſapientes, tot nobiles & delicati ibidem viri, propter amorem Chriſti laboribus atque ærumnis ſeipſos exponerent, & feruentiſſimum Solis illius ardorem cum tantâ alacritate ſuſciperent, acſi in horto deliciarum ſuauiſſimè fragrantia poma decerperent, vel in menſâ lautioribus epulis plenâ delicioſſimè conuiuarent. Inde ergo protenſis in cœlum oculis ac manibus grates Domino referebat, quòd eum tam ſanctæ multitudini quamuìs indignum & peccatorē

adiunxerat. Dum hæc &ſimilia animo volueret, & præ immenſitate lætitiæ ſeipſum vix caperet, en ſubitò apparuerunt ei tres quaſi matronæ uenerabiles, vultibus roſeis & candidis veſtibus renitentes; quarum vna quæ præcedebat, veſte fulgentior, formâ venuſtior, & ſtaturâ procerior erat. Deſcendebant verò de monte propinquo, & appropinquabant conuentui fratrum, in ipſius montis latere fruges metentium. Quas cùm ille vidiſſet, præ nimiâ ammiratione turbatus, & obſtupefactus, erupit in vocem eiuſmodi; Domine Deus, inquit, quænam iſtæ ſunt feminæ formoſæ, tam reuerendæ, quæ præter aliarum conſuetudinem feminarum conuentui noſtro appropiant? Et dum talia diceret, aſtitit ei quidam venerandâ canitie, & ſtolâ candidâ coopertus, qui dixit ad eum; Maior illa quæ cæteras anteuadit, ipſa eſt Virgo Mater Ieſu Chriſti Maria. Aliæ quæ ſequuntur ſunt Sancta Eliſabeth, & Sancta Maria Magdalena. Ille igitur cùm audiſſet matrem Domini nuncupari, commota ſunt omnia viſcera eius ſuper pietate nominis illius quam vehementer amabat; iterumque percunctatus eſt dicens; Et quò tendit, Domine mi, quo tendit obſecro Domina mea? Cui ille reſpondens ait, Ad viſitandos meſſores ſuos venit. His itaque dictis perſona quæ loquebatur repentè diſparuit. Quo viſo vir Dei, plus magis intrà ſe ſtupuit: & reductis oculis ad Sanctam Dei Genitricem,& ad comites eius, attonito viſu intendebat in eas. Illæ autem moderatis greſſibus incedentes, venerunt vna poſt aliam vſque ad conuentum. Quem cùm introiſſent, ſeparatæ ab inuicem deambulare cœperunt tanquam gratiâ viſitationis huc atque illuc inter monachos, & Con-

uersos ; & dum ita facerent, tandem ab oculis intuentis euanuerunt, se se que in cœlos vnde venerant receperunt. Porrò vir Dei hærebat fixus, & de loco moueri non potuit, vsquequò miraculum finiretur. Quantùm verò de huiusmodi visitatione profecerit, quãtumque in amorem Dei & ipsius Beatissimæ Genitricis excreuerit, æmulanda conuersatio eius , & quotidiana virtutum incrementa monstrabant.

Multas quidem & alias reuelationes ipse diuinitus, accepit quas tamen ad deuitandum cenodoxiæ cœnum reticere quám dicere maluit. Nam & istam suprá memoratã, quam per octennium ferè presserat, paruo tempore, id est, quadraginta diebus ante obitum suum, inuitus & quodammodò coactus , mihi licèt indigno tali occasione patefecit. Quadam siquidem die , cùm de salute animarum nostrarum ambo familiariter loqueremur, ego sciens eum virum iustum & sanctum à Domino sæpius visitatum, in eâ confidentiâ quâ illum diligebam & me ab illo diligi sentiebam , ausus sum sciscitari & petere aliquid ab eo. Itaque propter amorem Christi, & propter miserationes eius cœpi illum medulliter obsecrare , & vehementer insistere, vt ad honorem Dei vnam aliquam ex suis consolationibus mihi manifestaret; illam scilicet de quâ me magìs ædificandum censeret. Tali ergo obsecratione compulsus, supradictam visionem mihi narrauit. Sed quo tandem affectu ? Testis est ipse Deus quanto timore & tremore, quantâ lacrymarum inundatione eam protulerit, ita vt gemitus & singultus á fundo cordis erumpentes, vocem loquentis frequentiùs interrumperent, tanquam si eâdem horâ ipsam cerneret visionem. Euo-

lutis autem posteà diebus quatuordecim, apparuit ei per visum ipsa eadem Regina cœlorum, Domina Angelorum, incîdens ac præparans ei ornamenta candida & pretiosa, quibus in proximo vestiendus erat. Quæ cùm preparasset, colligauit in vnum, & recedens detulit ea secum. Quod cùm ille vidisset, subsequutus est eam, & clamitabat post tergum eius, dicens; Ei mihi, Domina mea desiderantissima, quando habiturus sum ista, quæ mihi præparare dignata es ornamenta? Cui sanctissima Dei Genitrix ait; Quando venies, inquit, ad me vt recipias ea. O visio læta! ô promissio certa! Quæ vtique tantò certior, & tantò lætior exstitit, quantò celeriùs exhibita fuit. Manè igitur facto introiuit ad me ille Dei seruus, tanquam infirmum visitaturus. Ego verò tunc ægrotabam penè ad mortem, & erat languor fortissimus, adeò vt de sospitate meâ, etiam medici desperarent; & ob hoc die præcedenti fueram inunctus oleo infirmorum, quia credebant me quamcitò moriturum. Ille ergo cùm venisset ad me, multo pietatis affectu compassus est mihi; & vt posset aliquatenus consolari, retulit mihi istam quam in eâdem nocte viderat visionem; reputans secum atque denuncians, quia non propter ipsum sed propter me facta fuisset ad eum. Erat enim humillimus corde, & nihil tale præsumens de suâ sanctitate. Cui ego mox ita respondi; Noli, obsecro, Pater amantissime, noli benedictionem tuam interpretatione sinistrâ à te alienare. Ornamenta quæ tibi sunt cœlitus præparata nunquam alterius erunt, sed miserante Deo salua tibi & integra permanebunt. Tu verò piissimam illam visitatricem tuam & instanter efflagita, vt in

beneplacito misericordię suæ, alia quæcumque voluerit mihi præparet indumenta. Potens enim atque benigna est, diues in omnes qui inuocant illam. Quid multa? Ego qui morti proximus æstimabar, vellem nollem reuocatus sum ad tolerandas vitę huius ærumnas: ipse verò qui sanus videbatur atque incolumis, non amplius quàm xxv. diebus posteà superuixit. Qui tandem cursu vitę feliciter exacto, corruptibilis carnis indumenta deposuit, & stolam immortalitatis per Beatissimam Dei Matrem, cui deuotè seruierat, iuxta fidem promissionis illius, absque dubitatione recepit.

Non est autem silentio prætereundum, quòd iste vir Dei ante diem sextum suæ depositionis, dum post Completorium in ecclesiâ solus oraret, repentè pulsata est in auribus eius tabula defunctorum, duobus ictibus tantùm. Quo ille audito statim exilijt, & petijt infirmitorium, putans ibi aliquem esse defunctum. Sed dum verè cognosceret quia nullus ibi tunc mortuus esset, venit ei in mentem quòd ipse citiùs moreretur, & quòd in sonitu tabulę sua sibi migratio mortis signaretur. In hac igitur memoriâ mortis subitò totus infremuit, inuasitque eum timor atque horripilatio carnis, & cœpit illicò febricitare, & ingrauescente morbo tandem ad extrema peruenit. Porrò Beatę Marię salutationem quàm anteà frequentare solebat, quamdiu lecto decubuit, penè incessanter corde & opere voluebat; & cum verbis eiusdem oraculi felicem animam exhalauit. Contigit autem Conuersum quemdam, religiosæ conuersationis & boni testimonij virum, ipsâ die migrare ad Dominum, ita vt amborum exequię simul celebrarentur, & in eodem

mausoleo ambo pariter tumularentur. Et dum ista fierent, viro cuidam spirituali demonstratum est in visione, quòd duo pulcherrima tēpla fabricarentur in Claraualle; vnum in infirmitorio monachorum, alterum in infirmitorio Conuersorum. Sed primum illud hoc altero longè nobilius erat atque venustius. Constat igitur quia in geminâ constructione templorum, & in gemino ictu tabulę mortuorum, designata sit euidenter pretiosa in conspectu Domini mors amborum. Templorum autem differentia, meritorum distantiam indicat, quia quamuis vtrumque sanctum, tamen alterum altero sanctiorem existere credimus apud Deum.

CAPVT II.

De Gerardo Sacristâ Clareuallensi, quem pulsata inuisibili manu tabula morientium, de imminente sibi obitu admonuit.

II. EODEM itaque mense quo prędictus Dei seruus migrauit ad Dominum, contigit ibidem tale aliquod factum. Erat in eodem monasterio Sacrista quidam nomine Gerardus, vir bonis moribus pollens, & benè religiosus. Hic iuxta Prophetæ consilium, iugum Domini portauit ab adolescentiâ, & leuauit se super se; quoniam adhuc ætate tenellus & fragilis, manum suam ad fortia misit. Lactatus itaque mammillâ Regum, & castâ disciplinâ feliciter educatus, creuit atque profecit semper in melius, & magno Dei munere, carnis corruptionem (vt aiunt) nunquam fuit expertus. Appropinquante autem horâ quâ de mundo ad Deum transire

debebat, die quâdam cùm in ecclesiâ post Completorium more solito remaneret, factus est repentè sonus in auribus suis, acsi tabula morientium crebris ictibus percuteretur. Quod cùm ille audiret, putauit vt fratrum quispiam in infirmitorio tunc obiret. Post paululum vbi certissimè comperit quia sonitum illum nullus hominum fecerit, subijt animum eius tabula illa prognostica, quam vir Dei Rainaldus ad indicium suę dormitionis audierat: iam enim exierat sermo iste inter fratres, & passim diuulgabatur ad omnes. Et dum ista recogitaret, ascendit in cor eius, quòd ipse de mundo iamiamque migraret. Tunc subitò pili carnis eius inhorruerunt, timor ac tremor venerunt super eum. Protinus ergo inuasit eum peremptoria febris, & infra decimum diem morte consumptâ, feliciter emigrauit. De cuius piâ deuotione illud silere non possumus, quod quasi diuinitus factum ab eo vel potiùs in eo miraculum vidimus, & gratulati sumus. Nam cùm vltimum spiritum traheret, & iam vires loquendi non haberet, tribus aut quatuor fermè horis manus iunctas atque protensas tenuit immobiles contra Crucem, acsi aliquo fune colligatę essent. Et cùm cætera corporis membra huc & illuc vrgente dolore crebriùs iactitaret, manus tamen quas, vt diximus, tendebat ad Crucem, nunquam ab inuicem separauit, nunquam ampliùs ad se retraxit: & quod viuens sæpius actuasset, etiam mortuus indicauit.

CAPVT

CAPVT III.

De Petro Tolosano, monacho Clareuallensi, ab importunissimis carnis tentationibus mirabiliter liberato: qui posteà IESVM puerulum in hostiâ consecratâ videre solitus erat.

III. ALIVS QVIDAM senior in eodem monasterio exstitit, Petrus nomine, cognomine Tolosanus, vir magnę puritatis, multumq; deuotus. Huic vnum semper à puero studium atque desiderium fuit, seipsum crucifigere mundo, & mundum sibi. In iuuenili verò ætate antequàm Cistercienſi Ordini sese submitteret, habitauit in solitudine, ieiunijs & laboribus multis veterem hominem in se mortificans, & sacrificium spiritus contriti, quotidie Deo immolans. Denique herbis agrestibus & pane lexiuiâ confecto iugiter vtens, multo ibi tempore Christo militauit, innumera bella tentationum á spiritibus malignis potegente se Deo fortiter tolerauit, Postmodùm autem compertâ celebri famâ de sanctitate Sancti Bernardi, atque ipsius monasterij Clareuallensis, vbi in tantâ congregatione iustorum, velut in tabernaculo Dei, & in securitatem, absconditus à turbine, & á pluuiâ tutior viueret, ad eumdem locum sub disciplinâ prædicti Patris cum magno animi feruore se contulit, & per multos ibidem annos vsque ad exitum vitæ perseuerauit.

Huic autem cùm adhuc ætate iuuenior esset, per visionem apparere dignatus est Deus, residens in throno sublimi, & Sanctorum millia cum eo. Videbatur autem ei quòd ad iudicium coram Dęo duceretur. Ad quod cùm venisset, pauidus ac tremebundus procidit ad pedes eius,

flagitans vt sui misereretur. Dixit autem illi Deus ; Quid tibi vis faciam ? At ille: Domine,vt saluus fiam : & Deus ad eum ; Vade,conuertere citò ad seruitium meum,& in eo iugiter perseuera , quia non deerit tibi salus æterna. Hac ergo tam felici promissione firmatus mundum perfectè deseruit, & se totum diuinis obsequijs mancipauit. Accinxit itaque fortitudine lumbos suos , & roborauit brachium suum , ad expugnandas nequitias spiritales, quæ illum posteà multis diebus & annis acriter impugnabant. Super omnia verò spiritum fornicationis infestissimum tolerabat, qui eum tam dormiendo quàm vigilando magnis tentationum aculeis iugiter stimulabat. Propter quod sibimetipsi vehementer indignans, in labore & ærumnâ, in vigilis, in ieiunijs, aliisq́ue pœnitentię cruciatibus carnem suam incredibiliter affligebat ; ita vt mente turbatus & anxius, abscindere sibi virilia plerumque proponeret ,cùm aliunde tentationis remedium inuenire non posset. Sed neque hoc silendum , quòd hostis ille antiquus multotiens & multiformiter ab eo videbatur. Vnâ siquidem vice apparuit ei sub humanâ effigie in choro Clareuallensi, oculis ardentibus, & vultu terribili. Erat autem staturà enormis atque deformis valdè. Qui etiam indutus erat cucullâ hispidâ atque nigerrimâ, cuius manicę decurtatę erant , & vix vsque ad cubitos pertingebant : reliqua verò brachiorum pars discooperta erat. Vęnit ergo & stetit ante hominem Dei ille malignus apostata , superbo oculo despiciens illum , & quasi indignans quòd monitis eius suum negaret assensum.Porrò vir Dei stupidus animo , & tanquam vinctus tenebatur, vt se mouere non posset. Tandem visitante se Deo ad

ſignum dominicæ Crucis perniciosum monſtrum euanuit; & nihil nocuit eum, niſi quòd tentationis illius auxit incendium. Euolutis autem diebus paucis, apparuit loco eodem in figurâ belluę monſtruoſę, partim ſæuo leoni, partim rapaci aquilę ſimilis. Qui illi acriter imminens rabido hiatu efferabatur in eum, quaſi viuum deuoraturus. Sed diuinâ virtute reprimebatur, vt eum tangere non valeret. Tunc demum ad memoriam nominis Chriſti phãtaſtica bellua repentè diſparuit. Quâ recedente, illicò vir Dei tantum ſupradictę paſſionis incendium pertulit vt euidenter agnoſceret, ibi fuiſſe præſentem illum de Iſaïâ tartareum fabrum, qui ſufflat in igne prunas. Vnde quia vidit violentiam tentationis, patientię ſuę modum excedere, definito conſilio ſtatuit ſeipſum abſcidere; malens in hac parte apud Deum periclitari, quàm in barathrum luxurię labi. Iamque nihil aliud exſpectabat, niſi vt nouaculam vel aliud quodlibet ad hoc idoneum ferramentum reperire poſſet. Verùm miſericors & miſerator Deus, ille adiutor in opportunitatibus, in tribulatione; ille qui ſolus ſanctus, & ſolus Dominus, famulum ſuum noluit in tanto agone deſerere, ſed fecit cum tentatione prouentum vt poſſet ſuſtinere. Itaque dormienti apparuit Angelus Domini, in formâ iuuenis, dicens ſe eſſe medicum peritum, & eius rei gratiâ aduenire vt eum ſecaret, atque ab illâ paſſione ſanaret. Quod ille gratanter accepit, & voluntati eius in continenti ſeipſum expoſuit. A quo dum incideretur, tolerabat in omni patientiâ ſecantis manum, & doloris acerbitatem. Cumque euigilaſſet, putauit amputationem illam in ſe eſſe veraciter & materialiter factam. Tandem verò cognouit, membra quidem cor-

poris integra sibi manere, sed tentationem ita in se radicitus abscisam, vt nihil omninò molestię postmodùm ex eâ sentiret. Ab hoc itaque tempore exstinctis in eo passionum carnalium incentiuis, cœpit illum Deus in benedictionibus dulcedinis suæ copiosiùs visitare, & implere splendoribus animam eius, ita vt ex sententiâ dicere posset.
Psal. 93. 19. *Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.* Ex tunc ergo & deinceps increpante Deo feras arundinis, quieuerunt ab eo penitùs stimuli carnis, & requieuit super eum spiritus immensæ consolationis. Magnificauit enim Deus misericordiam suam facere cum illo, thesaurizans super illum iocunditatem atque exultationem, atque in bonis omnibus satians desiderium eius. Et quem diu potauerat vino salubris amaritudinis, postmodùm inebriauit vberiùs nectare suauissimæ contemplationis.

Inter cætera autem Dei dona spiritalem acceperat deuotionis gratiam in oratione, præcipuè verò in dominici Corporis & Sanguinis consecratione. Vnde fratres qui ei ad Missas ministrabant, satis superqúe mirabantur in eo redundantiam lacrymarum, quâ totus ibidem affluere solebat. Reuelabat ei Deus de secretis cœlestibus multa & magna, atque innumeris consolationibus eum seu dormiendo, seu vigilando, seu & mente excedendo creberrimè visitabat. Quæ si omnia litteris mandarentur, multorum voluminum comprehenderent quantitatem. Vnde quia longum mihi est atque onerosum, etiam illa quæ de eodem beato viro comperta sunt mihi, vniuersa stylo mandare, vnum ex eis saltem quod stimulante conscientiâ penitùs reticere non audeo, sicut ab ipsius ore-

audiui, ſimpliciter refero : quod quidem tale ac tantum eſt, vt ex vno hoc á fidelibus auditoribus cætera credi vel æſtimari facilè queant. Vereor ſiquidem, & multùm vereor Deum noſtrum offendere, ſi rem glorioſam atque mirabilem, quæ vel mihi ſoli, vel fortè rariſſimis, quorum tamen nullum hodie ſupereſſe exiſtimo, ab eodem Dei homine credita eſt ; in quâ etiam & Deus glorificari, & multorum fides atque deuotio creſcere poteſt, ſilentio meo perire permittam. Igitur dum ſacris altaribus offerens Sacramenta vir beatus aſtaret, in ipsâ perceptionis horâ tenenti in manibus ſuper Calicem, ſacroſanctum Dei Corpus, apparebat in ſpecie paruuli ſpecioſi, paruulus ille ſpecioſus formâ præ filijs hominum, verus Deus & verus homo, Deus Ieſus Chriſtus, ille mitis & humilis corde qui ſeipſum ſapientibus & elatis abſcondere, & paruulis reuelare conſueuit. Quod cùm ille cerneret tremefactus ac ſtupens, primitus præ fulgore ac reuerentiâ maieſtatis illius, claudebat oculos ſuos : non enim audebat reſpicere contra Deum. Qui etiam tunc clauſis oculis videbat eum, ſicut apertis. Cùm declinaret vultum ſuum in alteram partem, & aliquamdiu maneret palpebris obductis, facie ſic auersâ videbat eum nihilominùs ſicut ante ſe poſitum, aliquando ſuper manum, aliquando ſuper brachium ſuum : miro videlicet atque ineffabili modo, tanquam ſi alios oculos haberet in occipitio vel tempore defixos, quibus eum intueretur. Hac igitur tam dulci tamque mirabili reuelatione, non ſemel ac ſecundò, ſed frequenter atque innumeris vicibus ille vir Dei lætificatus eſt, adeò vt plerumque per quatuor aut quinque menſes ſingulis ferè diebus illi appareret.

Quòd si interdum solito ampliùs tardare videretur, tanta inerat illi cum Deo familiaritas, tanta de eius pietate fiducia, vt ipsius sacrificij consummationem diutiùs protelaret, nec facilè vellet illud explere, donec redditâ sibi lætitiâ, Saluatoris Dei consuetam benedictionem mereretur accipere. Hæc ego, sicut iam dictum est, fideliter, ac simplici veritate narraui, quemadmodùum ipso referente cognoui. Nam cùm ei familiari affectu, propter sanctitatem ipsius adhærere satagerem, multumque de eius solamine atque allocutione penderem, hanc ab ipso visionem, sicut & alia multa, precibus magnis, & quâdam violentiâ caritatis extorsi; eâ tamen conditione, vt nulli ante obitum eius præsumerem indicare. Quod & facilè potui obseruare; nam paruo posteà tempore superstes, tandem felici agone completo collectus est ad patres suos, cum quibus nunc propitio Deo in Claraualle quiescit, vbi religiosè conuersans, supremum quoque claudere diem ardenti deuotione semper optauit.

CAPVT IV.

De Guillelmo, primùm S. Albini Andegauensis, deinde Claræuallensi monacho, cui multa diuinitus ostensa & reuelata sunt.

IV. ERAT in eodem tempore & loco alius quidam vir venerabilis, nomine Guillelmus, ætate pariter & religione prouectus. Hic annis fermè quinquaginta in habitu monachali Deo seruiens, carnem suam cum vitijs & concupiscentijs assiduè crucifigebat, longumque quotidiè martyrium trahebat: qui priusquàm Cisterciensi

Ordini se contulisset, multo tempore vixit in monasterio Sancti Albini Andegauensis, vbi religiosè conuersando, formam bonorum operum seipsum exhibuit, & magnæ sanctitatis specimen imitatoribus suis ibidem demonstrauit. Vnde etiam á suis contubernalibus, necnon & ab ipso Abbate in magnâ reuerentiâ habebatur, & diligebant eum miro caritatis affectu. Erat autem in possessione monasterij quidam locus, qui magis solitarius, magisque quieti religionis videbatur accommodus. Ad hunc igitur cum paucis fratribus annuente Abbate se contulit, vbi in cellulâ angustâ reclusus annis plurimis habitauit, vt & artiori continentiâ seipsum affligeret, & de austeriori conuersatione suâ infirmioribus fratribus molestiam non inferret. Itaque ieiunijs & orationibus dies noctesque congeminans, non modò carnis edulium & lautiores epulas quibus interdum fratres ex pristinâ monasterij consuetudine vtebantur, funditus recusabat, verùm etiam cibo quadragesimali & ipsius aquæ potu sæpius abstinens, parcissimo victu corpus debile sustentabat. Hanc autem continentiæ virtutem non sine magnâ difficultate obtinuit, sed post longum inediæ cruciatum, post inenarrabiles gemitus & singultus, cooperante gratiâ Dei tandem genuinas ventris & gulæ illecebras cum cæteris vitijs à proprijs sedibus exturbauit.

Quadam itaque die cùm venisset ad eum salutandum vnus de senioribus monasterij, præcepit ei carnium refectionem apponi, eò quòd debilis & longo itinere fatigatus esse videretur. At ille respondit, se nullo modo comedere carnes, nisi ipse qui ministrari iusserat, secum inde reficeret. Hic itaque familiari amore & persuasione

coactus , atque ipsius , vt posteà fatebatur , obsonij quantulacumque auiditate,vt comederet acquieuit, finitóque prandio hospes valefecit & abijt. Quo recedente illicò frater ille ad se reuersus, cœpit á fundo cordis alta suspiria trahere , & ingemiscere vehementer quòd tanti temporis propositum tam friuolâ occasione fregisset. Vix talia cœperat cogitare , & ecce repentè quidam ad fenestram cellulæ pulsans : cui cùm aperuisset , tremefactus in aspectu illius obstupuit. Erat enim persona reuerendissimi vultus & habitus, ac supra humanum modum mirabilis, cui similem in omni elegantiâ non viderat. Vestimenta eius candida & pretiosa , & capilli capitis sicut lana alba, & sicut nix facies illius singulari venustate refugens , Angelum potiùs quàm hominem indicabat. Verba oris eius plena suauitate & gratiâ erant, & supercœlestem sapientiam mirabiliter redolebant. Denique quicquid apparebat in illo homine, videbatur supra hominem esse. Nudis tamen pedibus incedens dicebat se peregrinum,& de remotis partibus visitandi gratiâ venisse ad illum. Qui blandâ salutatione præmissâ, cœpit eum super ijs quæ mente voluebat, familiari & amicâ increpatione , tanquam cogitationum illius cognitor atque conspector esset, conuenire, & dicere ; Meritò quicquid ingemiscis , meritò plangis super excessu tribulationis, quo nunc diuturnum laudabilis parsimoniæ propositum deliciosâ caritate rupisti. Non bona caritas quæ destruit caritatem. Improbanda est pietas illa quæ animas lædit vt corpora foueat. Et nunc audi exemplum quod tibi propono. Erat in partibus Hispaniæ sanctimonialis femina reclusa , quæ pane & aquâ vel semicrudis interdum

oleribus

oleribus vtens, conuersatione sobriâ, & castâ petulantiam carnis viriliter edomabat. Huic aliquando instinctu diaboli desiderium incidit, vt carnem comedere vellet. Qui diu multumque tentationi reluctans, cùm iam à facie eius sustinere non posset, manibus ei datis trahitur ad consensum. Iubet itaque carnis edulium sibi præparari. Quâ super mensam positâ, antequàm gustare præsumat posternitur in oratione, voce lacrymabili Deo supplicans, vt non ei permittat præparatum tangere cibum, si animæ illius nouerit esse damnosum. Surgensque ab oratione ad mensam ingreditur, & datâ benedictione operculum summouet quo carnis ferculum velabatur. Et ecce pro carnibus quæ appositæ fuerant, tres pulli coruorum in disco vagientes, & sine plumis apparuerunt. Quo viso sanctimonialis expauit, & accitâ sorore quæ illi ministrabat, rei veritatem inquirit. Illa verò sub obtestatione tremendi examinis respondet, sese in eodem mensali non implumes auiculas, sed tria frusta carnis cocta apposuisse. Erat autem cellula ipsa super ripam magni & violenti cuiusdam fluminis sita, quod de saxeis montibus erumpens, & confragoso itinere ruens, præcipiti cursu labitur ad inferiora. Igitur ancilla Dei exultans & gratias agens quòd exaudita esset oratio eius, præcepit vt ibidem pulli iactarentur cum eodem catino in quo continebantur. Qui proiecti in amnem, nullatenus potuere sequestrari ab inuicem, sed fluitante vasculo super vndas, tandem deuoluti sunt in proximum eiusdem habitaculi sinum, vbi ingentis saxi cõcauitas copiosam aquarum congeriem stagnat. Ibi ergo iam per multorum temporum curricula assiduè rotantur, & vsque hodie in

testimonium miraculi huius, in ipso vasculo super aquas fluitare cernuntur.

Hæc & similia viro perorante, frater isdem compunctus est de illius gratissimâ sermocinatione. Et cadens in faciem, fusis lacrymis veniam postulauit: acceptaque pœnitentiâ non modò absolutionem de reatibus suis, sed etiam consolationem plurimam ab eo suscipere meruit. Cumque iam fiducialiter illi loqueretur, percunctari cœpit ab eo quis esset & vnde veniret. Cui respondit heros; Non est tuum scire modò quis ego sim, neque agnoscere vnde veni, aut quo vado. Tunc ille; Obsecro, inquit, Domine mi, vt hodie saltem ingrediaris ad nos, & ministremus tibi. Et ille respondens ait; Ego quidem vestro non pane, non veste, non lare indigeo, sed abundo omnibus bonis, & habeo cibum manducare quem vos nescitis. Tantummodò sollicitus sum de vestrâ salute, & vos nihilominùs inde solliciti estote. Tunc vale dicto cum festinatione recessit, & ita repente subtractus est ab oculis intuentis, vt magis visus sit euanuisse quàm abiisse. Ille verò quantociùs accitis fratribus qui ei assistebant, iubet eos instanter prosequi recedentem, & precibus multis ad hospitium cogere. Qui celerrimè abeuntes cùm hac illacque discurrerent, ne vllum quidem ipsius vestigium repererunt. Vnde vir Dei certissimè Angelum Dei, vel potiùs ipsum Angelorum Regem & Dominum Iesum credidit affuisse, qui talia dicere, & cordis ipsius arcana potuit agnoscere. De cuius beatâ præsentiâ tantùm deuotionis & gratiæ mente fœcundatâ concepit & peperit, vt post annos fermè viginti, cùm mihi ista referret, præ nimio pietatis affectu etiam tunc à lacrymis abstinere non posset.

Processu itaque temporis cùm ad ipsius notitiam, Beati BERNARDI celebre nomen, & virtutum eius magnalia, famâ vbique præconante venirent, non potuit requiescere spiritus eius, donec felicissimo illius magisterio gubernandum se dederet, vt de feruentiore feruentissimum & de sanctiore sanctissimum redderet. A quo tandem benignè susceptus, & desiderato Clareuallensi collegio sociatus, tanta in eo virtutum gratiâ radiauit, vt in omni sanctitate mirabilis appareret, etiam quibusque perfectis. Huic ergo multas & magnas consolationes per Spiritum suum pius Deus immittebat, multaque illi (quod pro certo comperimus) de secretis cœlestibus reuelabat. Ipse tamen quia cenodoxiæ pestem incurrere metuebat, de multis paucissima, ipsaq; paucissimis referebat.

Factum est autem in vnâ dierum, cùm Prima cantaretur in choro, & ipse coniunctus psallentibus stabat in ordine suo. Et ecce apparuit ei vigilanti atque psallenti Sanctus Malachias, qui in eâdem ecclesiâ iacet honorificè tumulatus. Residebat verò in cathedrâ iuxta altare, anulo, baculo, mitrâ, cæterisque pontificalibus insulis magnificè adornatus, tanquam Missarum sollemnia post finem illius Horæ celebraturus. Erat autem tunc anniuersaria dies depositionis eiusdem Sancti, qui etiam Omnium fidelium defunctorum dies est sollemnis. Apparuit quoque cum eo Beatus Bernardus eiusdem Ecclesiæ felicissimus Pastor atque Patronus, qui & ipse erat vestibus pretiosis & candidis micans atque mitratus, minimè tamen infulatus. Et meritò quidem. Erat enim paterfamilias, in propriâ domo deferens atque congratulans venerando ac spirituali hospiti suo, dignoque

honore præueniens amantiſſimum, cedebat ei libentiſſimè ſollemnia Miſſarum, eâ potiſſimùm die quâ Sanctus ille Pontifex curiam ſupernam ingreſſus, & cœleſtibus hymnis primò fuerat honoratus. Vnde etiam ipſe beatus Pater officioſum ac ſedulum ſeſe circà eumdem Sanctum Epiſcopum, & circà ipſius altaris miniſterium exhibebat. Porrò beatus Antiſtes defixa lumina, baculo paſtorali innixus, verſús chorum aſſiduè tenebat. Sanctus verò Bernardus modò Epiſcopum, modò conuentum, modò ipſum altare tanquam ſollicitus omnium reſpiciebat. Hæc viſio ita manifeſta & corporeis oculis ſubdita, tamdiu eidem famulo Dei intuenti apparuit, quamdiu pſalmus vnus in eadem horâ Primâ durauit. Finito itaque pſalmo finita eſt viſio, ſed in corde videntis deinceps finiri non potuit viſionis illius pia deuotio.

Aliâ quoque die apparuit ei nihilominùs iſdem Beatus Bernardus, vultu & habitu glorioſus. Quem cùm ille vidiſſet, procidit ad pedes eius, orans & petens aliquid ab eo. Cui Sanctus ait. Quid tibi vis faciam? Et ille; Domine Pater, ſi inueni gratiam in oculis tuis, indica mihi obſecro vtrùm ſaluus fieri debeam. Et Sanctus ad eum; Numquid parua res iſta quam poſtulas? Hodie cùm egrederer de paradiſo, quàm multa millia hominum foris ad ianuam reliqui, qui adhuc iſtiuſmodi timore torquentur; ignorantes vtique vtrùm amore an odio digni habeantur. His ita præmiſſis dedit ei reſponſionem ſuper verbo quod implorauit. Sed quid ei definitè reſponderit, incertum eſt nobis. Erat enim vir ille circumſpectus & grauis in locutione, multumq; cauebat ne aliquid diceret, quod ſuam ipſius gloriam redoleret.

Verumtamen ex fiduciâ sermonis & vultus illius hilaritate satis dabatur intelligi, quia iocundum à Sancto super huiusmodi verbo responsum acceperit.

Alio quoque tempore cùm iste famulus Dei premente molestiâ corporis in infirmitorio esset, nocte quâdam post Matutinas quiescentibus alijs, ipse, vt erat feruentissimus, more solito vigilabat & orabat in lecto. Et ecce per ostium domus dæmonium intrans oculis eius manifestè apparuit, in vestitu & vultu formosæ mulieris. Quæ coram eo transiens circuibat oberrans, & quasi aliquem quærens. Erat autem in medio domus lampas accensa, quæ copiosè refulgens petulantis illius monstri motus & gestus lasciuiosos apertè videri faciebat. Ibat ergo phantastica meretrix, obtutu girouago cuncta perlustrans, & singulorum penè lectulum explorans, quis dormiret, quis vigilaret, si quem fortè de suis ibidem agitaret, si quis blandienti ac lenocinanti consentiendo occurreret; illum citò præteriens, hunc morosiùs intuens, illum de longè visitans, illi magìs appropians; manus quoque interdum vsque ad ora quiescentium molliter applicans, nihil intactum, nihil indiscussum relinquere volebat; & quæ per suggestionem semper interiùs actitat, id modò impudentibus signis exteriùs figurabat. Tandem verò quem quærebat offendens, sistitur ante lectum. Erat autem iuuenis monachus, & nouiter monachatus. Tunc illa procaci manu iniectâ, á parte capitis opertorium parumper amouit, & tactu leni pulsitans dormientem, clarâ voce sic ait; O homo insensate, quid habes hìc facere? Surge celeriter, & sequere me, & dic etiam socio tuo vt exeat post te. Ego autem foris ad ianuam præsto-

labor vos. Hoc itaque dicto, peruicax bellua festinatò recessit, & per ostium quo intrauerat exijt: expergefactus verò iuuenis resedit in lecto, & frontem manibus fricans, huc illucq; respiciebat, scire cupiens quis eum excitarat. Qui cùm neminem cerneret, capite iterum reclinato obdormiuit, sed non in Deo. Manè igitur facto vir Dei qui talia viderat, Abbati Roberto rei gestæ ordinem intimat. Ille verò iuuenem super cogitationibus suis secretè conueniens, accepit ab eo quòd nullâ turpi cogitatione aliquatenus pulsaretur, sed ad perseuerantiam propositi sui voluntate firmissimâ traheretur. Erat enim iam cordi eius præsidente diabolo aditus confessionis obstructus, ne per pœnitentiæ portam venia salutaris ingrederetur. Cùm ergo Abbas prædicto viro iuuenis responsum insinuasset, ille respondit; Exspectate paulisper, & ex facti fine probabitis verum esse quod dixi. Quid multa? Non multi fluxere dies, & ecce iuuenis ille libidinum furijs agitatus, professionis vinculum rumpit, & ad vomitum sæculi reuersus, vilis apostata efficitur. Porrò socius ille quem iussus erat secum educere, ipse cum eo nouitiatus, ipse cum eo fuerat monachatus. Qui ad aliam transmissus abbatiam, cùm audisset socium suum iugum Ordinis abiecisse, tunc & ipse rupto professionis vinculo, non distulit cum eo etiam apostatare. Vnde patenter innotuit, quòd spiritus fornicationis iuxta præfatæ visionis modum vtrumque subduxit. Hic sanctus vir plenus dierum ac virtutum migrauit ad Dominum.

CAPVT V.

De Acardo Claraeuallis monacho, multorum cœnobiorum exstructore, qui Herberto tum adhuc nouitio multa à se visa referebat.

V. IN eodem quoque monasterio exstitit religiosus quidam monachus, nomine Acardus, vir quidē genere nobilis, sed conuersatione nobilior. Hic autem Beato BERNARDO Abbate suo iubente atque mittente, plurimorum cœnobiorum initiator atque exstructor fuit. Qui dum adhuc esset in probatione, iisdem Pater beatissimus Bernardus vnâ die venit ad nouitios consolandos, vt sæpe solebat. Terminato itaque sermone, prædictum Acardum cum alijs duobus nouitijs traxit in partem, & præmonuit in spiritu prophetic o, ita loquens. Futurum est, inquit, vt nouitius ille (designauit autem eum ex nomine) ante diem crastinum furtiuè recedat. Vos igitur vigilate, & estote parati, vt fugientem cum rapinis effugere non sinatis. Et si miser á nobis exierit quia non erat ex nobis, spolia tamen quia nostra sunt retinebitis nobis. Quo audito mirati sunt illi, & cum silentio præstolati sunt exitum rei. Profundâ verò nocte duo ex illis cùm fugitiuum in lecto firmiter dormientē conspicerent, tunc & ipsi dormire cœperunt: erant enim oculi eorum grauati, illudente eis vtique spiritu erroris. Verumtamen Acardus quia certissimè credidit verbum á sancto Patre prolatum haud posse irritum fieri, somnolentiæ spiritum qui ei molestissimus erat, virili constantiâ repellebat. Et nunc frontem, nunc tempora fricans, modò pilos barbæ

& capitis vellicans, modò manus & faciem lotitans, nunc de loco ad locum ambulando se excitans, tandem fallaciæ somnum quo premebatur euicit. Cúmque iam prope esse vt signum ad Vigilias pulsaretur, ecce duo quasi gigantæi Æthiopes, nigerrimis cappis amicti, per ostium domus visibiliter ingrediuntur. Is verò qui præcedebat, gallinam assatam in spico portabat. Porrò in ipso veru coluber ingens per caput & caudam infixus erat, qui gallinam eamdē hinc inde cingebat. Cum tali itaque ferculo accedit ad locum nouitij; & gallinam fumantem naribus applicant dormientis. Quo statim expergefacto dæmones egrediuntur, & per iter quo venerant reuertuntur. Ille verò quantociùs surgit, & vestimentis onustus post dæmones exit. Veniensq; ad ostium armarij quod erat in claustro, machinamentis suis moliebatur firmaturam effringere, ac secum tollere libros. Porrò prædictus Acardus celerrimè socios excitat, & prophetatam apostatæ fugam insinuat. Tunc recedentem pariter insequentes, reperiunt illum pessulum ostij concutientem. Quos vt ille præsensit, illicò datis saltibus euolat; & præcipiti cursu per ostia pomarij ruens, murorum tandem septis retinetur atque reducitur. In crastinum autem cùm malorum impœnitens resipiscere nollet, quia iam datus erat in reprobum sensum, dimissus est tandem vt abiret in locum suum. Eadem verò die arreptus á diabolo dementiam incurrit, & vsque ad mortem furere non cessauit. Hæc nobis nouitijs ipse domnus Acardus, cùm iam esset ætate decrepitus, plenâ fide narrauit, vtpote qui omnia nouerat, & perspexerat oculis suis.

Isdem verò confessus est nobis, quòd in primordio couersionis

conuerſionis ſuæ multa dæmonum bella, multa flagella pertulerit, multáque eorum phantaſmata viderit. Sæpius quidem etiam cùm eſſet in eccleſiâ pſallens atque orans, copioſa coram eo luminaria quaſi cereos & lampadas accendebant, quæ protinus ad inuocationem nominis Chriſti tanquam vanitas diſparebant. Quadam denique vice apparuit ei diabolus,gladiatorio cum eo conflictu in modum palæſtritæ decertans, cui crebros ictus &vulnera infligebat, atque viciſſim recipiebat; ad vltimum verò ſubactum dæmonem colliſo capite excerebrauit. Quem dum traheret per capillos, partem capitis confracti, cum carne & oſſibus euulſam manu retinuit. Moxque ex eâ tam intolerabilis putor exiuit, vt poſſibilitatis humanæ modum ferè videretur excedere. Quam cùm á ſuâ manu longiùs excuſſiſſet, confeſtim olidum monſtrum quod videbatur euanuit, veſtigia tamen immunditiæ ſuæ altiùs impreſſa reliquit. Nam per vnius anni ſpatium ex eadem manu tantus fœtor iugiter exhalauit, vt præ anguſtiâ cordis vix eam valeret vel ori apponere, vel naribus admouere. Hic ergo benignus & magni ſolaminis vir, multa nobis cùm eſſemus nouitij narrabat exempla, vnde nos in amore virtutum ſæpius accendebat. De quibus & nos vnum ſaltem ſtylo mandare decreuimus eo quod ipſum affectui noſtro ardentiùs inhærere ſentimus.

CAPVT VI.

De Schocelino agri Treuirensis Eremitâ, magnæ sanctitatis, & miræ rerum humanarum despicientiæ viro; quem etiam S. Bernardus inuisit per suos, & muneribus prosequutus est: cuius corpus in ædem Beatæ Mariæ castri Lucelebergi translatum, miraculis celebrabatur.

VI. EGO, inquit, dum aliquando conuersarer in episcopatu Treuerensi pro construendo cœnobio quod Claustrum nominatur, largiente supernâ gratiâ merui videre & agnoscere hominem sanctum, hominem verè diuitem, & verè beatum, nomine Schocelinum. Qui videlicet eò ditior, eò beatior fuit, quò fallaces mundi diuitias tanquam vanitates & insanias falsas veriùs despexit, & longiùs abiecit. Verè enim non qui plus habet sed qui minùs cupit diues est. Tanto namque feruore hic beatissimus Eremita mundum deseruit, tanto Christum ardore dilexit, vt temporibus & regionibus nostris neminem fuisse putemus, qui ei in contemptu visibilium & carnis mortificatione possit æquiparari. Vitam quippe illius omnes possumus mirari, multi etiam æmulari, sed nullus imitari; vnde & necesse est ampliùs venerari. Iste enim pro Christo quotidiè moriens, non vnam tantùm sed innumeras cruces & mortes sustinuit, quia quot diebus in eremo vixit, quasi tot martyria duxit. Quis namque hominum in hac vitâ mortali, quantumcumque profecerit, vel sine humano cibo, vel sine tecto, vel sine indumento, vel sine omnibus his diutiùs viuere possit? Porrò vir iste virilis, vir veræ virtutis, naturam

ſupergreſſus humanam, cùm careret omnibus iſtis, confortante ſe Deo per multa tempora non defecit. Annis ſiquidem quatuordecim ſoliuagus ac toto corpore nudus, montibus & ſiluis pro Chriſti amore oberrans & latitans perdurauit, cœlum habens pro tecto, aërem pro veſtimento, pecorinum victum pro cibo humano. Herbis namque agreſtibus & crudis, earumq́ue radicibus, interdum quoque ſaginâ & glande pro magnis delicijs vtebatur, qui vtique brutorum animalium paſtus magìs quàm eſca hominum eſſe probatur. Huius ergo rigorem propoſiti inexorabili ſeueritate per decennium integrum cuſtodiuit. Poſtmodùm autem quatuor ferè annis ante ſuam dormitionem, in corde hyemis, brumâ ſæuiente aſperrimâ, cùm tellus niuibus obruta, & gelu acriore coercita, nec herbas foris exereret, nec radices effodi ſineret, tunc à facie famis & huius frigoris ſuſtinere non præualens, tandem vt homo iam ferè præmortuus, & obeſo corpore, pelle ſolâ circumdatus, cogebatur interdum deſerta deſerere, atque ad proxima rura volendo nolendo deſcendere. Veniens autem ad excretorias eiuſdem viculi caſas, ſi quem ibi pauperculum & honeſtæ conuerſationis hominem manere cognoſceret, ad eum libentiùs diuertebat: diuerſorium tamen ipſius ingredi recuſabat, ſed reclinato capite quieſcebat in laribus domatis, vel potiùs in medio curtis. Hoc autem maximè procurabat vt profundâ iam nocte accederet, horaq́ue antelucanâ recederet.

Porrò homines illi qui digni habebantur tanto hoſpite nobilitari, magnam ei reuerentiam deferebant, ita vt nemo de inhabitantibus auderet ad eum accedere, aut in

colloquio molestus existere; nisi fortè ab illo permissus, aut etiam vocatus: nimirum metuentes ne ad ipsos ampliùs non diuerteret, si quietem illius aliquis ibidem importunè turbaret. Interdum tamen applicabant ei pro foribus modicum straminis, aut veterem saccum, si vel in eo fortasse requiescere consentiret. Porrigebant nihilominùs fragmentum ei aliquod hordeacei vel furfurei panis, scientes vtique quòd aliud nihil acciperet: de quo videlicèt pane modicam aliquotiens crustulam ruminabat, residuam verò partem ad multorum dierum refectionem secum ad eremum deferebat. Habebat quoque vir ille locupletissimus circumligatam renibus semicinctiam vilem atque breuissimam, quæ verecundas solummodò corporis partes operire vix poterat, cùm eum hominibus apparere compelleret ista tam ineuitabilis causa. Possidebat nihilominùs & sacellum paruissimum collo vel renibus appensum, quo supradictas alimonias inferebat. En tota diuitis istius viri propietas, en gloriosa serui Christi hereditas, & nobile patrimonium, cui verè fideli totus mundus erat diuitiarum. Ipse enim tanquam nihil habens & omnia possidens, in tali nihilo totum obtinuit, quandoquidem qui in vili semicinctiâ totum mundum inclusit, de toto & pro toto mundo semicinctiam solam elegit. Denique quid aliud cuiuis hominum confert copia thesaurorum, atque infinita possessio rerum, nisi vt præsentem vitam ducere, & aliquamdiu producere possit? ad quam videlicèt transigendam huic pauperi nostro vna vetusti panniculi scissura suffecit.

Beatus itaque BERNARDVS auditâ virtute conuersationis illius dedit nobis præceptum adeundi & salutandi ex-

nomine ipsius virum, mittens etiam ei pro signo caritatis nõnulla munuscula; hoc est, tunicam & caligas, vt pro eius amore indueret illas. Nos ergo profecti ad easdem partes, vnâ die cùm adhuc tenebræ essent intrauimus locum vbi quiescere putabatur. Et non inueniẽtes, sciscitati sumus ab hospite vbinam ille esset. Ille verò respondit; Hac nocte, inquit, apud nos in curiâ mansit. Cui solito tempestiuiùs recedenti & valefacienti respondimus; Cur Domine Pater tam citò egrederis, cùm media noctis adhuc vix hora transierit? Et ille; Modò, inquit, venturi sunt huc propter me viri quidam religiosi; á quibus nolo me ad præsens reperiri. Hæc autem sæpiùs & propter alios fecit, quos ad se nihilominùs venturos esse prædixit. Quo audito satis superque mirati sumus, quòd tam citò in astutiâ nostrâ ab eo deprehensi fuerimus. Callidè namque satis putauimus nos egisse, & incautum antequàm surgeret præuenisse. In quo videlicet facto manifestè innotuit quòd etiam prophetico spiritu non caruerit. Nos ergo scientes quòd absque beneplacito suo reperiri non posset, per prædictum hospitem ei mandare curauimus, obnixè rogantes vt gratiâ ipsius qui nos ad ipsum direxerat, suam nobis præsentiam indulgeret. Quo tandem annuente clementer, venimus & vidimus eum, non quasi terrenum hominem, sed sicut Angelum cœlestem, cuius conuersatio tota in cœlis & de cœlis erat. Tunc eulogijs præsentatis cùm salutationem Patris humiliter & cum reuerentiâ suscepisset, ipsaque indumenta sibi applicuisset, mox iterum ea deposuit, & ait; Benedictus Deus qui dedit in corde Apostolici viri, vt peccatoris & miseri hominis memoriam habere dignetur. Et nunc pro amore

ipſius veſtimenta tranſmiſſa obedienter accepi, & indui; diutius tamen ea portare non valeo, quia nec opus eſt mihi, nec ipſe mandauit. Dico autem vobis amicis meis cariſſimis, quia nihil eſt mihi moleſtius, quàm vt curæ carnis ſarcinam odioſam, cum tantâ difficultate depoſitam, laſſatis & dolentibus humeris denuò imponere cogar.

Nos itaque videntes hominem benignum atque affabilem, cùm iam ei fiducialiter loqueremur, ſciſcitati ſumus ab eo, cum reuerentiâ tamen, vtrúmne adhuc de carnis illecebris vel dæmonum irritamentis aliquid moleſtiæ toleraret. Tunc ille vt erat homo iocundus, & boni ſolatij, cùm paululùm ſubriſiſſet, ita loqui exorſus eſt. Iam diù eſt, amantiſſimi fratres, ex quo per gratiam Dei á paſſionibus vitiorùm ſentio me non mediocriter exoneratum; ſed quoniam tentatio eſt vita hominis ſuper terrám, quis glorietur caſtum ſe habere cor? Si enim dixerimus quia peccatũ non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. In medio ſiquidem laqueorum ambulantes & hoſtilibus gladijs circumquaque patentes, niſi ſcuto diuinæ protectionis aſſiduè muniamur, nunquam cauere poterimus ab his qui ſagittant in obſcuro etiam rectos corde. Confidimus tamen in Domino, quia fidelis eſt, & non patietur nos tentari ſupra id quod poſſumus. Et nunc vobis aliquid exempli gratiâ refero, in quo poteritis aduertere cuiuſmodi tentationibus aliquoties inquietor. Quadam itaque die cùm brumalis aſperitas ſolito intenſiore pruinâ rigeſceret, & nix copioſa de nubibus flueret tunc torpentibus membris in terrâ iacebam. Verumtamen rerum ſator omnipotens, qui dat

niuem ſicut lanam, & nebulam ſicut cinerem ſpargit, ipſe mihi pro laneo amictu qui deerat, niueum opertorium dederat; magnum quidem & amplum, atque ad vnius cubiti menſuram ferè condenſum. Quo circumquaque latiùs expanſo ita operiebar, vt de corpore meo nihil penitùs appareret. Tantummodò circa faciem meam, virga fumantis anhelitus ab ore procedens, ſuperiectam niuem paulatim vndique reliquabat, & modicam fecerat aperturam. Intereà lepuſculus quidam ante faciem frigoris & niuis fugitans, atque ad pauſandum latebras quæritans, caſu venit ad ipſum foramen. Qui ſuauitate caloris illectus illicò ſubſtitit, & ſuper caput meum ibidem accubauit. Tunc ipſa nouitas rei ſubridere me compulit, & ſubripiente mihi leuitate deiectus eſt animus meus á ſtatu ſolitæ grauitatis, & prolapſus in gaudium vanitatis. Non ſolùm autem, ſed & deſiderium incidit eumdem lepuſculum (vt facilè poteram) manu iniectâ corripere; non vt eum occiderem aut retinerem, ſed quia eſt animal innocens atque leniſſimum, vt contrectatione & viſu illius aliquamdiu delectarer, & dicatum pœnitentiæ tempus hac ineptâ lætitiâ interim conſumere non vererer. Diutiùs autem ſuggeſtori reluctans, deſiderium vanum donante Deo ſuperaui; tranquillóque corpore manens, pauidam beſtiolam ſecurè quieſcere feci, donec tandem vltroneâ voluntate receſſit. En id eſt vnum de majoribus tentamentis quæ á multis retrò diebus toleraſſe me memini. Quod videlicèt quamuis iocosè, & velut exhilarandi vos gratiâ fortaſſe videar vobis alacriùs quàm oportuit retuliſſe, erubeſco tamen & doleo cogitationes meas interdum á vanitatibus iſtis

velut à muſcis volitantibus inquietari, etiam ſine conſenſu vanitandi.

Cùm hæc & ſimilia nobis ædificandi & ſolatiandi causâ vir ille mirabilis enarraret, tunc beatum Patrem Bernardum legatione noſtrâ humillimè reſalutauit, ſeſeque orationibus eius deuotiſſimè commendauit. Moxq; benedicens ac valefaciens nobis, tanquam ceruus emiſſus á Deo liberis ſaltibus ad opaca ſaltuũ recucurrit, & veluti auis de manu tenentis elapſa, laxatis in aëra pennis ad auia nemorum cantando reuolauit. Nos igitur videntes, & ſpiritum loquendi vlteriùs non habentes, in comparatione talis ac tantæ perfectionis, aſſimilauimus noſtras turres fauillæ & cineri; & qui anteà putabamus nos aliquid eſſe cùm nihil eſſemus, tunc vniuerſas iuſtitias noſtras quaſi pannum menſtruatæ exiſtimauimus; ſicque percutientes pectora noſtra humiliati atque compuncti nimis ad propria remeauimus. Referuntur & alia penè innumera de viro illo magnalia, quæ quoniam á nobis tanquam longè remotis diligentiùs inueſtigata non ſunt, ſilentio claudimus; illa tantummodò proferentes quæ fide oculatâ percepimus. Hic itaque ter Beatus cùm reuelante Deo diem dormitionis ſuæ iamiamq; imminere conſpiceret, ad vnam de propinquioribus villis acceſſit, ibique percepto dominici Sacramenti viatico lætantibus Angelis, angelicæ puritatis animam reddidit. Ad cuius exequias venerandas viri religioſi, & populi innumerabiles cateruatim vndique confluentes, corpus eius honorificè ſepelierunt, & ſuper ipſum nouam eccleſiam conſtruxerunt. Poſteà verò tranſlatum eſt inde corpus eius apud quoddam nobile caſtrum, quod nominatur Luceleburgum, & in

eccleſiâ

ecclesiâ Beatæ Mariæ honorificè tumulatum. Porrò ad ipsum tumulum eius, miracula frequenter vsque hodie fiunt, & sanitates ac beneficia multa ipso interueniente fideliter postulantes accipiunt. Hæc & similia nobis neophitis domnus Acardus sæpiùs referebat exempla, quibus rudimenta tirocinij nostri magnificè roborabat, atque in amore virtutum non mediocriter accendebat. Ad postremum autem etiam ipse deficiens, in senectute bonâ migrauit ad Dominum, & sepultus est in sepulcro fratrum suorum.

CAPVT VII.

De fratre laico & Conuerso Claraeuallis, pro inimicis orare solito, cuius pretiosæ morti diuina visio testimonium perhibuit. Quinam ex S. Bernardo cœlum rectà ingrediantur.

VII. FRATER quidam laicus & Conuersus, in eodem cœnobio exstitit, vir religiosus ac summæ mansuetudinis, qui Deo magistrante didicerat esse mitis & humilis corde. Huic omnes testimonium perhibebant quòd nunquam visus fuisset irasci, nunquam quibuslibet iniurijs affectus ad impatientiam prouocari. Hic inspirante Deo statuerat firmiter in animo suo, vt quotiens á quibuslibet fratribus suis iustè siue iniustè proclamaretur, totiens pro illis oraret, & pro singulis *Pater noster* primâ vice ad minùs diceret. Cuius exemplo salubriter instructi multi Clareuallensium fratrum, eamdem consuetudinem vsque hodie quasi pro lege custodiunt. Quâdam

Aa

itaque die cùm esset in viâ directus, necesse habuit transire per fauces cuiusdam nemoris solus. Contigit autem ibidem eum incidere in latrones, qui eum despoliantes, caballum quoque cum sarcinulis rapuerunt,& nihil ei penitùs præter solam caritatem dimiserunt. Illa verò quia non fuit in sitarciâ,neque in forulo foris incautè relicta, sed firmissimæ patientiæ nodis intus in intimo cordis sapienter astricta, sicariorum violentiam timere non poterat. Saluâ igitur caritate nihil Dei seruus amittere potuit,quia pro nihilo illi erat quicquid eâ remanente amisit. Recedentibus verò latrunculis ipse cùm paululùm processisset, prosternitur ad orationem, obsecrans Deum vt hanc eis remitteret impietatem. Quidam ex ipsis à longè subsequutus, curiosiùs obseruabat, volens scire quid ageret; & videns eum orationi diutiùs insistentem, celeri cursu reuertitur ad socios, percutiens pectus suum & dicens; Væ nobis miseris & damnatis. En moriemur omnes qui hunc tam sanctum hominem, & tam sancti monasterij fratrem, (siquidem ipso reuelante cognouerant quòd esset de Claraualle), nostro malo tam malè tractauimus. Hic enim ex quo recessit á nobis, non cessat orare cum gemitu & lacrymis: nec dubium est quin ipse Dominum roget etiam pro suis inimicis. Quod audientes compuncti sunt animo,& venientes inueniunt illum adhuc in oratione flexis genibus intentum. Cui mox vniuersa restituunt, & veniâ suppliciter postulatâ, in pace dimittunt. Quo viso,gauisus est frater ille gaudio magno, Saluatori Christo immensas gratias referens de compunctione prædonum, magìs quàm de receptione spoliorum.

Hic ergo vir bonus cũ in ſancto propoſito perſeueraſſet, tandem vocante ſe Deo collectus eſt ad populum ſuum, recepturus ámodò cum eis præmia meritorum. De cuius glorificatione viſio talis apparuit, eadem quâ defunctus eſt die. Erat in quodam monaſterio longiùs à Clarualle remoto, monachus quidam religioſus & magnæ opinionis vir, quem pro ſuâ ſanctitate omnes ſinceriter diligebant, omnes ſingulariter honorabant. Hic igitur eodem die quo prædictus frater mortuus eſt, etiam ipſe moriens ad extrema deuenit. Cumque iam morti proximus videretur, raptus eſt ab humanis, itá vt omni membrorum officio deſtitutus, á manè vſque ad Nonam in extaſi poſitus, tandem ad ſeipſum reuertitur & virtute receptâ, lingua tantùm in verba laxatur. Stupentes verò qui aderant, cauſam ab eo repentinæ diſceſſionis, ac reuerſionis efflagitant. Quibus ipſe reſpondit. Hodie cum á ſenſibus corporis in ſpiritu ſubleuatus abſtraherer, inueni me ſubitò introductum velut in paradiſo voluptatis, in loco glorioſo atque præclaro nimis; cuius aptitudinem, pulchritudinem, atque amœnitatem humani ſenſus anguſtia æſtimare non ſufficit. Ibi pretioſa vaſorum congeries atque ornamentorum; ibi infinita præparatio deliciarum, quomodò fieri ſolet in aduentu cuiuſpiam potentiſſimi Regis aut Imperatoris. Erant igitur Sancti innumerabiles immensâ gloriá coruſcantes, quorum alij iam aduenerant, alij adhuc de cunctis partibus veniebant, quaſi ad grande ſpectaculum certatim properantes, & velut ad diem ſollemnem vndique confluentes. Audiebatur etiam ibi ſuauitas armoniæ cœleſtis, & reſonabat vndique gratiarum actio & vox laudis. Ego verò cùm

nimis obstupuissem sciscitatus sum ab Angelo ductore meo super his quæ videbam. Ipse autem respondit; Hæc est celebritas noua, noui cuiusdam Sancti hodie de domo Clareuallensi assumpti, & in gaudia ista modò sollemniter introducendi. Hoc itaque dicto iussit me citiùs egredi, atque ad humana reuerti. Quod cùm ego nimiùm deterrerer, obsecrabam medullitus, vt ab illâ felicitate ad miserias corporis ampliùs non remitterer. Ille verò respondit; Modis omnibus oportet te ad fratres tuos regredi, donec annuncies quæ vidisti. Quo facto protinus reuerteris, & æternæ istius lætitiæ participium obtinebis. Huius rei gratiâ missus sum ad vos, indicare ista quæ vidi, vt & ipsi benefacientes proficiatis, & perseueretis in bono, scientes vtique quia non deerit merces operi vestro. Et cùm ista dixisset, valefecit, atque obdormiuit in Domino. Planxit autem eum omnis congregatio monasterij, vtpote sanctissimum & magnæ vtilitatis virum; de cuius exemplo omnes erant informati, & de cuius consilio pendebant vniuersi. Illi ergo sollicitè tēpus horamque notantes, cùm requisissent in Claraualle, cognouerunt fratrem supra memoratũ eâdem die quâ visio demostrata est fuisse defunctum. Cuius nimirum inuenta est talis ac tanta conuersatio, vt fidem facilè faceret tali & tanto miraculo.

Beatus verò BERNARDVS cùm quidam de fratribus suis hanc visionem coram eo cum grandi admiratione referrent, ita respondit; Et vos fratres ista miramini. Ego verò magis admiror in vobis incredulitatem & duritiam cordis, qui adhuc minimè creditis, aut minimè fortè aduertitis vocem illam quâ de cœlo clamatur; *Beati mortui*

qui in Domino moriuntur: amodò iam dicit Spiritus vt requiescant á laboribus suis, opera enim illorum sequuntur illos. Mihi siquidem luce clarius, & vita quâ viuo certiùs constat, omnes qui in cordis huius puritate obedientes & humiles perseuerauerint, mox vt carnem exuerint, ab omni miseriâ protinus exuendos, & immortalitatis gloriâ vestiendos.

CAPVT VIII.

Roberto Clareuallensi Abbati duo Angeli floribus chorum sternentes, cuiusdam monachi tunc morientis meritum designant.

VIII. ROBERTVS venerabilis Pater, Abbas quondam Clareuallensis, vir religiosus & per cuncta laudabilis, quâdā vice cùm in lecto suo quiesceret, vidit in somnis quasi duos ephebos adolescentes, vultu & habitu insigniter relucētes; qui quasi lilia, rosas, & violas ac diuersi generis flores in choro Clareuallensi copiosè spargebāt. Quo viso miratus est, & dixit ad illos; Quid vobis visum est (ô boni iuuenes) contra consuetudinem nostram pauimentum hoc floribus sternere, & monasterio nostro huiusmodi nouitatèm inducere? Illi verò dixerunt ad eum; Noli ista mirari, nec molestè accipias, quia modò iam in choro isto celebrabitur noua noui cuiusdam Sancti festiuitas. Eadem igitur horâ defunctus est in infirmitorio religiosus quidam & boni testimonij frater. Cumque pro eo tabula pulsaretur, excitatus à somno isdem venerabilis Pater, properanter venit ad eum cum cæteris

fratribus, & magnâ deuotione commendauit ànimam eius; certiſſimè credens atque confidens, quòd hic erat nouus ille Sanctus, de quo in requiem aſſumpto Angeli ſancti nouam feſtiuitatem, & nouum gaudium eſſent illicò celebraturi.

CAPVT IX.

Viſio apud Claramuallem oſtenſa in obitu fratris cuiuſdam, bonæ quidem voluntatis, ſed aliquantùm negligentis.

IX. ALIVS quidam frater vidit in viſione pretioſa quædam de palleis & ſericis indumenta, in infirmitorio Clareuallenſi incidi atque præparari. De cuius rei nouitate cùm multùm obſtupuiſſet, dictum eſt ei; Ornamenta iſta de quibus miraris, præparata ſunt cuidam de filiabus Abbatis Clareuallenſis, quæ modò procedit ad nuptias: & quia minùs habet pulchritudinis in ſe quàm conueniat generi ſuo, oportet vt habeat ſaltem pretioſarum veſtium fragrantiam atque decorem, vnde placeat viro. Eadem igitur horâ pulſata eſt tabula, & defunctus eſt frater quidam; de quo inuentum eſt, quia quamuìs bonam voluntatem habuerit, tamen in operatione aliquantulùm negligens & remiſſus exſtiterit. Vnde neceſſe erat vt cui gratiam abſoluti decoris, propria merita non præſtabant, ei nimirum fratres de orationibus ſuis copioſiorem ornatum impenderent.

CAPVT X.

Fratres Igniacenſes in viſione angelicâ, liliorum emblemate exprimuntur.

X. SIMILITER apud Igniacum (quod eſt de filijs Claræuallis non ignobile monaſterium) cuidam approbatæ conuerſationis viro oſtenſa eſt huiuſcemodi reuelatio. Aſpiciebat in viſu noctis; & ecce duo Angeli é cœlis áduenientes de multis lilijs quæ in cimiterio ipſius monaſterij apparebant, quatuor præciderunt, & eadem ſecum ad ſidera detulerunt. Quod cùm ille videret, dixit ad eos; Quare, obſecro, ſucciditis lilia noſtra? Qui reſpondit. Noli inde mirari (frater) quia noſtra ſunt lilia: & quidem iſta quatuor ad præſens nobiſcum aſportabimus, reliqua verò paulatim deinceps cùm opportunium fuerit colligemus: & ne vnum quidem poterit remanere quin omnia transferamus. Mox igitur in eodem cœnobio defuncti ſunt quatuor fratres boni & religioſi; de quibus certum eſt quòd per quatuor lilia de cimiterio præciſa fuerint deſignati. Verùm in eo quod dictum eſt, nullum ibidem fore relinquendum quin omnia transferrẽtur in cœlum, non parua relicta eſt conſolatio nobis paruulis & infirmis, qui inter infirma Chriſti membra gementes, de noſtrâ imperfectione dolemus, & dolendo clamamus in auribus Patris miſericordiarum, quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum: & illud; Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit. Quia apud te propitiatio eſt. Item, Imperfectum meum viderunt oculi tui, & nemo in eis: ſubaudiendum eſt, peribit, vt Beatus BERNARDVS exponit.

CAPVT XI.

Arnulfus de Maiorcâ, vir in sæculo præpotens, in Claraualle factus monachus, pro totius vitæ peccatis tres tantùm orationes dominicas pœnitentiæ locò accipit à Sancto Bernardo: centuplum in hac vitâ se à Domino percepisse affirmat: sanctè moritur.

XI. ARNVLFVS de Maiorcâ, vir diues & delicatus nimìs, natione Flandrensis, Beato BERNARDO se secretè reddidit. Fuit autem vtriusque consilium rem silentio tegere, propter quædam sæculi impedimenta, vsque ad vltimam diem quâ egressurus esset de terrâ & de cognatione suâ. Erat enim magnus paterfamilias, ornatus filijs & fratribus, tantisque diuitijs irretitus, vt absque suorum damno & scandalo graui abrumpere sese non posset, nisi priùs domum sapienter & cautè disponeret. Interim ergo dum silentium illud tenerent omnia, & arcani huius causam negotij ipsi duo soli in mundo cognoscerent, factum est verbum Domini ad quemdam rusticum armentarium, cùm boues minaret ad aratrum, dicens; Vade, dic Arnulfo de Maiorcâ, vt te secum ducat in Claramuallem, quo proximè iturus est ad conuersionem, & cum eo conuertere. Audiebat autem vocem, sed neminem videbat. Quod cùm factum fuisset, cœpit attentiùs orare, vt si á Deo sermo fuisset egressus, reuelaret iterum auriculam eius, & adijceret iterum loqui ad ipsum, repetens eumdem sermonem. Accepto itaque secundâ iam vice oraculo venit ad prætaxatum virum, & ait; Verbum mihi ad te Dominum meum. A quo cùm fuisset

fuiſſet ductus in partem, procidit ad genua illius, dicens; Obſecro te per Chriſtũ, vt ducas me tecum ad Claramuallem tuam, & ſalues tecum animam meam. Et; ſi ſcire deſideras, ſic & ſic nunciatum eſt mihi. Auditâ autem reuelatione miratus & lætatus eſt valde: & accepto homine, ad ſeipſum conduxit, & habuit indiuiduum comitem itineris & conuerſionis; habiturus etiam, vt credimus, conſortem æternæ retributionis.

Veniens itaque vir venerabilis, ad prædictum monaſterium, multa de ſuis facultatibus tam ipſi quàm alijs pluribus contulit. De quo etiam Beatus BERNARDVS talem in commune ſententiam protulit; De conuerſione, ait, fratris Arnulfi, nec minùs admirandus, nec minùs glorificandus eſt Chriſtus, quàm de reſuſcitatione Lazari quatriduani; eò videlicet quòd in delicijs tantis clauſus atque ſepultus velut in tumulo iacebat, quaſi viuens mortuus erat. Huic autem confitenti cum gemitu & lacrymis multis, delicta vniuerſa quæ in mundo contraxerat, Beatus BERNARDVS intuens cordis eius amariſſimam contritionem, & ad omne opus bonum ſpontaneam voluntatem, iniunxit ei vt *Pater noſter* tribus vicibus diceret, atque in ſuo propoſito deinceps vſque ad obitum perduraret. Quo ille audito, quaſi ſubſtomachans ait; Ne (quæſo) irrideas famulum, beatiſſime Pater. In quo te (ait) irrideo. Reſpondit. Ieiunia ſeptem vel decem annorum non ſufficerent mihi, etiam humiliato in ſacco & cinere; & tu mihi præcipis *Pater noſter* tertiò dicere, & in Ordine perſeuerare. Et Sanctus ad eum. Ergóne tu meliùs me, noſti quid te oporteat facere, & vnde ſalueris? Ille verò reſpondit; Abſit ab animâ

Bb

meâ tam iniqua præſumptio. Sed propter Deum obſecro, ne mihi parcas in præſenti, vt parcas meliùs in futuro: & talem nunc impone pœnitentiæ pœnam, quatinus poſt mortem carnis, ad requiem ſine pœnâ perueniam. Cui beatus Pater ait; Fac vt loquutus ſum, & ſecurum te facio, quia depoſitâ mole corporis, mox ad Deum ſine moleſtiâ peruolabis. Hoc itaque reſponſo quaſi diuinitùs accepto confortatus eſt nimìs, adeò vt nullâ deinceps tentationum violentiâ, nullâ infirmitatis moleſtiâ poſſet á curſu deſiderij ſui, quo totus in Deum pergebat, aliquatenus retardari. Erat autem circà cuſtodiam cordis ſollicitus, ac timoratus nimis; ita vt neminem vidiſſe me recolam tam ſtudioſum conſcientiæ propriæ mundatorem. Mirabantur ſiquidem omnes, præſertim confeſſionum illius auditores, quotidianam inſtantiam, vel potiùs importunitatem, quâ eos quieſcere non ſinebat, ſicut nec ipſe quieſcere poterat, confitendo, plangendo, plorando, non modò de otioſo ſermone aut ſigno, ſiquando illi vel raro ſubriperet, verùm etiam ſuper vanâ & leui aliquâ cogitatione; quod cæteri hominum (vt perpaucos excipiam) aut parui aut nihili penderent, in quo ſeipſum ſcrupuloſiſſimè diiudicabat, & quaſi de crimine arguebat.

Quâdam itaque die cùm in eccleſiâ Veſperæ cantarentur, & ipſe ſtabat in retrochoro, iuxta quemdam monachum, virum æquè ſanctiſſimum. Et ecce Angelus Dei apparuit ibi in ſpecie pulcherrimi monachi adoleſcentis, cucullâ indutus niue candidiore; ipſo tamen Arnulfo non vidente neque ſciente. Qui dum ſolito more ad gloriam pſalmi inclinaret, Angelus coram eo

ſtabat, & ſupplicantis caput ſuppoſitis manibus ſuſtentabat. Quem cùm prædictus monachus cerneret, & præ fulgore vultus & habitus Angelum eſſe deprehenderet lætatus eſt valde ſuper angelico aſpectu, acceſſitque vt apprehenderet eum, & deuotè amplexaretur. Cumque expanſis manibus vellet eum tenere atque aſtringere ſibi, ille ſubitò euaneſcens receſſit ab eo, & ſubitò iterum apparens ſtetit in alio loco. Videns verò monachus, denuò cucurrit ad eum, & ſimili modo nitebatur apprehendere illum. Sed mox Angelo diſparente, & protinus alibi reapparente fruſtratus eſt homo à conatu ſuo. Quod cùm pluries factum fuiſſet, tandem Angelus ex toto diſparuit, & qui ſe videndum obtulerat, teneri omninò non pertulit.

Quia ergo veraciter ſcriptum eſt, quoniam diligit Deus correptionem,flagellat autem omnem filium quem recipit, nunquam huic venerabili viro paternæ miſerationis correctio defuit,ſemper in eo carnis vitia reſecans, & virtutes animæ vſquequaque multiplicans. Denique per plurimos annos vſque ad obitum ſuum grauibus ac diuturnis incommodis flagellatus eſt; quæ non ſolùm æquanimiter tolerabat, verùm etiam gloriabatur in illis ſicut in omnibus diuitijs. Quadam itaque vice cùm doloribus viſcerum, quibus nimiùm laborabat, ſolito duriùs artaretur, anguſtiatus eſt penè vſque ad mortem, ita vt aliquamdiu mutus atque inſenſibilis permanens, de vitâ deſperaretur, & ob hoc etiam oleo infirmorum inungeretur. At vbi reſpirare primùm potuit, ſubitò erumpens in iubilum, ait; Vera ſunt omnia quæ dixiſti, Domine Ieſu. Et hoc idem ſæpius repetebat. Stupen-

tibus verò qui aderant, & percunctantibus quomodò se haberet, & quare ista diceret, nihil aliud respondit nisi quia vera sunt omnia quę loquutus est Deus. Quidam ex ipsis dicebant quòd præ acerbitate doloris, cerebro turbatus esset, & quasi aliena loqueretur. Quibus ille respondit; Non ita est (fratres) sed sano capite & mente sobriâ dico, quia vera sunt omnia quæ loquutus est Deus. At illi responderunt. Et nos ista cognoscimus: sed quare hæc dicis? Resdondit; Dominus in Euangelio dicit, quia quisquis pro eius amore hæc & illa dimiserit, centuplum accipiet in hoc sæculo, & vitam æternam in futuro. Ego itaque vim sermonis huius in præsenti experior, & centuplum meum iam nunc in hac vitâ recipio. Siquidem immensa vis doloris istius adeò mihi sapit, adeò mihi sedet, propter spem diuinæ miserationis quæ in eo reposita est, vt hac ipsâ caruisse me nolim pro centuplicatâ mundi substantiâ quam reliqui. Quòd si ego peccator & indignus itâ à Deo confortor atque lætificor etiam in angustijs meis, quomodò putamus sancti & perfecti viri tripudiant & exultant in consolationibus suis? Verè etenim spiritale gaudium quod modò est in spe, centies millies exuperat sæculare gaudium quod modò est in re. Et qui centuplum istud necdum accipere meruit, profectò cōstat quòd adhuc omnia perfectè non reliquit; sed ex propriâ voluntate, quæ est mala proprietas, retinet aliquid. Hæc illo dicente mirati sunt vniuersi, ab homine laico & illitterato talem sententiam esse prolatam; nisi quòd manifestè dabatur intelligi, quia Spiritus sanctus qui eum flagellari grauiter in corpore permittebat, intus in animâ suauiter vngebat: cuius nimirum sacratissima

vnctio quemcumque tetigerit hominem, docet de omnibus quæ operatur. Iste ergo vir sanctus, cùm iam de manu Domini recepisset duplicia, pro omnibus peccatis suis tandem longo martyrio cruciatus, & tanquam aurum in fornace probatus, pacatissimo somno obdormiuit in Domino. De quo certissimè credimus, quia iuxta Beati BERNARDI sententiam, mox vt á corpore exijt, ad Deum sine pœnâ peruenit.

CAPVT XII.

Quidam verberibus inuisibili manu inflictis compellitùr ad conuersionem in Claraualle.

XII. EST IN EODEM cœnobio vir venerabilis & religiosus, cuius nomen quamdiù superest exprimere nolumus; qui dum esset clericus & iuuenis delicatus, intentus erat interdum actionibus ludicris cum cæteris coæqualibus suis. Quâdam igitur vice cùm ad aliquam domum iocandi causâ multi confluerent, vt theatricis plausibus & nugis diem ipsum solito more consumerent, accessit illuc etiam præfatus iuuenis, vt ipse pasceret oculos suos de spectaculo vanitatis. Erant autem illic aleatores quidam cum aleis ludentes, quos vt meliùs ex alto prospiceret, super mensam ibidem appositam pronus accubitabat. Et facta est subitò super eum quasi hominis manus, ipsum inuisibili flagello diutiùs vapulans, quę caput illius ac dorsum tutum veluti pilo desuper feriente crebris ictibus tundebat. Ipse verò iacebat immobilis, quid faceret, & quò se verteret igno-

rans: volebat autem præ nimiâ doloris anguſtiâ in vocē clamoris & planctus erūpere, ſed præ pudore propter circūſtantes populos non audens, moleſtiam verberum ægrè ferebat. Arguens verò ſemetipſum, loquebatur in amaritudine animæ ſuę, dicens; Hei mihi, Domine Deus, nunc inuenerunt me peccata mea; & ecce iam morior, & ad inferos cum dolore deſcendo, carens pœnitentiæ fructu. O ſi mihi concederes ſpatium emendandi, quanta eſt mihi voluntas tibi in omnibus obſequendi! Dum hæc & ſimilia in corde coram Deo loqueretur, facta eſt vox ad ipſum, dicens; Si Claramuallem conuerſionis gratiâ adire volueris, & in animâ & in corpore ſaluus eris. Ad quod ille reſpondit.; En trado me ſeruum Deo, & domui Clareuallenſi. At vbi in corde ſuo hoc firmâ voluntate propoſuit, mox recedente flagello, ētiam dolor totus euanuit. Quod cùm ille vidiſſet, continuò non adquieuit carni & ſanguini: & ne vnius quidem horulæ morulam ſuſtineret, niſi quòd ità ad manum equitatura non fuit: quâ die eâdem comparatâ, in craſtinum ſummo manè iter arripiens, domum, familiam, agros, redditus, cenſus, & cuncta quæ habebat, pro Chriſto arbitratus vt ſtercora, dereliquit; & veniens ad Claramuallem, ibiq́ue vſque hodie permanens, ſatìs in ſuâ conuerſatione demonſtrat, quòd prima illa conuerſionis eius vocatio, verè ab illo fuerit qui eos quos amat, arguit & caſtigat; omnemq́ue filium quem recipit, paternâ pietate flagellat.

CAPVT XIII.

Sancti Bernardi mandato differtur obitus cuiusdam monachi Clareuallensis.

XIII. QVIDAM de fratribus eiusdem loci, cùm esset positus in extremis, ingressus est ad eum visitandum Beatus BERNARDVS post Completorium, & videns hominem morti proximum, iamiamque migraturum, ait; Nosti (carissime frater) quia conuentus noster modò fatigatus est de labore, & iam postmodùm habet ad vigilias surgere. Quòd si te iterum obdormiente, oporteat illum suam interrumpere dormitionem, nimiùm vexabitur, & prægrandes vigilias minùs celebriter exequetur. Vt ergo benè sit tibi, & longo viuas tempore super terram, ad quam ingrederis possidendam, in nomine Christi præcipio quòd vsque ad horam diuini officij exspectes nos. Cui ille respondit: Faciam Domine, vt imperasti, si tamen voto meo tuis precibus suffrageris. Quid multa? Abijt Pater in dormitorium, & frater non obijt ante terminum constitutum. Moxque vt signum ad vigilias pulsari cœpit, pulsata est tabula, & ille decessit. Quod non modò de illo fratre, verùm etiam de pluribus alijs pluries accidit, vt vno pluribúsue diebus protelaretur finis eorum ad ipsius Patris imperium & votum.

CAPVT XIV.

Angeli ſancti lectulum circumſtant morientis in Claraualle monachi.

XIV. CONVERSVS quidam de ſupradicto cœnobio, homo religioſus & bonæ operationis, cùm iam ad extrema deueniſſet, apertis oculis vidit Angelos ſanctos præſentes aſſiſtere lectulo ſuo. Qui ſtatim circumſtantibus fratribus ait; Numquid non aſpicitis Angelos Dei qui modò aduenerunt; Pulſate quantociùs tabulam, quoniam ipſum præſtolantur exitum meũ. Et cùm iſta dixiſſet, protinus egreſſa eſt anima. Nec dubium quin eam ſuſceperint Angeli ſancti, quos præuidiſſe meruerat.

CAPVT XV.

Fratri bubulco Clareuallenſi apparet per quietem Chriſtus Dominus, boues cum eo ſtimulans, ſtiuam premens, terramquè aratro proſcindens.

XV. ALIVS QVIDAM frater, bubulci gerens officium, in eodem monaſterio exſtitit, homo purus ac bonæ ſimplicitatis. Hic igitur quâdam vice vidit in ſomnis iuxta ſe Dominum Ieſum Chriſtum, iocundo nimiùm ſpectaculo illâ ſuâ manu dulciſſimâ tenentem aculeum, atque ex aliâ parte temonis boues minantem ſecum. Quòd cùm ille vidiſſet, illicò correptus ægritudine, lecto decubuit, & poſt dies ſex

laborem

laborem & dolorem cum morte finiuit. Beatus verò BERNARDVS qui conſcientiam hominis puram ac ſimplicem nouerat, cùm viſionem hanc ipſo referente cogitaret, plurimùm inde gratulatus eſt. Defuncto autem fratre, pronunciauit de ipſo confidenter, quoniam cum Deo ambulauit, etiam verè cum ipſo operatus eſt: ideóque tranſtulit illum Deus; nec potuit miſerator omnipotens ſeruum ſuum in ſupremo agone deſerere, cui dignantiſſimus comes & cooperator fuerat in labore.

CAPVT XVI.

Quidam Conuerſus Clareuallenſis, litterarum rudis, cùm eſſet morti proximus, multa Latino eloquio de Scripturis ſanctis diſſeruit.

XVI. SOLENT frequenter fratres infirmarij Clareuallenſes cum gaudio atque admiratione referre, de quodam honeſtæ vitæ Conuerſo, qui cùm deueniſſet ad mortem, cœpit loqui Latino eloquio. Et cùm nunquam Latinas litteras didiciſſet, mira quædam de Scripturis ſacris luculento ſermone diſſerebat; nihil penitùs proferens, niſi quod ſanę doctrinę congruebat. Præterea quaſdam ſuaues cantilenas, quæ nuſquam audiri conſueuerant, modulatis vocibus depromebat; ità vt videntes miraculi nouitate obſtupefaceret, & cantuum ſuauitate mulceret. Qui dum hæc aliquamdiu faceret, tandem in bonâ confeſſione animam reddidit, & extrema lucis illius gaudium occupauit.

CAPVT XVII.

Conuersus è Claraualle tertiò egressus, & tertiò receptus, tandem verè & diù pœnitens, paulò ante obitum, beatitudinem æternam prægustat.

VII. PRÆTEREA quidam alius Conuersus, cùm de eâdem domo leuitate suâ tertiò fuisset egressus, tertióque receptus; tandem grauiter ingemiscens, & doloribus vulnerum, dolores medicaminum superaddens, præsentibus lamentis præterita mala delere, & veluti clauum clauo expellere satagebat, simulque diuersis respectibus stantes ne laberentur, lapsos vt erigerentur salubri exemplo informabat. Et ne quid illi fortè deesset ad integram salutis æternę recuperationem, disponente Deo ingressa est putredo in ossibus eius, & percussus circà femora vlcere canceroso distabuit, ita vt carnibus vndique corrosis ossa nudata patescerent, & vulnera vermibus scaturirent. Crescebat in dies angustia languoris, & annis plurimis in grabatulo carceratus, quot horis viuebat, totidem penè interitionibus subiacebat. Erat ergo patienti animę miserabilis dolor & angor, simulque seruitoribus eius à facie tabidi vlceris ingens fœtor & horror. Sed erat nihilominùs laboris ac patientiæ huius remuneratio copiosa penes Deum vtrisque reposita. Satagebat autem infirmus gratias agere semper in pressuris istis, credens & confitens sese recipere longè adhuc im-
Prou. 25. 4. paria meritis. Et quoniam veraciter scriptum est; *Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum,* cùm iam excocta fuisset ad purum scoria peccati, educta est tan-

dem anima illa de conflatorio purgationis, & velut argentum igne examinatum munda & nitida, cum cæteris misericordiæ vasis translata est ad palatium summi Regis.

Sed antequàm de lacu miseriȩ & de luto fæcis egrederetur, meruit præuidere gloriam suam, & prælibare nescio quid ineffabile de illâ dulcedine supernâ, ad quam sine fine fruendam erat in proximo admittenda. Quâ perceptâ protinus erupit in iubilum præconij cœlestis, & serenatâ facie cœpit cum suauissimâ melodiâ quosdam nouos multúmque delectabiles hymnos ac modulos cantare de canticis Syon. Factâ autem hac voce, conuenit multitudo fratrum videre cum grandi miraculo hominem positum in dolore & morte communi, mortis tamen oblitum & nescium doloris, immò qui morti in morte insultans iam quasi dicebat; *Absorpta est mors in victoriâ? Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus?* 1. Cor. 15. 54
Iste igitur modulizans & glorificans Deum, in ipsâ horâ tristitiæ omnia prospera, omnia iocunda cernebat, & ueluti iam citharizaret in citharâ suâ cum cæteris Sanctis, ita lætabundus & laudans in voce exultationis & confessionis animam ad Deum emisit. De cuius felici consummatione Beatus BERNARDVS multùm exhilaratus fuit. Vnde etiam sermonem deuotissimum in Capitulo faciens, commendauit in eo pœnitentiȩ fructum, & mirabilem patientiam eius omnibus proposuit in exemplum.

CAPVT XVIII.

Gerardo Conuerso de Moris, viro mitissimo & religiosissimo apparet paulò ante obitum Christus Dominus, cum duodecim Apostolis.

XVIII. CONVERSVS quidam nomine Gerardus, vir valdè religiosus fuit in domo quę dicitur Moris, homo timoratus, & corporis sui castigator admodùm durus. Hic tanto animi feruore contra vitia luctabatur, vt quando illicitis motibus pulsabatur, super vrticas sese in terrâ volutaret, & ex eis corpus suum ac membra confricaret. Hoc verò sæpissimè faciens petulantis carnis stimulos fortiter reprimebat, & incentiua libidinum pœnali incendio salubriter exstinguebat. Hic erat homo mitissimus, multúmque satagebat vt inter fratres viueret sine querelâ. Qui dum extremâ ægritudine laboraret, vocato ad se vni de suis seruitoribus ait; Recolo, carissime frater, offendisse me nudiustertius virum illum talem; (designauit autem illum ex nomine) meâ vt vereor culpâ. A quo tamen illicò prostrato corpore veniam petij & impetraui, sed vtrùm ex cordè dimiserit, incertum est mihi. Vade quæso ad illum, & iterum vice meâ propter Deum efflagita vt pleno affectu supplicanti indulgeat. Quod cùm obtinuisset, benedixit Deum, & ait; Iam lætus moriar, quia pacatis (vt arbitror) vniuersis pacem bonam & dilectionem cum omnibus habere me credo, & omnibus id ipsum quod mihi desidero. Igitur instante migrationis illius articulo exhilaratus vultu & animo, circumstantibus dixit; Eia fratres

mei, gaudete in Domino & gratulamini mihi, quia Dominus Iesus Christus Filius Dei Patris, modò venit ad me cum duodecim Apostolis suis. Et ecce nunc in ecclesiâ nostrâ manet, præstolans exitum meum; nec inde recedet donec egò cum ipso recedam. Cumque finisset huiusmodi sermonem, illicò finiuit & mortem. Nec dubium quin ab illo fuerit in pace receptus, à quo ineffabili dignatione fuerat exspectatus. Hæc mihi frater quidam nomine Iosbertus, vir ætatis decrepitæ, & emeritæ sanctitatis, sub diuinâ testificatione narrauit, sicut ab eodem G. cui morienti assistebat, audiuit.

CAPVT XIX.

Cuidam monacho Clareuallensi visi sæpe cacodæmones horrendis formis: visus S. Augustinus, à quo & ad loca pœnarum, & ad beatorum sedes deductus est: visa anima monachi de corpore egressa, & in aëre tamdiù hæsitans donec sacerdotali cõmendatione muniretur: visus denique in Missâ paruulus Iesus flagitiosum Presbyterum auersari.

XIX. NOVIMVS quoque alium quemdam de filijs Claræuallis, virum æquè sanctissimum, cuius nomen, quoniam præsenti subiacet vanitati, exprimere nolumus. Hic ab adolescentiâ mundo renuncians, quadragesimum (ni fallor) in monasterio supergreditur annum. Vbi in omni sanctitate & iustitiâ Deo seruiens, etiam corporis integritatem magno Dei munere à matris vtero conseruat.

Hunc autem Dominus Iesus in testimonium genuinæ

puritatis multis consolationibus releuat, & multa illi de arcanis cœlestibus reuelat. Accepit quoque gratiam spiritalem á Domino quam perpauci hominum assequuntur. Nam quotiens penè voluerit intentiùs luminibus intentis in aëra sursum aspicere, solitus est videre corporeis oculis per diem globos dæmoniorum stipatis agminibus passim vbique vagantium; quorum tanta est infinitas, vt prę immensitate ęstimari non valeat. Qui cùm multiformiter soleant apparere, vna est tamen forma vel potiùs informitas, in quâ frequentiùs eadem conspicatur. Igitur secundùm corporum lineamenta monstruosi homines esse videntur, staturâ gigantes, colore Æthiophes, agilitate angues, leones feritate. Capitibus verò grossis, ac turgidis ventribus prominentes, corporibus curti atque gibbosi sunt. Colla quoque producta habentes, atque exilia, brachia nihilominùs & crura longissima proferunt. Quando autem alicubi in aëre sistuntur, tunc eorum corpora membratim facilè discernit. Quando verò discursu mobili huc illucque vagantur, tunc nihil ex eis nisi tantummodò laruales vmbras, & turbinum glomeres deprehendit. Serenis quoque diebus quando Sol in virtute suâ lucet, tunc visiones huiusmodi frequentiùs cernere, ac meliùs discernere solet. Quâdam itaque vice cùm diutiùs protelatis vigilijs, in quodam diuersorio solus oraret, inhorruerunt subitò pili carnis eius, & præter solitum turbari cœpit à facie nocturni timoris. Et ecce turba dæmonum glomeratim per ostium irruens, & quasi se inuicem á multitudine introeuntium comprimens, totam domum impleuit; ita vt vndique perstrepens, ipsum quoque orantem hinc inde concuteret.

Quod vbi ille persensit, illicò signo Crucis armatus, crebras venias petere cœpit, & Beatę Marię salutationem frequentiùs iterans, phantasmatum turbines ab oratorio suo celeriter exturbauit. Nocte verò sequenti cùm eumdem locum orationis gratiâ repetisset, ecce iterum contrariæ potestates in impetu furoris accelerantes, ipsius domicilij parietem lapideum ictu valido percusserunt, quomodò percutit aries ad murum applicatus; ita vt totum ædificium quateretur. Cumque vir Dei leuaret oculos suos contra fenestram magnam in eodem pariete apertam, vidit in eâ consistere pennatum dæmonem quemdam, instar gryphis aut strutionis, qui ei minaciter imminebat, quasi mox ruiturus in eum atque deuoraturus. Quo viso machinamenta zabuli animaduertit, & inuocato nomine Saluatoris, efferato prodigio signum Crucis opposuit, ac fugauit. Multa eiusmodi ludibria atque certamina passus, vsque hodie feriri & referire non desinit luctator egregius.

Quâdam itaque nocte cùm extra domum positus in curiâ staret ad orationem, vidit ante se lampadem claram in aëre suspensam; ad quam cùm accederet, illa sursum ferebatur, vt comprehendi non posset. Cumqúe ille se paululùm amoueret, lampas iterum descendebat, atque in eodem loco manebat. Quod cùm sæpiùs fieret, tandem quod videbatur euanuit, & quid sibi vellet apparitio illa non satis apparuit.

Sed neque hoc silendum existimo, quòd Beatus Augustinus quodam tempore ei per visionem apparuit, ducens illum per innumera loca pœnarum, & vsque ad ipsum putei gehennalis ingressum. In quem ex alto

prospiciens trementibus membris, & palpitante animâ præ pauore intolerabili, vidit illam tartaream ardentis abyssi voraginem, plenam clamoribus horrendis, & vlulatibus miserorum, vitâ execrandâ semper in ignè deuorante viuentium; quibus est mors amarissima, mors omnium mortium pessima, mori non posse. Inde reflexo gradu, eductum de loco horroris & tenebrarum, transtulit ad regiones felicium gaudiorum; ostendens ei lucifluas sedes & mansiones beatissimas animarum, vbi corporibus exutæ viuebant, atque in pace Christi quæ exuperat omnem sensum felicissimè quiescebant. Tunc ait illi Sanctus Augustinus; Ecce, vidisti fines vltimos boni & mali: elige quod bonum est in oculis tuis. Si viam iustitiæ quæ in libris meis copiosè digesta est, tenere decreueris, portionem habebis in terrâ viuentium, in gloriâ cum omnibus istis. Si verò post concupiscentiam tuam ire volueris, numerandus es cum iis qui sunt in anathema obliuionis. Finitâ itaque visione cùm fuisset ad se reuersus, homo totus infremuit, totus vehementer inhorruit; duplici nimirum timore constrictus, tum ne bonorum gloriam amitteret, tum ne pœnam reproborum incurreret. Ex tunc verò & deinceps cœpit beatissimum Doctorem Augustinum dulciùs amare, & dicta illius sapidiùs retractare.

Contigit autem aliquando vt infirmaretur in Domo Dei, quæ est abbatia ordinis Cisterciensis. Porrò ibidem tunc ægrotabat ad mortem alius quidam frater honestæ conuersationis, qui cùm iam in areâ positus esset, casu accidit vt infirmarijs absentibus spiritum exhalaret. Prædictus verò frater cùm ibi stratu suo recubans, graui

corporis

corporis molestiâ langueret, reuelante sibi Domino, vidit manifestè corporeis oculis, animam illam longo tractu á corpore exeuntem, & quasi fumum incensi de thuribulo procedentem. Quæ cùm tota fuisset egressa, collegit se in vnum globum, & stetit supra corpus in aëre suspensa, altitudine quatuor aut quinque cubitorum. Erat autem spiritus eius tanquam nubecula condensa atque perspicua, & quasi ad mensuram vnius modij obpansa. Mansit ergo ibidem immobilis, vsquequò fraternis orationibus comitata, & sacerdotali commendatione munita, periculosi atque ignoti itineris ducatum accipere mereretur. Quod cùm frater ille videret, sonitu & voce quâ potuit, infirmarios euocauit. Qui protinus accelerantes, tabulam defunctoriam pulsauerunt, & fratres ad exequias vndique concurrerunt. Præsente verò Conuentu cum Cruce, & aquâ benedictâ, cùm iam sacramentalis commendatio esset initiata, tunc anima illa quasi iam secura processit, & nebula fumi quæ videbatur euanuit.

Alio quoque tempore accidit vt prædictus frater die Dominicâ diuinis interesset officijs in quâdam ecclesiâ parochiali. Dictâ itaque Offerendâ, cùm iam ministratio panis & calicis sacræ mensæ fuisset imposita, protinus apparuit ei Dominus Iesus, stans super eamdem aram in formâ paruuli valdè formosi, ita manifestè atque morosè, vt vsque ad consummationem sacrificij propemodùm visio perseueraret. Verumtamen Presbyter eiusdem loci, qui Missam celebrabat, homo inhonestæ vitæ atque flagitiosus erat. Quamdiù ergo Sacerdos ille, siue oblationes fidelium recipiendo, siue sermonem, (vt in die

Dd

festo fieri solet) ad populum proferendo, seu aliquid aliud faciendo, dorsum ad altare habebat, tamdiù sanctus infans ante calicem stabat. Quamdiù verò Sacerdos ad Sacramentum faciem tenebat, tamdiù sacer ille paruulus tanquam immundi Presbyteri halitum abhorrens, longè remotus ab eo post calicem consistebat. Quod cùm frater ille conspiceret, compunctus est vehementer; ita vt inundatio lacrymarum interdum á visione visum præpediret. Completâ autem reuelatione glorificauit Deum, qui sibi dignatus est talia demonstrare: & verè cognouit quòd distantia meritorum, non facit differentiam sacrificiorum; quoniam Sacramenti effectus nullatenus constat ex virtute & merito Sacerdotis, sed ex institutione & gratiâ Redemptoris.

CAPVT XX.

Ambiani Robertus Sacerdos, castitatis amator & prædicator. Ibidem pudica quædam femina, infantulum Iesum tempore sacrificij videre solita, probis sponte illabentem, ab improbis verò abhorrentem.

XX. IN CIVITATE Ambianensi noscitur habitare quidam honestæ vitæ Sacerdos, præcipuus castitatis amator atque prædicator, nomine Robertus, qui pro suâ singulari sanctitate & sapientiâ ab omni plebe diligitur, & honoratur. Huic autem venerabili viro cura & efficacia multa probatur inesse, fidelibus subditis cælibatus amorem verbo & vitâ persuadere; adeò vt ex eis

quamplurimi, non modò ab illicito, verùm etiam á coniugali toro, alij frequenter, alij quoque indesinenter abstineant. Est ergo ibidem deuota mulier quædam, quæ pudicitię desiderio flagrans, torum suum ipso marito renitente reliquerat. Qui prædictum adiens Sacerdotem, interpellare cœpit aduersus vxorem. A quo mulier conuenta atque increpata, cùm monitis eius acquiescere nollet, audiuit; Vnum é duobus eligere te oportet, aut coniugij legibus obedire, aut mariti consensum precibus intentis á Domino impetrare. Cui illa respondit; Primùm quidem istorum mihi omnino intolerabile, sequens verò nimìs desiderabile. Igitur acceptisá Sacerdote octo dierum inducijs cùm ieiunijs &, orationibus lacrymosis ardenter insisteret, miseratus est Dominus ancillam suam, & deprecationem illius exaudiens, ita mariti animum infra septimanę circulum ad affectum continentię inflammauit, vt iam deinceps ad amplexus femineos pertrahi non valeret, etiamsi mulier consentiret.

Est & alia quædam mulier sancta in eâdem vrbe, & pudorata, quæ marito fauente iam plurimis annis in eodem castitatis proposito perseuerat. Huic autem de Sacramento altaris Dominus magnalia reuelare dignatur quę paucissimi hominum videre merentur. Cùm enim in ecclesiâ celebrarentur sacrosancta mysteria, solita est videre sæpissimè Dominum Iesum Christum, supra sanctum calicem in aëre stantem, in effigie paruuli super Solis radium coruscantis; ita vt oculi eius á fulgore luminis reuerberarentur. Horâ verò perceptionis ille sacer infantulus in os Sacerdotis cum ipsâ communione ingreditur, & nihilominùs ad eamdem benedictam feminam

veniens, visibiliter ac sensibiliter ori eius illabitur; ita vt fauces ac viscera eius, ineffablili suauitate & gaudio repleantur. Tres verò tantummodò sunt in eâdem ciuitate Presbyteri, super quos istiusmodi gratiam descendere conspicit. Sacrificante verò aliquando quodam inhonestæ vitæ Presbytero, vidit mulier eumdem puerum apparentem obscurum, & per totum corpus quasi cruore aspersum: qui etiam ad Sacerdotem accedere, atque in os illius dedignabatur intrare. Quod cùm illa videret, cœpit vberrimè flere; intelligens nimirum & plagens hominem letali vulnere interiùs esse confossum, pro quo exteriùs apparebat ita terribile signum.

CAPVT XXI.

Matricularius Normannus videt in diuino sacrificio priuari Presbyterum osculo pueri Iesu, propter odium quo in compatrem commotus erat. Videt etiam in Rogationibus, mulierum nugaces cantilenas ab Angelis despici, à dæmonibus cachinnis excipi.

XXI. VIRO SANCTO ac venerabili Richardo quondam Abbate Sauigniacensi referente cognoui quod narro. In prouinciâ Normannorum erat quidam Presbyter honestus, habens parochianum quemdam, virum æquè iustum & timoratum, quem Ecclesię suę fecerat matricularium. Hic in magnâ cordis simplicitate Dominum quærebat; & ideò consequutus est quod optabat. Cùm autem prædictus Sacerdos diuina mysteria celebraret, ille matricularius quotidie

fermè videbat infantulum quemdam gloriosum, apparentem super altare. Dumque Sacerdos pacem populo daturus, hostiam sacram more quorumdam oscularetur, ille sacer infantulus Sacerdoti appropiabat, & pacis ei osculum ore propitio porrigebat. Factum est autem vt Sacerdotis illius fabariam, pauperis cuiusdam compatris atque conuicanei sui porca frequenter ingressa, dum eam coercere negligeret, tandem á canibus & clientulis eiusdem Sacerdotis aggressa necaretur. Vnde etiam ambo iurgium conserentes, irati ab inuicem recedunt, & iracundiâ odium pariente, aliquanti dies absque satisfactione prætereunt. Inde Sacerdoti subtrahitur gratia: & iam matricularius ille solitam super illum benedictionem descendere non videbat; vnde secretiùs alloquens. conuênit hominem super damno conscientiæ suæ, sciscitans ab eo quid mali commisisset, & nihilominùs indicans quid diuini muneris amisisset. Qui vehementer exterritus, compatris sui læsionem iacturæ huius causam esse fatetur: cui festinans reconciliari, gratiam quam amiserat vix tandem recipere meruit.

In diebus verò Rogationum cùm clerus & populus processionem longiùs procedendo extenderent, consuetudo erat, vt pausantibus interdum clericis, mulieres vicissim modulando succederent. Porrò prædictus ecclesiæ custos, Domino reuelante videbat in aëre binas bonorum atque malorum spirituum turbas á se inuicem separatas, quæ ipsam processionem indiuiduo comitatu lateratim prosequebantur. Cùm itaque clerici psalmos hymnodiamque repeterent, fugientibus apostatis angelis, boni cominus accedebant, & plurimâ congratulatione

diuinis modulis applaudebant: mulierculis autem nugaces cantilenas reciprocantibus, ſpiritus benigni ſublimiùs euolabant; & maligni propiùs accedentes, cantibus & plauſibus ineptis, miris cachinnationibus illudebant.

CAPVT XXII.

Frater quidam Clareuallenſis, ex Euchariſtiâ perceptâ melleam in ore dulcedinem deguſtare ſolitus; aliquando amico ſeueriùs obiurgato communicans, moleſtiſſimam tanquam abſinthij amaritudinem ſenſit.

XXII. FRATER quidam de Claraualle cùm in quâdam die Dominicâ ſolito more ſacram Communionem acciperet, viſum eſt illi tunc & per totam deinceps diem, quòd fauum mellis dulciſſimum in ore teneret. Sequenti verò Dominicâ cùm ſimiliter accepiſſet Euchariſtiam, per continuum triduum ſimiles expertus eſt gratias. Tertiâ quoque Dominicâ diuinam nihilominùs alimoniam reaccepit, & iam totâ hebdomadâ ſemel indultam ſuauitatem ſentire promeruit. Ex tunc ergo & deinceps, hanc benedictionem dulcedinis multipliciter & multo tempore ſenſit, modò rariùs, & modò crebriùs, prout datori gratiæ placuit. Factum eſt autem aliquando, vt quempiam de amicis ſuis pro culpâ illius obiurgans, iuſtæ inuectionis modum ſupra modum excederet: cumque pacificam Hoſtiam necdum fratre pacificato perciperet, viſum eſt illi quòd amariſſimum abſinthij pabulum inieciſſet. Hæc nobis ſecretiùs is cui

contigerat indicauit: quod quidem verum esse non ambigimus, cùm similem gratiam pluribus & pluries accidisse, hodiéque accidere non ignoremus.

CAPVT XXIII.

Alius frater Clareuallensis, die sancto Parasceues vidit Christum Dominum velut eâdem horâ crucifixum.

XXIII. ESTET alius quidam de filijs eiusdem monasterij monachus, homo ætate & religione prouectus, quadragesimum (ni fallor) annum in Ordine Cisterciensi superprodegiens. Qui dum aliquando sederet in claustro, die sancto Parasceues, librum ante se habens, apparuit illi Dominus Iesus Christus manibus & pedibus in Cruce expansis, ac si eâdem horâ fuisset crucifixus. Quæ scilicet visio felicissima, quanquam breuis & penè momentanea fuerit, adeò tamen manifesta atque efficax exstitit, vt visionis illius deuota memoria de corde videntis ampliùs deleri non possit. Et hunc quidem virum nominatim exprimere possem, nisi ab illo prohibitus essem: quem vtique tantæ puritatis esse cognosco, vt pro animâ suâ non confunderetur dicere veritatem.

CAPVT XXIV.

Seniori cuidam Claræuallis monacho in extaſi apparẽs Chriſtus; Dimiſſa ſunt tibi (inquit) peccata tua.

XXIV. ALIVS quidam eiuſdem loci ſenior, vir religioſus & omni honore digniſſimus, cùm eſſet aliquando poſitus in oratione, factus eſt in mentis exceſſu. Et ecce apparuit ei Dominus Ieſus Chriſtus, & dixit ei; Dimiſſa ſunt tibi peccata tua. Finitâ autem viſione cùm fuiſſet ad ſe reuerſus gratias egit Deo, & conſolatus eſt nimis: erat enim tunc ſollicitus & mœrens pro eiſdem erratibus ſuis.

CAPVT XXV.

Iuuenis monachus malè interpretatus pias lacrymas Abbatis ſui Crucem in Paraſceue adorantis, mox à dæmone de abijciendo habitu monaſtico grauiter tentatur.

XXV. EST QVIDAM venerabilis Abbas de filijs Sauigniaci, homo ſanctus & valde ſpiritualis, cuius nomen aut monaſterium ad præſens dicere nolumus, ne forſitan inde grauaretur. Hunc itaque Dominus tanquam ſeruum fidelem & benè operantem ſæpiùs viſitat, & de arcanis ſuis multa reuelat. Qui dum aliquando in Paraſceue Crucẽ Domini deuotè adoraret, deuotionis ſuæ lacrymas etiam in propatulo cohibere non valebat. Quod videns iuuenis quidam, carnali animo

cœpit

cœpit interpretari lacrymas illas, iudicans hypocritales, & nihil puritatis habentes. Moxque suadente diabolo incidit ei desiderium vehemens, proiecto habitu monachali sæcularem resumere, Crucem sibi assuere, & iter Ierosolymitanum assumere. Hæc eo cogitante, reuelatum est Abbati diuinitus, quid mali iactasset in corde neophyti fratris, ille zizaniorum seminator antiquus. Vidit enim & ipsum inuisibilem aduersarium coram eo stantem, instar alicuius Ierosolymitani, palmâ, perâ, & baculo insignitum, atque sclauiniâ coopertum, qui cum eodem iuuene disputabat, acriterque illi insistens, vsque ad buccam digitum importabat. Peracto itaque diuino officio, sollicitus fuit Abbas eumdem fratrem secretiùs conuenire; præcipiens in virtute obedientiæ, vt diceret quid in illâ horâ sanctissimâ ante Crucem Domini fascinato corde proposuisset. Sentiens autem frater à viro spiritali se deprehensum, verecundè cuncta fatetur, & se deinceps emendaturum humiliter pollicetur. Tunc verò & ipse Abbas eidem fratri quæ viderat, intimare non distulit, eumque de cætero circà cogitationes suas cautum & timidum fecit.

CAPVT XXVI.

Idem Abbas vidit in choro dæmonem, singulis monachis vinum rubens in poculo propinantem: quod vnus ex illis degustans, à spiritu fornicationis exagitatus est.

XXVI. ALTERA autem vice isdem venerabilis vir vidit iterum manifestè dæmonẽ in choro lustrantem, atque in poculo vitreo quasi temetum rubi-

cundum monachis per ſingulos offerentem. Quod dum ſinguli reſpuerent, vnus tantummodò recepit & ebibit; continuòque phantaſticus illuſor euanuit. Conuentus itaque frater ab Abbate, & in virtute obedientiæ coactus vt diceret, quid in illâ tali horâ turpitudinis animo pertractaſſet, confeſſus eſt & non negauit, ſe á ſpiritu fornicationis vehementer tunc fuiſſe tentatum; ita vt apoſtatare, & propriȩ voluptati ſatisfacere iamiamque omnino diſponeret. Tunc indicante Abbate quæ ſibi fuerant reuelata, frater ille compunctus, á malo quod intenderat fortiter reſiliuit, acceptâque pœnitentiâ ſtatuit in corde ſuo firmiter, iam non ampliùs cedere tentatori.

CAPVT XXVII.

Viſus dæmon in ſpecie Simonis monachi, Chriſtianum Conuerſum è monaſterio educit.

XXVII. NARRAVIT mihi Albertus faber, & frater Burlandicurtis, homo bonus & benè credibilis; quia dum ſtaret aliquando ad vigilias in quodam ipſius monaſterij angulo, vidit ſpiritum malignum in ſpecie cuiuſdam monachi, nomine Simonis, de choro monachorum egredientem. Qui cùm ad eumdem angulum veniſſet, Conuerſum quemdam nomine Chriſtianum, qui iuxta eumdem Albertum ſtabat, per cappam apprehendit, & de baſilicâ extraxit. Exiſtimauit ergo de illo frater Albertus, quatinus pro aliquâ inſtanti neceſſitate à monacho fuiſſet eductus. Tranſacto itaque grandi interuallo, & neutro reuertente, cùm prædictum Simo-

nem in choro cantantem aduerteret, ammiratus est vehementer. Cumque adhibito lumine venisset ad eiusdem Conuersi lectum, inuenit eum cum magnâ indumentorum sarcinâ aufugisse. In crastinum uerò cùm prædictum Simonem interrogaret, vtrúmne Conuersum illum de Matutinis extraxisset, ille (vt verè constabat) protestatus est se minimè id fecisse. Posteà verò consumptis omnibus quæ abstulerat, reuersus est ad ianuam ille desertor infamis, & misericordiam vt reciperetur obtinuit. Porrò cùm frater Albertus sciscitaretur ab eo vtrùm vidisset eum qui se de oratorio extraxerat, respondit; Ego quidem neminem vidi: scio tamen quia cùm diutiùs reluctatus essem, tandem á propriâ concupiscentiâ abstractus & illectus, zabulo cessi: sed conscientiâ iugiter remordente, sine grandi timore non recessi. Susceptus itaque miser, cùm iam de cætero stabilem se fore promitteret, iterum eâdem septimanâ retrorsum post satanam se trahentem abire non timuit. Sed mox per ægritudinem validam, ab incessabili Christi miseratione retractus, languidus & miserabilis redijt; denuòque receptus, infra diem tertium confessus & pœnitens obijt.

CAPVT XXVIII.

Monachus Clareuallensis defectionem à proposito cogitans, viso per quietem Sancto Malachiâ, Sancti quoque Bernardi baculo contusus, ad sanam mentem redijt.

XXVIII. QVIDAM de fratribus Clareuallensibus, cùm instinctu diabolico in mente corruptus esset vt iam ad sæculum apostatare disponeret, vidit

in visu noctis Beatum BERNARDVM, Sanctumque Malachiam in dormitorio deambulantes, & eos qui ibi pausabant, visitando benedicentes. Qui cùm in ordine visitationis, ad eius lectulum deuenissent, ait. Sanctus Malachias; Homo iste peruersus nihil omnino boni in corde versat, sed diabolo suadenti iam dedit assensum vt ad vomitum sæculi proximè reuertatur. Quo audito Beatus BERNARDVS dixit ei? Tu ergo fugere quæris? Et quò fugies miser, á facie Domini? Crede mihi, quia malo tuo talia cogitasti. Neque enim delectabit te ampliùs fuga, quando iam euaseris de manu meâ. Et his dictis, cœpit eum crebris ictibus tundere baculo quem tenebat, & ait; Ecce stipendia quæ mereris. Surge nunc, & fuge si poteris. Euigilans itaque frater, inuenit se tunsionibus illis ita dolentem atque confractum, vt in infirmitorium ductus, lecto detineretur. Qui accersito Priore confessus est malitiam quam intenderat, & pœnam quam inde pertulerat. Acceptâque pœnitentiâ perfectè resipuit, & non apprehendit eum vltrà desiderium fugiendi.

CAPVT XXIX.

Quidam Conuersus Clareuallensis, obedientiæ suæ confisus feliciter moritur.

XXIX. CONVERSVS quidam de fratribus Clareuallensibus cùm grauiter ægrotasset, tandem ad extrema deuenit. Introiuit autem ad eum Beatus BERNARDVS gratiâ visitationis, & confortans

illum ait; Confide fili quia iam migraturus es de labore ad requiem ſempiternam, de morte ad vitam. Ille verò cùm ingenti fiduciâ reſpondit; Quidni pergam ad Dominum meum? Verè credo atque confido quia citò viſurus ſum bona Domini in terrâ viuentium. Porrò beatus Pater, vt erat medicus ſapiens, Paſtorque ſollicitus, timens nimirum homini ruſticano, ne tam fida reſponſio magìs de pręſumptionis temeritate quàm de conſcientiæ puritate procederet, ait; Signa cor tuum frater, ſigna cor tuum. Quid eſt quod loquutus es? Vnde tibi ſubripere potuit tantæ præſumptionis audacia? Enimuerò,num tu es ille pauperculus, miſerabilis homo? Quondam fortè ſine caligis & calceis, vel etiam ſeminudus incedere ſolebas: & cùm eſſes forſitan fame & frigore afflictus, confugiſti ad nos,multis precibus tandem aditum impetrando. Nos verò causâ Dei collegimus inopem, & parem te fecimus in victu atque veſtitu, cæteriſque communitatibus, ijs qui nobiſcum ſunt ſapientibus atque magnatis viris, & factus es quaſi vnus ex illis. Quid ergo retribuiſti Deo pro omnibus iſtis? Et ecce, non ſufficit ingratitudini tuæ gratìs accepiſſe tot beneficia de manu Dei, niſi & regnum ipſius hereditario iure vendices tibi, quod nullus Regum aut Principum quantiſlibet auri & argenti ponderibus potuit vmquam acquirere? Ad hæc ille reſpondens,placido vultu & tranquillo animo dixit; Benè Pater cariſſime, benè vtique peroraſti, & vera ſunt omnia quæ dixiſti. Verumtamen ſi iubeas, loquar ad te Dominũ & Patrem meum, & paucis aperiam vnde mihi pauperi & miſello ſuggeri potuit tantæ præſumptionis vel potiùs deuotionis occaſio. Nam ſi vera eſt prædicatio

illa quam nobis crebriùs inculcatis, regnum Dei non carnis nobilitate, non terrenis diuitijs possidetur, sed solâ obedientiæ virtute acquiritur. Hanc vnam lectionem tanquam verbum abbreuiatum á Domino, sedulâ commemoratione retinui, ponens eam quasi signaculum super cor meum, assiduè meditando; & super brachium meum, sollicitè operando. Quærite, si placet, ab omnibus magistris aut socijs, quibus me obsequi ac seruire iussistis, si cuiquam illorum aliquando inobediens fui, si de fratribus meis quempiam verbo aut signo aut quolibet alio modo, quòd in me est, contristaui. Quòd si operam dedi omnibus in Christo obedire, omnibus seruire, omnésque diligere per Dei gratiam, quis me prohibere potest vt de ipsius misericordiâ non confidam? Beatus itaque Pater cùm tale responsum ab homine rusticano accepisset, gauisus est gaudio magno, & ait; Verè beatus es, fili carissime, quia caro & sanguis non reuelauit tibi sapientiam hanc, sed Pater cœlestis ipse te docuit, ipse posuit animam tuam ad vitam, & rectissimo tramite perduxit ad patriam. Iamque securus ingredere, quoniam patefacta est tibi ianua vitæ. Defuncto itaque fratre, & exequijs celebratis, venerabilis Pater de conuersatione fratris sermonem in Capitulo luculentum suâ illâ deuotione & facundiâ perorauit; omnesq; illius exemplo ad amorem obedientiæ mirabiliter animauit. Vehementer namque affectus in responsione illius, & magìs congratulabatur ei super obedientiæ virtutem, & super ipsius animi puritatem, quàm si vidisset eum signis & prodigijs coruscantem.

CAPVT XXX.

In exitu religiosi cuiusdam fratris, auditi sunt Angelorum musici concentus. Boso, vnus de Sancti Bernardi filijs primogenitis, mortuus toto vultu mirabiliter radiauit.

XXX. NON PVTAMVS silentio prætereundum esse virum venerabilẽ Bosonem, genere & moribus insignem. Hic vnus de primogenitis filijs quos beatissimus Pater noster BERNARDVS in Christo per Euangelium genuit, satìs in suâ nobili conuersatione monstrabat, quàm regiâ mammillâ lactatus, & quàm angelicę disciplinę rudimentis ab initio fuerat imbutus. Hic homo patiens & filius pacis, ita benignus, ita mansuetus omnibus apparebat, vt nunquam aliquis nostrûm viderit eum iratum, neque turbatum; sed inter aduersa & prospera tranquillo iugiter animo persistebat. Qui dum esset ætate decrepitus, & ita viribus fractus esset vt baculo sustentante vix posset incedere, nunquam tamen otio indulgere, nunquam corpori quietem impendere acquiescebat; sed semper in horto, vel in domo, vel vbivbi quippiam operis actitans, panem otiosus comedere nesciebat. Cumq́ue vocante se Domino, in pace in idipsum velut obdormiens spiritum emisisset, tantâ serenitate & gratiâ subitò refulsit, tamq́ue mirabili quadam immutatione facies eius glorificata apparuit, vt deuotione omnium attestante, beatorum Angelorum præsentiam, atque ipsius Dei nostri respectum serenissimum ibi adesse nullo modo dubitaremus. Nunquam enim in aliquo

moriente vel mortuo talem transformati vultus claritatem aſpeximus. Iſte ergo vir venerandus cùm aliquando ſecretiùs colloquentes de quorumdam fratrum deſiderabili ac piâ dormitione quam ſæpiùs vidiſſe contigerat, mutuâ collatione inuicem paſceremur, proteſtatus eſt nobis quia in exitu cuiuſdam religioſi fratris, beatorum ſpirituum choros audierunt, ſuaui melodiâ in aëre modulantes, atque ipſius defuncti animam ad gaudia cum gaudio deferentes. Qui quantò ſublimiùs aſcendebant, tantò magìs eorum voces inferiùs rareſcebant; vſquequò tandem aurarum intercapedine nimiâ totus ab aure ſonus excluderetur.

CAPVT XXXI.

Paulò poſt obitum S. Bernardi, quidam ob carnis tentationum vehementiam egreſſum meditatus, illo ſibi apparente confirmatur in propoſito.

XXXI. ALIVS QVIDAM eiuſdem cœnobij frater, vir honeſtus & religioſus mihi de ſeipſo narrauit, cum verecundiâ tamen, quòd ſcilicet in primordio conuerſionis cum anxiè ſtimularetur à ſpiritu fornicationis, deliberauit animo cedere tentatori, & proiecto religionis habitu ad ſæculum reuerti. Qui dum iam opportunitatem recedendi ſollicitè aucuparetur, aſtitit ei per viſionem Beatus BERNARDVS paulò antè defunctus; increpans illius ſocordiam, & arguens ſuper iniquitate quam mente conceperat, & actu perficere ſatagebat. Cui cùm ille reſpondiſſet, ſeſe diutiùs reluctaſſe, & iam tentationis

tentationis violentiam ferre non posse ; ait Sanctus ad illum ; Scito prænoscens , quoniam adhuc multa certamina te manent. Sed age viriliter , & noli deficere, quia Dominus aderit tibi tanquam adiutor in opportunitatibus, vt eruat te. Vnde tibi polliceor quòd si in Ordine vsque in finem perseueraueris, saluus eris. Quòd si forsitan aliquis tibi nocere tentauerit, in die nouissimo ego respondebo pro te, & animam meam pro animâ tuâ ponam. Hac ergo pollicitatione frater ille corroboratus , deinceps á stabilitate suâ moueri non potuit : qui etiam nunc in Ordine complens annum quinquies quinum, viriliter vsque hodie decertat , multâque victoriâ iam potitus , salutem repromissam certiùs opperitur.

CAPVT XXXII.

Galterus frater laicus iubetur per somnium à reuerendâ quâdam puellâ Missam celebrare : quam ille deinde memoriâ retinuit.

XXXII. VESTIARIVS Clareuallensis nomine Galterus, qui ante paucos annos defunctus est, homo erat honestus & religiosus,laicus tamen, atque illitteratus : qui dum aliquando pausaret in lecto , puella quædam reuerenda dormienti apparuit, & ducens in oratorium , Missam cantare præcepit. Indutus itaque sacerdotalibus ornamentis , Missam de Spiritu sancto præ magnâ deuotione per somnium celebrauit. Cúmque euigilasset , eamdem Missam quam antea penitùs(vtpote litteras nesciens) ignorabat , corde tenus sciuit , & eam deinceps per plurimos annos in memoriâ tenuit.

CAPVT XXXIII.

Oranti cuidam Abbati, & alijs nonnullis, miræ ſuauitatis odores naribus, & ſapores palatio infuſi.

XXXIII. QVIDAM venerabilis & religioſus Abbas, cuidam de monaſterijs Sauigniaci in Angliâ præeſſe cognoſcitur, de quo nobis certiſſimè conſtat quòd ſpeciali prærogatiuâ ſanctitatis & gratiæ præditus exiſtat. Qui licèt in ſæculo carnaliter vixerit, poſtmodùm tamen ex toto corde conuerſus ad Dominum, ac toto deſiderio ſuſpirans indeſinenter ad ipſum, Beati Apoſtoli ſententiam meruit in ſeipſo feliciter experiri, quâ dicitur; *Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia.* (Rom. 5. 20.) Nam dum inſiſtit orationi, aſpirante gratiâ supernâ ſentire ſolitus eſt influentem naribus eius peregrini cuiuſdam odoris nectaream ſuauitatẽ, cinnamomi, thuris & balſami, omniumq; odoramentorum fragantiam longè exuperantem. Non ſolùm autem, verùm etiam ſentit faucibus ſuis infundi quaſi cœleſtis mannę dulcedinem, omnem in ſe ſaporem, & omne delectamentum ſuauitatis habentem; quod veluti fons viuus in ore illius ſcaturiens, indeque ad interiora corporis & animæ profluens, vtrumque ipſius hominem dulcore mirabili perfundit & afficit; ita vt ex ſententiâ dicere poſſit; (Pſal. 118. 103.) *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo.* Huic ergo animæ in talem gratiam à Deo receptæ, poteſt etiam non immeritò adaptari ſuaue illud epithalamicum de Canticis canticorum; (Cant. 4. 11.) *Fauus diſtillans labia tua ſponſa: mel & lac ſub linguâ tuâ, odor orationum tuarum ſuper omnia aromata.* Et non ſolùm oranti, verùm etiam pſallenti,

legenti, meditanti, atque operanti, ſemel indulti muneris copia perſæpe refunditur. Hac itaque geminâ benedictione dulcedinis anima illa præuenta á Deo, & nunc vnam, nunc alteram, nunc verò alterutram ſimul experiens, tota in iubilum rapitur, & mirâ iocunditate atque ſuauitate interiùs perfruens, iam veluti primitias quaſdam ex paradiſi delicijs, etiam in corpore corruptibili prælibare cognoſcitur. Hoc autem quod de præfato viro referimus, venerabili ac ſancto Patre Richardo quondam Abbate Sauigniacenſi reuelante comperimus, qui hoc ipſum ſe audiſſe ab eodem teſtificabatur.

Quòd ſi quis forſitan incredibile iudicat, ſciat nos quoque ſimilia de pluribus audiſſe. Verumtamen de ipſis plurimis vnus eſt notiſſimus, de quo indubitanter agnoſcimus quòd hanc eamdem & omnino indiſſimilem gratiam á Deo frequenter accipiat, ſicut ipſo indicante comperimus; cuius vtique aſſertioni nihil minùs omnimodò credimus quàm oculis noſtris: Talem namque ipſius puritatem eſſe confidimus, vt priùs ſeſe gladio tranſuerberari permitteret, quàm in talibus mentiri præſumeret. Quocircà cùm multos atque innumerabiles Sanctos, olim á Deo huiuſmodi gratiam accepiſſe credamus, mirum valdè quòd ab ijs qui eorum Vitas deſcripſerunt, aut raram aut nullam mentionem inde fieri comperimus. Quod duabus ex cauſis eueniſſe conijcimus. Aut enim ijdem Sancti iuxta Prophetam, ſecretum ſuum ſibi cum Deo retinentes, alijs non indicauerunt, aut ipſi forſitan actuum eorum relatores, memoratam gratiam paruipendentes, relatu memorabili dignam minimè cenſuerunt. At mihi pro meo ſapere plurimi conſtat:

neque minoribus donis illud æſtimo comparandum, quod cuicumque vel vbicumque ſuperuenerit, carnalia deſideria potenter exſtinguit, ſpiritualia vehementer accendit, ipſamq́; animam totam igne diuini amoris liqueſcere facit. Præterea verò malignorum ſpirituum fugam inſinuat, ſanctorum Angelorum præſentiam indicat, & præoptatum diuinæ clementiæ reſpectum tam felici quàm veraci experimento denunciat. Quis ergo iam incredibile iudicet, quod de Sancto BERNARDO audiuimus; quia videlicèt Angelum cum incenſario viderit luſtrantem in choro qui orantes atque pſallentes thurificabat, negligentes autem atque ſomnolentos præteribat, cùm videamus idipſum nunc in animâ eiuſmodi, non modò ſpiritualiter, ſed etiam ſenſibiliter fieri? Quemadmodùm enim ſi puella aliqua viſibilis eidem animæ oranti ac ſitienti Deum, quaſi cum thuribulo cœleſti frequenter aſſiſtat, & multorum aromatum incenſa coram facie eius adoleat, ſic illa nimirum tempore viſitationis miris odoribus afflata reficitur; ita vt etiam aërem ipſum quaquauerſum ſe vertat, talibus odoramentis reſperſum inueniat. Felix anima quę non modò in ſeipſâ, verùm etiam in ſuo corpore, quamuìs adhuc corruptibili, iam guſtare & videre meruit quoniam ſuauis eſt Dominus. Felix cui datum eſt ex ſententiâ dicere; *Quàm magna* Pſal. 30.20. *multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abſcondiſti timentibus te.* Verè beatam dixerim animam; peccatricem quidem, ſed confitentem, & verè pœnitentem, quam tu (clementiſſime Ieſu) non modò à peccatis emundas, verùm etiam tuâ illâ ineffabili dignatione toties viſitas, conſolàris, & reficis de illo mannâ abſcondito, quod nemo nouit niſi qui accipit.

CAPVT XXXIV.

Cuidam fratri apparens Beatissima Dei Genitrix Virgo, semel & iterum certiorem illum facit de suâ salute.

XXXIV. NOVIMVS & alium quemdam in eodem cœnobio, religiosum ac deuotissimũ fratrem, Christum ab infantiâ sinceriter diligentem, qui præcipuâ corporis & animæ munditiâ pollet, & speciali morum benignitate cunctis amabilem se exhibet. Iste ergo dum adhuc nouitius esset, & pro salute animæ suæ Dominum & Sanctos eius attentiùs obsecraret, factus est aliquandò in mentis excessu. Et ecce apparuit ei beatus Apostolus Paulus, sacerdotalibus ornamentis indutus, & ait; Noli timere quia salutem quam desideras, pleniùs obtinebis. Hic itaque memoriam beatissimæ Dei Genitricis singulari deuotione semper amplectitur, & multis ab eâdem Dominâ nostrâ consolationibus recreatur. Apparuit autem ei quâdam vice ipsa Beatissima Virgo, quæ manu illius dignantissimè apprehensâ, deducebat eum quadam regiâ viâ. Cumq; venissent ad quamdam imperialem & lucifluam mansionem, Beata Mater intùs ingrediens, iussit exspectare pro foribus, dicens; Hìc te interim manere forìs oportet, quia necdum interiùs admitti idoneus es. Aliâ verò vice apparuit ei nihilominùs eadem misericordiæ Mater, magnificè consolans, & dicens; Viriliter age, & noli timere; quia vbi ego sum, ibi & tu futurus es mecum.

CAPVT XXXV.

Ex Aelredo Rieuallensi Abbate refert de quibusdam sanctimonialibus, in contemplatione extra se rapi solitis.

Aëlredus Ser. 2. in c. 13. Isaiæ.

XXXV. LIBET huic loco inserere narrationem venerabilis Abbatis Rieuallensis, quam ipse in Commentario suo super Isaiæ oneribus edito ponit, itá dicens; Scio, in monasterijs Virginum, quæ sub venerabili, & cum summâ reuerentiâ nominando sancto Patre Gilleberto, vberes pudicitiæ fructus quotidiè transmittunt ad cœlos, quamdam fuisse vel adhuc fortasse superesse Virginem Sanctam, quæ cùm omnem mundi amorem, & carnales omnes affectus, curamque corporis omnem & exteriorum sollicitudinem á suo pectore exclusisset, cœpit quodam mentis æstu & fastidire terrena, & desiderare cœlestia. Accidit autem aliquando, vt cùm more solito orationi incumberet, mira quædam suauitas superueniens, omnes animi motus, omnes cogitationum excursus, omnes insuper spirituales quos circà amicos habebat, exstinxit affectus: moxq; anima eius, quasi omnibus quę in mundo sunt valedicens, rapitur supra se, & ab ineffabili quâdam atque incomprehensibili luce excepta, nihil aliud videbat nisi quod est, & quod omnium esse est. Neque enim lux illa corporea fuit, aut aliqua corporis similitudo: nec distendebatur, nec diffundebatur, itá vt vbique videretur; nec ipsa tenebatur, & tenebat omnia; & hoc miro & ineffabili modo, sicut esse tenet quicquid est, veritas quicquid verum est. Hac igitur luce perfusa, ipsum Christum quem priùs nouerat

ſecundùm carnem, cœpit iam ſecundùm carnem non noſſe; quia Spiritus ante faciem eius Chriſtus Ieſus, in ipſam eam induxerat veritatem. In hoc ergo exceſſu cùm ei hora non parua prœteriſſet, pulſata à ſororibus vix potuit ad corporales quos reliquerat ſenſus redire.

Itaquę cùm hoc ei ſæpiùs contigiſſet, & multùm rogata tandem ipſius modum exceſſus cæteris expoſuiſſet, cœperunt plurimę viſionis huius excellentiam æmulari. Vnde ſe ab omnibus curis, & ſollicitudinibus mundanis abſtrahentes, lacrymis, orationibuſq; continuis vacantes, plures eamdem gratiam ſortitę ſunt; & ita, vt inter ſororum conuenticula ſæpiùs hac luce perfunderentur etiam inuitæ.

Erat ibi Virgo quædam, magnæ diſcretionis femina, quæ omni ſpiritui ſciens non eſſe credendum, totum hoc aut morbo aut phantaſticis illuſionibus credidit aſſignandum, ſororibuſq; quantùm potuit talis viſionis frequentiam diſſuaſit. Inquirenti autem ab illâ quæ in ijs ſuperior habebatur, cur ſibi nihil tale accidiſſet, reſpondit illa; Quia fidem nobis non adhibes, nec in alijs diligis virtutem quam ipſa non habes. Roga (inquit) Deum, vt ſi ex ipſo eſt, mihi hoc ipſum eueniat. Cumq; aliquot diebus oraſſent, & nihil profeciſſent, requiſita iterum quæ ſuprà, & vnde ſuprà, reſpondit; Oportet te (inquit) omnibus mundi huius, cunctorumque mortalium renunciare affectibus, & circà ſolius Dei memoriam occupari. Quid, inquit illa? pro amicis & benefactoribus non orabo? Cui illa; Eo tempore quo volueris ad ſuperiora mentis contemplatione conſcendere, neceſſe eſt vt omnes quos diligis, Deo commendes atque committas, &

quaſi profectura de mundo, omniq; omnino creaturæ valedicens, ad eius quem diligis ſuſpires aſpectum. Adhuc illa non credens rogat vt orationibus eius, ſi ex Deo eſſent iſta, voti ſui mereretur effectum. Nolo tamen, inquit, vt anima mea ità ſuſtollatur, rapiaturque á corpore, vt á mente meâ omnium rerum, maximè amicorum deleatur memoria. Sufficit autem mihi ſcire vtrùm ex Deo ſint iſta. Itaque die Paraſceues cùm anxijs cogitationibus fluctuaret, ſubitò ipſa quam diximus, luce perfuſa cœpit in eam modo ineffabili ſubuehi, & ad altiora ſuſtolli. At illa radiantem in ſe lucem illam inacceſſibilem oculo infirmiori non ferens, ad dominicæ Paſſionis intuitum reuocari ſe vt potuit poſtulauit. Cùm ergo vidiſſet quaſi raptim, id eſſe quod eſt, á ſuperioribus ad inferiora delata, in aliam quamdam ſpiritualem viſionem transfertur; & videt in ſpiritu Dominum Ieſum in Cruce pendentem, confixum clauis, lanceâ perforatum, ſanguinemq; per quinque foramina profluentem, ipſam mitiſſimo oculo reſpicientem. Tum illa reſoluta in lacrymas, & in ſe tandem reuerſa, fidem ſororibus habuit, & ſe huic luci minùs idoneam æſtimauit.

HERBERTI

HERBERTI TVRRIVM SARDINIÆ ARCHIEPISCOPI, DE MIRACVLIS LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

De Dominici apud Vrbem Legionensem solitarij mirâ vitæ asperitate : & de malis ac bonis Spiritibus penè indesinenter illi apparentibus.

IN REGIONE Hiberiæ, haud procul ab vrbe Legionensi constat esse solitarium quemdam, virum sanctitatis excellentissimæ, virum planè Dominicum nòn minùs re quàm nomine, qui non feruore nouitio de mundi conuersatione recenter egrediens, ad pugnam eremiticam prodijt, sed de domo Carrezedæ (quæ est famosum & magnæ religionis cœnobium in illâ regione) vbi sanctissimè fuerat á puero conuersatus, cùm iam prouectæ ætatis & perfectæ virtutis existeret, annuente Prælato tanquam strenuus miles ad singulare certamen egressus est, vt Goliâ prostrato, tandem de

manibus Allophylorum pro centum præputijs quæ promiſerat, ducenta reportaret. Iſte ergo vir frugi atque abſtemius ſub tantâ parcitate victum corporis redigit, vt ſingulis diebus præter Dominicam omni tempore ieiunans, ad veſperũ pane & aquâ reficiatur. Quia verò dentes ei præ ſenio penè omnes elapſi, ſeu laxati ſunt, vt ſolidum aliquid maſticare non valeat, aquâ calidâ vtitur, quâ panem aridum infundat. Interdũ tamen, licèt rariùs accidat, apponitur ei pro pitantiâ magnâ, ſemicrudi oleris aut leguminis tantummodò ſale condita ſuccoſitas, in quâ panis ipſius duritiam molliens glutire præualeat. De cætero carnem, piſcem, caſeum, ouum, oleum, vinum, & quæcumque huiuſmodi nutrimenta, tantâ ſuo corpori pertinaciâ interdicit; vt homo debilis & grandæuus modum diſcretionis in hoc excedere videatur; & propter tolerantiæ huius rigiditatem, à plurimis non carneus homo, ſed quaſi lapideus aut ligneus iudicetur. Cilicij quoque aſperitate, corporis pœnitentiam aggrauat, ne quâ victus ſiue amictus ſuauitate caro laſciuiẽs inſoleſcat.

Porrò quietem ſolitudinis ob contemplationis ſtudium adeò ſectatur & diligit, vt omnium ferè hominum, præcipuè ſæcularium frequentationes & colloquia magnopere fugiat, & menſe aliquoties integro, vel quantùm ampliùs poteſt, á confabulatione mortalium, causâ diuinę collocutionis abſtineat. Quem ſi grauis neceſſitas tandem loqui compulerit, ab otioſis & non neceſſarijs ſemper ſollicitè caueas, breuiloquus eſſe contendit, ſæpiuſque ſermonem orditum præcidere quàm prętexere ſatagit. Moxque recluſo cauernæ in quâ ſe viuum ſepeliuit, oſtiolo, mundo nihilominùs oculos claudit, & ita protinus in

id ipſum obdormit & requieſcit. Mirâ namque & inenarrabili iocunditate (ſicut ab eius ore audiui) in illo ſilentio fruitur, & mens eius ſemper in Deo, ſemper in cœlo cum Angelis & Sanctis ſpeculando deliciatur, & perennium bonorum quadam primitiali dulcedine (quam pauciſſimi credunt, & multò pauciores in præſenti tempore ſentiunt) velut ab vbertate domus Dei, & torrente voluptatis inebriatur. Iam verò centenaria & millenaria, veniarum, quibus ſupplicando & orando Deum, quotidie ſe affligit, quis enarrare ſufficiat? Præterea quoque inprætermiſſa vigilandi, orandi, pſallendique inſtantia, in quâ ſeipſum martyrizando, hoſtiam viuentem, ſanctam, & Deo placentem quotidie exhibet, nec facilè dici, nec facilè credi poteſt. Nam præter quotidianam diuini officij penſionem, quam die noctúque regularibus horis tripliciter aut quadrupliciter reddit; ex quo ad vigilias ſurgit, pſalterium integrum antelucano tempore deuotione incredibili decantare, vel potiùs deplorare conſueuit. Quid enim aliud dicere poſſim, cùm tota illius oratio, atque cantatio, vel etiam confabulatio, igne caritatis in altari cordis ſemper ardente, ſine lacrymis & ſuſpirijs eſſe vix poſſit? Multos ſiquidem virtutum viros Deo donante cognoui, ſed (vt verum fatear) in nullo mortalium talem & tantam compunctionis gratiam vidiſſe me memini, ſicut in iſto homine Dei.

Sæpiſſimè verò accidit, vt orando ſiue pſallendo, ignitum vehementer eloquium Dei ſentiens, repentè totus igneſcat, & á fundo cordis ardentiſſima ſuſpiria trahens, vi compunctionis obſtante cogatur intermittere

quod dicebat, & vacate gemitibus inenarrabilibus, quibus anhelo ſpiritu vehementer exæſtuat. Tunc verò creſcente in camino pectoris eius, diuini amoris incendio, ſanctarum quoque virtutum ibidem deſideria vſquequaque ferueſcunt, & quaſi de cacabo bulliente inundantes lacrymæ foràs vberiùs erumpunt. Quemadmodùm enim mater affectuoſa, vnicæ prolis quam tenerrimè diligebat, occiſum, immoderato luctu & eiulatu plangere ſolet; ita vir iſte perfectus defectum ac ſterilitatem animæ ſuæ quam reputat, exilij quoque præſentis prolongationem quam moleſtiſſimè tolerat, necnon & diuturnam à Chriſto ſeparationem, quem ardentiſſimè amat, ægro animo ferens, miſerabili planctu atque rugitu lamentatur & deflet. Hæc ergo tempeſtas commotionis magnæ, quam tumultus interioris quaſi gemitus, & ſingultus cum diluuio aquarum multarum, exteriùs indicant; cum ita fuerit ſuſcitata, vix per multum temporis ſpatium ſedari poteſt. Et quod ampliùs eſt mirandum, hoc non ſemel, aut ſecundò, ſed multis vicibus in die ſimul & nocte, ſiue oranti, ſiue legenti, ſiue colloquenti, ſeu quidpiam aliùd agenti contingere ſolet. Quod cùm ego ſæpiùs cernerem (ſiquidem datum eſt mihi diuinitùs virum illum Dominicum vidiſſe frequenter, & familiariter cognouiſſe): cùm ergo inſpicerem talia, vellem nollem totus in lamentum & fletum cum illo reſoluebar: nimirum obſtupeſcens atque admirans ſupra modum, quomodò ſenile fractumque corpuſculum tot & tantis ieiunijs, vigilijs, cæteriſq; laboribus exhauſtum, tantæ cordis contritioni, tantæ lacrymarum effuſioni ſufficeret; præſertim cùm ab ineunte conuerſione ſuâ dicatur id

ipſum ferè ſemper egiſſe, quòd vix aliquis creditur vel per modicum tempus facere poſſe. Sed luce clariùs patet quia virtutum omnium Deus, qui tam mirabilem compunctionis gratiam deuotæ animæ contulit, ipſe etiam corpori feſſo ac defæcato, vt eidem dono ſufficiat, non minore miraculo, idonei roboris valentiam indulſit. Tranſactâ autem horâ contritionis & anxiæ lamentationis, redit iterum ſerenitas cordis. Et factus in mentis exceſſu, iocundâ Dei pręſentiâ per contemplationem ſuauiſſimè fruitur. Sic ergo famulus Chriſti, modò calamitatem propriam intuens, modò diuinam bonitatem inſpiciens, viâ regiâ tutiſſimè ſemper incedit, vt neque tentationum moleſtijs deijciatur, nec virtutum ſucceſſibus extollatur.

His igitur de ſancti viri conuerſatione breuiter inſinuatis, videndum eſt quibus aduerſarijs iugiter impugnetur, quibusque auxiliarijs mirabiliter roboretur. Nam ſicut eidem piè in Chriſto viuenti nunquam deſunt tribulationes, ita & per Chriſtum ſemper in eo ſuperabundant conſolationes. Quadam itaque nocte dum adhuc in monaſterio habitaret, ſurgens ad vigilias fratrum, ſolito more venit in chorum. Et ecce inuenit ſpiritum immundum in ſtallo ſuo, ſimilantem fratri qui iuxta ſe manebat in choro: quem cùm eſſe putaret, innuit ei vt dato ſibi loco, in aliud ſtallum ſeſe transferret. Quòd cùm diutiùs faceret, & ille non moueretur, tandem ſubſtomachans tædio, protensâ manu tetigit eum, vt quaſi non videntem ad ſe conuerteret, & abire faceret in locum ſuum. Et apprehendens eum per veſtimentum, cùm aliquantulùm traheret ad ſe intuendum, protinus ille malignus

euanuit, & redijt ad nihilum quod nihil ante fuit.

Alio quoque tempore cùm esset in itinere, occurrerunt ei tres spiritus nequam, quasi latrones gladijs accincti, qui arcus etiam & sagittas manibus gerentes, ad feriendum ac diripiendum videbantur esse parati. Volebant enim (vt arbitror) Dei hominem deterrere, territumque in fugam conuertere. Quos cùm ille vidisset, arbitratus esse sicarios, aliquantulùm timuit, non tamen ab itinere deflexit, aut restitit. Et cùm propiùs accessisset, protinùs ab oculis eius phantastici prædones euanuerunt.

Innumera sunt eiusmodi ludibria atque molimina, quibus eum fallaces & erronei spiritus quotidie irritabant. Sæpe (cùm esset in speluncâ suâ) laruali effigie apparẽtes, aut etiam inuisibili modo circà illum grassantes, modò terrores incutiebant, modò verbera inferebant. Sæpe nocturnis horis, dæmonum globus acsi turba latronum, subitò irruentes, & velut effractis foribus tumultuosè ingredientes, cum furore ac strepitu grandi in eum efferabantur; sed signo Crucis armato nocere non permittebantur.

Factum est autem aliquando cùm sederet in diuersorio suo, vt erectis in cœlum obtutibus contra radium Solis, ipsius iubar attentè intueretur. Et ecce leuiathan ille tortuosus, in specie draconis ardentis apparens, ac per eumdem Solis radium descendens, subitaneo lapsu irruit in faciem eius, tanquam viuum deuoraturus. Quod cùm ille cerneret, tremefactus in visu luridi anguis, totus inhorruit, ac penè exanimatus, nomen Christi anhelis vocibus inclamitabat, & Crucis dominicæ vexillum ferali bestiæ opponebat: quæ cœlesti virtute repulsa,

cùm eum lædere non valeret, importunè tamen circà illius faciem volitabat, & ei tergiuersanti vndique acriter imminebat. Cúmque vir sanctus proteruiam dæmonis declinare non posset, claudebat oculos, & vultum vestibus operiebat, nec tamen aliquid inde proficiebat. Quod enim dictu mirabile est, larualem illam effigiem ita palpebris obductis, sicut apertis oculis intuebatur; nec aliquo vestimentorum obice, natura illa subtilis ac penetrans arcebatur. Cùm ergo videret quòd aspectum belluæ terribilis non liceret effugere, tandem aperiens oculos, liberè videre permisit quod aliquo modo non poterat non videre. Ecce autem & alij atque alij dæmones, serpentibus & varijs animantibus similes, cateruatim apparuerunt, totúque domicilium á summo vsquedeorsum protinus impleuerunt. Quorum omnium tanta erat in quantitate disparitas, in qualitate diuersitas, atque in formâ deformitas, vt enarrari nullatenus queat. Igneus autem color multis eorum inesse parebat. Tunc irruentes in hominem Dei, circumdederũt eum sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis; iracundis motibus impetentes, & verberibus multis afficientes. Sed quamuìs ignei viderentur, vim tamen vrendi habere minimè ab eo sentiebantur. Cùm enim circà illum rotatu girouago, & mobilissimo discursu per aërem oberrantes, sæpissimè capiti & corpori eius illuderent, atque in ipsam faciem frequenter impingerent, multis quidem modis Dei famulum affligebant, minimè tamen (vt dictum est) vstione aliquâ cruciabant. Posteà verò cùm vir sanctus vsque ad ostium foràs procederet, vt ab eorum infestatione paululùm respiraret, apparuerunt ei nihilominùs infinitæ

dæmonum multitudines, conglobatis turbinibus in aëre peruagantes, & quaquauersum á terrâ vsque ad cœlum vniuersa replentes. Erant autem & isti tantâ inæqualitate dissimiles, tantâ enormitate terribiles, tantâ que informitate deformes, vt tot monstrorum manerias, tot furiarum laruas humanus omnimodò sensus ferre non posset, nisi eum virtus vranica defensaret.

Dicebat verò prædictus vir (quod prætermittendum non est) quia videlicet spiritus immundi formas illas spiritales, in quibus ab eo semper in aëre videbantur, pro signo Crucis non deponebant: eas autem in quibus se phantasticè transformabant, ad signum vitæ protinùs exuebant. Ab illo igitur die vsque in hodiernum, ille Dei famulus visionem huiusmodi quotidie, vel potiùs totâ die videre vigilando non destitit, tam die quàm nocte, tam in tenebris quâm in luce, tam clausis oculis quàm apertis. Verumtamen terrores & afflictiones quas ab eis in primordio ægrè sustinuit, iam per Dei gratiam funditus euasit. Et quamuìs in circuitu eius semper impij ambulent, & tanquam apparitores improbi sese illi visibiliter atque impudenter ingerere non cessent, adeò tamen nunc eorum peruicacem instantiam vilipendit, vt multò plus á pulicibus atque á muscis volitantibus metuat, quàm ab illis.

Nam quia veraciter scriptum est; *Immittet Angelus* Psal. 33. 8. *Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos*, ille magni consilij Angelus, ille virtutum cœlestium Dominus, cùm deuotum sibi militem in tantâ malignorum congressione aliquamdiu probari permisisset, tandem misericordiá motus delegauit de exercitu cœli auxiliarios fortes

fortes, quorum beatâ præsentiâ roboratus, amodò securus in acie dimicando persisteret. Igitur aperti sunt oculi eius, & vidit innumeram Angelorum atque Sanctorum multitudinem iuxta se astantem, atque immenso lumine coruscantem. Quos vbi conspexit, exultauit in gaudio magno, & gratias agens Deo ait intrà se; *Verè castra Dei sunt hæc. Et nunc experimento didici quia Dominus mecum est tanquam bellator fortis.* Iam si diaboli castra consistant aduersùm me, non timebit cor meum. Dominus enim mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos. Ab illo itaque tempore iidem non cessant luciflui spiritus hunc Dei famulum dignantissimè visitare, & magnis consolationibus ineffabiliter recreare. Modum verò apparitionis istius, in quibus videlicet corporibus aut formis eos conspicere meretur, nunquam mihi voluit euidenter exprimere, etiam obnixè rogatus. Valde namque suspectum iactantiæ vitium semper habebat, & ob hoc etiam ista in timore & tremore cum multis lacrymis proferebat, ne subripiente aliquâ vanitate Deum offenderet, & ipsius gratiæ detrimentum vel ex modicâ parte sentiret. Illud tamen apertè dicebat, quia iocundam eorum visitationem atque præsentiam in magni luminis claritate frequenter ac penè iugiter suscipiebat. Vnde etiam in loco obscuriore solitus erat orare frequentiùs, eo quòd istâ luce (quasi indifferenter, siue clausis siue apertis oculis aspiciebat) copiosiùs ibi perfunderetur. Hoc etiam mihi vir sanctus innotuit, quia idem Dei omnipotentis mirabile donum, quod iam per annos plurimos obtinuerat, nunquam apertè alicui anteà reuelarat. In quo etiam magna ipsius apparet humilitas, qui ad reprimendum

Gen. 32. 2.
Ierem. 20. 11.

cenodoxiæ morbum, ita diuturno silentio pressit tantæ eminentiæ donum.

Quid ergo dicamus, fratres? Quid putamus quantæ sit dignitatis & gratiæ, hominem adhuc corruptibili carne circumdatum, in prospectu suo bonorum & malorum spirituum præsentiam semper habere; illos á dextris ne commoueatur; istos á sinistris ne fortè extollatur. A sinistris est virga correctionis vnde erudiatur, à dextris est baculus sustentationis vnde roboretur. In malis agnoscit quid improbandum sit, & quid fugiendum; in bonis intelligit quid amandum sit & quid appetendum.

Sciendum verò est quia vir iste (sicut ab eo partim accepimus, partim experimento cognouimus) hanc spiritalem habet á Deo gratiam, vt prophetico spiritu multa præuideat, & vix circa se præcipuum aliquid agatur, quod non sibi anteà diuinitùs reueletur. Adeò namque iam per Spiritum sanctum serenata est conscientia eius, & natura ipsius corporis defæcata, vt etiam soporatus, aut partim aut nihil phantasmaticæ perturbationis atque illusionis sentiat; & vix quicquam aliquando somniet, quod ei aliquid non portendat. Præterea silendum non arbitror quòd isdem Dei famulus instar illius qui ait; secretum meum mihi, secretum meum mihi, auditati meæ verbum quoddam arcanum quasi ad odorandum apposuit, quod tamen ad gustandum exponere noluit. Siquidem innotuit mihi, scire se hominem, qui iam per triennium integrum de cœlo accipiebat diebus singulis rationem. Cumque rogatus multùm, tandem se hominem illum esse fateretur, perrexi etiam quærere cuiusmodi ratio erat illa quæ sibi cœlitus mittebatur. Ipse verò respondit,

ſermonem hunc eſſe profundum & clauſum, nulliq́ue ab eo in præſenti abſque Dei nutu aperiendum. Hoc autem vnum exiſtere, quod in donis ſpiritualibus ſibi collocatis primum & maximum reputabat, & vnde ſe Deo magìs obnoxium iudicabat.

Hæc de ſancti viri conuerſatione mirabili, prout in eo videre vel etiam ab ipſo audire meruimus, ſimplici narratione perſtrinximus. Nec dubium quin alia ſint multa, & multò forſitan mirabiliora magnalium eius inſignia, quæ relatu memorabli digniſſima forent, ſi aliquo modo ſciri potuiſſent. Quis enim æſtimare ſufficiat, quantis ille quotidie virtutum ſucceſſibus prouehatur, quantis in animâ ſplendoribus repleatur, quàm denique noua atque ammiranda de die in diem viſu & auditu percipiat, qui præſentis ſæculi affectu & vſu penè depoſito, iam inuiſibilis mundi & alterius ſæculi quodãmodò capax, atque inhabitator efficitur; & cum incorporeis naturis quaſi corporaliter conuerſando, rerum inuiſibilium certitudinem oculatâ fide comprehendit, & ſenſu corporis experitur? Verè beati omnes qui timent Deum. Verè felices qui in eo confidunt. Et nunc in iſto homine Dominico manifeſtè cognoſcimus, quoniam gratia & miſericordia Dei eſt in Sanctos, & reſpectus in electos illius.

CAPVT II.

Nouitio cuidam Clareuallensi apparens Christus Dominus, ipsi, & vni ex eius socijs benedicit; tertium nomine & re Malignum præterit, qui post triduum ab Ordine defecit.

II. FRATER quidam religiosus, & magnâ præditus gratiâ, nomine Ansulsus, cùm adhuc esset in Claraualle nouitius, vidit in visione apparentem sibi Dominum nostrum Iesum Christum in Cruce. Erant autem (vt sibi videbatur) ibidem alij duo nouitij, qui secum adhuc erant in probatione. Cùm ergo suppliciter adorasset, ille misericordiâ motus respexit & benedixit eum, & alterum etiam cum eo supradictorum nouitiorum. Quod cùm ille vidisset, cœpit eum rogare vt & tertium illum simili modo benediceret. Respondit autem Dominus nequaquàm illum esse benedicendum, sed magìs ad massam pertinere maledictorum. Post diem itaque tertium tertius ille neophytus vt tristem sui nominis etymologiã malè gerendo exprimeret, (Malignus siquidem vocabatur) Ordine derelicto reuersus est ad vomitum vitæ sæcularis, & factus est apostata vilis. Reliqui autem duo, qui á Domino benedici meruerunt, ipso miserante benedictionem hereditate possidebunt. Quorum scilicet prædictus Ansulsus iam sancto fine quieuit: alter verò quia ad sortem benedictorum pertineat, in proposito suo iuste & piè perseuerando declarat. Hanc autem visionem suam quam præmemoraui, ipse mihi qui viderat indicauit.

CAPVT III.

Postridie Paschæ monachus quidam Clareuallensis, dum esset in choro, vidit in sublimi fulgentem è medio dexteram, quæ signo salutiferæ Crucis semel atque iterum in aëre depicto psallentibus benediceret.

III. NOVIMVS & alium quemdam in eodem monasterio fratrem, qui vidit huiusmodi visionem; sed vtrùm dormitans aut vigilans viderit, nescit; magis tamen vigilando & in extasi positus vidisse se credit. Igitur secundâ feriâ Paschæ cùm esset ad vigilias in choro Clareuallensi, facta est super eum manus Domini. Et ecce sursum in aëre contra medium chori, apparuit ei dextera refulgens atque gloriosa, quæ præsentem familiam confitentem nomini eius sancto benedixit, & Crucis benedictæ signaculum semel ac secundò super eam impressit. Spiritus autem reuelans mysteria loquebatur in corde videntis, atque dicebat; Istud est brachium dominantis; ista est dextera Dei omnipotentis.

CAPVT IV.

Cum Gaufrido conuertitur in Claraualle Andreas ex Archidiacono Virdunensi, vir nobilissimus & delicatissimus: cui de perseuerantiâ desperanti visa sunt pisa exquisiti saporis, quamuis aquâ dumtaxàt & sale condita essent.

IV. EADEM itaque die conuersus est ibi vir nobilissimus, Andreas nomine, Virdunensis Archidiaconus, qui causâ visitationis illuc aduenerat, nec tamen

aliquod ad præsens conuertendi propositum habebat. Sed cùm orationum suffragia petiturus, Capitulum introisset vidit sanctæ illius multitudinis ordinem, & velut angelicam conuersationem, compunctus est vehementer, & insiliente subitò in eum Spiritu Domini, illicò in virum alterum mutatus est: tantóque feruore mundum deseruit, vt ne ad horam quidem vel pro amicis salutandis, vel pro domo rebusque disponendis ad suos remearet; sed in continenti omnia, rumpendo magìs quàm soluendo reliquit, vt Christo citiùs adhæreret. Vt autem gemina Crucis impressio euidentiùs appareret, alius quidam clericus, Gaufridus nomine, cum eo se reddidit; genere quidem humilior, sed probitate morum & generosâ conuersatione forsitan non inferior. Ambo igitur intrantes, ambo in ordine perseuerantes bonam militiam militarunt, atque consummato certamine, benedictionis æternæ participes existunt. Sciendum tamen quia præfatus Andreas multa in probatione sustinuit tentamenta. Erat enim quasi tenerrimus ligni vermiculus, mollis & delicatus nimìs; vtpote qui á matris vtero fuerat enutritus in inuolumentis & curis multis. Cumq; teneritudinem pristinæ conuersationis ægrè dedisceret, & nouiter inchoatæ laborem nimis arduum reputaret, cogitauit vt Loth quia egressus de Sodomis, non posset animam suam in monte saluare; vnde & proposuit ad aliquem remissioris obseruantiæ Ordinem declinare. Quod cùm Abbati loci domno Roberto iam sæpius indicasset, tandem vnâ die victus á pusillanimitate spiritus & tentatione, dedunciauit ei quia iam nullo modo poterat ampliùs sustinere. Tunc Abbas precibus ac blanditijs

multis extorsit ab eo vt sibi ipsi vim faceret, & vsque in diem tertium solummodò sustineret. Quo vix tandem impetrato, orationem statuit in Conuentu fieri ad Deum pro eo.

Eâdem itaque die cùm isdem nouitius ad mensam accederet, pisorum edulium appositum reperit; quod genus leguminis ita pre cæteris omnibus fastidire solebat, vt etiam nauseam ei interdum prouocaret. Quod cùm gustare cœpisset, mirabilem quamdam in eo comperit suauitatem, ita vt carnium esum saporis illius præstantia vinceret. Quod vbi persensit, arrepto protinùs cochleari admouit propiùs & catinum; moxque oblitus parsimoniæ, coctionem leguminis vorauit vsque ad fundum. Inter edendum autem digitum frequenter in ore ponebat, existimans se deprehendere posse cremia lardi, in quo legumen idem frixum esse putabat. Finitâ autem refectione festinauit Abbatem sollicitè percunctari, vtrùmnam præcepisset pulmentum illud sagimine vel quâuis aliâ pinguedine propter ipsum ex industriâ condiri. Illo verò negante, conuenti sunt etiam super hoc pulmentarij. Tunc & ipsi protestati sunt in veritate, se nihil in eo præter salem & aquam apposuisse. Quo audito neophytus ille diuine circà se visitationis miraculum letus aduertit, & gratias agens Deo, deinceps á proposito Ordine moueri non potuit. Cumque secundâ & tertiâ die & multo posteà tempore predictam suauitatem in eiusmodi cibarijs persentiret, tandem magistrâ experientiâ didicit quia potens est Dominus cùm voluerit ad consolationem seruorum suorum, eamdem saporis gratiam conferre leguminibus & oleribus, quam carnibus & piscibus indidit.

Vnde & sæpe dicebat quòd magis nunc delectabatur in comestione pisorum & olerum, quàm anteà faciebat in comessatione altilium & venationum.

CAPVT V.

Quidam Clareuallensis monachus à Christo Domino sibi apparente benedicitur.

V. FRATER quidam eiusdem cœnobij cùm se ad quęrendum Dominum magno desiderio conuertisset, vidit illum aliquando sibi in visione apparentem. Sollicitus autem de suâ salute flagitabat obnixè salutiferam eius bedictionem, dicens; Obsecro (Domine) benedic mihi vt saluus fiam. Et benedixit eum in eodem loco. Quod cùm ille vidisset, gauisus est gaudio magno. Et amplexatus beatissimam manum, à quâ benedici meruerat, cum ingenti deuotione osculabatur eam, atque dicebat; Domine Iesu Christe, gratias tibi ago quia benedixisti mihi, & saluus ero.

CAPVT VI.

Odor ac sapor mirabilis, cum cælesti visione cuidam fratri Clareuallensi infusus.

VI. IN SVPRADICTO quoque monasterio nouimus existere quemdam monachum, valitudine acutâ olim grauiter laborantem. Qui priusquàm ad diem criticum peruenisset, factus est in agone & per dimidium

dimidium ferè noctis quasi extra se fuit, multa videns & audiens quæ modò longum est replicare. Eâdem verò nocte defunctus est ibi quidam adolescens religiosus, miræ mansuetudinis ac patientiæ monachus, qui languore maximo cruciatus, quamplurimis annis durum ac diuturnum martyrium duxit. Hic itaque moriens, & flatum nouissimum diutiùs protrahens, præ acerbitate doloris crebros gemitus plangendo emittebat. Porrò prædictus æger cùm eum plangentem audiret, dicebat intrà se: Planctus ille citiùs conuertetur in cantum, & doloris istius extrema iamiamque occupabit gaudium sempiternum. Cùm hæc & similia cogitaret, en quasi persona quædam inuisibilis ante lectulum eius assistens; & diutissimè commanens, ad singulos ferè planctus quos ille moriens emittebat, mirabili atque inexpertâ quadam fragrantiâ ac suauitate nares eius & fauces vberiùs indulcabat. Tunc verò sentiebat quasi quamdam cœlestem virtutem, sensibiliter ac manifestè in seipsum introeuntem, & penetralia cordis eius suauissimè perungentem. Cùm hæc ergo diutiùs fierent, ecce repentè apparuit ei quædam apertura in cœlo, per quam videbatur sibi videre vsque ad tertium cœlum. Et facta est in auribus eius vox clamans, & dicens de excelso; Sileat omnis terra, discedat omnis malignitas; Christus venit. Tunc ergo visum est ei, quòd Dominus Iesus Christus ibi descenderet, ac totam domum illam suâ benedictione repleret. Ipse verò tantâ suauitate & gratiâ perfusus est, vt se in paradiso esse reputaret, & diceret; Domine Deus noster, en ista vita æterna quam nobis promisisti. Hæc est illa felicitas, illa suauitas, quam in tuâ dulcedine præpa-

rasti. Et nunc si reuelatis oculis, bonum istud quod sentio, & quod teneo, mihi videre ac semper habere liceret, iam gaudium meum plenum atque perfectum esset. Mox imminente exitus horâ, pulsata est tabula: & conuenientibus cunctis ad fratris exitum muniendum, assumpta est anima illa, atque liberata corpore mortis huius, & æternâ lætitiâ subintrante fugit ab eâ dolor & gemitus. Credo, & verè confido, quia non dedignatus est eam introducere in requiem suam, qui propter eam ad terras venire dignatus est Iesus Christus Dominus noster.

Dum autem corpus ipsum sepulturæ traderetur, alius quidam frater religiosus atque deuotus, reuelante Deo apertis oculis (sicut ipse protestatus est nobis) quasi quoddam feretrum vidit de monumento procedens, sursum ad æthera tendens. Porrò prędictus ęger ab illâ valitudine Deo volentę conualuit, & ex ijs quę acciderant, magnificè consolatus gratias egit. Vt autem de illâ reuelatione quam in abitu fratris acceperat certior fieret, processu temporis collatum est cœlitus ei vt ipsam benedictionis dulcedinem, quam tunc in odore aut sapore prętantissimo fuerat expertus, postmodùm post dies & annos plurimos non quidem continuè, sed tamen frequenter atque copiosè sentire mereretur, prout ille benignus ac suauis Spiritus, qui vbi, & quando, & quantùm vult spirat, pauperi suo misericorditer infundere dignabatur. Et non modò per somnium, aut per excessum, sopitis vel attonitis sensibus corporis (vt in illâ forsitan agoniâ contigerat) sed corpore vigilante sensuque vigente, orando, psallendo, legendo seu quidpiam aliud agendo, eamdem suauitatis gratiam diuinitus sentiebat.

CAPVT VII.

Videt nouitius in Claraualle Beatam Mariam Magdalenam ante altare stantem: ei verò negatur ad præsens visio Beatissimæ Dei Matris.

VII. FRATRI cuidam religioso atque deuoto, dum adhuc nouitius esset in eodem cœnobio, datum est videre in spiritu Beatam Mariam Magdalenam, splendido vultu & habitu ante altare stantem. Quâ visâ, repletus est frater ille lætitiâ magnâ. Cumque cogitaret animo, optando & supplicando, vt ei Beatissima Dei Genitrix visibiliter monstraretur, facta est vox ad eum in ipsâ visione, dicens; Nosse te conuenit, quia necdum idoneus es ad eam intuendam. Satage ergo & perfice quantùm poteris vt eam quandoque videre merearis.

CAPVT VIII.

Oratio coniunctis, aut expansis manibus, aliquot Christi apparitionibus comprobatur.

VIII. ALIVS verò quidam in eodem loco nouitius frater, cùm ex toto corde Dominum quærere proposuisset, solitus erat vbi opportunè potuisset, coniunctis siue expansis manibus frequenter orare. Quâdam itaque nocte in principio vigiliarum, cùm esset in choro, clausis oculis, manibusque protensis ad Deum intendens, subitò affuit ibi Dominus Iesus Christus loquens ad eum,

& dicens; Porrige mihi manus tuas. Ad hanc itaque vocem cùm aperuisset oculos frater ille multùm obstupuit, & vtrum dormiens an vigilans hoc audisset, non facilè discernere potuit. Ex hac autem voce multam deuotionem atque feruorem mente concipiens, ipsam formam orandi seruare deinceps sollicitus fuit. Post aliquantùm verò temporis cùm iam monachus factus, in quodam eiusdem ecclesiæ angulo foret, intento animo iunctisque manibus stans & orans, subitò fuit in spiritu: & ecce affuit ei Dominus Iesus Christus suppositis atque expansis manibus suis manus illius suscipiens, & quasi ad professionem admittens. Quo facto cùm fuisset homo reuersus ad se, gauisus est gaudio magno valde. Iamque felici doctus experimento, certissimè credidit, vbique diuinam esse præsentiam; maximè verò vbi (vt ait Sanctus BERNARDVS) siue orando, siue psallendo assistimus.

CAPVT IX.

De quodam adolescentulo Alemãno, qui in Claraualle ad vitam monasticam mirabiliter conuersus, egregiâ sanctitate, & diuinis manifestationibus clarus fuit.

IX. EGREGIVS quidam adolescentulus de partibus Alemanniæ oriundus, studiorum gratiâ, comitante didascalo suo Parisius adibat. Qui cùm transitum haberent per domum Clareuallensem, magister ille videns loci conuentum, & ordinem, nescio quo Dei iudicio compunctus ad horam, petijt & obtinuit vt susciperetur ad conuersionem. Cumque rogaret adolescentulum vt

ſecum remaneret, penitùs non acquieuit : multùm ſiquidem abhorrebat á conſortio, etiam & colloquio Ciſtercienſium monachorum; ſæpiusq́ue rogauerat Dominum, nunquam ſibi dari ad Ordinem illum velle conuerti. Proinde roganti magiſtro, & fratribus monaſterij adhortantibus eum, durâ ceruice reſiſtens, nullis prædicationũ machinis poterat expugnari. Eâdem igitur nocte dum eorum monita mente reuolueret, facta eſt vox diuinitus ad eum, dicens; Si hinc receſſeris, & Pariſius veneris, vſque ad Pentecoſtem morieris, & ſine dubio morieris. Ad hanc itaque vocem iuuenculus ille multùm obſtupuit; necdum tamen potuit duritia cordis illius emolliri.

Porrò ſequenti nocte cùm ſopori membra dediſſet, videbatur ſibi eſſe demerſus in limo putei profundi. Cumq́ue deſperatus ibidem iaceret, ſubitò apparuit deſuper ad horam putei Beatus Iohannes Euangeliſta, in vultu & habitu Beati BERNARDI, cum alio quodam Sancto, cuius nomen excidit mihi, qui & ipſe ſimillimus erat cuidam religioſiſſimo viro nomine Gerardo, portario Clareuallenſi. Quos cùm ille vidiſſet, rogabat obnixiùs vt ſui miſererentur. Cui Beatus Iohannes reſpondit; Tu ſano conſilio acquieſcere contemnens, opem flagitas á nobis? Cumq́ue ille promitteret, ſe eſſe facturum quicquid ei placeret; Vis ergo, inquit, fieri monachus in monaſterio Clareuallenſi? Etiam, Domine mi; libentiſſimè volo. Quod cùm firmiter pollicitus eſſet ſeſe citiùs impleturum, protinùs eductum de profundo liberum abire dimiſerunt. Manè igitur facto poſtulauit præſentari quantociùs Beato BERNARDO. Quem cùm anteà non vidiſſet, continuò illum in vultu & habitu deprehendit;

ipſum eſſe pro certo recognoſcens, quem in nocte tranſactâ, ſub conditione conuertendi, liberatorem habere meruerat. Proinde miratus vehementer atque compunctus, protinus eidem ſancto viro ſe reddidit; á quo benignè receptus, mox in ætate teneriori, grauitatis & ſapientiæ canos cunctis mirantibus induit. Porrò prædictus magiſter eius à propoſito bono citiùs corruens, & eumdem ſecum euertere ſatagens, fundatum in Chriſti amore iuuenculum mouere non potuit.

Hic ergo delicatus atque tenerrimus adoleſcens cùm eſſet annorum quatuordecim, manum ſuam ad fortia mittens, lætantibus Angelis atque hominibus iugum Chriſti portandum aggreditur, & quaſi agnus ad aratrum ſuſcepti Ordinis applicatur. Sed mox miſerante Deo iuuenci fortitudinem induens, & agni manſuetudinem retinens, tantâ chariſmatum eminentiâ á primis annis enituit, vt conuerſationis ipſius elegantiâ atque fragrantiâ contubernales eius vehementer affecti gratularentur, ipſúmque veluti paradiſi vernantiſſimum florem, mirantes intuerentur. Quidam verò religioſus ac ſpiritualis eiuſdem cœnobij frater proteſtatus eſt mihi, quòd aliquando vidiſſet viſionem huiuſmodi. Aſpiciebat eumdem adoleſcentem inuitatorium ante altare canentem. Porrò imago Crucis quæ erat in altari, quaſi melodiâ ipſius delectata, de Cruce deſcendit; veniénſque expanſis vlnis dignanter amplexata eſt eum, tenerè ſibimet aſtringendo, ac deoſculando eum. Quòd cùm frater ille vidiſſet, animaduertit in hoc, animam illam ſanctam & Deo placentem exiſtere, & apud illius clementiam, magnæ familiaritatis acceſſum ſpiritaliter obtinere. Hic

ergo amantissimus Domini totâ die cum illo velut in thalamo morabatur, & beatá ipsius præsentiâ per contemplationem suauissimè fruebatur.

Quâdam itaque nocte apparuit ei in somnis Angelus Dei, & introduxit eum in quemdam thalamum gloriosum, in quo videbatur Dominus Iesus Christus in Cruce pendere, & Beata Mater eius Maria cum Iohanne Euangelistâ iuxta Crucem illius stare. Quem cùm ingressus esset, tantæ suauitatis fragrantiam sensit, ac si cellam aromaticam respersam omni puluere pigmentario introisset. Prostratus verò in faciem suam Dominum adorauit, & benedictionem illius accipere meruit. Cumque excitus á somno fuisset, suaueolentiam quam dormiendo præsenserat, tribus posteá diebus continuis vigilando persensit. Aliâ quoque nocte cùm esset orationi intentus, meruit audire corporeis auribus angelicas voces, harmoniâ dulci atque præclarâ in æthere personantes. Quarum videlicet vocum tanta erat altitudo, vt quantalibet humanarum intensio ad eam non posset ascendere. Cumq; fuisset in eis aliquamdiu delectatus, sublata est tandem ab auribus eius hymnodiæ cœlestis amœnitas, sed diutissimè remansit in corde conceptæ deuotionis immensa iocunditas; ita vt sæpe memoriam abundantiæ suauitatis illius eructans, mirâ deuotione afficeretur, & totus in gaudium verteretur.

Prætereà quâdam vice cùm esset ad vigilias in ecclesiâ Clareuallensi, ipsâ die Paschæ, cœpit attentiùs cogitare de passione & resurrectione Domini, ita vt ardente pietatis affectu, totus in lacrymas solueretur. Et ecce repentè is qui in eius corde ignem succenderat Dominus Iesus

Christus, iugulanti & flenti apparens, stetit ante illum in medio chori, manus suas expandens, & quasi ostendens ei. Porrò in eius beatissimis palmis loca clauorum euidentissimè apparebant, ita vt de ipsis plagis recentibus sanguis manare videretur. Viso itaque Domino frater ille gauisus est gaudio magno valdè, sed obstupescens, & quasi extra se factus, nesciebat in arto temporis quid agere deberet. Volebat namque in medium prosilire, & pedes apprehendere Saluatoris, sed retinebat eum pudor & reuerentia Conuentus, ne velut insaniens putaretur. Nam & hoc ignorabat, vtrùm videlicet apparens Dominus, ab eo solummodò, an & ab alijs pariter videretur. Flebat autem vberrimè, erátque cor eius in semetipso pietate liquescens, prę immensâ dulcedine amoris illius quem intuebatur. Verum in ipsâ horâ canebatur responsorium illud in ecclesiâ; *Angelus Domini*: & tamdiu apparitio illa perseuerauit vsquequò dictiones istæ; *iam surrexit, venite, & videte*, á choro cantatæ perficerentur.

Factum est autem in die Pentecostes dum cantaretur ad vigilias hymmus ille, *Te Deum laudamus*, versu illo prædicto *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth*, post inclinationem quæ tunc fieri solet, frater isdem se erigens meruit apertè videre visionem quamdam gloriosam atque mirabilem de Trinitate quæ Deus est, quam cæteris omnibus quas vmquam videre meruerat, excellentiorem esse credebat. Modum tamen visionis eiusdem, quæ vel qualis exstiterit, mihi nullatenus explicauit; asserens quòd nunquam eam alicui auderet exponere, nisi fortasse priùs voluntatem diuinam super hoc ei daretur agnoscere. Vtrùm verò deinceps eam alicui reuelauerit,

incertum

incertum est mihi. Nam & de cæteris visionibus quas suprà memoraui, dicebat se non modicè pœnitere, quòd eas cuiquam indicasset; timens vtique ne hoc ipsum Domino displiceret: iamq́ue propositi sui esse, alia multa quæ viderat, vel si qua deinceps videre contingeret, perenni silentio sepelire. Hæc ergo omnia quæ superiùs retuli, aliaq́ue quamplurima, quæ licèt magna existimem, tamen breuitatis amore reticui, ab eodem Dei famulo arcanâ relatione cognoui; eâ videlicet conditione vt vsque ad obitum eius, apud me secreta tenerentur. Sed quia iam vocante se Domino, expletis in Ordine annis XXVI. quàm sinceriter vixit, tam feliciter obijt, ego solutus á nodo polliciti huius, præfatas reuelationes in quibus non modicè consolatum fuisse me memini, ad aliorum æquè solamen præsenti paginæ intuli.

CAPVT X

Monachus quidam Clareuallensis, S. Iohannis Euangelistæ cultui addictissimus, de diuinis rebus multa per eum cognoscit.

X. SCIMVS quoque in eodem existere loco monachum timentem Deum, qui dum in eodem cœnobio degeret, quâdam die, Vigiliâ Omnium Sanctorum cum alijs stabat in choro. Hic verò Beatum Iohannem Euangelistam præcipuo diligebat affectu; in cuius etiam scripturâ atque memoriâ multùm delectabatur. Cumq́ue de more legeretur ad Missam Epistola illa de Apocalypsi, mirâ dulcedine fruebatur in eisdem

verbis. Tandem verò in vltimo versu quo dicitur; *Dignus*
Apoc. 5. 12. *est Agnus qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem,* & cætera quæ sequuntur, tota in ipso liquefacta est anima eius igne diuini amoris; tantâque iocunditatis affluentiâ perfusus est, vt præ immẽsitate lætitiæ seipsum vix caperet. Proinde totus in iubilum raptus, totus extra se fuit, solum Christum quasi præsentem cordis oculis intuens, & brachijs interioribus amplectens. Dum verò ibidem staret, & pitantiâ illâ cœlesti mentem abundè reficeret, necdum finitâ Missâ sopor Domini irruit in eum; tenuis quidem, sed delectabilis, sed suauis. Statim namque præsentiam suam dignanter exhibuit dormienti, qui supradictam iocunditatem infuderat vigilanti Dominus Iesus Christus, cum eodem Apostolo suo, alloquens eum audiente fratre, & dicens; Hanc ego reuelationem dudum tibi ostendi, non propter te solummodò, cui iam de meâ virtute & dilectione certa cognitio, certáque fiducia inerat; sed maximè propter cæteros qui me similiter diligunt, vt & ipsi gloriam meam agnoscentes, similiter in me confidant. Cùm hoc ergo frater ille audisset, aperiens statim oculos, repletus est gaudio magno, tum propter indultam gratiam dominicæ visitationis & consolationis, tum propter ipsius Dei attestationem de veritate Apocalypsis; pro eo maximè quia dolens audierat, quosdam hæreticos ausos fuisse quondam eidem sancto libro detrahere, blasphemantes atque dicentes, eum à Sancto Iohanne Apostolo scriptum non esse.

Euolutis autem posteà diebus circiter quindecim, cùm supradictus frater pro peccatis suis valde sollicitus atque compunctus esset, astitit ei per visionem Dominus

Iesus Christus cum eodem Apostolo suo. Tunc verò isdem beatus Apostolus prior loquutus est dicens; Qui voluerit á Domino perfectam consequi veniam, oportet eum instáter peccata sua flendo ac pœnitendo punire. Respondens autem Dominus ait; Si quis ad me peruenire voluerit, oportet eum idipsum ardenter optare. His & huiusmodi frater ille commonitus, didicit iam cum Moabitide Ruth buccellam suam in aceto semper intingere, & panes azymos cum lactucis agrestibus comedens, exultare Domino cum tremore. Postmodùm autem die natali eiusdem Sancti Iohannis, cùm vigilijs interesset, vidit iterum in mentis excessu eumdem Apostolum ante proprium eius altare, sacerdotalibus ornamentis indutum, quasi Missam celebraturum. Cumque post modicum interuallum, modicus ei somnus obrepsisset, repentè transijt coram eo Dominus Iesus Christus cum gloriosâ Matre suâ; quibus statim intrantibus palatiũ quoddam, in quo dicebatur esse paradisus, ianua remansit aperta. Illo verò mirante quòd porta eadem minimè clauderetur, dictum est ei; Hæc est ianua vitæ, quæ ingresso per eam Domino cum suâ Matre, cunctis fidelibus vsque ad diem iudicij patet. Quo ille comperto ait intrà se; Ergo & mihi patet aditus paradisi. Ingrediar itaque in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei. Quo cùm intrare cœpisset, excepit eum quædam inenarrabilis iocunditas atque suauitas. Somno verò excusso cùm iam aliquamdiu vigilasset, putabat se adhuc esse in paradiso; nimirum perseuerante in eo diutiùs illâ iocunditate, quæ satis indicabat, auctorem iocunditatis ibidem affuisse.

CAPVT XI.

Asserit S. Bernardus ex Dei reuelatione, multorum animas statim à corporis egressu, libero & expedito transitu cælum penetrare. Item quotquot in Ordine Cistercienſi (vigente nimirum diſciplinâ) perſeueraturi eſſent, ſaluos fore. Guidoni fratri ſuo prædicit fore, vt quia rei Clareuallenſis familiæ nimiùm ſtuderet, extra Claramuallem moreretur.

XI. BEATVS BERNARDVS Abbas Clareuallenſis intrauit aliquando ſolito more ad ſolatiandos nouitios fratres, qui eo tempore erant in probatione, centenarium numerum excedentes. Quos cùm in exhortatione & conſolatione multâ illo ſuo ardenti eloquio ad amorem cœleſtium vehementiùs accendiſſet, ad vltimum intulit, dicens eis; Beati eritis (fratres) ſi perſeuerare volueritis in diſciplinâ Ordinis quem tenetis: quoniam hæc eſt profectò via regia, via ſancta, via ſecura, quæ recto tramite ducit ad gaudia ſempiterna. Dico enim vobis in veritate, vidiſſe me pluries, non modò in ſomnis (vt aſſolet) aut per viſionem, ſed orando & vigilando, per manifeſtam reuelationem; monachorum, Conuerſorum, ac nouitiorum animas ab iſtâ lacrymarum valle, mox vbi de corporibus egreſſæ fuerant, libero & expedito tranſitu ad ſumma conſcendere, & ſine impedimento cœli peruia penetrare. Quòd ſi vos iſta lætificant, audite lætanter: adhuc lætiora ſubnectam. Factum eſt aliquando in monaſterio iſto, audiente me Miſſam cum cæteris in Conuentu, vt abluendis manibus Sacerdotis neglectu miniſtrantium aqua deeſſet. Quæ dum

interim quæritur & affertur, remorata est propter hoc explendi sacrificij actio plusquàm oporteret. Quo facto, apparuit mihi protinùs in ipso choro quidam ex monachis nostris, vir venerabilis ac religiosus, non longè anteá defunctus. Stans ergo & intuens me, cœpit mouere caput, veluti si esset aduersùm me aliquâ indignatione permotus. Quem ego vbi cognoui, percunctatus sum illicò quidnam sibi vellet quòd tam subitò & inopinatè apparens, contra me caput agitaret. Ille autem respondit, dicens; Si fratres vestri cognoscerent, quot & quantos habeant in cœlis socios & amicos, multùm vtique sibi ab omnibus negligentijs præcauerent, ne illos offenderent; maximè quia omnes ad eorum consortium pertinent. Quod cùm lætis auribus percepissem, protinus inspirante Deo venit in animum mihi frater quidam acediosus, qui præ cæteris negligentior videbatur; & de illo sciscitatus sum, dicens; Quid igitur? Putas quia frater ille (designaui autem illum ex nomine) poterit aliquo modo fieri saluus? Ipse verò respondit; Et iste saluabitur, & cæteri omnes sine dubio saluabuntur. Cùm hæc ille dixisset, euanescens ab oculis meis, in cœlum vnde venerat se recepit, meque indicibili gaudio pro tantâ consolatione repleuit.

Vos autem (filioli) non putetis ad illos tantummodò fratres, qui in ipso tempore hic intùs morabantur, hanc cœlestis oraculi repromissionem singulariter pertinere, sed etiam vosmetipsos cum cæteris qui in domo istâ, vel in isto Ordine vsque ad finem Deo seruient, credite firmiter, ac sperate, miserante Deo cunctos esse saluandos & ab illo nuncio cœlesti omnes pariter designatos. Hanc

Beati BERNARDI narrationem plurimi ex eis qui audierunt, hodiéque ſuſperſtites cum gaudio recolunt; maximè Iohannes, vir religioſus, & eiuſdem cœnobij prouiſor idoneus, qui prædicto ſermoni lætus interfuit; ipſumq́; fuiſſe præcipuum ſuæ ipſius perſeuerationis in Ordine ſtabilimentum conſtantiſſimè aſſerit. Multa verò ſimiliter aſtruunt, quòd hæc eadem verba de viſionibus animarum, quæ ſuprà retulimus, iſte Dei ſeruus dum aliquando ſermonem in Capitulo faceret, etiam pręſentibus ipſis interloquendo conſolationis gratiâ recitarit. Hic autem Dei famulus cùm audiſſet aliquando quemdam de filijs ſuis ſpiritualibus virum bonum & religioſum, miſſum ab eo in Normanniam, deſperatâ ibidem ægritudine laborantem; decreuit mittere, & reducere eum ad ſe; vt deuotus frater in nidulo ſuo moreretur, & deſideratâ ſibi ſepulturâ non priuaretur. Verumtamen quidam de fratribus eius carnalibus, nomine Guido, nitebatur huic obuiare conſilio, quia cùm eſſet vnus de prouiſoribus Claræuallis, intendebat (vt credo) parcere ſumptui & labori. Qui cùm pertinaciter huiuſmodi diſſuaſioni inſiſteret, dixit ad eum Beatus BERNARDVS; Numquid maior eſt tibi cura de pecuniâ vel iumentis, quàm de fratribus tuis ? Quia ergo non vis vt fratres noſtri nobiſcum requieſcant in valle iſtâ, nec tuipſe requieſces in eâ. Et factum eſt ita. Nam iſdem Guido quanquam aliàs vir bonus & religioſus foret, tamen vt ſermo Sancti impleretur, non eſt conſummatus in Claraualle, ſed apud Pontiniacum præuentus ægritudine, lecto decubuit, ibíque diſponente Deo, & terminum vitę, & ſepulturę locum accepit.

CAPVT XII.

Simoni Abbati Caziaci, de nigro Ordine Benedictinorum, S. Bernardus quādiu vixit, transitum negauit ad Claramuallem: prædicens tamen (quod posteà euenit) ipsum in Claraualle moriturum.

XII. VIR VENERABILIS Simon quondam Abbas Caziaci, (quod est non ignobile monasterium nigri Ordinis monachorum) magno cordis affectu Beatum BERNARDVM diligebat; adeò vt de consilio & voluntate eius totus pendere videretur. Huic autem desiderium magnum inerat curam pastoralem deserere, & fieri monachus in Claraualle. Verumtamen Beatus BERNARDVS sciens viri virtutem, & gratiam quâ commisso cœnobio valdè idoneus & necessarius erat; quamdiu vixit in carne, nunquam ei voluit super huiusmodi petitione prebere consensum. Quâdam igitur die dixit ad eum isdem Abbas; Domine Pater, ego iam senex & penè decrepitus; fatiscentibus in corpore membris, & vrgētibus vndique morbis iamiamq; resolui me sentio. Quòd si extra Claramuallem defecero, erit mihi dolor inconsolabilis, & irreparabile damnum. Vnde necesse est vt vel nunc abïre me iubeas, & satisfacere votis meis; quia mors accelerans, moram ampliùs facere non permittit. Cui vir Dei respondit; Mane in loco tuo, & noli timere. Ego securum te facio, quòd morieris in Claraualle. Credidit homo sermonibus Sancti, & mansit interim in suâ prælatione securior pluribus annis. Post transitum

verò famuli Dei, cùm iam desiderij sui stimulos nullo reprimente, tolerare nequiret, dimisso regimine Claramuallem se contulit; vbi etiam magno Dei dono, magnóque miraculo septennium superuiuens, mirabile prorsus in tali ætate vel infirmitate, feruoris ac deuotionis exemplum nobis omnibus in fine reliquit.

CAPVT XIII.

Gunnarius Sardiniæ Tetrarcha, ex prædictione Sancti Bernardi, post eius obitum fit monachus in Claraualle.

XIII. SIMILI modo Gunnarius vir illustris, quondam Iudex & Dominus Sardiniæ Tetrarchalis, cùm venisset aliquando orationis gratiâ ad Sanctum Martinum Turonensem, in reuertendo transitum habuit per Claramuallem: vbi á Sancto BERNARDO deuotè susceptus, & de salute animę copiosè præmonitus, conuerti ab eo minimè potuit, quamuis beatissimus Pater ipso ibi præsente, & multùm gratulante cœcum quemdam illuminasset. Cumque recessisset, dixit ei Sanctus; Ego rogaui Dominum instanter pro tuâ conuersione, sed ad præsens exaudiri non merui: & nunc abire te patior, quia retinere non licet inuitum. Verumtamen, scias te huc iterum de Sardiniâ reuersurum. Abijt ergo vir in terram suam, de ignito viri Dei colloquio scintillam æmulandæ paupertatis & religionis secum reportans; quæ in eius pectore per cogitationē interim coalescens atque exæstuans, opportuno tempore postmodùm in flammam operis erupit. Cumque reuersus fuisset in Sardiniam, stimulabant eius

eius animum inceſſanter verba illa prophetica, quæ de ore ſancti viri prolata, quaſi cœleſte oraculum retinebat; & eum quieſcere non ſinebant, iuxta quòd Salomon ait; *Verba ſapientium quaſi ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi.* Ecclef. 12. 11. Poſt modicum verò tempus audito tranſitu ſancti viri, conſternatus eſt animo vehementer; arguens ſemetipſum & pœnitens, quòd ad illius prædicationem conuerſus non fuiſſet. Sed quod ipſo viuente non egit, poſt eius obitum implere feſtinauit. Mox ergo diſpoſitis omnibus quæ neceſſaria videbantur, primogenitum ſuum Baraſonem in regno ſuo principari conſtituit, cæteris tribus liberis patrimonio ſuo communiter diſtributo. Quorum etiam prior natu, vocabulo Petrus, illicò poſt diſceſſum patris, regnum Catalitanum coniugio ſortitum potenter obtinuit, hodiéque nobiliter regit. Ipſe verò Gunnarius dum adhuc quadragenarius eſſet, ætate corporis & animi vigore præpollens, relictâ Sardiniâ, omniq́ue gloriâ mundi depoſitâ, pauper & humilis ingreſſus eſt Claramuallem. Vbi iam annum quinquies quinum peragens, in diſciplinâ ſuſcepti Ordinis aſſiduè militat, & exſpectat donec veniat immutatio eius. Qui cùm tanta pro Chriſti amore reliquerit, nihil omninò ſe reputat amiſiſſe; quin potiùs gratulatur, & magni lucri exiſtimat pro cœleſti terrenum abieciſſe.

CAPVT XIV.

Sanctus Bernardus Romæ degens per triennium, subinde visitat suos in Claraualle. Alia quædam de eo mira.

XIV. ISDEM quoque venerabilis Abbas cùm aliquando per annos tres moratus fuisset in vrbe Româ, atque in partibus italicis pro sedando schismate Petri Leonis, (in quo videlicet opere eumdem famulum suum Christus magnificè honestauit) tandem reuersus Claráuallem, statim post factam orationem Capitulum fratrum introiuit : & quia fatigatus ex itinere, diù loqui non poterat; breuem quidem sermonem, sed plenum consolatione protulit eis, dicens; Benedictus Deus qui vos mihi reddidit, & me vobis. Et ego quidem filioli quamuis per triennium hoc visus fuerim longè remotus à vobis, non tamen putetis me semper absentem fuisse. Sciatis enim quòd tribus vicibus interim reuersus sum ad vos, visitans domum istam, officinasque perambulans; & semper exhilaratus, semper consolatus abscessi; cognitâ nimirum vnanimitate atque instantiâ vestrâ in proposito Ordinis vestri. Innumera sunt illa quæ iste Dei famulus dixit & fecit; in quibus manifestiùs apparebat, eum prophetali gratiâ præditum, multotiens ibi esse præsentem, vbi absens corpore videbatur; multaque abscondita & etiam longiùs posita Deo reuelante cognoscere, quæ ipsum latere putabantur. Hæc autem signauit nobis domnus Girardus quondam Abbas Longipontis, qui vnus ex antiquis senioribus Clareuallensibus, dicta eius, & facta studiosè rimari sagatebat.

Ipſo quoque referente audiuimus, quòd ille Dei Sanctus dum in quodam monachorum Capitulo verbum Domini prædicaret, duo ex fratribus illis qui aderant, viderunt eum cum ſubſellio in quo reſidebat in aëre ſuſpenſum, & quaſi menſurâ vnius pedis à terrâ ſubleuatum. Hic ergo venerabilis Pater, cùm eſſet aliquando in itinere, haud longè à caſtro Pruuinenſi, reuelatum eſt ei diuinitùs quemdam de filijs ſuis Clareuallenſibus tunc migraſſe. Statimque de vehiculo deſcendens, fecit obſequium pro defuncto, commendans animam eius Deo. Cumque veſpere diuertiſſet ad oppidum quod Cantamerula nominatur, domina ipſius loci quæ illum in hoſpitio ſuo deuotè ſuſceperat, obtulit ei filiam ſuam quartano incommodo iamdiu laborantem, vt ei benedicēdo manum imponeret, & benè haberet: ipſe verò benedicens eam atque conſignans ait; Adhuc vnam acceſſionem paſſura es filia, & liberaberis. Atque ita contigit ei. Aliâ autem vice cum iſdem vir beatiſſimus de Lauiniaco, nobili villâ in epiſcopatu Meldis poſitâ, egrederetur, oblata eſt ei grandiuſcula puella quædam ſurda & muta. Quam cùm impoſuiſſent ſuper collum iumenti ſui, reſpiciens in cœlum breuiter orauit. Cumque ſaliuâ ſuâ liniſſet labia eius, atque auriculas, benedixit illam; præcipiens vt vocaret Sanctam Mariam. Mox ergo puella quæ nunquam fuerat locuta, aperiens os ſuum clamauit, & dixit; Sancta Maria. Rogerius ergo quidam, vir religioſus & monachus Clareuallenſis, cùm adhuc eſſet in ſæculo, videns miraculum iſtud factum in oculis ſuis, compunctus eſt valdè, & hæc erat (vt nobis aſſeruit) maxima cauſa, pro quâ ſeipſum reddidit in Claramuallem.

CAPVT XV.

Constantium suspendio addictum, cùm ad patibulum duceretur, S. Bernardus tortori ereptum, annuente Comite Theobaldo in Claraualle attondet, & vestem monasticam induit.

XV. CONTIGIT autem aliquando eumdem Dei famulum pro quibusdam negotijs adire Comitem Theobaldum. Cumque appropinquasset oppido vbi ille tunc erat, obuiàm habuit turbam hominũ copiosam, qui iubente Comite latronem quemdam facinorosum atque famosum ad supplicium pertrahebant. Quo viso clementissimus Pater, apprehendens manu suâ lorum quo erat miser astrictus, ait tortoribus eius; Dimittite mihi sicarium istum: ego enim volo manibus meis suspendere illum. Audiens autem Comes aduentum hominis Dei, festinauit illicò occurrere ei: miro nãque deuotionis affectu semper eum dilexit ac honorauit. Cumque videret in manu eius funem, qno latronem post se trahebat, exhorruit multùm, & dixit; Heu venerabilis Pater, quid est quòd facere voluisti? Vt quid enim furciferum istum millies condemnandum, á portâ inferi reuocasti? Numquid eum saluum facere potes qui iam totus diabolus factus est? Desperata est penitùs illius correctio, nec vmquam benè facerè poterit nisi moriendo. Sine igitur, sine perditionis hominem perditum iri, quoniam de pestiferâ vitâ eius multorum vita periclitatur. Respondens autem venerabilis Pater, dixit; Scio quidem, virorum optime, scio

hunc esse latronem sceleratissimum, omniq́ue tormenor um acerbitate dignissimum. Non me ergo existimes huiusmodi peccatorem impunitum velle relinquere, quin potiùs cogito eum tortoribus tradere, & dignam capere vltionem ex eo, quę vtique tantò dignior erit, quantò diuturnior. Tu illum decreueras breui supplicio & momentaneo interitu consummare; sed ego eum faciam diuturno cruciatu, & morte longissimâ mori. Tu furcis appensum, per vnum aut per plurimos dies mortuum in patibulo manere permitteres, ego cruci affixum per annos plurimos faciam in pœnâ iugiter viuere, & pendere. Quo audito Princeps Christianissimus siluit, nec ausus est ampliùs contradicere sermonibus Sancti. Protinus ergo benignissimus Pater exutâ tunicâ suâ induit ex eâ captiuum; & attonsâ comâ capitis eius, sociauit eum ouili dominico; de lupo faciens agnum, de latrone conuersum. Qui veniens cum eo ad Claramuallem, factus est illi deinceps obediens vsque ad mortem, triginta (ni fallor) & eo ampliùs annos in Ordine superuiuens. Vocabatur autem Constantius, quem nos etiam vidimus, & cognouimus.

CAPVT XVI.

Hereticum obloquentem Sanctus Bernardus prudenti responso confutat.

XVI. ALIO QVOQVE tempore cùm Legatus Domini Papæ, alijq́ue Episcopi pro confutandâ hæresi Manichæorũ, ad partes Tolosanas traherent illum

hominem Dei secum, parauerunt ei fratres equitaturam solito meliorem, quæ tam longo itineri sufficere posset. Qui cùm ad illam terram comitantibus Episcopis deuenisset, Henricus quidam, quondam monachus niger, tunc vilis apostata, & eorumdem hæreticorum Princeps, cognito aduentu famuli Dei, veritus est á facie eius, sciens quia non posset resistere sapientiæ & Spiritui qui in eo loquebatur. Proinde maturatâ fugâ delituit, & minimè potuit vsquam eo tempore reperiri. Ibi quoque glorificauit seruum suum Deus in conspectu totius populi, & Principum terræ, faciens quotidie per manus illius signa & prodigia magna in plebe. Nec facilè credi potest quanta turbarum infinitas apostolicum virum totâ die prosequeretur, dum alij eruditionem, alij curationem, vniuersi benedictionem ab eo postularent.

Quadam igitur die, præsente innumerabili hominum multitudine, cùm eos copiosiùs de fide catholicâ conseruandâ, & de immundâ hæresi percauendâ monuisset, contigit adesse quemdam de hæreticis illis, qui potentior cæteris, atque prudentior videbatur: qui cùm amaro oculo cerneret venerationem, quam Dei famulo populus impendebat, moliebatur aliquid agere vnde claritatem opinionis eius aliquatenus obnubilaret, & daret maculam in gloriâ illius. Iamque expletis omnibus quæ ad præsens necessaria putabantur, vir Dei super equum suum ascenderat vt abiret: & ecce prædictus hæreticus quasi coluber erecto capite venit ante hominem Dei, & clamans coram omnibus, ait; Domine Abbas, scitote quia caballus magistri nostri qui tam malus vobis apparet, non ita ceruicatus & pinguis est, sicut iste sonipes vester. Quo

audito vir mitis & patiens respondit ei mox tranquillo vultu & animo, dicens; Non diffiteor, amice, quod astruis: verumtamen scire te conuenit quia iumentum istud de quo mihi insultas, brutum est animal; vnum vtique ex illis quæ natura, prona atque ventri obedientia finxit. Quòd si pro libitu suo comedit ac pinguescit, nihil inde iustitia læditur, nihil Deus offenditur, quia iumētum quod suum est facit. Proinde nō erimus arguendi in iudicio Dei, ego & magister tuus, de ceruicibus iumentorum, sed vnusquisque de suo collo iudicabitur. Nunc igitur, si placet, respice collum meum, & vide; & si grossius est collo magistri tui, inde me forsitan reprehendere poteris. Hoc itaque dicto caputium exuit, & capite denudato vsque ad humeros, apparuit ipsius collum (vt erat) productum, & gracile, quod quamuis esset carnibus exesum & tenue, erat tamen ex dono cœlesti pulchrum & candidum nimis, sicut collum oloris. Quod cùm viderent vniuersi qui aderant, lætati sunt lætitiâ magnâ, benedicentes Deum, qui dedit in ore famuli sui ita parátum, & ita conueniens responsum, vnde confunderetur, & obstrueretur os loquentis iniqua.

CAPVT XVII.

Parisijs clericos aliquot quà verbis, quà lacrymis & gemitibus ad sanctius vitæ institutum conuersos, secum in Claramuallem deducit.

XVII. QVADAM præterea vice cùm iste vir Domini, causâ exigente Parisius adisset, rogatu clericorum ingressus est de more scholas eorum. Quibus

oſtendens formam veræ philoſophiæ, monebat eos attentiùs de mundi contemptu, & ſubeundâ pro Chriſto Domino paupertate. Explicito verò ſermone cùm nemo ex eis conuerteretur, triſtis egreſſus eſt, eò quod præter votum & præter ſolitum id ei accidiſſet: veniensque ad domum cuiuſdam Archidiaconi, qui eum ad hoſpitium ſuum traxerat, ſeceſſit in oratorium ibidem conſtitutum. Cumque cœpiſſet orare in ſpiritu vehementi, ita mente compunctus eſt, vt gemitus & ſingultus quos cohibere non poterat, foris audiri contingeret. Quo comperto prefatus Archileuita á ſocijs eius inquirere cœpit, quænam illi exiſteret tanti cauſa mœroris. Reſpondens autem vnus ex eis, vir religioſus, quondam Abbas Fuſniaci, nomine Renaldus, qui ſecretorum famuli Dei magìs conſcius erat, & cuius etiam relatu iſta cognouimus, dixit ad illum; Homo iſte mirabilis, totus igne caritatis accenſus, totus in Deo abſorptus, nihil aliud in mundo deſiderat niſi tantummodò vt valeat errantes ad viam veritatis reducere, & eorum animas Chriſto acquirere: & quia modò verbum vitæ ſeminauit in ſcholis, & de conuerſione clericorum fructum temporaneum non recepit, Deum ſibi putat iratum, cuius hodie non perſenſit in ſuâ prædicatione reſpectum. Hinc iſta procella gemituum, hinc profuſio lacrymarum. Proinde nunc certiſſimè ſpero quòd hodiernam ſterilitatem, craſtinæ ſationis vbertas grandi fœnore compenſabit. Manè itaque facto cùm ſcholas repetiſſet, egregius prædicator ad nutum Domini nauem cogitationis duxit in altum, & verborum retia laxauit in capturam. Finito verò ſermone plurimi ex eiſdem clericis per manũ illius ſeſe Domino reddiderunt.

Quos

Quos ille protinus de mundi periculo, tanquam de marinis fluctibus extractos, & vehiculis conductis impositos, in saluatorium Claræuallis inferre non distulit. Tandem egressus de ciuitate, cum comitatu suo vsque ad villam Sancti Dionysij venit, ibíque pernoctauit. Summo verò manè cùm eum recto itinere profecturum fratres illius existimarent, dixit; Redeundum est nobis omninò Parisius, quia sunt ibi adhuc aliqui ex nostris, quos etiam oportet nos inde abducere, & iungere huic ouili dominico, vt fiat vnus grex & vnus pastor. Cùm ergo cœpisset introire in ciuitatem, vidit á longè clericos tres in occursum eius venientes: dixitque ad socios suos; Expediuit nos Dominus, iamque in viam nostram proficiscemur. En isti sunt clerici, propter quos venimus. Illi verò accedentes cùm eum adesse cognoscerent, gauisi sunt gaudio magno, & dixerunt; O quàm desideratus aduenis, beatissime Pater; quia propositum nostrum erat adire te, & vix putabamus abeuntem consequi posse. Qui respondens ait ad illos; Et ego noueram, dilectissimi. Propterea festinabam cum panibus occurrere fugientibus vobis. Gradiamur itaque simul, eróque per gratiam Dei ductor itineris vestri. Adiuncti ergo cæteris suprà memoratis, secuti sunt hominem sanctum, adhęrentes & obsequentes ei vsque ad obitum suum.

CAPVT XVIII.

Mediolani affirmauit quidam, vidisse se S. Bernardum inter Apostolos.

XVIII. EODEM quoque Renaldo indicante cognouimus, quòd iste Dei famulus cùm venisset aliquando Mediolanum pro reconciliando schismate Petri Leonis, cum tantâ exultatione vniuersorum fuit ibi receptus, vt tota ciuitas ferè per vnam leugam rueret in occursum eius. Multi verò eorum per quatuor aut quinque milliaria processerunt. Ita denique sibi in ipso complacuerunt, vt cùm eum anteà non vidissent, ingressum in vrbem mox in Archiepiscopum vnanimi consensu raperent potiùs quàm eligerent. Quod cùm ille recusasset, parati erant omninò vim facere vsque ad mortem, nisi fugâ latenter euasisset. Cùm ergo ibi sederet in quadam amplissimâ domo, tanta circà eum erat hominum multitudo, vt nullus ingredi posset. Intereà quidam de ciuibus illis, vestitu & vultu honorabilis, cùm Dei hominem adire omnimodò cuperet, & nusquam aditum reperiret, ascendit in turbam, manibus & pedibus repens, & super colla sedentium gradiens, quousque peruenit ad eum. Cumque apprehendisset pedes eius, cœpit eos mirâ deuotione amplecti ac deosculari. Quod vidẽs, supradictus Renaldus qui propiùs assistebat, accessit vt amoueret eum, sciens vtique quia vir sanctus huiusmodi venerationibus & obsequijs nimiùm grauabatur. Ille verò conuersus dixit ad eum; Dimitte me, ob-

ſecro, dimitte me videre & tangere hominem Deo proximum, & verè apoſtolicum virum. Dico enim tibi, & in fide chriſtianâ teſtificor, quia vidi illum inter Apoſtolos. Quod audiens monachus ille, miratus eſt; & cupiens pleniùs noſſe, volebat ab eo inquirere modum viſionis huius; ſed præ pudore propter aſtantes non fuit auſus. Verumtamen magnam exſtitiſſe reuelationem ipſe certiſſimè credidit, pro quâ vir ille tam vehementer affectus erat erga famulum Dei.

CAPVT XIX.

Oranti S. Bernardo apparens Chriſtus crucifixus, ſolutis à Cruce brachijs eum amplectitur.

XIX. DOMNVS Menardus quondam Abbas de Moris, vir religioſus & pię recordationis, mirabilem quamdam viſionẽ quaſi de alio retulit nobis, quam tamen ſibimet eueniſſe putamus, ita dicens. Notus eſt mihi monachus quidam, qui Beatum BERNARDVM Abbatẽ aliquando reperit in eccleſiâ ſolum orantem. Qui dum proſtratus eſſet ante altare, apparebat ibi quædam Crux cum ſuo Crucifixo, ſuper pauimentum poſita coram illo. Quem iſdem vir beatiſſimus deuotiſſimè adorabat ac deoſculabatur. Porrò ipſa maieſtas ſeparatis brachijs á cornibus Crucis, videbatur eumdem Dei famulum amplecti, atque aſtringere ſibi. Quod dum monachus ille aliquamdiu cerneret, præ nimiâ ammiratione ſtupidus hęrebat, & quaſi extra ſe erat. Tandem verò metuens ne Patrem offenderet, ſi eum veluti ſecretorum

ſuorum exploratorem, ita ſibi de proximo imminere conſpiceret, ſilenter abſceſſit; intelligens nimirum ac ſciens de illo homine ſancto, quòd verè ſupra hominem eſſet tota ipſius oratio atque conuerſatio.

CAPVT XX.

Monacho epileptico impetrat S. Bernardus, vt morbum præſentiens lecto decumbere, & repentini caſus eliſionem vitare poſſet.

XX. EXIIT aliquando Pater ſanctus ad viſitandum fratres ſuos metẽtes in agro. Qui quoniam infirmus erat, & pedes ire non poterat, perrexit in aſello. Porrò monachus quidam cum eo tunc ambulans, atque aſinum minans, cùm ab olim pateretur caducum morbum, ſubitò coram eo in ipſo itinere corruit, & cœpit ab eâdem epilepſiâ grauiter torqueri. Quo viſo vir ſanctus condoluit ei; vnde & deprecatus eſt pro eo Dominum, vt paſſio illa non apprehenderet ampliùs improuiſum. Igitur æger ex eo tempore vſque ad diem mortis, per viginti & eo ampliùs annos quibus poſteà ſuperuixit, datum eſt ei quod anteà non habebat, quodque cæteris epilepticis vix aliquando contingit, quotiens ex eodem morbo cadere debebat, per aliquantum temporis ſpatium præſentire, ita vt opportunè poſſet lecto decumbere, & repentini caſus eliſionem iugiter præcauere. Et quidem vir ſanctus qui hoc ei á Domino minus impetrauit, credimus quia perfectam illi ſanitatem obtinere potuiſſet, ſi ſaluti animæ eius expedire cognoſceret. Sed quoniam ille ho-

ṁo grauis moribus ad portandum, & duri admodùm cordis erat, cui ſaluando & virga correctionis, & baculus conſolationis ſemper neceſſaria videbantur, conceſſum eſt ei miſericorditer, vt ſubitanei caſus periculum præſciendo iugiter declinaret, & ſalutiferi morbi ſtimulo non careret.

CAPVT XXI.

Cuidam primùm clerico regulari, ac poſteà Clareuallenſi monacho, pluries apparuit S. Bernardus haud multò poſt obitum.

XXI. FRATER quidam de Ordine regularium clericorum, cùm eſſet proficiendi cupidus, atque æmulator chariſmatum meliorum, deſiderabat deſiderio magno Beati BERNARDI magiſterio ſubijci, & Clareuallenſi collegio ſociari. Hic itaque per quatuor dietas á Claraualle remotus, eadem die & horâ quâ prædictus Dei famulus de mundo migrauit, ſomnolentiâ preſſus pręter conſuetudinem, ſuper ſcamnum obdormiuit. Erat autem quaſi ſecunda hora diei. Et ecce apparuit ei per viſionem magna quædam & ſpecioſa proceſſio candidi Ordinis monachorum, qualem nunquam anteà viderat, quæ ſanctum funus quaſi ab illo loco in quo præfatus Pater obijt, in eccleſiam honorificè deferens, debitum ſepulturæ officium celebrabat. Quintâ verò poſtmodùm luce, cùm ad illius aures de morte ſanctiſſimi viri rumor triſtiſſimus perueniſſet, animaduertit illicò eum illâ horâ de mundo tranſiſſe, in quâ

prçfatam viderat viſionem. Et verè ſic erat. Tunc verò diri vulneris nouitate perculſus, conſternatus eſt animo vehementer, miſerum atque indignum ſe clamitans, quòd voti ſui compos fieri non meruiſſet. Proinde laxans fletibus habenas, ſe totum contulit in lamenta. Veſpere autem facto, antequàm mero confectos oculos ſomnus exciperet, cœpit attentiùs cogitare de illo homine ſancto, vtrùm in pace receptus à Domino cœleſti beatitudine frûeretur, iamque cum Sanctis omnibus eſſet exorandus; an fortaſſe de mundano puluere ſecum aliquid trahens, adhuc orationum ſuffragijs indigeret. Dum hoc ergo animo volueret, atque idipſum magnopere ſcire deſideraret, ſubitò factus extra ſe, vidit in ſpiritu ſtellam fulgidam de terrâ ſurgentem, atque rectiſſimo curſu cœlorum ardua penetrantem. Moxque ſignatum eſt ei hanc eſſe Beati BERNARDI animam, quæ tanquam ſidus eximium pura & nitida, ad cœli faſtigia conſedebat.

Euolutis autem diebus pauciſſimis, cùm eſſet ante altare orationi intendens, & pro eiuſdem ſancti viri animâ defunctorum officium deuotè perſoluens, venit in mentis exceſſum: & ecce apparuit illi iterum iſdem Dei famulus, pontificalibus infulis inſigniter adornatus, qui etiam de terrâ conſurgens, recto itinere in cœlum ferebatur. His & huiuſmodi reuelationibus frater ille præmonitus, ab illo tempore conſueuit de eodem beatiſſimo viro ſingularem memoriam agere, ipſumque inter amicos Dei maximos computando ſpiritaliter honorare, nihil hæſitans de ipſius glorificatione. In ipſis quoque diebus apparuit illi denuò per viſionem iſdem Dei famulus, quaſi ſtrenuus laborator, præcinctus ad operan-

dum in agro latiſſimo, in quo manipuli triticeæ meſſis innumerabiles erant, ex quibus multitudinem copioſam iam in aceruum magnum congeſſerat. Reliquis verò qui multò plures ſupererant, comportandis & coaceruandis adhuc pertinaciter inſiſtebat. Quod cùm vidiſſet, intellexit illicò congeriem illam manipulorum, figuram tenere multitudinis fratrum, quam iſdem egregius prædicator, quamdiu vixit in carne, Chriſto Deo aggregarat: adhuc autem reſtare innumeros qui eius meritis & exemplis ad ſaluationis gratiam eſſent perducendi. Vnde multùm exultans, ſéque vnum ex illis fore non deſperans, Claramuallem quàm citiùs potuit adijt, poſtulans & impetrans ſe admitti.

Qui dum adhuc ibidem nouitius eſſet, ac beati viri memoriam penè inceſſanter atque inſatiabiliter animo volueret, quadam Dominicâ die circà finem vigiliarum fatigato illi, & modis pluribus afflicto cœpit obrepere ſopor. Et ecce apparuit ei per viſum iſdem Dei famulus, dignâter eum alloquens, & monens de dirigendâ ad Deũ iugiter intentione cum quotidianâ lacrymarum effuſione. Quod ſi faceret, diuinam miſerationem, & ſuam ipſius viſitationem ſecurus exſpectaret. Et cùm iſta dixiſſet, recepit ſe in tumulum ſuum quod ibi poſitum erat. Quæ videlicet receptio ita euidens fuit, vt frater ille neſciret vtrùm dormitans an vigilans hoc vidiſſet. Cumque aperuiſſet oculos, & piiſſimi Patris ammonitionem dulci recordatione penſaret, ſubitò iterum apparuit illi iam plenè vigilanti, & corporeis oculis intuendum ſe obtulit. Stabat igitur cominùs coram ipſo, ita vt manu tangi facilè poſſet, diligenter eum conſiderans, & quaſi explorans

vtrùm dormiret an vigilaret; more videlicet eorum qui excitant ad vigilias dormientes. Erat autem indutus habitu monachali, propemodùm ſimulans monacho qui iuxta eumdem nouitium ſtabat in choro. Quem ipſum foré exiſtimans, mirabatur admodùm de eo nouitius cur ita defixis obtutibus eum intueretur. Cumq́ue reflexo lumine eumdem monachum iuxta ſe manere cóſpiceret, protinus ille qui videbatur euanuit. Tunc ergo reuelante Spiritu frater ille cognouit, ipſum eumdem Dei famulum affuiſſe, qui deſideratam præſentiam ſuam pauperi atque deſolato dignatus fuerat exhibere. Nam cùm ab eo euanuiſſet, viſum eſt illi quòd quaſi ſenſibiliter præcordijs eius illapſus fuiſſet: vnde vehementer accenſus in amorem Dei & beatiſſimi viri, illicò totus in iubilum raptus, & quaſi extra ſe fuit. Denique ſequenti nocte cùm vigilijs fratrum ſimiliter intereſſet, talem & tantam diuinæ viſitationis gratiam ibidem expertus eſt, qualem & quantam in vitâ ſuâ nunquam anteà ſenſerat: quod totum vtique meritis eiuſdem Sancti obtinuiſſe ſe non dubitauit. Cùmque per dies plurimos memoriam abundantiæ ſuauitatis huius recolendo frequentiùs eructaret, fundebat vbertim dulces & pias lacrymas, quibus die noctuq́ue ſatiari non poterat.

CAPVT XXII.

Alexandri ex Canonico & Doctore Coloniensi, posteà Grandisſiluæ, ac demum Ciſtercienſis Abbatis mira ad monachiſmum conuerſio, S. Bernardi ope.

XXII. ACCIDIT autem aliquando, vt iſdem Dei famulus iubente Beato Eugenio Papâ Alemanniam ingrederetur, Ieroſolymitanum iter Conrado Imperatori & populo terræ prædicaturus. Cumque ibidem ſignis & virtutibus innumeris coruſcaret, videns Imperator mirabilia magna, quæ per eum Dominus oſtendebat, Crucis ſignum de manu illius accepit, Ieroſolymam profecturus. Nec diſtulit idem facere infinita hominum multitudo; ita vt incredibili fidei ardore ſuccenſi, ſciſſuras & fimbrias de veſtimentis famuli Dei, quæ propter hoc ipſum noua frequenter accipere cogebatur, vndique certatim diriperent, ſeque infelices arbitrarentur quicumque de indumentis eius Cruces habere non merentur. Multi quoque ex eis nobiles ac ſapientes viri, per manum illius ſeſe Deo reddiderunt; qui in Claraualle ab eo deducti, & ab eo monachi facti, maximum deinceps in Eccleſiâ Dei fructum attulerunt. Ex quibus etiam exſtitit vnus Alexander, vir venerabilis, tunc Canonicus, Doctorque famoſus in vrbe Colonienſi. Quem cùm beatiſſimus Pater de conuertendo ſeſe ad Ordinem monuiſſet, ille ſæculari ſcientiâ vel opulentiâ tumens reſpondit, ſe nihil ad præſens minùs velle, vel cogitare quàm habitum ſumere monachalem. Eâdem igitur

nocte cùm membra sopori dedisset, apparuit ei per visionem isdem vir venerandus, erigens eum de grabato in quo grauiter languens iacere videbatur, ac restituens sanitati. Deinde tulit habitum suum quo erat ipse indutus, & ex eo contexit Alexandrū. Qui cùm eumdem habitum semel & secundò reiectum ab humeris indignanti animo repulisset, tertiâ tandem vice collo eius iniectum & corpori valenter astrictum compulsus est retinere. Tunc verò beatus Pater baculum etiam quem tenebat, in manu eius tradens, futuræ prælationis gratiam denotauit, & ita abire præcepit. Euigilans autem Alexander, nihil adhuc pro huiusmodi reuelatione mollescere poterat, sed in eâdem animi duritiâ persistebat. Eodem verò die cùm ille beatissimus Abbas ad mensam recúmberet, oblatus est ei piscis qui perca nominatur, vt ex eo reficeret. Quo viso vir Domini erectis in cœlum luminibus, super eumdē piscem diutiùs orauit; & benedicens illum, præfato Alexandro pro pitantiâ transmisit. Quem dum ille gustare inciperet, ad primum illicò morsum meruit in seipso feliciter experiri, quantæ virtutis esset oratio famuli Dei. Nam repentè mutatus in alterum virum, compunctus est valdè, & cœpit vbertim super eumdem cibum lacrymas fundere. Mirabatur verò seipsum, nesciens quid haberet, aut cur fleret. Tandem recordatus visionis quam nocte præteritâ viderat, intellexit, á Domino gratuitâ eius miseratione se esse præuentum: vnde supernæ vocationi gratias agens, beato Dei famulo in continenti se reddidit; á quo in Claraualle monachus factus, & deinceps Grandissiluæ Pastor effectus, adeò in sanctitate vitæ profecit, vt postmodùm fieret Cister-

ciensis cœnobij Pater, & Abbas patriarchalis. Hæc nos itaque sicut ab eodem Dei famulo Alexandro audiuimus, fideli relatione deprompsimus.

CAPVT XXIII.

Stephanus Abbas Cistercienſis cognoſcit Deo reuelante, ſeptem pſalmos pœnitentiales, quos pro animâ matris ſuæ S. Bernardus adhuc nouitius quotidie in ſilentio dicere conſueuerat, fuiſſe quâdam die ab eo prætermiſſos.

XXIII. DVM BEATVS BERNARDVS adhuc nouitius eſſet, ſolitus erat quotidie pro animâ matris ſuæ ſeptem pſalmos pœnitentiales in ſilentio dicere. Die verò quâdam cùm dictos pſalmos poſt Completorium inchoaſſet, omiſit eos, per incuriam neſcio, an per obliuionem, antequàm perdixiſſet: veniensque ad ſtratum ſuum obdormiuit. Abbas verò Stephanus cognitâ per ſpiritum negligentiâ, die poſterâ conuenit eum, dicens; Frater Bernarde, vbinam quæſo illos tuos pſalmos heſternâ die poſt Completorium dimiſiſti? aut cui eos commendaſti? Quod audiens adoleſcens (vt erat verecundus & timoratus) erubuit, prociditque ad pedes eius.

CAPVT XXIV.

De Stephano Cistercienſi Abbate, cui tres carrucas cum nouem equis mirabiliter Deus ſuppeditauit: quique regimine abdicato, vidit immundum ſpiritum Guidoni ſibi ſuffecto in os ingredientem.

XXIV. HIC itaque venerabilis Stephanus quâdam die vocauit vnum ex fratribus ſuis, & loquens ad eum in Spiritu Dei, dixit; Vides cariſſime, quia magnâ coartati inopiâ, propè eſt vt fratres noſtri fame & frigore, & cæteris moleſtijs periclitentur, niſi eis concitè ſubueniatur. Vade ergo ad nundinas Verzelliaci, quæ proximè inſtant, vt compares ibi quadrigas tres, & earum ſingulis ternos equos fortes atque tractores, quibus maximè indigemus ad noſtra onera comportanda. Cumque quadrigas illas pannis & alimentis, alijſque rebus neceſſaris oneraueris, adducens eas tecum; cum proſperitate & gaudio reuerteris. Reſpondens autem frater dixit ei; Paratus ſum (Domine Pater) vt tuis iuſſionibus obſequar, ſi pretium dederis ad illa ſubſidia comparanda. Reſpondit ei Abbas; Ecce denarij tres, qui ſoli reperti ſunt in iſtâ domo. Tolle igitur, ſi volueris, eos; reliqua enim quæcumque defuerint, tibi Dei noſtri miſericordia prouidebit. Securus itaque vade, quia mittet Dominus Angelum ſuum tecum, & proſperum faciet iter tuum. Profectus itaque frater cùm Verzelliacum perueniſſet, á quodam viro fideli & timorato, hoſpitio receptus eſt. Qui dum itineris eius cauſas & fratrum indigentias co-

gnouiſſet, abijt in inſtanti ad quemdam locupletiſſimum hominem, finitimum ſuum, qui deſperatè languens, ac penè iam moriens facultates ſuas pauperibus erogabat. Cumque Ciſtercienſium monachorum, quorum iam in partibus illis ſanctitas celebris habebatur, eidem infirmo penuriam indicaſſet, vocatus eſt ad domum eius ſupradictus frater; tantamque pecuniæ ſummam in eleemoſynâ ab ipſo moriente recepit, vt cuncta quæ iniunxerat Abbas, ex eâ ſufficienter compararet. Acceptis itaque tribus rhedis, cum nouem quadrigarijs equis, onerauit atque ornauit eas cunctis quæ fraternis vſibus neceſſaria eſſe cognouit; & ità qui vacuus venerat, plenus ad ſuos remeauit: Ciſtercióque propinquans, nuncium miſit qui Abbati ſignificaret ipſius aduentum pariter & prouentum. Quo audito venerabilis Pater exultauit in Domino vehementer, & conuocatis in vnum fratribus ait; Deus miſerationum Dominus, Deus miſericordiæ liberè ac liberaliter egit. Verè nobiliter, verè eleganter egiſti nobiſcum, Domine procurator & paſtor noſter, aperiens manum tuam, & implens benedictione penuriam noſtram. Tunc ordinatâ proceſſione, occurrerunt obuiàm venienti fratri vſque ad portam; ità vt ipſe Abbas procederet indutus veſtibus ſacris, cum paſtorali virgâ: miniſtris ſimiliter indutis, ac præcedentibus eum cum Cruce & aquâ benedictâ. Exceperunt ergo ſollemniter, atque cum multâ gratiarum actione eleemoſynam illam, non vt ab homine præſtitam, ſed tanquam cœlitùs miſſam benedictionem á Domino, & miſericordiam á Deo ſalutari ſuo.

De beato autem viro legitur in Geſtis Anglorum,

Petro, postea Iuliaci Priore.

quòd dum adhuc esset in sæculo iuuenis, profectus est aliquando Romam cum quodam socio suo causâ orationis. Quamdiù vero fuerunt in itinere illo, soliti erant diebus singulis sine intermissione psalterium integrum decantare. Tandem verò ingressus monasterium Molismense, isdem venerabilis Stephanus feruentissimo studio laborauit, ac modis omnibus institit, vt locus & Ordo Cisterciensis institueretur, cuius ipse postmodùm ordinante DOMINO Pastor & DOCTOR eximius erat instituendus. Hic itaque longo senio confectus, cùm iam caligassent oculi eius, & videre non posset, curam pastoralem deposuit, vt sibimet ipsi & soli Domino iam vacaret. Successit autem ei quidam indignus honore, nomine Guido, qui donis exterioribus instar sepulcri dealbati non mediocriter pollens, interiùs erat vitiorum putredine sordens. Cumque in ipso suæ promotionis primordio, fratrum professiones de more susciperet, isdem Dei famulus Stephanus vidit immũdum spiritum ad illum venientem, atque in os eius ingredientem. Vix mensis prætererat vnus, & ecce reuelante Domino denudata est impuritas eius, & eradicata est mox de paradiso Dei plantatio spuria, quam Pater cœlestis non plantarat.

CAPVT XXV.

Fastradus ex Abbate Camberonensi Clareuallensis, indéque Cistercienſis, reuerendi oris, & magnarum virtutum vir, etiam in obitu diuinitùs commendatur.

XXV. VENERABILIS ac piæ memoriæ Faſtradus, quondam Ciſtercij Abbas, vir eximiæ ſanctitatis; nobilis quidem genere, ſed morum elegantiâ nobilior fuit. Qui liberalibus ſtudijs non mediocriter initiatus, ſacris tamen litteris ardentiori deſiderio ſemper inhæſit; itâ vt poſtmodùm cùm ſapientiâ & ætate proficeret, eam præ oculis & manibus inceſſanter haberet, & ne ad menſam quidem ſine lectione diuinâ diſcumbere vellet. Quod non modò faciebat in propriâ domo, verùm etiam in ſcholis peregrinando. Hic dum eſſet Abbas Camberonenſis, decedente piæ memoriæ domno Roberto, qui Beato BERNARDO ſucceſſerat, electus eſt ad regimen Claræuallis. Ad quam tamen electionem venire diſſimulauit, quamuis ex nomine vocaretur; timens vtique ne hoc illi accideret quod ſemper accidere verebatur. Verumtamen antequàm Legati Clareuallenſes ad eum requirendũ peruenire potuiſſent, garrulâ famâ præuolante cognouit, quia in eius perſonam omnes vnanimiter conueniſſent. Hoc itaque rumore turbatus & anxius, fugam arripuit, veniénsque ad domũ Vallis Sancti Petri, (quod eſt monaſterium Ordinis Cartuſienſis) per dies aliquot ibidem latitauit. Vbi cùm die noctúque in oratione perſiſteret, factus eſt in mentis

excessu. Et ecce apparuit in magnâ gloriâ Virgo puerpera, Domina Angelorum, portans in manibus Regem gloriæ, paruulum suum Iesum. Quam cùm ille vidisset, procidit ad pedes eius, obsecrans vt sui misereretur. Cui Beata respondit: Quid turbaris, ô homo? & imponens ei in vlnas suas, velut alteri Simeoni, nobilem illam sarcinam quam gestabat, ait; Accipe filium meum, & serua mihi illum. Quo facto sublata est visio ab oculis eius: & rediens ad seipsum, intellexit quoniam á Domino egressus est sermo, & quia verè filij Dei, & membra Christi essent qui eius prouidentiæ committebantur. Hac igitur tam lætâ visione præmonitus, iam nön est ausus vltrà recalcitrare, ne videretur ordinationi Dei velle resistere.

Suscepto autem præfato regimine, quàm sollicitum, quàm discretum, quàmque benignissimum Pastorem exhibuerit se, non est meæ simplicitatis exponere. Nam quemadmodùm alios præcellebat officio dignitatis, ità etiam precedebat religionis exemplo, & merito sãctitatis. Castus, pius, & humilis, mansuetus atque modestus super omnes quos in diebus eius vidisse me memini. Parsimoniam verò (ait ille Seuerus de Beato Martino) non est necesse in eo laudare, cùm adhuc in sæculo positus ità frugaliter vixerit, vt non iam scholasticus, sed monachus putaretur. Nam sicut ipse quibusdam intimis suis secretè innotuit, biennio ante conuersionem suam, licèt ætate nondum adultus, ita abstinentiæ operam dedit, vt nunquam voluerit saltem pane & aquâ saturari. Carnium autem edulium, quamùis in ipso tempore ad mortem penè ægrotasset, nunquam sumere acquieuit. Iam verò monachus

monachus factus, quàm sobriè viuendo, immò quàm rigidè abstinendo corpus in seruitutem redegerit, supersedeo dicere; quia (vt verum fatear) vehementior fuit in hac parte. Satis etenim illum super huiusmodi noui atque notaui, quippe qui pluribus annis eidem in suâ mensâ ministraui. Nam cùm in seipso vitia carnis sine miseratione persequeretur, ipsi quoque miseræ carni, cui naturaliter insitus erat, minùs quàm oporteat, compati videbatur.

Cæterùm in exteriori habitu & cultu, pro officij dignitate, quàm humilis & quàm temperans exstitit, hoc vno quod dicturus sum, facilè aduertere erit. Quadam siquidem die cùm vestiarius monachus in lectulo eius cucullam nescio, an tunicam, quâ ipsum indui vellet, solito meliusculam apposuisset, increpauit eum audiente me Pater, & dixit; Quid est (dilecte mi frater) quod facere cupis, vt à communione fratrum nostrorum me separes, & notabili habitu decolores. Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt. An quia Abbatis nomine censeor, propterea monachus esse non debeo? Numquid idcircò constitutus sum minister & seruus aliorum, vt lautioribus epulis debeam saginari, & cultioribus ornari? Si ergo me diligis, si pacem meam quæris, si præceptis meis obedire non despicis, precor atque præcipio ne id ampliùs facere velis. Nam cùm ego sim apud Deum indignus, & omnium minimus, magnum est mihi si communi omnium victu atque vestitu fuero honoratus. Ex quo enim assumptus sum ad regimen animarum, hoc vnum est quod præ cæteris timui semper, & timeo; ne occasione huius amministrationis,

pauperem vitam quam professus sum deseram, & monachi præmium perdam. Hic itaque dilectus á Deo & hominibus,&charismatum donis principaliter adornatus, non solùm verbo & exemplo proficiebat, verùm etiam gratissimâ corporis habitudine, mirâ deuotione intuentes afficiebat. Tanta siquidem Spiritus Paracliti gratia in ipsius vultu angelico radiabat, vt vix posset fidelium aliquis desiderabili eius aspectu satiari: præsertim qui puritatem animi eius, & singularem mansuetudinem cogitabant, quam in exteriori homine velut in proprio sigillo diuinâ manu impressam cernebant. Qui videlicet vir venerandus, cùm iam factus esset Cisterciensis cœnobij ac totius Ordinis Pater vniuersalis, magnum in eo (vt credimus) fructum fecisset, nisi peccatis nostris exigentibus tam citò subtractus fuisset. Sed quia eius sanctissimâ vitâ diutiùs frui digni non fuimus, præcisa est velut à texente, dum adhuc ordiretur. Verumtamen ipse consummatus in breui, expleuit tempora multa, placita enim erat Deo anima eius,& angelico consortio digna.

De cuius felici transitu mox futuro, beatæ memoriæ Petro Tolosano (de quo superiùs multa retulimus) facta est huiusmodi reuelatio. Videbat in visu noctis: & ecce in nubibus cœli Filius Dei, Sanctorum frequentiâ comitante de cœlo adueniens, & in ipso aëre consistens, in throno glorię residebat, & splendor ex eo procedens mundum illuminabat.Porrò ad dexteram maiestatis illius monumentum quoddam gloriosissimum in aëre suspensum apparebat, quod miro opere fabricatum, intuentium oculos admodùm delectabat. At verò ante fores basilicæ Claræuallis, multitudo promiscui sexus innumerabilis

aſſiſtebant, qui ſurſum erectis vultibus Regem gloriæ Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ipſumque mauſoleum intentè reſpiciebant. Pręfatus autem monachus P. accedens ad eamdem turmam, de ſepulcro illo quod coram Domino apparebat, cœpit interrogare quid eſſet, aut quid ſignaret. Tunc vnus ex eis reſpondit ei taliter, dicens; Sepulcrum iſtud de quo ſciſcitaris, conſtat eſſe ſanctiſſimi cuiuſdam viri de terrâ proximè aſſumendi. De cuius receſſione magna in partibus iſtis longè latèque deſolatio erit: cuius etiam mors futura eſt in conſpectu Domini pretioſa, & in conſpectu hominum præclara. Euolutis poſteà viginti circiter diebus, cùm dictus ſanctus Abbas Pariſius pro negotijs monaſterij ac totius Ordinis ſui, Domino Papæ Alexandro aſſiſteret, correptus ægritudine lecto decubuit, & infra diem quintum ſancto fine quieuit. Tandem apud Ciſtercium corpus eius cum ingenti honore reductum, magnâ deuotione conditum eſt. Ferunt in regione Angliæ quemdam religioſum, magnæque virtutis virum exiſtere, qui in ipsâ die quâ Beatus BERNARDVS Abbas in Claraualle de mundo migrauit, cùm eſſet in Angliâ, vidit in ſpiritu maximum quemdam Angelum de cœlo tranſmiſſum, maximam nihilominùs animam quamdam de terrâ aſſumentem, & eam cum ingenti gaudio ſecum ad aſtra deducentem. Poſtmodùm autem cùm ipſe Beatus Faſtradus Abbas exiret á corpore, eâdem die vidit ille qui ſuprà, ſupradictum Angelum ad terram venientem, aſſumptamque ex eâ quamdam animam ad cœli faſtigia ſubleuantem. Quæ quamuìs maxima videretur, prioris tamen animæ magnitudini non æquiparabatur.

CAPVT XXVI.

Admonetur cœlitùs quidam Abbas, ne de excutiendâ præfecturæ suæ sarciniâ vlteriùs satagat. Idem grauissimis & creberrimis capitis doloribus, mirabili quasi massæ plumbeæ in mediam eius frontem illapsu liberatus olim fuerat.

XXVI. QVIDAM sanctus Abbas de filijs Claræuallis, dum Christi amore totus arderet, modis omnibus satagebat pastoralis officij curam deponere, vt quieti contemplationis liberiùs posset intendere. Quâdam igitur vice egressus de monasterio suo, quasi iam minimè reuersurus, diebus paucis ad aliam quamdam sese contulit abbatiam, absolutionem prædicti regiminis magnopere expetens & exspectans. Quâdam itaque nocte cùm interesset vigilijs, vigilans cum alijs, & psallens, vidit in mentis excessu Beatum Bernardum sibi apparentem. De cuius visione exhilaratus multùm, cœpit ei obnixiùs supplicare, vt ipsum dignaretur ducere ad Dominum Iesum Christum, cuius felicissimam præsentiam nimio desiderabat ardore. Quem mox beatissimus Pater secum assumpsit, perductúmque quò voluerat, præsentauit Domino Saluatori. Ad quem cùm introductus fuisset, procidit ad pedes eius, adorãs & flagitans vt sui misereretur. Cui respondit Dominus; Si volueris habere me misericordem, fac mihi ergo professionem. Quo ille audito, libentissimè annuit, & iunctis manibus in manus illius se tradidit, profitens ac promittens obedire se illi vsque ad mortem. Factâ igitur professione, &

reuelatione transactâ, cùm esset ad se reuersus, vacillante animo turbabatur, nec pro certo sciebat quid sibi per illã visionem, aut promissionem innueretur. Suspicabatur tamen à suo desiderio se esse fraudatum, & eiusdem professionis vinculo ità innodatum, vt pastoralis officij sarcinam, quam ægrè tolerabat, iam absque diuino nutu deponere non auderet. In crastinum verò cùm altari assistens, sacrosanctum Corpus in manibus haberet, medullitùs cœpit Dominum exorare, vt beneplacitum suum super hoc ei dignaretur euidenter ostendere. Et ecce in ipsâ perceptionis horâ, facta est diuinitùs vox ad eum, dicens; Quamdiù vixeris, successorem habere non poteris. Tali itaque responso certificatus, pedem à fugâ cohibuit, & diuino arbitrio proprium supponere studuit.

Hic itaque venerabilis Pater, in primordio conuersionis ac iuuentutis suæ, cùm magno dolore capitis frequentiùs vrgeretur, magìs tamen animo grauabatur quod spiritum in eo promptissimum ad ardua quæque virtutum, caro infirma pro voto subsequi non valebat. Quâdam itaque Dominicâ cum sollemnibus vigilijs interesset, sentiens se prȩfato incommodo solito ampliùs stimulatum, cogitauit exire de choro, & exire pausatum. Sed inspirante Deo recogitauit mox vt sibi vim faceret, & vsque ad Primam diei sustineret. Primâ verò transactâ quamuìs doloris immensitas non cessaret, proposuit iterum vsque àd Missam tolerare maiorem, vt sacram accipere posset communionem. Cumque iam communicaturus ad gradum altaris accederet, & solitam veniam ibidem flexis genibus peteret, ecce repentè de vertice eius lapsa est quasi plumbea massa, quæ illi per medium frontis veniens,

&cadens in pauimentum,non paruam collisionem fecit. Ipse verò eiusdem molis concussionem atque ruinam apertissimè sentiens, & nullam speciem videns, de tantâ nouitate miratus, vehementer obstupuit. Moxque perceptâ communione sacrâ, ab illâ infirmitate eâdem horâ conualuit; & itâ perfectè curatus est vt nullam deinceps molestiam ex eâ sentiret. Hæc autem omnia quæ de memorato viro retulimus, ipso nobis secretiùs ibi indicante cognouimus.

CAPVT XXVII.

Balduinus Miles, dominus de Guizâ, homo facinorosus, Igniaci moritur in veste monasticâ: ac posteà Petro Igniacensi Abbati sæpe apparens, tandem eius & monachorum precibus diu purgatus in cœlum recipitur.

XXVII. MILES quidam nomine Balduinus, dominus castri quod Guiza nuncupatur, in territorio Remensi,cùm esset homo bellicosus & strenuus armis, postposito timore Dei multa quotidiè perpetrabat: rapinis, incendijs, cædibus, cæterisque similibus frequenter insistens. Hoc solummodò boni in eo esse videbatur, quòd virum sanctissimum Petrum Abbatem Igniaci, cum totâ ipsius domo sinceriter diligens, magnificè honorabat, multumque de eius meritis confidebat. Neque verò id frustrà, quemadmodùm declarauit exitus rei. Nam dum adhuc esset in ætate virili, contigit eum letali ægritudine pressum, ad extrema perduci. Proinde misit & vocauit ad se prædictum Abbatem: qui concitè

veniens, inuenit hominem iam penè consumptum, & linguæ officio destitutum. Sed orante sancto Abbate indulta est protinus ægro, magno munere Dei, & loquendi facultas, & gratia confitendi. Quo facto voluit incontinenti deserere mundum, & habitū religionis assumere. Sed prohibente coniuge suâ, quæ corpus illius plusquàm animam diligebat, dilatum est interim votum; donec illa de sospitate illius desperata penitùs, tandem dedit assensum. Tunc ergo ductus est ad supradictam Igniaci domum, futurus ibidem monachus, si vixisset. Sed morte accelerante soluta est protinùs anima eius, ingemiscens ac pœnitens vehementer, quòd tempus pœnitentiæ sine pœnitentiâ transegisset. Cumque defunctus esset, factæ sunt de eo reuelationes multæ præfato Abbati, cæterisque senioribus loci. Quas quia longum est enarrare, paucas è pluribus annotare curauimus.

Eadem igitur nocte quâ defunctus est, apparuit in visione cuidam viro religioso, quasi de lecto se erigens. Cui cùm ille amminiculum ferre satageret, ait; Non est mihi necesse (frater) vt teipsum fatiges. Sanctus namque Benedictus adiutor est mihi fortissimus: & ipse me mittit ad Dominum Petrum Abbatem vestrum, vt ab eo monachus fiam. In ipsâ nocte cùm isdem venerabilis Abbas, pro eo sollicitus & anxiùs valdè existeret, cœpit animo pertractare, qualiter homini mortuo, tantâ peccatorum mole grauato succurrere posset. Hæc illo cogitante, subitò astitit ei quidam, cuius vultum non agnoscebat, quem tamen fuisse Angelum Domini existimat; respondens cogitationibus eius, & dicens; Magno adiutorio indiget. Haud dubium verò quin de ipso mortuo diceret.

Et his dictis confestim euanuit. Accepto ergo diuinitus huiusmodi responso, totus illic ò orationi incubuit, Sanctorum altaria circueundo, eorumque suffragia pro salute defuncti medullitùs implorando. Intereà cœpit ei, quasi mœsto & fatigato somnus obrepere: Cumque obductis palpebris, nec plenè vigilans, nec plenè dormiens sibi videretur, repentè apparuit ei Satan minaciter fremens aduersùs eum, & dicens; Quid? Balduinum auferes mihi? Et cùm hoc dixisset, insilijt in eum, coartans & comprimens vehementer. Qui statim expergefactus ita se membris omnibus astrictum reperit, vt ea mouere non posset; sed verbum Dei non fuit alligatum. Dixit ergo vir Dei ad Satan; Adiuro te, spiritus immunde, per sanguinem Iesu Christi, quem pro nobis miseris & peccatoribus fudit, & per gloriosam eius Genitricem & Virginem Mariam, quatinus huic animæ confessæ & pœnitenti nocere non præsumas. Et cùm ista dixisset, reliquit eum diabolus, & fugit. Ipse vero in suâ relaxatione, defuncti liberationem intelligens, resumptâ orandi constantiâ iterum magìs ac magìs precibus insistebat. Tantâ namque in illâ horâ deuotionis gratiâ perfusus est, tantamque de Dei miseratione fiduciam mente concepit, quantam in vitâ suâ nunquam fuerat expertus. Vnde non dubitauit, suas, suorumque fratrum supplicationes pro eodem mortuo diuinitus exaudiri.

Tunc verò statuens in commune fratribus, orationes multas & diuturnas, ipse quoque per dies triginta penè quotidie sacrificium nostræ redemptionis pro eius animâ offerre curauit. Porrò per totum tricenarium illud, vix aliquadies præterijt, quin memorato Abbati seu dormiẽti

seu vigilanti

ſeu vigilanti iſdem mortuus appareret; interdum etiam flexis genibus,&iunctis manibus ſupplicās, vt pro ſe orare non deſiſteret. Contigit autem in ipſo tempore, Abbatem quemdam nigri Ordinis monachorum, quem aliquando iſdem Miles grauiter iniuriauerat, domum Igniaci hoſpitandi gratiâ diuertere. Quod videns ſupradictus Abbas eiuſdem loci, duxit eum ad ſupradicti mortui tumulum; obſecrans in Chriſti amore vt eum abſolueret ab illâ iniuriâ, quam ſuadente diabolo in ipſum commiſerat. Quod vbi factum eſt, ecce in ipsâ nocte mortuus iſdem prædicto Abbati Igniaci gratulabundus apparuit; exhibens ei corpus ſuum purgatum & mundum á leprâ, quâ ſeſe ab olim contaminatum fuiſſe monſtrabat. Prætereà quoque apparebat in facie eius immenſi vulneris penitùs obducta cicatrix, cuius ſanitas recens deletum oſtendebat eſſe piaculum, quod commiſerat in Abbatem. Poſt hæc autem in ipſo die ſancto Paraſceues, iam inchoato circa horam nonam diuino officio, cum iſdem venerabilis Abbas Igniaci indutus ſacerdotalibus, iuxta altare reſideret, apparuerunt ei duo iuuenes præclaris vultibus&veſtibus ſericis renitentes, qui eumdem Militem dextra læuâque incedentes vſque ad altare deduxerunt; & tranſeuntes etiam coram Abbate, dixerunt; Ecce dominus Balduinus. Erat autem ipſe defunctus nigris indumentis, ſed tamen bonis & decoris amictus, quæ quaſi de yſembruno eſſe videbantur. Quod videns venerabilis Abbas, lætatus eſt valde; nimirum intelligens in veſtibus nigris pœnitentiæ ſignum, & in repræſentatione ipſius ad altare, certum reconciliationis indicium. Iam verò deinceps mortuo non apparente,

factus est Abbas in hoc etiam certior de illius absolutione. Hæc ab eodem Dei famulo multis priùs á nobis precibus flagitato, seriatim extorsimus: cuius assertioni decredere, omni religioni detrahere est.

CAPVT XXVIII.

De lue quæ Domus Dei monasterium depopulata est: & de Franconis Abbatis, ac Bernardi monachi felici ad Superos transitu.

XXVIII. IN ABBATIA Domus Dei, quæ vna est de filiabus Claræuallis, facta est in isto anno mortalitas magna, ita vt infra triginta & quinque dies non minoris numeri fratres de medio tollerentur, & vnâ die interdum quatuor aut quinque sepelirentur. Tantâ verò alacritate & desiderio, ad mortem, immò ad portum mortis & vitæ ianuam ferebantur, vt & morientes viuentibus condolerent, & viuentes morientibus inuiderent. Inter quos subtractus est venerabilis & sanctæ memoriæ Franco Abbas eiusdem loci, qui die sancto Parasceues Christo Domino felicem animam reddidit. Ad cuius etiam tumulum iam de vicinis partibus populi cateruatim vndique confluunt, propter sanitates & beneficia multa quæ se ibidem á Domino consequi sentiunt. Quarto autē posteà die, hoc est, secundâ feriâ paschalis hebdomadæ, defunctus est ibi monachus ætate quidem iuuenis, sed religionis maturitate prouectus; de quo etiam asserunt, quòd florem virginitatis vsque ad mortem Domino largiente seruauerit. Hic verò spe mirabili confortatus, ita

cupiebat dissolui & cum Christo esse , vt nihil timere videretur, nisi adhuc á morte differri, & in corpore remanere: multumque doleret si aliquis ei commeatum vel promitteret vel optaret. In ipsa verò die migrationis suæ apparuit ei Beatus BERNARDVS cum supradicto Abbate F. qui dixit ad eum ; frater Bernarde (sic enim iuuenis vocabatur) ecce adduco tibi sanctum Patrem nostrum BERNARDVM, vt te in manibus illius reddam. Beatus verò Pater clementi dexterâ suscipiens eum ait illi; Hodie mecum eris in Paradiso ; & his dictis euanuerunt. Tunc monachus ille quæ viderat & audierat, fratribus indicauit; atque subiunxit ; Si vsque in crastinum vixero, non sum vera locutus. Quòd si hodie migrauero, fidem faciat dictis ipsa migratio. Defunctus est itaque frater in ipsâ die, vt perficerentur in eo omnia quæ dicta fuerant illi á sancto Patre.

CAPVT XXIX.

Mira quædam de Gerardo de Farsâ, admirandæ pietatis, & sanctitatis eximiæ sene: cui morti proximo apparuit S. Bernardus: qui etiam questus est post mortem, quòd præproperè, & adhuc spirans, fuisset sepultus.

XXIX. DILECTVS á Deo & hominibus Gerardus de Farsâ, cuius memoria in benedictione est, quemque pro suâ singulari puritate & sanctimoniâ Beatus BERNARDVS singulari gratiâ præ cæteris honorabat, mirabilis atque amabilis nimis omnibus apparebat. Qui dum adhuc esset monachus in Farsâ, quæ est Tusciæ

nobilis abbatia, reuelante Domino vidit in ſpiritu ſe transpoſitum in Claraualle; idque gerentem officij, vt cum duobus bacinis ſingulas officinas circuiens, fratrum manibus abluendis aquam infunderet. In quo nimirum deſignatum fuiſſe rei exitus docuit, quòd ipſe futurus eſſet qui fratrum illorum exceſſus quotidianâ, immò penè continuâ oculorum inundatione acſi duobus infuſorijs ablueret. Sic enim deuotio pietatis in Chriſti deſiderio pectus illud impleuerat, vt quaſi duo fontes pupillæ eius quæ tacere non poterant, ferè vbique, præſertim in celebratione diuini myſterij magno lacrymarum profluuio faciem illius madidarent. Habebat autem gratiam ſingularem tam apud Deum quàm apud homines, quam vniuerſi mirabantur; & intuebantur vultum eius tamquam vultum Angeli ſtantis inter illos, atque dicebant; *Hic eſt fratrum amator & populi Iſraël; Hic eſt, qui multùm orat pro populo, & vniuersâ ſanctâ ciuitate.* 2. Mach. 15. 14.

Huic autem Deus multas conſolationes in abſcondito faciebat; ipſe autem, vt pote verecundus & humilis, virtutes ſuas latere malebat, & nullus ei ſuper huiuſmodi percũctatione, propter ſanctitatis illius reuerentiam, moleſtus fieri audebat: & cùm eſſet nimiùm corpore debilis, vtpote iam ferè nonagenarius, quotidie tamen infatigabilis animi feruore iuueneſcere videbatur; ita vt vix ægritudine compellente poſſet in infirmitorio detineri, vix poſſet etiam à labore meſſium retineri. Qui dum aliquando grauiſſimâ valetudine preſſus, in quâdam ſecretiori domunculâ lecto decumberet, nocte quadam contigit exſtingui lampadem quæ ibi ardebat. Quo viſo, frater quidam qui ei tunc temporis miniſtrabat, ſurrexit

& abijt reaccendere illam. Cumque reperiſſet clauſas vndique officinas ſine igne, reuerſus eſt triſtis ; & firmato oſtio cellulæ, iterum recubans obdormiuit. Profundâ verò nocte cùm ſanctus ille vir ad neceſſaria ſurgere vellet, aſſurrexit frater dolens quòd ei luminare deeſſet. Reſpiciens autem ad fornaculam præſentem, in quâ per octo dies anteà focus non fuerat, vidit ibidem prunarum ardentium non paruam congeriem : accensâque ex eis lampade, cùm ſtatim ad eamdem fornaculam oculos verteret, non modò prunas illas non reperit, ſed ne vllum quidem in eâ caliditatis veſtigium deprehendere potuit.

Nouitius autem quidam, nomine Iulianus, honeſtæ vitæ Sacerdos ac religioſus, qui de Ordine Regularium clericorum Claræualli ſeſe contulerat ; vidit aliquando ſpiritum immundum inſtar hædi peruagantem in choro. Qui cùm veniſſet coram eo, aliquamdiu ſubſtitit, & cœpit eum rictu patulo ſubſannare, obſcœnum caput contra illum exagitando, & dentes ad inuicem minutiſſimè concutiendo. Cumque receſſiſſet ab eo, venit & ſtetit ante hominem Dei Gerardum, & cœpit eum ſimiliter petulcum animal pudendis geſtibus irridere : à quo magis irriſum atque exſufflatum, illicò tanquam fumus euanuit, & vltrà eum nouitius ille non vidit. Qui mox acceptâ colloquendi licentiâ percunctatus eſt eum, vtrùm in choro aliquid in illâ tali horâ conſpexiſſet. Confeſſus eſt autem ei ſenior ſe vidiſſe phantaſticum hædum, qui ludens motibus, & ſe & illum pariter ſubsannaret. Quod audiens nouitius ille, miratus eſt valde, ac per hoc intellexit quòd multa huiuſmodi cerneret, quamuìs pauca inde referret.

Huic autem viro iam posito in extremis Beatus BERNARDVS angelico vultu & vestibus albis decoratus apparuit, in eâ tamen consistentiâ & habitudine corporis, quâ ante obitũ fuit. Quem cùm ille inspiceret ad se ingredientem, & veteranos ac venerandos artus baculo sustentantẽ, manu ac voce quâ poterat suis seruientibus innuit, vt Sancto venienti assurgerent, & locum sedendi citiùs præpararent. Illis verò mirantibus ac quærentibus de quonam Sancto ille loqueretur, premente se ægritudine non poterat respondere. Postmodùm verò receptâ virtute loquendi, cùm idipsum denuò sciscitarentur, confessus est se vidisse Beatum BERNARDVM blando ipsum alloquio consolantem. Qui cùm benedixisset eum, benedixit etiam totam domum, subiungens hæc eadem verba, & dicens; Hæc est domus mea quam ædificaui. Dominus custodiat eam in æternum, & in sæculum sæculi. Cumque vir ille sanctus in Domino quieuisset, aliquanto posteà tempore elapso apparuit in visione cuidam religioso Conuerso, nomine Laurentio, lætus atque præclarus, & pretiosis vestibus decenter ornatus; indicans quia per Dei gratiam gaudium sempiternum obtineret, & gloriam. Fratri autem solo tenus supplicanti, vt eius benedictionem atque suffragia mereretur, benedixit, atque ita respondit; Ego orare non cesso non modò pro te, verùm etiam pro ipsius vniuersitate Ecclesiæ. De hoc tamen conqueror aliquantùm, quòd fratres adhuc viuentem & spirantem me præ nimiâ festinatione sepelierunt.

De Laurentio Conuerso Clareuallensi, qui S. Bernardi ope multis subductus periculis, decem bubalos in Claramuallem ex Italiâ perduxit.

XXX. IGITVR quòd de prædicto fratre Laurentio mentio incidit, referendum existimo aliquid quod de illo cognoui. Erat ego vir ille quod omnes agnouimus, homo spiritualis, orationi atque compunctioni mirabili pertinaciâ semper insistens; ita vt per plurimos annos cùm sanctorum Confessorum Bernardi, atque Malachiæ corpora in secretario die noctuque seruaret, vix vmquam aliquâ horâ posset ibidem aliter inueniri, nisi semper orationi incumbens, & diuturnis fletibus pauimentum aspergens. Porrò vir iste in primordio conuersionis cùm multis tentationibus vexaretur, nocte aliquâ finitis Matutinis erat in quodam domicilio solus: & ecce, spiritus immundus mugiens & plangens discursu girouago circà eum rotabatur. Ipse verò imposito fronti suæ signaculo sanctæ Crucis, quisnam esset interrogauit. Respondit autem dæmon; Ego sum qui tentaui & flagellaui Iob. Quod audiens frater, cùm adhuc nouitius esset, timuit á facie dæmonis, & fugit, & eum vlteriùs non audiuit. Post transitum autem Beati BERNARDI, contigit vt isdem frater á venerabili Philippo Clareuallensi Priore ad Regem Siciliæ Rogerium mitteretur, pro negotio ipsius Ecclesiæ. Qui cùm Romam fuisset ingressus, comperto quòd idem Rex nuperrimè mortuus esset, consternatus animo est, & quid facere deberet prorsus ignorabat. Conuersus ergo ad orationem

cum gemitu & lacrymis Beatum BERNADVM inuocabat, dicens; Pater mi, currus Iſraël, & auriga eius, vt quid dereliquiſti nos? Heu me, Pater ſancte, quid dicam? vel quid faciam ego pauperculus & miſellus, & ego omni ſolatio deſtitutus? Te viuente, teque iubente ſecurus procedebam longiùs ſæpe ad exteras nationes, & vbique recipiebar ob gratiam tui, cum gratiâ multâ; deferens nimirum ſalutationes & litteras tuas, quas Reges & Præſules, cum cæteris omnibus, tanquam cœlitus miſſam benedictionem ſuſcipiebãt, & eulogijs tuis ſeſe nobilitari nobiliores quique gaudebant. Nunc autem te defuncto, defuncta eſt tecum pariter & gratia mea: nec erit iam qui peregrino & inopi manum adiutorij porrigat: & ecce, mortuus eſt Rex qui te ſinceriter amabat; ſurrexitque pro eo puer filius eius, qui forſitan te ignorat. Quem adhuc tam longè remotum ſi adire voluero, & repulſam ab eo pati contigerit, & opera & impenſa perdita erit. Si verò incontinenti reuertens, negotium intentatum reliquero, torporis & inſipienriç argui pertimeſco. Porrige precor auxilium, prçbe conſilium indigenti, & ne deſpicias gemitum ſeruulimiſerandi.

Eâdem itaque nocte apparuit ei iſdem beatiſſimus Pater, & magnificè conſolatus eſt, dicens; Quid tibi viſum eſt (frater) ita de Dei miſericordiâ & meá ipſius interuentione diffidere? Quando enim vel vbi ſenſiſti defuiſſe tibi amminiculum meum in neceſſitatibus tuis? An fortè impotentiorem modò me autumas quàm olim in ſæculo fuerim, qui iam introductus ſum in potentias Domini? Vade ergo ſecurus, quia proſpera cuncta euenient, & in hoc ipſo ſcies quòd ego ipſe te miſerim. Hæc & alia plura

Sancto

Sancto loquente, frater ipse præ nimio pietatis ardore totus in animâ liquescebat; & corde eius immensam parturiente lætitiam, foris quoque deuotionis lacrymæ erumpebant. Cumque euigilasset madentibus oculis atque maxillis, etiam puluillum in quo caput reclinarat eodem lacrymarum profluuio vndique perfusum esse cognouit. Summo igitur manè iter arripiens, cùm de vrbe fuisset egressus reperit cuneum institorum mercimonij gratiâ Siciliam adeuntium. Qui cognoscentes eum esse de Claraualle, mox in suo conductu atque conuictu gratanti animo receperunt, & quæque necessaria gratis quotidie ministrarunt. Tandem ingressus ad Regem Siciliæ, inuenit gratiam magnam in oculis eius; & non solùm de negotio pro quo fuerat ad patrem destinatus, prosperum euentum obtinuit, verùm etiam Rex pro eiusdem patris sui animâ apertis thesauris suis, ad ædificationem nouæ basilicæ Clareuallensis non modicam auri summam per eumdem fratrem magnâ deuotione transmisit. Reuersus itaque Romam prædictus frater, talem nihilominùs ibidem gratiam reperit, vt de donarijs Cardinalium, aliorumque Romanorum alteratâ consuetudine plurimam acciperet benedictionem; ita vt etiam largientibus illis, ex eâdem vrbe vsque ad decem bubalos educeret, & vsque ad domum Claræuallis non sine ingenti omnium stupore perduceret. Quis enim satis mirari sufficiat, quòd homo debilis ac veteranus cum duobus puerulis tantùm, tantæ enormitatis ac ferocitatis animantia, quæ etiam boues duplâ aut triplâ corpulentiâ & fortitudine superant, per tanta locorum discrimina, per tanta prædonum latronumque molimina, à Româ

vſque ad Claramuallem minare potuerit; pręſertim cùm id genus animalium citra Alpes (vt aſſerunt) in toto Occidente hactenus viſum non fuerit? Vix enim vel vnâ die malignantium occurſus ac violentias poterat declinare; quę tamen omnia pertranſiuit indemnis, Deo & ſancto Patre BERNARDO fidelem famulum vbique tutante.

Factum eſt autem vt tranſire cogeretur per quoddam municipium, cuius principatum latronum principes obtinebant, & quorum fauces immunis euadere nemo poterat, niſi qui fortè viribus pręualebat. Manè verò iam rutilante aurorâ, cùm de aliquo prato in quo cum animalibus pernoctarat egrederetur, rogabat attentiùs Deum Sanctumq́ue BERNARDVM, vt ab imminenti periculo erueretur. Et ecce apparuerunt ei procul quaſi duo viri obuiàm venientes, & ſingulos cereos accenſos in manibus præferentes: qui paulatim veniendo cùm iam penè ad illum perueniſſent, ſubitò ab eius oculis euanuerunt, multamq́ue fiduciam euadendi Dei famulo contulerunt. Ingreſſus itaque illum diaboli nidum illicò ſiſtitur, atque ad prædam diripiendam vndique curritur. Superuenientes autem eâdem horâ quidam venerabiles viri, cùm eum Clarauallenſem eſſe cognoſcerent, de manibus irruentium liberarunt, & cum ſuis omnibus abire fecerunt. Tandem verò perueniens ad Claramuallem, mirantibus vniuerſis noui generis beſtias intulit, quæ multiplicatis fœtibus quotidie propagantur, atque ex eo loco per multas iam prouincias dilatantur.

CAPVT XXXI.

De quodam monacho mortuo in Burlancurte, reuelatur viro sancto, illum Sanctorum Ioannis & Pauli Martyrum meritis coæquari.

XXXI. RELIGIOSVS quidam frater de Burlancurte, nomine Gerardus elephantinum morbum incurrens, & multo tempore seorsum ab alijs degens, ita flagellum Patris æquanimiter tolerabat, ita semper in gratiarũ actione perseuerabat, vt in eius prædicabili patientiâ cæteri mirificè delectati atque ædificati Deum glorificarent, & eum quasi Martyrem reputarent. Tandem felici agone peracto, dolorem pariter & mortem euasit, & cum Beato Lazaro in sinu Abrahæ recipi meruit. Eâdem igitur nocte, dum funus in ecclesiâ seruaretur, fratribus circà ipsum solito more psallentibus, vni ex eis viro sanctissimo, & Abbatis administratione longo tempore functo, facta est reuelatio talis. Videbat in mentis excessu: & ecce tres personæ venerabiles, in multâ gloriâ circà defuncti corpus apparuerunt. Quarum vna cum corpus ipsum virgâ flagellasset, egressa est ex eo columba, auolans, & petens superiora. Tunc vna ex eisdem personis dixit; Quasi columba petit supernos fontes. Secunda verò subiunxit; Absque impedimento penetrat cœlos. Tertia nihilominùs ait; Meritis Sanctorum Iohannis & Pauli coæquatur. Quod vbi dixerunt, protinùs ab oculis intuentis euanuerunt. Cognouit ergo vir sanctus, quòd magni meriti esset anima illa, quæ tantis Martyribus fuerat in meritis sociata.

CAPVT XXXII.

Vir quidam pius in Meldensi territorio, mortuus repertus est, super genua sua, & super laua manus articulos nudâ humo perstans; dextram verò quasi tundendo pectori applicatam tenens

XXXII. IN territorio Meldis, vico qui Betunbasocas dicitur, ante hoc fermè septennium defunctus est quidam famulus Christi, rebus quidem transitorijs pauper, sed virtutibus diues: qui licèt habitu sæculari indueretur, vitam monachicam opere sectabatur. Iste dum adhuc esset in ætate viridiori, amicis adhortantibus, vxoriâ cõpede passus est se artari. Compare autem celeriter de medio factâ, digamiam inire minimè acquieuit, sed virtuti continentiæ membra deinceps vsque ad senectam & senium dedicauit. Erat ergo ieiunijs & obsecrationibus die ac nocte Domino seruiens, cæterisque diuinis obsequijs iugiter insistens. Habebat autem in consuetudine, per decennium ferè ante obitum suum, singulis diebus Dominicis communicare. Ecclesiam verò; quamuìs à suâ ipsius mansione longè remotam frequentiùs adire non desistebat, multumque temporis & laboris in hoc opere expendebat, vtpote senex atque decrepitus, quem tribus pedibus incedere oportebat. Quâdam verò Dominicâ cùm ad ecclesiam multo grauamine veniens, sacrosancta mysteria solito percepisset, viribus corporis cœpit repentè destitui, ità vt ad suum tugurium repedare non posset. Proinde diuertens in domicilium viri cuiusdam in proximo commorantis; per totam diem illam lecto decum-

bens, grauiter ægrotauit, & nocte sequenti vocante se Domino in pace quieuit. Facto itaque manè cùm ingrederentur ad eum visitandum, inuenerunt illum in oratione positum, ibique defunctum hoc modo. Egressus siquidem de grabato, & carens operimento, præter femoralia tantùm; super genua sua, & super lænæ manus articulos nudâ homo perstabat; dextram verò superiùs quasi tundendo pectori applicatam tenebat. Porrò corpusculum erectum atque immobile stabat, & resupinato capite facies in cœlum respiciebat. Itâ ergo cadauer exstinctum diuinâ virtute subsistens, & viuenti magìs quam mortuo simulans, satìs euidenter post obitum indicabat, quid ante occubitum facere consueuerat. Accurrunt vndique populi festinantes, videre tam pium, tamque cœleste miraculum: quod non magìs vtique in corpore mortuo, quàm in ipso homine viuente, vel potiùs moriẽte constat esse mirandum. Quid enim mirabilius est, mortalem hominem orando & stando mortem irruentem excipere, & à statione suâ moriendo non corruere, an corpus exanimatum post mortem non occumbere? Vtrumque profectò mirabile, vtrumque diuinæ virtutis & gratiæ est. Quis enim alius præter te (Domine) facere præualeret, vt seruus tuus moriens, inuictâ orandi constantiâ animatus, & ipso mortis articulo de cubili suo surgeret; & contra mortis impetum, quasi contra fluminis aut fulminis ictum, flexis genibus & erecto corpore staret; stans & orans animam traderet; insuper & gleba cadaueris exanimati (quod á cadendo dicitur) in terrâ non caderet? Verè tua sunt opera, tua sunt ista miracula, Domine Iesu, qui pauperes amas, & personam vllius non accipis; sed

in omni gente, in omni conditione & professione, quicumque te timet & operatur iustitiam, acceptus est tibi. Videntes itaque talia cuncti, qui eius honestissimam conuersationem anteà nouerant, immensas Domino grates retulerunt; & cognoscentes quod verè seruus Dei esset, cum magnâ deuotione & reuerentiâ sanctissimum corpus eius honorificè sepelierunt.

CAPVT XXXIII.

Monachus Ordinis Cisterciensis, orationi maximè, & lectioni intendere solitus, videt primùm S. Ioannem Euangelistam, tum Beatissimam Dei Genitricem Virginem Mariam, & denique Christum ipsum Dominum sibi animam agenti occurrentes.

XXXIII. IN QVODAM Cisterciensis Ordinis monasterio quidam honestæ conuersationis monachus habitabat, qui dum esset in omnis religionis suæ obseruantiâ feruẽs atque deuotus, maximè orationi atque lectioni erat intẽtus; ita vt semper ad legendum vbicumque poterat, mirabili dulcedine traheretur; & fructum deuotionis magìs quã deuotionẽ inquirens, ita in eâ sicut in omnibus diuitijs delectaretur. Appropinquante autem horâ vocationis suæ cùm grauiter ægrotaret, & oleo infirmorum iam inunctus esset, rogauit vt corpus eius in præsenti lauaretur, & vestimentis in quibus sepeliendus erat indueretur. Fratribus verò causantibus nouitatem, & facere differentibus, cùm in suâ petitione persisteret, tandem quod volebat obtinuit. Quo facto, circumstan-

tibus ait; Reuertimini vnusquisque ad officia vestra, quia modò moriturus non sum, sed die sequenti post prandium seruitorum. In crastinum ergo eâdem quâ prędixerat horâ cùm iam vltimum spiritum traheret, conuenerunt vndique fratres ad muniendum exitum eius. Tunc ille diuino Spiritu illuminatus, exhilaratâ facie dixit; En modò ingreditur Beatus Iohannes Euangelista, & cùm paululùm reticuisset, iterum dixit; Ecce nunc venit Sancta Dei Genitrix Maria. Et post modicum interuallum denuò dixit; Eia fratres, ecce iam venit Dominus Iesus Christus; & cùm hoc dixisset, illicò cantare cœpit & imponere antiphonam illam dicens; *Subuenite*; ac ita cantando spiritum reddidit.

CAPVT XXXIV.

Fratri cuidam cum morte luctanti apparet dæmon simiæ specie, ei illudentis, & panni frustum subinde lambentis, quod ille absque Superioris licentiâ, detrito suo scapulari assuerat.

XXXIV. QVIDAM alius monachus cùm ad horã vltimam deuenisset, iamque loquendi officium amisisset, vidit immũdum spiritum instar simię, sedentem in perticâ iuxta parietem positâ; vbi scapulare illius dependebat. Porrò in ipso scapulari veteri & dirupto, isdem frater modicam panni scissuram sine licentiâ nuper assuerat; quam ille spiritus impurus suauiter attrectans, & sæpe deosculans, etiam linguâ lingebat, & manu palpabat. Quod cùm ille videret, ingemuit; & quia iam loquelam amiserat, protensione indicis indi-

cando, verbisque semirutis ac dimidiàtis balbutiendo, quomodò poterat innuebat, vt derisorem pessimum amouerent. Illis verò mirantibus & diu percunctantibus quid diceret, aut quid intenderet, diuinâ tandem miseratione recepit officium linguæ, & ait; Numquid non videtis illum dæmonem obscœnum, sedentem in nostro scapulari, & ore spurcissimo lambentem pitatium illud, quod nuper in eo sine licentiâ consuere præsumpsi? Expellite ergo sceleratum, & tollite de indumento pitatium, ne mihi in finem calumniosus & impius iste densor insultet. Cumque omnes intentè respicerent, & spiritum nequam quem ille conspicabatur, videre non possent, amouerunt scapulare de loco, & protinus abijt pessimus exprobrator. Frater verò acceptâ pœnitentiâ rursus obmutuit, atque post paululùm in bonâ confessione decessit.

CAPVT XXXV.

Monachus præ febrium æstu cucullam exutus, indutus est scapulare: quo in habitu cùm esset mortuus, eius animæ occlusa est paradisi ianua, donec illa corpori suo reddita & cucullam poposcit, & pro eâ abiectâ pœnitentiam sibi iniunctam accepit.

XXXV. FRATER quidam ægrotabat ad mortem, qui dum magnis febrium æstibus vreretur, ad releuationem ardoris exutâ cucullâ indutus est scapulari, & ita manendo spiritum exhalauit. Cumque post mortem duceretur vsque ad introitum paradisi, clausêre portarij portam, ipsumque exclusêre, dicentes;

Numquid

Numquid iste sine cucullâ recipiendus erit in ordine vel requie monachorum? Repulsus itaque remanebat foris, pauibundus & trepidans; metuens nimirum damnationis audire & subire sententiam. Cumque ductores eius pro illo rogarent, dicentes, eum excepto sermone hoc, virum exstitisse probabilem, & sine querelâ inter alios conuersantem, iussus est ad humana redire; acceptâque veniâ cum cucullâ protinùs remeare. Reuersus verò ad corpus, cuncta quæ viderat indicauit, induensque cucullam, & accipiens pœnitentiam, in pace migrauit. Constat ergo monachicum habitum, in quo & forma Crucis exprimitur, si vita monachi teneatur, magnum mysterium continere.

CAPVT XXXVI.

De Abraham Abbate Prateæ in Biturigibus, qui adhuc iuuenis edoctus est, nihil quicquam, ne minimum quidem absque licentiâ vsurpare: Iudæos ex fœtore discreuit: atque ob angelicam animi & corporis puritatem, ab ipsâ Dei Genitrice Virgine Mariâ, stupendis beneuolentiæ argumentis cohonestatus est.

XXXVI. PIISSIMÆ recordationis Abraham, Prateæ quondam Abbas, qui (sicut aiunt) virginitatis florem largiente Christo seruauit vsque ad mortem; homo sanctissimus, ac singulari mansuetudine præditus fuit, iugumque Domini ab adolescentiâ vsque ad finem vitæ portauit. Qui dum adhuc esset ætate pariter & religione nouellus, modicam panni noui scissuram ad resar-

ciendam veſtem in grabatulo ſuo ſine licentiâ ſecretè recondidit. Sed cùm eam poſt paululum requiſiſſet, & reuerſato vndique ſtratu minimè reperiſſet, miratus abſceſſit; & remordente conſcientiâ, furtiuam rapinulam priuatâ confeſſione quantociùs delere curauit. Poſt modicum verò temporis, cùm ſolus in coquinâ ſcutellas ablueret, ecce panniculus ille ſubitò per aerem lapſus, & velut aliquo portante iniectus eſt manibus eius. Quem cùm certiſſimè recognoſceret, & porrectis quaquauerſum obtutibus, neminem neque ſurſum neque deorſum aſpiceret, manifeſtè comperit, ab immundo ſpiritu furatum fuiſſe, ſed poſt confeſſionem retineri non potuiſſe. Quin etiam animaduertit quám cauendum, quàmque timendum ſit ab eiuſmodi proprietatibus quamuìs minimis, eis qui puram atque perfectam paupertatis profeſſi ſunt vitam; cùm etiam quædam ſanctimonialis (vt legitur) propter exiguum ſericum filum, quod ſine licentiâ lectulo ſuo repoſuerat, diaboli perſenſerit in morte calumniam.

Hic itaque vir bonus & pius, propter eximiam corporis & animi puritatem multas á Domino, atque Sanctis eius, præcipuè verò á Beatiſſimâ Dei Genitrice recipere ſolitus erat conſolationes; ita vt eadem ſanctiſſima Regina aliquando apparens in viſione, nonnulla ſibi ventura ſignaret; poſt dulciſſima piiſſimæ viſitationis alloquia, pudiciſſimum ſui oris oſculum caſtis eiuſdem labris ſtupendâ dignatione imprimeret

Quâdam verò nocte videbatur ſibi cum perfidis Iudæis de Chriſtianâ religione diſputando confligere. Cùmque diutiùs altercaſſent, ſubitò tantus fœtor ex eiſ-

dem reprobis hominibus exhalans, nares eius infecit, vt præ acerbitate teterrimi odoris euigilaret. Excusso autem somno, per plurimos posteà dies sensit eamdem putoris immunditiam vigilando, quam anteà senserat dormiendo. Non solùm autem, verùm etiam quotiens Iudæos alloqui, vel videre de proximo, quotiens domos eorum introire, vel ante eas transire causa poscebat, totiens eamdem pessimam exhalationem sentire solebat. Porrò ista quæ de memorato viro retulimus, ipso nobis secretiùs indicante cognouimus.

CAPVT XXXVII.

Monachus Fontenetensis, in vltimo morbo mira quædam videt, & obitum suum prædicit, & diuino splendore illustratur.

XXXVII. APVD Fontenetum, quod est Cisterciensis Ordinis nobile monasterium, quidam eximiæ conuersationis monachus in extremis agonizabat. Quodam verò die sollemni cùm ad Missam matutinalem omnes qui surgere poterant infirmi processissent, repentè apparuit ei quædam persona splendido vultu & habitu reuerenda; quę accedens ad lectulum cuiusdam alterius infirmi, adhortabatur eum plurimis verbis vt sequeretur se, introducendus ab eâ in locum serenissimum, totius amœnitatis & gaudij plenum. Verùm ægroto faciem obnubilante, & tardum repidúmque responsum ad ista reddente, Sanctus ille contempsit & pertransijt. Accedensque ad monachum supradictum,

ſermonem eumdem propoſuit. Ille verò gratanter aſſurgens, atque ex omnibus medullis gratias agens, cùm eum incontinenti ſubſequi vellet, nuncius ille cœleſtis dedit ei mandatum, vt interim ita maneret; indicans etiam tempus & horam quo ad ipſum in proximo remearet. Cùm ergo Sanctus ille diſparuiſſet, curauit iſdem infirmus innoteſcere fratribus cuncta quę viderat. Inſtante autem veſperâ, vocatis ad ſe ſeruitoribus ſuis ait; Præparate quæ mihi ad ſepulturam neceſſaria ſunt, quoniam in iſtâ nocte migraturus ſum. Verumtamen nolite circà me vigilare, neque ſolliciti ſitis, quia ego vocabo vos opportunè, cùm tempus aduenerit. Profundâ itaque nocte pauſantibus vniuerſis, cœpit ille clamare, dicens; Surgite & pulſate quantociùs tabulam, quia iam tempus meum impletum eſt. Contigit autem omnes illâ horâ infirmitorij exſtinctas eſſe lucernas. Surgentes itaque fratres viderunt ſubitò circà morientem, cùm Luna minimè ſplenderet, tanti luminis ſplendorem, totam domum clarificantem, vt etiam in libro legere poſſent. Tamdiù verò lux illa durauit, donec in multâ morâ lampades ſuccenſæ eſſent; ita vt etiam plurimi de Conuentu qui priores aduenerant, eam præſentem adhuc inuenirent. Fratres verò videntes & audientes cuncta quæ acciderant, exhilarati & conſolati valdè, gratias Domino retulerunt, atque cum ingenti deuotione, ſancti viri exequias celebrarunt. Porrò ille alius æger qui inuitanti ſe nuncio cœleſti libenter acquieſcere noluit, multo tempore pòſt in ipſo languore permanſit, & vſque ad mortem, de lectulo in quem deſcenderat non aſcendit.

Hanc autem memorati fratris conſummationem, ſicut

eam venerabili Hugone Flauiniacensi, quondam eiusdem Fonteneti Priore audiui, fideli narratione perstrinxi. Et quoniam de eodem viro mentio incidit, placet huic loco inserere quiddam, quod venerabilis Vuillelmus de Spiriaco, Sancti BERNARDI nepos, & monachus prædicti cœnobij, nobis de eodem notificauit.

CAPVT XXXVIII.

Hugo Prior Fontenetẽsis, magnæ religionis doctrinæque vir ipso Sancti Augustini festo die (prout optauerat) sanctè moritur: eiusque felix anima, occurrente cum cœlitibus alijs Sancto Augustino in cœlum deducitur.

XXXVIII. ERAT igitur iste præfatus Hugo vir sapiens & benè morigeratus, religione feruens, virtutum gratiâ pollens, litterarum scientiâ præminens. Qui dùm esset omnium diuinorum eloquiorum assiduus inuestigator, precipuè tamen librorum Sancti Augustini erat ardentissimus amator; ita vt eumdem Sanctum miro affectu excoleret, & propter specialem quam circà illum habebat deuotionem, in eius festiuitate, vt sæpiùs fatebatur, mori desideraret. Verùm diuina clementia, quæ pia Sanctorum vota & aspirando præuenit, & adiuuando prosequitur, hunc famulum suum desiderij sui compotem fecit; quia in ipsâ Beati Augustini festiuitate, sicut præoptauerat, tam feliciter quàm fideliter è mundo migrauit. Facta est autem in ipsâ nocte huiusmodi reuelatio cuidam ipsius monasterij monacho religioso. Vidit enim processionem candidatorum de cœlo

venientium, ecclesiam introire, & circà corpus quod ibidem more solito seruabatur assistere. Porrò vnus ex illis staturâ procerus, vultu & veste gloriosus, atque præfulgidus, accessit ad monachum illum, & cœpit cum eo loqui. Ille verò percunctabatur ab eo qui essent, & cuius rei gratiâ aduenissent. Cui Sanctus ita respondit; Isti quos vides, Angeli Dei sunt, & alij Sancti. Ego verò Augustinus Episcopus Hipponensis. Nostri quoque aduentus est causa, vt animam huius fratris deducamus ad sidera nobiscum. Expletâ autem reuelatione lætatus est videns, & glorificauit Deum, ipsumque Præsulem benedictum: intelligens nimirum, ac sciens quia verè honorabilis & gloriosus apparet in conspectu Dei, ille Sacerdos magnus, ille Doctorũ Ecclesiæ doctor illustris, & excelsus in verbo gloriæ Augustinus; qui deuotum sibi famulum, in die festiuitatis eius assumptum, sicut in vitâ fouere non desijt, ita in morte succurrere & secum ad gloriam perducere non tardauit.

CAPVT. XXXIX.

Pij Sacerdotis, in Albæripæ monasterio nouitij felix obitus, cœlestibus aliquot oraculis commendatur.

XXXIX. SACERDOS quidam venerabilis, & vitæ honestate insignis, cùm esset homo castus, & sobrius, & timoratus, operibusque pietatis semper intentus; maioris tamẽ puritatis obtinendæ gratiâ domui Albæripæ se reddidit, multumque desiderabat, suscepto habitu, fratrum collegio sociari. Verùm eiusdem monasterij Abbas,

sciens eum virum iustum atque perfectum, cùm esset valdè necessarius cuidam sanctimonialium feminarum monasterio, in illâ viciniâ constituto, quibus ipse fideliter ministrando, etiam diuina mysteria celebrabat; dilatâ eius susceptione, multis precibus, licèt inuitum, in ipso officio detinebat. Qui dum se molestiâ corporis quâdam vice grauari conspiceret, prædictum Albæripæ monasterium festinanter expetijt; susceptusque ad probationem, infra dies paucos Domino vocante migrauit. Et dum in extremis laboraret, duobus religiosis eiusdem loci fratribus ostensa est vna eademque reuelatio talis in ipsâ nocte, vno illorum de altero funditùs ignorante.

Viderunt ergo beatorum spirituum turmam, immenso iubare coruscantem, & dulci melodiâ suauiter concinentem, de cœlo descendere, atque per ampliorem frontis illius ecclesiæ fenestram intrare. Qui venientes in chorum monachorum, defuncti corporis quod ibi iacere videbatur, animam Domino sollemni officio commendabant, & diuinæ præconia laudis vsque ad cœlum canoris vocibus attollebant. Cùm igitur prædicti monachi huiusmodi visionem cernerent, pulsata est tabula pro illo nouitio moriente, iamiamque flatum vltimum emittente. Surrexerunt itaque fratres, vt fratris exitum suis orationibus communirent. Factâ autem commendatione, & posito in ecclesiâ corpore, vnus ex duobus qui supradictam reuelationem acceperant, affectus magnâ deuotione, remansit ad vigilias cum alijs quibusdam, qui ad ipsum fuerant deputati: alter verò in dormitoriū rediens, ac sese recollocans iterum obdormiuit. Et ecce quædam persona reuerentissima apparuit

illi, minaciter arguens somnolentũ, & dicens; Vsquequò dormies, piger? En Sancti Angeli de cœlo venientes circà defunctum fratrem excubias obseruant, necnon & socius tuus cum alijs vigilando & psallendo, funeri assistit; & tu miser in lectulo tuo stertis, atque inerti sopore deprimeris. Tunc ille exterritus á voce exprobrantis & increpantis, euigilauit; & exiliens de lecto, citiùs in oratorium venit, & psallentibus circà defunctum celeriter se adiunxit.

In crastinum autem cùm vtramque visionem Abbati retulisset, mirabantur vterque quinam poterat esse socius ille, qui dictus fuerat cum alijs vigilare. Post modicum verò cùm ille alius fratrer visionem quam viderat reuelasset, cognouerunt quia ipse fuerat, qui socij nomine fuerat designatus; pro eo scilicet quòd ad intuendam fratris illius glorificationem, cum altero fuisset admissus; vt in ore duorum testium staret, & credibile fieret istiusmodi verbum.

CAPVT XL.

In monasterio Fontis Mauriniaci, diœcesis Bituricensis, Robertus monachus, de beatâ morte quam quinto pòst die obiturus erat, diuinitùs præmonetur.

XL. IN DOMO Fontis Mauriniaci, frater quidam habitabat, nomine Robertus, qui illuc á Claraualle fuerat missus. Hic itaque vidit in visione Dominum Iesum Christum, & Beatissimam eius Genitricem, cum Beato BERNARDO Abbate stantes in quodam horto deliciarum;

deliciarum; cuius amœnitatis & gloriæ tanta erat immensitas, vt locutione explicari non valeat. Ipse verò eminùs stabat, & respectum diuinę miserationis medullitus flagitabat. Tunc piissima Mater ait ad Filium suum; Domine Fili, quid facturus es de isto paupere tuo? Et Dominus ad eam; Quicquid tibi placuerit, Mater. At illa respondit; Volo igitur vt mittas eum in requiem tuam. Dixit autem Dominus ad eam; Fiat ei sicut vis. Respondit ei Beatissima Virgo; Et quando fiet istud? Dicit ad eam Dominus. Quintâ die veniat, & saluetur. Transactâ itaque visione, frater ille, quę viderat & audierat, cæteris indicauit? & ingrauescente ægritudine quam anteà tolerabat, quintâ die, iuxta sermonem Domini, migrauit á corpore, & intrauit in requiē quam optabat. Huic autem fratres testimonium perhibebant, quòd homo religiosus & filius pacis erat; & quia dignus existimabatur, qui in gaudium Domini esset introducendus.

CAPVT XLI.

Margareta Audomarensis, eximiæ formæ puella, vt nuptias vitaret, admirando sed non imitabili facinore, nasi pirulam, cum superiore labro sibimet abscidit.

XLI. PVELLA quædam venerabilis, nomine Margareta, prudens ac speciosa nimìs, nata de Sancto Audomaro in Flandriâ, cùm á parentibus cogeretur ad nuptias, pertinaci animo recusabat; testificans illis, sese nunquam alicui nisi Christo nubere posse.

Illi autẽ è contrà modis omnibus insistebant: & quia preces ac suadelas eorum non recipiebat, vim inferre parabant. Iamque desponsationis dies aduenerat: & præsentibus procis, ipsoque iuuene qui iugum matrimonij cum eâ ducere cupiebat, puella de consensu requiritur. Illâ verò penitùs recusante, comminationes & verba grauia sibi á parentibus intentantur. Interim verò dum illi super huiusmodi responsione turbantur, & vanis inter se consilijs occupantur, virgo zelantis affectu pudori suo prouidens, & pulchritudini propriæ, velut hosti pudicitiæ inuidens, in conclaui se recepit: arreptoque chalybe limato & acuminato, quem sibi parauerat, pirulam nasi sui cum superiori labro potenti dextrâ radicitùs abscidit. Introgressis verò parentibus ad eam, labrum & nasum quibus se mutilauerat obtulit, & quasi his verbis allocuta est, dicens; En florida forma, en quod magìs in me placebat. Tollite nunc, si vultis, & nouo ferte marito. Illi ergo cùm talia cernerent, subitò exclamantes, efferatisque planctibus omnia perturbantes, nimio dolore conterebrati & penè exanimati sunt. Sponsus verò, qui putabatur, & qui cum eo aduenerant, mœsti atque confusi ad propria remearunt.

Igitur pater & mater magnam sibi ignominiam arbitrantes, deturpatæ filiæ sustinere conspectum atque conuictum, remotam á contubernio suo, seorsum in alio domicilio quod pauperum hospitali dicauerant, manere iusserunt. At verò puella, contemptu suo gaudens, Christi passiones & opprobria sitiens, non tantùm cohabitare mendicis æquanimiter tulit, verùm etiam infirmorum atque languẽtium pedissequam humilem ac seruam sese

alacriter obtulit. Erat ergo ſollicita ſemper moribundis aſſiſtere, præparare cibos, reparare lectos, læſiones & vulnera confouere, vlcera tergere, ſordes abluere, nulumque miſericordiæ miniſterium prætetire.

His ita triennio ferè peractis, ne quid illi deeſſet in omni patientiâ & plenitudine meritorum, diſpenſante Domino percuſſa eſt vlcere lepræ iuxta deſiderium ſuum. Quod cùm multi aduerterent, & nullus ei diceret, dum eam moleſtare metuerent, mater in partem filiam traxit, & luridæ tabis apparitionem innotuit. Quod cùm illa audiret, tantâ protinùs exultatione corripitur, vt penè defectum cordis incurreret; & quaſi repentè vidiſſet cœleſtem ſibi ianuam aperiri, erupit in vocē iubilationis, & exclamans cum lacrymis, ait; Gratias tibi ago (Domine Ieſu Chriſte) quia memor es mei. Et nunc, Domine, feciſti mihi ſignum in bono, in quo certiſſimum tuæ miſerationis argumentum accipio. Egreſſa itaque á communi conſortio hominum, ingreſſaque conuentum leproſorum, ita ſe coram omnibus humiliabat, vt ſola ibidem leproſa putaretur; ita omnibus ſeruiebat, vt ſola incolumis videretur. Mirabantur omnes in eâ ſingularem humilitatem atque patientiam: omnes in eá venerabantur excellentiſſimam ſanctitatem, multùmque de eius contubernio exultabant, quia Chriſtum in eâ habitare non dubitabant.

Tranſacto itaque anno ſeparationis ſuæ, placuit Altiſſimo deuotam ſibi famulam cœleſti conuentui ſociare: qui etiam dignatus eſt ei per Spiritum ſanctum reſolutionis ſuæ tempus ſignare. Quâdam itaque die cùm ad eam viſitandi gratiâ mater aduenirſſet; & reuertentem, longè

aliquantùm á suo domicilio ipsa deduceret, tandem valefecit, & ait; Vade in pace, mater, & ora pro me, quia iam ampliùs non videbis faciem meam viuentis in carne. Mater tamen hæc audiens, non satìs fidem adhibuit; eò quòd cerneret eam solito alacriorem, & nullum proximæ mortis indicium præferentem. post modicum verò temporis, cùm repentino incommodo ad mortem grauaretur, percepto viatico dominici Sacramenti, in sanctâ confessione spiritum emisit. Mater verò (sicut ipsa prædixerat) quamuis non longè maneret, ad horam exitus eius occurrere non valuit. Nos verò ista dicentes, indiscretam fortassis puellæ vehementiam, quâ sibi manus iniecit, non ita approbamus, vt imitabilem cæteris proponamus; sed ardentissimum diuini amoris affectum, & tuendæ pudicitiæ zelum, in adolescentulâ virgine satìs supérque miramur, & veneramur.

CAPVT XLII.

De sanctimoniali, quæ oculos miro decore radiantes ipsa sibi exsculpsit, vt pudori suo consuleret. Guillelmi Anglorum Regis nequitia, & infelix exitus.

XLII. QVIDAM Anglorum Rex, nomine Vvillelmus, homo carnalis & libidinosus, multùm opprimebat Ecclesias quæ erant in terrâ ditionis suæ. Facta est autem reuelatio huiusmodi, cuidam monacho, eximiæ sanctitatis viro. Vidit ergo Dominum Iesum Christum in throno sedentem, & Sanctorum multitudinem de Rege conquerentem, eo quòd illorum Ecclesias

in exterminium traderet. Respondens verò Dominus ait: Vsque ad dies triginta dabitur ei spatium emendandi; & si interim non correxerit, tunc demum subeat pœnas debitæ vltionis. Finitâ autem reuelatione, festinauit ille vir sanctus hæc eadem Regi insinuare. Quæ audire contempsit, & sanguini sanguinem addere non cessauit.

Post paucos itaque dies intrauit idem Rex in monasterium Virginum, in quo puellam elegantissimam esse famâ præconante compererat: quæ cùm totius corporis floridâ venustate polleret, maioris tamen pulchritudinis gratia in oculis apparebat, qui veluti duo carbunculi in eius facie radiabant. Visâ itaque puellâ, captus est tyrannus in oculis eius; & sacrilego amore lasciuiens, præcepit Abbatissæ vt eam sibi ad lectum suum faceret in nocte præsentari. Alioquin minabatur sese illam violenter accipere, & totum perinde monasterium dilapidare. Quo audito Mater spiritalis ingemuit, & cor eius conturbatum est valdè: cernens vtrobique discrimen grauissimum imminere, si vel furibundi tyranni sæuitiam in excidium suæ domus incurreret, vel sponsam Domini (quod nefarium est) lenocinanti adultero prostitueret. Cumque turbationis suæ causam prædictæ virgini pallens & pauibunda detegeret, illa diuino Spiritu inflammata respondit: Æquo animo esto, Domina Mater, & noli turbari: sed omne negotium istud committe secura Deo & mihi. Tantummodò cura Principi nunciare, me esse paratam, vt ad ipsius lectum facto vespere veniam. Quid multa? Introducitur virgo generosa in thalamum adornatum, & Regis interim ibidem sola præstolatur ingressum. Tunc animatâ virtute mirabili, effossorium quod sibi iam para-

uerat arripit, & proprios inde oculos eruens, in disco reponit. Aduenienti itaque Regi nouum atque inopinatum ferculum præsentauit, & dixit; Eia (Domine mi Rex) ecce micantes gemmæ, quas ad iniuriam Christi in eius ancillulâ tanto desiderio concupisti. Intuere diligentèr, & vide, vtrúmne aliquando poteris tantâ pulchritudine satiari. Videns itaque Rex puellam sacram, defossis orbibus ita deformem atque cruentatam, vehementer exhorruit; & statim ab eâ resiliens, cum grandi confusione recessit.

Legitur in Anglorum gestis de illo Rege profano, quòd paruo tempore ante ipsius mortem, multa in regno eius aduersa contigerint, multáque de eius interitu visa atque prædicta fuerint. Hoc maximè horrendum, quòd visibiliter diabolus apparuit hominibus in saltibus deuijs, transeuntes allocutus. Prætereà in pago Beruescirae, in villâ Hanstedæ, continuis quindecim diebus fons sanguinem tam vbertim manauit, vt vicinum vadum inficeret. Audiebat hæc ille, & garriebat; nec sua somnia de se, nec aliorum visa curans. Edinerus nobilis historicus dicit, Sanctum Anselmum, quem idem Rex exulauerat, Marcenniacum venisse, vt Beati Hugonis Cluniacensis conscientiæ, querelas curarum suarum ingereret. Ibi cùm de rege Vvillelmo sermo volutaretur, præfatum dixisse Abbatē, proximâ nocte Regem illum ante Deum ductum & iudicatum, librato iudicio, tristem damnationis subijsse sententiam. Id quomodò nosset, nec ipse tunc exposuit, nec aliquis audientium requisiuit.

CAPVT XLIII.

In Fontanis, monasterio de Ordine Fontis Ebraldi, monialis, sociæ post mortem apparens, magnâ quiete se potiri testata est; nondum tamen Dei conspectu frui, donec illa certo quem designauit die se illi adiunxisset, vt ambæ pariter in gloriam reciperentur.

XLIII. IN monasterio sacrarum Virginum de Ordine Fontis Ebraldi, quod Fontanæ dicitur, duæ sacræ Virgines ferè á cunabulis collocatæ, Christo nutriebantur. Quarum vna migrans á corpore, post paucos dies viuenti apparuit, dicens; Notum tibi facio (dilecta mi soror) quia magnâ quiete iam potior; sed tamen ad videndam faciem Domini, non potero sine te introduci. Præpara ergo te, & veni quantociùs vt simul Domino præsentemur. Prædixit autem ei & tempus obitus sui, quo ipsa demùm vitam finiuit.

CAPVT XLIV.

De Mariâ, Carmensis monasterij puellâ, quæ primùm in ægrotis omni ope iuuandis diligentissima; exinde paralytica, tum lumine prophetico, tum alijs sanctarum animarum præclaris dotibus ac priuilegijs & in morbo, & in obitu illustris fuit.

XLIV. IN PAGO Suessionensi constat esse cœnobium, quod dicitur Carmus, de dicto Ordine Fontis Ebraldi, plenum Virginibus sacris. Erat ibi puella sanctissima, nomine Maria, quæ nouennis ingressa mo-

nasterium, decemnouennalis ætate migrauit ad Dominum. Hæc verò plurimis annis infirmantium obsequio deputata, tantâ deuotione ac sedulitate omnibus seruiebat, vt iugem illius instantiam atque feruorem cunctæ mirarentur. Ad vltimum verò dispensante Domino, ne quid ei deesset ad meritum, paralysim incurrens, diutissimè languit; ita vt omni membrorum officio destituta, non modò de grabatulo surgere nequiret, sed nec pedem, nec manum erigere, nec fauces ad manducandum mouere valeret. Proinde parabantur ei apparatæ sorbitiunculæ de farinâ, & ex quibusdam coctionibus liquamina suppurata, ad glutiendum, magìs quàm ad comedendum. Porrò secundùm multitudinem dolorum, quos in corpore patiebatur, multas consolationes in corde suscipiebat, multaque illi diuinitus reuelabantur. Quâdam siquidem vice vocauit infirmariam suam, & ait illi. Vade, obsecro, & dic illi sorori nostræ dilectę, vt oret attentiùs pro matre suâ, quia modò defuncta est, eiusque suffragiis opus habet. Quod cùm illa, nunciante infirmariâ didicisset, commota sunt viscera eius super obitu matris, & conuersa ad orationem, cæteras quoque sorores, vt secum pro eâ intercederent inuitauit: missóque celeriter nuncio, tandem agnouit quia die & horâ quâ prædictum fuerat, mater eius de mundo migrauerit.

Factum est autem aliquando, vt nocte profundâ quiescentibus vniuersis, vna de sororibus, in diuersorio vbi infirma iacebat, colloquentium ad inuicem tumultum audiret: vnde mirata surrexit, & venit exploratura quid esset. Cumque silenter accedetet, vidit eumdem locum immenso lumine coruscātem; & amotâ paululùm cortinâ

quæ

quæ ibi dependebat, conſpicata eſt eamdem languidam, in ſellâ reſidentem, quod nunquam facere ſolebat. Lectus verò eius erat in omni diligentiâ de nouo reparatus. Quod illa comperiens illicò perterrita redijt; & vocans infirmarias, ad videndum quod viderat, adduxit. Quæ cùm ſimul adueniſſent, inuenerunt ægrotam lecto repoſitam, & diligentiſſimè coopertam. In craſtinum autem cùm precibus & præceptis multùm coacta fuiſſet, confeſſa eſt tandem, duas ex ſororibus monaſterij anteà defunctas, quarum nomina indicabat, ad ſe viſitandam cœlitùs fuiſſe tranſmiſſas; quæ vniuerſum ſtratum eius verſando refecerunt, & verbis conſolatorijs afflictam releuarunt.

Igitur ancilla Chriſti, cùm tam diuturno languore fuiſſet exhauſta, tandem morte conſumpta, collecta eſt ad populum ſuum. Porrò eâdem die quâ de mundo tranſiuit, facta eſt huiuſmodi reuelatio, ſpirituali & ſanctæ cuidam de ſororibus illis. Vidit enim Beatiſſimam Dei Genitricem in eamdem domum deſcendere; & duas de ſanctimonialibus ipſius monaſterij iampridem defunctis, cum eâ aduenire. Quas cùm ipſa recognoſceret, percunctata eſt de illâ tam venerabili Dominâ, quænam eſſet, & cuius rei gratiâ aduentaſſet. Illæ autem reſpondentes, dixerunt; Ipſa eſt Domina noſtra, Regina cœlorum, quæ modò dignata eſt venire ad feſtiuitatem magnam, hic intùs hodie celebrandam, quâ maior in Eccleſiâ iſtâ non accidit á multis retrò diebus & annis.

HERBERTI TVRRIVM SARDINIÆ ARCHIEPISCOPI, DE MIRACVLIS LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

Pontio monacho (qui postmodùm & Abbas, & Episcopus fuit) apparens post obitum quidam Grandissilua monachus, magna vir perfectionis, mira quadam nonnulla ei de statu suo reuelat.

IN domo Grandissiluæ, (quæ vna est de filiabus Claræuallis, in partibus Tolosanis) constat ab initio multos fuisse spirituales & magni meriti viros; de quorum numero venerabilis & sanctus Pater Pontius exstat, qui priùs existens Abbas eiusdem loci, & postmodùm Clareuallensis, modò est Episcopus Clarimontis. Ipso autem referente cognouimus, omnia ferè quæ de eâdem domo subiungimus. Erat ergo ibidem monachus quidam magister nouitiorum, vir sanctitatis eximiæ, magnū habens desiderium dissolui, & esse cum Christo. Hic ergo in Cœnâ Domini sanctâ communione perceptâ,

cùm adhuc eamdem Euchariſtiam in ore teneret, facta eſt magna exultatio Dei in gutture eius, & nimio perurgẽte deſiderio, petiuit animæ ſuæ vt moreretur: & admouens gutturi ſuo digitum, huiuſmodi orationem fudit ad Dominum. Chriſte Saluator omnipotens, ſi tibi non diſplicet iſta petitio mea, precor, & ſupplico vt per meatum gutturis huius non tranſeat á modò terrenus aliquis cibus. Factâ autem oratione viribus corporis cœpit repentè deſtitui, & die tertiâ, Sabbato Paſchæ in Domino obdormiuit. Porrò prædictus Epiſcopus, tunc eiuſdem monaſterij monachus, qui eum vnicè diligebat, & infirmanti ac morienti ſedulum miniſterium deuotus impendebat, percunctatus eſt eum, vtrùm corporali moleſtiâ grauiter premeretur. Ille verò reſpondit, ſe placidum ac tranquillum exiſtere, & nihil ſentire moleſtum, niſi tantum in gutture vbi digitum appoſuerat, ibi ſe aliquantiſper dolere dicebat. Tunc rogauit eum attentiùs, vt poſt mortem ad ſe reuerteretur, ſi ei licitum eſſet: & de ijs quæ circà ſe gererentur, eum certificaret. Poſt paucos itaque dies redijt ad virum prædictum ille defunctus, magnâ claritate refulgens, & quaſi criſtallus, aut vitrum puriſſimum, toto corpore tranſlucens. Dixit ergo ad eum; Notum tibi facio, cariſſime, quia miſerante Domino ſuſceptus ſum in magnâ beatitudine. Corpus verò iſtud in quo me conſpicis, collatum eſt mihi vſque ad diem regenerationis, quâ proprium recuperabo, incomparabili gloriâ præſtantius atque præclarius iſto. In hoc autem interim ſuauiſſimè requieſco, quod per omnia mihi accõmodum, & ita tranſlucidum eſt, vt de ſingulis artubus, ac de cunctis partibus eius, quaſi de oculis,

clarissimè cernam; & totum vndique corpus ita mihi sit, ac si esset oculus vnus. Apparebat autem in eiusdem mortui pede, cuiusdam obscuritas maculæ, de quâ & dixit; Macula ista quam cernis, contracta est á me per negligentiam meam; eò videlicet quòd ad laborem quotidianum aliquando segniter incedere solebam. Hæc & alia multùm miranda, prædicto Episcopo vir beatus innotuit, tandemque ab eo recedens, magnificè ædificatum, consolatumque dimisit.

CAPVT II.

Quidam à mortuis rediuiuus, inter alia dixit, à Beatissimâ Dei Genitrice Virgine Mariâ, Grandissiluæ monasterium ter diebus singulis visitari.

II. VMBERTVS Pictauensis, monachus Grandissiluæ, vir venerandæ humilitatis & sanctimoniæ, solitus erat narrare, quia dum esset in quodam loco qui eidem monasterio subiacebat, vir quidam sæcularis, laicus, & honestæ conuersationis, cùm mortis ægritudinem incurrisset, ob fidei deuotionẽ ad eumdem locum deferri se fecerit. Qui languore ingrauescente defunctus, & non multò pòst vitæ restitutus, multa quæ viderat enarrauit. Hoc vnum verò quod præcipuum est inter alia dixit: quòd scilicet Beata Dei Genitrix prædictum monasterium tribus vicibus in die visitaret; hoc est, tempore vigiliarum, Missarum, & Completorij.

CAPVT III.

Monachus Grandisſiluæ in vigilijs dormitans, de choro extrahitur.

III. ERAT in eodem cœnobio vir quidam ſpiritualis, & magnâ gratiâ præditus, qui dum ſtaret aliquando ad pſallendum cum alijs in choro, graui ſomnolentiâ premebatur. Aſtitit autem ei quædam reuerenda perſona, cuius vultum non agnoſcebat: & excitans dormitantem, apprehendit eum per veſtimentum á parte pectorali, & de choro extraxit. Qui dum traheretur, aperiens oculos, & videns eum, dixit; Quis es, Domine, & cur ita me trahis? Ille autem reſpondit; Et tu, cur ita dormis? Ad dormiendum, an ad vigilandum, ad vigilias ſurrexiſti? Et cùm hoc dixiſſet, dimiſit eum, & ſtatim euanuit. Ipſe verò in timore Domini excutiens á ſeipſo ſomnum torporis & negligentiæ, curauit deinceps ad vigilandum cautior & promptior eſſe.

CAPVT IV.

Ignauus quidam, & ad vigilias ſomnolentus monachus, exterretur à dæmonibus.

IV. ALIVS quoque fuit in ipſo monaſterio monachus, nomine B. qui dum iuuenili ac vegeto corpore robuſtus appareret, tamen remiſſiùs cæteris agebat; exhibens ſe ad opus manuum pigrum, atque ad vigilias ſomnolentum: Vnde etiam contubernalibus ſuis erat oneroſus, & vbique de inertiâ notabatur; præ-

ſertim in eccleſiâ, vbi negligentior inueniebatur. Quâdam itaque nocte, cùm eum dormientem ad vigilias Præcentor monaſterij ſolito ſeueriùs excitaſſet, ille commoto animo ſurrexit, atque in dormitorium perrexit. Cumque ad neceſſaria domum accederet; ecce ad oſtium, dæmonum turbo, cum ingenti ſtrepitu & terrore aduersùs eum clamans, & crebris vocibus iterans; Apprehendite, apprehendite illum. Quo audito, totus inhorruit, & fugam feſtinanter arripiens, rapido curſu in eccleſiam redijt. Cumque veniſſet ad ſtallum ſuum, tremebundus atque hanelus, illicò defectum cordis incurrit; & corruens in terram ſine motu & ſenſu, diutiùs velut exanimis iacuit. Sublatus autem in infirmitorium, cùm ab illo terrore aliquantulùm reſpiraſſet, percunctantibus fratribus indicauit quid ſibi accidiſſet. Tali ergo diuinæ caſtigationis ſtimulo frater ille ſalubriter excitatus, curauit deinceps circà cuſtodiam ſui vigilantior ac promptior inueniri. Porrò nouitius quidam, cùm tunc in oratorio eſſet, eumdem dæmonum ſtrepitum & clamorem ſe audiſſe teſtatus eſt. Hoc nobis retulit Rogerius vir venerabilis & religioſus, eiuſdem monaſterij Superior, qui præſens interfuerat, & iuxta eumdem fratrem in choro manebat.

CAPVT V.

In Grandisiluâ multi monachi, breui tempore, letifero morbo sublati, optimam se habere in cœlis repositam gratiam demonstrant.

V. FACTA est aliquando in eodem monasterio mortalitas magna, ita vt infra duos menses quadraginta circiter & quinque fratres de medio tollerentur. Qui omnes ferè cum tanto pietatis desiderio dormitionem accipiebant, quasi iam cœlitùs præuidissent optimam se habere repositam gratiam. Et multi quidem ex eis præuiderunt, & præuisam accipere meruerunt. Quibus verbis vt fidem faciamus, exempli gratiâ pauca de plurimis referemus.

CAPVT. VI.

Moriens monachus in Grandisiluâ, præparatam sibi gloriam prægustat, hominum omnium merita transcendentem.

VI. ERAT ergo tunc ibidem quidam monachus probatissimę conuersationis, qui in illâ mortalitate defunctus est. Hic itaque cùm ad horam vltimam deuenisset, pulsata est tabula post Completorium; & conuenêre fratres ad eius exitum muniendum. Cantantibus autem monachis circa illum Litaniam & psalmos; & ipse confortatus á Domino, voce quâ poterat, cum alijs psallebat. Explicitâ vero psalmodiâ, prædictus Abbas Pontius Conuentum iussit abire, eò quòd infirmum

psallentem aspiceret, & putaret eum adhuc aliquamdiu spiritum trahere. Quod cùm frater ille vidisset, protensâ manu signauit Abbati vt faceret eos ibidem adhuc subsistere paululùm, quia sciebat sese ad punctum in modico migraturum. Cernens itaque Abbas feruentissimum virum, quia propter regularis disciplinæ censuram, post Completorium etiam in mortis articulo silentium frangere nollet, præ gaudio sese continere non potuit; sed rupto ipse silentio, & præmisso *Benedicite* ait; Obsecro, dulcissime frater, quia video Dominum esse tecum, vt indices nobis si tibi reuelatum est aliquid de illâ beatâ spe quã exspectas; vt & nos valeamus in Domino respirare, & tibi pariter congaudere. Tunc isdem infirmus ait; Vt ad ea quæ poscitis, respondeam breuiter, sciatis me vidisse quæ loqui non licet. Verumtamen hoc vnum dicere possum, quòd si omnium hominum merita solus ego trascenderem, necdum vtique dignus existerem ad futuram gloriam, quæ præparata & præmonstrata est mihi iamiamque abituro. Et cùm hoc dixisset, obdormiuit in Domino.

CAPVT VII.

Duorum in Grandisiluâ defunctorum apparitio, pro superstitum salute.

VII. ALIVS quidam laicus frater eodem tempore ibidem ægrotabat, qui moriendi desiderio tractus, iam per triduum sine cibo permanserat. Quidam autem venerabilis & honestæ conuersationis monachus,

ibidem

ibidem similiter in extremis agonizabat, qui eiusdem (ni fallor) monasterij cellerarius erat. Hic itaque cùm iam spiritum emisisset, prædictus Stephanus ait infirmario suo; Præpara mihi refectionem (dilecte mi frater) quia comedere me oportet. Siquidem cellerarius noster modò huc adueniens, & de immoderatâ ieiunatione me arguens, præcepit vt comedam. Infirmarius verò respondit; Quid est (frater) quod loqueris? Cellerarius modò defunctus est; & tu dicis quia venit ad te, & iussit vt ederes. Respondit infirmus; Crede mihi (frater) quia venit ad me; & iam non est mortuus, sed mortem euasit, & viuit in melius. Modò enim cùm à me recederet, vidi illum intrantem in magni luminis claritatem, cuius radios fulgurantes reuerberatis obtutibus intueri non præualebam. Paratâ itaque refectione frater ille comêdit, & post modicum tempus in sanctâ confessione spiritum exhalauit.

Huic autem morienti prædictus infirmarius supplicans postulauit, vt receptus in gloriâ pro se oraret, & sibi celerem commeatum á Domino impetraret. Ille verò respondit, suum ei non defuturum auxilium, dummodò liceret. Euolutis autem paucis diebus, apparuit eidem infirmario per visionem, & dixit; En ego in pace receptus á Domino, iam nunc reuertor ad te, opem laturus ex debito promissionis meæ; non tamen illam quam incautè petisti, sed quam tibi potiùs expedire cognoui. Recordare ergo quia dum adhuc esses in sæculo, illud tale piaculum commisisti, de quo necdum per confessionem absolui meruisti. Confitere igitur, & pœnitentiam age celeriter, quia si ante obitum per confessionem deletum non fuerit, post mortem insolubile permanebit. Euigi-

lans itaque frater, reduxit ad mentem illud graue delictũ quod ante duodecim annos perpetrarat; sed ab ipsius memoriâ, letali obliuione funditùs abolitum erat. Accelerauit igitur confitendo & satisfaciendo liberari; & gratias agens Deo, manifestè cognouit quia non frustrà Sanctorum suffragia expetuntur, nec paruipendendum est Confessionis Sacramentum, sine quo etiam tales ignorantiæ taliter imputantur.

CAPVT VIII.

B. Infirmarius pauperum, vir religiosissimus, videt paulò ante mortem Christum ipsum Dominum, & locum sibi in cœlo præparatum.

VIII. FRATER quidam religiosissimus, in eodem tunc cœnobio degebat, nomine B. Hic in primordio conuersionis suæ dum peccatorum suorum magnitudinem, & districti Iudicis æquitatem attentiùs intueretur, tantâ formidine motus est vt in desperationem propemodùm laberetur. Quo comperto, præfatus Abbas exemplis & monitis multis ei persuadere conabatur, quia confessus & pœnitens quilibet, & quantumlibèt reus, nunquam indulgentiâ priuaretur. Et cùm necdum ei hoc modo satisfacere posset, adiecit, & ait; Ego salutis tuæ fideiussorem me constituo; & anima mea pro tuâ requiratur, dummodò obediens perseueres in Ordine isto. Hac ergo promissione frater ille magnificè roboratus, spiritum diffidentiæ á quo impugnabatur, penitùs expugnauit; & exultans Domino cum tremore, misericordiam &

iudicium cantare deinceps consueuit. Qui cùm esset nobilis genere, nullam tamen generositatem arbitrabatur nisi pro Christo pauperem fieri, & seruire pauperibus. Erat enim infirmarius pauperum in hospitio deputatus. Quibus officiosissimè superintendens, non sicut extraneis & mendicantibus seruiebat, sed tanquam dominis suis, & tanquam membris Filij Dei. Si quem in eis morbidum, si quem vlcerosum, & vermibus scaturientem aspiceret, huic omnem pietatis operam impendens, abluendo, tergendo, atque refocillando, quasi mater ægrotanti filio iugiter assistebat.

Dum hæc & similia Dei famulus agere non cessaret, contigit eum in prædictâ mortalitate migrare ad Dominum. Qui cùm videret socios suos quotidie subtrahi, & ipse desiderabat desiderio magno dissolui, & esse similiter cum Christo. Obortâ verò febriculâ quadam, cùm tenuiter ægrotare cœpisset, lecto decubuit. Cumque prædictus Abbas introisset ad visitandum illum, mirabatur quòd homo tam feruentissimus, tam leui occasione lecto detineretur. Vnde & subridens aiebat; Ne timeas frater B. quia modò non morieris, sed adhuc comesurus es nobiscum de fabis & oleribus nostris. Ipse verò respondit; Non timeo (Pater), non timeo, sed confido in Domino, quia minimè iam fraudabor á desiderio meo. Quid multa? febre crescente inunctus est oleo sancto. Inunctione factâ factus est statim in spiritu, & raptus in contemplatione, per multum temporis spatium iacuit sine sensu, & sine motu; ita vt penè mortuo similis videretur. Interim ergo aperti sunt ei cœli, & reuelatâ facie meruit videre gloriam Dei, adeò vt dicere posset; Vidi

Dominum facie ad faciem. Qui cùm ad se reuersus esset, interrogauit eum Abbas quomodò se haberet. Benè mihi est, inquit; benè sit & tibi. Et nunc, carissime Pater, absoluo te á debito sponsionis tuæ. Abbas autem pristinæ illius obligationis oblitus, nesciebat quid loqueretur. Tunc frater expressiùs commonefecit eum, & ait; Ergóne excidit tibi quemadmodùm olim salutis meæ responsalem te constituisti? Ab illâ igitur fideiussione securum te facio, quia de meâ saluatione per misericordiam Christi securus existo. Tunc Abbas sollicitè cœpit ab eo indagare, quonam modo id potuisset agnoscere. Quod cùm modis omnibus dicere recusaret, tandem constrictus ab illo præceptis & precibus multis, ista tandem effatus est. Quia virtus obedientiæ veritatem silere me prohibet, rem dicturus sum vobis, cui fortasse fidem dubiam adhibebitis. Sed vt testimonium hoc credibile faciam, scitote quia cum fine dicti, etiam finem vitæ accipiam. Nouerit ergo dilectio vestra, me licèt miserum & indignum, Domino & Saluatori nostro fuisse præsentatum, & vidisse illum facie ad faciem; non tamen in suâ diuinitate, sed tantùm in illâ beatissimâ humilitatis formâ, quam dignatus est pro nobis assumere. Ex cuius etiam sacratissimo ore audiui, quia omnes qui obediētes in isto Ordine vsque ad mortem perseuerabunt, salutem æternam ab ipso sunt consecuturi. Fratres etiam nostros, qui de hac vitâ migrauerunt, in magnâ beatitudine pausantes aspexi; & meum ipsius locum quem cum ipsis sortiturus sum, Domino miserante præuidi. Cùm ergo ista dixisset, obmutuit, statimque felicem animam reddidit.

CAPVT IX.

Gaufridus Sorensis Episcopus, cùm adhuc monachus esset in Claraualle, vidit cœlestium ordinum sollemnem supplicationem, in valetudinarium tendentem: qui Tecelini venerandi senis ac Sacerdotis animæ egressum muniisse crediti sunt.

IX. VENERABILIS & sanctæ memoriæ Gaufridus, quondam Sorensis Ecclesiæ (quæ est in Sardiniâ) Pontifex, & monachus Clareuallensis; antequàm ad episcopatum promoueretur, cùm esset aliquando in choro eiusdem cœnobij, visionem huiusmodi (sicut ab eo secretè accepimus) beatis oculis videre meruit. Erat ergo processio Sanctorum splendida atque gloriosa, quæ à parte septemtrionali basilicæ, quasi de cimiterio veniens, & coràm presbyterio transiens, recto itinere ad infirmitorium tendebat. Porrò in ipsâ processione Acolyti, Subdiacones, Diacones, atque Presbyteri apparebant, qui per singulos ordines septeni atque septeni dispositi, alij ante alios ordine congruo incedebant. Acolyti verò stolis albis amicti, singulos cereos manibus præferebant, qui tamen ignei magis quàm cerei esse parebant. Verùm Subdiacones tunicæ pretiosæ, Diacones dalmaticæ fulgidæ decorabant, ipsosque Presbyteros planetæ olosericæ insigniter adornabant: qui etiam singuli congrua ministerij sui vasa manibus baiulabant. Veniebat quoque post eos copiosa turba candidatorum, ordinatè similiter, & cum reuerentiâ. Ad vltimum verò Gloriosa Dei Genitrix Virgo Maria subsequebatur, quam beati Apostoli

Petrus & Iohannes dextrâ læuâque comitabantur. Ipsa autem tantâ venustate, vultu & habitu fulgurans radiabat, vt ex eius claritate tota basilica coruscaret. Porrò spiritus qui ista reuelabat, loquebatur interim in corde videntis, & dicebat; Hæc est Regina cœlorum, hæc est Domina Angelorum. Transeuntes ergo ita sollemniter, vt dixi, ante altare, tandem per ostium quod ad infirmitorium vergit, de oratorio exierunt, & ita ab oculis intuentis euanuerunt. Verùm in eodem infirmitorio, senex quidam venerabilis, & honestæ vitæ Sacerdos, nomine Tecelinus, diù languerat, qui tunc ad extrema deductus post modicum obijt. Vnde vir Dei qui hæc viderat, pro certo credidit, quòd ad indicium transitus & beatificationis illius, processio talis apparuit.

CAPVT X.

Admiranda nonnulla à Gaufrido Sorensi Episcopo, vel de eo diuinitùs visa. Repertum ab eo Corpus Domini incorruptum.

X. ALIA quoque vice isdem Dei famulus, dum in ecclesiâ staret cum alijs ad psallendum, conspicatus est manifestè dæmonem instar simiæ, per medium chorum transeuntem. Cumque venisset ad eum ridicula bestia; cum indignantis oculo respiciens illum, atque despiciens, patulis naribus aliquamdiu hominem subsannabat. Qui postquàm ab eo pertransiit, tandem egressa de choro, vlteriùs non comparuit.

Factum est autem aliquando, vt isdem Dei famulus

circà gutturis partes graui molestiâ laboraret : eratque iam morbus inueteratus, & penè à medicis desperatus; vnde etiam angustiabatur animo vehementer, pro eo maximè quòd arterijs ab ægritudine coartatis, psallendi in ecclesiâ vires amisisset. Proinde conuersus ad Beatum Bernardum, die noctúque cum multis lacrymis precabatur, vt cantandi gratiam, eius interuentu recipere mereretur. Quâdam igitur vice Beatus BERNARDVS ei per visionem apparuit; & loco dolenti, manu suâ tangendo ac benedicendo, signum sanctæ Crucis impressit. Cumque vir Dei euigilasset, sanatum se esse reperiens, mirè ad cantandum conualuit, & nullum deinceps impedimentum ab eâdem ægritudine pertulit.

Alio quoque tempore contigit, vt quidam de intimis eius grauiter ægrotaret, ita vt mori putaretur; vnde prædictus vir nimis dolens, lacrymosis precibus exorabat ardenter Dominum pro recuperandâ salute dilecti. Astitit ei quidam per visionem, & ait; En, frater ille pro quo sic affligeris, sanitati restituetur; sed tamen alter quidam, quem æquè spiritualiter diligis, ipsius loco est migraturus. Illo igitur conualescente, defunctus est in ipso tempore senex quidam venerabilis & sanctus, Renaldus de Cluniaco dictus, quem & ipsum miro affectu diligebat in Christo.

Prætereà cùm pro matre defunctâ nimiùm foret sollicitus, & diuturnos aquarum exitus pro eâ deducerent oculi eius, multa siquidem collata est ei gratiâ lacrymarum; flagitabat instanter à Domino, vt sibi de illâ reuelaret, vtrùm in pœnis an in requie posita esset. Facta est autem vox diuinitùs ad eum; Cur importunis precibus ex-

torquere conaris, quod tuæ cognitioni minimè debetur. Tantummodò ora pro tuis, & saluabuntur.

Huic autem aliquando posito in oratione, per visionem vir quidam venerabilis apparens, anulum aureum digito eius imposuit ; præsagium scilicet futuræ in proximo dignitatis. Nam in eodem anno (sicut ipse nobis innotuit) assumptus est ad episcopatum Ecclesiæ Sorensis ; quam septem annorum curriculo strenuè regens, & suam ipsius vitam in omni puritate custodiens, dignum sanctitatis exemplum posteris dereliquit.

Apropinquante autem vocationis suæ termino, quem solus Deus nouerat, egressus de Sardiniâ venit ad visitandum Claramuallem, cuius filius erat, & in quâ sepeliri magno desiderio desiderabat. Quam cum á longè intuitus esset, eleuatis oculis suspirauit in cœlum ; toto cordis affectu deprecans Dominum, vt si infra terminum esset moriturus, (tali siquidem spatio temporis, semper eamdem domum vel vnâ vice visitauerat) nunquam ampliùs ab eâ separari permitteretur, ne fortè alibi consummari contingeret ; & desideratâ sibi sepulturâ priuaretur. Ingressus itaque prædictum monasterium cùm aliquamdiu sanus ibidem perstitisset, tandem corripiente se acutâ valetudine, per dies aliquot ægrotauit ; & ingrauescente morbo, ad extrema deuenit. Cumque fuisset inunctus oleo sancto, & inunitus cœlesti viatico, eâdem horâ, immò eodem ferè momento, mirantibus vniuersis obdormiuit in Domino. Transiuit autem circà medium noctis, in festo Dedicationis ecclesiæ Clareuallensis. Porrò venerabilis eiusdem monasterij Abbas, qui conscientiæ ipsius puritatem optimè nouerat, cùm iam exanimati

mati corporis oculos clauderet, cum magnâ pietate fidei exclamans ait; O dulcis ac venerande Pater, Deus omnipotens faciat me ad tuum consortium peruenire. Dum verò commendationis officium funeri impenderet, tanto pietatis affectu mouebatur, vt erumpentes lacrymas continere non posset; ita vt etiam duros corde in fletum commoueret. Defunctus est isdem piissimus Pater anno gratiæ millesimo centesimo septuagesimo octauo, iuxtáque venerabilem Godefridum quondam Lingonensem Episcopum, in ecclesiâ Clareuallensi tumulatus.

Hic autem cùm ægrotare cœpisset, reuelatum est de eo cuidam ex fratribus ipsius monasterij, quia in proximo migraturus esset. Deinde post paucos dies, cùm isdem frater fratrum vigilijs interesset, vidit in mentis excessu stratum quemdam, fulcris mollibus diligenter aptatum, & niueis operimentis decenter ornatum, qui eidem Episcopo seruabatur. Nimirum signans requiem æternæ felicitatis, ad quam post modicum erat assumendus. Eâdem verò nocte quâ defunctus est, posito in ecclesiâ corpore, cùm signum ad vigilias pulsaretur, prædictus frater euigilans, cœpit illicò præfatum Episcopum ad mentem reducere. Statimque facta est vox in auribus eius, loquens ad ipsum de viro Dei defuncto, & dicens; Ecce nunc, á principio signi huius, recipiunt eum Sancti Dei omnes in consortium suum. Surgens itaque venit in chorum, & stabat cum alijs ad psallendum. Cumque celebrarentur matutinæ laudes, respexit, & vidit in parietibus templi, circà defuncti corpus, quasi vnius horæ spatio, luminaria copiosa diuinitùs accensa; ita vt præ multitudine numerari non possent. Quod dum frater ille conspiceret,

compunctus est valdè: & gratias agens Deo pro omnibus quæ viderat & audierat, ait intrà se; Domine Deus virtutum, beatus homo qui sperat in te. Verè beatus iste Sanctus quem elegisti, & assumpsisti. Habitabit in atrijs tuis. Credo enim, atque confido, quia dignus est iam inter Sanctos & electos tuos adipisci per gratiam tuam, quietis beatitudinem, luminis claritatem. Expletis autem posteà duobus mensibus, cùm isdem frater esset in choro, ad vigilias vigilans & psallens, subitò iterum venit in mentis excessum; & ecce apparuit ei prædictus Episcopus, induens se sacerdotalibus, & quasi præparans se ad Missam celebrandam; ita vt isdem frater adiuuans eum, reuersaret casulam super manus illius. Porrò in eâdem
Psal. 42. 4. horâ cantabatur hic versus in ecclesiâ; *Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam.* Referebat isdem Sanctus quòd cùm quamdam ecclesiam veterem ac ruinosam reparari præcepisset, & altare in ipsius præsentiâ dirueretur, reperit in ipso capsulam scabrosam ac veterem, Sanctorum reliquias continentem. Porrò inter easdem reliquias, Corpus Domini repositum erat: quod ita sanum & integrum, ita mundum & candidum, & ab omni corruptione penitùs alienum inuentum est, ac si recentissimè ibi reconditum esset. Sanè in terrâ illâ nemo repertus est, qui eiusdem ecclesiæ vel altaris constructionem, aut consecrationem se vidisse recoleret. Viso tanto miraculo, vniuersi qui aderant glorificauerunt Deum; cognoscentes ipsum esse sacratissimum Corpus Domini, de quo veraciter scriptum est; *Non dabis sanctum tuum*
Psal. 15. 10. *videre corruptionem.*

CAPVT. XI.

De Hungero, eiusque patre, & fratre Rodulpho, ad Ordinem Præmonstratensem mirabiliter conuersis.

XI. IN TERRITORIO Meldis, vico qui dicitur Aceium, erat quidam clericus, nomine Hungerus; qui dum adhuc paruulus esset, fouebat eum in gremio suo mater sua. Quæ cùm videret infantem nitidulum, & floridâ facie vernantem, congratulans ait coniugi suo; Vide, Domine meus, quàm elegantem infantem largitus est nobis in indulgentiâ suâ Deus. Ille autem, vt erat homo fidelis, & Deo deuotus, respondit; Verè pulcher est infans, & pulcher clericus erit, si Deo Iesu Christo placuerit. Quo illa audito, infremuit aduersùs huiusmodi vocem, & locuta est quasi vna de stultis mulieribus, dicens; Væ; quid dixisti, homo insane? Ergóne filium meum vnicum mihi auferes, & facies clericum? Absit, absit, vt baculus senectutis nostræ, spes posteritatis nostræ, clericatus officio destinetur. Vix illa sermonem impleuerat; & ecce, repentè percussus est puer epileptico morbo, corruens & spumans inter brachia matris; & tam durâ passione torquebatur, vt os eius ad aurem penè verteretur. Quo viso mulier, nimio terrore concussa expalluit, & clamans cum gemitu ait; Heu, heu (Domine Deus) quàm malè locuta sum, & quàm peruersè egi! Ego, ego sum illa flebilis, & misera, quæ tuam indignationem promerui: nam iste paruulus innocens, quid peccauit? Vertatur obsecro manus tua super caput ingratæ & per-

fidæ parentis; tantummodò vt viuat filius meus, & tuo perenniter obſequio mancipetur. Mox igitur arrepto itinere tulit puerum ſemiuiuum,& duxit ad monaſterium Virginum, quod dicitur Fontanis, ad duas leugas inde remotum. Cumque ſpirantem adhuc infantulum, ſuper altare Beatæ Virginis Mariæ poſuiſſet, cum clamore valido & lacrymis orauit, dicens; Pijſſima Dei Genitrix, tibi commendo, & tibi reddo vnicum meum, vt tibi viuat, & tibi ſeruiat quamdiù vixerit, in miniſterio clericali. Finitâ autem oratione, Beatiſſimæ Virginis interuentione ſanatus eſt puer, atque ab illâ epilepſiâ perfectè conualuit,quam ſicut anteâ non habuerat, ita poſteà nunquam habuit. Proceſſu verò temporis, cùm iam litteris eſſet imbutus, & ſacris Ordinibus applicatus, monaſterio Beatæ Mariæ de Valle ſerenâ, haud procul ab vrbe Sueſſionenſi, in Ordine Præmonſtratenſi, Deo donante ſe reddidit: ibíque per annos plurimos religioſiſſimè degens, vſque ad obitum perſeuerauit. Pater verò qui per pium inchoauerat votum, ad locum eumdem ſubſequutus eſt filium: vbi & ipſe obedienter ac piè conuerſatus, tandem in bonâ confeſſione migrauit ad Dominum. Prætereà verò, eiuſdem clerici germanus quidam, nomine Radulphus, infirmatus eſt aliquando penè vſque ad mortem. Et factus in agone, videbat ſe per vallem quamdam tenebroſam atque profundam, cum magno horrore deſcendere, & quaſi in inferiora terræ introire. Interim autem obuium habuit ſupradicti monaſterij Conuentum, cum ſuo germano. Cui etiam fratres alij dicebant; Frater Hungeri,quare non liberas fratrem tuum? Numquid non vides quomodò perit, deſcendens

ad infernum? Post hæc autem, cùm fuisset ad se reuersus homo, compunctus est nimis in verbo isto: & qui nihil omnino de conuersione anteà cogitabat, accersito protinùs fratre, præscripto cœnobio per manum eius se reddidit; vbi etiam nunc superstes, vitam religiosissimam ac honestissimam ducit.

CAPVT XII.

Aquis præfocatus infans, Beati Petri Apostoli altari impositus reuiuiscit: fit postmodùm clericus, tandemque monachus Cisterciensis.

XII. EODEM tempore, & vico, alius quidam clericus, supradicti etiam similiter carne propinquus; cùm similiter infantulus esset, & tutorum incuriâ solivagus oberraret, casu in amnem modicum de ponte lapsus est. Erat autem fluuiolus angustus, & lutulentus. Cumque propellentibus vndis puer longiùs duceretur, caput eius in fundo æquæ, limo demersum erat, pedes verò quasi natantes super laticem ferebantur. Latuit ergo in aquâ diutiùs, antequàm sciri posset; ita vt interim iter dimidiæ leucæ confici valeret. Mater verò illius, cùm esset in penetralibus, quidpiam operis actitans, quasi iam præsago animo imminentis luctus conscia foret, cœpit intrà semetipsam tædere, & mœsta esse. Moxque recordata pignoris sui, egressa est de conclaui. Quod cùm in domo non reperisset, exclamauit, & dixit. Deus, & Sancta Maria, vbinam est filius meus? Veniens autem cum festinatione ad pontem, vbi corruerat infans, prospiciendo

circumquaque pertranſijt,& eum videre non potuit. Inde quoque progrediens, diſcurrere cœpit per vicos & plateas, quæritans & percunctans de filio ſuo. Tandem verò reuerſa ad pontem,cùm ſuper ripam fluuioli graderetur, vidit infantuli plantas ſuper aquam fluitantes : caput autem infixum limo, tenaciter inhærebat. Quod illa deprehendens confeſtim rapido curſu proſiluit in amnem, extraxitque paruulum exſtinctum , & ad inſtar vtris tumefactum , atque diſtentum. Quem cùm pedibus erectis, capite deorſum premeret, aquoſitas magna quæ in ventrem illius influxerat , copioſâ manatione refluxit. Facto itaque concurſu populi, multi tulerunt puerum de manibus matris. Quem cùm in domum vellent deponere & ſepelire, illa omnino reſtitit, dicens ; Non inferetur in domum filius meus, donec in eccleſiâ Domino præſentetur. Confido namque de ipſius ineffabili pietate, quia viuum & ſanum receptura ſum hodie filium meum. Abeuntes igitur illi, cùm paululùm proceſſiſſent, cœperunt reuerti, dicentes ; Vt quid fruſtrà fatigamur , cùm infantem mortuum videamus ; Numquid ille á mortuis eſt reuocandus. Mater autem nihilominùs obſiſtebat, dicens, eum ad templum dominicum modis omnibus deferendum. Et cùm eos ita reuertentes, vſque ad quartam vicem omnimodò coegiſſet, tandem ad eccleſiam peruenerunt, & ſuper altare Beatiſſimi Petri Apoſtoli infantulum poſuerunt. Vbi cùm aliquamdiù iacuiſſet,factâ oratione pro eo ad Dominum, ſubitò oſcitauit, & apertis oculis matrem ſuam vocauit. Mox ergo depoſitus de altari, appoſitam ſibi mammillam ſuxit, & per eamdem baſilicam huc illucque deambulans, mirantibus vniuerſis rediuiuus & ſanus apparuit.

Viſo itaque tali miraculo omnes lætabantur, glorificantes Deum, & Beatum eius Apoſtolum Petrum, cuius interuentu mortuum ad vitam rediiſſe crediderunt. Parentes igitur, ne tantæ gratiæ ingrati remanerent, eumdem puerum Domino obtulerunt, & clericatus officio deſtinarunt. Præterea verò ipſe infantuli genitor, Romanum iter cum magnâ deuotione arripuit, & Beato Apoſtolorum Principi coram corpore ſuo gratias referre curauit. Proceſſu verò temporis, puer litteris eſt imbutus, & ſacris Ordinibus applicatus. Hic etiam poſtmodùm religionis habitum votiuè ſuſcipiens, & voto votum adijciens, vſque hodie viuit, cum timore Domino ſeruiens in Ordine Ciſtercienſi.

CAPVT XIII.

Clericus deſertor & apoſtata, letali morbo ad extrema deductus, cùm tonſuram clericalem ſibi reſtitui precaretur, nullâ induſtriâ attonderi potuit.

XIII. IN MAIORI Britanniâ, epiſcopatu Lincolnienſi, haud longe á monaſterio quod Parcum nominatur, quidam clericus exſtitit, qui cùm iam Diaconus eſſet, abiectis Ordinibus ſacris, etiam tonſuram depoſuit. Poſtmodùm autem, cùm mortali ægritudine preſſus ad extrema veniſſet, confeſſus eſt tandem fuiſſe ſe clericum, ac diaconatus officio functum; & ductus pœnitentiâ, poſtulabat ſibi reſtitui coronæ ſignaculum. Cùm ergo raſoria, forfices, cæteráque huiuſmodi inſtrumenta, ad eum tonſurandum fuiſſent adhibita; nullâ arte, nullâ vir-

tute potuerunt eius crines incidi, nec coronæ circulus reparari. Mortuus est ergo præuaricator clericus absque signo clericali: & factus est in signum, & in exemplum terribile clericis desertoribus, atque apostatis.

CAPVT XIV.

Monachus Clareuallensis infirmus, in obseruatione ciborum & procuratione medicaminum superstitiosus; clementissimæ Dei Matris prouidentiâ mirabili, & vires recipit, & nimiam sui curam deponit.

XIV. FERVNT, in cœnobio Clareuallensi nuper monachum exstitisse, qui quamuìs homo bonæ voluntatis existeret, corpore tamen delicatus atque infirmus, in obseruatione ciborum, & procuratione medicaminum curiosus erat atque superstitiosus. Huic ergo per visionem apparuit Beata Dei Mater & Virgo Maria, ad portam oratorij posito, quæ pretiosum electuarium pixide portans, intrantibus in ecclesiam fratribus singulis, singula ex eo cochlearia dabat, & mirâ dulcedine gustantes reficiebat. Cumque prædictus frater accederet, vt & ipse de manu pijssimę procuratricis, portionem alimoniæ cœlestis acciperet, illa repulit eum, dicens; Tu medicus sapiens, & curam tui sollicitè gerens, non nostro medicamine indiges. Vade itaque, vade, & cura teipsum sicut volueris, quoniam de his qui curam suam super Dominum iactant, cura est nobis. Quod cùm ille audisset, erubuit, & petens indulgentiam, promisit ei quòd ampliùs de seipso sese non intromitteret; sed totam vitæ

suæ

ſuæ curam Deo & ſibi committeret. Tunc illa miſericorditer annuens, & pœnitenti veniam præbuit; & medicanti, ſalutiferæ pitantię pabulum impertiuit. Guſtatâ igitur benedictione dulcedinis, protinùs à ſuâ teneritudine & infirmitate frater ille conualuit; & contentus deinceps communibus alimentis atque ſubſidijs, decorem & fortitudinem cum ſalute corporis pariter induit.

CAPVT XV.

De Alquerio Clareuallenſi monacho, ſui quidem contempore; ſed amore Chriſti in procurandis ægrotis, præſertim pauperibus, diligentiſſimo: qui de Chriſti vulneribus benedictionē, & ſalutem promeruit.

XV. FVIT in eâdem Eccleſiâ monachus quidam venerabilis, Alquerius nomine, vir religioſus atque ſpiritualis: ſobrius in victu, humilis in veſtitu, & durus admodùm caſtigator corporis ſui. Ita namque circumciſus ac temperans erat in his quę ad vſum corporeum pertinere videbantur, vt omni voluptate ac vanitate depulsâ, etiam neceſſarijs parciſſimè vteretur. Hic medendi peritiâ valenter expertus, cunctis indigentibus, artis ſuę operam pro viribus impendebat, ſe autem ſolummodò ab huiuſmodi curâ excipiebat. Licèt enim valitudinarius eſſet, ac debilis corpore; nunquam tamen acquieſcebat, carnalem medicinam ſibimet exhibere: & quamuis operam eius viri magnates, vel etiam capita Optimatum inceſſanter expeterent, & ſæpiùs renitentem huc illucque diſtraherent, tamen ſuper egenos & pauperes

magis intelligés, omnimodam eorum seruitio sollicitudinem adhibebat. Nec modò ipsorum ægritudines, liuorésque curabat, verùm etiam necessitates (proutcumque potuisset) in indumentis, & alimentis studiosissimè procurabat. Porrò languentium putridas carnes, & sanie defluentia membra, ita dignanter, ita diligenter proprijs manibus contrectabat, vt Christi vulnera fouere putaretur. Et verè sic erat; totum enim pro Christo faciebat, &
Math.25.36. totum sibi Christus imputabat, qui ait; *Infirmus fui, & visitastis me.* Vnde etiam ipse famulum suum secretis consolationibus sæpiùs visitabat, & in opus ministerij huius mirabiliter incitabat.

Quâdam igitur vice vidit huiusmodi visionem in Claraualle. In primis itaque audiuit quasi quemdam nuncium cœlestem, præconariâ voce clamantem; Ecce Christus venit, surgite, & occurrite Saluatori. Cumque omnes certatim ad videndum properarent, tunc & ipse cucurrit, & stetit in ostio claustri, per quod eum venire sciebat. Igitur ingrediente Domino, accessit, & adorauit eum, flagitans vt acciperet benedictionem & misericordiam á Deo Salutari suo. Quâ perceptâ, cœpit eum attentiùs intueri, & miro pietatis affectu compatiebatur ei. Siquidem apparebat ei veluti dolens atque infirmus, confixus clauis, lanceâ perforatus, ac si eâdem horâ de Cruce depositus esset; ita vt ex plagis copia sanguinis emanaret. Porrò ipse Dominus linteolos mundos quasi corporalia tenens, eisdem vulneribus imprimebat, & cruore deterso in terram eos proijciebat. Quos frater ille cum summâ veneratione recolligens, ac nimiâ deuotione deosculans, quasi redemptionem animæ suæ in sinu suo

repoſitos conſeruabat. His & huiuſmodi reuelationibus frequenter á Domino recreatus, non ceſſauit vſque in finem operari bonum ad omnes, maximè autem ad peregrinos & miſeros ægrotantes.

Tandem verò curſu vitæ peracto, ad diem vltimum venit. Cumque venerabilis Pontius Abbas ad eum gratiâ viſitationis accederet, quæſiuit ab eo quid ageret & quonam modo ſe haberet. Ille verò reſpondit; Benè, cariſſime Pater, benè omninò agitur mecum, quia vadens vado ad Dominum meum. Quid ergò? (inquit) corporalem moleſtiam ægrè non toleras, & mortis anguſtiam non formidas? Ego, inquit, omnia tranquilla, omnia læta conſidero, quia præuentus ſum á Domino in benedictione dulcedinis, quæ omnem mihi mœrorem á corde, & omnem penè dolorem á corpore tulit. Reſpondens itaque Abbas, dixit ei; Age iam, dilecte mi frater, dic mihi obſecro propter Deum, ſi tibi diuinitùs eſt aliquid reuelatum. Tunc ait illi. Modò antequàm huc introiſſetis, apparuit mihi miſero licèt atque indigno, Dominus Ieſus Chriſtus, qui propitio ac ſereno vultu, & ſigna beatiſſimæ paſſionis eius oſtendens, ait? Ecce, peccata tua deleta ſunt à facie meâ: veni ergo ſecurus; veni & vide, ac deoſculare vulnera mea, quæ tantùm dilexiſti, & totiens conſouiſti. Tali ergo promiſſione firmatus, iam mori non timeo, quia repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo. Et ſcitote, quia proximâ nocte, (erat autem vigilia Beati Martini) migraturus ſum, dum opus Dei celebrabitur in eccleſiâ, & tali horâ. Defunctus eſt igitur eâdem nocte, & tempore quo prædixit: iamque (vt verè confidimus) requieſcit á laboribus vniuerſis;

inuento nimirum Domino, quem ſuis manibus exquiſiuit.

CAPVT XVI.

Cuidam fratri de peccatis ſuis turbato & contrito, oſtendit Chriſtus, lacrymas & luctus pœnitentium quanti æſtimaret.

XVI. FRATER quidam de monaſterio Clareuallenſi, dum pro peccatis ſuis, quibus Deum nimis offenderat, gemebundus & anxius inceſſanter ſeipſum affligeret; totâ die ingrediebatur triſtis & mœrens, finem lamentis & fletibus interdicens. Qui cùm in tantâ cordis amaritudine diutiùs verſaretur, nocte quâdam vidit in viſione Dominum Ieſum Chriſtum, ſacerdotalibus ornamentis indutum, & Miſſam celebrantem. Quotiens verò iuxta ſacrificij ritum ſeſe ad populũ conuertebat, tollens in manibus ſuis calicem de altari, cunctis qui aderant videndum offerebat. Porrò in ipſo calice nihil aliud erat niſi lacrymæ, quibus Beata Magdalena pedes eius in domo Simonis rigauerat. Cumque prædictus frater, ſecùs pedes Domini poſitus iſta cognoſceret, percunctatus eſt eum, dicens; Obſecro (Domine) vtquid oſtendis nobis calicem iſtum, cum lacrymis quæ in eo ſunt? Vt videant, inquit, & ſciant vniuerſi, quantùm mihi placet contritio cordis, & pœnitentiæ luctus; qui ad exemplum pœnitentium tamdiù ſeruaui lacrymas huius peccatricis, ad pedes meos flentis, & pœnitentis.

CAPVT XVII.

Eidem fratri Christus Dominus spem veniæ, & misericordiæ suæ, alio mirabili viso ingessit.

XVII. SVB eâdem verò tempestate, dum adhuc malorum suorum pœnitudine isdem frater seipsum quotidie maceraret, vidit in visu noctis, sese in lacu profundissimo fluctuantem, ac periclitantem. Cùmque iam euadendi spes nulla superesset, en subitò affuit Saluator, ambulans nudis pedibus super aquas. Qui cùm ad eum peruenisset, leuauit in brachio, atque in sinu suo miserum, misericorditer, atque dignanter; sublatumque de aquis, posuit in prato virenti, & amœno. Quod cùm ille vidisset, illicò procidens ad pedes eius, præ immensitate lætitiæ, animo gestire cœpit; insatiabili desiderio sibi astringens, atque deosculans pia vestigia Saluatoris.

CAPVT XVIII.

Eiusdem argumenti visio, eidem fratri ostensa.

XVIII. QVADAM verò die, cùm æstuanti animo nosse cuperet, vtrùm á Domino indulgentiam consequi mereretur, cœpit ardẽter insistere, gemitibus inenarrabilibus atque suspirijs diuinam pietatem obsecrans, & exoptans vt hoc ei aliquo modo innueretur. Sequenti itaque nocte, dum ita affectus fratrum vigilijs interesset, subitò venit in mentis excessum. Et ecce, astitit

ei neſcio quis nouaculam acutam, & quaſi inſenſibilem per caput ipſius leniter ac ſuauiter ducens; qui etiam in momento, in ictu oculi, veluti raſit ei barbam, collum, & coronam. Verumtamen paucos pilos in vno tempore deſerens, ſomnolentiæ vitium, quo frater ille quamuìs inuitus, adhuc tamen grauiter premebatur, forſitan denotauit. His & huiuſmodi conſolationibus iſdem frater releuatus, aſpirante Domino didicit, in ſpem veniæ reſpirare.

CAPVT XIX.

In villâ territorij Tullenſis, Domnomartino, Euchariſtia cum ſacra pixide, & corporali flammas euaſit, circumiectis omnibus rebus incendio abſumptis.

XIX. IN TERRITORIO Tullenſi, villâ quæ Dõnus Martinus dicitur, quâdam vigiliâ Paſchæ, cùm fortè deeſſet in eccleſiâ oleum ad lampades concinnandas, poſuerũt ante altare candelam accenſam, vt ibi arderet totâ nocte. Quæ cùm fuiſſet in pauimento ſuper abſidam vnam minùs cautè locata, caſu inde collapſa, & vſque ad altaris crepidinem deuoluta eſt. Allambens itaque flamma, inuaſit illicò pallam, atque combuſſit: & ſæuiente incendio concremata ſunt pariter vniuerſa altaris operimenta, quibus tunc ſollemniter & copioſè ornatum erat. Manè verò intrantes eccleſiam Preſbyter atque miniſtri, vidêre quæ circâ altare ignis effecerat, cunctaque reducta penitùs in cinerem ac fauillas. Verumtamen Corpus Domini, cum pixide ligneâ,

in quâ ſuper altare, & ſuper ipſa linteamina poſitum erat, ignis vndique ſæuiens omnino non tetigit; adeò vt pannus etiam ſericus, quo ipſum vaſculum operiebatur, omnino appareret illæſus. Cumque Sacerdos, adhibitâ ſcopâ, cineres de altari colligeret, vt eas in loco mundo reconderet, reperit in eiſdem (mirum dictu!) ſacratiſſimum corporale, quòd inter altaris linteamina poſitum & obuolutum, putabat omnimodò cum eis eſſe conſumptum. Quod cùm protinùs diſplicaſſet; ita ſanum & candidum prorſus appatuit, ac ſi diligenter in ciſtâ locatum fuiſſet. Quod cùm vidiſſet omnis populus, lætati ſunt valdè, mirantes & magnificantes omnipotentiam Redemptoris. Hoc nobis retulit quidam religioſus monachus Clareuallenſis, qui eiuſdem Preſbyteri nepos, dum adhuc eſſet in ſeculo, candelam illam ante ipſum altare accendit, & cuncta quæ acciderant ipſe vidit.

CAPVT XX.

Eucharistiæ Sacramentum in arcâ reconditum, & in carnem conuertitur, & diuini luminis indicio proditur.

XX. REFERENTE Chriſtianiſſimo Rege Francorũ Ludouico cognouimus, in pago Atrebatenſi ante biennium tale quoddam de Corpore Domini accidiſſe miraculum. Diè ſancto Paſchæ mulier quædam ad eccleſiam eunti filio ſuo præcepit, vt poſtquàm communicaſſet, duobus paruulis ſuis domi remanentibus Corpus Domini ſecum afferre ſatageret. Qui iuſſa parentis exequi cupiens, duas oblationes ſacras ignorante

Presbytero de sacrario tulit, atque attulit ei. Illa verò suscipiens eas, alteram communicaturis infantibus dispertiuit, alteram institâ colligatam, diligenter in arcâ recondidit. Post paucos itaque dies vnus ex puerulis eius vidit immensa luminaria circà eamdem arcam diuinitùs accensa, quæ totam domum ingenti claritate perlustrabant. Quod videns infantulus, matrem suam festinanter accersijt; verbo, digitóque demonstrans luminaria copiosa, quæ in eius oculis radiabant. Cumque mater intentè respiceret, & nihil penitùs videre præualeret, arcam illam positâ claui reserare tentauit; sed nullâ virtute, nullâ funditùs arte præualuit. Vnde mirata, & obstupefacta vehementer, properauit adducere Presbyterum ipsum ad tale miraculum intuendum. Qui cùm festinus adesset, & claritatem illam quam puer aspiciebat, videre non posset, illicò clauem illam de manu mulieris accepit, & sine vllâ difficultate arcam celeriter reserauit. Quam cùm aperuisset, institam illam in quâ ligata erat Eucharistia, infectam sanguine reperit: & eamdem Hostiam sacrosanctam, manente figurâ panis, in specie carnis permutatam. Quo viso, Presbyter, & qui cum eo erant, mirati sunt valdè; & adorantes deificum Corpus, cum honore & reuerentiâ ad ecclesiam detulerunt, atque in sanctuario dignè collocauerunt.

CAPVT

CAPVT XXI.

In pago Carnotensi, Hostiæ sacrosanctæ pars maior in carnem mutatur.

XXI. EODEM quo suprà, referente cognouimus; quòd hoc anno in pago Carnotensi huiusmodi signum super eodem Sacramento contigerit. Sacerdos quidam dum Sacramenta offerret, inuenit ante fractionem Corpus Dominicū, in speciem defæcatæ ac pulcherrimæ carnis ex maiori parte mutatum; ita tamen vt euidenter eiusdem Hostiæ circulus & litteræ semper in eâ apparerent. Verumtamen illa pars Hostiæ, quam inter digitos suos Presbyter tenuerat, solummodò panis speciem retinebat. Videntes itaque, Sacerdos & plebs vniuersa quæ aderat, rem tam mirabilem, obstupuerunt; & exultantes Domino cum tremore, ipsam Eucharistiam in sacrario collocauerunt; vbi etiam nunc in vase cristallino reposita, honorificè custoditur. Nuper verò cùm quidam Capellani & clerici supradicti Francorum Regis, viri fideles & honesti, huius rei veritatem nobis pro certo astruerent; affuit etiam vnus inter eos, qui teste Deo asseuerabat, se ipsam Eucharistiam eodem modo quo prædiximus, immutatam, proprijs oculis aspexisse.

CAPVT. XXII.

Feriâ sextâ sacrificante Presbytero, Hostia eucharistica in carnem, calix in sanguinem vertitur.

XXII. SIMILE quoque miraculum de eodem Sacramento audiuimus; sed quando vel vbi acciderit, incertum habemus. Quidam honestæ conuersationis

Presbyter, dum in quâdam sextâ feriâ sacrificaret, reperitante perceptionem, Hostiam sacratam in similitudinem carnis esse conuersam, ipsumque Calicis Sacramentum in speciem sanguinis commutatum. Quod cùm ille vidisset, nihil omninò exhorruit, sed totum fideli ore percepit. Cumque peractâ Missâ hoc ipsum quod acciderat, Episcopo suo reuelasset, increpauit eum Episcopus quòd tantum Dei munus sibi ad videndum minimè reseruasset. Sequenti verò feriâ sextâ cùm itidem Missam celebraret, idem ei miraculum accidit, ipsumque Episcopo cernendum reseruauit. Quod cùm ille vidisset, cunctisque videndum exhibuisset; immensas omnipotenti Deo gratias retulit, ipsumque Sacramentum veluti thesaurum incomparabilem, præcepit in ecclesiâ cum dignâ veneratione custodiri.

CAPVT XXIII.

Celebrante Missam sacrilego Sacerdote: peractâ consecratione, paulò ante quàm communicare vellet, Panis sacer è patenâ, & Sanguis è calice momento euanuerunt.

XXIII. VIR honestus ac religiosissimus, Petrus Abbas Sancti Remigij Remensis, retulit in Capitulo Clareuallensi rem certissimè cognitam, quam in eodem anno euenisse asseuerabat: verumtamen personam cui res ipsa acciderat, quia non voluit infamare, noluit ex nomine designare. Ait ergo. Presbyter quidam sæcularis appellatus est ad Dominum Papam, & accusatus coram eo de noxâ criminali. Qui cùm ab eo interrogaretur,

etiam ſub anathematis intentatione ; elegit potiùs excommunicari quàm veritatem de perpetrato crimine confiteri. Et quoniam legitimis atteſtationibus conuinci non poterat, dimiſſus eſt tandem velut innocens reus; ipſius qui non fallitur, examini reſeruandus. Cùmque reuerſum ad propria, conſcientia grauiter remorderet, reliquit interim habitum, non animum ſæcularem; ingreſſusque monaſterium clericorum, profeſſus eſt inibi vitam regularem. Qui cùm iam in eo plurimùm temporis peregiſſet, nolebat vllo modo confiteri iuſtam illius excommunicationis ſententiam, quâ á ſummo Pontifice innodatus erat, & tamen Sacerdotis officio inceſſabiliter fungi puniendâ temeritate præſumebat. Quâdam itaque die ſacrificante illo, & *Agnus Dei* iam dicto, cùm iuxta illius Ordinis conſuetudinem, ſuper patenam Corpus Domini poſuit, & coram ipſo modicè inclinando caput humiliaſſet, continuò ſe erexit vt ſolito more communicaret. Sed (quod eſt mirabile dictu) eâdem horâ angelico, vt fas eſt credere, miniſterio ſublatus eſt inuiſibiliter panis ille cœleſtis de patenâ, & de calice Sanguis. Quod cùm Preſbyter ille conſpiceret, turbatus & contritus illicò obſtupuit: nimirum intelligens ac ſciens, quàm iuſto quamque tremendo iudicio Dei eueniſſet. Moxque celeriter adiens Patrem ſpiritualem, confeſſus eſt tandem compunctus & pœnitens impietatem ſuam, quam etiam ipſo tacente iam cœli reuelabant.

CAPVT XXIV.

In vico Belesmo territorij Catalaunensis, Eucharistia ad moribundam feminam latenter transmissâ, à maligno spiritu publicatur.

XXIV. IN territorio Catalaunensi, vico quem nuncupant Belesmum, erat ante septennium Presbyter quidam, nomine Vvilelmus, lubricus homo, multùmque inhonestus. Ad hunc itaque veniens aliquando quidam laicus homo, rogabat eum pro quâdam paupercula parrochianâ suâ, quæ in rure proximo commanebat, vt eam citiùs visitaret, & morienti viaticum ministraret. Ipse verò, vt erat piger & negligens, ire recusauit; sed eidem laico Corpus Domini committens, ait; Vade, & dicito clerico illi qui in ipso viculo habitat, vt morientem feminam adiens, hanc ei Eucharistiam tradat. Erat autem nox. Abiens itaque homo cum dominico Sacramento, dum esset in itinere, reperit in ipsâ viâ iacentem spiritum immundum, & quasi mortuum aliquem sudario candido coopertum. Quem cùm primò vidisset, inhorruit: moxque signo Crucis armatus, & sacri Corporis virtute confisus, declinauit paululùm ab eo, & ita pertransijt. Tunc ille qui mortuus videbatur, repentè surrexit, & clamans ad eum, dixit; Nisi ille quem portas tibi nunc præsidio esset, vtique malo tuo huc aduenisses. Quo dicto, versipellis insidiator euanuit; & ita nocenter innocens, atque inutiliter vtilis fuit; qui non modò non potuit malignitatem explere quam vellet, verùm etiam

cogente Domino confessus est veritatem, quam dicere nollet.

CAPVT XXV.

Ad sceleratum hominem morti proximum allatâ Eucharistiâ, priusquàm eam ille perciperet, à dæmonibus in aëra sublatus, & ad terram elisus est.

XXV. IN prouinciâ Flandriæ, non multò anteà tempore, terribile quid accidisse comperimus. Quidam carnalis atque peruersus homo, cùm morti appropinquasset, allatum est ei dominicum Sacramentum, vt communicaret. Quod cùm ille fuisset intuitus, illicò repercussis oculorum luminibus, quasi magno fulminis ictu vehementer infremuit: & vibrato corpore de lecto exiliens, raptu dæmonum eleuatus est supinus in aëra sursum: ac protinùs extra lectulum recidens, medius crepuit, & animam infelicem euomuit. Porrò de manu Presbyteri, Corpus Domini excussum, & in eodem lectulo cadens, super linteum venit. Ipse autem Presbyter nimio terrore percussus, dementiam incurrit. Qui etiam multo posteà tempore superstes, nunquam sensum recuperauit; sed quasi bestia factus, quotidianam procurationem accipiebat de domo Comitis Flandrensis.

CAPVT XXVI.

Quidam Conuersus Becci, morti proximus, totius Conuentus precibus à dæmonum insultibus liberatur, & Sacramentis munitus, in bonâ confessione è viuis excedit.

XXV. CONVERSVS quidam de fratribus Becci, quod est cœnobium Cisterciensis Ordinis in Normanniâ, cùm iam morti proximus esset, monebant fratres vt confiteretur, & sacram cõmunionem acciperet. Quod ille vehementer abhorrens, pertinaci animo recusabat. Laborantes itaque fratres per vnius diei spatium vt hoc ei persuadere possent, cùm suam industriam nihil in hac parte præualere cognoscerent, communi consilio decreuerunt specialem pro eo in Conuentu facere obsecrationem. Congregati itaque in ecclesiâ cuncti fratres, multiplicatis letanijs & psalmis, in fletu & planctu Dominum exorabant, vt ita periclitantem animam illam, de profundo malorum eriperet, nec eam aliquatenùs in tali damnatione mori permitteret. Expletâ autem oratione clamare cœpit infirmus, & dicere; Eia fratres, succurrite citiùs, & afferte dominicum Sacramentum; ne fortè iterum partes aduersæ veniant, & me inueniant imparatum. Aderat namque modò ingens dæmonum turba; à quibus vndique pressus, ita coartabar, vt nullum suggerentibus vobis possem dare responsum de salute meâ. Et ecce iterum fratres nostri, tam monachi, quàm Conuersi, in vnam aciem conglobati, cum magno impetu super dæmones irruerunt; & singuli singulos inua-

dentes, in manu potenti, & brachio excelſo, omnes penitùs expulerunt,& me per Dei miſericordiam liberarunt. Audientes itaque fratres, gaudio magno gauiſi ſunt; & abeuntes, in inſtanti, ſacroſanctum Domini Corpus ei exhibuerunt. Ipſe verò compunctus ac pœnitens, cum ingenti reuerentiâ & pietate communicauit; & protinùs in bonâ confeſſione ſpiritum emiſit.

CAPVT XXVII.

Longipontis Conuerſus, qui denarium vnum, & buculam vnam abſque licentiâ retinebat; perceptâ in Paſchate Eucharistiâ, prunam ardentem præcordijs inieciſſe ſibi viſus eſt.

XXVII. IN monaſterio Longipontis, Conuerſus quidam denarium vnum, & vnam buculam abſque licentiâ peculiari,ab initio retinebat.Igitur die Paſchæ, cùm ſacram oblationem recepiſſet, viſum eſt ei quòd prunam ardentem præcordijs eius aliquis inieciſſet. Qui mox de oratorio exiens, ſuumque diuerſorium adiens, protinùs id quod acceperat, nauſeâ perurgente reiecit in cineres, antequàm vas aliquod ad excipiendum apprehendere poſſet. Tunc accerſito Abbate loci,confeſſus eſt delictum quod commiſerat, & periculum præſens quod ex eo incurrerat. In craſtinum autem Abbas cuncta quæ acciderant, in Capitulo ad fratrum audientiam retulit, & propter negligentiam ſacræ communionis, communem pœnitentiam nobis qui aſſuimus iniunxit. Porrò

Conuerſus iſdem creſcente ægritudine lecto decubuit, & diutiſſimè poſteà languens, vtrùm deinceps conualuerit, incertum eſt nobis.

CAPVT XXVIII.

Ad porcorum ſalutem Euchariſtia in ſtabuli limine occultata, diuinitùs reuelatur, & magnâ ex parte in carnem conuerſa reperitur.

XXVIII. SANCTIMONIALEM quamdam feminam nouimus, quæ magnis virtutibus pollens, etiam prophetandi gratiam habere probatur. Huic autem nuper Dominus apparens tale quid reuelare dignatus eſt, dicens; Inhoneſtiùs me tractant fideles mei, quàm Iudæi, ſiue pagani. Modò namque fecere me porcarium, depoſitum tenentes in proximâ villâ Corpus meum abſconditè atque viliſſimè in ſtabulo porcorum, ne porci peſtilentiâ aut mortalitate diſpereāt. Cùm igitur ancilla Dei, verbum hoc in medium protuliſſet, continuò cœperunt inueſtigare diligenter, etiam cum intentatione anathematis, quis tantum ſacrilegium perpetraſſet. Videns itaque reus quia iam latere non poterat, confeſſus eſt tandem malum quod egerat, oſtendens etiam in oſtij ſulio foramen occultum, in quo dominicum Corpus erat occultatum. Aperto igitur aditu repererunt Hoſtiam ſacroſanctam, in ſimilitudinē carnis iam ex magnâ parte mutatam. Videntes verò fideles ſanctum canibus datum, & margaritam porcis appoſitam, grauiter ingemuerunt, tollentesque ſacrum de non ſacro, cum timore & reuerentiâ

& reuerentiâ magnâ ad ecclesiam reportarunt, atque in sacrario dignè (vt dignum est) reposuerunt.

CAPVT XXIX.

Pauperculus rusticanus, exceptam in die Pasche, & ore retentam Eucharistiam cùm vestimento suo insuisset spe subleuandæ inopiæ suę; ab eo postmodùm ex morbo periclitante prodita, tota carnea inuenta est.

XXIX. SIMILITER in episcopatu Carnotensi, ante bisdenos annos tale quid accidisse cognouimus. Quidam rusticanus atque pauperculus homo, á nescio quo impostore maligno audierat, quia si dominicum Corpus secum assiduè circumferret, in modico tempore diuitijs abundaret. Accipiens itaque die Paschæ sacrosanctum Domini Corpus, integrum ore retinuit. Quod protinùs assuens in margine cappæ, multo secum tempore tulit; nec ei tamen aliquando paupertas & miseria defuit. Hic igitur tactus ægritudine letali, ad extrema deuenit. Cumque se morti propinquare conspiceret, tandem miser ad se reuersus, miserabili sensit experimento verum esse quod ait Apostolus quia *qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli.* 1. Tim. 6. 9. Dolens ergo & pœnitens, confessus est rapinam quam sacrilego ore petuaserat: indicans etiam corporale indignum, in quo dignissimum corpus repositum erat. Accipiens itaque Presbyter ipsam vestem, & corã astante populo dissuens, inuenit Hostiam sacram, pristinâ quidem manente figurâ, in naturam & speciem carnis om-

ninò conuerſam. Quod vbi nunciatum eſt Præſuli Carnotenſi, protinùs ad ipſum locum cum comitatu magno venire curauit. Aſſumenſque theſaurum illum incomparabilem, & ad vrbem ipſam maximo cum honore deferens, occurrente ſibi clero & populo innumerabili, in eccleſiam Beatæ Virginis Matris ſollemniter intulit: ibique digniſſimè conſeruandum, decenter ac ſublimiter collocauit.

CAPVT XXX.

Apum aluéari iniecta Euchariſtia; poſt tres annos in ſummo calatho integra & illæſa reperitur.

XXX. ALIVS quidam ruricola, dum ad cuiuſdam ſortiarij ſibilos virulentos malè credulam aurem applicuiſſet, perſuaſum eſt illi, quia ſi ore tenendo dominicum Corpus, aluearijs inſufflaret, apes inde plurimùm profecturæ, & crebriora examina mitterent, & vberiora mella conficerent. Perceptâ igitur Euchariſtiâ, & ore retentâ, ad apiarium venit. Cumque per ſingulos calathos inſufflando procederet, contigit vt Hoſtia ſacra, ab ore ſufflantis elapſa, in vnum calathorum per foramen intraret; quæ mox diuinitùs acta, ſuperiùs auolauit, ibique in ſuperiori crate congruè locata triennio latuit. Cumque peritus ille inſibilator curioſiùs intrò proſpiceret, & eam minimè reperiret, contempſit & abijt: ipſum tamen calathum, ne amoueretur, diligenti curâ notauit. Poſt tres itaque annos correptus ægritudine graui, mortem in ianuis adeſſe cognouit: accerſitoque

Presbytero confusus & pœnitens, recognouit audaciam puniendam, quam superbè præsumpserat, ipsamque iacturam intolerabilem quam posteà negligenter incurrerat. Percunctante autem Presbytero vtrúmne præsepium illud agnosceret, in quod Hostia cecidisset, respondit sese optimè scire, nec distulit in continenti ostendere. Tunc igitur effracto canistro, Presbyter, & qui aderant multi repererunt dominicum Corpus diligenter & honestè reconditum in superiori statu; ita prorsus integrum atque decorum, ac si fuisset ibidem eâ die repositum.

CAPVT XXXI.

In Sardiniâ, cuidam Presbytero de pœnis alterius vitæ multa diuinitùs reuelantur.

XXXI. FVIT in insulâ Sardiniæ, Sacerdos quidam honestæ conuersationis, qui etiam ibi præerat cuidam ecclesiæ parrochiali. Erat autem eadem ecclesia extra villam ædificata, atque ab omni hominum habitatione remota. Quâdam itaque vice cùm Missam ibidem celebraret, horâ perceptionis inuenit Hostiam super corporale fractam, atque in duas partes á seipsâ diuisam, quam anteà consecrauerat integram, & sanam. Quod vbi conspexit, turbatus & anxius, cum metu & ammiratione sacrificium consummauit. Expleto autem ministerio, cæterisque dimissis, solus ibi remansit.

Egressus itaque foràs, venit, & stetit in capite eiusdem basilicæ, dorso adhærens ad parietem, & facie versâ

contra Orientem. Qui dum ita positus ibidem aliquamdiù staret, & de re quæ acciderat, timidè ac sollicitè cogitaret, infremuit spiritu, & inhorruerunt subitò pili carnis eius. Tunc irruente in eum nescio quâ virtute externâ, ita defigi atque artari cœpit, vt nullo modo posset inde moueri. Et ecce apertis oculis vidit innumeræ multitudinis turbas, equestres & pedites, coram ipso citatis gressibus transeuntes. Erant autem in eis homines promiscui sexus, diuersæ ætatis, & conditionis; in quibus etiam multos deprehendebat, quos anteà viuentes in carne cognouerat. Vnus ergo ex eis quondam sibi notus & carus, ad eum accessit, & fixo gradu cœpit cum eo familiariter loqui. Percunctante verò Presbytero quænam esset, aut quid etiam ageret tanta turbarum infinitas, respondit, animas esse carne solutas, quæ omnes varijs pro varietate culparum deditæ pœnis, ita semper discursu reciproco, longè latèque vagabantur in mundo. Quidam ex eis citiùs, quidam tardiùs liberandi erant, multorumque nihilominùs pœnæ insolubiles permanebant.

Dum hæc ille loqueretur, perspiciens Presbyter vidit vnum ex eis ante se prætereuntem, de quo vehementer expauit, dicens; Væ mihi misero peccatori. Numquid iste est Dominus noster Balduinus, Pisanus quondam Archiepiscopus, de monasterio Claræuallis assumptus? Respondit mortuus; Ipse est verè. Et Presbyter ad eum; Hiccine ergo tantæ professionis monachus, & tantæ perfectionis Episcopus, deputatus est pœnis, quem nos autumabamus iam in cœlo gaudere cum Angelis? Ille verò ait? Pro certo agnosce, quia ipse est sanctus, celsique meriti homo, & magna est eius gloria coram Deo.

Sed quoniam propter ipſum inter Piſanos & Lucanſes populos diuturna iam guerra verſatur, propterea differtur à requie, donec inter illos ad pacem diſcordia recocetur.

Dum hæc ergo dicerentur, ecce iterum quidam diues olim ac præpotens Miles veniebat; deferens in gremio ſuo argenti pondera magna, quibus onuſtus atque afflictus nimis incedebat. Quem cùm Preſbyter agnouiſſet, quæſiuit etiam de ipſo, cur tali ſupplicio ſubiaceret. Reſpondens mortuus ait; Homo iſte peruerſus & impius, nimiùm carnaliter atque tyrannicè vixit; & ideò ſempiternis deputatus eſt pœnis. Hic aliquando Ieroſolymam proficiſcens, pecuniam iſtam ſecum detulerat, vt eam erogando, peccata redimeret, & amicos ſibi de mammonâ iniquitatis conciliaret. Sed diabolo ſuadente, fraudauit animã ſuam operibus pietatis; & ſecum, ad propria remeans, victualia pauperum reportauit; quę ſicut ex malo collegerat, ita quoque ad cumulum mali, in malum expendere non dubitauit.

Hæc illo dicente, ecce apparuit columna iubaris immenſi, vltra communem ſcilicet valentiam coruſcantis, de cœlo vſque ad terram porrecta, per quam anima quædam angelico ductu ad ſidera contendebat. Quod cùm Presbyter ille vidiſſet, ſciſcitatus eſt iterum á ſuo collocutore quid eſſet. Ille verò reſpondit: Ipſa eſt anima Conſtantini quondam Iudicis & Domini Turritani. Hæc autem per nouennium, ventis & pluuijs, algoribuſque ſemper expoſita, á die ſui exitus vſque nunc in ſtillicidio domus ſuæ conſtitit; ibique ſuorum exceſſuum pœnas luit. Sed quia miſericors & liberalis in pauperes exſtitit, & iudicium iniuriam patientibus fecit, inſuper etiam de

malis quæ commiserat, confessa & pœnitens exijt, idcircò misericordiam á Domino consecuta, hodiernâ die meretur á malis omnibus liberari; & bonis omnibus satianda, ad æternam beatitudinem introduci.

Hæc, & similia multa, quæ longum est enarrare, prædictus Presbyter vidit: & de omnibus quæ quærebat, suus illũ confabulator instruxit. Ad vltimum verò percunctatus est etiam de seipso. Cui ille respondit: Vt tibi quid postulas expediam breuiter; scias te indubitanter hoc anno moriturum, & secundùm quòd egeris recepturum. Cùm hæc ille dixisset, protinùs ab eodem Presbytero vale dicto pertransiit; & tunc omnis apparitio illa pariter cum eo disparuit. Presbyter autem ad seipsum reuersus, & ex his quæ viderat vehementer affectus, mirabiliter in Dei timore profecit: & quamuìs honestè anteà viueret, posteà tamen multò castigatiùs vixit. Visionem autem quam viderat, quibusdam Religiosis ac sapientibus innotuit, & eodem (sicut audierat) anno de corpore exiens, in bonâ confessione migrauit.

CAPVT XXXII.

Sarracena puella christianæ religionis cupidissima, pro tuendâ pudicitiâ, à Christiano sed flagitioso milite obtruncata, in Martyrum canonem refertur ab Alexandro Papâ tertio.

XXXII. OPINATA res est valdè, & per Hispaniã diuulgata, quam refero. Erat nuper in eâdem regione, Sarraceni cuiusdam diuitis filia, quæ

in Christum fideliter credens, ad christianismum pertingere satagebat. Locuta est ergo cuidam militi Christiano, dicens; Nouerit dilectio tua, me in Deum tuum sinceriter credere, & Baptismi gratiam ardenti animo desiderare. Si ergo volueris me ad terram tuam ducere, & facere Christianam, peculium magnum, quod penes me habeo repositum tibi tribuam, & meipsam quoque in coniugem tradam. Quòd si me forsitan habere nolueris vxorem, medietatem ipsius pecuniæ tibi dabo, reliquam meo victui reseruabo. Igitur annuente milite, & datis vtrimque dextris de conseruandâ fidelitate, exierunt latenter à finibus paganorum, comitante eos puerulo quodam, qui erat in obsequio eorum. Venientes itaque ad quoddam castrum Militum templi, cùm intrare nequirent, (siquidem consuetudinis erat, fores eiusdem municipij propter nocturnas insidias, eo tempore non reserari) diuerterunt in proximum frutetum; vbi copioso igne accenso, comederunt & biberunt ex ijs quæ attulerant secum.

Expletâ autem refectione, miles ille furore libidinis agitatus, cum illâ suâ consorte concumbere cupiebat. Quod ipsa vehementer abhorrens, modis omnibus restitit ei, dicens; Heus tu, bone Christiane, quid est quod facere tentas, vt & teipsum & me pariter perdas? Tu in Christo renatus, ego gentilis: adhuc non licet nobis inuicem commisceri. Aut vt scorto abuti me quæris. Numquid idcircò parentum meorum temporalem contempsi honorem & gloriam, vt me in terrâ alienâ prostibulum faciam? Hæccine ergo est puritas christiana, quam te docente, me assequi delectabar? Recordare obsecro

Domini Dei tui, & meměto quia in fide & veritate ipsius me honestè tractandam suscepisti. Habeas itaque reuerentiam Christo tuo, & ne velis captiuam illius tanto dehonestare ludibrio. Si me consortem tori habere volueris, sustine per modicum tempus, donec opprobrium paganitatis meæ fonte Baptismatis diluatur; & tunc legitimo fœdere sociemur. Sin autem (vt dixi) meum fortasse connubium aspernaris, portionem substantiæ meæ quæ te contingit habeto, & me Christo vacare permittito. Hæc illâ dicente, nihil ille mouebatur ad pietatem; sed libidine magìs ac magìs insaniens, minabatur ei necem inferre celeriter, nisi protinùs eius imperio cõsentiret. Ipsa verò christiano more constantior, liberâ voce dicebat, se protuitione pudoris mortẽ potiùs eligere gloriosã, quàm pudicitiâ prostitutâ ignominiosam redimere vitam. Tunc furibundus atque funestus miles, euaginato mucrone caput illius amputauit, proiectúmque corpus in ignem ex magnâ parte combussit.

Verùm superna iustitia de cœlo respiciens, non est passa diutiùs inultam remanere tanti ponderis impietatem. Statim namque præparatus ad imperium Domini, egressus est de cauernâ proximâ draco terribilis, qui ad eumdem locum concitè veniens, ac terrifico ore dehiscens, filium perditionis inuasit. Cùm ergo immanem illam belluam sibi desubito imminentem miser aspiceret, illicò totus inhorruit; & non habens resistendi fiduciam fugere cœpit. At verò bestia celeriter insequens, & consequens fugiẽtem, feralibus eum dentibus á dorso comprehendit: quem ad suam cauernam protinùs pertrahẽs, in vltionem tantæ crudelitatis, morsu amarissimo deuorauit. Supradictus

dictus verò puerulus ista considerans, nimio terrore concussus aufugit: & facto manè veniens ad castrum, cuncta quæ acciderant per ordinem enarrauit. Exeuntes itaque Templarij, spolia mortuorum, ipsumque beatissimæ Martyris corpus semiustum, cum capite repererunt. Quod secum deferentes, cum deuotione & reuerentiâ sepelierunt. Postmodùm autem missâ pro eâ legatione etiam ad Dominum Papam Alexandrum, iudicatum est ab eo, vt in Ecclesiâ cum honore tumularetur, & quasi Martyr inter Martyres haberetur; vtpotè quæ amore castitatis occubuit, & proprio sanguine baptizata, martyrij coronam Domino largiente promeruit.

CAPVT XXXIII.

Igneo spectro deterrentur monachi Burlencurtis, à thesauro quem quidam somniarat, effodiendo.

XXXIII. HOMO quidam de villâ, quæ dicitur Lousa, in episcopatu Catalauni, cùm sępiùs somniasset, statuam quamdam ab antiquis temporibus in proximo luco humi latere reconditam, ipsamque á monachis Burlencurtis esse reperiendam; curauit eisdem fratribus indicare huiusmodi visionem. Hoc autem sæpiùs faciens, tandem persuasit vt quærerent. Perrexerunt itaque sedecim fratres ad ipsum locum, præambulo somniatore: cœperuntque fodere in terram, spe fortunæ magìs, quàm desiderio statuæ reperiendæ. At verò isdem locus in ingressu nemoris positus erat, cui etiam latissima campi planities extrinsecùs adiacebat. Cumque paulu-

ſùm excauaſſent,ecce apparuit eis in ipſâ planitie foculus, ad vnum milliarium remotus, qui veluti ardens facula putabatur. Quem dum attentè conſpicerent, viderunt ad ipſos recto tramite dirigentem. Et quantò ampliùs propinquabat, tantò amplior apparebat. Ibat igitur foculus accreſcens, & proficiens in rogum: atque in breui factus eſt clibanus ingens, aut aliqua domus ardens in oculis eorum. Quem cùm terribiliter irruentem, iam ſibi de proximo imminere conſpicerent, conturbati & conterriti ſunt vehementer; quid agerent, quóue fugerent ab igne deuorante, penitùs ignorantes. Vnum autem in tanto diſcrimine remedium erat, diuinam implorare clemẽtiam quæ ſola ſuccurrere poterat. Conuerſi igitur ad orationem, in tribulatione & anguſtiâ magnâ Dominum precabantur, vt ab inſtanti morte liberarentur. Tunc verò flammeus ille globus Domino imperante cohibitus, ſubſtitit in medio campo, remotus ab eis quaſi vnius iugeris interuallo. Erat autem in aëre ſuſpenſus, & veluti quatuor aut quinque cubitis á terrâ ſeparatus. Qui cùm aliquãdiu ita immobilis perſtitiſſet, tandẽ miſerante Domino, quà venerat remeauit, & remeando rareſcere cœpit, atque ita paulatim deficiens, omninò diſparuit. Abeuntes itaque fratres, diabolicam ſtatuam, cum ſuâ fortunâ, tenebrarum Principi reliquerunt. Iamque caſtigati ſalubriter, & non mortificati, didicerunt ſperare in Domino, magìs quàm in incerto diuitiarum. Scientes vtique, incomparabiliter exiſtere melius, ſtrenuè operando de labore manuum ſuſtentari, quàm viuendo remiſsè de mammonâ iniquo aut de anathemate Iericho velle locupletari.

CAPVT XXXIV.

Margareta pia femina in episcopatu Rosqueliæ, à barbaro marito diù vexata, ac tandem crudeliter interfecta; & sacri cadaueris integritate, & alijs miraculis diuinitùs illustratur.

XXXIV. IN episcopatu Rosqueliæ exstitit mulier quædam, mitis & humilis corde, nomine Margareta, magnâ simplicitate & innocentiâ prædita; quæ bonis operibus iugiter insistebat, & illatas sibi frequenter iniurias æquanimiter tolerabat. Huic autem vir impius atque crudelis erat, qui nequaquàm se illi maritum & comparem, sed quasi tyrannũ ac persecutorem dirissimũ exhibebat. Siquidem odio habebat illam propter ipsius innocentiam ac simplicitatem; reputans eam fatuam & insipientem. Erat itaque semper infestus illi, totâ die conuitijs appetens, verberibus atterens, multisque afficiens malis. Ipsa verò quasi non sentiens, & quasi non habens in ore suo redargutiones, malum in bono vincere satagebat; & cum ijs qui oderant pacem, pacifica erat. Prætereà quædam mulier nequam, eiusdem (ni fallor) rustici soror, magna aduersùs illam inuidiâ tabescebat, quæ ipsum fratrem suum ad eiusdem odium & insectationem iugiter inflammabat. Quâdam itaque vice cùm vir ille malignus, præsente atque suadente sorore innoxiam feminam vsque ad mortem vapulasset, ac pœnis eius inexorabili crudelitate adhuc saturari non posset, ad cumulum suæ damnationis adiecit vt eam morte multa-

ret. Resupinatam igitur inter duo fulcra, desuper eam validè compresserunt, & ita violentâ nece suffocauerunt. Cumque penitùs exstincta fuisset, miserunt laqueum in collo ipsius, & suspenderunt ad trabem in angulo domus.

Perpetrato itaque tanto piaculo, cœpit impius ille multator simulare luctum atque lamentum, planctúque funebri finitimos omnes inuitare ad planctum. Vnde complausis ad inuicem manibus vlulans & clamitans in excelso, aiebat; Heu, heu, venite & condolete mihi, omnes amici & proximi. Venite, inquam, & videte, quomodò infelix & fatua vxor mea me absente, me ignorante, se perdidit; quomodò inuadente diabolo laqueo se strangulauit. Cùm ergo huiusmodi lamentis credulitatem populo falsarius nequam persuasisset, tunc eijcientes funus cum dedecore magno, traxerunt procul quasi mortuum canem, vsque ad oram maris: ibique littoreo sabulo modicè operientes, reposuerunt illud cum duobus latrunculis nouiter in eo suspensis, atque sepultis. Marini autem fluctus eidem loco frequentiùs illidentes, & superiectam mortuis arenam paulatim labefactantes, in proximam paludem reijciebant; ita vt ipsa corpora nonnullâ ex parte nuda apparerent. Expleto autem biennio, cùm quidam cœcus iuxta prædictum locum itinerando incederet, contigit vt manus & faciem loturus, ad ipsam paludem diuerteret. Statim verò vt ex eâdem vndâ oculos perfundere cœpit, miserante Domino curatus est, & visum recepit. Quod vbi ille persensit, illicò obstupefactus vehementer, exclamauit, & dixit; Christe fili Dei, quid est quod accidit mihi; Ecce ego video mare, & aridam, & cuncta quæ circà me sunt. Putásne in somnis

ista considero, an ita agitur in veritate mecum; Vnde ista lux cœco? vnde gaudium misero? vnde salubritas desperato? Cùm ergo perseuetante visu, reuerà cognosceret se esse sanatum, continuè lætabundus & laudans currere cœpit ante ductorem suum; veniensque ad proximam villam, nunciauit omnibus quæ sibi acciderant. Accurrentibus igitur cunctis ad ipsum locum, omnes malè habentes cùm in eamdē aquam descendissent, continuò sanabantur, à quacumque infirmitate detinebantur. Cupientes verò cognoscere vnde illa benedictio sanitatum, cœperunt effodere tumulos damnatorum.

Cúmque latronum morticina contingerent, tanta in eis putredo corruptionis apparuit, tamque intolerabilis fœtor ipsum aërem tabefecit, vt opilatis naribus omnes penè fugerent. Moxque reiectum sabulum super immunda cadauera cumulo tenus congerentes, Beatæ illius Margaretę corpus inuisere festinarunt. Quod cùm discooperuissent, ita á plantâ pedis vsque ad verticem incorruptum, ac venustum apparuit, vt viuenti potiùs quàm mortuo simile videretur. Non solùm autem; sed & tanta ex eo suauitatis fragrantia exhalabat, vt omni puluere pigmentario respersum putaretur. Inuentâ igitur pretiosâ margaritâ, tanti muneris largitori gratias retulerunt, præconia magna rependerunt; & educentes eam de lacu miseriæ & de luto fæcis, ad ecclesiam suam cum dignâ reuerentiâ portauerunt. Tunc verò comprehensus ipsius parricida, interrogatus est minis & tormentis. Et quia iam celare non poterat, confessus est omnem veritatem, audientibus vniuersis. At vbi nunciata sunt ista Præsuli, & Primoribus ciuitatis, venientes illicò clerus & populus

innumerabilis, venerabile pignus cum honore debito ad Sedem pontificalem detulerunt; atque in ipsâ majori ecclesiâ, sollemni deuotione & gaudio collocauerunt. Ibi verò ad tumulum eius cateruatim confluunt vndique tam de vicinis, quàm de remotis partibus populi multi: tantáque ibidem miracula fiunt, vt præ nimiâ multitudine nequeant comprehendi.

CAPVT XXXV.

Cacodæmon, simulacri sui confracti & combusti iniuriam vlcisci conatur.

XXXV. QVIDAM honestus frater de monasterio Fonteneti, ante conuersionem suam profectus est aliquando mercimonij causâ ad terram paganorum. Habebat autem comitem secum quemdam alium Christianum iuuenem. Dum ergo ibi demorarentur, contigit vt in quemdam lucum, spatiandi causâ, soli peruagarētur. Cumque deuenissent in cuiusdam loci secreti amœnitatem, repererūt ibi quoddam simulacrum enorme, intrinsecùs ligneum, extrinsecùs pice linitum, quod veluti truncus ad stipitem arboris stabat erectum. Illuc ergo secretiùs adoraturi, aut etiam immolaturi, de villâ proximâ veniebant ij qui circà nefandi numinis obsequium sese deuotiores, immò verò dementiores exhibebant. Succensi itaque fidei zelo Christiani iuuenes, execrabilem statuam in frusta comminuerunt, & protinùs igne supposito in fauillam & cinerem redegerunt. Quo facto fugam arripuere maturiùs, ne fortè á

fanaticis cultoribus deprehensi, pœnâ simili punirentur. Neque enim tantæ adhuc erant constantiæ, vt hoc ausi fuissent in propatulo facere. Nocte verò sequenti cùm futurus ille Fonteneti Conuersus sopori membra dedisset, apparuit ei spiritus ille noctifer, instar idoli concremati piceus & niger; & proiiciens in oculis eius calidos cineres quos manibus præferebat, dixit ad eum: Ecce, tu heri combussisti me, & ego comburam te hodie. Euigilans verò iuuenis, dolorem magnum & cruciatum in oculis sensit, qui etiam longo posteà tempore durans, grauiter eum afflixit.

CAPVT XXXVI.

Christianâ fide in Sclauoniam inductâ, diffugiunt ex eâ dæmones cum horrendo strepitu, velut exercitus prælio victi, & fusi ac fugati.

XXXVI. IN regione Sclauoniæ, quæ nouiter est ad fidem christianam conuersa magnâ ex parte, plurima iam Cisterciensis Ordinis monasteria constat esse fundata. Porrò monachi illi qui ibidem Domino seruiunt, ob quotidianam conuersionem gentilium, baptizandi potestatem á summo Pontifice acceperunt. Factum est autem vt aliqui de fratribus illis, á quibusdam fidelibus inuitati, statutâ die venirent ad vnam de proximis villis, paganorum multitudinem in eâ baptizaturi, quæ nuper fide receptâ regenerationis gratiam flagitabat. Præcedenti itaque nocte antequàm illuc peruenissent, auditus est ibi sonus & fremitus ingens, quasi exercitus

grandis, toto tempore noctis per vicos & plateas eiusdem villæ perstrepentis; qui velut ab alio exercitu fortiter impugnatus, tandemque superatus, terga vertere, atque cum magnâ turbulentiâ exire videbatur. Porrò homines loci, recedentium strepitum & fugam communiter audientes, & personam aliquam non videntes, stupebant ac metuebant; nimirum ignorantes quæ ista nouitas esset, aut quid boni maliue portenderet. In crastinum autem venientes monachi ad eamdem villam, baptizauerunt ibi promiscui sexus turbam copiosam. Tunc verò cunctis fidelibus manifestè innotuit, quòd tumultus ille nocturnus nihil aliud exstitit, nisi dæmonum legiones, ab obsessis hominibus increpante Domino fugientes; qui beatorum Angelorum præsentiam, & sancti Spiritus aduentum sustinere non poterant. De quâ videlicet re multùm in Domino consolati sunt vniuersi; præcipuè verò neophyti illi qui ab immundâ damnatione fuerant liberati.

CAPVT XXXVII.

Aspersione aquæ benedictæ mulier gẽtilis excruciata, ad Christi fidem conuertitur.

XXXVII. QVÆDAM mulier gentilis, cœtui fidelium mixta, casu aspersa est aquâ benedictâ. Quam sentiens, & multùm abhorrens, protinùs sensit dolorem & ardorem intolerabilem, ac si collo tenus fuisset immersa in caldariam aquæ bullientis. Quæ cùm diutissimè cruciaretur, & inuocatis ad opem numinibus idolorum, non modò incendium corporis non minueretur,

minueretur, sed potiùs augeretur; tandem vexatio dedit intellectum auditui, & cognouit in veritate quòd non esset ei salus in dijs illis. Vnde inuocato nomine Saluatoris, & percepto lauacro salutari, salutem corporis & animæ sine morâ percepit: & ita fidelis effecta coniuncta est fidelium turmis.

CAPVT XXXVIII.

Rex Olauus (qui posteà Martyr) cùm per imprudentiam Dominicâ die virgam cultello dolaret, admonitus indoluit: & collecta schedia cùm in pœnam manui suæ imposita exussisset, à flammâ tamen illæsus fuit.

XXXVIII. QVADAM die Dominicâ gloriosus Rex & Martyr Olauus, cùm virgulam vbi residebat inuentam, cultello quem in manu tenebat dolaret, immemor quòd Dominica dies esset (obseruant enim in Noruegiâ cum magnâ diligentiâ dies festos, nec vltrò aliquid magni vel parui facere præsumunt); vnus ex ipsis qui assistebant Regi, videns quia Rex Dominicâ die dolaret; nec tamen ausus apertè dicere quòd Dominica dies esset, hac illum voce commonuit; Domine (inquit) Rex, cras erit secunda feria. Quâ commonitione Rex ad se reuersus, & quia virgam dolauerat Dominicâ die, vehementiùs dolens; & dolaturas virgæ collegit, & collectas super manum suam igne adhibito combussit. Quibus combustis, manus eius apparuit illæsa. Innouatum est illud miraculum, quod olim apud Babylonem in tribus pueris celebratum est. Ad consummandas virgæ particulas ignis vim naturalem habuit, nec omnino lædere valuit innocentis Regis manum.

CAPVT. XXXIX.

Episcopus ridicula effutire solitus, apparet post mortē vlcerosis ac tumidis labijs: & septem fratrum seruato per dies aliquot silentio liberatur.

XXXIX. SANCTVS Hugo Abbas Cluniacensis, Episcopum quemdam sæpe reprehendendo commonuit, vt ridiculosa quæ malè consueuerat verba proponere, dimitteret: addens quòd nisi in præsenti vitam corrigeret, post mortem tumentibus labijs & spumeo ore deformis appareret. Episcopus non correxit. Defunctus est. Cuidam Sacerdoti apparuit; & (vt Sanctus prædixerat) vlcerosis tumida labijs ora præferebat. Petit auxilium Patris flebiliter, quem piè corripientem audire noluit. Sacerdos refert Patri quod viderat: miseretur Abbas, & excessum eius septem fratrum silentio sanare festinat. Septem fratres eligit, quibus septem diebus pro Episcopo silere præcipit. Septimus transgreditur: silentium soluit. Redit Episcopus ad Sacerdotem, fractum silentium accusat, de transgressione conqueritur, de dilatâ oris sanitate pro inobedientiâ septimi causatur. Audiens hoc Abbas, transgressionem inuenit, & septenarium alio silentio instaurat. Quo completo, tertiò Præsul apparuit, gratias agens Abbati, pontificali indutus chlamyde, os sanatum ostendens.

FINIS.

DIATRIBA
DE ILLVSTRI GENERE
S. BERNARDI
ABBATIS CLAREVALLENSIS.

PRAEFATIO.

VLTRO quidem concesserim in eorum sententiam, qui super illâ Romani Breuiarij clausulâ, quâ S. Bernardus *honesto loco natus* dicitur, Sacram Rituum Congregationem adeundam putant. Etenim qui hæc legens, de Bernardi natalibus aliud nihil norit, facilè illum opinetur plebeijs ortum parentibus; putà agricolis, aut opificibus, alijsúe eiusdem notæ; cùm tamen illum vtroque parente fuisse constet perquamnobilem. Sanè veritas tum in omni historiâ elucere debet, tum in ijs maximè, quibus orbe toto catholicæ basilicæ personant, diuinis officijs: ne si ea alicubi neglecta appareat, ansa præbeatur fidei hostibus calumniandi, & alias pariter sacrarum lectionum partes, quæ de mysterijs, rebusque ad salutem necessarijs pronuncient, vocandi in dubium. Adde, & hac Bernardi natalium depressione, nonnullam viro sanctissimo, & de Ecclesiâ quamoptimè merito

iniuriam fieri, dum eius virtuti suus quidam splendor, ac sua veluti basis detrahitur, si verè prudens quisque existimat, virtutem nobilitati impositam, insitamque, & altiùs eminere, & fulgere illustriùs. At nolim friuolis rationibus, aut obscuræ fidei testimonijs adstrui sancti viri clarũ genus. Rem totam diligentiùs excutiamus: in quâ vt certi aliquid ac solidi proferamus, primùm illud nobis demonstrandum est, nobilem fuisse Bernardum: deinde equestris ordinis, quem illis temporibus *militiam* vulgò nuncupabant: adhæc antiquæ in eo gradu originis: denique & per matrem Aalydem (quæ Bernardi Montisbarri Dynastæ filia erat) ex antiquis Burgundiæ Ducibus prognatum.

SECTIO PRIMA.

Non est deriuatum stemma Ordinis Cisterciensis à S. Bernardi insigni gentilitio.

BERNARDVM Barnarbas de Montaluo, Mariana lib. 10. Historiæ Hispaniæ, cap. 12. Bonifacius Simonetta lib. 2. Historiæ suæ, & alij nonnulli è recentioribus, ortum volunt ex eâ Ducum Burgundiæ gente, cui caput fuit Rex Francorum Robertus: adeoque non Galliæ tantùm, sed & Hispaniæ, & Lusitaniæ Regum consanguineum prædicant, *quo Bernardo* (inquit Angelus Manrique in Annalibus Cisterciensibus, anno Christi 1105. cap. 1. num. 4.) *cunctos Christianos Principes arcto sanguinis fœdere deuinciant.* Id verò probare se putant ex Ordinis Cisterciensis antiquis insiguibus, quæ cùm eadem ipsa

sint, quibus vsos constat veteres illos Burgundiæ Duces (nempe zonæ aureæ tres in parmâ cæruleâ, siue, vt nunc loquuntur, senæ fasciæ ex auro & cyano dextrorsùs obliquatæ in margine purpureo) à Bernardo, qui ex Ducum illorum familiâ originem traxerit, eum morem opinantur deriuatum; vt nimirum antiqui Patres Cistercienses, qui Bernardum Ordinis sui non quidem primum auctorem, sed propagatorem agnoscerent, ac singularem patronum, gentilitia eius insignia pro suis haberent. At hæc referens Philippus à Sancto Iohanne Baptistâ, in Vitâ S.Bernardi Italicè à se conscriptâ, lib. 3. cap. 29. meritò negat, in sui stemmatis delectu spectasse Cistercienses ad alumnum suum Bernardum: sed potiùs ad illam Burgundiæ Ducum familiam, quorum maximè beneficijs atque auctoritate fundatus est, creuitque in gentem magnam eorum Ordo. Quod verò addit, Tecelino S. Bernardi patri ea fuisse familiaria insignia, quæ ad S. Bernardi effigiem expressit ante annos propè ducentos Hermānus Schedel in Chronico Chronicorum; videlicet in scuto nigro baltheum, auri & minij ductu gemino tessellatum (quæ plerique opinantur esse ipsamet vel S. Bernardi, vel abbatiæ Clareuallensis antiqua insignia) nos infrà seorsim accuratiùs discutiemus.

SECTIO SECVNDA.

S. Bernardi nobilitatem ostendit Humbelinæ sororis eius; itemque fratriæ, nempe Guidonis eius fratris coniugis nobilitas.

FVERVNT Bernardo fratres quinque, soror vnica, vtroque omnes parente hoc ordine geniti. Primogenitus fuit Guido: secundus Gerardus: tertius Bernardus: quarta Humberga, de auiæ maternæ nomine, siue Humbelina (nam hic illi fuit nascendi ordo, teste Iohanne Eremitâ in Vitâ S. Bernardi) quintus Andreas: sextus Bartholomæus: septimus & vltimus Niuardus. His omnibus sors natalium, conditioque communis. Non potuit nobilis germanæ non esse frater nobilis. De Humbergâ, siue Humbelinâ Bernardi sorore hæc Guillelmus Abbas, omni maior exceptione testis. *Soror quoque eorum in sæculo nupta, & in sæculo dedita, cùm in diuitijs sæculi periclitaretur, tandem aliquando inspirauit ei Deus vt fratres suos visitaret.* Narrat deinde vt ad Claramuallem veniens *cum comitatu superbo, & apparatu*, eòque à fratribus increpita, & de vitâ ad matris communis Aalydis exemplar componendâ seriò admonita, multis perfusa lacrymis abscesserit: ac deinde subdit; *Stupebant omnes, adolescentulam nobilem, delicatam, subitâ mutatione in habitu & victu, in medio sæculi vitam ducere eremiticam.* Vellem Brittone antiquiorem scriptorem, qui cum illo diceret; Humbelinæ maritum fuisse fratrem Ducissæ Lotharingiæ. Ariolari mihi nefas puto. Ad Guidonis vxorem transeamus.

Lib. 1. Vitæ S. Bern. c. 6.

Si in matrimonijs (vt mos est) coniugum spectata est æqualitas, nobilis deprehenditur Guido ex coniuge nobili. Guillelmus Abbas lib. 1. Vitæ S. Bernardi, cap. 3. *Guido primogenitus fratrum, coniugio iam alligatus erat : vir magnus, & præ alijs iam in sæculo radicatus. Hic primò paululùm hæsitans, sed continuò rem perpendens & recogitans, conuersioni consensit; si tamen coniux annueret. Verùm id quidem de iuuenculâ nobili, & paululas filias nutriente penè impossibile videbatur.* Et post pauca; *Hæc denique iuxta morem ecclesiasticum separata à viro, interueniente parili voto castitatis, in cœtum sanctimonialium transijt feminarum, religiosè vsque hodie seruiens Deo.* Bernardus Britto in suis Chronicis siue Annalibus Cistercienſibus, Guidonis vxorem hanc, filiam fuisse ait Comitis Florestensis. Forestensem fortasse, seu Foresiensem voluit dicere. Si sic habet, primæ igitur erat nobilitatis: cùm illis temporibus, Comitum familiæ ijs qui nunc sunt Principibus tantùm non æquarentur, Regesque ipsos aut consanguinitate aut saltem affinitate pleræque attingerent. Sed optandum esset, vt Britto assertionem suam aliquo antiquitatis testimonio firmaret. Mihi satis est ad propositum, nobilem illam fuisse vel teste Guillelmo Abbate. Hanc, postquàm à viro in Cisterciensem Ordinem concedente separata est, opinor monialem factam in Iuliaco, seu Iulleio; quod primum monasterium exstructum esse excipiendis nobilibus feminis, quæ Bernardi & sociorum exemplis sæculo renunciarunt, tradit Guillelmus Abbas lib. 1. Vitæ S. Bernardi, cap. 4. apud Surium die xx. Augusti, his ipsis verbis, quæ mirati sumus in nonnullis eiusdem operis editionibus prætermitti: nam eadem refert ex

MS. codice Iacobus Merlonus in editione Parisiensi anni 1645. operum S. Bernardi: nec dubium quin auctorem habeant Guillelmum Abbatem ; qui tamen videtur ea Vitæ S. Bernardi iam à se in publicum emissæ, posteriùs (vt sæpe fit) inseruisse, vnde est quòd in multis exemplaribus non reperiuntur. *Quia verò ex prædictis socijs eius* (videlicet Bernardi) *vxorati aliqui fuerant, & vxores quoque cum viris idem votum sanctæ conuersationis inierant, per ipsius sollicitudinem ædificatum est eis cœnobium sanctimonialium feminarum, quod Iulleium dicitur, in Lingonensi parochiâ: quod Domino cooperante magnificè satìs excreuit, vsque hodie religionis opinione celeberrimum, & personis ac possessionibus dilatatum: sed & propagatum iam per loca alia, & non cessans adhuc ampliorem facere fructum.* In Iuliacum ergo cùm secessisset illa Guidonis olim coniux circiter annum Christi 1113 aut 1114. eique nouo monasterio dedisset initium, post annos aliquot ex eo coloniam duxisse videtur in Pratum longum, vulgò *Pralon*, quatuor admodùm leucis horarijs dissitum ab vrbe Diuione, Sombernionem versùs: eiusque cœnobij fundamenta iecisse circà annum Christi 1140. S. Bernardo Clareuallensi Abbate, & Godefrido Lingonensi Episcopo adiuuantibus. Id verò vt sentiam facit vetus loci traditio, certis etiam scriptis antiquis affirmata, fuisse in Prato longo Abbatissam S. Bernardi quamdã sororem, cuius in gratiam ei domui Fontanenses & Sombernionenses Domini bona plurima contulerint. Exstant horum beneficiorum testes antiquæ tabulæ, quas autographas diligenter excussimus: quarum ex vnis habetur, eam domum fundatam & ædificatam, præsentibus & curantibus inter cæteros Bernardo

Clareuallensi

Clareuallensi Abbate, & Godefrido Lingonensi Episcopo. At cùm Bernardo duæ tantùm in sæculo dictæ sint sorores; Humbelina germana vnica, altera fratria, scilicet Guidonis eius fratris coniux, vulgò soror quoque nuncupata: & Humbelinam affirmet Guillelmus Abbas lib. 1. de Vitâ S. Bernardi, cap. 6. monialem factam in Iulleio: ibidemque mortuam testetur auctor Vitę Beati Petri, Prioris tum Iuliacensis; piam animam Deo commendante inter alios ipso eius fratre S. Bernardo; restat vt Guidonis coniux, ea intelligenda sit Bernardi soror, quę in Prati longi monasterio vitam egerit. Audiuimus prętereà ex ore antiquę Abbatissę *de Pralon*, quòd cùm ante aliquot annos, nimis depressum, eoque humidius oratorij solum, ingestâ materie aliquot pedibus attolli curaret (vnde tumulos quamplurimos moueri necesse fuit); inuentum esse in Beatę Marię sacello plumbeum loculum, quo S. Bernardi cuiusdam sororis ossa conludi fama erat. Et habent in sacrario suo Pratilongi sanctimoniales, B. Bernardi lipsana complura; inter quę est Alba & Casula quibus indutus sacris operabatur: & calix ex argento deaurato, paterę instar latus ac parum profundus, illique alteri persimilis, quem etiamnum Clareuallenses vt S. Bernardi ipsissimum calicem religiosè asseruant.

SECTIO TERTIA.

Nec S. Bernardi germana, nec fratria, fuere Cistercienfis Ordinis moniales, sed Benedictinæ nigræ.

DIGREDIOR tantisper, vt quas & nobiles & moniales asserui, illas in monialium statu Ordini suo restituam. Pendet nodi huius solutio ex naturâ

regulæ earum domorum in quibus illæ versatæ sunt. Humbelinam dixi, in Iuliaco & professam esse, & mortuam: coniugem porrò Guidonis, velatam quidem fuisse apud Iulleium, inde verò in Pratum longum translatam, ibi vitam clausisse. Est hodieque Prati longi monasterium, fuitque ab ortu suo Ordinis nigri Benedictinarum. Vnde est quòd eius loci moniales ante aliquot sæcula, in libello supplici ad Regem pro recuperandâ villâ Changeio, tunc alienatâ, esse se profitentur Ordinis S. Benigni Diuionensis, hoc est, Ordinis S. Benedicti, quem tunc tenebãt, tenentque etiamnum monachi Benigniani. Nec minùs id certum de Iuliaco; quippe fundato à Milone Barri ad Sequanam Comite, & Guidoni Molismensi Abbati attributo: & à monachis Molismensibus Benedictinis ad hanc vsque diem administrato. Nam & Beatus Petrus Prior Iuliacensis, qui Humbelinæ ibidem morienti adfuit, monachus erat Molismensis, qui Sanctum Robertum è Cistercio Molismum redire iussum comitatus est: & destructo Iuliacensi parthenone, quod ex illo solum restat sacellum cum titulo Prioratus, & ei annexis redditibus, nunc etiam ad Molismensem abbatiam spectat. Ex quo mirum videri possit, vix esse rerum Cisterciensium scriptorem vllum, qui Humbelinam si non Cisterciensium feminarum primam institutricem, certè Ordinis Cisterciensis monialem fuisse non affirmet. Numquid vna vixit Humbelina Cisterciensis inter Benedictinas? Aut si omnes in Iulleio moniales, Cistercienses fuere, numquid regi potuerunt à monachis Molismensibus Benedictinis, albæ à nigris, vt esset Iuliacum alieni capitis membrum? Prudenter sanè & piè fecerint Ordinis

Cisterciensis feminæ, si S.Bernardi sororem, eamque vitæ sanctimoniâ illustrem, sibi patronam adoptent; dum tamen illam, non Cisterciensem, sed Benedictinam fuisse fateantur. De suis exordijs si certi aliquid nosse volunt, intelligant, in pago *de Thart* (quod vnius dumtaxàt horæ itinere abest à Cistercio) fundari cœptum esse primum Cisterciensis normæ puellarum asceterium sub Goceranno Lingonensi Episcopo, circà annum Christi 1125. perfectumque anno 1132. sub Guilenco eius successore; Abbatissâ Elizabeth, & Mariâ Priorissâ nouæ congregationi præpositis. Hoc monasterium non negauerim ex Iuliacensi Benedictinarum deductum esse, sicut priùs Cisterciense ex Molismensi; vt verè dixerit Guillelmus Abbas loco suprâ citato, Iulleium seu Iuliacum propagatum iam per alia loca tum cùm ille scriberet. Et videtur Tartense monasterium, vt primum origine, ità cæterorum omnium eiusdem sexus atque Ordinis caput fuisse. Vnde in bullâ Innocentij Papæ III. datâ anno Christi 1200. octodecim numerantur ad Tartum pertinentes abbatiæ: quarum Abbatissas singulis annis, in festo S. Michaelis, ad abbatiam *de Thart* olim conuenire solitas esse ad Capitulũ generale (cui præerat Abbas ipse Cisterciensis, aut alius quis eius vice) testatur Guido Abbas Cisterciensis, *abbatiam de Thart propriam filiam domus Cisterciensis* appellans: ac verisimillimum faciens, quòd ex Tarto, per octodecim illas eius propagines, cætera omnia, aut pleraque Cisterciensis Ordinis puellarum cœnobia deriuata sint. Habuit sanè Tartensis domus inter illustres moniales suas, etiam Adelheydem Lotharij Imp. sororem, Simonis I. Ducis Lotharingiæ

viduam, matrem Matthæi Lotharingiæ Ducis, & fratris eius Balduini, ac sororis Agathę Burgundiæ Comitissę: quę quidem Adelhays (vt testatur Mathęus Dux, eius filius ad annum 1142.) *mutatione dexteræ excelsi pauper rebus & spiritu, sanctæ conuersationis propositum & habitum susceperat, in Ecclesiâ & congregatione Tartensi.* Hoc quoque monasterium Tartense, quondam opibus & religione inclytum, nunc desertum est à monialibus, Diuionem transductis ex anno Christi 1623. Itâ Iuliacum & Tartum, sanctimonialium duæ illæ nominatissimę domus, quas Molismensium ac Cisterciensium disciplinæ primi æstus protulerant, hodie nihil habent antiquæ religionis, præter tot sanctarum Virginum pios cineres, quos in æterni sponsi amplexus dies mundi suprema excitabit.

SECTIO QVARTA.

S. Bernardus ex patre equestris ordinis fuit, quem militiam tunc appellabant: & in eo gradu, antiquæ puræque originis.

FVIT olim militia ferè duplex; altera officij, seu ministerij, altera dignitatis & honoris. Ministerij militia, alia armata, alia vrbana seu ciuilis. Armata rursum subdiuisa in castrensem quæ aduersùs hostem emittitur; & præsidiariam, cui vrbium arciumque committitur cura. Ciuilis triplex; palatina, quæ in familiâ Principis; togata seu forensis quæ in iudicijs; & litterata, quæ publicis rescriptis intenta. De quibus eruditè Carolus Loyseau lib. 1. de Iuribus officiorum, cap. 1. rectè admonens,

armis quoque succinctam esse militiam palatinam; sed ferè ad pompam, non (vt quæ propriè armata dicitur) ad rem gerendam.

Dignitatis siuę honoris militia, vix alia fuit apud Romanos ab eius militię, quam officij diximus, superioribus gradibus vel pręfecturis; putà Tribunorum, Primiceriorum, Senatorum, Ducenariorum, Biarchorum, Circitorum, & aliorum officijs, de quibus Hieronymus aduersus Iouinianum, & cęteri qui de re militari. Sed apud gentes quę Romanorum imperium per Europam occuparunt, alia quędam fuit militia honoraria, quam Galli *Cheualerie* vulgò nuncupant, quę gradum quemdam habet nobilitatis supra communem; planè vt Barones nostri, vel potiùs Equites torquati, (quos vocant *Cheualiers de l'Ordre*) sic dicti à torque, suę militię siue equestris ordinis insigni. Hanc media sęcula *κατ᾽ ἐξοχὴν militiam*, & qui ad eam prouecti essent, *Milites* dixere. Vnde est quòd nobilissimos quosque viros, qui neque Comites, nec Duces, nec Principes essent, passim Milites nũcupatos cernere est in antiquis tabulis, in epitaphijs, in Necrologijs: immò qui in Latinis scriptis Milites, eosdem ipsos in Gallicis *Cheualiers* appellatos. Et hodieque in senatu Parisiensi, vbi Senatorum omnium nomina Latinè more maiorum recitari quotannis solent, primus Præses *Militis* titulo honestatur; cùm idem in alijs regni parlamentis dicatur Gallicè *Cheualier*. Conferendæ huius militiæ varij apud varias nationes fuerunt ritus, variaque insignia, quæ meum non est hoc loco persequi. Duplex ad illam via, genus, & res gestæ: patuit enim semper in omni benè constitutâ republicâ, à Virtutis templo ad templum

Honoris transitus; quod vel ex Friderici II. Imp. rescripto intelligi potest (apud Petrum de Vineis lib. 6. Epistolarum, cap. 17.) quo Imperator quemdam Militem creat, de suâ Maiestate benè meritum, cuius pater Miles non fuerat: quanquam, inquit, *nostris Constitutionibus caueatur, quòd Milites fieri nequeant, qui de genere Militum non nascuntur:* intellige; nisi propriâ virtute, & rebus præclarè gestis eam sibi à Principe gratiam promereātur. Sanè sicut de consulatu dictum in Nouellâ Impp. Theodosij & Valentiniani, *tit. 46. de honoratis, & quis in gradu præferatur*, eo Augustos quoque fuisse decoratos; ità certum est, hac militiâ, etiam Comitum, ac Ducum, immò & Regum ipsorũ filios ornari solitos. Itaque in Necrologio Benigniano ad VII. Kalendas Februarij, obijsse legitur *Henricus Miles, noster amicus*, non alius certè à Roberti Ducis filio, Roberti Regis nepote, patre Hugonis & Odonis Burgundiæ Ducum, necnon & Henrici Lusitanorum Regum parentis: cuius anniuersarium postridie, id est, VI. Kalendas Februarij celebrandum, eius filius Dux Odo I. in S. Sequani monasterio fundauit, certis in id officij annuis redditibus constitutis. Cur autem moriens Henricus solâ Militis appellatione ornatus est, ea fuit ratio, quia ante patrem Robertum Ducem è viuis excessit; alioqui Dux & censendus & appellandus, nisi Ducatum ab auo in nepotes transmittendum ipse patri decedens reliquisset. Sexcenta occurrunt similia illustrium, adeoque regiorum iuuenum exempla, qui & Milites creati, & dicti sunt cùm id ætas & vitæ conditio tulit. Etenim Militum liberi, nobiles quidem omnes fuerunt, & militaris, siue equestris (vt nunc loquimur) ordinis; at non Milites, nisi

postquàm per cingulum & gladium, alióue ritu Milites à Principe sunt effecti. Ipse Tecelinus, ex Milite post filios monachus, nullum nisi monachi titulum moriens tulit. Necrologium S. Benigni. *III. Idus Aprilis obijt Tecelinus monachus, pater Domni Bernardi Abbatis Claraeuallis.* Sic & Bernardus ipse, nusquam Miles, quia ad vitam clericalem à puero destinatus; Militis tamen filius fuit, eoque cæteris Nobilibus vno saltem gradu prior.

Sed fuerunt horum Militum varij quasi ordines, si genus, seu nobilitatem ex militiâ deriuatam spectes. Quidam ex his noui homines, hoc est, primi è suâ progenie ob egregium aliquod facinus, & patriæ vel Principi nauatam operam, militiâ donati. Alij ex auorum Militum longâ serie progeniti. Hi si quatuor, aut plures maiorum suorum lineas, à paterno maternoque latere, in eo militiæ gradu stetisse approbassent, eo certè nouis Militibus, aut nouorum Militum filijs censebantur nobiliores. Hoc nimirum fuit genus S. Bernardi, cuius pater Tecelinus à Guillelmo Abbate lib. 1. Vitæ, cap. 1. *vir antiquæ & legitimæ militiæ* fuisse asseritur. Cuius vim dicti non percepit Gallicus interpres, de Tecelino scribens, *qu'il passa beaucoup de tẽps dans les charges de la guerre qu'il exerça dignemẽt.* Quicquid enim sit de armatâ aut palatinâ militiâ, cui adscriptum Tecelinũ nec asserimus, nec negamus, eas tamen voces ex illius sæculi vsu sic interpretamur, quòd Tecelinns nouus Miles non fuerit, aut è suâ familiâ in ordine illo primus, sed ex militaris gradus auorũ longâ, perpetuâque serie ortus: quod Gallicè diceremus, *de l'ancienne cheualerie, sans tache ou mesalliance en son extraction de plusieurs lignes, ou de temps immemorial.* Atque hæc non

parumconfirmarentur si pro certo haberetur, Tecelinum ortum fuisse ex nobilissimis & equestris ordinis Dominis Castellionis ad Sequanam;vt asseruit Guillelmus Paradinus libro de antiquo statu Burgundionum, pag. 93. & 140. & lib. 2. Annalium Burgundiæ, pag. 189. fortasse ex Genealogiâ S. Bernardi, quæ descripta fuisse dicitur in Fontanensi abbatiâ, prope Montembarrum; in quâ Tecelinus ponitur filius Vverrici Comitis Castellionēsis, frater autem Godefridi Episcopi Lingonensis, & Andreæ Militis templi: aliaque nonnulla inseruntur in S. Bernardi tum paterno tum materno stemmate, quæ maiori probatione indigerent ad fidem faciendam. Spectasse etiam potuit Paradinus Robertum de Monte in Appendice ad Sigeberti Chronicon, vbi ad annum 1115. S. Bernardum & *genere clarum*, & *Castellione castro Burgundiæ oriundum* facit: quæ fuit etiam assertio Vincentij Burgundi, vulgò dicti Bellouacensis, in Speculo Historiali, tom. 4. lib. 27. cap. 22. Baptistæ Platinæ in vitis Pontificum, in Paschali II. Hartmanni Schedel in Chronico Chronicorum, edito Norembergæ, 1493. fol. 198. Iacobi Philippi Bergomatis lib. 12. Supplementi Chronicarum, & Pauli Æmilij lib. 5. de gestis Francorum, in Ludouicis Crasso & Iuniore; quorum omnium dubia est assertio. Quamuis enim Castellione ad Sequanam per aliquot annos sub litterarum magistris versatus sit Bernardus adhuc puer, Fontanis tamen natum constat ex Guillelmo Abbate, & Iohanne Eremitâ in eius Vitis. Hinc tamen Paradino videtur nata occasio dicendi, Fontanas iuris fuisse ac dominij Castellionensium veterum Toparcharum; vt videlicet cum legeremus, S. Bernardum ortu & domo Fontanensem,

tanensem, eò quoque familiâ Castellionensem esse non dubitaremus. At nos infrà de S. Bernardi Genealogiâ Fontenetensi accuratiùs disputabimus. Nobis nunc sit satis Guillelmus Abbas, quo auctore constet, antiquæ & legitimæ virum militiæ fuisse Tecelinum.

Ad cuius etiam dignitatem illud accedit non exigui momenti, quòd in tabulis Hugonis II. Burgundiæ Ducis, de cellâ Floriacensi ad Oscaram pro S. Marcelli Cabilonensis monasterio datis anno Christi 1104. inter Proceres *Ducis familiares*, primo loco post Rainerium Ducis Dapiferum censetur Tescelinus idem, *agnomine Sorus*, ante Bernardum de Monteforti, Vvarnerium de Sumbernone, aliosque nobilissimos viros. Tabulas ipsas dabimus in Probationibus.

SECTIO QVINTA.

S. Bernardus per matrem Alaysiam de Montebarro, ex Comitibus Tornodorensibus, immò & ex antiquis Burgundiæ Ducibus originem traxit.

DE S. Bernardi origine vt fidem facerent recentiores Sectione primâ à nobis laudati, debuerant ex antiquioribus testimonium aliquod protulisse. Hoc nobis Deo fauente compertum est ex Chronico S. Petri Viui Senonensis, & ex Iohanne Eremitâ in Vitâ S. Bernardi, quam vulgaris illius, & antiquioris quæ quinque libris constat, appendicem quamdam & supplementum esse voluit. Ordior à Iohanne Eremita, qui sic ait de eius genere. *Beatissimus igitur Bernardus, in pago Lingonensi,*

Fontanis oppido patris sui, dignâ propagine oriundus fuit; carnis quidem prosapiâ nobilis, sed culmine mentis nobilior. Genitor eius Tescelinus nomine; genitrix verò Aelaiz, filia Bernardi Montis Barri domini, viri potentis, & magni secundùm sæculi dignitatem, & ex antiquâ (sicut asserunt multi) Burgundiæ Ducum generositate trahens originem. Scribebat Iohannes,(Prior, vt videtur, Clareuallensis; & ex familiâ, non ex vitæ solitariæ ratione dictus *Eremita*) ad Petrum Episcopum Tusculanum, & ad Herbertum ex monacho Claræuallis Turritanum in Sardiniâ Archiepiscopum; annis plus minùs triginta post obitum S. Bernardi. Si iam tum multorum assertio erat, Bernardi maternũ genus ex antiquis Burgundiæ Ducibus propagatum esse, quis hoc ipsum nunc prudenter negauerit? Nec verò hinc sequi putamus, consanguineum fuisse Bernardum illorum Burgundiæ Ducum, qui ex Roberto Rege orti sunt; vel eorum qui nunc sunt, Hispaniæ, Galliæ, aut Lusitaniæ Regum. Nam illa verba (*sicut asserunt multi*) satis ostendunt, longiùs repetitam fuisse illam à Ducibus originem, quàm à Roberto Duce, Roberti Regis filio, qui non totis centum annis Iohannem Eremitam præcesserat: & dubium relinquit an ex Hugonis Magni genere, aut Richardi, aut Manassis, aut etiam priorum illorum quibus ex Regum munere atque arbitrio personale erat, & ad certum tempus, non autem perpetuum, ac multò minùs hereditarium officium Ducatus.

Iam originem S. Bernardi ex Comitibus Tornodorensibus, sic demonstro. Refertur in Chronico S. Petri Viui Senonensis, ad annos Christi, 715. 1065. 1113. & 1114. S. Ebbonem ex Comite Tornodorensi mona-

chum S. Petri Viui, indéque Abbatem, ac demum Senonensem Archiepiscopũ; sorores habuisse INGOARAM, & LEOTERIAM; quæ de suâ hereditate contulerunt monasterio S. Petri Viui, inter alia, Rictiacum & Pauliacum villas: in quibus postmodûm quartam partem BERNARDVS Miles, Montis Barri dominus, & HVMBERGA eius vxor, anno 1065. à Gerberto S. Petri Abbate receperunt. Sed & eorum filij, MILO, & RAINARDVS, censuales has villas, de manu Abbatum S. Petri Viui, post suos proauos tenuerunt; Milo quidem Pauliacum, quam Abbati Molismensi vendidit anno 1113. denariorum libris centum & quinquaginta, mox anno eodem monachus factus; Rictiacum autem Rainardus.

Atque ex hoc Chronico Senonensi habemus primò, Milonem (quia ex anno 1113. monachus factus asseritur) non in Claraualle, vt quorumdam opinio fuit, sed apud Cistercium, cum S. Bernardo, cuius erat auunculus, monasticum habitum suscepisse: vnde in Clareuallense primùm, tum in Fontenetense monasteria transiuit.

2. Humbergæ nomen (ex quo per *μύωσιν* Humbelina) in S. Bernardi sororem ab auiâ maternâ deriuatum fuisse. Sic enim eam appellat auctor vitæ B. Petri Prioris Iuliacensis, cuius inter manus beatum spiritum illa efflauit.

3. Fuisse Humbergam S. Bernardi auiam maternam, aut certè eius coniugem Bernardum, ex Comitibus Tornodorensibus; vt qui in eorum alodo, nempe in Pauliaco & Rictiaco villis partem saltem aliquam possederint: cùm alioqui totas eas villas, Milo & Rainardus eorum

filij, (licèt Comitum Tornodorensium non forent consanguinei) de S. Petri Viui Abbatum beneficio, sub censu possedisse potuerint.

4. Haud verè referri ex Chronico S. Petri Viui, à Petro Rouërio in Reomao, in Bernardo II. Abbate Reomaensi XLI. pag. 183. Milonem de Montebarro, Rainardi filium fuisse: cùm id nusquàm affirmetur in eo Chronico, & constet ex tabulis autographis Fontenetensibus, Rainardi fratrem fuisse Milonem, & vtrique sororem Alaydem quâ matre S. Bernardus genitus est: hos porrò omnes patre natos Bernardo, matre autem Humberga Montis barri dominis, partim habeatur ex Vitâ S. Bernardi, auctore Ioanne Eremitâ, partim ex Chronico S. Petri Viui ad annum 1065.

5. Montembarrum, & Montembardum promiscuè vsurpari docet Chronicon S. Petri Viui citatis locis: eamque toparchiam, Comitatus titulo, saltem per aliquod tempus præfulsisse significat, vbi meminit litis motæ inter Comitem de Montebardo, & Clarembaudum de Capis: vt mirum non sit, iunctas tum fuisse affinitate, Montisbarri ac Tornodorensem familias, cùm eodem vtraque comitiuæ honore atque ordine censeretur. Atque hinc Ioanni Eremitæ, vel potiùs Roberto Abbati (qui S. Bernardi sobrinus fuit) fides adstruitur, asserentibus Alaydem de Montebarro, quâ matre hic natus est, de multorum sententiâ ex antiquâ Burgundiæ Ducum generositate traxisse originem. Vnde etiam coniecturæ locus aperitur, illum Reges quoque ipsos affinitate contigisse. Enubentibus enim prisco illo æuo regijs puellis, Regumque fratribus natu minoribus, regiæ ipsæ prosapiæ in Ducum

& Comitum familias effusæ apparuere:adeò vt quamuis horum esset impar dignitas, tamen esset sanguis idem: quod videre est in Burgundiæ, Prouinciæ, Aquitaniæ, Campaniæ, alijsque ditionis Francicæ seu Ducibus, seu Comitibus; qui penè omnes(vt norunt Genealogi)regijs consanguinitatibus gloriabantur.

SECTIO SEXTA.

De nobilitate Aalysiæ S.Bernardi matris, soluitur nodus ex eius die obitus ad Kalendas Septembres adnotato in Necrologijs Benignianis, in quibus absque vllo clari generis titulo, laica *dumtaxàt nuncupatur.*

AALYSIÆ siue AALYDIS S. BERNARDI matris diem obitus designauit Henriquez in Menologio Cisterciensi quartam mensis Aprilis: eo nimirum argumẽto,quòd eam legisset excessisse è viuis ipsâ S.Ambrosij festâ die. Sanè quamuis Ambrosium Mediolanensem Romana Ecclesia præcipuè colat VII. Idus Decembris, quæ dies est ordinationis eius; illum tamen (ex Paulino in eius Vitâ, & alijs) obijsse constat Cæsario & Attico Consulibus,Christi secundùm æram vulgarem anno397. Sabbato sancto, quæ tum dies incidebat in quartam Aprilis: quam diem aliæ Ecclesiæ quamplurimæ Ambrosio festam agunt. Iohannes Eremita, relatu Roberti Abbatis,qui s. Bernardi consobrinus fuit, Aalydem refert obijsse festo die S. Ambrosij, cuius cultui impensè dedita erat. Guillelmus Flamengus, olim Canonicus Lingonensis, in Vitâ s. Bernardi septem libris Gallicè à se conf-

criptâ, Ambrosium hìc accipit *Doctorem*, adeóque Mediolanensem Episcopum. Flamengum Gundisaluus de Siluâ Lusitanicè reddidit. Hinc latè propagata opinio de obitu Aalysiæ in S. Ambrosij Mediolanensis Episcopi, & Ecclesiæ Doctoris festum diem concurrente. At Sanctum hunc Ambrosium nusquam Iohannes Eremita vel Doctorem dicit, vel Mediolanensem. Alius fuit Ambrosius (frequentiùs *Ambrosinianus* appellatus) vici & castri Fontanarum Patronus, quem sollemnibus officijs à loci dominâ quotannis coli solitum longè est verisimilius. Huius Ambrosiniani natale etiamnum agitur, & post omnem memoriam actum est in parochiâ Fontanensi Kalendis Septembris; quod probant S. Stephani Diuionênsis quingentis ampliùs abhinc annis confectæ tabulæ.

Nunc vide quid habeant Necrologia vetera Benignianorum, apud quos matronæ sanctissimæ corpus sepulturæ traditum est. *Kalendis Septembris obijt Alasya laica.* In altero exemplari legitur *Alaysa.* Ac ne dubites s. Bernardi matrem ipsam his designari verbis, scito, in ijsdem obituum libris multas adscriptas esse sanctimoniales : ex feminis laicis Cunigundem Imperatricem V. Nonas Martij ; aliquot prætereà Reginas, Ducissas, Comitissas : cæteras, quamlibèt genere illustres, aut Militum (sine equestris ordinis virorum) vxores, *laicas* tantùm nuncupari, & nihil suprà. Modestia hæc fuit prisci illius æui, & mos receptissimus. Vt nihil mireris, s. Bernardi matri nobilissimæ, & Tecelini Militis coniugi, solam hanc *laicæ* appellationem adscribi : ac iam ne dubites, diem primam mensis Septembris, Alaydi, siue Alaisæ

fuisse supremam. Quod & maximè ex eo confirmatur, quia cùm tam illustris matrona ad s. Benignum sepulta, in Benigniano Necrologio non potuerit prætermitti: nullam tamen huius nominis feminam, vel quartâ Aprilis, vel Decembris septimâ, aut aliâ quauis die in duobus eius monasterij Necrologijs adnotatam reperire est, quæ non aut Ducissæ, aut sanctimonialis appellatione, alioue charactere à s. Bernardi genitrice distinguatur. Quis porrò fuerit Sanctus ille Ambrosinianus, aut vbi terrarum vixerit, non ausim affirmare. Suspecta enim est mihi eius Vita, quam exhibet codex Fontanensis, vix ante octoginta annos conscriptus: in quo natus legitur in vrbe Sarmaticâ Iberiæ Asiaticæ, Episcopus Sarlatensis post Nicephorum, & denique multarum palmarum nobilis Martyr. Sarlatensem quidem episcopatum in prouinciâ Burdegalensi institutum lego à Iohanne Papâ XXII. ex anno Christi 1317. Sarlatensem aliam sedem episcopalem in orbe Christiano non reperio, sicut neque vrbem nomine Sarmaticam. Tantùm obseruo (vt iam monui) coli Fontanis Sanctum Ambrosinianum Kalendis Septembris, vt proprium loci Patronum; quamuis Fontanensis parochia sub S. Martini, vtpote antiquioris Patroni appellatione, inscripta legatur catalogis Ecclesiarum diœcesis Lingonensis: nimirum ab ædiculâ S. Martino dedicatâ, quæ adhuc superest sub colle Fontanensi, & castri seu vici totius ecclesia matrix olim fuisse dicitur. Ad hæc *S. Ambrosiniani* quasdam reliquias inclusas fuisse in altari, quod in cryptâ S. Stephani Diuionensis, Idibus Septembris, anno à Christi Incarnatione 1171. á Guichardo Lugdunensi Archiepiscopo consecratum est.

SECTIO SEPTIMA.

Confirmatur S. Bernardi genus illustre, ex eius familiæ varijs affinitatibus.

IONISVILLÆ Dominorum veterum quàm illustris fuerit familia, notius est quàm vt probatione indigeat. Omnium instar testium sit Iohannes Ioniuillæus, in Vitâ S. Ludouici Regis Comitem Burgundiæ auunculum suum appellans. Is erat Iohannes ex Comite Cabilonensi Comes Burgundiæ, & Dominus Salinensis, filius Stephani Burgundiæ Comitis, frater autem Beatricis quâ Ioniuillæus matre natus erat. Persequens autem Albericus Trium fontium monachus Ioniuillensium Toparcharum affinitates cum Comitibus Iouiniacensibus, cum Dominis Vangionis riui, Asperimontis, Grandis prati, & alijs; ex eâ gente fuisse affirmat Hescelinam, vxorem Guidonis de Acromonte, qui Thesselini Fontanarum Domini frater vterinus fuit. Sic enim ait ad annum Christi 1109. *Ipse Gaufridus prædictus, Ioneuillæ Dominus fratrē habuit Holdoinum nomine, qui in iuuentute mortuus tres paruulos reliquit; Galtherum videlicet, & Vvitherum, qui sine liberis mortui sunt; & Hescelinam Dominam de Mulleio, quam quidam nobilis de Acromonte duxit, Guido nomine, Fulconis filius, de Sarcellis; & genuit Vverricum, patrem Galtheri de Mulleio. Iste Guido de Acromonte, fuit ex parte matris frater Thesselini Sori de Fontanis, qui fuit pater Beati Bernardi Clareuallensis Abbatis. Et habuerunt alios fratres, Holdoinum qui fuit auus Albrici de Esmancijs, & Haynonem*

de

Colombeo, patrem Abeleni. Item Guido fuit ex aliâ parte frater Vlrici, sub quo fundata est abbatia Morimundi. Non potuit nobilissimas tot familias Tecelinus aut consanguinitate aut affinitate attingere, si non & ipse fuit perquamnobilis. Qui porrò hic *Sorus* Alberico, idem *Tecelinus Saurus* in diplomate Hugonis II. Burgundiæ Ducis ad annum Christi 1106. De halece Iulius Cæsar Scaliger, Exercitatione *CXXVI. 2. Salitus*, inquit, *& fumo castigatus, à colore Soret vocatur in Galliâ, vocabulo Gothicò: qui etiam in equino pilo mansit apud Italos: subruffum enim Sorum vocant.* Ergo Tecelinus *Sorus* seu *Saurus* dictus; hoc est, subrufus, atque vt opinior, capillis barbâque ex aureo igneoque splendentibus. Nam & de s. Bernardo Tecelini filio Gaufridus in eius Vitâ, lib. 3. cap. 1. *Cæsaries ex flauo colorabatur, & candido: barba subrufa, circà finem vitæ eius respersa canis.* Vide Ioannis Nicotij Thesaurum linguæ Francicæ, verbo *Saure*, & *Saurir*: & Menagium in Originibus, verbo *Soret*. Teutones subrufum *Surich* dicunt: vnde mihi coniectura, vocem hanc esse ex vnâ illâ è tribus veterum Gallorum linguis, quam eamdem esse cum Teutonicâ alio in opere probauimus. Nunc ad eius posteros progrediamur.

Humbelinæ Tecelini filiæ, Bernardi autem sororis legimus coniugium, prolem nullam nouimus; haud sanè silentio transmittendam historico, cùm de eius matronæ sæculari mollitie, post fratrum Clareuallensem increpationem penè in rigorem anachoreticum mutatâ, deque editâ ex mariti consensu apud Iulleium monasticâ professione loqueretur. Erant autem Guidoni Tecelini primogenito (vt ex Guillelmo Abbate retulimus) tenerâ

adhuc ætate filiæ cùm ille in Cistercium se recepit: & quidem (vt ferunt) non plures duabus; quarum saltem in alteram paternas, auitasque opes deriuatas esse oportuit; alterâ fortasse matrem in monasterium consecutâ. Sanè ex his Guidonis filiabus vnam, Abbatissam fuisse Monialium de Polengeio, Ordinis S. Benedicti, & Lingonensis diœcesis, intelligimus ex Chronico Claruallensi hìc à nobis edito, ad annum Christi 1183: & quando abbatia Burlencuriæ, quæ priùs fuerat Benedictinarum, Cisterciensem Ordinem recepit, migrasse è Burlencuriâ in Polengeium de S. Bernardi licentiâ, Ascelinam sanctissimam virginem, vnà cum matre quæ Beati Bernardi & Godefridi Lingonensis Episcopi consanguinea erat, *de villâ iuxta Firmitatem super Albam procreata*: filia fortasse Holdoini vel Haynonis, fratrum ex matre Tecelini Sori. At eiusdem Guidonis aliam quamdam filiam, Fontanensis toparchiæ heredem, nupsisse opinamur Bartholomæo de Sombernione, quem constat fuisse quoque dominum de Fontanis; nempe ex coniugis dote. Atque hinc S. Bernardi paternum genus varias in familias ad hanc vsque diem propagatum est. Nam quæ generis eiusdem in Tabulâ Fontenetensi, ex Andreâ Tecelini fratre ad Comitum Tornodorensium, & Burgundiæ Ducum familias deriuata describitur posteritas, certis historiæ monumentis haud satis consentiens reperitur.

Illi inquam, non quidem patris Guidonis iam tum monachi, sed aui Tecelini ex asse heredi, adeoque Fontanensi Dominæ, maritus fuit Bartholomæus de Sombernione; exinde per eius dotem Dominus de Fōtanis; cuius exstant

per hoc tempus monumenta in tabulis Tartensibus, Pratilongi, & S. Stephani Diuionensis. Sombernionensium perquamillustris erat familia : vt quæ in affinem sibi Ducum Burgundiæ gentem hereditate deuenerit : non quidem per Guillelmũ de Monteacuto, Hugonis III. Burgundiæ Ducis pronepotem (vt visum est Andreæ Duchesnio tom. 2. Burgundiæ) sed per Alexandrum Guillelmi filium, Hugonis eiusdem Ducis abnepotem, qui primus fuit è Ducum regio sanguine Sombernionensis Toparcha.

Duxerat videlicet Guillelmus pater eius *Iacquetam* Heruerij Sombernionensis Domini filiam, cum dote feudi *de Maalein*. Erat autem Herueio Sombernionensi (Galterij filio, Guidonis nepoti, Garnerij pronepoti) vxor *Maingerdis*, quæ & *Blancha* : ex quâ præter Iacquetam, etiam Ioannem filium susceperat. Moriens Herueius anno Christi 1239. Iacquetâ filiâ iam nuptui traditâ Guillelmo de Monteacuto, cum dote dominij *de Maalein*, Iohannem filium Toparchię Sombernionensis reliquit heredem sub curâ tutelâque Blanchæ matris. At Iohanne aliquot pòst annos exstincto, cùm tota hereditas Iacquetam spectaret; titulus tamen Dominæ Sombernionensis cum administratione vniuersâ penes Blancham viduam restitit in omne eius vitæ tempus. Moritur interim Iacqueta mense Octobri anni 1259. ; (non alio quàm Dominæ *de Malain* titulo ornata in Necrologio Buxeriæ) nec multò post illam Guillelmus eius maritus. Horum filius & heres Alexander de Monteacuto, solum præfert titulũ Domini de *Maalein*, etiam anno 1265. immò vsque ad obitum Maingerdis seu Blanchæ auiæ maternæ: quâ demum è viuis excedente

ad annum 1272. tum primùm ille Dominus Sombernionis & dici & esse cœpit, *tanquam heres dictæ Maingerdis propinquior ab intestato*, vt ipsemet loquitur. Constant ista maximè ex tabulis Buxeriæ, & Prioratus *de Bonuau*, quatuor ferè passuum millibus dissiti à Diuione, ibi passim designati sub nomine *Ecclesiæ Beatæ Mariæ de Valle Scholarium, iuxta Talant*. Atque ex his apparet, neque Guillelmum de Monteacuto, neque Iacquetam eius coniugem Sombernione vmquam potitos; sed Alexandrum eorum filium dumtaxàt, vtroque parente amisso, eam denique adijsse hereditatem per obitum auiæ maternæ Maingerdis, seu Blanchæ, non ante annum Christi 1272. Atque hæc de Dominorum Sombernionensium primariâ lineâ.

Aliò porrò deflexa est linea Sombernionensium, Dominorum de Fontanis. Bartholomæo qui eam duxit, ex filiâ Guidonis Fontanẽsis Domini, fuerunt filij duo; Kalo, & qui de proaui materni nomine appellatus est Theselinus. De Kalone sic Necrologium Benignianum. *XIIII. Kalendas Septembris obijt Calo Dominus de Fontanis, noster amicus, qui dedit nobis partem suam de Magnomonte.* Kalonis (opinor) filius aut nepos fuit Garnerius Dominus de Fontanis, cuius plurima exstãt in Ecclesias beneficia, vsque ad annum Christi 1230. quem haud multùm videtur prætergressus; cùm ad annum 1234. legatur in quibusdam tabulis Pratilongi, *bonæ memoriæ Dominus Garnerius de Fontanis*,, *Miles*; & iam ei successisse videatur anno 1232. Kalo Miles, filius Domini Vvillelmi de Salicibus, *de Sauz*; cuius exstat epitaphium in suprà memorato Prioratu *de Bonuau*, in quo appellatur Dominus *Kalo de Sauz*;

Miles, Dominus de Fontanis : & obijsse notatur pridie Kalendas Nouembris, anno Domini M. CC. LXX. Successisse autem videtur Kalo *de Sauz* auunculo Garnerio, Domino de Fontanis, improli, ipse filius sororis eius, Vvillelmo *de Sauz* matrimonio iunctæ. Kalonis *de Sauz* posteritas in familias transijt Toparcharum de Saffrâ, de Sagneyo, de Clerone. Sed & memorantur Beato Bernardo vel consanguineæ, vel saltem affines familiæ de Noerijs, de Granceyo, de Charneyo, aliæque in Burgundiâ nominatissimæ, & Baroniarum, aut Comitatuum, aut Marchionatuum titulis insignes; quarum pertexere accuratas genealogias mei non est instituti. Satis ista sunto, vt intelligatur, Bernardum qui *honesto* dumtaxat *loco natus* dictus est, verissimè affirmari posse, non modò nobili ortum genere, sed etiam illustri.

FINIS.

PROBATIONES
ET
ILLVSTRATIONES
EORVM QVÆ IN DIATRIBA DE illustri genere S. BERNARDI Abbatis Clareuallensis asseruntur vel proponuntur.

1. *Ex Chronico S. Petri Viui Senonensis ad Annum DCCXV.*

BIIT Dagobertus Rex iunior XIV. Kalendas Februarij, qui regnauit in Franciâ annis quinque &c. Temporibus istius Dagoberti, refulsit Sanctus EBBO Archiepiscopus *(Senonensis)* miraculis & nobilitate clarus. Fuit autem ex castro Tornodorensi natus, & eiusdem pagi Comes & dominus: à parentibus tamen diuinâ prouidente clementiâ litteris ad imbuendum traditus; quibus, dante Deo, sodales omnes quos in scholis habebat superauit, & sapientiâ & eloquentiâ præcessit. Vbi autem parentibus orbatus est, ad regimen castri & pagi, quod sibi hereditario iure competebat adclamatus, latenter fugit, & in monasterio Sancti Petri Viui sub Abbatis imperio Deo militauit. In processu verò temporum mortuo ipsius loci Abbate, Abbas factus est. Posteà autem obeunte GERICO Archiepiscopo,

auunculo suo, totius cleri & populi adclamatione, & consensu Regis, in pontificali Sede Sanctæ Mariæ, Santique Stephani Protomartyris locatus, claruit signis & virtutibus.

Ibidem post paucos versus. In illis diebus domna INGOARA Deo sacrata, soror s. Ebbonis, fecit testamentum de hereditate suâ Beato Petro, quæ cumiacet in pago Tornodorensi, domno Chrodolino tunc Abbate. Defuncto autem Chrodolino, successit ei Viraibodus; cuius in tempore alia soror B. Ebbonis LEOTERIA, & Mummia similiter Deo sacrata, dederunt cunctam hereditatem suam Beato Petro, viuente adhuc & confirmante Beato Ebbone fratre suo. Iacent istæ duæ sorores in cœnobio Beati Petri, in oratorio Sanctæ Marię: vbi & ipse sanctus Abbo consepultus, innumerabilibus post mortem claruit virtutibus.

Ad annum 1065.

Anno M.LXV. BERNARDVS Miles, & dominus castri Barrimontis, in Capitulo sancti Petri Viui, & vxor eius HVMBERGA, competierunt & receperunt ab Abbate Gerberto, & à monachis eiusdem loci, quartam * de villâ quæ dicitur Ricciacus, & de Ecclesiâ eiusdem villæ: similiter & de villâ quæ Pauliacus vocatur. *partem.

Ad annum 1074.

Anno M. LXXIV. fundatum est Molismense cœnobium.

Ad annum 1113.

Anno M. C. XIII. emit Abbas Molismensis villam quæ vocatur Pauliacus, de MILONE filio Bernardi de Monte Barro, dans centum quinquaginta libras denariorum. Quæ villa, cum appendicijs suis, est de donationibus

quas dederunt abbatiæ sancti Petri Viui Senonensis, INGOARA, & LEOTHERIA (sicut & Rictiacum); quæ ambæ fuerunt sorores Sancti Ebbonis. Dederunt etiam in pago Tornodorense, villam quæ vocatur FONTANAS, cum omnibus appendicijs, & adiacentijs: & in pago Lassinse Bagnolum, & suprà memoratum Pauliacum, in cuius parochiâ sita est Molismensis abbatia. Audiens autem Abbas *S. Petri Viui* Arnaldus hanc emptionem, quam fecerat supradictus Abbas de Pauliaco villâ, quæ est alodus S. Petri Viui, adijt eum cum duobus monachis suis, Helduino scilicet Priore, & Girardo Cellerario, & calumniam fecit. Vnde respondit ei Abbas supradictus se locuturum cum Milone qui vendiderat, iam monacho (*hoc scilicet anno* 1113. *inter S. Bernardi socios Cistercium ingresso*) & cum alijs quorum consilio vti debebat: & responsurum se vsque ad Rogationes quæ primæ futuræ erant. Factum est autem hoc in fine istius anni de quo agitur, VII. scilicet Idus Martij.

Pergit enarrare ad annum 1114. *non conuenisse ad diem dictam Molismenses: ac Iosceranno Episcopo Lingonensi* (*cùm fortè Senonas aduenisset*) *questum esse Arnaldum Abbatem, tum de Abbate Molismensi, tum etiam* de Rainardo de Monte Barro, qui censum de Rictiaco, simul & de Pauliaco (vnde res agebatur) plusquàm per octo annos abstulerat. *Sed varijs Molismensium tergiuersationibus longiùs protractâ lite, tandem anno* 1116. *Ioscerannum Episcopum, in Synodo suâ autumnali disceptatâ causâ, eas villas & Abbati Molismensi, & Rainardo Montis Barri domino abiudicatas, Bernardo Abbati S. Iohannis de Prato* (*nempe Reomaensi*) *addixisse. Tunc autem expostulasse Rainardum de Monte Barro, & exclamasse*, Ecclesiam Retiacensem se & antecessores suos plus centum annis censualem de manu Abbatum Sancti Petri Viui tenuisse: & eam vi episcopali ab eo

extortam, Abbatem monasterij S. Iohannis occupasse, Abbate Arnaldo monasterij S. Petri Viui hoc ignorante. *Reclamationes consequenter describit Arnaldi Abbatis, primùm coram Episcopo Lingonensi, & Duce Burgundiæ, aliisque Proceribus, in conuentu habito apud Castrilocũ* pro Comite de Montebardo, & Clarembaudo de Capis: *deinde apud Senonas, coram Conone Episcopo Prænestino, Legato Apostolicæ Sedis: & denique coram Calixto Papâ II. usque ad annum* 1120: *nec aliud in eâ causâ decretum fuisse insinuat, deficiente & senio & viribus, ac anno demum* 1124. *abdicante Arnaldo Abbate.*

---

2. Tescelinus Sorus. Vvarnerius de Sumbernone, 1104.

Descripsit olim Petrus Naturalis ex tabulis Sancti Marcelli Cabilonensis.

NOTVM sit omnibus tam præsentibus quàm futuris, quòd HVGO Dux Burgundiæ, Odonis filius, calumniam faciebat de seruitute super quibusdam hominibus in obedientiâ Sancti Marcelli, que vocatur *Floriacus.* Vnde Prior Sancti Marcelli sæpius ipsi Duci, & prudentibus viris eius querimoniam fecit: donec temporum successione ad dõnum *Hugonem* venerabilem Lugdunensem Archiepiscopum,* nomine similiter Hugonis nepotis ventum est: qui & ipse Prior prædicti loci, de eâdem calumniâ sæpiùs conquestus est. Post multas querimonias contigit eumdem Priorem, Hugonem videlicet, ad prædictam villam venisse, causâ placitandi cum quodam Milite, & in eâdem villâ per quam transitus erat, Duci hospitium præbuisse. Vbi per prudentes viros, videlicet Iocerannum Cantorem Cabilonensis

Ecclesiæ, RAINERIVM Ducis Dapiferum, TESCELINVM agnomine SORVM, Bernardum *de Monteforti*, & VVARNERIVM *de Sumbernone*, atque Milonẽ *de Frolles*, & Achardum *de Castellione*, & cæteros Ducis familiares, ipse Prior accessit ad Ducem, rogans eum vt calumniam prædictam derelinqueret, vt pater suus & ipsemet peccatorum suorum remissionẽ à Deo suscipere mereretur. Consilio ergo prædictorum suorum familiarium Dux ipse persuasus, & diuino terrore perterritus, recognoscẽdo peccatum patris sui & suum, dixit se facturum quod Prior expetebat: tali tamen tenore, vt & in hoc sæculo aliquod terrenum munus acciperet, & in futurum pater eius & ipse æternam mercedem adquirerent. Dedit ergo ei Prior palefredum vnum, & ducentos solidos Diuionensis monetæ. Et insuper (quod ipse valdè desiderabat, & pro quo potiùs hoc placitum fecit) anniuersarium patris eius constitutũ est fieri semper & in anteà apud Ecclesiam Sancti Marcelli, à Priore & à cæteris fratribus qui ibi manserint: & pauperẽ vnum pro vtroque (patre scilicet & filio), & in supradictâ obedientiâ (videlicet Floriaco) omni tempore pasci. Hoc placito hinc inde concesso & firmato, accessit ipse Dux ad ecclesiam de Floriaco, tempore *Paschalis* Papæ, quartâ feriâ paschalis hebdomadæ: & videntibus & comprobantibus prænominatis viris, & alijs multis, stans ante altare, dimisit, & dereliquit, & dedit siquid iustè in dictâ calũniâ habebat: nec ampliùs quidquam quæreret super illos viros & mulieres, qui illo tempore viuebant, quorum nomina sunt hæc; Odilo, Vvarembertus, frater eius Stephanus, Gausbertus, & cæteri ibidem denominati, cum vxoribus & sororibus eorumdem, & totâ progenie

quæ procreata erat, & deinceps procrearetur ab illis. In eodem quoque placito Dux ipse præcepit Præposito suo, & tunc, & semper, ne in Floriaco teneret placitum ipse qui tunc erat Præpositus, nec aliquis successor eius. Scilicet si contingeret quòd aliquis de potestate Floriacensi, aliquam iniuriam hominibus Ducis vel homini faceret, Præpositus Ducis primùm ante Priorem veniret, vt ibi iniuria emendaretur, si fieri posset: sin autem, antequàm aliquod malum inde pro vindictâ fieret, ante Ducem causa tractaretur, vel ante illum cui Dux commendaret. Quòd si ille de quo Dux præcepisset, rem non diffiniret, iterum ea actio ante Ducem rediret. Præcepit etiam, & interdixit ne quis venatorum suorum, vel Bernarij sui, nec aliquis seruiens eius, in Floriaco quæstum nec violentiam faceret: nec Prior eiusdem loci, volentibus facere permitteret, nec aliquis rusticus eis daret. Et vt certum & ratum hoc placitum semper teneretur, sub testimonio Dei & Sanctorum, quorum ante altare stabat, videntibus cunctis qui aderant, genu flexo donec finiretur *Miserere mei Deus* in absolutionem peccatorum suorum & patris eius, susceptum librum posuit super altare, cum osculo pacis & veritatis. Confirmauit autem hanc chartam *Hugo* ipse, Dux Burgundiæ, fratre suo *Henrico* idem comprobante. Ita videlicet quòd in camerâ Diuionensis Abbatis, nomine *Iarentonis* posuit eam in manu venerabilis Archiepiscopi Lugdunensis suprà nominati: laudantibus & consentientibus, *Hugone* Ducis Dapifero, Vvidone & Rainaldo *de Grancei*, Vualtero Conestabulo, & pluribus alijs: in præsentiâ Reuerendorum Episcoporum, *Roberti* Lingonensis. *Berardi* Matiscensis, & *Hugonis* Autissiodo-

rensis Abbatis: & in præsentiâ *Hugonis* Trecensis Comitis, & multorum Canonicorum Lugdunensium, Anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo quarto, Indictione XII. concurrente cum Bissexto, & Epactâ XXII.

---

3. Tecelinus Saurus, 1106.

Ex autographo S. Benigni Diuionensis.

ANNO Dominicæ incarnationis M.C. VI. quartodecimo Kalendas Martij, quo anno & die domnus venerabilis Papa PASCHALIS Diuionensem consecrauit ecclesiam, adhærentibus & obsequentibus sibi *Richardo* Albanense Episcopo, *Aldone* Placentino, *Leodegario* Viuariense, Domno *Roberto* Lingonensi, *Norgaudo* Eduensi, post repositionem sanctarum reliquiarum in altari, Ego HVGO Dux ammonitus à Dõno Papâ, promisi in sacratâ manu eius, quòd Diuionensem Ecclesiam in eâdem quiete & libertate dimitterem, quâ dimiserat patruus meus bonæ memoriæ HVGO *Dux & Monachus.* Dimisi etiam & finiui quasdam exactiones & iniustitias quas Officiales mei faciebant; concedens vt omnes domus monachorum dominicæ, ab omni inquietudine & iustitiâ meâ, meorumque amodò essent liberæ. In burgo etiam qui claustrum dicitur, concessi, vt si latrocinium factum fuisset & clamor ad monachos & ministeriales eorum deueniret, ipsi iustitiam planam facerent; quod intelligimus LX. solidorum. Portagium quoque Diuionensis portę, quod pater meus de vino proprio Monachorum Diuionensium vbi vbi consistentium donauerat, laudaui

& confirmaui, & portagium Belnensis castri de meo superaddidi. Quod ipse pro patre meo feceram de Plumba ijs, confirmaui : & idem feci de villare, hoc retento, quòd in anno duabus vicibus apud villare hospitarer. Hoc donum laude Magnatorum meorum factum, in manu domni Papæ posui, & frater meus HENRICVS laudauit. Testes, SAVARICVS *Verziacensis*, Valo Abbas *de Latonâ*, Rainerius Dapifer, Iosbertus vicecomes, *Hugo de Granciaco*, Hugo de Poliaco, TECELINVS *Saurus*, Hagono de Roccâ, Vualterius de Tilio, Vuidricus, Hugo frater eius, Aymo de Castro, Vuilleimus de Tylecastro, Benzo, Milo de Frollesio.

---

4. Henrici filij Roberti Burgundiæ Ducis Anniuersarium VI. Kalendas Februarij.

Ex tabulis Odonis I. Burgundiæ Ducis, quibus dat Gregorio Abbati & monasterio S. Sequani quatuor farinarios, pro celebrandis anniuersarijs aui sui Roberti, Henrici patris sui, & fratris sui Hugonis, 3. Idus Aprilis, 1093. Indictione I. Concurrente V. Epactâ XX.

HOC totum concedo, vt Anniuersarius agatur Ducis ROBERTI, quj celebratur XII. Kalendas Aprilis: & patris mei HENRICI, qui celebratur VI. Kalendas Februarij : & fratris mei Hugonis, cuius fuit obitus IIII. Kalendas Septembris.

5. Monumentum Clareuallense matris S. Bernardi.

Ex Chrysostomo Henriquez in Fasciculo Sanctorum Ordinis Cistercienses, lib. 2. *Distinctione* 41. *Cap.* 4.

ITem etiam ibidem iacet piæ recordationis nobilis Domina, & Deo deuotissima Aleydis, mater Doctoris egregij & Patris nostri B. Bernardi, primi Claræuallis Abbatis: quæ primò apud Diuionem sepulturæ tradita fuit in monasterio B. Benigni; posteà verò, Domino volente & nobiscum piè agente, ad humilitatis nostræ excitandā & ampliandam deuotionem, translata est vsque Claramuallem, & coram altari Sancti Saluatoris collocata, anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo, XIV. Kalendas Aprilis.

6. *Ex Menologio Cistercienſi Chrysostomi Henriquez, Pridie Nonas Aprilis.*

IN Galliâ Beata Aleydis, mater sanctissimi Patris nostri Bernardi, quæ in sæculo non sæculariter viuens, filios quos Christo genuerat instruxit pijssimè: & multis virtutibus ac sanctis operibus gloriosa, die & horâ à se prędictis, inter psallendum feliciter quieuit in Domino.

7. Chapitre IV. du premier Liure de la Vie de S. Bernard, composée en sept Liures par Guillaume Flameng, demeurant à Clercuaux, & iadis Chanoine de Lengres. Imprimée à Troyes par Iehan Lecoq, pour Mace Panthoul Libraire. Sans date.

De la saincte vie & trespas de la Mere Sainct Bernard.

APRES certain temps, ainsi comme Sainct Bernard croissoit en aage & en grace enuers Dieu, & enuers toutes gens, & il vint d'enfance en adolescence (c'est en l'âge enuiron de XII. ou de XIV. ans) sa mere (Aalet du Chasteau de Montbar) *apres ce que elle eut bien & sainctement nourry ses enfans, desia entrans au siecle; ainsi comme se elle eust tout parfaict & accomply ce que à elle appartenoit de faire, elle laissa ce monde, & s'en alla en la compagnie de nostre Seigneur. De laquelle ne faut mie taire, que apres ce qu'elle eut vescu long-temps auec son mary, iustement & honnestement selon la foy & la loy de mariage; par plusieurs ans auant que elle trespassast, autant qu'estoit possible & licite à féme mise & estant soubs la puissance & auctorité de son mary, & qui n'a pas la puissance de son propre corps, elle voulut mener & ensuiuir la vie que elle auoit apris à ses enfans, & de fait la mena. Car nonobstant qu'elle fust en sa maison, selon l'ordre & profession de mariage, & entre gens du siecle; si menoit elle vie de hermite & de religion: en mengeant peu & non mie viandes delicieuses: en vilité & humilité de vesture & de ses habits: en fuyant les delices, pompes, & vanitez du monde: en se soubstrayant & esloingnant en tant qu'elle pouoit des fais & des au-*

ures & curanços du monde: en perseuerant en ieusnes, en vigiles, & en oraisons: & ce que moinselle auoit, à cause de nō auoir fait profession, elle rachatoit & recompensoit en faisant aulmosnes, & autres œuures de misericorde, de toute sa puissance. Et ainsi mena ceste saincte vie, en prouffitant de iour en iours iusques au iour de sa mort. Et entre ses autres nobles & excellentes vertus, la deuote Dame auoit coustume de circuir & aller par les maisons, en querant songneusement les poures, & les malades: & leur donnoit de son propre ce que leur estoit necessaire. Elle auoit aussi tresgrant curançon & compaßion des poures debiles & nonpuißans. Et ne vouloit point auoir d'ayde de seruiteurs ne de seruante, pour faire ou en faisant ces choses cys mais par soymesme sans autre, les vouloit faire: & alloit elle mesmes à leurs maisons & poures habitations, & à chascun d'eulx donnoit ce dont ils auoient besoing. Par les hospitaulx aussi des eglises, tresdeuotement elle visitoit, & charitablement seruoit les malades: en escurant leurs pots, en nettoyant leurs escuelles, eu lauant leurs hanaps & leurs verres, & en leur ministrant la viande, & en faisant tr soumblement toutes autres choses seruiles, que seruiteurs & seruantes ont coustume de faire en seruant leurs maistres ou maistresses. Elle auoit aussi ceste coustume loüable & digne de memoire, que tous les ans au iour de la feste Sainct Ambroise, elle faisoit assembler & venir vers elle à Fontaines tous les clercs qu'elle pouuoit trouuer: & en iceluy iour, en l'honneur de Dieu, & de la glorieuse Vierge Marie, du sainct Docteur, & de tous les Saincts, elle leur donnoit leur refection de vin & de viandes, solennellement. Finablement nostre Seigneur la voulant remunerer de l'honneur que tous les ans (comme dit est) elle faisoit au glorieux sainct Docteur, luy reuela par quelque espace de temps deuant la feste

du

du Sainct, que en ce mesme iour de ladicte feste, qui approuchoit, elle trespasseroit. En quoy appert que elle fut participant de l'esperit de prophetie. La bonne Dame doncques ainsi certaine de son trespas, dist & declaira à son mary, & à ses enfans, et à toute sa famille ce que luy auoit esté reuelé : dont il furent tous moult esmerueillez : et premierement ne vouloient croire que ainsi deust aduenir comme elle disoit : mais ils en furent encores plus esmerueillez, apres ce que ainsi fut accomply comme elle leur auoit dit. Car bien tost apres vint la vigille de ladicte feste : en laquelle vigille fut la Dame prinse d'vne fieure. Tellement que le propre iour de la feste, apres que la messe fut celebrée, elle requist et demanda tresdeuotement que le corps de nostre Seigneur luy fust apporté : et ainsi fust faict. En apres quand elle eut receu le Sacrement de Ste Vnction, & puis le precieux corps de nostre Seigneur, elle fist conuoquer et appeller tous les clercs, pour prendre leur refection ainsi qu'estoit de coustume. Et quant ils furent assis à la table, elle appella son premier fils Guy, et luy ordonna bien expreßement, que tantost apres la refection finie, sans faillir il fist venir tous les clercs deuant elle. Lequel Guy tresbenignement obeissant à sa benigne et doulce mere, incontinent apres ladicte refection appella les clercs tous ensemble, et fit ainsi que sa mere luy auoit ordonné. Et quant lesdits clers furent tous venus en sa presence, la tresdeuote seruante de Dieu, soy esioyssant en esperit, leur dist que l'heure de son trespas approuchoit, & se recommanda humblement à leurs prieres. Adoncques tous ensemble commencerent deuotement à prier Dieu pour elle, en disant pseaumes & oraisons. Auec lesquels elle semblablement les disoit, & prioit Dieu moult deuotement tant que la parolle luy dura. Et quant plus ne peut parler, tellement que plus on ne pouoit ouyr sa voix,

Hhh

encores inceſſamment iuſques au dernier ſoupir que elle rendit l'ame, mouuoit elle les leures & la langue, en loüant & priant noſtre Seigneur, & en luy recommandant ſon ame. Finablement ainſi que les clers diſoient la letanie, quant elle ouyt dire; Per paſſionem & Crucem tuam libera eam Domine; *elle leua ſa main dextre en ſoy ſignant du ſigne de la Croix: & en ce faiſant elle rendit l'eſprit à Dieu: tellement qu'elle ne peut remettre en bas ſa main que elle auoit leuée; mais demeura en hault ainſi comme elle eſtoit, dont tous ceulx qui eſtoient preſens s'en eſmerueillerent moult. Et fut la ſaincte Dame moult plorée; eſpecialement des poures, des veſues, & des orphenins, de tous leſquels elle eſtoit mere & ſinguliere nourrice. Tantoſt par tout à l'entour fut ſceu & publié ſon treſpas. Et incontinent ſans dilation vint à Fontaines le venerable Abbé de Saint Benigne de Dijon, nommé Gerannus: lequel requiſt & demanda moult affectueuſement auoir le ſainct corps, en le reputant eſtre vn glorieux treſor. Et quant ce bon Abbé, tant pour la reuerence & honneur de ſa perſonne, comme par le moien & la beniuolence des enfans de la bonne Dame, eut impetré ce qu'il demandoit: luy & ceulx qu'il auoit amenez auec luy, par affection de pitié plorans, receurent le ſainct corps comme vn treſor precieux, & reueremment ſur leurs eſpaules l'aporterent iuſques à Dijon. Et adonc vecy tout le peuple de Dijon, qui s'eſtoit party pour aller audeuant d'eulx, auec les Croix & cierges, en grant ioye & veneration, vint au deuant: & ainſi fut ledit corps honorablement conduit, & acompaigné de tout le peuple iuſques à l'egliſe de Sainct Benigne: en laquelle egliſe fut la noble & ſaincte Dame enſepuelie en grant reuerence. Et depuis ledit venerable Abbé fit faire ſur la ſepulture de la dicte Dame ſix belles ymages, en memoire de ſes ſix fils, leſ-*

quelles y demeurerent long temps : & (comme il est à croire) ils y furent iusques à la translation du sainct corps, quãd depuis il fut apporté à Clereuaulx. Car l'an mil deux cens & cinquante, qui fut enuiron quatre uingts & dix sept ans apres le trespas de Sainct Bernard, par la voulenté de Dieu, pour tousiours ennoblir & magnifier Clereuaulx, & pour exciter ses habitans à plus grand deuotion, ledit corps de la saincte Dame fut transporté de Sainct Benigne audit Clereuaulx : là où, en l'eglise, & en la chapelle de Sainct Saulueur, qui est ou millieu de la carolle, tout à l'encontre & pres de la tombe Sainct Bernard, il fut honorablement mis & colloqué, le dixneufuiesme iour de Mars : ainsi comme encores auiourd'huy il est reposant en icelle chapelle que l'en dit Saluatoris.

---

8. L'Epitafe de Dame AELIS ou AELET, mere de Sainct BERNARD, composé par le mesme Guillaume Flameng.

Clereuaulx en ceste sepulture,
Gist Dame Aeleth, humble entre les haultaines,
Née à Montbar, ou print sa nouriture,
Puis espousa le seigneur de Fontaines.
Illec vesquit par ans & par sepmaines,
Soubs Tecelin son espoux sumptueux.
Mais en faisant ses actions humaines,
Auoit le cueur deuot & vertueux.
La noble Dame eut sept enfans,
Six fils & vne fille saige :
Tous victorieux, triomphans
Sur peché & sur vain vsaige.

La mere par son sainct langaige
Leur donnoit admonition,
Comme pour viure en hermitage,
Ou entrer en religion.
Au createur les offroit humblement,
L'vn apres l'autre, ainsi comme ils naissoient.
De son tetin bailloit nourrissement,
Et d'autre laict iamais ne repaissoient.
En ce faisant, la nature prenoient,
Et bonnes meurs de la mere notable :
Par quoy enfin vertueux deuenoient,
Car arbre bon porte fruit proffitable.
Ainsi se gouuernoit la Dame.
En forme de religieuse :
Qui seruant Dieu de corps & d'ame
Estoit misericordieuse.
Sa famille deuotieuse
Soubs crainte de Dieu substentoit
De viande non curieuse,
Mais de gros mets la contentoit.
De ses enfans Sainct Bernard fut le tiers:
Si en songea quant elle le portoit :
Et toutesfois elle ouyt voulentiers
L'interpreteur qui le vray luy comptoit.
Car pour certain son songe denotoit
Que ce seroit vn sainct predicateur,
Pour corriger le monde, qui estoit
Plain de pechez, & preuaricateur.
Dez lors elle diligenta
Sur Bernard l'enfant precieux.

Premier l'offrit & presenta
A Iesu-Christ Roy glorieux.
Et pour le rendre copieux
En lettres & en sapience,
A Chastillon lieu spacieux
Le mist pour aprendre science.

Quand ses enfans furent grands & parfaits,
Elle entendit à reigler sa maison:
Continuant aumosnes & bienfais
Veillant de nuyct en ieune & oraison.
Ainsi viuant comme en religion
Il pleut à Dieu pourueoir de son trespas,
Pour luy donner sa retribution
Auec les Saincts en celeste repas.

Si luy print vne enfermeté,
Dont elle passa de ce monde,
Et à Dieu sans difficulté
Rendit son ame pure & monde:
Car comme celle qui se fonde
En totalle deuotion,
Par contemplation profonde
Receut son extreme vnction.

Les gens d'Eglise auec autre mesgnie,
Clercs, Prestres, laiz, à son definement
Furent presens chantans la letanie,
Comme il affiert au digne sacrement.
Lors respondant de cueur deuotement,
Et demonstrant qu'elle estoit saincte Dame,
Sur certain pas se signa humblement:
Et ce faisant rendit à Dieu son ame.

Mais auant rendre l'ame à Dieu
Elle fit de la Croix le ſigne :
Et ne peut remettre en ſon lieu
Sa main dextre noble & inſigne.
Ainſi treſpaſſa la treſdigne,
En bonnes mœurs accouſtumée :
Qui en l'egliſe Sainct Benigne
Reueremment fut inhumée.

Puis Sainct Bernard ne ceſſa nuit & iour
De remonſtrer aux freres & amys,
Qu'il conuenoit aller prendre ſeiour
En lieu deuot, les biens mondains obmis.
Mais André fut negligent & remis,
Qui en ce temps bon cheualier eſtoit.
Finablement quand beaucoup y eut mis,
Sa mere vit qui les admoneſtoit.

Sainct Bernard & André ſon frere,
Parlant de la religion,
Apres le treſpas de leur mere
En eurent clere viſion.
Qui de leur bonne intention
Se ſoubſrioit deuant leurs yeulx,
Et monſtroit exhortation
De proceder de bien en mieulx.

En l'an qu'on dit mil deux cens & cinquante,
La ſaincte Dame auec Dieu exaltée,
Pour nous cauſer deuotion plaiſante,
Fut de Dijon à Clereuaulx portée.
Apres qu'on eut la place diſposée
En ce beau lieu, nommé Sainct Saluateur,

Par gens de bien y fut mise & posée
Pres de son fils Sainct Bernard le Docteur.
Prions Dieu par deuotion
Qu'il nous gard de chose temere:
Et que par l'intercession
Tant du fils comme de la mere,
Face florir ce monastere
En toute vertu venerable.
Puis, apres cette vie austere,
Nous doyent sa gloire perdurable.
AMEN.

---

9. *Quædam S. Bernardi soror, Abbatissa Pratilongi.*

Extraict de l'archiue de l'Abbaye de Pralon.

VNE supplique des Abbesse & Conuent de Pralon, sans date, & au Roy qui n'y est pas nommé, tesmoigne que ces Dames redemandent à sa Majesté leur grange de Changé, lors alienée : qui leur auoit esté donnée par les seigneurs de Fontaines leurs fondateurs, *en contemplation, & pour l'assignal de la sœur charnelle de Sainct Bernard, lors Abbesse d'icelle abbaye de Pralon.*

10. *Tabulæ fundationis Iuliaci puellarum monasterij.*

EGO MILO Barri Comes, diuinis præuentus monitis, cunctis Christianis loricâ fidei, nomineque præcinctis manifestare cupio his meis præsentibus litteris, donũ quod feci de *Iuliaco* Molismensi Ecclesiæ proprium: vt si quando tergiuersatione callidâ, totius bonitatis ignarus contrà meum per posteros se erexerit datum, scripto præsenti deducto ad medium, veritati cedere suâ confusus importunitate perfidus sciat locum. Misericordiam verò Dei de ipsius quæso perpendite inenarrabili iudicio; quo memorati castri, scilicet Iuliaci quondam habitatores, quia hunc eumdẽ dæmonijs quàm DEO aptare maluerunt, depopulationi submissi probantur: ac denuò, vt ità dicam, postpositione excoctum longissimâ per me hunc Dominus possessioni fidelium deputat. Prouidens igitur tam meæ quàm parentum meorũ viuorum ac defunctorum saluti, trado *Iuliacum castrum*, quod fuit antecessoris mei, Comitis videlicet Milonis, Deo & sanctæ matri eius Mariæ Molismensi, cum omnibus appendicijs: sicut ea continet sancti Andreæ parochia quæ dudum desubtùs fuerat constructa: laude vxoris meæ & filiorum meorum. Nec solùm quod de eâ in meâ manebat dominicaturâ, sed etiam quicquid de me tenentes dederunt vel daturi sunt ex eo Molismensi Ecclesiæ, laudo & confirmo. Eâ scilicet ratione & deuotione, vt isdem locus religiosis ex integro deseruiat feminis: & cũcta eis data à me vel ab alijs vt prædiximus facta, earum vtilitatibus & victui deputata permaneant: eædemque mulieres sub ordinatione Molismensis

mensis Abbatis Deo seruire quietè valeant. Quarum victus & cōuersatio meâ petitione per domnum GVIDONEM Molismensem Abbatem, & eius conuentum sic constituitur; vt de proprio nutrimento & labore, boumq; suorum culturâ, & eleemosynis fidelium in commune victum vestitumq; recipiant: seruos vel ancillas, ecclesias, aut decimas, villasq; non habeant; sed si ab aliquo vel aliquâ hæc eis data fuerint, Molismensi Ecclesiæ permaneant: aliud sanè mobile Iuliacenses teneant. Terra etiam, si eis data fuerit alia quàm proprijs carrucis excolere non queant, Molismensi conceditur cœnobio. Quibus ad regimen sui tam corporum quàm animarum quatuor deputabuntur monachi per Molismensem Abbatem, qui eas ab omni peculiaritatis vitio atque vagatione secundùm Dominum tueantur. Quarum si qua obierit, quæ fratribus Ecclesiæ Molismensis debetur oratio ac beneficium, & pro ipsâ persoluetur. Sed & siluatica eis indumenta præter coopertaria in perpetuum prohibentur.

De anno huius fundationis,

NOTATIO.

EVGENIVS Papa III. in bullâ anni 1145. ait, fundationem hanc Iuliacensis cœnobij, ab Episcopo Lingonensi Ioscceranno fuisse roboratam. Inijt porrò Ioscerannus anno Christi 1112. (ex Chronico S. Benigni ad Cyclos paschales), abdicauit 1125. die festo S. Mammetis. Videtur autem facta hæc fundatio anno ipso 1113. quo S. Bernardus cum socijs ingressus est Cistercium, aut non multò pòst: quod indicat Guillelmus Abbas lib. 1. Vitæ S. Bernardi, cap. 4. apud Surium,

post illa verba; *& vltra mare propagines eius.* Vbi refert, quòd cùm ex socijs S. Bernardi vxorati aliqui fuissent, & vxores cum viris idem votum sacræ conuersationis iniissent; per ipsius sollicitudinem ædificatum eis est cœnobium sanctimonialium feminarum, quod *Iulleium* dicitur, in Lingonensi parochiâ. Scio memorari in Chronico Senonensi Annam Abbatem Molismensem ad annum 1113. Sed ei potuit Guido successisse anno eodem, aut aliquo ex proximè sequentibus, sub cuius regimine Iuliacum castrum pijs feminis vanitatem sæculi abdicantibus deputatum est.

---

11. Vvarnerius *de Subernum*, frater eius Bartholomeus, Herueius & Vvido filij eius, fundatores abbatiæ *Pratilongi*, tempore Sancti Bernardi.

Ex Autographo Pratilongi.

EGO GODEFRIDVS Lingonensis Episcopus notifico tam præsentibus quàm futuris, quòd VVARNERIVS *de Subernũ*, laudantibus filijs suis HERVEIO & VVIDONE, dedit domui *de Praalun* in elemosinam, per manum venerabilis Abbatis BERNARDI *de Claraualle* & nostram, quando ædificata est eadem domus, vsuagium totius terrę suę, in nemoribus ad faciendum marren, & pasnagium, & ad focos, & ad omnia necessaria domus: & piscationem in aquis suis: & pascua per totam terram suam. BARTHOLOMEVS etiam frater eiusdem *Warnerij*, hoc idem donum fecit de suâ parte, & fratris donum laudauit. Vvarnerius quoque *de Agè*, & Vvido *Garellus* similem donationem prædictæ domui in terris suis fecerunt. Et hoc totum post multum tempus recognitum fuit apud

præfatam domum in pręſentiâ noſtrâ. Huius rei teſtes ſunt venerabiles Abbates .... Sancti Benigni, & *Albertus* Sancti Stephani Diuionenſis, & Lambertus Canonicus & Sacriſta Eccleſiæ Lingonenſis, & Robertus Decanus *de Subernun*, & Vviardus *de Sancto Burri.*

---

12. Fundatio monaſterij *de Tart* ſanctimonialium diœceſis Lingonenſis, quæ intra muros vrbis Diuionis ex anno Chriſti 1623. ſunt deductæ.

Ex autographo archiui Tartenſis.

IN nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti. Benignus & omnipotens Deus, ſanctæ Eccleſiæ caput & rector, ex quorumdam fidelium ſuorum abundantijs, pauperum inopiam miſericorditer ſupplet, vt in æternâ retributione, pauperum copia diuitum penuriam mercede repleat. Sed modernæ donationes, ad delendam mortis ſimilatricem obliuionem vtiliter litterarum monimentis annotantur, vt in hoc quoque miſericordia & veritas quodammodò ſalubriter ſibi obuiare videantur. Iccircò præſentibus & futuris notificamus, quòd tempore GVILENCI Lingonenſis Epiſcopi, HVGONE in Burgundiâ Ducatum regente, ſanctimoniales in loco qui dicitur *Tart* congregatæ ſunt: & conceſſione ac confirmatione Lingonenſis Capituli, Abbatiſſa nomine *Elizabet* eis prælata eſt, ſub quâ quædam *Maria* prioratum aliarum geſſit. Rogatu ergo & etiam emptione ipſius Ducis, & *Mathildis* vxoris eius, *Arnulfus* Cornutus quidam Miles, cum vxore ſuâ nomine

Emilinâ (quæ ibi posteà tumulata est) ipsum locum ipsis sanctimonialibus, per manum domni *Stephani* Abbatis Cisterciensis dedit, secundùm determinationem priùs factam domno *Christophoro*, siue domno *Goceranno* Lingonensi quondam Episcopo, in siluis & aquis, gurgitibus, terris cultis & incultis. Testes huius rei, Simon *de Virgeio*, Hvo filius Ducis, Hymbertus *de Fauernio*, & Stephanus filius eius, Haymo Cayno & Villermus filius eius, Hymbertus *de Fossaio*, Scotus, & Milo *de Plouâ*, Vvido *de Verno*, Hugo *de Rupe* & Vvido filius eius, & Aymo Rufus *de Diuione*. Facta sunt hæc anno dominicæ Incarnationis M. C. XXXII. Indictione XI. Concurrente V. Epactâ I. Hoc donum fecerunt & concesserunt qui locum ipsum ab Arnulfo in feodo tenebant, Lecelinus *de Longocampo*, & Aldo *de Prunerijs*, & Poncius & Hugo fratres eius, necnon Petrus *de Plouâ* & vxor eius Mabilia, & omnes filij eorum. Laudauit quoque hoc ipsum & concessit Paganus *de Plouâ*, & post mortem eius Droa vxor eius, & Odo eorum filius. Ministeriales etiam ipsius loci hoc laudauerunt, Hugo, Lanbertus, Aynbertus, Dominicus, Decani & fratres cum sororibus suis & filijs; Durannus quoque Maior & Vnaldus frater eius, vxoresque eorum & filij: necnon Raynaldus Maior, & vxor eius & filij hoc laudauerunt, & Letaldus & frater eius, Brutinus & frater eius, Vvido *Peruers* Arnulfus Gorgia, & alij clientes. Ipse denique Arnulfus ad augmentum eleemosynæ, rogante Emelinâ vxore suâ de cuius parte erat, decimas *de Robore* ipsis sanctimonialibus dedit, & piscatores *de Genleio*, piscationemque aquæ. Hoc donum factum est in manu *Elizabeth* Abbatissæ, & *Mariæ*

Priorissæ, coram *Goceranno* Episcopo, *Hugone* Duce & *Odone* filio eius, & Roberto *de Cristol*, & Mauricio *de Genli* & filio eius Hugone, & Simone *de Virgeio*.

Sciant etiam omnes quòd Galterius Sacerdos *de Tart villâ*, ipsius loci decimas prædictæ Ecclesiæ & sanctimonialibus dedit, laudante & iubente *Guilenco* Episcopo, & Arnaldo Diuionensi Decano; quatenus ibidem pro ipso memoria semper habeatur. Testes huius doni, *Hugo* Dux, & *Mathildis*: & *Odo* & *Huo*, & *Henricus*, & *Raymundus* filij eorum, & Aymo Rufus, & Villermus *de Marrineio*, & Huo *Candart* eius patruus.

Ego *Hugo* Dux Burgundiæ, litteris istis notifico & confirmo donum quod feci Deo & Sanctæ Mariæ, & eius sanctimonialibus *de Tart*, quatenus mei memoriam iugiter habeant. Dedi igitur eis, laudante vxore meâ & filijs, *Odone*, *Huone*, *Raymundo*, potestatem quæ vocatur *Marmot*, cum appendicijs suis, ad excolendum, & ad ea quæ eis fuerint necessaria. Huius rei sunt testes, Gosbertus Vicecomes, BARTHOLOMEVS *de Fontanis*, Gosbertus *de Granceio*, Aymo Rufus, Vvillermus *de Marrineio*, Vvillermus *de Orguil*, Odo Caynus, Petrus *Gaberous*.

ANNOTATIO.

CVM ex Chronico ad Cyclos paschales, anno 1125. Iocerannus ad festum S. Mammetis Lingonensem episcopatum dimiserit: eique successerit Guilencus V. Kalendas Octobris: ex hac chartâ euidens est, cœ isse Tartense monasterium saltem anno illo 1125. cùm adhuc Episcopus esset Iocerannus: perfectum autem ædificijs, & bonis (quod satis esset) locupletatum fuisse anno 1132.

13. *Matthæus Dux Lotharingiæ, intuitu Atheleidis matris suæ, in Tarto moniali effectæ, certam salis mensuram apud Vicum annis singulis percipiendam, Tartensi monasterio attribuit: Bertâ eius coniuge, fratre eius Balduino, & Agathâ sorore laudantibus, anno Christi* 1142.

Ex autographo Tartensi.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Lex spiritualis & carnalis exigit vt pro amicis honesta faciamus, præcipuè pro eis quos nexu consanguinitatis & vinculo caritatis, artiùs post Deum diligere præcipimur & debemus. Apostoli sen-
1.Tim.5. 8. tentia hæc est; Qui suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Ego igitur MATTHÆVS diuinæ permissionis dono Lotharingorũ Dux & Marchio, Notum facio omnibus tam posteris quàm præsentibus, quoniã inspirante gratiâ Spiritus sancti, erga obsequium venerabilis *Ducissæ* ATHELEIDIS *matris meæ*, præcordialem affectum intimæ dilectionis assumpsi; quæ mutatione dexteræ excelsi, pauper rebus & spiritu, sanctæ conuersationis propositum & habitum susceperat in Ecclesiâ & congregatione Tartensi. Inuitante itaque gratiâ & compassione gratissimâ dulcissimæ matris meæ; pro remedio animæ meæ, prædecessorumque & successorum meorum salute; laude & concessione vxoris meæ BERTHÆ; consensu etiam, immò petitione *fratris mei* BALDVINI, & AGATHÆ *sororis meæ*, V. sesses apud Vicum, ELIZABETH Abbatissæ, & sororibus Tartensis Ecclesiæ, in perpetuum regulariter promouendis, per

manum venerabilis Stephani Metensis Episcopi liberrimâ donatione concessi. Eo videlicèt tenore, vt illas absque vllò respectu, liberè & absolutè perpetuò possideant: & pro hac eleemosynâ, tam pro me, quàm pro animabus patris mei & parentum meorum apud clementiam Dei deuotiùs intercedant. Hanc denique donationem, ad signum & munitionem perpetui monimenti, pontificali testamento, sigillo, & anathemate decreuimus canonicè & legitimè roborari; vt nullâ deinceps violentiâ, nullâ successorum nostrorum calumpniâ valeat inmutari. Vtriusque etiam códitionis & ordinis, tam clericorum quàm laicorum, idoneos adhibuimus testes, sub assignatione sigilli nostri, tempore necessitatis, recognoscendæ veritatis promptissimos defensores. Testes autem huius rei sunt, Vvalterus magister & Archidiaconus, Embertus Sacerdos *de Vico*, Gislebertus *de Espinal*, Iordanus medicus, Albertus *de Romunt*, Gualterus de *Gisleberuiler*, Raimbardus frater eius, Odovvinus *de Maylan*, Guelpho *de Melisei*, Raynerus *de Nancei*, Arnulfus *de Gislerencurt*, Vrricus *de Arcu*, Drogo *de Nancei.* De familiâ Sancti Stephani, Gerardus *de Iussey*, Guidricus frater eius, Richardus *de Rinporth*, Albertus *de Ventosâ*, Albertus *de Siey*, Gualterus *de Vltra Mosellam*, Teobaldus Pincerna, Bertrannus *de Castello*, Haymericus *de Visinul*, Nicolaus *de Portusaliæ*, Iohannes *Botes de Vico.* De familiâ Ducis, Symon *de Parreiâ*, Gerardus Aduocatus *de Brueris*, Guarnerus frater eius, Guillelmus *de Archis*, Folmarus *de Mucuns*, Petrus *de Aleiâ*, Bertaldus *de Bithis*, Gualterus Præpositus *de Nancei.* Imperante feliciter *Conrado* Rege, *Innocentio* papante, Indictione v. Epactâ XXII. 1124.

14. *Fredericus* Tullensium Comes, & vxor eius *Havvidis* ratum habent anno Christi 1142. donum salis apud Vicum percipiendi, quod monasterio Tartensi *Matthæus* Lotharingiæ Dux paulò antè concesserat.

Ex autographo Tartensi.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Ego FREDERICVS Dei annuente clementiâ Tullensium Comes indignus, & vxor mea HAVVIDIS, prouidentes saluti animarum nostrarum; & exspectantes remunerationem à Deo, Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Tartensi, & venerabili Abbatissę ELIZABETH, & sororibus ibi Deo famulātibus, liberâ traditione donauimus V. sesses apud Vicum, per manum Comitis R. Barrensis, & Odonis *de Mollem*; priùs donatos eis à MATTHÆO Duce, & BALDVINO fratre eius, & assensu sororis eorum AGATHÆ. Quia verò solent plerumque mundanarum possessionum traditiones, successorum calumpniâ transmutari; vt caueri possit, vtile duximus, ad posterorum notitiam tenaciter commendari. Quapropter prædictam donationem, quia eam in portione nostræ hereditatis suscepimus, susceptam liberè donauimus, sigillo nostro confirmauimus; adhibentes testes idoneos, quorum auctoritate res firmata & stabilita perpetuò maneat. Nomina autem eorum hæc sunt. Stephanus maioris Ecclesiæ Decanus & Archidiaconus, Hugo *de Gundricurt* Archidiaconus, Albero, Bouo, RAINALDVS Comes Barrensis, *Henricus* frater Comitis Frederici, Odo *de Molem*, Falco *de Mandalis*, Hynfridus, Vlricus *de Domno*

Domno Martino. De ciuitate, Henricus Aduocatus, Henricus de *Cacenual*, Fulco *de Sancto Vedasto.* De Familiâ Comitis, Vvalo *de Fontiniaco*, & Vviardus frater eius. Hoc actum est anno ab Incarnatione Domini M. C. XLII. Indictione V. Epactâ XXII.

15. Ex Actis in Capitulo generali, quod apud *Thart*, anno 1268. in festo S. Michaelis Archangeli celebratum est.

IN primis cùm olim per Venerabilem Patrem Dominum Bonifacium, quondam Abbatem Cistercienscm, deliberatione prouidâ ordinatum fuerit, & statutum, vt Abbatissæ quæ aliquo rationabili casu detentæ, eo anno quo tenentur venire ad Capitulum generale de Thart, nequaquàm venire potuerint, se per Priorissas aut alias moniales de suis domibus honestas cum litteris excusent; Statuitur quòd Abbatissa de Mostellot, quæ se nec per nuncium idoneum, seu per litteras excusauit; immò (quod deterius est) per tres annos continuos de Capitulo supradicto remansit sicuti inobediens & rebellis, stallum Abbatissæ non intret, donec domui de Thart fuerit personaliter præsentata. Quæ nichilominùs omni sextâ feriâ interim sit in pane & aquâ: & in sequenti Capitulo generali, à tenente supradictum Capitulum, nisi se legitimè excusare potuerit, à regimine abbatiæ sicut rebellis & inobediens deponatur.

Item statuitur, vt omnes Abbatissæ & moniales, ad dictum Capitulum annis singulis venientes; quamdiù in conuentu fuerint, omnibus Horis & vigilijs in ecclesiâ cum alijs interesse personaliter non omittant.

16. Abbatia *de Thart*, monialium Ordinis Cisterciensis, multarum aliarum caput.

Ex autographo Tartensi.

EGO GVIDO dictus Abbas Cisterciensis, notum facio præsētibus & futuris, quòd ARNVLFVS *Cornutus*, & vxor eius AMELINA de assensu & emptione HVGONIS Ducis Burgundię, & MALTHILDIS vxoris eiusdem, per manum domni STEPHANI Abbatis Cisterciensis, quibusdam sanctimonialibus quæ se domui Cisterciensi reddiderant, locum qui dicitur *Thart*, ad construendam ibidem abbatiam dedit. Quo videlicet in loco idem *Stephanus* Abbas Cisterciensis, abbatiam sanctimonialium secùndum instituta Cisterciensis Ordinis viuentium constituit, & Abbatissam secundùm formam Cisterciensis Ordinis ibidem ordinauit. Sciant igitur omnes quòd præfata abbatia *de Thart*, propria est filia domus Cisterciensis: ità quòd Abbas Cisterciensis plenam potestatem habet corrigendi & ordinandi quæ ibi corrigenda & ordinanda inuenerit, tam in capite quàm in membris: & eligendi Abbatissam in eâ, & amouendi, secundùm formam Ordinis. Insuper omnes abbatiæ quæ ad ipsam pertinent (hæ scilicet, *Biaulmont*, *Estanchia*, *Polongies*, *Beausaes*, *Colonges*, *Valbaions*, *Corceles*, *Mosterlet*, *Chambenoit*, *Dreiteual*, *Moleise*, *Lescleche*, *Monaster*, *Boiserotes*, *Reynoth*: insuper & abbatia *de Lumine Dei*, *de Lude*, *& Vlnis*) & si quæ aliæ in posterum pertinebunt, ad curam & ordinationem domus Cisterciensis iure perpetuo per-

tinent. Præterea sciendum, quòd supradictarum abbatiarum Abbatissæ, ad prædictam abbatiam *de Thart*, singulis annis in festo Sancti Michaelis, ad Capitulum generale, quod Abbas Cisterciensis vel per se, vel per aliquem cui vicem suam commiserit, tenet, debent conuenire: præter eas quæ de indulgentiâ ipsius Abbatis Cisterciensis remanent. In quo generali Abbatissarum Capitulo, debent proclamationes secundùm formam Ordinis, coram Abbate Cisterciensi, vel vicem eius agente fieri: & quæ corrigenda & ordinanda fuerint, ad arbitrium & dispositionem eius sine omni contradictione corrigi & ordinari.

ANNOTATIO.

HIC videtur fuisse Guido, huius nominis secundus, Abbas verò Cisterciensis XVI. ex anno 1190. *in* 1202. *Exinde Cardinalis Episcopus Pranestinus, & Archiepiscopus Remensis, de quo sic Necrologium Cisterciense.* III. Kalendas Augusti obijt Dominus Guido Remensis Archiepiscopus, quondam Abbas Cistercij. *Quæ porrò hic enumerantur subiecta Tarto abbatiæ; hoc ordine recẽsentur in Bullâ Innocentij Papæ III. data ad annũ Christi* 1200. Abbatiam insuper de Bellomente, Abbatiam de Estanchiâ, abbatiam de Vlnis, abbatiam de Polungies, abbatiam de Benfaes, abbatiam de Colunges, abbatiam de Mustraloz, abbatiam de Cambenoit, abbatiam de Dreitaual, abbatiam de Lude, abbatiam de Moleise, abbatiam de Laseleche, abbatiam de Monaster, abbatiam de Boisetoches, abbatiam de Remoth, abbatiam Sanctæ Mariæ de Burgil.

17. *Vita S. Ambrosiniani Episcopi & Martyris.*

Ex MS. parochiæ Fontanensis, propè Diuionem, cuius patronus est S. Ambrosinianus, colitúrque Kalendis Septembris.

I. FVIT quidam nobili prosapiâ satus, nomine *Agarus*, in vrbe Sarmaticâ, quæ est in partibus *Iberiæ*, regionis Asiæ: cui erat vxor, etiam nobilissima, nomine *Sanna*: ambo iusti, ambo Deum timentes & præcepta eius obseruantes; vix cum alijs frequentantes, ne fortè verbo aut opere Deum offenderent. Tempore autem illo quidam tyrannus Rex idola colens, iussit omnes ad sacrificia cogi; renuentes, varijs tormentis, diuersísque cruciatibus plecti. *Agarus* ergo & *Sanna* videntes ferocitatem Regis, proposuerunt illinc quamprimùm egredi, & in Math.10.23. aliam vrbem proficisci: non immemores dicti Saluatoris, dicentis, Si vos persecuti fuerint in ciuitate vnâ, fugite in aliam. Venditis itaque omnibus, tandem *Artemitam*, in finibus Armeniæ eiusdē regionis Asiæ sitam sese receperunt. Vbi se priùs ad Beatissimi *Egidij* fanum conferentes, Deo gratias egerunt: deinde domumculam ementes, ibi consistere ac manere constituerunt.

II. Steriles ambo cùm per decēnium iustè modestèque vixissent, tādem diuinitùs prolem habuerunt; nec sine miraculo. Nam mulier quæ obstetricandi fungebatur officio, vnius quidem oculi orbata lumine, interim dum puerum reciperet, lumen ipsa subinde recepit. Quod cùm illius diuulgatum est, atque verum compertum incolis

ciuitatis, cœperunt etiam contrà recentes nascentium legem, festiuis illum agere diem gaudijs; laudantes, & benedicentes Deum, qui facit mirabilia magna solus. Matronæ intereà à parentibus postulantes quo vellent eum nomine vocari, aliud miraculum sunt experti. Pendens enim puer ad matris mammillam, quam primam vocem edidit, ista fuit; *Ambrosinianus.* Attoniti omnes, & nomen velut cœlitus allatum cernentes, dixerunt; Ambrosinianus fiat. Sicque delatus ad sacros latices, AMBROSINIANVS vocatus est.

III. Transactis autem, vt Patriarcha Iacob, simpliciter domi puerilibus annis, cùm septimum ageret, liberalibus traditur disciplinis; sic, vt superiores industriâ, & inferiores se humilitate superaret. Et ne rerum affluentia, vt fit, vel ætatis leuitate aliquatenus insolesceret, omni studio sese tradidit, atque abstinentiæ. Nihil quippe voluptati consentiens corporeæ, creber in vigilijs, assiduus in orationibus, in ieiunijs præcipuus persistebat. Vix intrà ecclesiam nisi orantem, vel extrà nisi legentem deprehendisses, nisi imposita necessarij vsus vtilitas impedisset. Quod suis nedum condiscipulis, sed & præceptoribus non mediocrem admirationem deferebat.

IV. Pollens itaque litteris & virtutibus *Ambrosinianus*, cùm iam bissenos attigisset annos, domum patris reuertitur; vbi paucis moratus diebus, omnibus renunciare & mundum relinquere proposuit: animaduertens tutum non esse cohabitare serpenti. Hinc valedicens parentibus, post longa itinerum spatia, tandem *Sarlatum* aduentauit: vbi à *Nicephoro* illius vrbis Episcopo benignè exceptus, plurimùm adamatus, & denique ordinatus, eó virtutis, &

excellētiæ venit, vt cæteros omnes in officij sui sedulâ profunctione superaret. Insuper tantâ Episcopo est addictus pietatis ergò necessitudine, vt ne vno quidem pede ab eo discedere liceret. Quadam autem nocte dum vterque peruigil in oratione & assiduâ lectione persisteret, accidit vt Pontifex iam senio confectus lumen exstingueret. At continuò vidit Angelum Dei manifestè lumen *Ambrosiniano* tribuere: vnde miratus; *Ambrosiniane*, inquit, quid hoc sibi vult? Cui respondit; Pater mi, gratia Dei.

V. Manè facto vocat Episcopus maiores vrbis illius. Quibus cùm declarasset miraculum, ait *Ambrosinianum* episcopatu dignissimum. Ex re tam nouâ attoniti omnes liberè cōsentiunt, excepto illorum vno, cuius filius mortuo Pontifice episcopale aucupabatur munus. Sed interim dissentiens, volente Deo coram omnibus statim exspirauit. Ad tam nouum spectaculum fit populi magnus concursus. Monet *Ambrosinianus* omnes, preces apud Deum supplices fundant: fundit & ipse; & tamdiù prostratus iacuit in oratione, donec defunctus resurgeret à morte. Mirantur omnes, ac summâ lætantur exultatione: laudantes, & glorificantes Deum, qui talem potestatem dedit hominibus. Quo tandem factum est vt Diuus Ambrosinianus, licèt renuens, Sarlatensis Episcopus creatus sit.

VI. *Ambrosinianus* ad summū episcopatus gradum euectus, eò sanctitatis, pietatis & iustitiæ venit, sibi vt æqualem tunc temporis haberet neminem. Nam cœcis visum, surdis auditum, & mutis loquelam restituit: insuper & multos à dæmonibus vexatos coercuit: sicque eius sanctitatis fama per omnes orbis prouincias percrebuit, vt omnes vndequaque eum inuisendi percupidi eò confluerent, & ad

eum adirent ob illa eius crebra miracula, quorum vel maximo desiderio tenebantur atque afficiebantur. Accurrunt & parentes eius, benedicentes Deum qui talem eis dederat prolem. At pius Pater cernens se tantos inire honores, prudenter imminenti sibi ambitionis periculo obuiàm ire cupiens, certiorque factus à parentibus cuias ipse esset, & quorsum ipsi à patriæ finibus extorres & profugi essent, illuc remeare proposuit: atque Sarlato tandem discessit, cunctis mœrentibus, postquàm de suo episcopatu sanctissimè disposuit.

VII. *Ambrosinianus* Sarmaticam ingressus, euangelicam disputationem publicè aggreditur. Illicò fana destruũtur, deserũtur idola, passim coruscãt & eriguntur allata Crucis trophæa. Intereà rescitur, & Regi renunciatur, crucicolam quẽdam Sarmaticam aduentasse, qui diceret, Deos falsos suorum scelerum pœnas apud inferos luere; Christum autem, verum Dei filium ab omnibus coli debere. Perquiri iubetur: iuuentus ligatur, cæditur, conspuitur; & sic obtutibus Regis præsentatur. Cui ille; Túne ille es, quem fama vulgauit, Deorum sacratissimum cultum ausu sceleratissimo profanare; & Deum nescio quem colendum, à Iudæis crucifixum, publicè prædicare? Cui respondit; Audi sacratissime Rex; Noli putare eos Deos, sed potiùs dæmones: Deus enim vnus est, in cuius virtute verba salutis annuncio, & illi cunctos lucrificare cupio; quem & te cognoscere vtinam non puderet. Nisi ab eiusmodi stultitiâ, Rex ait, cessaueris, diuersis te faciam pœnis interimere. Ad quod nihil respondit.

VIII. Egressus à facie Regis athleta Dei, sequenti die intrepidus fanum idolis plenum ingreditur; quæ omnia

iussit disrumpi, & in puluerem comminui. Euaginato autem ibi euangelicæ prædicationis gladio, plusquàm tria millia hominum in fide solidauit,& baptisauit. Iterum capitur, verberatur, & iussu Regis in carcerem truditur, vt ibi inediâ deficeret. At Deus sui curam gerens famuli, misit Angelum de cœlis, qui eius nedum vulnera curaret, sed & ei cibum ministraret. Multis ergo diebus elapsis cernens Rex impius Sanctum Dei incolumẽ, irâ percitus dixit; Non parum tibi videtur iura nostra contempsisse? insuper & Deos nostros confregisse? Ex duobus vnum elige; aut sacrificare, aut turpiter mori. Si enim sacrificaueris, suprà multa te constituam. At fortis athleta nec minis terretur, nec blandis verbis seducitur.

IX. Videns ergo tyrannus animi illius constantiam, iussit eum à tortoribus in equuleo suspendi, & pectinibus ferreis sacra eius latera perforari. Sal quoque iussit in vulnera plagatum aspergi. Sed inter hæc stat vir Dei immotus, dicens; quod non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Tandem iussit impius Rex illum malleis, bacillisque ferreis tamdiù contundi, & comprimi, donec animam exhalaret. Quod vt factum est, anima eius inter angelicos choros niue candidior à Christicolis visa est. Rex verò vllis nec parcere volens reliquijs, corpus eius canibus deuorandum exposuit: frustratus desiderio, plures alios fame penè peremptos adducere iussit. Sed interim cùm ex illis vnus corpus exangue olfactus esset, statim in rabiem versus est, & celeri gressu pergens ad Regem, ipsum momordit, vt ipse in rabiem etiam verteretur. Hoc cernentes qui à Beato *Ambrosiniano* fuerant instructi,

Deum

Deum laudauerunt, & corpus eius honorificè ſepelierunt: inſuper & ingentem baſilicam in eius honore fundauerunt. Ad cuius tumulum confluunt vndique populi, ſanitatis recuperandæ gratiâ; nec fruſtrantur: præſtante hoc ad honorem famuli ſui IESV Chriſto Domino noſtro.

---

18. S. Ambroſiniani feſtus dies Kalendis Septembris. Bartholomæus dominus de Fontanis.

Ex parte 2. cap. XLIV. Tabularij S. Stephani Diuionenſis.

QVONIAM refrigeſcente caritate abundat iniquitas, & paulatim diminuitur veritas à filijs hominum; ne contrà ipſam vmquàm præualeat falſitas, litteris ipſis præſentium ac futurorum tradimus notitiæ, BARTHOLOMÆVM dominum *de Fontanis*, in Capitulo Beati Stephani Diuionenſis quondam veniſſe: & domno *Herberto* Abbate, atque *Vvarnerio* Præpoſito, cæteriſquè Canonicis ibi reſidentibus, iornalem quemdam terræ incultæ, ante portam ſui caſtri poſitum, vt ſibi ſuiſquè heredibus qui poſt ſe ipſius caſtri domini eſſent, cenſualiter ab eis daretur, petiuiſſe. Quod domnus Abbas, laude & conſenſu totius Capituli illi conceſſit. Tali ſcilicet tenore, vt ſi ipſe, vel ſucceſſores eius cenſum debitum tempore conſtituto non redderent, excommunicarentur donec illud perſoluerent. *In Kalendis igitur Septembris, die natali Sancti Ambroſiniani qui ibidem colitur*, ſex nummos conſtituerunt ei reddere vnoquoque anno. Huius rei, ex parte *Bartholomei* ſunt hi teſtes, Vvido de *Monroyr*,

Vvido *de Alta Villâ*, Paganus *de Chax*, Guido *de Eschannâ* Milites. Robertus Maior ipsius, & Vassius frater eius, Vlricus, Vvarnerius. Ex parte autem Canonicorum, Engalrannus minister eorum, Lanbertus *furnarius*, Girbertus sutor. *Et de Aqueductu*, Ansius, Amicus, & Iohannes frater eius, & alij plures.

---

19. *Reliquiæ Sancti Ambrosiniani.*

Ex eodem Tabulario.

ANNO ab Incarnatione Domini M. C. LXXI. Epacta I. solaris Cycli III. consecratum est altare in cryptis Sancti Stephani, à domno Guicharado Lugdunensi Archiepiscopo, in honore Dei & sanctæ eius Genitricis Mariæ, & Sancti Iohannis Baptistæ, & Sancti Blasij, & Sancti Egidij, & Omnium Sanctorum. Positæ sunt ibi reliquiæ de ligno Domini, de sepulcro Domini, de sepulcro Beatæ Mariæ & Sãcti Petri Apostoli, de vestimento Sancti Iohannis Baptistæ. De osse Sãcti Laurentij, Sancti Leodegarij, Sancti Medardi, *Sancti* AMBROSINIANI, Sancti Honorati. Eodem die, id est, Idibus Septembris consecratum est cimiterium ab eo Archiepiscopo ante ecclesiam Sancti Stephani.

NOTATIO.

HIC annus 1171. ductus est à Paschate, vel à XXV. Martij, & æram Dionysianam à Christi Natali inchoatam nouem ferè mensibus anteuertit. Nam anno 1170. Dionysiano fuit Epacta 1. Cyclus solis 3.

20. Rainerius Miles, frater Godefridi Lingonensis Episcopi, 1141.

Ex autographis tabulis S. Eugendi Iurensis,

IN nomine sanctæ Trinitatis, Patris & Filij & Spiritus-sancti, GODEFRIDVS sanctæ Lingonensis Ecclesiæ Episcopus *Adoni* venerabili Abbati monasterij Sancti Eugendi, eiusque successoribus in perpetuum. Quotiens ecclesiasticarum causarum diffinitiones, & pacis Ecclesiarum firmitates in posterum fideliter conseruari desiderantur, operæ pretium est, vt rei veritas litterarum apicibus firmissimé annotetur. Quapropter ego *Godefridus* sanctæ Lingonensis Ecclesiæ Episcopus, Notum fieri volui sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus præsentibus, atque futuris, qualiter calumnia Melundensium monachorum, quam aduersùs monachos sancti Eugendi Iurensis monasterij habuerant de Ecclesiis Barrensibus superioribus, & inferioribus, annuente Deo sit terminata. Delegatis enim nobis litteris, & venerabili fratri nostro *Hugoni* Altissiodorensi Dei gratiâ Episcopo à Domino sanctæ & vniuersalis Ecclesiæ summo Pontifice *Innocentio*, ex eiusdem decreto, vtrique parti communicato consilio diem exequendæ iustitiæ constituimus. Ad quam cùm vtræque partes, Iurensium videlicet & Melundensium monachorum, cum Abbatibus suis conuenissent, & allegationes suas diligentissimè exposuissent; Iurensibus quoque Apostolicis priuilegijs & Pontificalibus donationibus ac diffinitionibus ius suum tuentibus: Melundensibus verò in suis probationibus deficientibus, consilium habuimus vt ad

tantam controuersiam diffiniendam cum vtrisque partibus, præsentiam domni BERNARDI Abbatis Clareuallensis adiremus. Habito igitur tanti viri, & aliorum virorum religiosorum qui cum eo fuerant, consilio, Nos qui ex commisso nobis officio fraternam pacem prouidere, & cuique Ecclesiæ suum ius conseruare, necnon temerarias calumnias iustitiæ falce debemus resecare; Attendentes quidem Iurensium iustitiæ effectum, Melundensium verò defectum, calumniam illam tamdiù ventilatam suffocauimus, &Ecclesias illas cũ appendicijs earum, vnde controuersia agitabatur, Iurensi Ecclesiæ sine aliquâ refragatione in perpetuum concessimus possidendas: Laudante tamen *Adalardo* Melundensium Abbate in Capitulo suo, vbi erant *Raimundus* Prior, *Iordanis* Subprior, *Garinus* Cellerarius, *Arembertus* Sacrista, *Anscherius* Cantor, *Gautherius* Medicus, & alij quamplures Melundenses monachi. Hæc itaque ne succiduis temporibus aliquâ obliuione deleantur, litteris commendari præcepimus, & sigilli nostri impressione signauimus. Quicumque igitur contrà hanc nostri præsentis decreti paginam venire temptauerit, & Dei iram incurrat, & nostri vinculo anathematis subiaceat, donec de præsumptione factâ digné satisfaciat. Et quia in omnis causæ diffinitione testes admittendi sunt, huius rei testes sunt Domnus BERNARDVS Clareuallensis Abbas, cuius prouidentiâ acta sunt hæc. GVIDO frater eius, Magister *Anselmus*, *Gautherius* Trecensis, *Girardus* de monte salgio, *Ugo* de Riueriâ Canonici Lingonenses, *Vuillermus* de Marziaco & *Iohannes* Canonici Lugdunenses. *Rodulphus* Decanus de Barro, & *Iohannes* Capellanus sancti Macuti.

Petrus Capellanus de barreuilla, *Petrus* Clericus filius vuidonis Gonterij, *Robertus* filius Odonis Rufi, RAINERIUS *Miles, Frater Lingonensis Episcopi, Rainaldus* Nepos Hugonis vice Comitis, & *Leobaudus* de Atienne ponte. Acta sunt hæc anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo quadragesimo primo.

---

21. Guido *de Sobernone*, vxor eius Emengardis, nepos eius Oddo *de Mirabel*. 1149.

Ex Autographo Pratilongi.

IN nomine Domini, Ego ODDO Dux Burgundiæ, tam futuris quàm præsentibus notum fieri volo, quòd GVIDO *de Sobernone*, ecclesiam monialium Sanctæ Mariç, quæ in fundo *Moloonia* cōstituta est, de vniuerso territorio quod in ipsâ Moloonià sui iuris fuerat, per manū meam, vsque ad diuisionem territorij *de Sauiniaco*, & vsque ad diuisionem territorij *de Balmetâ*, diuisionemque terræ *Medtolani*: & versùs *Choium* vsque ad semitam, quæ vltra siluam *de Agei* venienres *Mediolanum* ducit: & versùs *Magnummontem*, vsque ad cryptam collis, quæ retrò secùs *Sarratam* est: cum laude EMENGARDIS vxoris suæ, & ODDONIS *de Mirabel* nepotis sui, sollemniter inuestiuit. Fide etiam in manu meâ promisit, quòd vsque ad imminentes Rogationes, vniuersos habitatores eiusdem territorij aliàs in terrâ suâ pacificè locaret: & ab ipsis, & ab vniuersis (siue sint monachi, siue sint laici) qui hactenus terram ipsam incoluerant, post terminum denunciatum, vacuam & liberrimam Ecclesiæ manciparet. Vin eas

autem, quas ibi rustici habent, aut moniales emerent, aut proinde censum conuenientem haberent. Portionem etiam molendini, quam ibi Huguerus habebat, aut moniales similiter emerent, aut inde censum congruum ab homine acciperent. Molendinum prætereà quod apud *Choium* ipse *Guido* calumniabatur, cum cæteris molendinis in vuadio concessit. Cùm autem & hoc & alia molendina redemerit, donationem vnius ipsorum molendinorum supradictæ Ecclesiæ perpetuò habendam annuit. Harum ergo donationum si quis defraudator vel imminutor exstiterit, me aduersùs calumniatorem, Ecclesiæ protectorem futurum precatus est: & vt rata & inconcussa supradicta omnia permaneant, sigillo meo chartam præsentem muniri summopere est hortatus. Testes horum sunt, Ego ipse *Oddo* Dux Burgundiæ, Guido *Garrels*, Herluinus *de Torcenai*, Garnerius *de Agei*. Petrus Dapifer *de Castellione*, Morellus *de Clermont*, Vvarnerius filius Maioris *de Fluriaco*. Acta sunt hæc anno ab Incarnatione Domini M.C.XLVIIII. Indictione XII. Epactâ VIIII. Concurrente V. regnante Ludouico Rege, & Godefrido Lingonis Episcopo viuente.

---

22. Bartholomæus *de Subernon*, dictus *de Fontanis*: Calo & Theselinus filij eius, 1154. *S. Antellus* ipse est *S. Antidius* Episcopus Bisontinus & Martyr.

Ex autographo.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Ego HENRICVS Dei gratiâ Eduensis Episcopus. Quoniam quod loquimur transit, quod scribimus manet, vtile ducimus

litteris manentibus annotari quod memoriæ posterorum expedit commendari. Notum sit igitur tam posteris quàm instantibus, quòd BARTHOLOMÆVS *de Fontanis*, CALO quoque & THESELINVS *filij eius*, Guigo Garellus & Odo filius eius, Domina Abba & Bartholomæus filius eius, die quâ *Theobaldus* Garellus in cimiterio *Molgniæ* sepultus est, Deo & Ecclesiæ Beatæ Mariæ *Molonienſis*, pro remedio animarum suarum, terragium de Curcellis perpetuò liberè possidendum contulerunt. Eâ nimirum interpositâ conditione, quatinus prædicta Ecclesia annuatim eis tres sextarios persolueret; vnicuique trium prædictarum personarum vnum sextarium; medietatem frumenti, alteram tremosij. Sciendum quòd eiusdem generi (prædicti *Theobaldi*) qui duxerant in vxores filias ipsius, tam ipsi quàm filiæ ipsum donum fieri voluerunt & laudauerunt: quorum vnus, Buirus scilicet *de Vietel*, sedem molendini sibi retinuit apud *Corcellas*; eo nimirum tenore, quatinus in constructurâ molendini ipse Buirus medietatem sumptus poneret, & quæstus & multuræ medietatem acciperet: Ecclesia verò residuum expensæ solueret, quæ lucri medietatem esset receptura. Præfata terra iacet sicut semita diuidit, deducens *ab Sancto Antello* versus *Vnchè*. Prætereà prædicti homines qui iamdictum donum fecerunt, benigno fauore eidem concesserunt Ecclesiæ quamdam partem terræ contiguæ finagio *Sancti Antelli*. Hoc autem latere nolumus, quòd terragium atque decimationes memorati territorij eiusdem Ecclesiæ in iure proprio redigantur. Huius autem donationis & pacti testes fuerunt, Robertus Decanus *de Surbernon*, Nicholaus Sacerdos *de Molen*, Arnulfus Miles *de Scanne*,

Guido *de Curte*, Letholdus *de Vergi*, Petrus *de Sancto Antello*, Alemannus *de Surbornon.* Scire etiam volumus quòd ROBERTVS *Safredus*, Abba quoque frater eius, assensu liberorum eorum, Stephani, necnon Iohannis, & Galteri *Sine terrâ*, iuramento confirmarunt, supradictum donum se tenturos. Huius denique concessionis & iuramenti testes fuerunt, Petrus Sacerdos, Vvillelmus Medicus, *Bartholomæus de Subernon, Chalo* quoque & *Theselinus filij eius*, Guigo Garellus, necnon Odo filius eius, Humbertus Garellus, Guillelmus *de Hartheu*, Odo Berardus, Morandus Thuri, Rainaldus Guido *de Subornon*, Barnuinus *de Dreá*, Morellus *de Claromonte*, Albertus *de Chace*. Vt autem hoc donum inconuulsum perpetuò perseueret, præsentem chartam fieri, factam charactere propriæ imaginis communiri, & testium inscriptione corrobari decreuimus. Actum anno Verbi incarnati millesimo centesimo quinquagesimo quarto. Indictione II. Epactâ IIII. Concurrente quarto.

---

23. Gauterius dominus Sombernionis, Garnerius frater eius, 1188.

Ex tabulario Buxeriæ, parte 1, chartâ 6.

EGO GAVTERIVS *Sombernionis dominus*, omnibus notum facio quòd Haymo filius Humberti *de Moelem* me præsente dedit in eleemosynam fratribus *de Buxeriâ*, pro remedio animæ suæ & parentum suorum, sex nummos censuales quos calumniabat pro territorio *trium vallium.* Super hoc quidem promisit, se garantiam portare contra vniuersos calumniam mouentes. Et inde habuit

habuit vigintiduos solidos fortis monetæ Diuionensis de beneficio Ecclesiæ Buxeriensis. Si autem ipse Haymo à garantiâ portandâ quoquo modo defecerit, *ego & GARNERIVS frater meus*, responsales sumus, quia de pecuniâ quam acceperat, viginti solidos præfatis fratribus reddet: nec eos ampliùs exiget ab eis, donec vniuersas calumnias perfectè extinxerit. Hoc laudauerunt *Hodierna* mater, *Guido* frater, *Petronilla* soror præfati *Haymonis*, apud Sombernionem in aulâ meâ ante cameram. Huius rei testes sunt Martinus Cellerarius, Guido, Girardus monachi Buxeriæ, *Garnerius dominus Montilionis*, Dominus Variminus & Iohannes filius eius *de Dreis*, Humbertus *de Eschannay*, Marischotus Præpositus Sombernionis, & plures alij. Et vt hoc ratum permaneat, rogatu vtriusque partis, sigilli nostri impressione muniuimus. Actum est hoc, anno ab incarnatione Domini M. C. octogesimo octauo, *Anserico* tenente abbatiam Buxeriæ, & *Hugone* gubernante Ducatum Burgundiæ.

---

24. *Girardus li Broz, Dominus de Asneriis, filius Domini Bartholomæi de Fontanis.* 1206.

Ex tabulario Buxeriæ, parte 12. chartâ 1.

EGO ODO Dux Burgundiæ omnibus notum facio, præsentibus pariter & futuris, quòd GIRARDVS *li Broz*, Dominus de Asneriis, recognouit in præsentiâ meâ, quòd *Dominus* BARTHOLOMÆVS *de Fontanis* pater suus, dederat & concesserat Ecclesiæ & fratribus de Buxeriâ in perpetuam eleemosynam pasturas per totum finagium de la Chalor, & de veteri molendino, & de

genili, &c. ipſe & *Margareta* vxor ſua, domina de Aſneriis, &c. Et quia hanc eleemoſynam patris ſui malè detinuerat, petiuit abſolutionem à prædictis fratribus, & accepit. Huius recognitionis & laudis teſtes ſunt *Bernardus* Abbas Fonteneti, Hugo Cellerarius, Iohannes de Montebarro monachi Fonteneteníes, *Bernardus* Dominus de Spiſſâ, *Acuns* Miles, *Tecelinus* de Nogento. Quod totum vt ratum ſit, ſigilli mei munimine roborare præcepi, anno Verbi Incarnati M. CC. VI.

---

25. *Galterius Dominus Sombernionis, cuius vxor Iacoba, filij Arueius & Galterius, Pater Guido, auunculus Arueius, auus Garnerius,* 1208.

Ex tabulario Buxeriæ, parte 12. chartâ 2.

EGO GALTERIVS *Dominus Sombernionis* notum facio præſentibus & futuris, quòd dederim fratribus Buxeriæ in eleemoſynam, medietatem *Prati de la Chalor*, laudantibus vxore meâ IACOBA, & filiis meis ARVEIO & GALTERIO : quamdiu tenuero gageriam Domini *Guidonis de Vennerè*. Laudaui etiam eis, & confirmaui omnia quæcumque ipſi poſſident vſque in præſens ex largitione eleemoſynarum Domini GARNERII aui mei, & Domini ARVEII auunculi mei, & Domini GVIDONIS patris mei, & omnium anteceſſorum meorum; aut ſi qua de caſamento eorum vel meo, eleemoſynâ vel emptione acquiſierunt. Vt autem hoc ratum permaneat, præſentem chartam ſigilli mei impreſſione muniui. Actum eſt hoc, anno Incarnati Verbi M. CC. VIII.

26. Garnerius de Fontanis, nepos Girardi Militis de Asnerijs. 1210.

Ex Autographo Pratilongi.

EGO ODO Dux Burgundiæ, Notum facio tam præsentibus quàm futuris, quòd GIRARDVS Miles *de Asnerijs*, cognomento *li Broz*, laude & assensu vxoris suæ *Margaritæ*, dedit Ecclesiæ & Sanctimonialibus de Praalon, pro remedio animæ suæ, & antecessorum suorum in perpetuam eleemosynam omnia quæ habebat apud Eschannai: & quicquid habebat in duobus molendinis de veteri molendino: & quicquid acquirere poterunt in his quæ erant de suo casamento. Hanc autem eleemosynam laudauerunt nepotes ipsius Girardi, *Guido de Venerreio*, GARNERIVS *de Fontanis*, & multi alij. Testes verò sunt, *Vuillelmus* Abbas Fonteneti, Robertus Prior, & Odo monachus de Fonteneto, qui præsentes fuerunt. Et vt hoc ratum sit, præsentem paginam sigilli mei auctoritate roboraui. Actum est hoc, anno ab Incarnatione Domini millesimo ducentesimo decimo.

---

27. Galtherus Dominus de Sonbernon; vxor eius Iacqua, fratres Garnerius & Guido, filij Arueius & Galtherus, 1210.

Extraict de l'Original estant au Temple de Beaune.

EGO GALTHERVS Dominus *de Sonbernon*, Notum facio omnibus quòd consensu & voluntate vxoris

meæ *Iacquæ*, dedi, & in perpetuum liberè conceſſi, Deo, & fratribus Hoſpitalis Hieruſalem, Domum Dei *de Sonbernon*, cum omnibus pertinentijs quas tunc poſſidebam; & totum vſuarium in terris, paſcuis, aquis, & nemoribus meis; ſicuti & hominibus meis prædictæ domus liberè conceſſi: & vſuarium in nemoribus meis ad opus Domus Hoſpitalis Diuionenſis. Prætereà conceſſi dictæ domui, & fratribus, quidquid in terrâ meâ, & de feodo meo emptione ſeu eleemoſynâ acquirere poterint, præter villam & caſtrum. Tali videlicet conditione, quòd Dux Burgondiæ in prædictâ domo quam dedi, per hoſpitalarios nullum dominium acquirere poterit. Hoc donum laudauit vxor mea *Iacqua*; & fratres mei, Dominus GARNERIVS *de Montoillot*, & GVIDO Dominus *de Toreis*; & filij mei, *Arueius*, & *Galtherus*. Et vt hoc ratum magìs permaneat, has litteras ſigilli mei munimine roboraui. Actum anno Domini milleſimo ducenteſimo decimo.

---

28. *Herueius & Gauterius de Sombernione, filij Galteri & Iacobæ.* 1217.

Ex tabulario Buxeriæ, parte 13. chartâ 1.

NOS VVILLERMVS Dei gratiâ Lingonenſis Epiſcopus; Notum fidei volumus omnibus chartam iſtam legentibus vel audientibus, quòd HERVEIVS filius Domini GALTERI de Sombernione, laudante & concedente fratre ſuo GAVTERIO, & Dominâ IACOBA matre ſuâ, eodem die quo pater ſuus in cimiterio Buxeriæ fuit tumulatus; pro animâ patris ſui, & omnium an-

teceſſorum ſuorum, dedit Deo, & domui Buxeriæ, & fratribus ibidem Deo ſeruientibus, in puram & perpetuam eleemoſynam, quicquid habebat abſque vllo retinemento, in totâ decimâ *de Maelein.* Nos autem vt eleemoſyna ipſa rata perſeueret in perpetuum, ad petitionem dicti *Heruei*, ipſam eleemoſynam approbamus, & eam ſigilli noſtri munimine confirmamus. Actum eſt hoc, anno Verbi Incarnati M. CC. XVIII.

---

29. *Herueius Dominus Sombernionis, patruus eius Garnerius; vxor Garnerij Aaliz, filia Agna monialis, filij Garnerius, Iohannes, & Gautherius; Elizabeth vxor Garnerij iunioris.* 1220.

Ex tabulario Buxeriæ, parte 10. chartâ 12.

EGO HERVEIVS *Dominus Sombernionis*, Notum facio omnibus præſentem chartam inſpecturis, quòd *Dominus* GARNERIVS *de Sombernon patruus meus*, in infirmitate quâ & defunctus eſt, me audiente & laudante, pro animâ ſuâ dedit Deo & Eccleſiæ Sanctæ Mariæ *de Buxeriâ*, in puram & perpetuam eleemoſynam, quicquid habebat in decimâ *de Cormarrin*, in omnibus prouentibus, & abſque vllo retinemento. Exceptis duobus ſextariis frumenti, quos anteà dederat filiæ ſuæ AGNÆ *moniali de Praalon*. Hoc laudauit Domina AALIZ vxor ſua, & filij ſui GARNERIVS, IOHANNES, GAVTHERIVS, & ELIZABETH vxor *Garnerij*. Et vt hoc ratum habeatur in perpetuum, præſentem chartam ſigilli mei impreſſione muniui. Actum eſt hoc, anno ab Incarnatione Domini M. CC. XX.

30. *Herueius Dominus Sombernionis*, 1225.

Ex tabulario Buxeriæ, parte 13. chartâ 6.

EGO HERVEIVS *Dominus Sombernionis*, Notum facio omnibus præsentem chartam inspecturis, quòd pro animâ mea, & pro animâ patris mei, & omnium antecessorum meorum, in puram & perpetuam eleemosynam dedi Deo & fratribus *Buxeriæ*, duos modios vini puri ad vsum Missarum, in vineis meis *de Maeleim*, quæ sunt in territorio quod dicitur *Rooles*, annuatim capiendos, singulis annis tempore vindemiæ reddendos. Et vt hoc ratum habeatur, præsentem chartam sigilli mei munimine duxi roborandam. Actum est hoc, anno Verbi Incarnati M. CC. XXV.

31. *Garnerius de Fontanis.* 1230.

Ex autagropho Pratilongi.

EGO GARNERIVS *de Fontanis*, partim dominus Blaiseij, præsentium inspectu notum facio vniuersis, quòd ego pro remedio animæ meæ, & antecessorum meorum, dedi & concessi in puram & perpetuam eleemosynam, Deo & Beatæ Mariæ de Praalon, & sanctimonialibus ibi Deo seruientibus, terram in quâ sita est capella, & pressorium, & grangia sua de Changeio, pacificè possidendam. Dedi etiam eisdem sanctimonialibus vineam sitam iuxta dictam grangiam, & campum contiguum dictæ vineæ. Pro iamdictâ verò vineâ, annuatim duo solidi debentur censuales. Pro campo similiter duo

denarij menſe Martio perſoluendi. Præterea dedi dictis ſanctimonialibus, per meam terram plenarium vſuagium ad paſcendum greges & armenta domus de Changeio. Si verò alicui damnum intulerint, damnum reſtitutum fuerit tantummodò ſine lege. Dedi inſuper iamdictis ſanctimonialibus, in tertijs de Blaſeio, ſcilicet apud caſtrum, vnum ſextarium bladi ad menſuram Sunbernionis, medietatem frumenti & medietatem auenæ, ad lampadem dormitorij iam ſupra dictarum ſanctimonialium perpetuè ſeruiendam. Et vt hoc ratum & firmum habeatur, ſigillum Hugonis Decani Sancti Sequani præſentibus apponi feci. Dictum verò bladum tempore meſſis annuatim eſt perſoluendum. Actum eſt hoc, anno gratiæ milleſimo ducenteſimo XXX.

---

32. *Garnerius de Fontanis*, 1230. *Otho & Kalo de Sauz, filij Vvillelmi de Sauz*, 1231. *Septembri. Elizabeth de Fontanis. Emeniardis Pratilongi Abbatiſſa.*

Ex tabulario Clareuallenſi.

ANNO 1230. menſe Februario GARNERIVS Miles *de Fontanis*, habens tertiam partem in dominio & in iuſtitiâ villæ & finagiorum de Fontanis, dat Clareuallenſibus perpetuum vſuagium ad omne genus pecorum in paſturis ſuis villæ & finagij de Fontanis. Item partem tertiam Changeij & finagiorum. Laudantibus *Gertrude* vxore Garnerij, & nepotibus *Garnerio* Blaſeij, & eius fratre *Pontio*.

Anno 1231. menſe Septembri, OTHO & KALO fratres, domicelli *de Sauz*, filij Domini VVILLELMI

de Sauz, confirmant Clareuallensibus prædictas donationes ipsis factas à Domino Garnerio de Fontanis.

Anno 1223. mense Decembri, ELIZABETH *de Fontanis*, assensu liberorum *Guiardi* & *Adelinæ*, dat fratribus Clareuallensibus vineam in valle Corrant.

Anno 1235. mense Iulio, EMENIARDIS Abbatissa, & totus Conuentus *de Praalum*, de communi consensu, pro necessitate & vtilitate domus suæ, vendunt fratribus Clareuallensibus pro XL. libris Diuionensium, vineam suam sitam subtus Fontanas, versus castrum *de Talant*.

---

33. *Kalo, & Otheninus, filij Vvillelmi de Sauz*, 1232.

Ex autographo Pratilongi.

NOS Magister Robertus Capellæ Ducis, & O. Christianitatis Decani Diuionenses, Notum facimus vniuersis præsentes litteràs inspecturis, quòd Dominus KALO Miles, & OTHENINVS frater eius, filij Domini VVILLELMI *de Sauz*, in nostrâ præsentiâ constituti, quitauerunt in perpetuum Abbatissæ & sanctimonialibus Ecclesiæ Beatæ Mariæ de Praaluns, quicquid dictæ sanctimoniales habuerunt & tenuerunt apud Changeium in pasturagijs, & omnibus aliis rebus. Quitauerunt etiam eisdem sanctimonialibus in perpetuum, quicquid ipsi apud dictum locum de Changeio quoquo modo poterant reclamare. In huius autem rei testimonium, ad preces dictorum fratrum Kalonis & Otherini, præsentibus litteris sigilla nostra apposuimus. Actum anno Domini M. CC. XXXII. mense Nouembris.

34. *Bona*

34. *Bonæ memoriæ Garnerius de Fontanis.* 1234.

Ex tabulis Pratilongi.

NOS frater DROGO dictus Abbas, & Conuentus Clareuallis, Notum facimus vniuersis præsentes litteras inspecturis, quòd cùm bonæ memoriæ Dominus GARNERIVS *de Fontanis*, Miles, dedisset nobis in perpetuam eleemosynam, tertiam partem terrarum, arborum, ædificiorum, iustitiæ, & omnium quæ habentur apud locum qui dicitur Changeium; nos eamdem eleemosynam admodiauimus in perpetuum Abbatissæ & Conuentui *de Praalum*, pro vno modio bonæ & legalis auenæ, reddendo nobis à dictis monialibus, vel nuncio nostro, ad mensuram Diuionensem, annuatim, apud dictum Changeium in crastino Natiuitatis sanctæ Dei Genitricis Mariæ. Et, si fortè contingeret quòd dictum modium auenæ, dictæ moniales non soluerent loco & tempore supradictis, voluerunt & concesserunt, quòd nos quotienscumque hoc contigerit, tam ea quæ ipsis admodiauimus, quàm ea quæ ex aliâ parte apud dictum Changeium, & apud Fontanas, in terris, vineis, ædificijs, rebus mobilibus & immobilibus habent, & de cætero habebunt, possimus saisire, & in manu nostrâ tenere, donec nobis præfatus modius auenæ, cum omnibus grauaminibus & damnis quæ pro dilatione solutionis eiusdem modij incurrerimus, nobis integrè fuerit persolutus. Et ipsæ moniales, de dictis damnis & grauaminibus simplici verbo Magistri domus nostræ de Diuione, qui pro tempore fuerit, credere tenebun-

tur. Sciendum autem quòd neque de iis aliquid quæ ex parte nostrâ, vel ex aliâ parte tenent apud dictum Changeium & Fontanas alienare poterunt, nec extra manum suam ponere, præterquàm in manu nostrâ, dummodò nos de ijs quæ alienare voluerint in eisdem locis, tantùm eis dare voluerimus, quantùm alia persona vel Ecclesia dare vellet. Quæ vt rata & firma semper maneant, præsentes litteras sigilli nostri munimine fecimus roborari. Actum anno gratiæ millesimo ducentesimo tricesimo quarto, mense Augusto.

---

35. *Heruerus Dominus Sombernionis, Blancha eius vxor, filius eorum Ioannes*, 1239.

Ex tabulario Buxeriæ, parte 13. chartâ 2.

EGO HVGO Dux Burgundiæ, Notum facio vniuersis præsentem chartam inspecturis, quòd bonæ memoriæ HERVERVS *Dominus Sombernionis*, qui sepultus est in cimiterio *Buxeriæ*, dedit Deo, & Beatæ Mariæ, & fratribus *Buxeriæ*, in puram & perpetuam eleemosynam, pro remedio animæ suæ & animarum antecessorum suorum; laude, voluntate, & assensu Dominæ BLANCHÆ vxoris suæ, quinque familias hominum apud Maelein, cum omnibus bonis eorum, nihil sibi & heredibus suis in aliquo retinendo. Tandem dicta Domina *Blancha*, vxor quondam dicti *Herueri*, illas quinque familias hominum commutauit cum Abbate & Conuentu *Buxeriæ*, in dimidium modium bladi, medietatem frumenti & medietatem auenæ, ad

mensuram Sombernionis, annis singulis in perpetuum recipiendum in grangiâ Domini Sombernionis apud *Maelein*, sine contradictione alicuius personæ. Et exinde possessionem & dominium fratribus *Buxeriæ* tradidit tali modo, vt dictum dimidium modium habeant, teneant, & possideant, & ex eo faciant liberè, quietè, & licitè, iure proprietario in perpetuum, sine reclamatione heredum dicti *Herueri*, vel supradictæ *Blanchæ*, seu aliquarum aliarum personarum. Ità quòd quicumque pro tempore tenebit prædictam grangiam siue agriculturam Domini Sombernionis apud *Maalein*, soluet dictum dimidium modium vini fratribus *Buxeriæ*, non expectato vlteriùs aliquo mandato Domini Sombernionis. Hæc omnia integrè obseruare, & nunquam contrà venire, & contra omnes defendere iurauit in manu Abbatis Buxeriæ dicta *Blancha* Domina Sombernionis. Promisit etiam & tenetur prædicta *Blanchà*, quòd cùm IOHANNES filius eius, quem habet à supradicto *Herueio*, ad ætatem congruam venerit, faciet eum prædictam eleemosynam concedere, laudare, & confirmare. Vt autem hæc eleemosyna rata & firma perseueret, ego *Hugo* Dux Burgundiæ præsentem chartam sigilli mei munimine roboraui. Actum anno Domini M. CC. XXXVIIII mense Maij.

---

36. *Blanc'a D.mina de Sombernione*, 1242.

Ex tabulario Buxeriæ, parte 13. chartâ 3.

EGO BLANCHA *Domina de Sombernione*, Notum facio vniuersis præsentes litteras inspecturis, quòd

in præsentiâ meâ constituti Dominus Vvillermus *Fromunt*, & Petrus frater suus recognouerunt se dedisse & concessisse Deo & Ecclesiæ Beatæ Mariæ de *Buxeriâ*, & fratribus ibidem Deo seruientibus, in meram & perpetuam eleemosynam, pro remedio animarum suarum, medietatem cuiusdam prati sui, siti in territorio *de Varoilles*: & totam decimam quam in territorio *de Poissins* habebant, & habere debebant, &c. In cuius rei memoriam & testimonium, ad petitionem vtriusque partis, præsentes litteras sigilli mei munimine feci roborari. Actum anno Domini M. CC. XLII. mense Maio.

---

37. *Guillermus de Monteacuto, Dominus de Maalein, & Iacqueta vxor eius*, 1255.

Ex tabulario Buxeriæ, parte 13. chartâ 4.

NOS GVILLERMVS *de Monteacuto, Dominus de Maalein*, & ego IACQVETA vxor dicti Guillermi, Notum facimus vniuersis præsentem chartam inspecturis, quòd cùm viri religiosi Abbas & Conuentus *Buxeriæ* haberent, & percipere deberent annuatim sex sextarios bladi, ad mensuram Sombernionis, in grangiâ nostrâ *de Maalein*, ex eleemosynâ bonæ memoriæ *Heruerij* quondam Domini *Sombernionis*; Nos videntes, prædictos Abbatem & Conuentum, & eorum mandatum, ratione dictorum sex sextariorum labores non modicos sustinere: nolentes de cætero ipsos super prædictâ eleemosynâ molestari, vel indebitè laborare; dedimus, concessimus, & quittauimus eisdem in excambium & permutationem dicti bladi, in puram & perpetuam elee-

mosynam, furnum nostrum *de Saueranges*, cum omnibus iuribus & pertinentijs dicti furni, &c. Dedimus insuper, & concessimus supradictis fratribus *de Buxeriâ*, in meram & perpetuam eleemosynam, quicquid iuris habemus, vel in posterum habere debebimus, de omnibus decimis & tertijs omnium territoriorum & finagiorum villæ *de Saueranges*, &c. Confirmamus insuper, & laudamus fratribus de Buxeriâ omnes eleemosynas atque libertates, quas ipsis fratribus contulerunt *Domini de Sombernione*, in terris, nemoribus, pratis, aquis, pasturis & pascuis, ab initio fundationis dictæ domus *de Buxeriâ*, vsque ad diem hodiernum. Et quia sigillum non habemus, sigilla venerabilium virorum, Hugonis Abbatis sancti Sequani, & Petri Archipresbyteri Flauigneij præsentibus litteris fecimus apponi. Actum anno Domini M. CC. LV. mense Augusto.

---

38. *Guillermus de Monteacuto, vxor eius Iacqueta, Alexander eorum filius*, 1259.

Ex tabulario Buxeriæ, parte 13. chartâ 5.

NOS frater HVGO permissione diuinâ humilis Abbas sancti Sequani, & Iohannes *de Sauz* Decanus eiusdem loci Lingonensis Diocesis, Notum facimus omnibus præsentes litteras inspecturis, quòd constituti propter hoc specialiter & personaliter in nostrâ præsentiâ GVILLERMVS *de Monteacuto Dominus de Maalein*, Domicellus, & ALEXANDER filius eius, prouidâ deliberatione quieti & saluti animæ IACQVETÆ quondam Dominæ *de Maalein*, relictæ dicti *Guillermi*, matrisque præ-

dicti *Alexandri* cupientes toto cordis desiderio prouidere: pro remedio & salute animæ prædictæ, & animarum antecessorum ipsius *Iacquetæ*, & suorum, dederunt & concesserunt in puram & perpetuam eleemosynam, Deo & Ecclesiæ Beatæ Mariæ *de Buxeriâ*, Cisterciensis Ordinis, & viris religiosis Abbati & Conuentui ibi Deo seruientibus (in quorum Ecclesiâ prædictâ traditur perpetuæ sepulturæ) dimidium modij bladi, frumenti & auenæ per medium, ad mensuram Sombernionis, de annuo & perpetuo redditu. Quem dimidium modium bladi prædicti, prænominati *Guillermus* & *Alexander* assederunt dictis Abbati & Conuentui, aut ipsorum mandato reddendum & deliberandum singulis annis in perpetuum de cætero, infra festum Omnium Sanctorum, super duo molendina eorum, sita super stannum Maalain: & super redditus & exitus molendinorum ipsorum, quorum vnum vocatur molendinum de la Rochete, & aliud, molendinum dou Mileu, &c. Propter hoc autem dicti Abbas & Conuentus tenentur singulis annis in perpetuum de cætero, die Martis proximâ post festum Beati Bartholomæi Apostoli, in eorum Ecclesiâ anniuersarium dictæ *Iacquetæ* facere, &c. In quorum omnium robur & testimonium, ad preces dictorum *Guillermi* & *Alexandri*, præsentibus litteris sigilla nostra apposuimus. Actum anno Domini M. CC. LVIIII. mense Octobris.

---

39. *Ex Necrologio Buxeriæ.*

DIE Martis post festum Bartholomæi Apostoli, Anniuersarium Iaquetæ Dominæ de Malano, quæ

dedit nobis dimidium modium frumenti & auenæ per medium. Et debemus habere duplicem pictantiam & generalem, vt in chartâ eiuſdem continetur.

---

40. *Alexander de Monteacuto, Dominus de Maelein.* 1265.

Ex tabulario Buxeriæ, parte 13. chartâ 8.

IE ALEXANDRES *de Montagu, Sires de Maelein, fais à ſauoir à tous ces qui ces preſentes lettres verront & ourront, que ie por lou remede de m'arme & de mes anceſſors, ay doné, quitté, & outroié à Deu, & à Noſtre Dame, & à l'Abbé & Couant de la Boixere, queque droiture que ie aye, ne atans auoir decy en auant, por raiſon de fief, ne por nule autre choſe quel qu'ale ſoit; ſauue la Iuſtice, la Seignerie, & la Garde, enſi com nos li auiens, que i retenons an la terre que Meſsires Aubers de Sauigné Cheualiers ai donée à Deu, & à Noſtre Dame Sainčte Marie, & à l'Abbé & Couant de la Boixere, por lou remede de s'arme, en aumogne perpetual. C'eſt à ſçauoir dues pieces de terre, leſques contiennent enuiron cinq iournaux de terre, &c. Et por ce que ie n'ay ſeaux, à ma requeſte ay faict à mettre en ces preſentes lettres, por ce qu'elles aient force & vigour, lou ſeaul à l'onorable Baron Monſignor Iehan de Saux, Doyen de Sainčt Seigne, & lou ſeaul à la religiouſe famme Aaliz Abbaſſe de Praalon. Ce fu fait en l'an Noſtre Seignor mil & dous cens & ſoixante & cinq, ou mois de Očtambre.*

41. *Calo de Sauz, Dominus de Fontanis: vxor eius Dannez: Iohannes & Guillelmus eorum filij.* 1267.

Ex autographo B. Mariæ de Bonuau, iuxta Talant.

IN nomine Domini, Amen. Anno Incarnationis eiusdem M. CC. sexagesimo septimo, mense Augusti, Ego CALO *de Sauz, Dominus de Fontanis*, Miles, in bonâ dispositione mentis existens, Notum facio omnibus præsentes litteras inspecturis, quòd ego considerans & attendens quòd nihil est morte certius, nihil incertius horâ mortis; ob hoc ego diem extremæ messionis, operibus misericordiæ præuenire, & animæ meæ, & animæ Dominæ DANNOT vxoris meæ prouidere cupiens; pro remedio animæ meæ, & animæ vxoris meæ prædictæ, ac antecessorum nostrorum; & etiam pro anniuersario meo, & anniuersario dictæ vxoris meæ, singulis annis in Ecclesiâ Vallis Beatæ Mariæ iuxta Talant perpetuò celebrando, dedi, concessi, & obtuli in eleemosynam & hereditatem perpetuam, donatione factâ inter viuos, Deo & Ecclesiæ Vallis Beatæ Mariæ prædictæ, & Priori ac fratribus Ordinis Vallis scholarium ibidem Deo seruientibus, quicquid habeo, & habere possum & debeo in villis, territorijs, & pertinentijs de Dez, & de Altauillâ, in terris, noeriis, mansis, censibus, tertijs, & in omnibus rebus aliis quibuscumque. Et ex his omnibus & singulis ego me penitùs, & dictos.. Priorem & fratres per manum fratris Girardi tunc Prioris Vallis Beatæ Mariæ corporaliter inuestiui; & in verum dominium, & possessionem corporalem veram & perpetuam induxi. Quæ omnia

&

& ſingula ſupradicta à Domino Hugone *de Patoes* Milite, & Renerio fratre ſuo in alodium liberum acquiſiui, titulo legitimæ emptionis. Promittens bonâ fide, contra donationem, & conceſſionem prædictas de cætero per me vel per alium non venire, tacitè vel expreſsè: & ad hæc omnia tenenda & obſeruanda perpetuò, meos heredes præſentes & futuros ſpecialiter obligo. Quæ omnia & ſingula ſupradicta ego DANNEZ vxor dicti Domini Calonis, & nos IOHANNES & GVILLELMVS eorumdem Domini Calonis & Dominæ Dannet filij, laudamus, volumus, & concedimus, & tenere ac obſeruare perpetuò promittimus bonâ fide. Promittentes quilibet noſtrûm in ſolidum, quòd contra præmiſſa vel aliquod præmiſſorum, de cætero per nos vel per alios non veniemus, nec venire per alium faciemus, conſentiemus, aut permittemus, ratione dotis, vel donationis propter nuptias, aut auoëriæ, ſeu conqueſtus, vel proprietatis, ſiue ſucceſſionis, aut modo alio qualicumque. In quorum omnium teſtimonium & munimen, Nos *Calo*, *Dannez*, *Iohannes*, & *Guillelmus* prædicti, litteris præſentibus ſigilla virorum venerabilium, Domini Petri Decani Capellæ Ducis, & Magiſtri Alberici Decani Chriſtianitatis Diuionenſis rogauimus & fecimus apponi. Actum anno & menſe prædictis.

---

42. *Au Prieuré de Bonuau, de l'Ordre du Val des Eſcholiers, à cinq quarts de lieuës de Dijon, par delà Plombieres, & apres la montagne de Talant : en l'aiſle droicte de l'Egliſe, il y a vne tombe releuée ſur quatre pilliers,*

enuiron trois pieds de haut, par dessus le paué, qui porte cét Epitaphe sur les bords tout à l'entour.

ANNO DOMINI M. CC. SEPTVAGESIMO, II. KAL. NOVEMBRIS OBIIT DOMINVS KALO DE SAVZ, MILES, DOMINVS DE FONTANIS. ORATE PRO EO, VT VITE SOLAMEN DET SIBI CHRISTVS, AMEN.

Son Escu porte vne fasce au milieu, & trois oyseaux en chef.

---

43. *Alexander de Monteacuto, Dominus Sombernionis.* 1272.

Ex autographo B. Mariæ de Bonuau, iuxta Talant.

GE ALIXANDRES *de Montagu, Sires de Sombernon, faz sauoir à touz cels qui verront & orront cels presentes lettres, que de bone memoire Amiars, dite Blainche, cai en arriers, Dame de Sombernon, qui morte est, en sa darriene volenté, estanz en bone disposition de pansee pieça por le profist de s'arme, & por son anniuersaire faire chascun an en l'Iglise dou Val Nostre Dame pres de Talant, de l'Ordre dou Val des Escholiers, dona & outroia à Deu, & à ladite Iglise, & au Priour & es freres dou dit Val Nostre Dame, en pure & permaignable aumosne à touz iors mais, comme cele qui faire le pot, tote sa partie des dismes de Vilebarni, qui mouoient de son chief, en toutes issues queles que eles soient. En tel maniere que se icele partie ne valoit chascun an cent sols de Viennois, ele vot & outroia que li defauz fust acompliz des tierces dou dit leu, qui estoient & mueuent de son chief si con ge affermois. Et ge hoirs de ladite Amiart, dite Blainche, regardans & desirans le repox*

de l'arme à celi dite Blanche, por ledit anniuersaire faire, & por quinze liures de Viennois, que li dit Priours, & li frere m'ont donées & paiées en deniers nombrez, & desqueles ge me tieng por paiez, la dite aumosne lo voil, outroi, & confermoi: & promet por mon sairement corporelment doné sor seinz Euangiles, tenir, garder, deffandre, & garantir encontre toutes genz à touz iors mais iusque à droit: & que por moi ne por autrui ge ne vanra encontre, taisiblement ou expressement. Et à ce tenir & garder ge enloi mes hoirs, & les diz dismes, & les tierces: & voil que à ce tenir & garder ge & mi hoir soiens contraint à touz iors mais: aussi comme de chose aiugie ou cognehue en iugement & en audience en la Court mon Seignor le Duc de Bergoinne. Ou tesmoignaige de laquelle chose ge ai sopplié & requis à mettre en cels lettres le seal de ladite Court mon Seignor le Duc, & le seal à henorable home mon Seignor Anxeri Arcediascre de Digenois en l'Iglise de Lengres. Ce est fait en l'an de grace mil. CC. & sexante & doze, ou mois de Marz.

---

44. *Alexander de Monteacuto, heres propinquior ab intestato Maingerdis Dominæ Sombernionis.* 1293.

Ex autographo Prioratus de Bonuau, iuxta Talant.

IN nomine Domini, Amen. Anno Incarnationis eiusdem millesimo ducentesimo nonagesimo tertio, mense Iunij, ego ALEXANDER *de Monteacuto, Dominus Sombernionis*, Miles, Notum facio vniuersis præsentes litteras inspecturis, & audituris, quòd bonæ memoriæ MAINGERDIS dicta *Blanche*, Domina quondam

Sombernionis, in vltimâ ſuâ voluntate, ac in bonâ diſpoſitione exiſtens, dedit & legauit in puram & perpetuam eleemoſynam, Deo, & Eccleſiæ, & fratribus Vallis Beatæ Mariæ propè Talentum, Ordinis Vallis Scholarium, pro remedio animæ ſuæ,& anniuerſario ſuo annis ſingulis in dictâ Eccleſia faciendo, partem ſuam decimarum de Vilebarni, quæ mouebant de ipſius *Maingerdis* capite : in omnibus ſcilicet redditibus, & exitibus quibuſcumque. Ita tamen quòd ſi illa pars dictarum decimarum annuatim non valeret centum ſolidos Viennenſium annui & perpetui redditus, ipſa *Maingerdis* voluit, & conceſſit dictis fratribus, quòd defectus eiſdem adimpleretur in tertijs dicti loci, quæ ſimiliter erant & mouebant de capite dictæ *Maingerdis*. Quæ quidem omnia & ſingula ſupradicta, dicta *Maingerdis* facere potuit de iure & de facto; prout hæc omnia & ſingula ſupradicta confiteor firmiter eſſe vera. Et hæc omnia prædicta, amore Dei, & intuitu pietatis, ac etiam pro quindecim libris Viennenſium, quas dicti fratres mihi dederunt & ſoluerunt in pecuniâ numeratâ, ego laudaui & confirmaui, tanquam *heres dictæ Maingerdis propinquior ab inteſtato*: ac etiam dictam donationem garantire promiſi dictis fratribus & eorum ſucceſſoribus contra omnes. Et cùm pro neceſſitate meâ vendiderim, & in perpetuum quittauerim pro me & meis, Morello dicto *le Borne*, de Flauigneyo, omnia prædicta in donatione contenta, ſeu ea ſuper quibus dicti centum ſolidi erant aſſeſſi & aſſignati; ità videlicet quòd dictus Morellus pro ſe & ſuis, ratione rerum eidem à me venditarum, dictis fratribus & eorum ſucceſſoribus teneatur, annis

ſingulis & in perpetuum reddere & ſoluere tres ſextarios frumenti ad menſuram Flauigneyi, in recompenſationem omnium prædictorum, eiſdem fratribus & eorum Eccleſiæ à dicta Maingerde donatorum, &c. *Dono etiam eiſdem fratribus* ſeptem quartellos auenæ annui redditus, ad menſuram Sombernionis percipiendos, & leuandos annis ſingulis, & in perpetuum infra feſtum Beati Martini hyemalis, à percipientibus & leuantibus tertias meas de Sombernione, &c. Actum in præſentiâ Hugonis de Cabilone Notarij Diuionenſis, Domini Iohannis de Chaigniaco, & Domini Galteri de Comerrien, Militum, teſtium ad hoc vocatorum anno & menſe prædictis.

---

45. *Aruerius Dominus Sumbernenſis. Heruerius Dominus Safrarum.* 1233.

Ex autographo.

EGO ARVERIVS Dominus Sumbernenſis, Notum facio vniuerſis præſentes litteras inſpecturis, quòd poſt hoc quòd ego donaui dilecto, & fideli meo HERVERIO Domino Safrarum, feodum *de Socè*, ipſe redemit de me gageriam quam ego tenebam in illo feodo, de centum libris Diuionenſium: & hanc gageriam teneor dicto *Heruerio* & heredibus ſuis bonâ fide guarantire. Et vt hoc ratum ſit & firmum, in huius rei teſtimonium præſentibus litteris ſigillum meum appoſui. Actum anno Domini M. CC. XXX. tertio, menſe Martij.

46. *Gilla, relicta Heruei Domini Saffrarum. Guido eorum filius.* 1249.

Ex archiuo Regio Parisiensi.

REuerendissimo Domino suo TH. Regi Nauarræ, Comiti Campaniæ & Briæ Palatino, GILLA Domina Saffrarum, salutem & reuerentiam cum honore. Notum vobis facimus quòd Dominus HERVEVS Dominus Saffrarum, maritus noster, in reditu de marinis partibus, de præsenti sæculo transmigrauit. Propter quod reuerentiæ vestræ supplicamus, humiliter rogando quatinus Dominum GVIDONEM Militem, filium nostrum, Dominum Saffrarum, recipiatis in homagium de feodo illo, de quo prædictus maritus noster in homagio vobis tenebatur. Nos verò dicto Domino *Guidoni*, filio nostro, Domino Saffrarum, ius nostrum plenariè acquitauimus, &c. Datum Sabbato post Epiphaniam Domini, anno Domini M. CC. XLIX.

47. *Euilo Comes de Salz, vxor eius Regina, filij eius Guido & Girardus, frater eius Willelmus.*

Ex Panchartâ Albæripæ, confectâ anno Christi 1135. tempore Vvilenci Lingonensis Episcopi.

EVILO Comes *de Salz*, laudante vxore suâ REGINA, & filiis suis GVIDONE & GIRARDO, & VVILLELMO fratre eius, similiter dedit quicquid in suprascriptis finagijs habebat, vel aliquis de illo tenebat: & extrà, in omnibus terris suis omnes supradictas aasantias.

48. *Vvido Dominus de Sauz, vxor eius Elizabeth, liberi eius Bartholomæus & Beatrix.* 1203.

Ex tabulario Albæripæ.

EGo VVIDO Dominus *de Sauz*, Notum facio prçsentibus & futuris, me laudaſſe fratribus Albæripæ, conſenſu vxoris meæ ELIZABETH, & filiorum meorum BARTHOLOMÆI & BEATRICIS, ſi quid iuris habebam in illâ parte vauriæ de Archotoros, quæ eſt inter Praalais & aquam quę de Viuex deſcendit in Albam: vnde inueſtiti erant anno ab Incarnatione Domini M. CC. III. ſecundo die Aprilis; quod eis calumniabatur Simon Miles de Aſpre, pro quadam conuentione quę inter ipſos erat: ſcilicet quòd, ſi prædicti fratres in iamdictâ parte vauriæ aliquid acquirerent, medietas eſſet Simonis; ita tamen quòd priùs redderet eis medietatem pretij quo illud emerant.

49. *Euilo Comes de Salz, Villermus frater eius, filius eius Guido.*

Ex tabulario Albæripæ.

NOTVM ſit omnibus tam præſentibus quàm futuris, quòd *Rainaldus* de Grancè, laudante vxore ſuâ *Agnete*, & EVILO Comes *de Salz*, laudantibus fratre ſuo VILLERMO & filio GVIDONE, dederunt Deo & Sanctæ Mariæ *Vallis Saluatoris*, & fratribus ibi religiosè viuentibus, in finagio *Corilimontis* omnes aaſentias, tam in terris

quàm in nemoribus, ad paſcendum animalia, ad ædificandum domos, ad excolendam terram, & cætera vſualia, abſque omni redditu & cuſtumiâ. Factum eſt hoc per manum *Vvilenci* Epiſcopi. Teſtes, *Iocerannus* olim Epiſcopus, *Godefridus* Prior de Claraualle, *Guido* Monachus de Claraualle, Dauid Canonicus Sanctorum Geminorum, &c. Hoc donum laudauit *Rainaldus* filius *Rainaldi* de Grancè, &c.

---

50. *Fratres Vallis Saluatoris dant ſeipſos Alberipæ.*

Ex tabulario Albæripæ.

EGO GODEFRIDVS Dei gratiâ Lingonenſis Eccleſiæ dictus Epiſcopus, tam futuris quàm præſentibus notum fieri volo, quòd fratres *de Valle Saluatoris* dederunt ſe, ſuamque poſſeſſiunculam Deo & Sanctæ Mariæ *de Alberipâ*, in manu domni Raimbaldi eiuſdem loci Abbatis primi. Locum ſiquidem illum, ſcilicet Vallem Saluatoris, piæ memoriæ *Robertus* Lingonenſis Epiſcopus, cuidam clerico nomine *Guillermo*, natione Normanno, ad Dei ſeruitium ibidem faciendum, ædificandum donauerat: quem ille, & qui cum eo erant fratres, ſub eo, & poſt eum ex tunc & deinceps, temporibus prædeceſſorum meorum Lingonenſium Epiſcoporum Ioceranni atque Vvilenci, alijs decedentibus, alijs ſuccedentibus, vſque ad tempus noſtrum nullâ eos perturbante calumniâ pacificè poſſederunt. Hunc igitur locum ſæpedictum, domui Dei Alberipæ & fratribus inibi Deo ſeruientibus, à ſupramemoratis fratribus datum, ego iuſtis ipſorum petitio-

petitionibus non injuſtè annuens benignè conceſſi, & ſigilli noſtri auctoritate confirmaui. Quiſquis igitur prædeceſſoris noſtri ſupranominati Epiſcopi *Roberti*, & noſtræ gratuitæ donationi obuiare præſumpſerit, anathema ſit donec inde congruè ſatisfaciat.

---

51. *Euilo Comes de Sauz, vxor eius Regina, filij Guido & Girardus, frater Vvillermus.*

Ex tabulario Albæripæ.

AD conſeruandam rerum geſtarum memoriam, ego GODEFRIDVS Dei gratiâ Lingonenſis Epiſcopus præſentium atteſtatione litterarum notum fieri volo quòd, &c. VVILLERMVS *de Sauz*, calumniabatur domui Albæripæ, & Vallis Saluatoris, aaſentias & vſuaria in finagio *Corilimontis*, & paſturas in finagio *de Columbe*; dicens, fratres Albæripæ ſeu Vallis Saluatoris, aut eorum animalia, nulla omnino vſuaria in præſcriptis finagijs habere debere. Vnde apud *Buxeroles* in præſentiâ noſtrâ, conſtitutâ altetutrûm rectitudinem exquirendi die, prolatæ ſunt in medium ab Abbate Albæripæ *Rainerio* duæ chartæ legitimæ, ſigillo prædeceſſoris noſtri *Vilenci* Epiſcopi Lingonenſis munitæ, & teſtium annotatione roboratæ; in quarum alterâ continebatur ſcriptum, quòd EVILO Comes *de Sauz*, laude vxoris ſuæ REGINÆ, & filiorum ſuorum GVIDONIS & GIRARDI, & fratris ſui VVILLERMI, dederat domui Dei Albæripæ, omnes aaſentias in omnibus terris ſuis. Sunt autem iſtæ aaſentiæ; in aquis ſcilicet ad piſcandum, in ſiluis ad comburen-

dum, ad ædificandum, ad paſtum porcorum & cęterorum animalium, abſque reddito & cuſtumiâ. Auditis igitur vtrorumque cauſis, & diligenter examinatis, iuſto iudicio iudicatum eſt, domui Dei Albęripæ, remotâ omni calumniâ debere conſtare omnia ſicut chartæ illæ legitimè teſtificabantur. Teſtes horum ſunt, Pontius Archidiaconus, Alnaldus tunc Decanus, frater Morelli. Dominus *Odo* de Grancè, Dominus *Rainerius* de Mareſc.

---

52. *Guido de Sauz, olim Comes Lingonenſis.*

Ex tabulario Eccleſiæ Lingonenſis.

IN nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, Amen. Notum ſit omnibus pręſentibus & futųris, quòd ego HVGO Dux Burgundiæ, Comitatum Lingonenſem, quem à GVIDONE *de Sauz* per commutationem accepi, Eccleſiæ Lingonenſis Epiſcopo, videlicèt patruo meo GALTERO & eius in Epiſcopatu ſucceſſoribus in eleemoſynam dedi, ac habendum in perpetuum conceſſi, & eum in manu eiuſdem *Galteri* guerpiui. Laudantibus filiis meis ODONE & ALEXANDRO: HENRICO etiam Comite Barri conſanguineo meo, qui præfatum Comitatum à me acceperat in feodum; & fratribus eius, *Theobaldo*, *Rainaldo*, & *Hugone* hanc donationem confirmantibus & approbantibus; &, ſi quod ius in Comitatu illo à ſuis prædeceſſoribus habebant, pręfatæ Eccleſiæ in eleemoſynam concedentibus, & omnem inde calumniam deponentibus. Necnon etiam laudan-

tibus hanc eamdem donationem, GVIDONE *de Sauz*, & filijs eius OTHONE & HENRICO, & liberis eiusdem Othonis. Testes sunt clerici, Manasserus Lingonensis Decanus, Petrus Barrensis Decanus, Ebrardus Prępositus Sanctorum Geminorum. Milites, Gerardus *de Reou*, Viardus *Moriers*, & Simon eius frater. Petrus de Barro Seruiens *Henrici* Trecensis Comitis, Bonius Prępositus Castellionensis, Petrus Maior Castellionensis. Actum est hoc, anno ab Incarnatione Domini M. C. LXX. nono.

ANNOTATIO.

OBiit Galterus Episcopus, VII. Idus Ianuarias, *anno milleno, centeno, septuageno octauo pleno*, vt habet eius Epitaphium in Cartusiâ Luuiniacensi, quam fundauit: hoc est, anno 1178. completo, adeóque incipiente 1179: cuius exordio à Christi natali deducto, pauló ante eius obitum datas oportuit præmissas tabulas. Necrologium Luuiniacense ad VII. diem Ianuarij, *Obyt Reuerendus in Christo Pater & Dominus, Dominus GALTERVS Lingonensis Episcopus, fundator noster, & frater; sepultus ex latere maioris altaris in Ecclesiâ nostrâ.*

---

53. *Henricus filius Guidonis Comitis de Sauz, filij Eudonis.* 1179.

Ex tabulario Albæripæ.

EGO GALTERVS Dei gratiâ Lingonensis Episcopus presentibus & futuris notum fieri volo, quod HENRICVS filius GVIDONIS Comitis *de Sauz*, guerpiuit atque laudauit per manum nostram, domûi Dei Al-

Ppp ij

bęripæ iure perpetuo possidendum, quicquid prędictus pater eius, *Guido* scilicet, eidem domui donauerat aut laudauerat. Testes, HVGO Dux Burgundiæ, nepos meus, Petrus Decanus Barri, Hunaldus Capellanus noster, Rainaldus Cellerarius de Claraualle, GVIDO supradictus Comes eiusdem HENRICI pater, Milo *Delfosse*. Actum Castellioni anno Domini M. C. LXXIX.

Ex eodem tabulario.

54. EGO GALTERVS Dei gratiâ Lingonensis Episcopus, pręsentibus & futuris notum fieri volo, quòd GVIDO Comes *de Sauz* guerpiuit domui Dei Albæripæ, quicquid calumniabatur vel habere se dicebat in finagio *d'Arcfrait*: quod longè antè pater eius, EVILO videlicèt Comes eidem domui in eleemosynam donauerat, & ipse *Guido* laudauerat. Laudauit etiam sæpedictus Comes *Guido* pręfatæ domni, vuageriam pratorum de Perregnè, quæ erant de casamento suo. Horum testes sunt, *Hugo* tunc Abbas Fontineti, Rainaldus Cellerarius Clareuallis, Milo *Delfosse* Miles. Hæc omnia laudauit OTTO filius Comitis.

Ex eodem tabulario.

55. EGO GALTERVS Dei gratiâ Lingonensis Episcopus, presentibus & futuris notum fieri volo, quòd HENRICVS filius *Vidonis* Comitis *de Sauz*, laudauit per manum nostram domui Dei Albæripæ, quod clamabat in Arcfrait, quod EVBOLVS Comes auus ipsius

Henrici, laudante filio suo prædicto *Vidone*, supradictæ domui longè antè in eleemosynam donauerat. Testes pro *Henrico* sunt, Lucas Abbas Cariloci, Petrus Abbas Accincti, VIDO Comes pater *Henrici*, MILO Canonicus frater Comitis. Anno M. C. LXX.

---

56. Fundatio Ecclesiæ Collegiatæ de Sauz, per Guidonem Dominum de Sauz, 1197. laudante vxore eius Elizabeth, & filio Bartholomæo.

Ex autographo Ecclesiæ de Sauz.

EGO GVIDO Dominus *de Sauz*, omnibus tam præsentibus quàm futuris notum facio, quòd pro salute animæ meæ, & patris & matris meæ, omniúmque prædecessorum meorum, & ELIZABETH vxoris meæ, filiorúmque meorum, constitui in Ecclesiâ Beatæ Mariæ *de Sauz* Canonicos: & dedi eis liberè septem mansa in castello *de Sauz* in perpetuum possidenda, ad domos ædificandas conuenientia. Quas domos ita liberas esse volo, quòd si aliquis ad eas confugerit priusquàm in eum manus iniecerint, vel res suas in eis posuerit, sub protectione eorum cum rebus suis tutus erit, nisi de forefacto magnæ iustitiæ fuerit comprobatus. Dedi etiam eis terras in vsum ipsorum proprium, ad culturam segetum vel propagationem vinearum excolendas. Præterea concessi eis quòd si aliquis Canonicorum in conductu suo aliquem acceperit; nec à me, nec ab hominibus meis, nec ab aliquo super quem potestatem habeam, conductus infringetur. Exposui etiam eis omnes aquas meas ad

piſcandum. Conceſſi quoque eis, quòd ſi aliquis Canonicus vinum ſuum ad vendendum dederit, & interim ad vendendum, vinum dari per edictum prohibeam (ne aliquis videlicèt præter me vinum vendat) eidem Canonico licebit vinum vendere prætaxatum. Dedi etiam eis quatuor libras cenſuales in villâ caſtri,& in aliâ terrâ meâ: & omnes decimas bladorum meorum,& pecudum mearum: & quartam partem decimarum *de Sauz.* Porrò Canonicis prænominatis conceſſi, quòd ipſi habeant apud *Sauz* manſa libera ad homines liberè retinendos, qui ſub eorum poteſtate eligent remanere; ita quòd cum hominibus meis, in nemoribus & in aliis rebus ad caſtellum *de Sauz* pertinentibus vſum habeant plenarium & abſolutum, liberi omnimodâ exactione meâ & hominum meorum. Præterea ſi quis hominum meorum, pratum aliquod, vel terram aliquam de quâ non habeam reditum, eis in eleemoſynam dederit; vel aliquis Militum qui de me feodum teneat, ſiue in eleemoſynam dederit, vel vendiderit, vel in vadimonio poſuerit, hoc libenter conceſſi. Hæc omnia laudauit vxor mea ELIZABETH, & filius meus BARTHOLOMÆVS. Actum anno ab Incarnatione Domini M. C. XC. ſeptimo.

Hanc fundationem anno eodem 1197. confirmauit *Garnerius* Lingonenſis Epiſcopus: ac ſubinde *Rainaudus* Lugdunenſis Archiepiſcopus ſine datâ: & denique *Celeſtinus* Papa III. Laterani, XI. Kal. Nouembris, Pontificatus anno ſeptimo.

57. *Wido Dominus de Sauz, vxor eius Elizabeth, liberi Bartholomæus & Beatrix.*

Ex tabulario Albæripæ.

EGO VVIDO Dominus *de Sauz*, Notum facio præsentibus & futuris, me laudasse fratribus Albæripæ, consensu vxoris meæ ELIZABETH & filiorum meorum BARTHOLOMÆI & BEATRICIS, siquid iuris habebam in illâ parte vauriæ de Archotoros &c. vnde inuestiti erant anno ab Incarnatione Domini M. CC. III. secundo die Aprilis.

Ex tabulario Ecclesiæ de Sauz,

58. EGO GVIDO Dominus *de Sauz*, Notum facio tam præsentibus quàm futuris, me concessisse Canonicis meis *de Sauz*, quòd acquirant Ecclesiæ suæ, vel gaigeriâ, vel emptione, mediam partem decimarum *de Sauz*: videlicet partem G. *de Blaisè*, & partem R. *de Corporey*: nec alicui liceat prterquàm ipsis decimas illas acquirere, etiam heredibus meis, nisi ad opus Ecclesiæ suæ *de Sauz*. Et hoc laudauit & concessit *Elizabetha* vxor mea, & BARTHOLOMÆVS filius meus. Actum anno ab Incarnatione Domini M. CC. nono.

Ex tabulario Ecclesiæ de Sauz.

59. GVIDO Dominus *de Sauz*, ad petitionem & ad preces Dominæ ELIZABETH coniugis suæ *in extremis laborantis*, dat Ecclesiæ & Canonicis de Sauz, pro eius animæ remedio, centum solidos Stephanienses in die Circumcisionis Domini annuatim persoluendos, *Dominus* BARTHOLOMÆVS, inquit, *filius meus hanc eleemosynam laudauit supradictis Canonicis, & concessit. Actum hoc, anno gratiæ* 1222.

Ex tabulario Ecclesiæ de Sauz.

60. GVIDO Dominus *de Sauz*, pro anniuersario Domini HVGONIS fratris sui, Canonici Lingonensis, dat Ecclesiæ & Canonicis de Sauz duo sextaria bladi singulis annis persoluenda: laudante filio suo BARTHOLOMÆO. 1222.

Ex tabulario Ecclesiæ de Sauz.

61. GVIDO Dominus *de Sauz*, pro salute animæ suæ, & ELIZABETH vxoris suæ, dat Capitulo & Ecclesiæ *de Sauz*, quatuor sextaria bladi. 1231.

Iacobus

62. Iacobus Dominus de Sauz. Vxor eius Maria de Monte Sancti Iohannis.

Ex tabulis Ecclesiæ de Sauz.

IACOBVS Dominus *de Sauz* cum MARIA vxore suâ fundat capellam S. Iacobi *de Sauz*, cum reditu sufficiente ad victum & vestitum vnius Presbyteri in dictâ capellâ deseruituri. Die Mercurij post festum S. Michaëlis in Monte Gargano, 1248.

Idem eodem die & anno dat Canonicis B. Mariæ *de Sauz*, quartam partem decimæ *de Sauz*: recipiens ab illis sexaginta libras Viennensium.

63. EGO IACOBVS Dominus *de Sauz*, Miles, Notum facio omnibus præsentes litteras inspecturis, quòd ego diuinâ fauente gratiâ cupiens, in partibus transmarinis exequi votum Crucis; sponte, liberaliter, & benignè do, & cedo, atque quitto Canonicis *de Sauz* in perpetuum duas domos cum plaustris earum, &c. Vt eas teneant & possideant perpetuò ita liberas, prout auus meus, pater scilicet patris mei, eas eis contulit, &c. *Laudante Mariâ Iacobi coniuge, anno Domini* 1248. *mense Iulio.*

Idem eodem anno & mense, quartam partem decimæ *de Sauz*, tam grossæ quàm minutæ, posuit in manus Canonicorum *de Sauz*, pro sexaginta & decem libris bonæ & legalis monetæ Stephaniensis, quas ab eis recepit.

64. ANNO Domini 1249. menſe Martij, MARIA de Monte Sancti Iohannis, Domina Salionis, *quondam vxor Domini Iacobi in tranſmarinis partibus defuncti*, Domini Salionis; de eius mandato dat Eccleſiæ B. Mariæ *de Sauz*, duodecim minas bladi, medietatem conſiliginis, & medietatem tremiſagij, ad menſuram *de Sauz*, ſingulis annis in tertijs *de Sauz* percipiendas: eâ conditione vt ipſi Canonici teneantur, in dictâ Eccleſiâ ad altare in honore S. Iacobi conſtitutum, diebus ſingulis pro dicto Iacobo defuncto, & anteceſſoribus eius Miſſam vnam per ſe vel per alium celebrare: exceptis diebus Dominicis, & feſtiuis, & eorum octauis, & octauis feſtorum nouem lectionum.

Hanc donationem ſeu fundationem anno Domini 1250. menſe Aprili confirmauit IOHANNES *de Paſſauant*, Dominus *de Sauz*, qui tum MARIAM de Monte S. Iohannis, relictam *Iacobi* Domini *de Sauz* habebat vxorem.

65. Guillelmus Dominus de Sauz, mater eius Maria, Marguareta vxor.

Ex tabulis Eccleſiæ de Sauz.

GVILLELMVS Dominus *Salionis*, domicellus 1284. Octobri.

GVILLAVME ſire de Sauz, Damoyſeau, du conſentement de MARGVERITE ſa femme, donne aux Chanoines de Noſtre Dame de Sauz ſept quartaux de conſeel,

à payer chacun an à la feste de Toussaincts, pour le remede de l'ame de fut Dame MARIE sa mere, iadis Dame de Sauz, l'an de grace 1285. au mois d'Aoust.

GVILLERMVS Dominus *de Salione*, domicellus, & MARGVARETA vxor eius, Canonicis Ecclesiæ Beatæ Mariæ *de Salione* dant quinque minas bladi, pro suo anniuersario annuatim faciendo. 1286. Februario. *Le seau est (ce semble) vn lyon rampant.*

Eodem mense & anno, idem GVILLERMVS domicellus, Dominus *de Salione*, condit testamentum suum, inter cuius executores primo loco nominat *Pontium Militem, auunculum suum, Dominum de Ventoux.* Apponi iubet inter alia sigilla, *sigillum venerabilis hominis, carissimi auunculi sui, Domini Stephani, Domini de Monte Sancti Iohannis.*

---

66. *Philippus Dux & Comes Burgundiæ, Dominus de Sauz.*

Ex tabulis Ecclesiæ de Sauz.

L'*An* 1442. 8. *de Mars, PHILIPPE Duc & Comte de Bourgongne, ratifie les biens, droits, & priuileges des Chanoines de Sauz, comme Seigneur proprietaire du Chasteau & Bourg de Sauz; qui à raison de ce transport de Domaine, se nomma, & se nomme encore aujourd'huy Sauz le Duc.*

67. *Excerpta ex autographis archiui Dolani Cameræ rationum regiarum.*

De Ioannâ Cabilonensi, vxore Roberti filij Roberti II. Ducis Burgundiæ, & Agnetis filiæ S. Ludouici Regis.

MENSE Ianuario anni 1292. GVILLELMVS *de Cabilone*, Comes Autissiodorensis, & dominus Sancti Anniani in Biturigibus, assignat dotalitium vxori suæ ALIENORÆ filiæ *Amedei* Sabaudiæ Comitis.

Eodem anno & mense Tornodorensis Comitatus *Guillelmo* transcriptus est à matertera *Margaretâ*, Ierusalem & Siciliæ Reginâ, quæ & sequenti anno 1293. Tornodori Xenodochium fundauit, in quo ad mortem vsque, raro exemplo, ægrotorum & pauperum se famulam exhibuit. *Ex tabulis Tornodorensibus.*

En l'an 1296. *le Vendredy deuant la saincte Catherine,* GVILLAVME *Cuens d'Aucerre & de Tornuerre & Seigneur de S. Aignan en Berry, nomme & establit son Procureur, son pere* IEHAN *de Chalon, Comte d'Aucerre & Seigneur de Rochefort, à receuoir quatre mille liures de petits tornois, desquels noble bers* AME' *Cuens de Sauoye, son honoré & amé sire estoit tenu à luy dois la Natiuité S. Iehan Baptiste, pour raison du mariage de Damoiselle* ALIENOR *sa femme, fille dudit* AME' *Comte de Sauoye.*

En Feburier de l'an 1299. GVILLAVME *de Chalon, Cuens d'Aucuerre & de Tonnerre, fait certain accord auec son amé Oncle* ROBERS *Duc de Bourgoingne.*

Anno 1308. ELIENOR de Sabaudiâ, vidua GVILLELMI *de Cabilone*, Comitis Autissiodorensis, & posteà

vxor DROCONIS *de Merloto*, Domini de Sanctâ Herminâ, repetit iura ſua dotalitia à IOHANNE *de Cabilone* ſocero ſuo, patre *Guillelmi* Comitis defuncti, tutore liberorum *Guillelmi*, nepotum ſuorum.

Anno eodem 1308. die XXVII. Iunij, PHILIPPVS Francorum Rex conſentit vt DROCO *de Merloto*, Dominus de Sanctâ Herminâ, & vxor eius, relicta *Guillelmi* quondam Comitis Autiſſiodorenſis, ius balli & cuſtodiæ liberorum, quos de *Guillelmo* illa ſuſceperat, transferant in eorum auum, nempe in IOHANNEM *de Cabilone*, *Guillelmi* patrem, Comitem Autiſſiodorenſem & Dominum Rupisfortis.

Die X. Nouembris 1309. MARGARETA de Bellioco, vidua IOHANNIS *de Cabilone*, Comitis Autiſſiodorenſis, & Domini Rupisfortis; intereſt homagio facto IOHANNI nepoti ſuo, & IOHANNETÆ nepti ſuæ, prædicti *Guillelmi* liberis.

Vn tiltre daté en May de l'an 1311. *qui declare que* HVGVES *Archeueſque de Beſançon eſtoit Adminiſtrateur & Gouuerneur general de* IEHAN *&* IEHANNETTE *de Chalon, enfans de Guillaume de Chalon, iadis Comte d'Auceurre, & de Torneurre, nepueu dudit Hugues Archeueſque, & fils de Iehan de Chalon, dit Comte d'Aucerre caienarriers, Seigneur de Roichefort, & frere du meſme Archeueſque. Hugues de Neblans, ſire de Cortenaix eſtoit tuteur deſdits enfans.*

A Chalon, le Mardy apres la Trinité, en l'an 1321. *AGNES fille de Monſieur Saint* LOVIS *Ducheſſe, &* EVDE *ſon fils* Duc *de Bourgongne, d'vne part : & d'autre part AME Comte de Sauoye, &* IEHAN *Comte d'Auxerre, traictent du mariage de* ROBERT *de Bourgongne, fils de ladite* Du-

cheſſe, & frere dudit Duc, *auec* IEHANNE *ſœur dudit* IEHAN, *& fille de la fille dudit Comte de Sauoye. Preſens Edouart de Sauoye, Aymé ſon frere, Guichart Seigneur de Beauieu, Louys de Sauoye, Seigneur de Wax. L'vn des articles de ce traicté fut, que Iehanne porteroit à ſon mary en dot, entre autres choſes la Comté de Tonnerre.*

En Septembre de l'an 1321. IEHANNE *de Chalon, femme de* ROBERT *fils du Duc de Bourgongne, quitte toutes ſes pretentions à ſon frere Iehan de Chalon Comte d'Aucerre & Sire de Rochefort, en conſideration de ce qu'il luy auoit accordé la Comté de Tornurre pour ſon partage.*

Le Dimanche auant la Natiuité Noſtre Dame, en l'an 1325. ROBERT *de Bourgongne, fils de Robert iadis Duc de Bourgongne, auec ſa femme* IEHANNE *de Chalon, fille de Guillaume de Chalon, iadis Comte d'Aucerre & de Tornuerre, & Seigneur de* S. *Aignan en Berry, paſſent vn traicté auec Iehan de Chalon, Comte d'Aucerre &* Sire *de Rochefort, frere de ladite Iehanne.*

Le XXVIII. d'Aouſt, 1344. *Philippe de Vienne rend ſentence arbitraire ſur le different de* IEHAN *de Chalon ſieur d'Arlay, &* MARGVERITE *de Merlou ſa femme, d'vne part : &* IEHAN *de Chalon Comte d'Aucerre & Sire de Rochefort d'autre part; touchant le dot de* AELINORT *de Sauoye, mere de ladite Marguerite, pour lequel eſtoit plaige ledit Comte d'Aucerre, auec ſa ſœur Ieanne Conteſſe de Tornuerre.*

68. *Tabulæ anno* 1126. *datæ à Guilenco Lingonensi Episcopo, de fundatione Abbatiæ Morimundensis, iam antè, ex anno Christi* 1114. *factâ per Vlricum siue Odolricum Dominum de Acrimonte.*

Ex tabulario Morimundensi.

GVILENCVS ego Dei misericordiâ Lingonensis Episcopus, fidelis dispositor & ordinator beniuolus beneficiorum & eleemosynarum, quæ Morimundensi Ecclesiæ liberaliter collata cognoui, accedo testis & proprij sigilli impressione signator. Primùm laicus quidam, IOHANNES nomine, habitu & animo religiosus, locum Morimundi à Domino ODOLRICO *de Acrimonte*, & ab ADELINA nobilissimâ vxore suâ expetiuit & accepit. Protinus idem *Iohannes* ROBERTVM Lingonensem eo temporis Antistitem adijt: & interuentu meo acceptâ benedictione & licentiâ locum sibi datum, pro viribus & posse fideliter exstruxit. Post obitum verò eiusdem Antistitis, prædictus *Iohannes* fauore vsus IOCERANNI qui *Roberto* successerat in episcopatum; habens insuper consilium Domini *Odolrici*, locum susceptum Abbati & Capitulo noui monasterij * obtulit & cōcessit, pro emendatione vitæ melioris. Veniensque STEPHANVS noui monasterij Abbas, suscepit locum ab *Odolrico* & vxore eius, & ab Episcopo, & Capitulo Lingonensi: & designatum est ab Episcopo, Morimundi cimiterium, & benedictum. Posteà *Odolricus* fretus animi sui liberalitate, cum consilio vxoris suæ locum adaugens, concessit terram quamdam, *Gualdinuillare* vulgariter dictam; perambulans ipse cum vxore suâ, & cum Nobilibus multis, & incolis *Fraxineti*, dona-

* Cistercium intelligit.

tiones ſuas certis determinationibus deſignans. Inſuper omnibus feodis ſuis & alodijs propinquis & remotis conceſſit cum vxore ſuâ piſcarias in aquis, & ligna ad ignem & ad varia opificia, & paſcuale per terras, & in ſiluis ad opus animalium vſuaria. Omnes iſtas donationes conceſſerunt FVLCHO & RAINERIVS, & GERARDVS, filij *Odolrici.* Et horum omnium teſtes ſunt mecum qui viderunt & præſentialiter àudierunt, Hugo Miles *Lupa* vocatus, Odolricus *de Prouincherijs*, Girardus *Domnimartini*, Hugo *de Mosâ*, Arlebaudus *de Varennis*, Rocelinus *de Borbonâ*, &c. Et quoniam has terras, Morimundum videlicet & Galdinuillare, *Odolricus* à Comite Clarimontis feodaliter tenebat, prædictus Abbas ab eodem Comite in plenâ curiâ velociter impetrauit, &c. Tunc prædictus noui Monaſterij Abbas, Abbatem in eodem loco conſtituit virum per omnia venerabilem, ARNALDVM nomine: præcipiens monachis vt Regulam Beati Benedicti quam didicerant, fideliter obſeruarent. Deinde me eo temporis Decano & Archidiacono, in Epiſcopatum ordinante Deo ſuccedente, *Odolricus* cum vxore ſuâ & prænominatis filijs; ſicut à veteri Morimundo riuus veniens præterfluit, totam terram *Fraxineti* & *Galdinuillaris* vſque ad terminos *Romanis* & *Danbelini*, fratribus Morimundi perpetuo iure donando conſecrauit. Omnes has donationes ſub anathemate confirmo & corroboro, & Archidiaconis meis confirmandas trado. Signum Lamberti Theſaurarij. S. Iocelini Archidiaconi. S. Airardi Archidiaconi. S. Guidonis Archidiaconi. S. Fulconis Archidiaconi. S. Garnerij Archidiaconi. Anno ab Incarnatione Domini M. C. XXVI. Honorio Papâ, Lodoico Rege Francorum,

rum, Guilenco Lingonensi Episcopo. Ego Durannus Lingonensis Notarius, ad vicem Fulconis Cancellarij dictaui & recitaui. Amen.

NOTATIO.

Ex Chronico Benigniano ad Cyclos Paschales, Robertus qui ex anno 1077. Rainardo successerat in Episcopatu Lingonensi, obijt anno 1110. Illi verò post duos annos succedens Iocerannus, tandem anno 1125. abdicauit, & Guilencum ex die V. Kalendas Octobris Episcopum post se reliquit. Ex quibus intelligitur, iam anno saltem 1110. & ante Roberti Episcopi obitum, Iohannem illum in Morimundo fuisse Eremitam. Diem verò, & annum fundatæ sub regulâ Cisterciensi Morimundi Abbatiæ definit vetus inscriptio Tabularij Morimundensis, primásque eius quatuor & viginti filias hoc ordine recenset.

Abbatia Morimundi fundata est V. Idus Iulij, anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo quartodecimo. Abbatiarum verò quæ de Morimundensibus monachis constructæ sunt, numerus & ordo iste est. Prima est Bellauallis. Secunda Crista. Tertia Campus. Quarta Ebera. V. Theolocus, VI. Clarusfons, VII. Berges, VIII. Bethania, VIIII. Bellumpratum, X. Sancta Crux, XI. Villers, XII. Coronatus, XIII. Scala Dei, XIIII. Bellumdonum, XV. Bonusfons, XVI. Aquabella, XVII. Mons Sancti Georgij, XVIII. Francauallis, XIX. Vallisdora, XX. Siluacana, XXI. Brisenrz, XXII. Mons Dei, XXIII. Charrubium, XXIIII. Eisaie.

A quibusdam autem harum, multæ aliæ per diuersas terras, Deo operante sunt disseminatæ.

69. *Rainerius Dominus Acrimontis, dona patris sui Vlrici siue Odolrici Morimundensibus confirmat*, 1148.

Ex tabulario Morimundensi.

EGo *Humbertus* Dei gratiâ Lingonensis Ecclesiæ Decanus, notifico fidelibus cunctis, dona quæ Dominus RAINERIVS *Acrimontis*, fecit & recognouit Ecclesiæ Morimundensi coram nostrâ præsentiâ: astantibus Domino *Rainardo* & *Rainerio* nepotibus suis, & Pontio & Iocelino Archidiaconis Ecclesiæ nostræ, tempore quo Papa Eugenius ingressus est Lingones. Dona autem illa sunt quæ pater suus VLRICVS Morimundensi Ecclesiæ à constitutione illius contulerat. Vsuaria scilicet in aquis per omnem terram suam, & nemora ad ignes & ad matrimandum, &c. Testes GERARDVS frater eiusdem *Rainerij*, Gerardus Bolmontis, &c. Vxor etiam eius hoc ipsum concessit, &c. Hoc igitur donum vt firmum tutumque permaneat, auctoritate nostrâ, & sigillo Capituli Lingonensis munimus & confirmamus. Anno ab Incarnatione Domini M. C. XLVIII. Concurrente quarto, Indictione XI. Epactâ XXVIII.

70. *Gerardus Sineterrâ, frater Rainerij Domini Acrimontis.*

Ex eodem tabulario.

NOTVM sit omnibus, quòd domnus RAINERIVS *de Acromonte*, pusillum terræ desuper Abbatiam, Beatæ Mariæ de Morimundo & fratribus inibi Deo ser-

uientibus in perpetuum dedit: tali tamen conuento, vt ibi iardinarium plantarent. Cui dono interfuerunt & testes sunt, GERARDVS *Sineterrâ frater prædicti Rainerij*, & Hugo Villicus *de Frasneto*, & filius eius Gerardus.

---

71. Rainerij Domini Acrimontis fratres Vlricus Canonicus, & Gerardus Sineterrâ.

Ex eodem tabulario.

EGO GODEFRIDVS Dei gratiâ Lingonensis Episcopus, vniuersis fidelibus præsentibus & futuris notifico, & auctoritatis nostræ sigillo confirmo, quod RAINERIVS Dominus *Acrimontis*, consensu & laude *fratrum suorum, Vlrici Canonici, & Gerardi Sineterrâ*, terram quamdam, sicut recta linea ipsius aggeris ducit & diuidit à cornu viridarij fratris Stephani vsque ad initium stagni noui, vbi fuerat pons cuius via ducebat *Blanchart*; totum quicquid infra istam diuisam versùs Morimundum continebatur, fratribus de Morimundo concessit, & iure perpetuo contulit, &c. Testes horum omnium Lambertus Abbas Belliprati, Rolandus Miles, *Gerardus* & *Vlricus* fratres ipsius *Rainerij*. Hoc autem totum concessit & laudauit filia eius *Agnes*.

---

72. Molismensis Monasterij ampliatio.

Ex tabulis Molismensibus.

EGO HVGO Comes Campaniæ, Comitis THEOBALDI filius, Notum volo fieri omnibus sanctæ Ec-

clesiæ fidelibus, præsentibus & futuris, quòd excellentiori vsus consilio ampliare proposui Molismensem Ecclesiam de meis proprijs redditibus: certissimè sciens tantò me in cœlestibus partem habere potiorem, quantò eamdem Ecclesiam ampliùs honorauerim. Trado itaque & concedo eidem Ecclesiæ de iuris mei possessione, iure perpetuo possidendam villam quæ *Rumiliacus* dicitur, cum potestate & iustitiâ eiusdem villæ post decessum meum, tam in nemoribus, quàm in agris, pratis, pascuis, & aquis, seruis & ancillis; præter vxorem Leobaudi de Trecis, & infantes eorumdem; & in omni vsu consuetudinario, & in præsenti pro vestiturâ dimidiam partem redditaum. Dono etiam dictæ Ecclesiæ redditus venditionis salis, id est, saligninij de Barro super Albam, & iustitiam saligninij si quis inde forisfecerit. Item dono in possessione Islensi ea quæ pater meus donauerat: villam scilicet sancti Theobaldi *de Voluâ*, & duo molendina super ripam Sequanæ sita: culturam quoque meam ex integro, quæ vulgariter *Cumina* vocatur: aliasque agrorum partes quæ attinent iuri meo: & pratum muro Trecensi adjacens, quod frater meus ODO Comes Ecclesiæ Sancti Quintini Trecensis dedit, do & perpetualiter tenendum concedo. Et apud Insulas furnum bannalem do & concedo. Item molendinum *de Largicurte*, sicut teneo: & quamdam culturam apud vallum *Valis coloris*: & tertiam partem in molendino, & tertiam partem in furno. Huic dono adieci & in territorio Remensi villam sanctæ Vvalburgis, quæ alio nomine Dyona vocatur, cum appendicijs suis, & iustitiam eius. Quæ omnia laudauit vxor mea CONSTANTIA Francorum Regis filia, & Comitissa

ADELA vxor fratris mei STEPHANI, cum filiis ſuis, nepotibus meis. Huic dono meo aſſenſum præbuit *Manaſſes* Remenſis Archiepiſcopus cum clero ſuo, ſuper his quæ ad eum pertinebant. Acta ſunt hæc apud Trecas, IIII. Nonas Aprilis, anno ab Incarnatione Domini M. C. IIII. Indictione XII. Epactâ XXII. Concurrente V. *Paſchali* Romano Pontifice præſidente, *Richardo* Albanenſi Epiſcopo Apoſtolicæ ſedis Legato, Trecis in generali Concilio de negotijs eccleſiaſticis tractante, *Philippo* Rege Francorum regnante. Harum itaque poſſeſſionum donatio Moliſmenſi Eccleſiæ ſolemniter à me facta, in Eccleſiâ Trecenſi coram omni Synodo recitata, à dicto Cardinali eſt approbata: & à conſedentibus Archiepiſcopis, & Epiſcopis, & Abbatibus, & clericis generaliter collaudata: & ad corroborandam eam feci hos teſtes idoneos ſufficientes in hac chartâ apponi. Sunt itaque iſti. *Daymbertus*, *Radulfus*, Senonenſium, & Turonenſium Archiepiſcopi: Epiſcopi verò *Yuo* Carnotenſis, *Humbaldus* Autiſſiodorenſis, *Herueus* Niuernenſis, *Marbodus* Redonenſis, *Robertus* Lingonenſis, *Norgaudus* Eduenſis, *Hugo* Catalaunenſis, *Philippus* Trecenſis. Regnaudus Præpoſitus. Girardus, Iocelinus, Droco Archidiaconi. Abbates quoque, *Ilgondus* Maioris monaſterij, *Lambertus* Pultarienſis, *Radulfus* monaſterij Cellenſis, *Otho* Arremarenſis. Laici etiam, *Milo* Comes de Barro ſuprà Sequanam, *Milo* Chacennaici dominus, *Wido* Vangionis riui dominus, *Gaufredus* Ottranni filius, *Renerius* de Caſtellione. His ita in Trecenſi Concilio geſtis, & per excommunicationis ſententiam, ne in poſterum poſſint infringi, ſolemniter authenticatis, ego ipſe cum illuſtribus viris, *Hugone Borello* Duce Burgun-

dix, *Willelmo* Niuernensi Comite, dicto Comite de Barro, *Airardo* Briniæ Comite, *Hugone* Risnelli Comite, *Iofredo* Caluimontis domino, *Rogerio* Ionisuillæ domino, *Pontio* Triagnelli domino, Molismum adueni pro negotijs meis & eorum tractandis: meque, & eos ROBERTVS primus loci illius Abbas cum monachis suis honorificè excepit. Post orationem verò ad magistrum altare accedens, astantibus dicto Duce & quatuor Comitibus & Baronibus prædictis, medietatem Rumiliaci quam in vitâ meâ antequàm Molismum venissem retinueram, & ibi post decessum meum dare disposueram, (nam aliam medietatem iam integrè possidebat Ecclesia) extracto de proprio digito anulo, & donum de totâ potestate Rumiliaci super altare ponens, eidem Ecclesiæ contradidi iure perpetuo possidendam; dictam scilicet potestatem: adijciens quòd si quis de casamento meo eidem Ecclesiæ aliquid dare voluerit, liceat ei: ratumque hoc & firmum concedo in perpetuum permanere. Idipsum dicti, Niuernensis, Barri, Briniæ, Risnelli Comites, & dicti Barones mecum adsistentes, sic prædictæ Ecclesiæ de casamento meo concessisse me viderunt: & ipsi exemplo meo compuncti, meisque inducti precibus, singuli eorum vnà cum dicto Duce eidem Ecclesiæ concesserunt perpetuò possidendum, quicquid de eorum casamento, Ecclesiæ illius monachi quolibet modo in posterum sibi acquirerent. Testes inde sunt vnà mecum, *Walterius* Vicecomes de Clamiceio, *Hugo* de Tilio, *Andreas* Rameruci Comes dator & concessor Ecclesiæ de casamento suo quod alij, *Hugo* cognomine *Britto*, filius eius, *Gaufredus* Ottranni filius, Lebaudus & Grimaudus de Trecis, THEOBALDVS

puer, filius Comitis *Stephani* fratris mei. Adiecit autem huic concessioni suæ dictus Comes Barri, donans eidem Ecclesiæ aquarum suarum piscariam apud villam suam *de Vertoil.* Ego quoque Ierosolymam posteà tendens, Molismum adij orationis gratiâ: ibique omnes homines cum vxoribus eorum & liberis, qui de potestate Rumiliaci Trecis morabantur, superiori dono addidi; concedens saluamentum eorum omnium, quorum in potestate Rumiliaci capita sunt Ecclesiæ supradictæ: concedens etiam eidem possidendos eos, qui de eâdem potestate manent Trecis vel Insulis; ne quid ex eâ minuatur aut decidat; præter Leobaudi vxorem & eius filios. Licèt ergo dona hæc mea, & dictorum Principum, etiam dicti Ducis, Ecclesiæ Molismensi non vno eodemque tempore collata; volui tamen vniuersa in hac paginâ congeri; & vt inconuulsa deinceps permaneant, sigilli mei impressione cum testibus suprascriptis pleniùs confirmari. Si quid verò de donis patris mei, & fratrum meorum, & meis minùs hìc scriptum fuerit quàm ius poposcit, nec ideò quæ memorabiliter scribi non potuerunt, & tamen dudum à meipso & ab eis data sunt Ecclesiæ, à confirmatione istâ remoueo; sed sicut scripta ista inscripta quæ hactenùs tenuit eadem Ecclesia, omnimodis fixa permanere decerno. Actum hoc & confirmatum apud Castellionem super Sequanam, anno ab Incarnatione Domini M. C. VIII. testibus his, *Willelmo* Niuernensi, *Airardo* Briniæ, *Milone* de Barro, *Hugone* de Risnello Comitibus; *Widone* Vvannelruci, & multis aliis. Ad hæc ego Comes THEOBALDVS dicti Hugonis auunculi mei vestigijs piè inhærens, cum Ierosolymam deuo-

tus tenderet, rogatu eius, ſigillo meo confirmaui Eccleſiæ Moliſmenſi perpetuò poſſidendum quicquid ei ipſe confirmauerat: & inſuper quicquid de caſamento meo ipſa Eccleſia quolibet modo acquiſierit, eis gratanter concedens corroboraui; teſtibus his, *Milone* Comite de Barro, *Widone* Vangionis riui domino, & multis alijs.

---

73. *S. Bernardi Epiſtola XXXI. ad HVGONEM Comitem Campaniæ, Militem Templi factum.*

SI cauſâ Dei factus es ex Comite Miles, & pauper ex diuite, in hoc profectò tibi, vt iuſtum eſt, gratulamur, & in te Deum glorificamus, ſcientes quia hæc eſt mutatio dexteræ Excelſi. Cæterùm quòd tua iucunda præſentia nobis ita, neſcio quo Dei eſt ſubtracta iudicio, vt ne interdum quidem te videre valeamus, ſine quo nunquam, ſi fieri poſſet, eſſe vellemus, hoc æquanimiter (fateor) non portamus. Quid enim? Poſſumúſne obliuiſci antiqui amoris, & beneficiorum quæ domui noſtræ tam largiter contuliſti? Vtinam ipſe pro cuius amore feciſti, in æternum non obliuiſcatur Deus. Nam nos, quantùm in nobis eſt, minimè prorſus ingrati, memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ mente retinemus: &, ſi liceret, opere monſtraremus. O quàm libenti animo, & corpori tuo pariter & animæ prouidiſſemus, ſi datum fuiſſet vt ſimul fuiſſemus! Quod quia non eſt, reſtat vt quem præſentem habere nō poſſumus, pro abſente ſemper oremus.

74. *Warnerius*

74. *Fundatio prima Abbatię Claræuallis per Hugonem Comitem Trecensem, hactenus vulgo ignota.*

Ex autographo Clareuallensi.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis incipit charta Comitis HVGONIS.

Notum sit omnibus præsentibus & futuris, quòd ego HVGO Comes Trecensis do Deo, & Beatæ Mariæ, & fratribus Claræuallis, locum ipsum qui vocatur CLARAVALLIS, cum pertinentijs, agris, pratis, vineis, siluis, & aquis: nihil omnino mihi aut heredibus meis retinens. Vnde testes, Acardus Remensis, & Petrus, & Robertus Aurelianensis, Milites mei. Et sciendum quòd Gaufridus *Felonia* dat pasturas suas in finagio *de Iuuencurt*, tam in bosco quàm in plano, omni tempore. Et si aliquod damnum intulerint animalia dictorum fratrum, solum capitale restituetur, sine emendâ. Hæc autem omnia dedi in præsentiâ supradictorum testium. Sciendum quoque est quòd Dominus IOSBERTVS *de Firmitate*, cognomine Rufus, & Dominus Rainaudus *de Perceris*, dederunt eisdem fratribus pasturam & vsuarium per totam terram suam; & præcipuè in aquis, siluis, pratis, in finagio *de Perrecin.* Huius rei testes sunt, Acardus Remensis, & Robertus, Milites mei. Item sciendum quoque est, quòd ego HVGO Comes Trecensis laudo & concedo eisdem fratribus, liberè & quietè possidere terram & siluam *de Aretelâ.* Has donationes confirmamus, ego IOSCERANNVS Lingonensis Episcopus, &

ego HVGO Comes Trecensis, de sigillo & anulo meo.

In priore sigillo exprimitur Iocerannus Episcopus in cathedrâ sedens : in altero Hugo Comes.

---

75. *Hugo Comes Trecensis : pater eius Theobaldus, mater Adhelaidis, frater Odo, vxor Constantia.* 1097.

Ex tabulis Molismensibus.

NOTITIÆ fidelium tam præsentium quàm futurorum tradere disponimus, quòd pratum quod est situm iuxtà murum Trecensis ciuitatis, non longè ab Ecclesiâ sancti Quintini, quod in vitâ suâ ODO Comes, filius Comitis THEOBALDI dederat Ecclesiæ Molismensi, frater eius qui ei in honore successerat, Comes videlicet HVGO, in quadam festiuitate paschali curiam suam apud Molismum tenens, videlicet anno M. XC. VII. dominicæ Incarnationis, rogatu *Roberti* eiusdem loci Abbatis, non solùm ipsum pratum, sed omnia dona quæcumque Comes THEOBALDVS pater eius, & ADHELAIDIS Comitissa mater sua, frater quoque eius *Odo* Comes attribuerat Ecclesiæ Molismensi, libentissimè concessit. Dedit prætereà ipse Comes hortolanum quemdam, custodem scilicet prati, cum vxore & liberis suis : omnes quoque redditus & iustitias, quæ iure in eo possidebat. Ex his verò omnibus prænominatis rebus testes existunt, *Wido* de Vangionis riuo, *Dudo* Catalensis ciuitatis Vicedominus, & multi alij. Hæc verò omnia prænominata, coniux eiusdem Comitis Hugonis CONSTANTIA

Philippi Francorum Regis filia, in camerâ Gauterij Beluacensis concessit præsentibus illis testibus, Gaufredo filio Ottranni, Odone Presbytero, cum multis alijs. Vt autem hæc omnia magis rata & authentica sint, præsente Domino Gaufrido Ottranni misit ipsa Comitissa quemdam nummum per dominum Niuelonem super altare sancti Quintini.

---

76. *Hugo Comes Tricassinus, Theobaudi filius, maritus Constantię.* 1100.

Ex tabulis Arremarensibus.

HVGO Comes Tricassinus, THEOBAVDI nobilissimi Comitis filius, necnon & vxor eius CONSTANTIA *Philippi* Francorum Regis filia, de communi mortis sorte securi, & de vitâ æternâ solliciti, &c.

Adeunt namque Ecclesiam in honore Apostolorum Petri & Pauli consecratam, quæ vulgò *Arremari* monasterium dicitur, antiquitùs autem *Mansus Corbonis* vocabatur: cui pro salute animarum suarum iure hereditario dederunt possidendum, si quis ei de eorum beneficio siue Miles, siue seruiens aliquid dedit vel dare voluerit: & hoc quidem de omni terrâ eorum potestati subiectâ annuunt. Insuper & eidem Ecclesiæ dederunt quicquid apud *Altamripam* habebant, &c.

Actum est hoc anno ab Incarnatione Domini M. C. Indictione VIII. XII. Kal. Nouembris. Huius doni testes sunt *Milo* Comes Barri, *Rainardus* Comes de Iuuniaco, *Andreas* Dominus Rameruci, *Guido* de Vangionis riuo. *Ingelmerus* Præpositus Græcorum, &c.

77. *Hugo Comes Trecorum ad ſepulcrum dominicum profe-
cturus.* 1113.

Ex tabulis Arremarenſibus.

OMnibus Chriſti fidelibus tam præſentibus quàm futuris notum ſit,quòd memorabilis HVGO Comes Trecorum, *ad ſepulcrum dominicum piâ deuotione profecturus*, multis magniſque beneficijs quæ *Arremarensi* Eccleſiæ contulerat, adiecit rem diù multumque expetitam: iuſtitiam videlicet, quam circà *Deſdam* habebat, extrà Quarantaniam ſcilicet, in monte Herberti, & Pruciaco, & Ruliaco, & Nouauillâ, & in omnibus alijs ad *Deſdam* pertinentibus locis, &c. *Inter teſtes Milo* Comes Barri, *Airardus* frater ëius Comes Breniæ. Actum publicè Trecis in curiâ, anno ab Incarnatione Domini M. C. XIII.

78. *Arueius de Saffrâ, filius Aruei & Comitiſſæ: frater
eius Galterus, vxor Gila.*

Ex autographo archiui Monialium de Pralon.

IN nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Innoteſcat fidelibus vniuerſis, cartulam iſtam inſpecturis, quòd Dominus ARVEIVS *de Saffrâ* conceſſit Abbatiſſæ & ſanctimonialibus *de Praalun*, liberè & quietè poſſidendam tertiam partem decimarum ſegetum *de Saffrâ*, in perpetuum poſſidendam: quam eædem ſanctimoniales de dono patris ſui ARVEI habent in eleemoſynâ,pro animâ

Dominæ Comitiſſæ, matris prædicti *Aruei.* Ità quòd partem dictam decimarum vbicumque, & per quoſcunque voluerint colligent. Dedit etiam prædictis ſanctimonialibus locum vnum ad faciendam domum vnam in eâdem villâ, in congruo loco & competenti, ad reſpectum Iohannis Capellani eiuſdem villæ, & Guillelmi *Froſmunt de Maalein.* Verùm ſi ſanctimoniales, & fratres eiuſdem abbatiæ, eleemoſynam iſtam pignori obligare, vel vendere, vel alio modo à domo ſuâ alienare voluerint, non poterunt hoc facere niſi in manu Domini A. vel alicuius hominis ſui, qui neque Miles, neque nobilis generis ſit; vel Domus Dei *de Saffrâ*, vel in manu prædicti I. Capellani. Hoc totum laudauit GALTERVS frater eius, & vxor eius GILA, quæ de domo *de Praalun* pro contractu illo habuit decem oues, & ipſe A. centum ſolidos Diuionenſis monetæ. Et vt ratum in perpetuum habeatur, prædictus A. ſigillum ſuum huic ſcripto appoſuit, & ſigilla HAY. Archidiaconi Flauiniacenſis, & H. Archipreſbyteri Vietelli, precibus ſuis interuenientibus apponi fecit. Actum eſt hoc, anno ab Incarnatione Domini M. CC. IIII. teſtibus iſtis; Ebrardo *de Flauincio*, I. *de Saffrâ*, & Hay. *de Ts*, Reigmundo *de Groſſoboſco* Sacerdotibus: Guidone *de Baſſi*, & Guillelmo *Froſmunt de Maalein*, Militibus. Humberto *de Coium.* Sciendum prætereà, quòd in Canali non licet dictæ domui *de Praalun* decimam capere.

Sigillum Heruei Domini de Safrâ, quod de pergamenâ tæniâ pendet, medium inter sigilla Hay. Archidiaconi Flauin. & H. Archipresbyteri Vietelli.

---

79. *Warnerius Sombernensis, Istiburgis vxor eius, horum filiæ Anna & Addila. Gozelinus de Sombernon. Anno Christi* 1020. *Rotberti Regis XXV. Indictione III.*

Ex autographo Benigniano.

IN nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Seruorum Dei eſt Eccleſiam Chriſti facultatibus proprijs ditare, ampliare, ſublimare. Niſi enim ditaretur, non eſſet vnde pauperes Chriſti recrearentur. Facite, inquit Chriſtus, vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula. Huius igitur tabernaculi gaudia ego VVALO vocatus Comes, & frater meus *Vualterus*, & VVARNERIVS *Sembernon* atque Humbertus Aduocatus ſeu frater eius Girardus cogitantes, ſiue hoc quod etiam ipſe Chriſtus dicit, date elee-

mosynam, & ecce omnia munda sunt vobis: partem hereditatis nostræ, sitam ante portas Castri Sarmasiæ tradidimus Ecclesiæ sanctæ Mariæ, sanctíque Benigni Martyris Christi. Terminatur autem ipsa terra ante valuas ipsius monasterij; in latum perticas agripennales XII. à parte Aquilonis; in longum perticas XXXIIII. à parte Orientis, in latum perticas XIIII. & dimidiam, à meridie in longum perticas XXXIIII. & dimidiam. Si verò nos ipsi aut aliquis parentum nostrorum concupiscentiæ stimulis incitatus, contra hanc donationem venire temptauerit, euindicare non valeat quod repetit; sed conuictus, loco cui calumniam inferre conatus est, centum libras auri persoluat. Si autem in suâ malitiâ perseuerare voluerit, sciat se cum Iudâ traditore anathemate esse damnandum. Et vt donatio ista firma, stabilisque permaneat, manibus nostris subter firmauimus, fidelibusque nostris similiter firmari rogauimus.

Signum VVALONIS quondam Comitis & vxoris eius nomine IVDITH & filiorum eius *Aymonis* atque *Hugonis*. Signum *Walterij* fratris eius. S. VVARNERII & vxoris eius ISTIBVRGIS, & filiarum eius ANNÆ & ADDILÆ. Sig. *Humberti* Aduocati & vxoris eius *Ermentrudæ* & filij eius *Hileranni*. S. *Girardi* fratris eius. S. *Bertradæ* sororis eius. S. *Tetbaldi* nepotis eius. S. Gothefridi, S. Gisleríj, S. Arlebaldi, item S. Arlebaldi clerici. S. Tezelini Rastelli, S. Hugonis, S. Aldonis, S. GOZELINI *de Sembernon*. S. Girardi, S. Grberti, S. Algerij.

Acta sunt hæc apud Sarmasiæ castrum publicè, anno ab Incarnatione Domini millesimo XX. regnante Rotberto Francorum Rege anno XXV. Indictione III.

Ego Gitbertus indignus Leuita ad vicem Domni Beraldi Cancellarij rogatus ſcripſi & ſubſcripſi.

---

80. *Ex Necrologio S. Benigni Diuionenſis.*

III. Idus Aprilis, obijt TECELINVS monachus, pater domni *Bernardi* Abbatis Claræuallis.

XIIII. Kalendas Septembris, obijt CALO Dominus de Fontanis, noſter amicus, qui dedit nobis partem ſuam de Magnomonte.

II. Kalendas Septembris, obijt VVIDO de Sumbernione Miles.

Kalendis Septembris, obiit ALASYA laica. *Hæc eſt S. Bernardi mater, olim ad S. Benignum ſepulta, quæ in recentiore necrologio ſcribitur Alayſa.*

V. Idus Octobris, obiit EBALVS Comes Salz.

XI. Kalendas Nouembris, obiit ITISBVRGIS noſtra amica, mater Abbatis noſtri. *Hæc eſt vxor Warnerij Somberniouenſis.*

---

81. *Eccleſia Fontanenſis S. Martini de Prato, in Campaniâ, cum capellâ ſuperioris Fontanarum villæ, 1120.*

Ex autographo S. Stephani Diuionenſis.

IN nomine ſummæ & indiuiduæ Trinitatis, Patris & Filij & Spiritus ſancti. Quotiens eccleſiaſticæ diſpenſationis officia ſynodalibus præceptis reformantur, & ad memoriam poſterorum, bonorum prædeceſſorum laudes &

& benè gesta recitantur, exemplo caritatis & imitatione iustitiæ, de illis præcipuè quæ apud Religiosos & fidei domesticos nostris temporibus benignè conferuntur, dignum duximus iuxta consuetudinem antiquorum & nos fideliter indagare, & perfectioribus instrumentis pro deliberatione tractare. Ego igitur IOCERANNVS diuino nutu Lingonensis Ecclesiæ Episcopus, cùm de statu & prouectu eiusdem matris basilicæ, vnà cum reuerentissimo totius cleri comitatu, in plenariâ Synodo generaliter tractaremus, venerunt ad nos Diuionensis Ecclesiæ Sancti Stephani regulares Canonici, domnus GVALO Prior, & Religiosi alij; rogantes & obsecrantes, vt sicut ad nostrum episcopale ius pertinebat, de *Ecclesiâ Beati Martini de Campaniâ*, quam de iure Ecclesiæ suæ antiquitus fuisse diu reclamauerant, & de aliis rebus quas in nostro episcopatu, nostrâ & fidelium nostrorum dispensatione adquisierant, auctoritatis nostræ litteras faceremus, & proprij sigilli nostri impressione formatas confirmaremus. Quorum iustæ petitioni, Archidiaconorum nostrorum & eiusdem sacri conuentus consilio libenter adquiescentes, *Ecclesiam illam Beati Martini de Prato, quæ dicitur in Campaniâ, cum capellâ suâ quæ est in superiori Fontanarum villâ*, saluo iure Lingonensis Ecclesiæ, illis reddimus & concedimus. Ecclesiam quoque *de Gemellis*, cum capellâ suâ quæ est in villâ *de Picamgis* : & Ecclesiam *de Ormentiaco*, quæ est in confinio ipsius Lingonicæ ciuitatis; cum duabus capellis suis, quarum vna *de Roseriis*, altera *de Mardoo* Episcopi villâ esse cognoscitur, saluis nihilominùs Lingonensis Ecclesiæ consuetudinibus, illis donamus, & perpetuo iure confirmamus, & per istius

Ttt

chartæ inſtrumentum Archidiaconis noſtris confirmandam tradimus. Signum *Guilenci* Archidiaconi. S. *Guarnerij* Archidiaconi. S. *Ayrardi* Archidiaconi. S. *Gocelmi* Archidiaconi. S. *Guidonis* Archidiaconi. Acta ſunt hæc anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo viceſimo, *Calixto* ſummo Pontifice, *Loduico* Francorum Rege, *Ioceranno* Lingonenſis Eccleſiæ Pontifice. Ego *Durannus* Lingonenſis Eccleſiæ Notarius, ad vicem *Fulconis*, primi ſcrinij & eiuſdem Eccleſiæ Archicancellarij, ſcripſi, dictaui, & recitaui.

---

82. *Caſtrum de Saux tranſit à priuatis dominis in manum regiam : vnde Ducibus Burgundiæ attributum, vulgò Saux le Duc cœpit nuncupari.*

Ex Galliâ Chriſtianâ Claudij Roberti, in Diuione, in Roberto de Salione, inter Decanos Capellæ Ducis XXII.

APparet ex tabulis, 1302. Pariſijs menſe Martio ſubſignatis, Philippum Pulcrum F. R. dare filio ſuo Ludouico primogenito (Regi poſteà, Hutini cognomento) hoc caſtrum Salionis; eâ lege, vt ſi is Ludouicus fieret Rex, aut ſi ſine liberis decederet, illud ad Ducem Burgundiæ perueniret. Deinde alijs litteris, menſe Maio 1303. Longicampi conſcriptis claret, eumdem Philippum Regem dare Roberto Burgundiæ Duci, Franciæ Camerario idem caſtrum, ſaluâ fide clientelari. Denique diplomate Ioannis de Cabilone, Epiſcopi 73. Lingonenſis, dato Caſtellione ad Sequanam 1331. continetur tranſactio quædam inter ipſum Epiſcopum,

& Odonem Burgundiæ Ducem; quâ Dux hominium præſtat Epiſcopo ratione huius caſtri, eó modo quo Iacobus ſeu Iaquinus, olim dicti caſtri dominus, prioribus Epiſcopis illud præſtiterat.

---

83. *Reliquię S. Ambroſiani.* 1203.

Ex tabulis Cartuſiæ Luuiniacenſis.

ANNO 1203. dedicata eſt Eccleſia domus inferioris, & altare conſercatum à Domino *Helduino* Epiſcopo Lingonenſi pridie Nonas Octobris. Inter reliquias incluſas in eâ Eccleſiâ, numerantur reliquiæ *de ſanguine Sancti Benigni*, & reliquiæ Beatorum *Medardi* & AMBROSIANI.

---

84. *Iohannes, Ҁecilia, & Guillermeta, liberi Humberti de Fontanis, & Bonę eius relictę. Guillermus de Fontanis, Miles.* 1282.

Ex autographo familiæ de Saffra.

IN nomine Domini, Amen. Anno Incarnationis eiuſdem milleſimo CC. octogeſimo ſecundo, menſe Aprilis, Nos IOHANNES, CECILIA, & GVILLERMETA, liberi defuncti HVMBERTI *de Fontanis*, Notum facimus omnibus præſentes litteras inſpecturis, quòd nos pro vtilitate & neceſſitate noſtrâ vendimus, concedimus, & in perpetuum quictamus Domino GVILLERMO *de Fontanis* Militi, hortum vnum ſitum apud *Fon-*

tanas, inter hortum Belini *de Tyois*, & hortum Iohannis Maioris *de Fontanis*, pretio quinquaginta solidorum Viennensium: de quibus à dicto *Guillermo* recepimus & habuimus solutionem integram in pecuniâ numeratâ: propter quod, de prædicto horto nos penitùs deuestientes, dictum *Guillermum* & suos corporaliter inuestiuimus. Hanc autem venditionem ego BONA, mater dictorum venditorum laudo & concedo. Insuper nos BONA, & venditores prædicti promittimus, & tenemur quilibet in solidum, sub obligatione bonorum nostrorum omnium, & per iuramentum nostrum corporaliter super sancta Dei Euangelia præstitum, prædictum hortum liberum penitùs garantire dicto *Guillermo* & suis, perpetuò, contra omnes, in omni curiâ, proprijs nostris sumptibus: & facere, & præstare quicquid in causâ euictionis debet fieri & præstari: & in nullo per nos vel per alios contraire de cetero tacitè vel expressè. Volentes nos compelli ad præmissorum obseruantiam, tanquam ex re adjudicatâ, per curiam Domini Ducis Burgundiæ, cuius iurisdictioni quoad hoc supponimus nos & nostros heredes. In quorum testimonium, litteris istis sigillum dictæ curiæ supplicauimus & obtinuimus apponi. Actum in præsentiâ Hugonini de Cabilone, Notarij Diuionensis; Humbeletti dicti *Chartreir*, & Martini filij Breconis, testium ad hoc vocatorum, anno & mense prædictis.

Sigillum Curię Diuionensis.

85. *Iohannes de Fontanis, Domicellus.* 1276.

Ex autographo familiæ de Saffrâ.

IN nomine Domini, Amen. Anno Incarnationis eiuſdem M. CC. LXX. ſexto, menſe Decembris, ego *Huguninus de Fluriaco*, Domicellus, filius defuncti *Guidonis de Fluriaco*, notum facio omnibus præſentes litteras inſpecturis, quòd ego pro vtilitate & neceſſitate meâ vendo, concedo, & quicto in hereditatem perpetuam, IOHANNI *de Fontanis*, Domicello, pro ſe & eius heredibus, tria ſextaria frumenti, ad menſuram Sombernionis; in quibus mihi tenebatur idem *Iohannes* de annuo redditu ſuper tertias ſuas *de Aubigneio*, & quæ ab ipſo *Iohanne* tenebam in feodum: pretio ſcilicet ſexdecim librarum Viennenſium: de quibus ab ipſo *Iohanne* recepi & habui ſolutionem integram in pecuniâ numeratâ, &c.

86. *Herueus Dominus Safrarum*, 1232. *Ianuario.*

Ex autographo Saffrenſi.

EGO HVGO Dux Burgundiæ, notum facio vniuerſis præſentes litteras inſpecturis, quòd ego vidi litteras cariſſimi patris mei ODONIS Ducis Burgundiæ, qui donauit & conceſſit in perpetuum HERVEO domino *Safrarum*, & heredibus ſuis qui erunt domini *de Safris*; quòd non poterat homines ſuos ſub ſe manſuros retinere, niſi apud Belnam, & apud Diuionem. Et ego qui multùm volo patris mei donum & conceſſum tenere, confirmaui,

laudaui, & promisi dicto *Herueo* & heredibus suis qui erunt domini *de Safrâ*, quòd ego non possum homines suos sub me mansuros retinere, nisi apud Belnam, & apud Diuionem. Et vt hoc ratum sit, & firmum & stabile permaneat, prædicto *Herueo* præsentes litteras sigilli mei munimine tradidi roboratas. Actum anno Domini M. CC. XXX. secundo, mense Ianuarij.

---

87. *Beatrix relicta Guillelmi de Sauz Militis : Iohannes & Guillelmus eorum filij.* 1265.

Ex autographo Cameræ regiarum rationum Diuionensis.

NOS GVIDO Dei gratiâ Cabalonensis Episcopus, Notum facimus vniuersis præsentes litteras inspecturis, quòd in nostrâ præsentiâ propter hoc personaliter constituta Domina BEATRIX, relicta Domini GVILLELMI *de Sauz* Militis iam defuncti, recognouit coram nobis, se tenere & cepisse, laude & assensu IOHANNIS & GVILLELMI liberorum suorum, ab illustri viro HVGONE Duce Burgundiæ & suis heredibus, omnia quæ habet in parochiâ Sancti Romoni *d'Andenay*, & apud *Saprade*; tam ex parte suâ quàm ex parte dicti *Guillelmi* mariti sui iam defuncti; videlicèt in terris, pratis, hominibus, aquis, pascuis, decimis, costumis, censuris, dominijs, iustitijs, & in omnibus alijs quibuscumque; pro viginti libris Viennensium. De quibus dicta B. Domina habuit & tenuit se coram nobis pro pagatâ, prout confessa est coram nobis. Promisit etiam coram nobis dicta Domina, per iuramentum suum super sancta Dei Euan-

gelia corporaliter præſtitum, omnia ſuperiùs nominata tenere firmiter, & in perpetuum obſeruare. In cuius rei memoriam & teſtimonium, Nos ad requiſitionem dictæ Dominæ, *Iohannis* & *Guillelmi* liberorum eiuſdem, dicto Duci præſentes litteras tradidimus, ſigilli noſtri munimine roboratas. Datum anno Domini M. CC. LXV. menſe Maij.

---

88. *Bernard de Marey, Seigneur de Fontaines lez Dijon en partie, Marie de Fontaines ſa mere.* 1462.

Tiré du threſor de l'Abbaye de Ciſteaux.

L'An de l'Incarnation de Noſtre Seigneur 1462. *le XX. iour de Feburier, Ie BERNARD de Mairey, Eſcuyer Sieur de Fontaines lez Dijon en partie, ſçauoir fais à tous preſens & à venir, comme de tres long temps i'ay eu, & encore ay de preſent grande deuotion à Dieu mon Createur, à la glorieuſe Vierge Marie ſa mere, & auſſi à Monſeigneur Sainct Bernard; pour ce qu'il fut natif au Chaſtel dudit Fontaine, & partit de la Seigneurie dudit lieu: & que d'icelle Seigneurie & ligne ie ſuis iſſu & deſcendu. Conſiderant auſſi, qu'en ſon ieune eage il fut receu Nouice, & fit profeſſion en l'Egliſe & Monaſtere de Noſtre Dame de Ciſteaux; à laquelle Egliſe & Monaſtere, auſſi de tres long temps i'ay eu, & encore ay tres grande deuotion, &c.*

En ſuite il donne à l'Abbé Humbert, & au Conuent de Ciſteaux, la quarte partie du Chaſtel, forterelle, & forte maiſon dudit Fontaines, dans laquelle il auoit ſa demeure; qui luy eſtoit eſcheuë d'ancienneté, *à cauſe* (dit-il) *& par le*

decez & trespas de feu Dame MARIE de Fontaines, iadis ma mere, dont Dieu aye l'ame, & aussi par partage fait auec les autres conseigneurs dudit Fontaines. Item enuiron xxv. hommes ou sujets qu'il auoit audit lieu. Item la quarte partie de la Mayrie,& de la Iustice moyenne & basse qu'il auoit au lieu, finage, & territoire de Fontaines. Item vn Four bannal, & plusieurs pieces de vignes & terres arables, qu'il auoit au mesme territoire. Le tout à condition que lesdits Abbé & Conuent de Cisteaux, seroient tenus de construire à leurs dépens audit Chastel de Fontaines vne Chapelle en l'honneur de Dieu & de S. Bernard, & d'y dire ou faire dire & celebrer vne Messe chaque Vendredy de l'année, à perpetuité, à son intention: & celebrer son anniuersaire en l'Eglise de Fontaines pendant sa vie, & apres sa mort en celle de Cisteaux, le troisiéme iour apres la feste de S. Bernard.

Il semble que ce Bernard de Mairey, Seigneur de Fontaines en partie, ne suruesquit guieres à cette donation; d'autant que son frere Alexandre, pretendant estre son heritier, ceda le droit qu'il pouuoit auoir à cette succession, à Iean de Poictiers, Cheualier, Seigneur de Vadans, &c. le xxix. iour d'Auril, apres Pasques, comme nous dirons incontinent cy apres.

Dans l'obituaire de Cisteaux, se lisent les paroles suiuantes.

XV. Kalendas Septembris obijt Dominus Bernardus de Fontanis, qui dedit Ecclesiæ partem suam quam habuit in dominio castri de Fontanis: quam vendidimus, & pro eâ habuimus quadringentas libras Turonenses.

Cecy est conforme à ce que les Abbé & Religieux de Cisteaux exposerent en la requeste qu'ils presenterent à la Cour le dernier iour d'Auril 1614. contre les Fueillans, qui dez l'an 1613. auoient acquis par achapt le Chasteau de Fontaines pour le conuertir en vne Eglise & Monastere de leur reforme: disans que le Duc de Bourgongne ne voulut consentir à l'amortissement des fonds susdits, donnez à l'Ab-

baye

baye de Cisteaux par Bernard de Mairey : ce qui obligea lesdits Abbé & Religieux de Cisteaux de s'en deffaire pour la somme specifiée en leur obituaire.

Bernard de Mairey ne suruesquit guieres à cette donation, qu'il fit le xx. Feburier de l'an 1462. qu'on comptoit alors depuis le iour de Pasques ; d'autant que le 29. Auril apres Pasques de l'an 1463. son frere Alexandre, pour lors Chastellain de Vadans, fit donation entre vifs, de toute la succesion de son frere Bernard nouuellement trespassé, à son bon maistre & Seigneur Iehan de Poictiers, Cheualier, Seigneur d'Arcis, de Vadans, & de Souuans : pretendant la nullité de la donation faite aux Abbé & Religieux de Cisteaux par son frere Bernard ; puis qu'il se portoit pour son heritier. Or si Bernard de Mairey mourut entre le xx. Feburier & le xxix. Auril suiuant, il ne mourut donques pas le XVIII. Aoust, auquel iour est marqué son obit. Mais ce iour fut celuy de l'anniuersaire par luy fondé, & attaché au XXIII. Aoust : d'où il faut croire que Messieurs de Cisteaux pour quelques raisons & pour la commodité de leur Eglise, iugerent à propos de l'anticiper de cinq iours.

---

89. Milo de Fontanis, Burgensis Diuionensis : Iohannes de Fontanis, eius filius : Nazaria vxor Iohannis : Haymo clericus, & Iohannes eorum filij. 1237.

Ex autographo Fratrum Prædicatorum Diuionensium.

EGO Haymo *de Asireyo* tunc Maior, & nos Scabini communiæ Diuionensis, Notum facimus vniuersis præsentes litteras inspecturis, quòd Dominus MILO DE FONTANIS Burgensis Diuionensis, & IOHANNES DE FONTANIS filius eius, laude & assensu *Nazarie* vxoris dicti Iohannis, & *Haymonis* clerici, & *Iohannis* filiorum

ſuorum, vendiderunt, tradiderunt & conceſſerunt, venerabili Dominæ ALAIDI Duciſſæ Burgundiæ, domum & tenementum quod habebant apud Diuionem ſupra ripam Suſionis, inter tenementum quod fuit Valeti & Renaudi *de Mailleyo* fratrum, & domum Lamberti *de Beſuâ*: de quâ domo & tenemento ſe deueſtierunt coram nobis dictus *Milo* & *Iohannes* filius eius, & prænominatam Duciſſam corporaliter inueſtierunt. Et promiſerunt & tenentur dictus *Milo* & *Iohannes* hanc venditionem dictæ Duciſſæ, eiuſque ſucceſſoribus contra omnes calumniantes, legitimè in perpetuum garantire. De pretio ſiquidem huius venditionis, videlicet de quinquaginta libris Diuionenſium ſe tenuerunt coram nobis in numeratâ pecuniâ penitùs & in integrum pro pagatis. Et ſciendum quòd ſupradictam domum & tenementum emit dicta Duciſſa ad conſtruendam ibidem domum & ædificium ad opus fratrum de Ordine Prædicatorum. In huiuſmodi autem rei teſtimonium, ad requiſitionem dictæ Duciſſæ, & ad preces dictorum *Milonis*, & *Iohannis*, & *Nazariæ*, & *Haymonis* clerici, & *Iohannis*, præſentibus litteris ſigillum dictæ communiæ fecimus apponi. Actum anno Domini milleſimo cc. xxx. ſeptimo, menſe Iunij.

---

90. *Odo Campanienſis, Raynaldi & Guillelmi Burgundiæ Comitum nepos.*

Ex autographo Metropolitanæ Eccleſiæ Biſontinæ.

HVmbertus Dei gratiâ Biſuntinorum Archiepiſcopus, præſentibus, & futuris geſtæ rei veritatem in

perpetuum. Officij nobis commiſſi ſollicitudo nos inſtanti pungit aculeo, ad pacem & tranquillitatem Eccleſiarum ſtudioſiùs vigilare. Eapropter quæ facta ſunt, ad poſteritatis notitiam ſigilli noſtri atteſtatione tranſmittimus. Igitur diutina querela inter Biſuntinam matrem eccleſiam, & ODONEM *nepotem Comitis Guillelmi*, de cenſuariis, quos nomine poteſtatis *de Quingey* petebat, hoc modo pacis perpetuæ finem ſortita eſt. Venerabilis ODDO omnem illam calumniam de cenſuarijs, ſiue iuſtam, ſiue injuſtam, pro animâ *auunculi ſui Comitis* RAYNALDI præfatæ Eccleſiæ remiſit, Roberto Præpoſito *de Quingey* præſente & laudante. Donauit etiam idem ODDO, & conceſſit eidem Eccleſiæ omnes illos cenſuarios, ſi qui de poteſtate *de Quingey* ad terram Canonicorum tranſierant, & eos qui in terrâ eorum reſident & morantur. Item eos qui de poteſtatibus eorum exeuntes Biſuntij morantur, & meliùs ſunt homines eorum, quàm alíus domini. Hanc diffinitionem præfatus ODDO ſigillo ſuo roborauit. Item Comes *Guillelmus* laudauit, & ſigillo ſuo ſigillauit. Si quis igitur pro iſtâ calumniâ vlteriùs Biſuntinam Eccleſiam inquietauerit, excommunicationi ſubiaceat, & à Corpore & Sanguine Chriſti alienus fiat. Datum Biſuntij, anno M. C. LV. Indictione II.

---

91. *Odo nepos Guillelmi Comitis Matiſconenſis.*
Ex autographo Metropolitanæ Eccleſiæ Biſontinæ.

QVIA terrenis impedientibus curis multa obliuioni tradimus, eò dignum memoriâ memoriæ poſtero-

rum tradere diſponimus, Comitem G. Maticonenſium, & filios ſuos *Stephanum*, & *Gerardum*, (vt meliùs, & rationabiliùs Hugo Præcentor in porticu rupis diuiſit, & Landricus Decanus, & alij Eccleſiæ Canonici ad vtilitatem ſuam intellexerunt) donum quod fecerat ODO *nepos eius* laudauiſſe, immò Biſuntinæ Eccleſiæ Beati Iohannis Euangeliſtæ conceſſiſſe. Teſtes, Senoricus capellanus qui hoc ſcripſit, Guido Abbas; Stephanus, & Guillelmus fratres de *Chayx*, Iohannes medicus, Ricardus Miles *de Arboſiâ*, Remigius *de Montebarrici*, Herbertus & Heinricus ciues Biſuntini, & Pontius aurifaber.

---

92. *Odo Campanienſis, Beatricis Imperatricis conſanguineus.* 1166.

Ex autographo Dolani archiui Comitum Burgundiæ.

IN nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, FRIDERICVS diuinâ fauente clementiâ Romanorum Imperator Auguſtus. Si imperialis clementia cenſuit ampliùs dignos honoribus, & magnis ditandos beneficijs quos fidei ſinceritas, honeſtas morum, & inuariabilis deuotionis feruor commendabiles reddit, ODO CAMPANIENSIS dignè meruit honorari, qui genere clariſſimus, BEATRICIS *nobiliſſimæ conſortis noſtræ conſanguineus*, probitate & vniuerſâ morum honeſtate conſpicuus, tam meræ fidelitatis ac deuotionis ardore hactenus nobis ſeruiuit, vt integritatem famæ ſuæ nulla nota prauitatis obnubilet, vel luculentam faciem virtutum alicuius inhoneſtatis næuus obfuſcet. Eapropter

omnium fidelium nostrorum in Burgundiâ tam futurorum quàm præsentium nouerit industria, quòd nos vnà cum dilectissimâ consorte nostrâ *Beatrice*, permittimus habere fidelissimum nostrum *Odonem Campaniensem*, omni tempore vitæ suæ *Quingiacum*, *Lislam*, *Lobium*, & hæc omnia cum suis appendicijs sicut Comes REINALDVS in vitâ suâ habere solebat. Hæc autem permissio talis est, quòd nec ipse in vitâ suâ, nec post eius mortem vxor eius, nec filij legitimi, nec filiæ, nomine feodi vel hereditatis in his omnibus aliquid valeant reclamare; sed liberè reuertantur ad Imperatorem, & Imperatricem, & liberos eorum. Prædictus verò *Odo* villam iuxtà Dolam quæ dicitur *Campus pagani*, allodium suum, & quæcumque allodia acquiret in vitâ suâ in Imperio, dedit nobis, & Imperatrici, & liberis nostris, & nomine feodi à nobis recepit, vt ipse in vitâ suâ habeat & possideat iure beneficiali, sicut *Portum*, & *Scanlint*, quæ à nobis in beneficio habet: & post mortem eius, legitimi filij eius & filiæ tam allodia, quàm feoda, nominatim *Portum*, & *Scanlint* nomine feodi à nobis, & Imperatrice, & filiis nostris habeant & possideant. Si autem contigerit prædictum *Odonem* sine legitimo filio vel filiâ superstite decedere, omnia allodia quæ modò habet, vel ab hac horâ in anteà acquisierit in Imperio nostro, & omnia feoda quæ habuerit de Comitatu, specialiter autem & nominatim Portum, & Scanlint ad manus nostras, & Imperatricis, & filiorum nostrorum, & filiarum liberè absque omni retractatione tenenda, possidenda reuertentur, vt liceat nobis inde facere & ordinare absque omnium hominum contradi-

ctione quicquid voluerimus. Quod vt verius credatur, & in processu temporis inuiolabiliter obseruetur, præsentem inde paginam conscribi, & sigilli nostri impressione insigniri iussimus: adhibitis idoneis testibus, in quorum præsentiâ hæc acta sunt. *Herbertus* Bisuntinæ Ecclesiæ Electus. *Arducius* Gebennensis Episcopus. *Petrus* Tullensis Episcopus. *Hugo* Cluniacensis Abbas. *Euerhardus* Thesaurarius Bisuntinus. *Aimo* capellanus. *Matthæus* Dux Lotharingiæ. *Vlricus* Dux Boëmiæ. Ludevvicus Comes de Phirreten. *Vlricus* de Hutningen. *Albertus* Comes de Dilingen. *Heinricus* Comes de Nassovvâ. Comes *Stephanus*, & frater eius Comes *Girardus*. *Galcherus* de Salins. Vvido Abbas. *Girardus* de Fonuens. *Petrus* de Ceys. *Amedeus* Comes Montisbiligardis. *Giselbertus* Vicecomes Vesulij. Richardus Præpositus. Richardus, & Vvillelmus de Scauys. *Girardus* Strabun. Gaymarus de Cicun, & Odolo. Amaldricus de Iur. Heinricus de Sancto Quintino, & alij quamplures. Signum domni *Friderici* Romanorum Imperatoris inuictissimi. Ego *Heinricus* Protonotarius vice *Wilelmi* Viennensis Archiepiscopi, & totius Burgundiæ Archicancellarij recognoui. Acta sunt hæc anno Dominicæ Incarnationis M. C. LXVI. Indictione XIIII. regnante Domino *Friderico* Romanorum Imperatore gloriosissimo, anno regni eius XIIII. Imperij verò XII. Datum apud Dolam super flumen Dubium, VII. Kalendas Augusti.

93. *Odo Champaneys de Chanlito.* 1200.

Ex autographo Abbatiæ Balernensis.

NOuerint præsentes, & futuri quòd ego MARGARITA Comitissa *Burgundiæ*, de consilio Comitis VVILELMI & nobilium virorum Vgonis *de Chais*, & Humberti *de Mutnet*, & aliorum plurimorum, dedi Deo, & beatæ Mariæ *de Balernâ*, & fratribus ibidem seruientibus, pro faciendo anniuersario domini mei, Comitis *Burgundiæ* OTTHONIS, & antecessorum ipsius, & pro animâ meâ, vnum burgensem apud *Arbeys*, nomine Girardum *de Montaney*, cum liberis suis, & omnibus successoribus, & rebus, & possessionibus suis iure perpetuo, liberum sine aliquâ retentione, & vsagio, vel exactione. Actum anno ab Incarnatione Domini millesimo ducentesimo, in villâ *de Sentens*. Testes ODO CHAMPANEYS *de Chanlito*, Fromundus *de Tramelay frater Archiepiscopi*, ODO *de Aspromont*, & Petrus *de Mouprey*. Data per manum magistri Alexandri notarij, in manu Guidonis Abbatis.

94. *Odo Campaniensis, frater Lodoici, terram Ierosolymitanam visitaturus.* 1202.

Ex autographo Ecclesiæ S. Stephani Bisontinæ.

NOtum sit omnibus, tam futuris, quàm præsentibus, quòd ODO CAMPANIENSIS terram Iherosolimitanam visitaturus, pro remedio animæ suæ, &

LODOICI *fratris sui*, & prædecessorum suorum, mansum Aymonis *Grucel*, cum tenore suo, & heredibus suis, apud *Paygné*, Bisuntinæ Ecclesiæ sancti Stephani liberè, & in perpetuum concessit. Huius rei testes sunt, Ricardus *de Chavvis*, Pontius *de Frites*, Pontius *de Mimirey*, Tibertus *de Montefalconis*; Humbertus, & Odo, & Segnoricus *de Quingé*. Hoc autem factum est anno ab Incarnatione Domini M. CC. II. Epactâ XXV. Concurrente primo.

---

95. *Hugo Comes Trecensis : Odo filius eius exheres.*

Ex Petro Pithoëo in Comitibus Campaniæ.

EON, ou EVDES, selon la Genealogie de S. Arnoul de Mets, laquelle seule i'ay suiuy en cét endroit, n'ayant trouué mention de cettuicy allieurs; sinon que ce soit celuy auquel le Roy Loys donna le Chasteau de Victry, apres qu'il l'eut prins sur le Comte Thiebault, qui est appellé en quel-Chronique nepueu de cét Eudes là : lequel au contraire l'Abbé de S. Michel appelle nepueu de Thiebault.

HVON, ou HVES Comte de Troyes : lequel en la charte de Sarmoise, faisant mention de sa mere Alix, & de son freré Philippe, est intitulé Comte de Champagne; eut à femme Constance fille du Roy Philippe, de laquelle il fut separé pour consanguinité. Il eut encore vne femme, que quelques recommandises semblent appeller Lombarde : & eut vn fils nommé Huon, ou EVDON, qu'il exhereda, & vendit son Comté à son nepueu Thiebault. Et se lit, qu'allant outre mer (où il mourut le XIV. Iuin) il delaissa cette seconde femme

femme enceinte. Cet Eudon seroit plustost celuy, qui en haine de ce, aida contre Thiebault le Roy Loys; lequel luy donna le chasteau de Victry, qu'il auoit pris l'an 1143. *car en ce temps le fils du frere aisné appelloit les enfans des puisnez, ses nepueux.*

---

96. Hugo Comes Trecensis & Barrensis, Constantia eius vxor. Adela Comitissa, & eius filius Simon Barrensis Comes. 1101.

Ex tabulis S. Eugendi Iurensis.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Vt malè postulanti & ineptè, petitionem incongruam denegare; ita quoque dignè petenti, æquum est postulata annuere. Quapropter ego HVGO Comes Trecensis atque Barrensis, petitionibus tuis (Venerabilis Abba HVBERTE) annuens, laudo & in perpetuum possidere concedo *Ecclesiæ Sancti Eugendi Iurensis*, & monachis in monte Barri consistentibus, eleemosynam & dona quæ ibidem fecerunt ADELA Comitissa, & SIMON beatæ memoriæ Comes. Scilicet montem ipsum cum villulâ ibi ædificatâ: Areas, Corcellam, & terram de Columbâ, terram de Rufio, medietatem decimæ villarij subiecti: terram Sanctæ Libariæ, terram quamdam apud Braye. Hæc omnia, cum hominibus, & ædificijs, & pertinentijs suis, præfatæ Ecclesiæ ab omnibus omnino exactionibus, & coustumijs, & iustitijs in perpetuum dimitto libera; mihi nihil, & successoribus meis retinens. Dono insuper, atque indulgeo Ecclesiæ Sancti Stephani, & Sanctæ Germanæ, & monachis supradictis, laudante vxore meâ Constantiâ,

Regis Philippi filiâ, omnes redditus illos qui mihi debentur in hominibus & possessionibus illis, quæ eis in eleemosynam datæ fuerint: & piscationem fluuij Albæ: & quòd in finagio prædicti castri nullus vmquam molendina batatoria, vel alia vsuaria faciat, nisi per prædictos monachos. Concedo etiam in molendinis quæ simul nobis sunt, partem illam quam emi ab Henrico & heredibus suis: & potestatem mutandi molendinarium. Et quia omnia ista inconuulsa & firma in perpetuum permanere volumus, litteris istis, & sigilli nostri impressione confirmari fecimus. Igitur quicumque sciens, hæc infringere præsumpserit, Dei iram incurrat in præsenti sæculo, & æternæ damnationi (nisi resipuerit) subiaceat in futuro. Acta sunt hæc Barro, anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo primo. Signum *Erardi* Brenensis. S. *Milonis* fratris ipsius. S. *Rogerij Ionisuillæ.* S. Gausberti Dapiferi, &c.

---

97. *Hugo Comes Campaniæ, mater eius Alaidis, frater eius Philippus Catalaunensis Episcopus.* 1093.

Ex tabulis S. Eugendi Iurensis.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Ego HVGO Comes Campaniæ, notum facio omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus tam præsentibus quàm futuris, quòd ego, & ALAIDIS Comitissa mater mea, PHILIPPVSQVE frater meus, sanctæ Dei Ecclesiæ Catalaunensis Episcopus, donamus in alodium Ecclesiæ Sancti Eugendi, & Sanctæ Dei Genitricis Mariæ, quæ construitur in loco

qui vocatur *Sermasia*, quidquid continetur à ſede Hilduini vſque ad fluuium Saltis, &c. Prætereà donamus, confirmamus, & volumus, quatenus villa quæ *Sermasia* vocatur, libera & abſque vllâ inquietatione permaneat: villani quoque in eâ per ſupradictam Eccleſiam habitantes, liberi & ab omnibus ſæcularibus conſuetudinibus ſint quieti; ſolis monachis ibi Deo famulantibus ſeruiant & reſpondeant, &c. Volumus etiam, ſi hoc acciderit quòd homines prædictæ villæ, hominibus meis aliquam injuriam fecerint, homines mei clamorem faciant Priori eiuſdem loci, & per iuſtitiam eius diffiniatur. Si verò villani Priori vel monachis aliquam injuriam fecerint, & per Priorem in rectitudinem ſe mittere noluerint; Prior nulli alij clamorem faciet niſi Comiti Vitriacenſi, vel miniſtris eius; quia prædicta villa & omne nemus de dominio eſt Vitriacenſi, &c.

Huic diplomati nullus eſt adſcriptus annus : ſed eius ſecuta mox confirmatio per Philippum Catalaunenſem Epiſcopum, Hugonis Comitis fratrem, annum præfert Incarnationis Chriſti milleſimum nonageſimum tertium.

---

98. *Simon Barrenſis ad Albam Comes, dictus Comes Campaniæ.*

Ex Necrologio S. Eugendi Iurenſis.

III. Kalendas Octobris obijt SIMON Comes Campaniæ, monachus noſtræ Congregationis.

XVIIII. Kalendas Ianuarij obijt ODDO Comes Trecenſis.

XI. Kalendas Iulij obijt HVGO Comes Trecenſis,

V. Idus Ianuarij obijt THEOBALDVS Comes Blesensis, qui laudauit, & confirmauit, & sigillauit donationem quam fecit HVGO auunculus suus Ecclesiæ nostræ.

---

99. S. Bernardi auunculi, Rainardus Montisbarri castri dominus, Waldricus monachus, & Milo Conuersus.

Ex primâ magnâ chartâ Fontenetensi, numero I.

OMnibus sanctæ religionis amatoribus, tam præsentibus quàm futuris, huius scedulæ testimonio intimare curauimus, quòd domnus RAINARDVS Montisbarri castri dominus, pro primâ fundatione nouæ abbatiæ Fontaneti, quam magnâ animi deuotione, laudante vxore suâ AANOLDE donauit Domino Deo, & Beatæ Mariæ, & fratribus in eodem loco in perpetuum Deo seruituris, & sub regulari obseruantiâ cum Dei auxilio ibidem victuris (pro animabus patris sui & matris suæ, & pro remissione peccatorum suorum; necnon & propter amorem domni BERNARDI Abbatis Claræuallis, nepotis sui, & fratrum suorum VVALDRICI monachi, & MILONIS Conuersi, qui eiusdem abbatiæ cum domno *Martino Eremitâ* primi ædificatores fuerunt) territorium Aringiarum; sicut duo fratres *Rainaudus* & Vvalo *de Aringijs* eamdem terram liberè anteà possederunt. Quam videlicèt terram prædictus *Rainardus* comparauit, vel commutauit à quodam Milite suo *Nariodo*, cui eadem terra hereditario iure ex parte vxoris suæ, prædicti *Rainaudi de Aringijs* filiæ contingebat: eadem vxore *Nariodi*, nomine *Gertrude*, & sorore vxoris suæ nomine *Mariâ* laudanti-

bus. Hoc quoque cum magnâ beniuolentiâ laudauit domnus FERGANNVS Grinnionis Conſul, & domnus *Humbaudus* de Turre, cum ſuâ vxore *Hodiernâ*, & *Lebaudus* de Grinnione, & vxor eius *Maria*, de quorum dominio eadem terra deſcendebat.

---

100. *Verricus de Caſtellione.*

Ex primâ magnâ chartâ Fontenetenſi, numero XLIII.

HVldreus *de Lucennaco* dedit Eccleſiæ Sanctæ Mariæ de Fonteneto, manſum vnum apud Flaciacum: vnde ſunt teſtes, Bartholomeus de Marmaniâ, VERRICVS *de Caſtellione.* Hoc donum laudauit Petrus filius eius, ſub eiſdem teſtibus, & ſub iſtis, Humberto de Fanco, & Siguino de Tullione, & Radulpho de Fanco. Ipſum Huldreum in ſenectute eius, ſub ſuâ curâ monachi receperunt.

Item ex ſecundâ magnâ chartâ, numero XXVII.

HAymo *de Marmaniâ*, tradens ſe ad monachandum, Abbati Fonteneti Vvilelmo, dedit in eleemoſynam Eccleſiæ Fonteneti, reliquum terræ quod habebat ipſe, & frater eius, & ſoror, versùs Saigniacum, &c. Inter teſtes, Radulphus Miles Templi, per cuius manum hoc actum eſt, &c. Actum eſt hoc Caſtellioni, in domo VVIRRICI *de Ponte*, quæ eſt in Inſulâ. Vnde ſunt teſtes, prædictus Radulphus Templi Miles, Tecelinus nepos Vvirrici de Ponte.

101. *Girbertus de Montebarro, filij eius Tecelinus, & Girardus clericus.*

Ex primâ magnâ chartâ Fontenetensi, num. XLIIII.

GIRBERTVS de Montebarro, laudante filio eius TECELINO, dedit Ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Fonteneto, pratum in loco qui dicitur *Pratum Deodati.* Huius rei testes sunt, Artaldus Canonicus Sedeloci, Petrus scriptor, Bruno filius Lamberti fabri de Sedeloco. Hoc donum laudauit posteà GIRARDVS clericus filius *Girberti:* vnde sunt testes Petrus scriptor, & Symon clericus.

102. *Excerpta quædam ex primâ magnâ chartâ Fontenetensi, ex XLVI. quibus constat tabulis sparsim delibata.*

HVius rei testes sunt BERNARDVS Abbas Claræuallis, *Gothefridus* monachus, & *Gerardus* frater eiusdem Abbatis, &c. *Rainerius de Rocâ*, & *Niuardus* frater eius.

Sub alijs tabulis; Horum omnium donorum, quæ facta sunt in præsentiâ domni *Bernardi* Abbatis Claræuallis, sunt isti testes; Boso Decanus, Eurardus Sacerdos de Campinolâ, BERNARDVS *dominus Montisbarri*, ANDREAS auunculus eius, *Niuardus* & *Rainerius* fratres.

GODEFRIDVS *de Sagniaco* dedit Sanctæ Mariæ Fonteneti quicquid terrarum habebat intrà fines Aringiarum; laudante *Hugone* filio suo, præsente domno *Wilelmo*

eiusdem loci Abbate. Huius doni testes sunt, GOTHEFRIDVS *qui fuit primus Abbas Fonteneti*, Teobaldus Presbyter de Fraxino, & Rotbertus Miles *de Sanctâ Columbâ*, *nepos* eiusdem Gothefridi Militis.

Sub alijs tabulis; Huius rei testes sunt, de Militibus VVALTERIVS *Conestabulus*, *tunc dominus Montisbarri*, *Niuardus* frater eius.

Sub donatione Hugonis dapiferi; Hoc donum factum est apud Bussi, præsente VVIDONE monacho, fratre Abbatis *Bernardi* Claræuallis.

Sub donatione Gisleberti Militis de Tilio; Hoc quoque laudauit BERNARDVS *dominus Montisbarri*, & soror eius MILESENDIS cum viro suo *Rainerio*.

LEOBAVDVS *de Grinione*, & Humbaudus *de Rubeomonte*, donauerunt in confinio duarum villarum, *Bonesen* scilicet & *Curcellarum*, Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Fonteneti, de terrâ suâ, ad excolendam eam in pratum, secundùm latitudinem cuiusdam prati domni TECELINI SAVRI, quod est contiguum eidem terræ, factâ diuisione in longitudinem, vsque ad alueum Branæ fluuij, &c. Huius rei testes fuerunt, Consul Grinionis *Helirannus Fercannus*, Gothefridus *de Sagniaco*, Iohannes *de Montebarro*, Girbertus *de Castellione*.

BERNARDVS Miles de *Espiri* cambiuit monachis Fonteneti, per manum domni *Bernardi* Abbatis Claræuallis, laudante *Wilelmo* filio eius, nepote ipsius Abbatis, pratum quod Brolium dicitur, &c. Vnde sunt testes, *Guilencus* Lingonensis Episcopus, &c. Hoc etiam laudauit posteà *Richardus* supradicti *Wilelmi* frater.

Ego STEPHANVS Heduensis Episcopus, & nostræ

Ecclesiæ Conuentus, domno BERNARDO Abbati de *Claris vallibus*, locum quem vulgò Fontanetum appellant, in abbatiam construendam dedimus, &c.

GODEFRIDVS *de Saigniaco*, & *Hugo* filius eius, laudante *Sarâ* eiusdem Hugonis coniuge, dederunt Ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Fonteneto, campum in costâ Alterius vallis ex parte Saigniaci, &c. Hoc donum laudauit *Laura* ipsius Godefridi filia, & *Helyas* filius Lauræ.

NOTATIO.

Vvilelmum *de Espiri*, seu de Spiriaco, S. Bernardi nepotem memoratum leges apud Herbertum lib. 2. de Miraculis, cap. 37. ex quo hausit auctor Additionum Exordij magni, Ordinis Cisterciensis. Non intelligo autem quâ ratione hìc scribatur *Vvalterius Conestabulus dominus Montisbarri*, nisi matrimonio insitus est in eam familiam, ad quam iure hereditario spectabat Monsbarrus. Neque capio quorsum in eâdem primâ magnâ chartâ appelletur *Rainardus Montisbarri castri dominus*, nisi vt Vvalterius Conestabulus, non castri eiusdem, sed burgi dumtaxàt cognominis dominus designetur: quem scilicet sub Rainardo castri domino (cuius erat sororius) clientelari iure possederat: more illius æui, quo diuisis licèt in plures coheredes Nobilium fundis, tamen toparchiæ primarium ius penès caput familiæ stabat. Cùm igitur ex Iohanne Eremitâ in Vitâ S. Bernardi, Robertus ille ad quem est prima huius Epistola, matre natus sit, Alaydis S. Bernardi Genitricis sorore; eò coniecturâ feror, vt natus mihi videatur hic Robertus patre Vvalterio Conestabulo, qui ex dote coniugis, burgi Montisbarri dominus fuerit. Erat porrò Vvalterius, non regni Franciæ, sed ducatus Burgundiæ Conestabulus; qui nimirum sub Ducis imperio, vtriusque militiæ Magistrum agebat.

Pag.325. *Pag.109.*

103. *Conclusio*

103. *Conclusio prima magnæ chartæ Fontenetensis, per diploma Stephani Eduensis Episcopi, datum anno 1136. & eius sigillo munitum.*

STEPHANVS Dei gratiâ Eduensis Episcopus dilecto sibi in Christo fratri *Willermo* Abbati Fonteneti, eiusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum. Desiderium quod ad religionis propositum & animarum salutem pertinere monstratur, auctore Deo effectu est prosequente complendum. Quocircà, dilecte in Domino frater *Vvillerme* Abbas, tuis rationabilibus postulationibus annuentes, monasterium ipsum cui Deo auctore pręsides, sub sanctæ Eduensis Ecclesiæ, & nostrę dignitatis tutelâ & protectione suscipimus, & pręsentis scripti patrocinio, sigillique nostri impressione communimus. Statuentes vt quęcumque bona seu possessiones pręfatum monasterium impręsentiarum possidet; tam scilicet ea quæ in chartis pręsentis membranæ scripta continentur & de donis nostris & de aliorum, quàm quæ in futurum Deo pręstante poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus & illibata permaneant. Decernimus ergo vt nulli liceat idem monasterium perturbare, aut eius terras auferre, vel ablata retinere, aut temerarijs vexationibus fatigare. Quòd si quis scienter contra huius nostræ constitutionis paginam fecerit, nisi resipiscat, Dei & nostrâ auctoritate à communione eum sanctæ Ecclesiæ sequestramus: ita vt & in pręsenti à Corpore & Sanguine Domini alienus existat, & in futuro diuini examinis vltioni subiaceat. Ego *Stephanus* Eduensis Ecclesiæ

Episcopus subscripsi. Ego Vvillermus Decanus SS. Ego Galterius Pręcentor SS. Ego Gaufridus Archidiaconus SS. Ego Siguinus Archidiaconus SS. Ego Girardus Archidiaconus SS. Ego Gauterius Dapifer & Abbas Sancti Stephani SS. Actum est hoc Eduæ, anno ab Incarnatione Domini M. C. XXXVI. Epactâ XV. Concurrente III. Indictione quartadecimâ.

---

104. *Gerardus de Castellione, sororius Teobaudi de Saliuâ. Hebalus Comes Salci castri.*

Ex secundâ magnâ chartâ Fonteneti, numero VIII.

TEOBAVDVS *de Saliuâ* dedit Ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Fonteneto in eleemosynam, quicquid habebat infra terminos Puteoli franci, &c. Huius doni testes sunt, ipse Dux HVGO in cuius pręsentiâ hoc totum factum est inter Frollesium & Vngiacum, HVGO eiusdem Ducis filius, GARNERIVS *de Sumbernun*, RAINERIVS *de Rochiâ*, Iohannes de Quintiaco, *Gerardus de Castellione qui prædicti Teobaudi fuerat sororius*, Rainaldus Grancei castri dominus. Hoc donum laudauit & concessit vxor sępedicti Teobaldi *Gundrea* nomine, sed in palàm vocata *Sibylla*: vnde sunt testes, domnus Constantinus Vngiaci Abbas, & Girardus Canonicus, Robertus de Sancto Burri eiusdem Dominę frater, &c. HEBALVS Comes Salci castri, Rainerius de Frolesio, Bertalphus & Herlebaldus de Granceio, Hugo de Vileflor, Haimo *de Saliuâ*, &c.

105. *Hugo Dux Burgundiæ, castri Grinionis dominus : vxor eius Matildis Ducissa.*

Ex secundâ magnâ chartâ Fonteneti, numero IX.

HVGO Dux Burgundiæ, laudante Ducissâ MATILDE vxore suâ, dedit in eleemosynam Ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Fonteneto, quicquid habebat apud Puteolum francum. Descendebat autem idem locus de dominio *Grinionis castri, cuius ipse Dux erat dominus.* Huius doni testes sunt, *Tecelinus* Archipresbyter Aiennaci vbi & hoc actum est. Hugo *Caualgeia*, BARTHOLOMÆVS *de Sumbernun*, Petrus *de Escaloio* Maior, Constantius Prępositus Maueli.

106. *Nariodus de Montebarro : eius filij, Gualo, Bernardus, & Rainerius Fonteneti monachus.*

Ex eâdem secundâ magnâ chartâ, numero XXV.

NARIODVS *de Montebarro* dedit Ecclesiæ Fonteneti in eleemosynam, laudantibus filiis suis *Gualone* & *Bernardo*, totam terram quam habebat à grangiâ Flaciaci versùs Saigniacum. Sed hanc eleemosynam fecit occasione *Rainerij* filij sui, quem Abbas Vvillermus ad monachandum suscepit.

107. *Godefridus de Castellione: vxor eius Gertrudis, filij Hugo & Niuardus.*

Ex eâdem secundâ magnâ chartâ, numero XL.

GOdefridus de Castellione* dedit Ecclesiæ Fonteneti in eleemosynam, omnes aasentias suas in omnibus terris & nemoribus suis. Huius rei testes sunt, domnus BERNARDVS Abbas Claræuallis, Rainaldus Caualgeia, Vvirricus *de Beleun.* Hoc laudauit GERTRVDIS vxor eius, & filij eorum HVGO & NIVARDVS.

108. *Girardus de Castellione, Eschaloij dominus: eius filius Milo.*

Ex eâdem secundâ magnâ chartâ, numero XLVI.

GIRARDVS *de Castellione*, dedit Ecclesiæ Fonteneti in eleemosynam, quicquid infra terminos Puteolifranci habebat. Terminos autem concessit, sicut Hugo de Valle Abonis iam Conuersus, per obedientiam Abbatis *Willermi*, & concessionem Teobaudi *de Saliuâ* diuisit. Insuper monachis prędictæ Ecclesiæ, omnem de propriâ eorum terrâ guirpiuit decimam : quòd nunquam scilicet ab eis decimam de eorum terrâ, vel ab alio apud Puteolum acciperet. Testes sunt, HVGO Dux Burgundiæ, ODO eiusdem Ducis filius, VARNERIVS *de Sumbernun*, RAINERIVS *de Rochiâ*, Iohannes de Quintiaco, Rainaldus dominus Grancei, &c. Posteà autem, quia querela orta fuit inter homines Eschaloij,

& monachos, de terminis Eſchaloij & Puteoli; & inter Girardum & monachos, de communitate Bergerecarum; hoc modo pacificata eſt res, in pręſentiâ Domini *Odonis* filij Ducis, &c. Teſtes ſunt, Abbates, BERNARDVS Clareuallenſis, *Conſtantinus* Vngiacenſis: *Odo* filius Ducis, &c. *Deinde vtriuſque territorij metæ, Conſtantini Vngiacenſis Abbatis arbitrio vel fixæ, vel deſignatæ ſunt.* Huic rei interfuerunt, Dominus ROBERTVS *filius Ducis*, pòſt factus Eduenſis Epiſcopus, Magiſter Robertus tunc clericus eius, *Girardus de Caſtellione* tunc Eſchaloij dominus, Lebaudus *Ordeum* Miles, &c. Hæc omnia conceſſit & laudauit MILO filius *Girardi de Caſtellione*, ſicut pater eius fecerat, & habuit de beneficio Fonteneti XX. ſolidos. Huius conceſſionis ſunt teſtes, Dominus GODEFRIDVS Lingonenſis Epiſcopus, Pontius eius Archidiaconus, Valterius Trecenſis Canonicus, Milo Liſiniarum Decanus, VIDO Comes Barri, Thomas Miles eius, *Rainerius de Rochiâ*, MATTHÆVS *de Caſtellione*, Rainerius de Pultarijs, Lebaudus *Ordeum*, Giſlebertus *de Tullione.*

---

109. *Andreas dominus Montisbarri, pater eius Bernardus, auus Rainardus.*

Ex autographo Fontenetenſi.

IN nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, Amen. Ego GODEFRIDVS Dei gratiâ Lingonenſis Epiſcopus, tam pręſentibus quàm futuris notifico, ANDREAM Montiſbarri dominum, filium BERNARDI filij RAI-

NARDI, in pręsentiâ nostri recognouisse dona & concessiones, quas in eleemosynam abbatiæ Fonteneti contulerat. Sunt autem hæc. Tota videlicet pars illa nemoris Segestri, quæ est ad sinistram viæ quæ à planis eiusdem nemoris Naellam tendit, sicut lapideæ metæ inibi positæ designant. Diuisio quoque terrarum inter Fontanas & Segestrum, sicut facta iamdudum fuerat in pręsentiâ *Comitissæ, amitæ eiusdem Andreę*, vbi & lapideæ metæ pôsitæ sunt. Quicquid etiam proprij habebat iamdictus *Andreas* intrà fines Plaaneti, nominatimque Tuschia. Et concessit acquirendum, siue eleemosinâ, siue pecuniâ ab hominibus ad se pertinentibus, qui aliquid iuris ibidem habebant, quicquid possent Fontenetenses. Concessit etiam eisdem quicquid habebant ab Oberto *de Til*, quod ad se pertinebat. Concessit nihilominùs ipsis quicquid de casamentis habebant suis, & quicquid acquirere possent seu eleemosynâ, seu pecuniâ. Simul & totius terræ suæ omnes aasentias, tam in nemore quàm in plano. Et vt aliqua de eis nominentur; nemus ad ædificandum, ad ardendum, ad pastionem porcorum, cęterorumque animalium pascuam: excepto quòd nemus Ialiaci non poterunt essartare ad agricolandum: cęteros verò vsus inibi habebunt. In terris quoque, & agriculturam, & omnibus animalibus pascuam. In aquis etiam piscaturam, propter forestam quę est inter molendinum Pepini, & molendinum Sancti Iohannis. Postremò quicquid auus suus *Rainardus*, & pater suus *Bernardus* pręd ictæ Fonteneti abbatiæ dederant, & concesserant, sicut in chartis eorum continebatur, & ipse similiter *Andreas* concessit. Hæc igitur

omnia confirmantes, & proprij ſigilli impreſſione communientes, Dei & noſtrâ auctoritate interdicimus, ne quis ſuper his, Fontenetenſibus aliquam injuriam inferre prçſumat: quòd ſi quis præſumpſerit, anathematis gladio eum percellimus, donec eiſdem ipſis congruè ſatisfaciat.

---

110. *Andreas Montisbarri dominus.*

Ex tabulario Fontenetenſi.

EGo HENRICVS Dei gratiâ Eduenſis Epiſcopus, tam prçſentibus quàm futuris notum facio, quòd *Rogerius de Sinemuro*, laudante *Pontiâ* vxore ſuâ, conceſſit Eccleſiæ Fonteneti, in manu dilecti fratris noſtri ARNAVDI Abbatis, totum integraliter chaſamentum quod Richardus *de Curterabodi* ab ipſo tenebat in finibus Fraxini, quod idem Richardus Eccleſiæ Fonteneti dederat. Retinuit autem idem Rogerius tantummodò homines qui de eodem chaſamento erant: & habuit de beneficio Eccleſiæ decem libras. Actum eſt hoc per manum ANDREÆ Montisbarri domini, quem Rogerius fideiuſſorem dedit Eccleſiæ quòd hoc donum firmiter ſeruaret. Teſtes huius doni ſunt, *Andreas* Montisbarri dominus, Symon *de Curtengi*, Teobaudus Prior Fonteneti, Vvillermus *de Scalleus*, Vvillermus Cellerarius, Hugo *de Curterabodi*, monachi Fontenetenſes.

111. *Andreas Montisbarri dominus.*

Ex tabulario Fonteneti.

EGo ANDREAS *Montisbarri dominus* teſtificor ſcire volentibus, quòd Viardus *de Seneueio*, & Iohannes frater eius, & Reinerius *de Chandoiſel*, dederunt Eccleſiæ Fontenetenſi totam terram arabilem, quam habebant à Fonteneto vſque Marineium, &c. coram me, & Domino meo Anſerico Montisregij, & Anſerico Iuuene, Hugone quoque de Nigellis & Bernardo Nariodi, & Andreâ de Fontanis, &c.

Item ex autographo Fontenetenſi.

Ego GODEFRIDVS Dei gratiâ Præſul Lingonenſis, tam poſteris quàm modernis notifico, quòd *Milo de Moliſmis* Gothefridi filius, conceſſit monachis Fonteneti, aaſentias ſiluæ quæ *Pratee* dicitur, in finibus Fontanarum, in omnes eorum vſus, &c. Actum Montebarri publicè, in manu *Arnaudi* Abbatis, & per ANDREÆ *Montisbarri domini* manum, de cuius caſamento locus pręnominatus eſt.

112. *Willermus de Sauz, vxor eius Hermengardis.*

Ex tabulario Fontenetenſi.

EGo *Henricus* Dei gratiâ Eduenſis Epiſcopus, tam futuris quàm pręſentibus notum facio, quòd Hodierna vxor Humbaudi de Rubeomonte, dedit in eleemoſynam Fontenetenſi Eccleſiæ, in manu *Arnaudi* Abbatis,

Abbatis, pro animâ suâ & mariti sui, quicquid habebat in piscaturâ de Curcellis, quæ de capite suo erat: laudante Renardo domino Rubeimontis, de cuius feodo erat. Quod quidem Osmundus filius prędictæ Hodiernæ contradicere voluit. Sed certum est quòd legitimam eleemosynam facere poterat mater eius, de terrâ quæ de capite suo erat, & sine assensu ipsius. Testes sunt VVILLERMVS *de Sauz*, & HERMENGARDIS vxor eius, Saissa vxor Gisleberti *de Grisini*, &c.

---

113. *Bernardus de Montebarro, Espissiæ dominus, filius Heluydis.* 1210.

Ex tabulario Fontenetensi.

EGO BERNARDVS *de Montebarro*, *Espissiæ dominus*, Omnibus notum facio pręsentibus & futuris, quòd piæ memoriæ HELVYDIS mater mea, in obitu suo dedit in puram eleemosynam, Ecclesiæ & fratribus Fonteneti, x. sextarios bladi, medietatem frumenti & medietatem auenæ, ad mensuram Espissiæ singulis annis in tertijs *de Corsceinz* circà festum Sancti Remigij capiendos. Dedit etiam iamdictæ Ecclesiæ fratribus viginti solidos censuales: scilicet in terrâ *de Vassio*, & in terrâ de capite suo, ad iamdictum festum Sancti Remigij annuatim persoluendos. Hanc autem eleemosynam venerabilis matris meæ, laudaui & concessi supradictis fratribus Fonteneti: & in perpetuam memoriam, præsenti paginulæ sigillum meum apposui, anno Incarnationis dominicæ M. CC. X.

114. *Andreas dominus Espissiæ, Bernardi filius, frater Guidonis Canonici Lingonensis.* 1213.

Ex tabulario Fontenetensi.

G. Eduensis, W. Lingonensis, & W. Autissiodorensis Dei gratiâ Episcopi, omnibus pręsentes litteras inspecturis, Salutem in Domino. Nouerint vniuersi præsentes pariter & futuri, quòd cùm inter Abbatem & monachos Fonteneti ex vnâ parte, & nobilem virum ANDREAM *dominum Espissiæ* ex alterâ, controuersia verteretur super hominibus, possessionibus, & terris apud Marmaniam existentibus, quæ nobilis mulier HYLA *de Monte Sancti Iohannis*, & IOHANNES filius eiusdem, in perpetuam eleemosynam domui Fonteneti dederant & concesserant: quæ etiam à bonæ memoriæ BERNARDO patre eiusdem *Andreæ*, Abbas & monachi dicebant occupata fuisse. Etprætereà super trecentis marcis argenti, quas prædicti Abbas & monachi à præfato *Bernardo* sæpedicti *Andreæ* patre legatas fuisse asserebant. Tandem nobis præsentibus, & nobilibus viris *Odone* Duce Burgundiæ & Guidone de Donipetrâ, & multis alijs, in hanc compositionis formam venerunt; quòd de trecentis marcis superiùs nominatis Abbas & monachi memorati medietatem habeant: reliquam verò medietatem Andreas supradictus. De rebus verò apud Marmaniam existentibus, de quibus erat controuersia, ita fuit statutum, quòd GVIDO frater *Andreę*, Canonicus Lingonensis, res illas tenebit quamdiu vixerit: & post mortem ipsius *Guidonis*, ad Ecclesiam Fonteneti liberè & absque omni con-

traditione reuertentur. Tenebit autem res illas *Guido* præfatus nomine Ecclesiæ, ab Ecclesiâ Fonteneti. Actum anno Gratiæ Millesimo CC. XIII. mense Octobri.

Eodem anno & mense, hæc ipsa ODO Dux Burgundiæ proprio diplomate, iisdem verbis confirmauit.

---

115. *Guido Canonicus, filius Bernardi domini de Spissiâ.* 1220.

Ex tabulario Fonteneteñsi.

EGO HVGO Dei gratiâ Lingonensis Episcopus, Notum facimus præsentibus & futuris, quòd GVIDO filius Domini *Bernardi de Spissiâ*, Canonicus Lingonensis & Autissiodorensis, in præsentiâ nostrâ constitutus, concessit & quittauit Ecclesiæ & fratribus Fonteneti, quicquid habebat apud Marmaniam, tam in hominibus quàm in terris, & redditibus, & in omnibus alijs, pro decem & octo libris Pruuiniensium: de quibus prædicti fratres Fonteneti tenentur reddere prædicto *Guidoni* x. libras ad nundinas Barri; & ad nundinas Trecarum circà festum Sancti Remigij, VIII. libras. Quod vt totum ratum habeatur, ad petitionem ipsius *Guidonis* & fratrum Fonteneti, præsens scriptum sigilli nostri munimine roborauimus. Actum anno dominicæ Incarnationis millesimo CC. vicesimo.

116. Odo de Yßodun Comes Grinionis : vxor eius Matildis filia Raimundi, qui Hugonis II. Burgundię Ducis filius, Henrici porrò Eduensis Episcopi frater fuit. 1165.

Ex tabulario Fontenetensi.

EGO HENRICVS Dei gratiâ Eduensis Episcopus, præsentibus & futuris notifico, querelam quam aduersùs Ecclesiam Fonteneti mouebat ODO *de Yssodun* Comes Grinionis, de eleemosynâ fratris mei *Raimundi*, in præsentiâ nostrâ sic fuisse terminatam. Concesserat prædictus *Raimundus* fratribus Fonteneti pro animâ suâ, & antecessorum suorum, quicquid eius chasati de dominio Grinionis eis darent pro eleemosynâ de chasamento suo; sic tamen vt chasatum non perderet. Posteà super hoc mouit querelam *Odo de Yssodun*, ad quem deuenerat terra Grinionis, ex parte *Matildis* coniugis suæ, filiæ Raimundi. Vnde vtraque pars, *Odo* videlicèt, & monachi ante me conuenerunt. Recognitum est, & legitimorum virorum irrefragabili testimonio comprobatum, hoc donum fecisse fratrem meum *Raimundum*, priùsquam prædictæ puellæ matrem duxisset vxorem, &c. Huic tam perspicuæ veritati prædictus *Odo* nolens ampliùs contraire, guerpiuit in manu *Hugonis* Fontenetensis Abbatis omnem querelam, quam mouerat aduersùs Fontenetensem Ecclesiam, & eleemosynam tam legitimè factam, ratam concessit, &c. Hæc omnia laudauit *Matildis* coniunx eius: vnde testes sunt, Abraham Abbas de Prateâ, &c. Actum est hoc apud Saigniacum, XVII. Kalendas Maij, & in crastino recognitum & confirmatum in

Capitulo Fonteneti, anno ab Incarnatione Domini millesimo C. LX. quinto.

---

117. *Matildis Comitissa Grinionis, Raimundi Comitis filia, 1196.*

Ex autographo Fontenetensi.

EGO MATILDIS Comitissa Grinionis, Notum facio omnibus tam futuris quàm præsentibus, quòd omnia dona & eleemosynas, quas pater meus RAIMVNDVS Comes dedit & concessit Ecclesiæ & fratribus Fonteneti, laudaui, & concessi. Et concordiam quæ facta fuit inter patrem meum *Raimundum*, & homines *de Estalentâ*, & iamdictos Fonteneti fratres, certâ ratione perquisiui: & in rei veritate percepi, quòd ipse pater meus metas lapideas inter homines *de Estalentâ* & præfatos fratres posuerit; ne supradicti homines, vel animalia eorum, nec etiam porci, metas ab ipso positas vllatenus transgrederentur. Cuius exemplum ego secuta, volo & præcipio vt firmiter ab omnibus in posterum teneatur. Aasentias quoque *Mortuæaquę*, quas pater meus eis concessit ad pecora sua adaquanda, & ego in perpetuum concedo. Dedi etiam eis piscaturam stagni mei *de Estalentâ*; in vitâ meâ, tantummodò duobus diebus ac noctibus, ante Dominicam in Ramis Palmarum; & post mortem meam, duobus diebus ac noctibus perpetuò, ad procurationem Anniuersarij mei. Huius rei sunt testes, *Hubertus* Abbas Fonteneti, & totus eiusdem loci Conuentus, Odo Archipresbyter Tul-

lionis, Oliuerius *de Grinione*, Matthæus *de Estez*, Pontius *de Chaacè*, & Milo frater eius. Rainerius de Sanctâ Columbâ, Teobaudus Præpositus Montisbarri, & multi alij. Quod totum vt ratum habeatur in perpetuum, sigilli mei impressione confirmaui, anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo nonagesimo sexto.

NOTATIO.

Alia complura extant Matildis Grinionis Comitissæ diplomata apud Fontenetenses, data ad annos Christi 1195. & 1196. Cùm autem Duchesnius in Ducibus Burgundiæ, & Sammarthani in regiâ Genealogiâ, libro 38. scitè affirment ex Roberto de Monte, ex Chronico Autissiodorensi, aliisque bonæ notæ scriptoribus, quadrigamam fuisse hanc Matildem, adeò vt per illos triginta annos, qui inter 1165. & 1195. fluxêre, quatuor maritis adhæserit; primùm Odoni de Yssodun, deinde Guidoni Comiti Niuernensi, postmodùm Petro Philippi Flandriæ Comitis fratri, & denique Roberto Drocensi; vel hinc opinari licet, illam, tot expertam fortunæ varietates, Grinionem se tandem ad primos thalamos recepisse: atque ibi solo Grinionensis Comitissæ titulo contentam, quod vitæ reliquum fuit piè exegisse.

---

118. *Matildis Comitissa Grinionis. Odo Comes Grinionis.* 1196.

Ex tabulario Fontenetensi.

NOtum sit præsentibus & futuris, quòd ego MATILDIS *Comitissa Grinionis* donaui Ecclesiæ Fonteneti, pro remedio animæ meæ, vineam quamdam quam ab Erardo in vadimonium pro IX. libris Diuionensium acce-

peram, quæ ſita eſt in parrochiâ Saigniaci : tali pacto, quòd ex fructu vineæ Miſſarum officia celebrabuntur: quòd ſi quid reſidui fuerit inde tela emetur vnde corporalia fient. Conceſſi inſuper, vt præfatam vineam liceat eiſdem fratribus quoquo modo potuerint, adquirere. Promiſerunt etiam mihi prædictæ Eccleſiæ Abbas & monachi, quòd ſi memorata vinea redempta fuerit, percepta redemptio tali deputabitur ædificio, quòd ſicut ſuprà condictum eſt, in iamdictâ eccleſiâ diuina celebrabuntur. Hæc omnia, & vniuerſa de quibus inueſtiti erant fratres Fontenetenſes, die quo hæc acta ſunt laudauit & conceſſit ODO *Comes Grinionis*. Huius rei teſtes ſunt, Odo Archipreſbyter Tullionis, Oliuerius de Grinione, Renerius de Sanctâ Columbâ, Iosbertus de Maſiaco, Galannus Præpoſitus. Vt autem hoc totum in perpetuum ratum habeatur, ego *Matildis* Comitiſſa Grinionis præſentem paginam ſigillo meo roboraui. Actum anno Verbi Incarnati M. C. XC. VI.

NOTATIO.

Quem hìc legis Odonem Comitem Grinionis, caue (mi lector) eumdem ipſum exiſtimes, quem anno 1165. Mathildis huius maritum priùs vidiſti. Soluta enim erat Mathildis hoc anno 1196. poſt quartas nuptias: primuſque eius maritus Odo de Yſſodun anno 1177. viuere iam deſierat, ſi fides Chronico Roberti de Monte: & eius filium atque heredem cognominem *Dux Burgundiæ, quia cognatus eius erat, furtim abſtulerat.* Cognatum dixit Robertus, in ſecundo & tertio gradu conſanguineum, quod videre eſt in hoc ſchemate.

HVGO II. Dux Burgundiæ.

ODO II. Dux Burgundiæ.	*RAIMVNDVS Comes Grinionis.*
HVGO III. Dux Burgundiæ.	*MATILDIS Comitissa Grinionis, vxor Odonis de Yssodun.*
	ODO de Yssodun iunior, Comes Grinionis. Uxor ALAYS Montisbarri domina.
	RADVLPHVS Odonis patris heres, ductâ Margaretâ seu Sybillâ de Courtenay moritur improlis : eiúsque toparchiæ ad Burgundiæ Ducum dominium reuertuntur.

Erat igitur Odo filius Mathildis (quem anno 1196. cum illâ Comitem Grinionis nuncupatum vides) secundus huius nominis inter Comites Grinionis, tertiùs verò inter Toparchas Yssodunenses : cuius, & coniugis Alaydis exstare ad annum 1190. priuilegia Yssodunensibus collata, asserit Duchesnius in hac Mathilde, Raimundi filiâ, Hugonis II. Ducis nepte. Et Alaydem opinor Andreæ Montisbarri domini fuisse filiam, qui ductâ Heluide Espissiæ dominâ, Bernardo filio Espissiam maternam dotem, Alaydi filiæ Montembarrum dederit. Quamdam enim è Montisbarri familiâ puellam, Comitis Grinionensis filio desponsatam esse, notauit auctor Tabulæ Genealogicæ Fontenetensis : cui, licèt in aliis multis parum accurato, in hoc tamen fidem non negauerim; cùm certum mihi sit ex antiquis Fonteneti tabulis, Bernardum Andreæ & Heluidis filium, tantùm Espissiæ domini, non etiam domini Montisbarti titulum vsurpasse.

Atque hinc deprehendere mihi videor, quâ viâ & Grinio & Monsbarrus ad Ducum dominium deuenerint. Nempe per obitum Radulphi improlis (de quo Albericus in Chronico) qui

qui Montembarrum posſederat ex Alaydis matris hereditate, Grinionem ex Matilde auiâ, nepte Hugonis II. Burgundiæ Ducis: qui Dux (vt conſtat ex ſecundâ magnâ chartâ Fontenetenſi, numero IX.) Grinionenſi etiam Comitatu potitus fuerat poſt Helirannum Fergannum, cuius mentio in priore magnâ chartâ. Et hic Fergannus Comes, cuidam filiæ Rainardi Montisbarri domini fuiſse videtur matrimonio iunctus; vt verè Andreas Bernardi filius, Rainardi nepos, amitam Comitiſsam, in Godefridi Lingonenſis Epiſcopi tabulis habuiſse referatur. Pag. 547. Pag. 541. Pag. 550.

---

119. *Oliuerius de Grinione : vxor eius Floria : filij, Pontius & Hugo.* 1191.

Ex tabulario Fontenetenſi.

EGo *Gauterius* Dei gratiâ Eduenſis Epiſcopus, Notum facio præſentibus & futuris, quòd OLIVERIVS *de Grinione* laudauit & conceſſit Deo & fratribus Fontenetenſis Eccleſiæ, omnes eleemoſynas quas pater ſuus, & fratres ſui, eidem Eccleſiæ fecerant. Simul & terram quæ dicitur Mont Arlant, in boſco, & in plano, &c. Hæc omnia laudauit FLORIA vxor Oliuerij, cum duobus filijs ſuis *Pontio* & *Hugone*, &c. *Inter teſtes* Ioſbertus Abbas Fontenetenſis. Anno ab Incarnatione Domini M. C. XCI.

---

120. *Galterus Miles de Montebarri : vxor Emengardis, cuius frater Odet, mater Gilla : Gillæ liberi, Simon, Maria, & Aaliz,* 1215.

Ex tabulario Fontenetenſi.

EGo *Galterius* Dei gratiâ Eduenſis Epiſcopus, vniuerſis præſentem paginam inſpecturis notum facimus,

quòd GALTERIVS Miles de Montebarri, dedit Deo & Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Fonteneti, pro remedio animæ suæ & antecessorum suorum, in perpetuam donationem, omnia quæcumque iuris habebat in forestâ quæ est super eamdem abbatiam : & quicquid iuris habebat in territorio eiusdem forestæ, vsque ad magnum chiminum quod ducit Sanctum Iacobum. Recognouit etiam idem *Galterius* quòd nullus hominum suorum, neque aliorum aliquis, vsuarium debet habere in memoratâ superiùs forestâ. Hanc autem eleemosynam laudauit & approbauit bonâ fide, vxor ipsius Galterij EMENGARDIS, cum fratre suo ODET, de quorum capite erat : & mater ipsius *Emengardis*, GILLA nomine, & filius eius SIMON cum sororibus suis MARIA & AALIZ. Quod totum vt ratum sit, & firmum manere valeat in perpetuum, ad petitionem memorati *Galterij*, & vxoris suæ, & *Odonis* fratris eiusdem vxoris, præsentem paginam sigillo nostro iussimus roborari. Actum est hoc, anno ab Incarnatione Domini millesimo CC. quintodecimo.

---

121. *Excerpta ex alijs tabulis Abbatiæ Fonteneti.*

Ex secundâ magnâ chartâ, quæ constat numeris XLVII. & terminatur in priuilegio Godefridi Lingonensis Episcopi sine temporis notâ.

NVmero XIII. Girardus de Eschaloio, sororius Girardi Canonici, laudante vxore suâ Rotrude, dedit Ecclesiæ Fonteneti quicquid habebat apud Puteo-

lum francum, & apud Vallem Abonis.

Numero XXIII. Ebrardus *de Villenis* dedit Ecclesiæ Fonteneti in eleemosynam, quicquid habebat à Saigniaco, in territorio Flaciaci & Saignisel. *Inter testes* HII DE MONTEBARRO.

Huius magnæ chartæ varijs locis, decies minimùm inter testes occurrit RAINERIVS DE ROCHIA.

GALO filius Nariodi de Montebarro.

Num. XXIX. Mauuaslet de Montebarro. Hugo filius eius. Robertus de Montebarro, frater *Odonis Campaniensis*. Rursus *Odo Campaniensis* inter testes numero XXXVII. Girardus de Castellione. Simon de Castellione, Matthæus de Castellione.

Ex autographis.

Ad annum 1174. Hugo *Peccatum de Til* dedit in eleemosynam fratribus Fonteneti, quartam partem in bosco & in plano, &c.

ANDREAS dominus Espissiæ: frater eius BERNARDVS domicellus, dominus de VI. anno 1232.

Frequens mentio villarum, de Fontanis in pago Duismiensi, & de Fontanis siccis.

Anno 1202. GIRARDVS *li Broz* de Asnerijs, & Margarita vxor eius dant aliquid monasterio Fonteneti. Octobri 1273. *Alexander* de Monteacuto, meminit *Emeingiardis*, dictæ *Blanchæ*, quondam dominæ Sombernionis, & d'Estez, tunc defunctæ.

Ex duobus tabularijs.

STEPHANO Eduensi Episcopo, G. Molismensis Abbas concedit locum, in quo frater *Martinus* Eremita morabatur; vt ibi fiat abbatia fratrum regularium, iuxta

inſtitutionem S. Benedicti viuentium.

Tempore Henrici Eduenſis Epiſcopi, & in eius tabulis, aliquoties teſtis ANDREAS Montiſbarri dominus, & Calo de Grinione.

In tabulis Stephani Eduenſis Epiſcopi, 1174. teſtis inter alios Brocardus de Montebarri.

Odo de Marmaniâ, filius Bartholomæi Caſtellionis, & Eliſabeth, in chartâ Gauterij Lingonenſis Epiſcopi. BERNARDVS *de Eſpeſſâ*, 1196. teſtis.

Gauterij Eduenſis Epiſcopi tabulis, de dono Pontij de Chaaceio, & Milonis fratris eius, anno 1198. ſubſcribunt Dominus BERNARDVS *de Montebarro*, & Rainerius de Saigniaco, Milites.

In chartâ Stephani Eduenſis, & Galteri Lingonenſis Epiſcoporum, 1173. mentio *Bernardi Nariodi.*

Anno 1202. in chartâ Gauterij Eduenſis Epiſcopi, ſuper donis Rainardi Militis de Curcellis, inter teſtes, BERNARDVS *dominus de Spiſſâ.*

Simeon de Montebarro Miles, 1209. in tabulis Haymonis Archidiaconi Flauïniacenſis.

Anno 1198. teſtis inter alios BERNARDVS *de Montebarro*, in chartâ Gauterij Eduenſis Epiſcopi, de concordiâ inter Fonteneteníes & Vngiacenſes ſuper quibuſdam nemoribus.

NICHOLES *de Mombar, Cheualier, en Iuin*, 1277.

HVGO *de Montebarro*, in chartâ Humberti Eduenſis Epiſcopi, tempore Vilelmi Fontenetenſis Abbatis.

Menſe Auguſto anni 1282. HVO *de Saigneyo* Miles, de conſenſu Mariæ vxoris ſuæ, vendit quamdam vineam ſuam Abbati & Conuentui Fontenetenſi.

Aaliz Duciſſa Burgundiæ litem diriuit inter Fontenetenſes, & Arnulphum Militem de Eſchalo, ſuper quibuſdam vſagijs & paſturis.

In tabulis *Aalydis* Duciſſæ, 1227. menſe Auguſto, mentio Domini *Girardi de Sauz*; ſecundùm cuius *porgiuationem*, metæ quædam conſtituuntur inter *Eſchalo*, *Eſtalante*, & *Poiſeus*, arbitrio Geruaſij Capellani de *Eſtalante.*

---

122. *Iohannes Miles de Montebarro, filius Beatricis.* 1239.

Ex tabulario Fontenetenſi.

Ego Hvgo Dux Burgundiæ, Notum facio vniuerſis præſentes litteras inſpecturis, quòd Iohannes Miles de Montebarro in meâ præſentiâ conſtitutus, recognouit ſe dediſſe in perpetuam eleemoſynam, Eccleſiæ Beatæ Mariæ Fonteneti, Richardum hominem ſuum *de Marmenid*, cum omnibus heredibus ſuis & tenementis. Dedit inſuper dictæ Eccleſiæ dictus *Iohannes* ſex iornellos terræ, ſitos ſuper viam quæ eſt ante domum *Conuerſarum de Marmeniâ.* Laudauit autem præfatus *Iohannes* eleemoſynam, quam fecit Domina Beatrix mater ſua ſæpedictæ Eccleſiæ Fonteneti, de duobus ſextarijs frumenti, & vno modio vini : quæ dicta Eccleſia Fonteneti percipiet ſingulis annis, in decimâ dicti *Iohannis* apud Corbeton. Et hoc totum promiſit prænominatus *Iohannes*, dictæ Eccleſiæ contra omnes perturbatores bonâ fide garantire. In cuius rei teſtimonium, ad petitionem ſupradicti *Iohannis*, præſentes lit-

teras ſigilli mei munimine roboraui. Actum anno Domini milleſimo CC. triceſimo nono, menſe Iulij.

---

123. *Blancha Herui domini Sonbernonis relicta.* 1242.

Ex autographo Fonteneteníi.

HVGO Dux Burgundiæ, omnibus pręſentes litteras inſpecturis, Salutem. Noueritis quòd in noſtrâ pręſentiâ conſtituta nobilis mulier, dilecta & fidelis noſtra BLANCHA domina Sonbernonis, recognouit quòd defunctus HERVEVS, quondam maritus ſuus, dominus Sombernonis, in extremis laborans, dedit & conceſſit in purâ & perpetuâ eleemoſynâ, pro remedio animæ ſuę & anteceſſorum ſuorum, Deo & Eccleſiæ Beatæ Mariæ de Fonteneto, & fratribus ibidem Deo ſeruientibus, centum ſolidos Diuionenſium : & præcepit quòd aſſiderentur eiſdem percipiendi ſingulis annis in ſuâ terrâ de ſuo capite. Ipſa verò *Blanchâ* ſupradicta, attendens deuotionem mariti ſui defuncti, & volens ſatisfacere animæ ipſius, & anteceſſorum ſuorum, dictam eleemoſynam laudauit : & dictis fratribus Fonteneti, dictos centum ſolidos Diuionenſium aſſedit percipiendos ſingulis annis in prouentibus nundinarum Sancti Machuti de Sonbernone. In cuius rei teſtimonium, ad ipſius *Blanchæ* dominæ Sombernonis petitionem, dictis fratribus Fonteneti tradi fecimus litteras, ſigilli noſtri munimine roboratas. Actum anno Domini M. CC. quadrageſimo ſecundo, menſe Ianuario.

124. *Emaniars Dame de Sombernon, & d'Estez.* 1271.

Extrait du Chartulaire de l'Abbaye de Fontenet.

NOS GVILLAVMES *humbles Abbez de Flauigny, & nos freres Estiennes Prious dou Val Nostre Dame pres de Talant, de l'Ordre dou Val des Escoliers, & Iei Symons Maistres de la maison de Saint Antoine d'Estez, façons sauoir à tous cels qui verront ces presentes lettres, que Madame* EMANIARS, *dite* BLANCHE, *Dame de Sombernon & d'Estez, en sa darrienne volunté, & en son testamant, nos diz Guillaumes, Estienes, & Symons dessus diz soumes exequutour; ha doné, quitté, & ottroyé an perdurauble aumone, à Deu, & à l'Iglise Nostre Dame de Fontenoy, pour lou remede s'arme, & de ses ancessors, & por son anniuersaire faire, tout ce que ele hauoit, ou pooit ou deuoit hauoir à Noigent, & ou terreoir de ladite ville, &c. Et noz dessus diz exequutour, la deuant dite aumone hauons nuntié & deliurée audiz Religious de ladite Yglise de Fontenoy, &c. Ce fu fait en l'an de grace Mil CC. sexante & onze, ou mois de Septembre.*

Alexandre de Montagu, Escuier, Sire de Sombernon & de Maanlayn, reconnoit le mesme, promettant de le guarantir. Au mois d'Octobre suiuant.

125. *Ex Necrologio Fonteneti.*

IV. Kal. Februarij, obijt Heluydis domina de Espissiâ.

VIII. Kal. Martij, obijt Dominus Guillelmus, domi-

nus de Eſpiſſiâ anno Domini M. CCC. XXVI.

IV. Kal. Martij, obiit Dominus Rogerius de Mortuomari, Comes Marchiæ.

XV. Kal. Aprilis, Anniuerſarium Honorij Papæ.

VI. Kal. Aprilis, obiit Dominus Robertus Dux Burgundiæ.

XII. Kal. Iunij, obiit domnus Stephanus Eduenſis Epiſcopus.

XI. Kal. Septembris, obiit Euſtachia domina de Melloto.

IV. Idus Octobris, obiit domnus Ebrardus Noruicenſis Epiſcopus.

XVI. Kal. Nouembris, obiit Robertus Comes Tornodori.

XII. Kal. Nouembris, obiit Dominus Guido Eduenſis Epiſcopus.

VII. Kal. Decembris, Anniuerſarium Domini Iohannis de Eſpiſſiâ, & fratrum ſuorum.

Nonis Decembris, Anniuerſarium Iohannæ Comitiſſæ Flandriæ.

VIII. Idus Decembris, obiit Dominus Hugo Autiſſiodorenſis Epiſcopus.

X. Kal. Ianuarij, Anniuerſarium Reginæ Berengariæ, & ſororis eius Comitiſſæ Campaniæ.

---

126. *Ex Necrologio Buxeriæ.*

XVII. Kal. Aprilis, Anno Domini M. C. XXX. tali die, fundatum fuit cœnobium iſtud Buxeriæ, cuius extiterunt primi fundatores nobiliſſimi Domini Sombernionenſes.

XIIII.

XIIII. Kal. Nouembris, Anniuerſarium nobilis Herueí domini de Safres, omniumque ſucceſſorum ſuorum.

X. Kal. Nouembris, abſoluentur ſpecialiter animæ Illuſtris Domini Raymondi, & Matildis Comitiſſæ Niuernenſis, filiæ eiuſdem.

---

127. *Annus primus ordinationis Rainerij, Alberipæ Abbatis ſecundi, in curſu erat anno Chriſti* 1158. *VI. Idus Septembris.*

Ex tabulario Albæripæ.

GOdefridus Lingonenſis Epiſcopus dat monaſterio Albæripæ, & fratribus ibi Deo ſeruientibus, *fundum totius ſinagij de Amoreis, in quo* (inquit) *à prædeceſſore noſtro piæ memoriæ Epiſcopo Vilenco omnes aaſentias iampridem poſſidebant*, &c. *Datum Alberipæ, anno ab Incarnatione Domini M. C. LVII. & ordinationis domni RAINERII, Abbatis ſecundi ipſius Alberipæ primo, VI. Idus Septembris.*

---

128. *Hugo Trecenſis Comes, ex vulneribus ſuis percuratus.* 1103. 1104.

Ex autographis refert Camuzatus in Promptuario, fol. 121. & 302.

IN nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, ego HVGO Comes Dei gratiâ Trecenſis, poſt vulnerum meo-

rum nimis difficilium afflictionem, & eorumdem Deo medicante euasionem, perpendens me in pluribus diuinam gratiam offendisse, pœnamque prædictam peccatis meis exigentibus me iustè promeritum: attendens longè maiorem promeruisse; de collato mihi beneficio à Domini benignitate, videlicèt de redditâ mihi sanitate, proposui in conferendis beneficijs aliquibus Ecclesijs, Domino gratias reddere, &c. Dedi igitur Ecclesiæ Beati Lupi Trecensis monasterij, libertatem domorum canonicarum. Videlicèt vt nemo præsumat deinceps eas violare propter furem ibidem repertum, &c. Actum anno Incarnationis Domini M. C. III.

ANNOTATIO.

Iisdem planè verbis præfatur in priuilegio simili, quod concedit Ecclesiæ Trecensi Beati Petri, & Sancti Saluatoris, anno Christi 1104. IV. Nonas Aprilis, Indictione XII. Opinor autem ea vulnera Hugoni Comiti inflicta cùm à partibus staret Henrici Imperatoris, in eo bello quod anno 1102. gestum est, inter hunc, & Robertum Comitem Flandrensem, de quo ad eum annum Sigebertus; *Roberto* (inquit) *Flandrensium Comite inquietante vrbem Cameracum, Henricus Imperator contra eum proficiscitur: & aliquibus eius castellis expugnatis, asperitate instantis hyemis redire compellitur.* Meminere eiusdem belli Dodechinus, Chronicon Leodiense, Meyerus, & recentiores alij. Videtur enim stetisse ab Imperatore Hugo Comes, patris Theobaldi exemplo, de quo Hermannus Contractus ad annum 1054. Henricus Imperator *Moguntiæ paschale festum celebrauit; vbi Theobaldus Othonis ad eum de Gallijs veniens, & miles eius effectus, auxilium suum illi pollicitus est.* Natamque hinc Palatinorum Campaniæ Comitum dignitatem & appellationem de Imperatorum beneficio, non temerè suspicatur Petrus Pithoeus in Commentario suo de Comitibus Campaniæ & Briæ.

129. *Hugo Comes Trecaſſinus, ſecundâ vice Ieroſolymis reuerſus,* 1122.

Ex Promptuario Nicolai Camuzati, pag. 286.

IN nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Omnibus Chriſti fidelibus notum fieri volumus, quòd Dominus HVGO excellentiſſimus Comes Trecaſſinus, dum ſecundâ vice Hieruſalem pergeret, apud Eduam ciuitatem, in die feſtiuitatis Sanctorum Apoſtolorum Simonis & Iudæ, dedit & perpetualiter obtinere conceſſit Beatis Apoſtolis Petro & Paulo Arremarenſis monaſterij, & Eccleſiæ Sancti Iohannis Baptiſtæ de Caſtello, quæ infra muros vrbis Trecaſſinæ ſita eſt, & monachis eis famulantibus, domno videlicèt Abbati Gualterio, & ſucceſſoribus eius, ſextarium frumenti, ſextarium vini, panem, vinum, & ſpatulam porci: quæ omnia ſingulis annis monachi Sancti Iohannis de Caſtello, ſoliti erant dare ad portam ciuitatis, quæ versùs abbatiam Arremarenſem poſita eſt. Cùm verò à ſancto dominico ſepulcro idem Comes redijt, domnus Abbas Gualterius præſentiam eius adiit, eumque humili prece rogauit, vt quod apud Eduam fecerat, hoc coram famulis ſuis, & coram legitimis teſtibus Trecaſſinæ vrbis faceret & concederet. Quod beniuolè & amicabiliter fecit. Actum eſt hoc publicè, apud Trecaſſinam vrbem, in clauſtro Sancti Iohannis Baptiſtæ de Caſtello, VII. Idus Octobris, id eſt, in die feſtiuitatis Sanctorum Martyrum Dionyſij, Ruſtici, & Eleutherij, anno ab Incarnatione Domini M. C. XXII.

Concurrente VI. Epactâ XXII. pontificatus domni Papæ Calixti II. anno quinto, Indict. I. regnante Ludouico Rege Francorum, primo anno pontificatus domini Attonis Trecassinæ vrbis Episcopi.

---

130. *Odo Campaniensis, vxor eius Sibylla.* 1137.

Ex autographo Abbatiæ de Aceyo.

ODo Campaniensis, & vxor eius SIBYLLA dederunt Deo & Sanctæ Mariæ Accincti, quicquid habebant in Curiâ Ambliæ. *Charta Humberti Bisonticensis Archiepiscopi, data anno Christi* 1137. *pro monasterio de Aceyo.*

---

131. *Garnerius de Fontanis, fundator Prioratus de Bonuau subtus Talentum, de Ordine Vallis Scholarium.* 1215.

Guillaume Paradin, au second liure des Annales de Bourgongne, page 265.

EN ce temps vint au monde vne nouuelle compagnie de gens Religieux, qui instituërent vn Ordre, nommé du Val des Escholiers, auquel vn Gentilhomme d'auprés de Dijon, nommé GARNIER DE FONTEINES, donna la place & lieu de BONVAL Nostre Dame sous Talent, pour y fonder vn Prioré de cét Ordre nouueau : & le doña de plusieurs rentes, par le consentement & adueu du Duc ODES, qui seella les donations & fondation dudit lieu de Bonual, de son seel. Ce fut en l'an de salut mille deux cens & quinze.

132. *Iohannes Dominus Fontanarum. Enjarranz siue Garnerius de Fontanis.* 1220.

Ex autographo Bonæuallis subtus Talentum.

EGo frater *Theobaldus*, Baiuliæ Burzarum Præceptor humilis, notum facio præsentibus & futuris, quòd si ENIARRANZ de Fontanis, homo noster, vel eius heredes, de solutione trium sextariorum olei facti de nucibus, (quæ IOHANNES Dominus Fontanarum, filius Domini VVILLERMI *de Sauz* dedit in eleemosynam Deo, & Beatæ Mariæ, & fratribus de Valle Scholarium, pro remedio animæ suæ, & matris suæ Dominæ BELOT, & antecessorum suorum) singulis annis in festo Omnium Sanctorum soluendorum pro sumptu vnius lampadis, aliquo tempore deficerent, fratres Militiæ Templi se tenerent ad quatuor iornalia terræ, quorum duo sita sunt in *arbuâ* iuxta castrum Fontanarum, & alia duo in finagio *d'Eschiré*; & ad vineam sitam in territorio *de Chasoil*; & ad tres solidos & sex denarios censuales: & nos de solutione dicti olei posteà teneremur. In huius rei testimonium præsentibus litteris sigillum meum apposui. Actum anno gratiæ M. CC. XX.

133. *Septemfontium abbatia Ordinis Cisterciensis, filia Fonteneti, sub Willermo Abbate secundo Fontenetensi fundata.*

Ex secundâ magnâ chartâ Fonteneti, numero XXXVIII.

HAymo Miles de Marmaniâ, dedit Ecclesiæ Fonteneti pratum quod dicitur *Pratum Belet*, prope magnum pratum monachorum in valle Grinionis. Accepit autem inde à monachis, terram & prata quæ habebant apud Marmaniam, & palefridum. Actum est hoc inter Montembarrum & Montemfortem, *quando Abbas Willermus educebat abbatiam Septemfontium.* Testes sunt, RAINERIVS *de Rochiâ*, Gislebertus prædicti Haymonis auunculus. Teobaudus de Fraxino Presbyter. Odo Presbyter Curcellarum.

ANNOTATIO.

Septemfontium abbatiam Borboniensis agri & Ordinis Cisterciensis (nam sunt Præmonstratensium aliæ duæ cognomines in Remensi & Lingonensi diœcesibus) vel hinc discimus filiam fuisse Fonteneti, hoc est, coloniam per *Vuillermum* Abbatem è Fonteneto deductam. Quod quando euenerit, quia ex his tabulis achronicis colligi nequit, docet nos Claudius Robertus in Galliâ Christianâ: indicatum sibi scribens, haberi ex Bullâ Hadriani Papæ IV. datâ anno Christi 1156. fundatum fuisse id monasterium anno 1132. à VVICARDO & VVILELMO *de Burbone.*

134. *Armes des Comtes de Champagne.*

Extrait de Pierre Pithou, au liure 1. des Comtes de Champagne & Brie, page 493.

VOila les ſept qu'on pourroit iuſtement eſtimer auoir eſté les vrais Comtes Pairs de Champagne. (Il auoit dit les Comtes de Ioigny, de Rheteil, de Brienne, de Roucy, de Braine, de Grandprey, & de Bar ſus Seine.) *Auquel nombre pluſieurs ont voulu rapporter ſept pieces d'or, contrepotencées en vne bande d'argent, qu'ils mettent en champ d'azur és armoiries de Champagne & Brie: leſquelles toutefois ſe blaſonnent par les plus modernes, d'azur à bande d'argent, contrepotencées d'or à treize pieces. Mais le Roman du petit Seintre, auquel pour ſon ancienneté ie defere quelque choſe en telles doutes, fait porter à vn Iean de Champagne, d'azur à vne bande d'argent, à deux coſtices ou fretaux d'or, potences contrepotencées (ſans les nombrer autrement) à trois lambeaux de guelles, qui ſont les marques de cadet, &c. Or quoy que les potences ſoient encore reconnuës par tous en ces armes, ſi eſt-ce que i'oſe dire qu'és ſeaux de ces Comtes, meſmement en ceux du Roy Thiebaut & de la Royne Ieanne (que i'ay veus en aſſez bon nombre) il y a trop plus d'apparence de fleurons en cette bande, que de potences. Mais ie n'ay entrepris de blaſonner icy ces armoiries plus ſuperſtitieuſement, me contentant de dire, que ſi ainſi eſt, il ne ſemble pas qu'elles ſoient du tout ſi anciennes que ces Comtes: eſtant bien certain qu'au commencement ils n'ont pas tant eu de Pairs de cette qualité ſous leur mouuance. Auſſi y a-il*

tresgrande apparence, que les entreprises d'outremer nous ont apporté la pluspart de ces armes & blasons : pour le moins en ont elles rendu l'vsage plus commun, & depuis plus religieusement obserué, qu'il n'auoit esté auparauant.

---

135. *Armes des Comtes de Champagne.*

EXtrait d'vne lettre du sieur André Duchesne, addressée à Monsieur Nicolas Camusat, Chanoine en l'Eglise de Troyes, le penultiéme Nouembre 1614. & à moy communiquée par Monsieur Louys de Villeprouuée, Seigneur de Villette, Conseiller de sa Maiesté, Esleu en l'Election de Troyes.

*Pour le seau de Champagne, potencé & contrepotencé, ie l'ay veu sur la tombe d'*ALIX *femme de* THIBAVLT *Comte de Champagne, fils d'*EVDES *second, en l'Eglise de Sainct Pharon. Si ce n'est qu'on veuille dire que la tombe ayt esté faite long temps depuis sa mort. Mais ie l'ay encore veu en des seaux qui sont à Saint Martin des Champs, auant l'an* 1230. *Ce qui monstre que les potences procedoient de fantasie. Et pense quant à moy que c'ayt esté vne brisure prise par vn cadet, & retenuë depuis par la posterité quand elle deuint l'aisnée.*

ADVIS AV LECTEVR.

S'il est vray que Henry le Large, qui dés l'an 1152. fut Comte de Champagne apres son pere Thiebaud le Grand, aye porté le premier dans ses armes les potences contrepotencées, comme l'asseure Monsieur Bonhomme en l'article qui va apres cettuy cy; il faut tenir pour certain que telles armes ne furent apposées au tombeau d'Aalys femme de Thiebaud le Vieil, & mere du Comte Hugues, que long temps apres son trespas, & depuis le regne de Henry le Large son arrierepetitfils.

136. Memoires de Monſieur Bonhomme, ancien Chanoine en l'Egliſe Cathedrale de Troyes, touchant les Armes des Comtes de Champagne.

A nous enuoyez, en Septembre de l'an 1659.

I'*Ay veu au threſor de noſtre Chapitre de Troyes, le tiltre du Comte Hugues, cotté au liure du ſieur Camuſat, & les trois ſeaux y pendans. Le premier eſt dudit Hugues: Le troiſiéme eſt de Thybault ſon ſucceſſeur, auquel il vendit les Comtez de Champagne & de Brie: & celuy du milieu eſt de Henry le Large, fils de Thybault. Et qui ſans doubte y ont eſté mis en diuerſes années, pour la confirmation des priuileges portez en iceluy, en faueur dudit Chapitre de Troyes, ſuiuant le temps de leur regne. Auſdits trois ſeaux des trois Comtes ſucceſſifs l'vn à l'autre, il n'y a point de contreſeel: & à chaque ſeel y eſt empreint vn homme à cheual, tenant de ſa droite vne eſpée nuë, & de la gauche vn Eſcu ſur ſon coſté gauche, duquel on ne voit que le bord ſur la poictrine; auec les inſcriptions de chacun des trois autour du ſeel.*

Sigillum Hugonis Comitis Palatini Trecenſis.
Sigillum Theobaldi Comitis Palatini Trecenſis.
Sigillum Henrici Comitis Palatini Trecenſis.'

Ils ſont ainſi tous trois qualifiez Palatins: *& pareillement les Comtes de Champagne ſuiuans; iuſques à Ieanne femme de Philippe le Bel: & ils auoient leur Palais dans Troyes, où ils tenoient leurs grands iours deux fois l'an, eſtans accompagnez des ſept Comtes, & ſix Pairs leurs vaſſaux: & eſtoit le premier terme au lendemain de Quaſi-*

modo, & le second au sixième d'Aoust ensuiuant. Et le contract dudit Philippe le Bel portoit, à condition que lesdits grands iours ne se tiendroient pas, pendant qu'on tiendroit ceux du Parlement de France.

Chacun de nos Comtes a porté en son Escu vn blason à sa fantaisie ; l'vn à cause de sa mere ; les autres à cause de diuerses Terres & Comtez a eux auenuës, ou par mariage, ou par successions, ou par contracts de donations.

Pour vous dire que nos Comtes ont blasonnez leurs Escus diuersement ; Ie sçay que Herbert nostre premier Comte de Troyes, portoit l'Eschiquier d'or & d'azur l'an 902.

ROBERT apres 930. s'estant emparé de Troyes, porta pour blason vne Panthere d'or en vn Escu de gueulle.

D'autres en suite ont porté d'azur à vne bande d'argent & deux cottices d'or de part & d'autre. La bande d'argent chargée d'ondes d'eau, & les deux cottices aussi.

D'autres ont porté sur la bande d'argent & cottices d'or, des vignettes ondoyantes.

D'autres n'ont porté que des vignettes sur les cottices, & non sur la bande d'argent.

HENRY LE LARGE, *fils de Thybault à la belle lignée, a porté le premier sur son Escu, d'azur à vne bande d'argent ; designant la riuiere de Seine qu'il fit passer dans Troyes : deux cottices potencées & contrepotencées de treize pieces d'or, qui signifient les treize Comtes vassaulx dudit Comte de Champagne ; sçauoir de Ioigny Doyen des Comtes, de Bar, d'Auxerre, de Tonnerre, de Porcien, de Brienne, de Grandprey, de Rethel, de Marle, de Vertu, de Vienne, de Bussy, & de Brie.*

I'ay les preuues en mon cabinet de tout ce que dessus. Et

sur le tombeau d'argent, que Marie sa femme, fille de Louys le Ieune, & d'Alienor fille de Sainct Guillaume, Duchesse d'Aquitaine, qui sçauoit bien les Armes de son mary, sont grauez en or ces deux vers.

Principis egregios actus Maria reuelat,
Dum sponsi cineres tali velamine velat.

I'ay veu aussi vn grand seel en cire rouge, au thresor du Chapitre de S. Estienne, du Comte Henry le Large qui en fut le fondateur; où il y a vn contreseel auec les potences contrepotencées, en petit: & au tour, l'inscription en viel langage François, Passauent le meillor.

Henry *son fils aisné a porté de mesme; sinon Cypre & Champagne en Escu myparti, comme Roy de Cypre à cause d'Isabeau Reine sa femme.*

Thybavlt *frere de Henry a porté d'azur auec la bande d'argent: & pour cottices de part & d'autre quatorze M Gothiques d'or; comme il se voit au tombeau d'argent que luy fit dresser sa vefue Blanche de Nauarre, fille de Sanche le Sage, & sœur de Sanche le Fort; qui est à S. Estienne de Troyes, au Chœur, où sont ces deux vers.*

Hoc tumulo Blancha Nauarræ Regibus orta,
Dum Comitem velat, quo ferueat igne reuelat.

Et son Escu est en forme de cœur, d'autant que de son temps la ville de Troyes estoit ainsi composée.

Thybavt *III. du nom, surnommé le Posthume, fils du precedent, & Roy de Nauarre depart sa mere Blanche, a porté les armes qu'on vous enuoye dépeintes. Et* Thybavt *&* Henry *ses deux fils (dont le dernier fut pere de Iehanne, qui fonda à Paris le College de Nauarre, & fut femme du Roy Philippe le Bel) porterent de mesme.*

Les Armes de Thybault le Posthume sont en ouale : qui signifie, Troyes auoir esté bastie & aggrandie en cette forme, en l'an 1240. qu'il la fit refermer à neuf. Et porte l'Escusson sur le tout vn ouale de gueulle, chargé de trois chasteaux d'or; qui sont les anciennes Armes de Troyes, d'où elle a pris son nom. Et il y auoit lors, le Chasteau du Roy, le Chasteau du Comte, & celuy du Vicomte que i'ay veu démolir en l'an 1586.

Thybaut Roy de Nauarre (dont les Armes peintes estoient iointes à ce memoire,) dans vn ouale couronné, portoit escartelé. Au 1. de Nauarre. Au 2. de Champagne, auec les cotticcs potencées. Au 3. de Chipre. Au 4. de Brie, ou de Meaux, qui est, d'azur au lyon d'or rampant. Sur le tout, vn petit ouale de gueulle, à trois chasteaux d'or l'vn sur l'autre.

---

137. La Seigneurie d'Espoisse dans la maison de Mello.

André Duchesne en l'Histoire de la maison de Chastillon sur Marne, liure 7. chap. 1. page 329.

LOVYS *de Noyers trespassa aussi sans enfans enuiron l'an mille quatre cens neuf, & eut pour heritiere Marguerite de Noyers sa sœur, Dame de Poüilly & de Pré-Martin, mariée lors à Guy de la Trimoüille, fils de Guillaume de la Trimoüille Cheualier, & de* MARIE DE MELLO Dame d'Espoisse *& de Bourbonlancy.*

Le mesme Duchesne en l'Histoire des Seigneurs de Couches, page 166.

IEAN *de Montagu, Seigneur de Couches, d'Espoisse, & de Belleueure. Celuy-cy espousa* IEANNE DE MELLO, *fille de* GVILLAVME DE MELLO *Seigneur de Giury, &*

d'Ysabeau de Bourbon, Dame de la Ferté-Chauderon sa femme. Laquelle Ieanne auoit esté mariée en premieres nopces à Eudes de Til, comme enseigne vn Arrest de l'an mille quatre cens vingt quatre. Elle eut de la succession de GIBAVT DE MELLO *son ayeul sa Seigneurie d'*Espoisse, *qu'elle apporta à Iean de Montagu son second mary.*

Extrait de la monstre faite à Sens, le Dimanche, xvii. iour du mois d'Aoust, l'an M. CCC. XLVIII. à moy communiqué par la courtoisie de Monsieur d'Herouual, Conseiller du Roy, & Auditeur en sa Chambre des Comptes à Paris.

M*Onsieur* GVILLAVME DE MELLO, Seigneur d'Espoisse, *monté sur vn cheual bay baussent des quatre gembes, estélé deuant, ou pris de CC. liures tournois, marqué à la marque de la Ville, &c.*

Item d'vne quittance de l'an 1369.

S*Achent tous que nous* GIBAVT DE MELLO Sire d'Espoisse, *Cheualier, auons eu & receu de Iehan le Mercier, Thresorier des guerres du Roy &c. la somme de soixante-sept liures dix soulz tournois, en frans xx. soulz tournois la piece. Dont nous nous tenons à content & bien payé. Donné à Roüen soubs nostre seel, le* VII. *iour d'Aoust, l'an Mil* CCC. LXIX.

---

138. Extrait de deux Lettres à moy escrites de Paris, XI. & XXVIII. Nouembre 1659. par Monsieur du Bouchet Cheualier de l'Ordre du Roy, son Conseiller & Maistre d'Hostel ordinaire, & son Historiographe.

C*Ertainement la terre d'Espoisse vint à Dreux de Mello, fils de Guillaume de Mello, & petit fils de Dreux de Mello*

Conneſtable de France, par ſon mariage auec Heluis de l'Orme, qui l'auoit euë de ſa mere, nommée auſſi Heluis. Et i'ay tiltre par lequel ce Dreux ſe qualifie Seigneur d'Eſpoiſſe dez l'an 1247. Ce fut ſon petit fils de meſme nom, qui eut pour femme Euſtache de Lezignen, couſine germaine d'Edouard I. Roy d'Angleterre. Voicy l'ordre de ces deſcentes.

DREVX de Mello, Conneſtable de France, mourut l'an 1218.

GVILLAVME de Mello, Seigneur de S. Bris, mourut l'an 1248.

DREVX de Mello, Seigneur de Chaſteauchinon, marié auant l'an 1247. auec HELVIS fille vnique de HVGVES Seigneur de l'Orme, & d'HELVIS Dame d'Eſpoiſſe : ſuiuit S. Louys outre mer, & eſtant au camp deuant Damiette, ceda au Roy S. Louys l'an 1249. ce qu'il auoit à Loches & à Chaſtillon à cauſe de feu ſon oncle DREVX de Mello. Il mourut auant l'an 1252.

DREVX de Mello, Seigneur d'Eſpoiſſe, de Chaſteauchinon, de l'Orme, & de S. Bris : eſtoit marié auant l'an 1259. auec la fille d'Anſeric Seigneur de Montreal, & de Marie de Garlande : car cette année il demanda partage des biens de Marie de Garlande à Henry Comte de Grandpré, frere vterin de ſa femme. Il viuoit encore en l'an 1269.

DREVX de Mello Seigneur de S. Bris, d'Eſpoiſſe, de l'Orme, & de Chaſteauchinon 1276. eſpouſa EVSTACHE de Lezignen, fille de Geoffroy de Lezignen Seigneur de Sainƈte Hermine, de Iarnac, & de Chaſteauneuf, & de Ieanne Vicomteſſe de Chaſtelerault. Il viuoit encore l'an 1290. Il fut pere de DREVX de Mello, qui eſpouſa Eleonor de Sauoye, veſue de Guillaume de Chalon Comte d'Auxerre & de Tonnerre, de laquelle il eut deux filles, &c.

EVSTACHE de Lezignen fut couſine germaine d'EDOVARD I. Roy d'Angleterre, à cauſe d'ISABEAV d'Angouleſme

qui fut grandmere de tous deux.

IEHAN I. Roy d'Angleterre, premier mary d'Isabeau.	*HVGVES X. Sire de Lezignen, second mary d'Isabeau.*
HENRY III. Roy d'Angleterre.	*GEOFFROY de Lezignen, mary de Ieanne Vicomtesse de Chastelraut.*
EDOVARD I. Roy d'Angleterre.	*EVSTACHE de Lezignen, femme de Dreux de Mello.*

Ce Hugues, second mary d'Isabeau d'Angoulesme, fut aussi Comte de la Marche, & le X. du nom entre les Seigneurs de Lezignen, non le IX. comme a dit le sieur Duchesne, qui a ignoré le nombre de ces Hugues.

Voicy la preuue comment Dreux de Mello, mary de Helluis de l'Orme, estoit désja qualifié Seigneur d'Espoisse en l'an 1247. Elle est tirée du thresor de la Cathedrale d'Auxerre.

H. Decanus, totumque Capitulum Autissiodorense, Salutem in Domino. Nouerint vniuersi quòd cùm nos emissemus à viro nobili DROCONE de Melloto, Domino Espossiæ, Castricanini, & Vlmi, & HELVIDI vxore eius, laudante & consentiente venerabili Patre nostro GVIDONE Dei gratiâ Autissiodorensi Episcopo, burgum de Conchijs iuxta Varziacum: & omnia quæ ipsi habebant, tenebant, & possidebant apud Varziacum: sicut in litteris prædictorum Droconis & vxoris eius, & venerabilium Patrum Lingonensis & Niuernensis Episcoporum, & etiam in litteris prædicti Patris Guidonis Episcopi Autissiodorensis (de cuius feodo omnia prædicta à nobis empta dinoscuntur mouere) pleniùs continetur, &c. Actum anno Domini M. CC. XLVII. mense Iunio.

La Seigneurie de l'Orme est en Niuernois, à deux lieües &

demie de S. Leonard, à dix lieuës d'Espoisse, & à douze lieuës de S. Bris : & tomba dans la maison de Chalon Arlay par le mariage de Marguerite de Mello.

---

139. Extrait de l'Histoire de l'Isle & Royaume de Cypre, par Estienne de Lusignan Dominicain, chapitre XXII.

HVGVES *succeda comme aisné, à son pere Hugues Brun second, à la Comté de la Marche, & apres la mort de son frere Godefroy (*surnommé A la grand dent*) au Comté de Lusignan. Or est-il, que le Comte d'Angoulesme luy auoit promis sa fille vnique, nommée* Ysabel : *mais qu'estans allez à l'Eglise pour estre espousez, Iehan Roy d'Angleterre contraignit le Curé de la luy bailler pour femme: ce qui engendra plusieurs scandales & guerres, lesquelles finalement s'appaiserent quand l'Anglois luy donna le gouuernement de Xaintonge. Apres la mort dudit Roy, la Roine Ysabel se maria à ce Comte Hugues, lequel lui auoit esté au commancement promis: & ainsi il obtint pour troisiéme Comté, celle d'Angoulesme. Ceste Ysabel donques, bien qu'elle fust femme d'vn Comte, ne voulut pour cela quitter son nom de Roine: tellement qu'a l'occasion de ce tiltre, son mari refusa de faire hommage à Alfonse Comte de Poictiers, frere de S. Loys Roy de France. Mesmes il en aduint de grandes guerres entre eux; Alfonse estant aidé de ses freres, & ce Comte par Henry Roy d'Angleterre, &c. Il mourut laissant neuf enfans, Hugues Brun, Guidon, Godefroy, Aimeri, Guillaume, Agathe, Ysabel, Marguerite, & Alearde, tous procreez de la Roine Ysabel:*

laquelle

laquelle en auoit eu quatre autres du Roy Iehan d'Angleterre, sçauoir est, Henry Roy d'Angleterre, Ysabel femme de Federic second Empereur, Iehanne Royne d'Escosse, & le Duc de Lanclastre &c. *Godefroy eut la Baronnie de Iarnac & Château-neuf: & de luy sont sortis deux enfans; à sçauoir, Godefroy qui succeda au Domaine du pere, lequel ayant espousé Peronelle Senille, Comtesse de Dreux, deceda sans enfans: & sa sœur* (Eustache), *qui fut mariée au Baron de Marle* (c'est Dreux de Mello) *dont est venu le Comte Iehan des Lyons Sieur de Arlay, & Amaury Sieur de Craon.*

Monsieur Duchesne à la fin de son XII. liure de l'Histoire d'Angleterre, dit qu'Ysabeau d'Angoulesme eut sept enfans du Roy Iean son premier mary; à sçauoir trois fils & quatre filles, qu'il nomme tous par ordre.

---

140. Extrait d'vn Inuentaire de cent & douze tiltres, concernans les maisons de Saffre & de Fontaines, dressé à Beaune par F. de la Place, Notaire Royal, le 19. Nouembre 1632.

1. V*ieille lettre de l'an mille cent, ou se parle d'vne* ALLETTE *de Montbar, & de* EVE *de Chastillon, Dames de Saffre & de Fontaines. Seellee, cottée* Trente-sept. 1100.

2. *Vieille lettre de l'an mille cent sept, du mois de Ianuier, concernant quelques affaires entre Henry & Simon de Saffre freres, du corps de* DIANE *de Montbar, & de* OVTHO *de Chastillon, Seigneurs de Saffre & de Fontaines, Cottée* Trente & vn 1107.

3. Vieille lettre en Latin, par laquelle GVY de Marrey & de Fontaines, reprend d'vn Duc de Bourgongne les fiefs de Fontaines, de Marrey, & de Chastillon, en l'an mille cent vingt
1129. & neuf. Seellée, cottée Quatre-vingts & deux.

4. Autre lettre en Latin, de l'an mille cent quarante-sept, qui est vn traicté de mariage entre ARVIER de Saffre Cheualier, & MARIE de Marrey & de Fontaines, de l'authorité &
1147. consentement de ses pere & mere, & patrons nommez audit traicté. Seellée, cottée Quatre-vingts & trois.

5. Vne vieille lettre des fiefs de Saffre, escrite en Latin, au profit de Bernard de Saffre, sieur de Fontaines : datée de l'an
1180. mille cent quatre-vingts, cottée Treize.

6. Item vne lettre en Latin, escrite en parchemin, touchant les fiefs de Saffre & de Fontaines faite par le Duc de Bourgongne à GVILLAVME de Saffre & de Fontaines, en l'an
1187. mille cent quatre-vingts sept : cottée Onze.

7. Item l'alliance de la maison de Foix auec celle de Saffre, de
1200. l'an mille deux cens. Cottée Six.

8. Item vne lettre en parchemin escrite en Latin, concernant quelques accords entre ESTIENNE & BARTHELEMY de Saffre, sieurs de Fontaines proche Dijon, auec vn nommé Iehan des Temples, de l'an mille deux cens, dixiesme May.
1200. Cottée Sept.

9. Autre lettre par laquelle appert, que IEAN de Fontaines donne tout son bien à GVILLAVME de Fontaines, pour se mettre en religion. Datée de l'an mille deux cens. Cottée
1200. Cinquante-trois.

10. Vne lettre de l'an mille deux cens, où CONSTANTIN de Fontaines & ALLETTE de Monthar font quelques ac-
1200. cords ensemble. Cottée Cinquante-huict.

11. *Vne lettre de* BERNARD *de Fontaines, contenant transaction auec Guillaume de Marrey Seigneur de Fontaines en partie, du bien qu'ils auoient à Chastillon : en l'an mille deux cens. Cottée* Soixante & vn. 1200.

12. *Vne lettre en Latin, par laquelle vne Blanche de France fait donation de portion de ses biens à* HVST *de Saffre, en l'an mille deux cens, Seellée de deux seaux. Cottée* Vingt. 1200.

13. *Vne lettre en parchemin, de l'an mille deux cens & trois, du mois de Iuin, contenant vne donation faite par* ALLETE *de Saffre, Dame de Fontaines à plusieurs de ses enfans : cottee* Neuf. 1203.

14. *Lettre en Latin de l'an mille deux cens six, ou* IEHAN *de Fontaines donne son bien à* MARIE *de Fontaines sa fille, & à son gendre Iean de Saffre : cottée* Quatre vingts cinq. 1206.

15. *Vn viel papier en vieil François par lequel* IEHAN *de Fontaines oblige* ARVIER *de Saffre à donner force biens aux pauures : l'an mille deux cens vingt & sept. Cotté* Quatre-vingts six. 1227.

16 *Traicté de mariage en Latin, par lequel il appert que* ARVIER *de Saffre a espousé* BEATRIX *de Bourgongne, au mois de Decembre de l'an mille deux cens trente : Seellé, & cotté* Quatre-vingts sept. 1230.

17. *Lettre en Latin, escrite en parchemin, ou* MILLOTTE *de Chastillon, Dame de Fontaines & de Marrey, fait accord auec son frere Oudot de Saffre, en l'an mille deux cens quarante-sept : Cottée* Soixante-trois. 1247.

18. *Lettre en Latin, de l'an mille deux cens soixante, par laquelle il appert que* ALLETTE *de Marrey, Dame de Fontaines, donna tout son bien à* IOSEPH *de Saffre son nepueu, le sixiéme Octobre de l'an susdit : cottée* Quarante-quatre. 1260.

19. *Lettre en parchemin, contenant vn partage fait en l'an mille deux cens septante sept, entre Aruier & Estienne de Saffre, enfans d'*OTHELIN *de Chastillon, & d'*ALLETTE *de*
1277. *Montbar, Seigneur & Dame de Saffre & de Fontaines: seellée, & cottée* Vingt-vn.

20. *Lettre en parchemin, escrite en Latin, par laquelle il appert que Iean de Saffre fait partage de ses terres de Saffre & de Fontaines, auec* ALLETTE *de Fontaines, en l'an mille*
1302. *trois cens & deux, le treizième Ianuier: cottée* Trois.

21. *Autre lettre escrite en Latin, laquelle contient quittance du mariage d'Alix de Saffre, femme de* IEHAN *de Marrey, sieur de Fontaines, en Octobre de l'an mille trois cens sept:*
1307. *seellée, & cottée* Soixante & treize.

22. *Lettre en parchemin, en Latin, de l'an mille trois cens quinze, veille de S. Laurent, par laquelle appert que Iehan de Saffre interpelle* ALIX *Rolin sa mere, de luy monstrer en*
1315. *vertu dequoy elle s'immisse en sa terre de Saffre. Seellée, & cottée* Quatre-vingt.

23. *Lettre par laquelle Aruier de Saffre partage ses biens auec* GVILLEMOT *de Marrey sieur de Fontaines, son Oncle, en l'an mille trois cens vingt & sept, au mois de Iuin, le Lun-*
1327. *dy apres la Sainct Barnabé Apostre: seellée, & cottée* Quarante-six.

24. *Lettre en parchemin, en vieil François, où* IEHAN *de Fon-*
1343. *taines, & Aruier de Saffre, pour les successions de leurs freres mis en religion, se remettent à l'arbitrage de Gaston de Saux leur parent, en l'an mille trois cens quarante-trois, au mois de Mars. Seellée & cottée* Soixante & seize.

25. *Vieille lettre en Latin ou* PERNOT *de Montbar fait la guerre à* HVST *de Saffre, qui appelle à son secours ses cousins*

de Fontaines & de Marrey, en l'an mille trois cens cinquante: & le Duc de Bourgongne assiste ledit Hust de Saffre. 1350.
Seellée en cire verte, cottée Quatre-vingts & dix-huict.

26. *Lettre en Latin, qui est vne dispence de* RICHARD *de Fontaines, pour espouser,* ALLETTE *de Saffre, en l'an mille trois cens octante quatre: cottée* Cinquante-sept. 1384.

27. *Lettre du Roy Charle, escrite en parchemin, par laquelle il promet de grands biens à Iehan de Saffre, sieur dudit lieu & de Fontaines; & à vn Edme de Saigny Cheualier, gendre dudit Iehan de Saffre; & à Philibert de l'Espinace, sieur de la Clete: en l'an mille trois cens quatre vingts & quatre.* 1384.
Seellée, & cottée Dix-huict.

28. *Lettre en parchemin, par laquelle* GVILLAVME *de Marrey, sieur de Fontaines a fait transaction auec Aruier de Saffre, pour la succession des biens de leur grand-mere: le iour S. André de l'an mille quatre cens & deux. Cottée* Soixante-quatre. 1402.

29. *Lettre en parchemin, par laquelle appert que Iehan Duc de Bourgongne, Nantes, Neuers &c, veut que* HVE *de Saigny, &* YSABEL *de Saffre, soient receus legitimes heritiers de tous les biens appartenans à* BERNARD *de Fontaines, sieur de Marrey & de Chastillon: du vingtiéme de Iuin, mille quatre cens & quatre. Cottée* Quatre-vingts & douze. 1404.

30. *La grosse du decret de la terre de Fontaines d'Ogny, Chenel, & Marrey, à requeste de Monsieur de Beauchamp, sur Pierre de Saigny. Lesdits biens achetez par* OTHELIN *de Cleron, beaufils dudit Pierre de Saigny. Le vingt & deuziesme Iuillet de l'an mille quatre cens & cinq. Cottée* Cinquante-deux. 1405.

31\. *Traicté de mariage entre Aruier de Cleron & Marguerite de Montbeliard, du mois de Ianuier de l'an mille quatre*
1423\. *cens vingt & trois : cotté* Quarante-trois.

32\. *Partages faits entre Pierre de Saigny seigneur de Saffre, de la succession de* BERNARD *de Marrey son frere : du qua-*
1473\. *triéme Feburier, mille quatre cens soixante & treze. Cottez* Cinquante & vn.

ADVIS AV LECTEVR.

SI les tiltres inuentairiez comme dessus, se pouuoient trouuer tous entiers, nous en eussions pu tirer de belles lumieres touchant la parenté de S. Bernard : mais Monsieur de Cleron, Baron de Saffre m'a asseuré que les originaux de ces pieces luy auoient esté desrobez, ou bien (ce qui reuient au mesme) retenus par quelque personne de mauuaise foy, à qui il les auoient confiez sans en prendre vne asseurance par escrit. Cependant on peut coniecturer de ce qui nous en reste, 1. Que la mere de l'Abbé Robert (de laquelle Iean l'Hermite dit, sans la nommer, qu'elle fut sœur d'Alethe mere de S. Bernard) est cette Diane de Montbar, femme d'Outho de Chastillon en l'an 1107. mentionnée au 2. article de cet extrait: car le temps, & le nom de la maison s'y accordent. Ce qui me fait presque renoncer à la coniecture que i'auois cy-deuant auancée en la page 544. que le pere de cét Abbé Robert soit VVauthier, ou Gauthier Connestable de Bourgongne, qui auoit espousé vne sœur de la mere de S. Bernard, dotée du fief seruant de la ville de Montbar : à cause dequoy il auroit porté la qualité de Seigneur de cette ville : mais nous en produirons cy apres vne raison plus receuable. 2. Il semble qu'Eue de Chastillon, mentionnée cy dessus au nombre 1. soit la mere de Tecelin, ayant pour lors d'autres enfans de Foulques de Sarcelles, que le moine Alberic en sa Chronique luy donne pour second mary : & qu'en ce tiltre de l'an 1107. où il est parlé de Alette de Montbar (laquelle en ce cas seroit sa bellefille), il ayt esté traicté du

partage entre les enfans d'Eue, du premier & second lict. Si cela n'est (car ie n'oserois l'asseurer sans autre preuue) il y auroit bien de l'apparence qu'Eue de Chastillon fust la femme de Guy de Fontaines, frere aisné de S. Bernard ; auec laquelle Alette de Montbar sa bellemere eust fait quelque traicté pour le reiglement & assignal de son dot. Quoy qu'il en soit, ie tiens que l'vne ou l'autre (c'est à dire, ou la mere de Tecelin, ou la femme de Guy fils de Tecelin) a esté de la maison de Grancey. Car au chasteau de Grancey il se voit encore vne vieille tour, qu'on nomme la tour de S. Bernard ; d'autant que (comme porte la tradition immemoriale) ce Sainct y a logé par plusieurs fois. Et la Chronique de Grancey, bien que fabuleuse en autres articles, n'est pas (ce semble) à mespriser quand elle asseure, qu'vne fille de la maison de Grancey fut Dame de Fontaines les Dijon, comme femme du Seigneur dudit lieu. 3. Il semble que ce Guy de Marrey, lequel en l'an 1129. reprit du Duc de Bourgongne les fiefs de Fontaines, de Marrey, & de Chastillon, fut le mary de Humberge, ou Humbeline, sœur de S. Bernard : & qu'il reprit celuy de Marrey en son propre nom, & les deux autres ou au nom de sa femme (laquelle fut peut-estre heritiere de cinq de ses freres) ; ou au nom de ses niepces, deux ou plus, filles de Guy son beaufrere, lesquelles estoient successibles à leurs pere, mere, oncles & tantes, depuis qu'ils furent entrez en religion. 4. Que les maisons de Fontaines, de Saffre, de Montbar, de Marrey, & de Chastillon sur Seine, ont esté dez le siecle de S. Bernard vnies ensemblement par estroitte alliance ; & en suite, presque toutes d'vn mesme sang ; ayans passé par fois les vnes dans les autres, bien que tousiours les tiltres (qui se prennent des chasteaux) en soient restez differens. Ce qui se peut encore dire des maisons de Sombernon, de Saux, de Saigny, & de Cleron, pour le regard de la ligne paternelle de S. Bernard qui est Fontaines. Il ne faut toutefois conclure de ses alliances ce que dit Pierre de S. Iulien en ses Meslanges Historiques. page 478. que Fontaines les Dijon soit vn partage de Chastillon sur Seine : dequoy ie ne trouue en toute l'antiquité aucune preuue, qui soit receuable au jugement des plus sensez,

141. Extraits des originaux de la maiſon de Saffre, & de Fontaines les Dijon.

A moy communiquez presque tous, par Meſſire Claude de Moiſy Cleron, Cheualier, Baron de Saffre, & de Villy le Monſtier, iſſu de la ligne paternelle de S. Bernard.

1. ANNO Domini 1204. Gauterius Eduenſis Epiſcopus facultatem concedit nobili viro Herueo de Saffrâ, erigendi capellam infra caſtrum ſuum apud Saffram: in quâ quotidie celebretur Miſſa, & cantentur veſperæ à Capellano, certis ab Herueo prouentibus annuis dotato.

2. GVIDO Miles: filius Heruei Domini Saffrarum, conſtituit dotem vxori ſuæ Aluiz, filiæ Domini Guillelmi de Tienges, Hugone Duce Burgundiæ conſentiente. 1236. menſe Decembri.

3. HERVIER *Seigneur de Saffres partage ſes enfans: Guy premierné: Heruier (à qui il donne entre autres choſes tout ce qu'il a à Sombernon mouuant du fie de Monſeigneur Calle de Saux, & de ſes hoirs): Hugues ou Huguenin, Iehan, & Eſtienne, leſquels il ſubſtituë tous l'vn à l'autre: reſeruant les droits de ſa femme encore viuante, & des hoirs qu'elle pourroit auoir. Le tout authoriſé par Anſiaux Eueſque d'Oſtun, en Iuin de l'an 1246. il n'y fait aucune mention de Fontaines.*

4. IOHANNES de Saffris, Miles, Dominus de Campo Renaudi, Margarita eius vxor, frater eius Guido Dominus Saffrarum 1255. Februario.

5.

5. IOHANNES de Saffris, Miles, Dominus Campi Renaudi, consentiente vxore suâ Margaritâ, vendit xxx. sextaria bladi, fratri & domino suo Guidoni Domino Saffrarum. 1255. Martio.

6. HERVEVS de Saffris, domicellus. Guillelmus de Saffris, Rector Ecclesiæ de Arneto, 1273. Octobri.

7. GVILLELMVS Dominus de Fontanis, domicellus, 1277. mense Octobri emit quandam peciam terræ arabilis, ab heredibus defuncti Humbelini Maioris de Fontanis, sitam in ipso finagio de Fontanis.

8. PARTITIO bonorum inter Herueum & Stephanum fratres, Guidonis Militis Domini Saffrarum filios, 1277. mense Nouembri.

9. CONVENANCES *& eschanges de Heruiers & Estienne, fils de Guyon Seigneur de Saffres, en Octobre de l'an* 1279.

10. *GVILLERMVS* de Fontanis, Miles 1282. mense Aprili.

11. *IOHANNES* Dominus de Fontanis, reaccipit in feodum à nobili viro domino suo Alexandro de Monteacuto, Domino de Sombernione Milite, corueiam vnam sitam in finagio de Fontanis, 1284. Iunio.

12. *MENSE* Maio anni 1293. Ioannes Dominus de Fontanis, & Maria eius vxor, mutuas accipiunt ducentas libras Viennensium purorum & legalium, de proprijs denarijs maritagij Agnesotæ domicellæ, vxoris Gileti domicelli, eorum filij: ac pro eâ summâ certos fundos ei oppignerant, ab ipsâ & eius heredibus vsque ad integram solutionem retinendos.

13. *AGNES* de Chartretes domicella, & maritus eius Giletus de Fontanis domicellus, filiam suam Margaritam emancipant, 1298. Dominicâ Bordarum.

Eeee

14. ARVERIVS Miles, Dominus de Saffris: vxor eius Beatrix de Buxeriâ. Die Iouis, Vigiliâ Circumcisionis, 1299.] Erat iam annus 1300. à Natali Domini deductus. Sed Gallis annus 1300. à sequente dumtaxàt Paschate erat inchoandus.

15. DANNOT filia Domini Iohannis de Fontanis, relicta Hemonini de Montoillot, 1302. mense Augusto.

16. MARGARITA relicta Hugonis de Buffons, domicella, vendit Domino Giloni de Fontanis fratri suo, quasdam terras suas sitas in finagio de Fontanis, 1306. Februario.

17. PACTIONES matrimonij inter Iohannem Militem, Dominum de Valle Olligniaci, & Heluidem de Saffris, relictam Domini Iohannis de Muxeio. Ibi meminit Heluidis Herueri Domini de Saffris patris sui, matris suæ Beatricis; fratrum suorum, Guidonis Militis defuncti, ac Iohannis & Herueri Canonicorum Lingonensium, 1306. die Iouis ante festum Omnium Sanctorum: & iterum triduo pòst, nempe Dominicâ ante idem festum, quod eo anno incidit in feriam tertiam.

18. *TESTAMENT de Gilles Sire de Fontaines sus Dijon, du mois de Nouembre de l'an 1312. par lequel il choisit sa sepulture aux freres Mineurs de Dijon, pres de son pere: nomme son heritier Huguenin son fils, & à son deffaut sans hoirs Guyot son autre fils: donne vne terre à sa fille Agnes nonnain de S. Iehan d'Ostun: appointe deux autres de ses filles nonnains, l'vne à Lairè, & l'autre à Leudieu. Il nomme sa femme Agnes entre les executeurs.*

19. *AGNES Dame de Fontaines s'oblige, & se rend plaige de*

Hugues Duc de Bourgongne, pour vne notable somme de deniers, 1313. le Dimãche apres l'Octaue de S. Pierre & S. Paul.

20. FIT diuisio bonorum inter Iohannem & Heruerum de Saffris, fratres, Canonicos Lingonenses ex vnâ parte; & Heruerum, Iohannem, & Symonem eorum nepotes, filios Guidonis quondam Domini de Saffris, fratris prædictorum Canonicorum 1318. die Mercurij, iv. Aprilis. Ibi meminerunt Canonici matris suæ Beatricis defunctæ, quæ fuerat soror Simonis de Buxeriâ, eorum auunculi, Archidiaconi Diuionensis in Ecclesiâ Lingonensi, tunc defuncti. Sororis quoque suæ Heluydis de Saffris, quæ tum erat vxor Guillelmi Domini de Chastenayo.

21. IEHAN *sire de Choiseul Cheualier, & Iehan son fils, traictent du mariage de Damoiselle Iehanne de Choiseul, fille & sœur desdits Iehans pere & fils; auec Haruier de Saffres Escuyer: & pour toutes ses pretentions, tant du costé de feu sa mere Aalys Dame de Choiseul, que du costé de Iehan son pere là present, luy donnent en mariage les villes & Seigneuries de Viuez, & de Moilleron; lesquelles ils luy font bonnes pour deux cens liurées de terre, chacune dix liureés vallant cent liures tournois. Le* v. *Iuin* 1323.

22. IEHAN *& Haruier, freres, Chanoines de Langres, fils de Haruier iadis Cheualier Seigneur de Saffres, donnent leurs fiefs à Iehan & Symon leurs nepueux, enfans de Guy iadis Seigneur de Saffres, frere desdits Chanoines. Le Dimanche auant la S. Barnabé Apostre,* 1323.

23. IEHANNE *de Choiseul fille de Iehan de Choiseul, & d'Aalys sa femme; & femme de Haruier Seigneur de Saffres, traicte des terres de Viuez & de Moilleron, que luy auoient assignées*

pour mariage son pere Iehan, & Gauthier fils dudit Iehan : & du droict de succession à iceux. Le second iour de Feburier, 1323.] *En l'Eglise Romaine on comptoit desia* 1324. *depuis le iour de Noel.*

24. PARTAGE *fait entre Heruier sire de Saffres, damoiseau, & Iehan son frere Chanoine de Langres,* 1327. *en Iuin, le Lundy apres la S. Barnabé.*

25. TRAICTE' *de mariage entre Heruier sire de Saffres, & Aaliz de Giffey, fille de Guillaume Seigneur de Giffey, & d'Aaliz de la Roiche iadis femme dudit Guillaume: en Octobre* 1330.

26. SIMONETA relicta defuncti Hugonis Domini de Fontanis, mutuas accipit ducentas libras Turonenses à Guidone de Fontanis Canonico Lingonensi. Sabbato ante festum S. Magdalenes, 1339.

27. HVGO Dominus de Berâ Miles, & Symona de Pontescisso tunc eius vxor, & quondam vxor Hugonis Domini de Fontanis; profitentur Guidoni de Fontanis Canonico Lingonensi, fratri dicti Hugonis, se debere liberis ex illo susceptis mediam partem bonorum mobilium, dictorum Hugonis & Simonæ parentum suorum: & pro illâ mediâ parte mobilium, (quia vsu consumi poterant) se daturos centum viginti libras Turonenses, inter eos diuidendas quando à matris consortio separarentur. Die Veneris ante festum Ascensionis dominicæ, 1340.

28. Testamentum Heruerij Domini de Saffris, Militis Ierosolymitani, factum die Sabbati ante festum Natiuitatis S. Iohannis Baptistæ, 1349. Eligit sepulturam suam in ecclesiâ Beati Petri de Saffris, iuxta tumulum pri-

mæ vxoris suæ. Dat aliquid Margaritæ & Halixdi sororibus suis, monialibus de Rubeomonte : Beatrici & Iohannetæ sororibus suis, monialibus de Polongeyo: Aalixdi & Iohannetæ filiabus suis, monialibus de Praelongs. Instituit heredes suos, Iohannem filium suum primogenitum ex priore coniuge, Militem Ierosolymitanum, pro medietate omnium bonorum suorum: & pro alterâ medietate liberos suos ex alterâ vxore tunc superstite. Executores testamenti sui dicit, Iohannem de Saffris Canonicum Lingonensem, & Simonem de Saffris fratres suos.

29. IOHANNES filius Herueri quondam Domini de Saffris, ex primâ vxore Iohannâ de Caseolo, tractat de suis iuribus cum nouercâ suâ Aalixde de Gisseyo, patris sui relicta, in Vigiliâ S. Laurentij, 1349 : commemorans conuentiones à se factas cum patre suo Heruero in Vigiliâ festi S. Clementis 1346. Rursus cum nouercâ suâ tractat anno 1349, Sabbato post festum S. Dionysij: & denique sequente anno 1250, die Lunæ, quæ erat Vigilia S. Laurentij.

30. IOHANNES de Saffris Decanus Lingonensis condit testamentum iv. Septembris, 1349. Instituit heredes, Iohannem nepotem suum Canonicum Lingonensem pro tertiâ parte ; fratrem eius Simonem de Saffris armigerum pro tertiâ parte ; & Iohannem filium Herueri quondam nepotis sui, aliosque huius Herueri liberos pro tertiâ parte. Sepelitur sequenti ix. Septembris, die Mercurij.

31. PACTIONES matrimonij inter Iohannem de Saffris Militem, & Aalidem de blado (*de Bled*) filiam Odo-

nis Domini de Blado, relictam Guyoti de Gisseyo domicelli, 1350, Septembri.

32. PROCES *intenté & poursuiuy es années* 1350, 1351, & 1352, *par Iehan de Mussey, sire de Iours, aux heritiers instituez par le testament de feu Messire Iean de Saffres Grand Doyen de Langres, qui fut enterré l'an* 1349. *le* viii. *Septembre, iour de la Natiuité Nostre-Dame. Ce Doyen, fils d'Aruier seigneur de Saffre & de Beatrix sa femme, auoit eu pour frere Haruier Chanoine de Lengres, Guy Seigneur de Saffre, & pour sœur Eluis mariée deux fois du viuant de ses pere & mere : premierement à Iean de Mussey, duquel elle eut deux fils; à sçauoir, Iehan de Mussey seigneur de Iours, & vn Hugue qui fut moine à S. Germain d'Auxerre. Et en secondes nopces à Iehan seigneur du Val d'Olligny. Guy seigneur de Saffre auoit eu trois fils; Haruier, pere de Iehan seigneur de Saffre, & de ses sœurs, Iehan Chanoine de Lengres, & Simon de Saffre. Le Doyen Iehan par son testament auoit nommé ses nepueux Iehan le Chanoine, & Simon freres, ses heritiers, chacun pour vne tierce partie : & pour l'autre tierce, Iehan seignenr de Saffre, & ses sœurs, enfans de son autre nepueu Haruier pour lors decedé. Iehan de Mussey, seigneur de Iours, pretendoit la moitié de l'hoirie du Doyen son Oncle. Le procez fut mené deuant Robert de Lugny, Chancelier de Bourgongne, & deuant plusieurs Seigneurs choisis arbitres, entre lesquels est nommé en l'an* 1350. *Eudes de Fontaines Cheualier.*

33. ACCORD *de Iehan Sire de Saffres, Cheualier, fils de Haruier seigneur de Saffres, & de Iehanne de Choiseuil, auec Aalix de Gissey sa belle-mere, remariée pour lors en secondes nopces à Guichard de Valote Cheualier; comme tuteresse de*

Guillemote & Huguote de Saffres, ses aisnées filles, qu'elle auoit euës dudit Haruier son premier mary. La date est du Mardy auãt la feste de Nostre-Dame en Septembre 1351.

34. A DIION, *le premier iour de Mars* 1353. *dans l'Hostel de Eudes de Saulx, sire de Vantoux, ledit Eudes & Haymes de Dambirin Cheualier, esleus arbitres par compromis des parties, rendent sentence sur le reiglement des partages de la succession de fut Dame Simone de Pontaillé, entre Iehan de Fontaines, Robert, Richard, Isabeau, & Iehanne freres & sœurs, enfans de ladite Simone, qu'elle auoit eus de Hugues seigneur de Fontaines son premier mary, d'vne part; & Iehan Dart Cheualier au Comté de Bourgongne, son dernier mary, & Iehanne, Marguerite, & Marie ses filles qu'elle auoit euës dudit Iehan Dart, d'autre part.*

35 IOHANNES de Saffris Canonicus Lingonensis condit testamentum, die Martis xiii. Iulij 1365. Eligit sepeliri in ecclesiâ Lingonensi, in capellâ S. Andreæ, à sinistris tumuli Herueri de Saffris auunculi sui.

36. IEHAN *Seigneur de Saffres Cheualier, viuoit en l'an* 1367. *le Mercredy iour de S. Mathei Apostre, & en l'an* 1378.

37. HVGVE *ou Huguette de Saffres, sœur de Iehan Seigneur de Saffres, estoit femme de Huguenin de Varannes, en May*, 1371.

38. TRAICTÉ *de mariage entre noble homme Huot de Saigney Escuyer, & noble Damoiselle Isabel de Saffres, fille de Iehan Seigneur de Saffres Cheualier, & sœur de Philibert de Saffres. Le Mardy auant la feste de S. Vincent* 1381.] *C'estoit desia* 1382. *à compter depuis Noël à la façon de Rome.*] *Huot de Saigney auoit eu auparauant pour femme Isabeau de Blaisey, & auoit eu d'elle vn fils, nommé Philibert, desia pour lors*

decedé, aussi bien que sa mere.
39 RICHARDVS erat Dominus villæ de Fontanis prope Diuionem, die Lunæ post festum Conceptionis Beatæ Mariæ Virginis, 1384.
40 HVGVE *de Saffres, femme de feu noble homme Huguenin de Varennes Escuyer, cede la somme de dix francs d'or à son frere Iehan de Saffres Cheualier, le Vendredy apres la feste de Toussaincts*, 1385.
41 HVES *de Saigney Cheualier, & Seigneur de Saffres à cause de sa femme Isabel, consent à l'assensissement perpetuel d'vne vigne de trente ouurées, sise au finage de Gressigny; fait à Mathie Crepel, dit Duret, & à Estiennote sa femme, par Messire Iehan de Ville sur Arce, Seigneur de Gressigny en partie, & Marguerite de Saffres sa femme: le* xxiv. *iour d'Octobre*, 1389.] *Il semble que cette Marguerite fut sœur puisnée d'Isabel Dame de Saffres.*
42 SAVVEGARDE *donnée par le Bailly de Dijon, au nom du Duc de Bourgongne, à noble homme Guillaume de Marrey Escuyer, Seigneur de Fontaines les Dijon du chef de Damoiselle Marie sa femme; pour la manutention & conseruation de tous leurs biens & droicts, en la Seigneurie de Fontaines, & en toutes ses appartenances. Le* xviii. *Nouembre* 1391.
43 ANNO Domini 1394. die Lunæ ante festum Corporis Christi, scribit de quodam negotio Stephanus Coquel Castellanus regius de Colchis, *Viro nobili & potenti Domino Iohanni, Domino de Fontanis, Militi, Cambellano Domini nostri Regis.*
44 ISABEAV *qualifiée Dame de Saffres en partie, en Nouembre*, 1396.
45 *PAR vn tiltre daté du Vendredy*, xiii. *Feburier, veille de* S. *Valentin*,

Valentin, 1399. *il se preuue que Guyot de Saigny Escuyer, estoit frere de Huë de Saigny iadis Cheualier : que leur mere fut Marie de Bieuey : & que Huë de Saigny estoit ia decedé, delaissant vefue Isabel de Saffres iadis sa femme, auec Antoine & Catherine leurs enfans.*

46. TRAICTÉ *de mariage de Huguenin de la Perriere Escuyer, auec Katherine de Saingney, fille de feu Huë de Saingney Cheualier & de Dame Isabel de Saffres, presente à se traictét dans lequel se fait le partage des biens de ladite Katherine, & de son frere Antoine de Saingney. Le* 1. *iour de May*, 1401.

47. GVYOT *de Saigney Escuyer, Seigneur de la Mote de Rouure sur Aube, & frere de feu Huë de Saigney Cheualier, fait accord auec Isabeau Dame de Saffres sa belle-sœur, comme tuteresse d'Antoine de Saigney son fils moindre d'eage, & auec Huguenin de la Perriere Escuyer, & Katherine de Saigney sa femme, touchant quelque somme qu'il pretendoit luy estre deuë* 1403.

48. ISABEL *de Saffres, vefue de Huë de Saingney, reprend ses fiefs de Iehan Duc de Bourgongne, Comte de Neuers, & Baron de Donzi. A Dijon*, XX. *Iuin*, 1404.

49. LIEBAVD *de Lugny Cheualier, & Isabel de Saffres, Seigneurs communs dudit lieu de Saffres, font accord entr'eux*, 1411.

50. GVILLAVME *de Marey Escuyer, Seigneur de Fontaines les Talant à cause de Damoiselle Marie sa femme, fille heritiere du Seigneur de Fontaines Escuyer pour lors ia decedé; reconnoit tenir en fief & hommage du Duc de Bourgongne, la forte maison & forteresse dudit Fontaines, auec toutes les appartenances & dépendances de la mesme seigneurie; au dénombrement desquelles est faite mention d'vne vigne, dite*

la vigne de Sainct Bernard. Conioinctement il fait pareil hommage audit Duc, du fief de Vernoul. Le XXII. *May*, 1413.

51. GVILLAVME *de Marey, & Marie de Fontaines sa femme, Seigneur & Dame de Fontaines les Dijon, traictent du mariage de leur fille Amyote de Marey, auec Antoine de Saigney Seigneur de Bissy les Pierres en partie. Le* XXV. *Iuin*, 1418.

52. ALEXANDRE *& Bernard de Marey, fils de Guillaume de Marey, & de Marie de Fontaines, Seigneurs de Fontaines, apres la mort de leur mere Marie, donnent assignal du dot de leur sœur Amyote, iadis mariée auec Antoine de Saigny Escuyer, Seigneur de Saffres en partie. Le* XXVIII. *Iuin*, 1424.

53. EN FEBVRIER *de l'an* 1429. *Iehan de Champlite, Cheualier, Seigneur de Vonges, au nom de sa femme Odote de Marey absente, partage l'hoirie de fut Damoiselle Marie de Fontaines, iadis fille de Richard de Fontaines, & de Damoiselle Philippe de Saulx Seigneur & Dame dudit Fontaines : auec Alexandre de Marey, & Bernard de Marey, Escuyers, & Perrenote de Marey, freres & sœur de ladite Odote, & tous enfans legitimes de noble homme Guillaume de Marey, Escuyer, sieur de Giry & de Gippy au Comté de Neuers, & de ladite Marie de Fontaines. Alexandre du consentement & aggreement de Damoiselle Marguerite de la Plectiere sa femme : & pareillement Bernard du consentement & aggreement de Damoiselle Alais de Perron sa femme. Ils partagent entre eux quatre la seigneurie de Fontaines, & toutes ses appartenances, auec la terre d'Oigny pres de S. Iulien. Et leur sœur Amyote n'entre point en ce partage, comme ayant receu ses appointemens de ses pere & mere*

lors de son mariage auec Antoine de de Saigny des l'an 1418. Il est fait mention dans ce traicté, de la grosse tour de Fontaines, vulgairement dicte La tour Monsieur S. Bernard : & du cellier ou chambre de la mesme tour dans laquelle fut né monditsieur S. Bernard. Ils establissent Girard Boulon leur principal officier, & Maire de Fontaines.

54. ALEXANDRE de Marey Escuyer, Seigneur pour la quarte partie, de la forteresse, ville, terre, seigneurie, & appartenances de Fontaines les Dijon, vend tout ce qu'il possedoit en ce lieu par droit d'aisnesse ou outrement, à Reuerend Pere en Dieu, Monsieur Iehan Rolin Euesque de Chalon sur Saone, pour la somme de cinq cens soixante quatre francs. Le xxii. Mars, 1434.

55. AMYOTE de Mairey, fille de feurent Guillaume de Mairey, Escuyer, & Damoiselle Marie de Fontaines, seigneur & Dame dudit Fontaines; authorisée de son mary Antoine de Saigny, Escuyer. seigneur de Saffres & de Bissy la Pierre, en partie; partage les biens de ses pere & mere, auec Bernard & Alexandre de Mairey ses freres; sa sœur Perrenote de Mairey, femme de Iehan de Chauanges, Escuyer, & Oudot, Iehan, & Huguette, freres & sœur, moindre d'ans, enfans de feu sa sœur Dame Oudote de Mairey, femme de feu Messire Iehan de Champlite, Cheualier, Seigneur de Vonges. Et accepte pour sa part de l'hoirie les terres, villes, chastelleries, & maisons fortes de Giry, de Gippy, Chastinges, & autres terres iadis appartenantes à ses pere & mere au Comté de Neuers : auec la iustice haute, moienne, & basse; les rentes, censes, tailles, terres arables, vignes, prez, estangs, bois, riuieres, fours, moulins, hommes, femmes, mainsmortes, espaues, & toutes autres redeuances & appartenances des-

dites seigneuries. Ce traicté passé à Viteau, le xvi. *iour du mois de Ianuier de l'an de l'Incarnation de nostre Seigneur* 1438.

56. PIERRE *de Beffromont Seigneur de Charny, traicte auec Bernard de Marey de quelques droicts que ledit Bernard pretendoit auoir à la succession d'Anne de Saulx, femme dudit Pierre, le* xiv. *Ianuier*, 1443. *Ledit Pierre de Beffromont qualifié Comte de Charny en d'autres Lettres du* v. *Iuin*, 1468. *confirmatiues des precedentes.*

57. TRAICTE' *de mariage entre Antoine de Saigny Seigneur de Saffres, Damoiseau, & Katherine de Montbeliard. Le* xx. *Ianuier* 1445.

58. BERNARD *de Marey Escuyer, Seigneur de Fontaines, & Damoiselle Alix Perron sa femme, eurent proces pour vne querele, auec Madame de S. Iulien & ses officiers. Le* xxviii. *Iuillet*, 1446.

59. *Pierre & Iehan de Saigny Escuyers, auec authorité & licence de leur pere, noble Seigneur Antoine de Saigny, Escuyer, seigneur de Saffres, font partage entre eux de l'hoirie de feu leur mere, Damoiselle Amyote de Mairey iadis Dame de Giry en Niuernois en partie: & conioinctement des successions qu'ils esperoient d'Alexandre & Bernard de Mairey leurs oncles, freres germains de leur dite mere Amyote. Pierre de Saigny prend pour sa part l'hoirie de sa mere, à sçauoir le bien du Niuernois. Iehan de Saigny se contente des successions à venir d'Alexandre & Bernard ses oncles: ne fust que les cheuances & seigneuries de leurs oncles vinssent à diminuer par fortune de guerre ou autrement; car en ce cas Pierre de Saigny recompenseroit son frere Iehan au plus pres de Grancey le chastel, par arbitrage de deux de leurs*

parens & amys. Ils se chargent tous deux de bien & honorablement marier Anne, Iehanne, & Marie de Saigny leurs sœurs germaines. Fait le ix. *iour de Mars*, 1448.

60 AVTRE *traicté du* XXVI. *Auril*, 1450. *touchant l'hoirie de Damoiselle Amyote de Mairey; par lequel Pierre de Saigny son fils, qui auoit esté cy-deuant partagé des biens que feu sa dite mere possedoit dans le Comté de Neuers; consent que si Iehan, Anne, Iehanne, & Marie de Saigny ses frere & sœurs, tous enfans de ladite Amyote, se trouuent désaduentagez en ce partage; il soit tenu pour nul; & qu'ils rentrent tous dans la mesme communion de biens, en laquelle ils estoient auparauant; comme si aucun partage n'auoit esté fait entr'eux.*

61. LE XII. MARS, 1458. *(c'estoit desia* 1459. *à compter dez le iour de Noel, ou dez le* 1. *de Ianuier) se passerent les traictez de mariage de Bernard de Bruillart Escuyer, auec Anne de Saigny: & de Ioffroy de Bruillart Escuyer, auec Iehanne de Saigny: par accord & aggréement de noble homme Erard de Bruillart Escuyer, seigneur de Aisanuille, & de Arcy sur Quebure, pere desdits Bernard & Ioffroy: & d'Antoine de Saigny Escuyer Seigneur de Saffres en partie, pere desdites Anne & Iehanne; comme aussi de Pierre, Iehan & Marie de Saigny, freres & sœur desdites Anne & Iehanne, tous enfans d'Antoine de Saigny.*

62. LE I. DECEMBRE 1462. *se traicte le mariage de Marie de Saigny, sœur de Pierre & Iehan de Saigny, auec Estienne de Ruffey; duquel mariage nasquit Katherine de Ruffey, mariée l'an* 1482. *le Dimanche*, ix. *Iuin à Pierre de Coublans, fils de Guillaume de Coublans Seigneur de Boussenois.*

63. ALIXANDRE *de Mairey Escuyer, Chastellain de Vadans,*

fait donation entre vifs à noble & puissant Seigneur Iehan de Poictiers Cheualier, sire d'Arcis, de Vadans, & de Souuans, de toute la succession de Bernard de Mairey son frere nouuellement trespassé: pour s'acquiter aupres de luy de la somme de cinq cens escus d'or, dont il luy estoit redeuable; & en consideration des grands secours, amitiez, bontez, douceurs, & courtoisies inestimables qu'il auoit receuës de luy. Le penultiéme iour d'Auril, apres Pasques, 1463.

64. TRAICTÉ *de mariage entre Pierre de Saigny, fils d'Antoine de Saigny Seigneur de Saffres, & Roline de Choiseul, fille de Guillaume de Choiseul Escuyer, sieur de Clemont. Ledit traicté fait par ledit Antoine de Saigny, pere de Pierre, par Catherine de Montbeliard seconde femme dudit Antoine, & bellemere de Pierre; & par Iehan de Saigny sieur de Giry, frere dudit Pierre. Le* xviii. *Mars,* 1466.

65. PIERRE *de Saigny Cheualier, Seigneur de Saffres, de Mairey sur Tille, & de Monsson en partie. Le* viii. *Mars* 1484.] *Le mesme dit encore Seigneur de Fontaines en partie, le Mardy* xii. *Iuin* 1481. *& le* xxv. *Feburier*, 1485. *& encore en Feburier de* 1486.

66. BERNARD *de Bruillard Escuyer, traicte de quelque somme d'argent du mariage de sa femme Anne de Saigny, sœur de Pierre de Saigny Cheualier, Seigneur de Saffres & de Monsson en partie. Le Vendredy* xvii. *Octobre,* 1483.

67. TRAICTÉ *de mariage entre Othenin de Cleron, fils de Simon Seigneur de Cleron, & Marie de Saigny, fille aisnée de Pierre de Saigny Cheualier, Seigneur de Saffres, & de Roline de Choiseul. Le* xviii. *Nouembre,* 1487.

68. PIERRE *de Saigny, & Roline de Choiseul traictent auec Othenin de Cleron, mary de leur fille aisnée* Marie de Sai-

gny, pour les mariages d'Anne & Iehanne aisnée leurs filles: & pour les appointemens de Iehanne maisnée, & Marguerite leurs autres filles, lesquelles debuoient estre mises en religion. Le ix. *d'Aoust*, 1488.

69 PIERRE *de Saigny Cheualier, & François de Ferrieres Escuyer, sont dits conseigneurs de Saffres, le second Iuillet*, 1489.

70. PIERRE *de Saigny, dit heritier de son pere Antoine, & de Iehan son frere, le Sambedy* xxxi. *Octobre*, 1489.

71. FRANÇOIS *de Ferrieres Escuyer, qualifié Seigneur de Saffres en partie, es années* 1485. 1489. 1490.

72. ON TRAICTE *le mariage de Iehanne de Saigny fille de Pierre de Saigny & de Roline de Choiseul, auec noble homme Girard de Chappes Escuyer, Seigneur de Romenay, demeurant à Flauigny. Le* i. *Feburier*, 1491.

73. TRAICTÉ *de mariage d'Anne de Saigny, fille de Pierre de Saigny & de Roline de Choiseul, auec Warin de Sainct Banssonem sieur d'Ymonuille, fils d'Ancellin d'Essey sieur de Sainct Banssonem. Du* xxiii. *Octobre*, 1493.

74. TESTAMENT *de Pierre de Saigny Cheualier, Seigneur de Saffres en partie, fait le* iv. *Iuin*, 1494; *par lequel il institué ses heritiers vniuersels, noble Seigneur Othenin de Cleron son beaufils, &* Marie *de Saigny sa fille, femme dudit Othenin.*

75. MARIE *de Saigny femme d'Othenin de Cleron, sœur de Marguerite & Guillette de Saigny Religieuses à Trisenon au Diocese d'Auxerre: toutes trois filles de Pierre de Saigny & de Roline de Choiseul*, 1494.

76. LOVYS *de Brancion Escuyer, Seigneur de Saffres en partie Le* xxiii. *Octobre*, 1496.

77. ROLINE *de Choiseul, dite vefue de Pierre de Saigny, le* ix. *Feburier*, 1496.

78. IEHANNETTE *de Domprey Dame de Cleron, relicte de Simon de Cleron, constituë ses heritiers vniuersels Othenin & Claude de Cleron ses fils : donnant pension à vie à Messire Simon de Cleron Abbé de* Montbenoist *& de Goille ; & à Iehan de Cleron Chanoine de Besançon & Curé de Vercel, ses deux autres fils.* Le xxii. *Nouembre* 1497.

79. OTHENIN *de Cleron originaire de la Comté de Bourgongne, naturalisé François par le Roy Louys XII. A* Melun, *en Septembre* 1500.

80. OTHENIN *de Cleron, qualifié* Seigneur de Saffres, *& de Fontaines en partie.* Le vii. *Septembre*, 1500. *& du depuis, le* xxii. *May*, 1523.

81. *Le* viii. FEBVRIER *de l'an de l'Incarnation de nostre Seigneur* 1502, *Noble & puissante Dame* Marie *Chambellan, Dame pour la moitié par indiuis à Fontaines les Dijon, (laquelle moitié auoit auparauant appartenu à Damoiselle* Marguerite *Rolin) femme de noble & puissant Seigneur* Messire *Guy de Rochefort, Cheualier, Chancelier de France, seigneur de Pluuot, l'Abergement,* Rochefort, *& Caseau, prit possession de ladite moitie de la seigneurie de Fontaines, par Procureur, qui fut Louys Seruant, Chastellain do Pluuot : lequel démit de leurs charges tous les anciens officiers: puis les restablit le mesme iour au nom de ladite Dame: & fut publiée ladite prise de possession dans les halles, en l'assemblée des officiers & de tout le peuple.*

82. LOVYS *de Brancion, mary de Iehanne* Maillardet, *fait eschange auec Othenin de Cleron seigneur de Saffres, de sa part de la seigneurie de Saffres, & de celle de Hizen Auxois,*

&

& encore de quelques autres de ses biens & droicts, pour deux cens francs de rente. A Dole, le xxiii. *Iuillet* 1503.

83. IOHANNA de Saigny, ex Sacristâ Puteiorbis, eligitur eiusdem monasterij Abbatissa xxv. Iunij, 1504. Indictione vii; & confirmatur ix. Iulij per Vicarium generalem Iohannis d'Amboise Lingonensis Episcopi.] Hæc fuit soror natu minor cognominis Iohannæ, quæ iam ex anno 1491. Girardo de Chappes desponsata fuerat. Vide suprà ad numerum 72.

84. *IEHANNE de Saigny, sœur de Marie de Saigny, & vefue de feu Girard de Chappes Seigneur de Romanney; tutrice de Iacques, Iehanne, & Katherine de Chappes ses enfans; traicte auec Othenin de Cleron son beaufrere; luy quittant ce qu'elle pouuoit pretendre des successions de Pierre de Saigny & Roline de Choiseul ses pere & mere, moyennant vne certaine somme de deniers. Le* xx. *Decembre* 1508.

85. *DAME Catherine de Ruffey, vefue de noble homme Pierre de Coublan, & Claude de Coublan son fils, font donation de la terre de Saigny proche Grignon, à Othenin de Cleron, & à Marie de Saigny sa femme. Le* xviii. *Mars*, 1511.

86. *OTHENIN de Cleron traicte auec son frere Iehan de Cleron Seigneur de Belmont, pour les successions de feu leur mere Iehannette de Domprey, & de Louyse de Cleron iadis leur tante; & de Iehan de Cleron Chanoine de Besançon, & de Claude de Cleron Seigneur de Scay iadis leurs freres. Le* v. *Iuin* 1511.

87. *IEHANNE de Saigny, qualifiée Dame de Beurizey, & de Romanney, és années* 1527. & 1528.] *Il semble qu'apres la mort de son premier mary Girard de Chappes Seigneur de Romanney, elle se soit remariée à vn Seigneur de Beurizey.*

88. TRAICTÉ *de mariage de Pierre de* Montigny *Escuyer, Sieur de Chaumont le Bois, & de Barbe de Cleron par Othenin de Cleron pere de ladite Barbe, & par Iehan, Claude, & Guy de Cleron ses freres, apres la mort de Marie de Saigny leur mere. Le* vi. *Feburier* 1529.

89. ON FAIT *le traicté de mariage de Chrestienne de Cleron, sœur de Claude & Guy de Cleron, tous enfans d'Othenin de* Cleron *& de* Marie *de Saigny; auec Ioachim Du Bois Escuyer, Seigneur de Posainges. Le* xv. *Septembre*, 1533.

90. TRAICTÉ *de mariage de Guy de* Cleron*, fils d'Othenin de* Cleron *pour lors encore viuant, & frere de* Claude *de* Cleron, *& beaufrere de Pierre de Montigny; auec Philiberte de* Moisy*, fille de Iehan de* Moisy *et de Iehanne de Saincte* Croix. *Le* xxii. *Decembre*, 1533.

91. BARBE *de* Cleron, *vefue de feu Pierre de Montigny Escuyer et Seigneur de Chaumont le Bois, fait donation de tout son bestial, de deux licts, et de quelques autres meubles, à Guy de* Cleron *son frere. Le* v. *Feburier*, 1538.

92. *Antoine de* Cleron, *femme de Iehan de* Colombier *Escuyer, Seigneur d'Oigny, quitte à son frere Guy de* Cleron *tout ce qui luy pouuoit aduenir des successions d'Othenin de Cleron et* Marie *de Saigny leur pere et mere, et de leurs freres et sœurs decedez; pour la somme de deux mille liures tournois. Le* vi. *Mars*, 1541.

93. PHILIBERTE *de* Moisy, *vefue relicte de Guy de Cleron, en l'an* 1544. xi. *Mars est dite tutrice & administratrice des corps & biens de Ioachim & Bernarde ses enfans.*

94. AV SECOND *iour de Iuin de l'an* 1560. *se fait le traicté de mariage de Bernarde de Cleron, fille de Guy de Cleron Cheualier, Seigneur de Saffres & de Belmont, & de Phi-*

liberte de Moiſy *Dame de Villy le* Monſtier ; *auec François de Pontaillé ,fils de Louys de Pontaillé : du conſentement de Leonard de Pontaillé , Cheualier de l'Ordre de S. Iean de Ieruſalem, oncle paternel dudit François ; & d'Antoine d'Oyſelet Eſcuyer , Sieur de la Villeneuue , & Thomas de Cleremont Cheualier , Sieur de S. George & de Rupt , ſes oncles maternels.*

95. LE xxi. *Septembre* , 1561. *ſe traicte le mariage de Ioachim de Cleron , auec Françoiſe de Pracontal , fille de Laurent de Pracontal Seigneur de Souſſé &c.*

96. ARVIER *de Cleron , Seigneur de Cleron & de Saffre en partie, fils de Claude de Cleron frere aiſné de Guy de Cleron, partage par arbitres ce qu'il auoit à Saffre , auec ſon couſin Ioachim fils de Guy de Cleron. Le* xxiii. *Auril* , 1567.

97. IOACHIM *de* Cleron *fait ſon teſtament le* xxvi. *Octobre*, 1567.

98. IOACHIM & *Aruier de* Cleron *partagent l'hoirie de feu Chreſtienne de Cleron leur tante.* xi. *Ianuier* 1569.

99. FRANÇOIS *de* Cleron *Seigneur de Pouſanges, & de Saffres en partie, emprunte quelques tiltres concernans la ſeigneurie de Greſigny , de Ioachim de* Cleron *Seigneur de Saffres , ſon Oncle. Le* i. *Decembre* , 1583.

100 REPRISE *de fief de la ſeigneurie de Fontaines par Humbert de Rochefort. Le ſecond Iuin* , 1584.

101 GVILLAVME *de Damas ayant acquis depuis peu la ſeigneurie de Fontaines dudit Humbert de Rochefort , la reprend de fief du Duc de Bourgongne , le* xiii. *Iuillet* 1587.

102 SE TRAICTE *le mariage d'Antoine de* Cleron, *& de Philiberte de Damas par leurs peres , meres & autres parens : preſent entre autres François de* Cleron *Seigneur de Pou-*

ſanges, & de Saffre en partie. Le xxvii. *Nouembre*, 1588. *Antoine eſt dit fils de Ioachim de* Cleron, *& de Françoiſe de Pracontal. Philiberte eſtoit fille de Iehan de Damas Seigneur de S. Riran, & de Magdeleine de Saulx.*

103. TRAICTÉ *de mariage d'Anne de* Cleron, *fille de Ioachim de* Cleron *& de Françoiſe de Pracontal; auec Iacques de* Chenu *Eſcuyer, Seigneur de Souleaux, fils de François de* Chenu, *& de Marguerite de la Riuiere. Le* xxiv. *Iuillet* 1596.

104 IOACHIM *de Damas* Sieur *du Rouſſet, le* xxvii. *Auril de l'an* 1602, *reprend de fief la ſeigneurie de Fontaines, comme l'ayant acquiſe par decret ſur Guillaume de Damas.*

105 IOACHIM *de Damas vend aux Reuerends Peres Feuillans le chaſteau de Fontaines, l'an* 1613. *au lieu & place duquel ils ont baſti du depuis vne egliſe & monaſtere, auec aggreement de ſa Maieſté, & de toutes les Puiſſances.*

106 CONTRACT *de mariage entre Meſſire* Claude *de* Moiſy Cleron, *Cheualier, Baron de Saffre, & de Villy le Monſtier, fils d'Antoine de* Cleron *& de Philiberte de Damas; & Dame Gabrielle Dauion, fille de* Claude *Dauion Cheualier, Baron de Pouſſay &c. & de Dame Anne de Marcocey. Le ſecond Feburier*, 1620.

107 AVTRE *traicté de mariage dudit* Claude *de Moiſy* Cleron, *Baron de Saffre, auec Dame Marguerite de* Chaugy *Roſſillon, fille de Meſſire Guy de* Chaugy *Cheualier, Baron de Roſſillon &c, & de Dame Diane de Chaſtelu.* Le iii. *Mars*, 1632.

142. Otho de Sauz, VVillelma eius vxor, filius primogenitus Guido. 1190.

Ex autographo S. Benigni Diuionensis.

Ego MANASSES Dei gratiâ Lingonensis Episcopus notum facio vniuersis, quia cùm inter Dominum OTHONEM *de Sauz*, & Petrum Abbatem Sancti Benigni Diuionensis controuersia verteretur, super molendino quodam quod in Villâ Comitis idem Otho contra ius eiusdem Abbatis ædificabat. Tandem ante præsentiam nostram conuenientes, tali modo pacificè composuerunt. Siquidem ipse Otho à nobis diligenter ammonitus, quicquid iuris in ipso molendino, siue aquæ cursu, habebat, vel habere se dicebat, totum sine aliquâ exceptione Deo & Ecclesiæ Beati Benigni in eleemosynam liberè concessit. Seruatorium verò piscium, quod ipse super idem molendinum construebat, sibi in vitâ suâ tantùm retinuit; sed vt post decessum suum in ius & proprietatem iamdictæ Ecclesiæ veniat, testamenti traditione pro animæ suæ remedio dedit. Et quia in constructione iamdicti molendini multas expensas fecerat, dictum fuit à nobis, & ab vtraque parte receptum est, vt Abbas Domino Othoni xxii. libras Diuionenses daret; quod & fecit. Prædictam verò eleemosynam, tam molendini quàm seruatorij, fecit Dominus Otho in manu nostrâ; laude GVIDONIS filij sui primogeniti, & Dominæ VVILLELMAE vxoris suæ, & aliorum heredum suorum. Testes

ſunt Domnus Petrus Abbas Beſuæ, VVido de Arc monachus Diuionenſis, Arnaudus Decanus Caſnedi, Oddo de Granceio Miles Templi. Actum eſt hoc, anno ab Incarnatione Domini M. C. XC,

---

143. Gile Sire de Fontaines. 1310.

Extraict de l'Inuentaire des tiltres de la Chambre des Comptes de Dijon.

Gile Sire de Fontaines declare que le Duc de Bourgongne luy a octroyé, qu'il puiſſe faire creneler ſa maiſon fort de Fontaines, laquelle il confeſſe eſtre du fief lige dudit Duc. 1310.

---

144. Iehan Seigneur de Fontaines pour la quarte partie: Robert ſon frere, auſſi Seigneur de Fontaines pour la quarte partie: Simone leur mere Dame de Fontaines pour la moitié. 1350.

Copié ſur l'original de la Chambre des Comptes de Dijon.

A Tous ceux qui verront & orront ces preſentes Lettres. Ie Iehans de Fontaines prés Dyion, Eſcuiers, fais ſauoir que ie hay promis foy & ſeruice à noble homme Monſieur le Comte de Roucy, Gouuerneur de la Duchie de Bourgoigne par le Roy noſtre Sire, aiant le bail doudit Duchie, & à cauſe doudit bail. C'eſt à ſauoir de la quarte partie dou chaſteaul de Fontaines: de toute la meſſerie doudit leu: et de la quarte partie de la Iuſtice de Fontaines. En proteſtant d'eſclarcir tous iours, ſe

aucunes autres chouses y hauoit, que en cest present esclarcisement ne fusient comprises. Et est à sauoir que Messire Iehans Darc Cheualiers, à cause de Madame Symone sa femme tient la moitie desdites iustice et Chasteaul: et Robers de Fontaines Escuiers mes freres la quarte partie d'ycels. En tesmonniaige de laquelle chouse, ie ay requis & obtenu le seaul de es causes, dequoy l'on vse à Dyion en la court Monsieur le Duc de Bourgoigne, estre mis en ces presentes Lettres, faites & données à Dyion, le Semadi, iour de la Feste Saint Vincent, l'an de grace mil CCC. *& cinquante.*

ADVIS AV LECTEVR.

IE vois en ce tiltre deux choses à remarquer. La premiere, que Iehan de Fontaines se dit auoir toute la *messerie* dudit lieu, bien qu'il n'eust que la quarte partie tant du Chasteau que de la iustice. Il estoit la premierné de trois fils & deux filles. Ses deux freres puisnez estoient Robert, & Richard; & ses deux sœurs, Elizabeth, & Iehanne. Entant que premierné il estoit seul Seigneur en chef d'vn fief dominant, qui ne releuoit que du Duc de Bourgongne. C'est, à mon aduis, ce que porte le mot de *messerie.* Et ses consceigneurs ne tenoient leurs parts du chasteau, & de la iustice de Fontaines, que comme fiefs seruans, ou arrierefiefs, à raison desquels ils releuoient immediatement du Seigneur dominant. L'autre chose à remarquer, est que Simonne de Pontaillé leur mere, mariée en troisiémes nopces à Iehan Darc Cheualier Comtois, tenoit (ce semble) la moitié de la Seigneurie de Fontaines en arrierefief, au nom de Richard, Elizabeth, & Iehanne ses autres enfans, encore moindres d'eage, comme tutrice & administratrice de leurs corps & biens. Ce Richard fut du depuis Seigneur en chef de toute la seigneurie de Fontaines: & Marie sa fille heritiere la porta en dot à Guillaume de Marey, d'ou elle passa auec le sang de la ligne paternelle de S. Bernard, dans les maisons de Sai-

gny, de Saffres, de Cleron, & autres des plus illustres de la Bourgongne, comme il se verra cy apres es Tables Genealogiques, que nous auons reseruées pour la fin de ce volume.

---

145. Richard Seigneur de Fontaines, Iehan son frere iadis Seigneur du mesme lieu : Agnez & Iehanne filles dudit Iehan. 1366.

Extrait de l'original de la Chambre des Comptes de Dijon.

Richard de Fontaines Seigneur dudit lieu, ayant le bail & gouuernement de Agnez & Iehanne, moindres d'eage, filles de feu Iehan de Fontaines son frere, confesse au nom & à cause desdites filles, tenir en fief & hommage de tres souuerain, puissant, & excellent Prince Monsieur le Duc de Bourgongne, tous les biens & droits qu'elles possedoient es villes de Saulon, d'Aubigney, & de Feenay. Le Sambedy apres la Sainct Barthelemy, l'an M. CCC. LX. *& six.*

---

146. Extrait d'vne lettre de Monsieur le Baron de Saffre à Monsieur de Chasan Conseiller au Parlement de Dijon, escrite à Beaune le 24. Nouembre, 1632. cinq iours apres qu'on eut paracheué l'Inuentaire cy-dessus mentionné, en la page 585.

PVis que desirez prendre la peine de voir les anciens papiers de nostre maison, ie vous en enuoye l'Inuentaire, passé & fait par Monsieur de la Place. S'il y a quelques manquemens aux dates, c'est que les papiers sont si vieux que la plus grande

partie ils ne les ont pû lire: & ont mesme manqué à plusieurs, qu'ils n'ont pas mis sur l'Inuentaire.

ADVIS AV LECTEVR.

I'ay voulu icy rapporter ce témoignage irreprochable d'vn Seigneur amy de la verité; afin que si dans les extraicts que i'ay produits de l'Inuentaire cy mentionné, il se trouue quelque defaut en la date des temps, ou bien és noms des personnes, on tasche de le redresser par quelque authorité plus certaine. En voicy vn exemple. Il est dit en la page 586. nombre 9. qu'en l'an 1200. Iehan de Fontaines voulant se mettre en religion, donna tout son bien à Guillaume de Fontaines. Cette date est contredite par plusieurs originaux rapportez cy-deuant, es pages 481. 523. & 525. qui nous apprennent que Iehan & Guillaume de Fontaines, freres, furent fils de Calon de Saux, Seigneur de Fontaines: & qu'ils viuoient es années 1267, 1276. & 1282. Ce qui me fait croire que si Iehan de Fontaines quitta ses biens à son frere Guillaume pour se faire Religieux, ce fut enuiron l'an 1280.

---

147. Iehannette de Saux, fille de Marie Dame de Sauz, 1285.

Extrait du Chartulaire de l'Eglise Collegiale de Nostre-Dame de Sauz le Duc.

Au mois d'Aoust de l'an 1285. IEHANNOTTE *de Sauz, femme de Guyot* Pleepape *Escuyer, fonde en l'Eglise de Nostre-Dame de Sauz l'anniuersaire de sa mere MARIE iadis Dame de Sauz: ce qui est confirmé par GVILLAVME Sire de Sauz, frere de ladite Iehannotte.*

148. Epitaphe de Marguerite Dame de Sauz, couché sur sa tombe plate deuant la chapelle de S. Anne en l'Eglise des Dominicains de Dijon. 1290.

CI. GIST. MADAME. MARGVERITE. DAME. DE. SAVZ. FILLE. LE. CONTE. DE. VIENNE. TRESPASSEE. L'AN. DE. GRACE. M. CC. LXXX. X. OV. MOIS. DE. SEPTEMBRE.

EN cette inscription le nombre de LXXXX. est partagé en LXXX. & X, suiuant la façon de parler du vulgaire, qui dit plus ordinairement quatre-vingts & dix, que nonante. Au reste i'ay veu tiltre du mois de Ianuier de l'an 1269. (c'estoit desia 1270. à compter comme l'on fait à present, depuis le iour de Noel, ou de la Circoncision) auquel Hugues Cuens de Vienne, & Sire de Paigney, fait mention de son amey fils & feal Guillaume d'Oiseler, mary de MARGVERITE sa fille. En suitte dequoy ie tiens plus que vraysemblable, que cette mesme Marguerite, apres la mort de son premier mary Guillaume d'Oiseler, espousa en secondes nopces Guillaume Sire de Sauz : si ce n'est que nous voulions dire qu'elle ayt eu vne sœur de mesme nom qu'elle, ce qui est assez rare dans les familles. D'autant que ce Hugues fut le dernier des Comtes de Vienne : & nous ne lisons pas que Guillaume son oncle, & son predecesseur, qui tint la Comté de Vienne depuis la mort de son frere Henry decedé l'an 1233, ayt laissé aucune lignée.

FIN DES PREVVES.

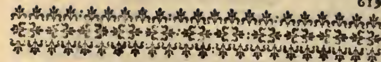

APPENDIX AD DIATRIBAM DE ILLVSTRI GENERE S. BERNARDI CLAREVALLENSIS ABBATIS.

In quâ & Charta, Fontenetensis vulgò dicta excutitur, & baltheus argenti & coccini ductu gemino tessellatus quâ ratione ad S. Bernardum pertineat, ostenditur; & de totâ eius consanguinitate atque affinitate accuratiùs disputatur.

AD LECTOREM PRÆFATIO,

De connexione Appendicis huius cum Diatribâ, & eius Probationibus.

GENEALOGIAM aggressus hactenus intentatam, nec me in eâ nihil ignorare censui, nec Apostoli monito deterritus sum, quibusdam per Timotheum denunciantis *ne intenderent fabulis, & genealogiis interminatis,* 1. Tim. 1. 4 *quæ quæstiones præstant magìs quàm ædificationem Dei, quæ est*

in fide. Licuerit enim Chrysostomo, Pauli locum hunc interpretari de Hesiodi Theogoniâ, aliisque Gentilium fabulis; Ambrosio, de Iudæorum in eo genere deliramentis; Tertulliano, de Valentini hæresiarchæ somniis: nostri certè Bernardi genealogiam ista non petunt: aut emendandi sunt sacri codices, & contrarius ipse sibi est Spiritus sanctus, qui tot auorum ac proauorum series libris Geneseos, Paralipomenon, Iesu Naue, Iudith, aliisque canonicis Scripturis inseruit. Censoria quoque nota inurenda est Hieronymo, cuius hoc est epiphonema in Epitaphio Paulæ;

Scipio quam genuit, Pauli fudere parentes,
Gracchorum soboles, Agamemnonis inclyta proles,
Hoc iacet in tumulo. Paulam dixere priores.
Eustochii genitrix, Romani prima Senatus,
Pauperiem Christi, & Bethlemica rura secuta est.

Scio quibus Celantiam suam præceptis idem informet Hieronymus; si tamen idem, & non Paulinus Nolanus, vt multis visum; *Nulli te vnquam*, ait, *de generis nobilitate præponas; neque obscuriores quoque, humiliori loco natos, te inferiores putes. Nescit religio nostra personas accipere; nec conditiones hominum, sed animos suspicit singulorum: seruum & nobilem de moribus pronunciat. Sola apud Deum libertas est, non seruire peccatis: summa apud Deum nobilitas est, clarum esse virtutibus.* Lego apud Hilarium Arelatensem, in viri nobilissimi, decessoris sui Honorati Panegyrico; *Fastigium nobilitatis est, inter Dei filios computari: nec addere nobis quicquam ad dignitatem hanc, terrenæ originis decus, nisi contemptu suo potest. Nemo est in cælestibus clarior, quàm qui repudiato patrum stemmate, elegit solâ Christi paternitate cen-*

Epist. xix.

seri. Spectetur per nos Bernardi natalium splendor, vt, quid ille præ Christi paupertate fastidierit appareat: fiantque animi, & humili loco natis, vt in Dei filiorum, quæ ad manum est conditione acquiescant; & genere claris, ut calcato auorum fastu, ad christianarum virtutum solidam nobilitatem aspirent. Nihil nos interim puduerit huius argumenti, sed nostræ potiùs in eo pertractando inopiæ ac tenuitatis. Siquidem ex libris iam publico donatis vix quicquam ad hoc negotium luminis traximus: vnde multorum archiuorum membranas consulere necesse habuimus; ad quarum latebras quia simul & semel nobis non licuit penetrare, ideò sudante prælo, & operis properantibus, quicquid in rem nostram casus obtulit, Diatribæ nostræ Probationibus tumultuariè illigauimus. Diuersæ notæ nummis, siue per species distinctis, siue in aceruum promiscuè congestis, idem valor est, & pretium idem. Distinguet autem singula hæc Appendix, vt quantùm opus erit, quò quidque pertineat intelligatur.

CAPVT PRIMVM.

Proponitur Tabula Fontenetensis, S. Bernardi paternum & maternum genus repræsentans.

Circumfertur hæc Tabula Gallico idiomate: quam, vt ad me peruênit, hìc tibi exhibeo, methodi causâ tres in partes diuisam.

PREMIERE PARTIE DE LA CHARTE de Fontenet.

GENEALOGIE DE S. BERNARD DU COSTÉ PATERNEL.

VERRICVS Comte de Chastillon, & Seigneur de Laigne, eut trois fils;

ANDRÉ l'aisné, dit de Chastillon, apres le decez de sa femme se fit Cheualier de l'Ordre de Ierusalem. S. Bernard luy addressa l'Epistre 288. Il eut deux fils;

GODEFROY second fils fut Religieux, troisiesme Prieur à Cleruau, Abbé de Fontenet, & enfin Euesque de Lengres.

TECELIN troisiéme fils, fut Seigneur de Fontaines, né & marié à Chastillon. Il eut de sa femme ALETH sept enfans, dont l'Ordre sera déduit en la troisiéme partie de cette charte.

GODEFROY, qui donna droit d'vsage par toutes ses terres à Fontenet: & de sa femme GERTRVDE eut deux fils;

GERARD de Chastillon, Seigneur d'Eschalo, marié à la sœur du Seigneur de Saliue, frere du Comte de Grancey, dont il herita: eut vn fils

HVGVE, qui eut vne fille

NIVARD, qui mourut sans hoirs.

MILO.

N. mariée à vn Seigneur de la maison de Tonnerre, auquel elle porta en dot le Bourg de Laigne.

Ils eurent plusieurs filles, dont l'vne N. espousa ROBERT fils d'vn Duc de Bourgongne: dont les ayans cause se sont conseruez la ville de Chastillon.

SECONDE PARTIE DE LA CHARTE DE Fontenet.

GENEALOGIE DE S. BERNARD DV COSTE' MATERNEL

Le Seigneur de Montbar eut quatre enfans;

1. REGNAVLD l'aisné.	*2. ALETH femme de Tecelin, mere de S. Bernard.*	*3. GALDRIC Seigneur de Touillõ au territoire d'Autun, conuerti par S. Bernard se fit Religieux à Cleruau.*	*4. MILO Religieux à Cleruau, d'ou il fut enuoyé Prieur en l'Abbaye de Fontenet.*

ANDRE', qui en l'an 1210. espousa HELVIDE heritiere d'Espoisse, eut vn fils	*BERNARD, qui eut de son mariage vne fille*
BERNARDIN, qui eut vne fille	*N. mariée au fils du Comte de Grignon.*
N. mariée à DROGO de Mello, Seigneur de Chasteau-Chinon, & de S. Pris l'an 1233. Leur fils de mesme nom,	*Leur fille N. espousa vn ROBERT Duc de Bourgongne: & vint par cette voye là la Comté de Montbar au domaine des Ducs, en l'an 1286. sous le regne de Hugues Duc de Bourgongne.*

DROGO de Mello espousa EVSTACHIA, cousine germaine du Roy d'Angleterre Edouart. Elle mourut à Carthage, ayant suiuy son mary auec S. Louys: & voulut estre rapportée à Fontenet, où elle gist auec vn Epitaphe daté de l'an 1270.

TROISIESME PARTIE DE LA CHARTE DE Fontenet.

ORDRE DES SEPT ENFANS DE TECELIN ET d'Aleth de Montbar.

1. *GVY l'aisné fut marié. Sa femme resista d'abbord à sa conuersion; puis y consentit, & se fit Religieuse. De ce mariage sont sorties plusieurs filles.*

2. GERARD, suiuit les armes: & S. Bernard luy predit qu'il seroit blessé au costé, & que lors il desireroit estre Religieux.

3 S. BERNARD, dit de Chastillon.

4. ANDRÉ, qui resistant à se faire Religieux*, eut vne vision qui l'obligeant de s'écrier* Ie vois ma mere, *il acquiessa au dessein de S. Bernard.*

5. BARTHELEMY, le premier qui se conuertit apres son Oncle Galdric.

6. NIVARD, qui respondit à ses freres que le partage n'estoit pas bien fait.

7. HVMBELINE, sœur vnique, mariée, puis moniale à Iuilly les Nonnains proche Molesme.

Hæc Charta, vt stylus prodit, vix ante ducentos abhinc annos descripta est. Quamuis autem ipsis qui nunc sunt, Fontenetensibus ignota sit, Fontenetensem tamen opinor dictam, quòd à quopiam Fontenetensi monacho confecta fuerit, partim ex vulgari S. Bernardi vitâ, partim ex tabulis Fonteneti; sed ijs nec diligenter perlustratis, nec satis intellectis. Ego quicquid apud Fontenetum tabularum est his manibus versaui: earumque vel ectypa, vel saltem excerpta, quæcumque S. Bernardi genus spectarent, in Diatribæ Probationes transtuli. Ex quibus agnoscet Lector, tum quid ad veram eius genealogiam faciat, tum quid in eam Chartæ concinnator, de suo sensu, haud leui cum historicæ veritatis detrimento inculcarit.

CAPVT PRIMVM.

Werricus de Castellione, nec fuit Comes, nec pater Tecelini: ad cuius Tecelini genus nihil etiam pertinet Godefridus Gertrudis maritus, Hugonis & Niuardi pater; neque Gerardus aut Milo Castellionenses; sed fortasse ex eadem familiâ Eua nurus.

Aliquot Galliarum Castelliones, qui nobilibus familijs fecerunt nomen, distinxit Duchesnius ipso initio Probationum Historiæ Castellionensis ad Matronam, quibus addi possent alij plures; nam & in Sequanis diuersos ab illis Castelliones nouimus vt minimùm quinque. De familiâ Castellionensi ad Sequanam in Burgundiæ ducatu & in Lingonibus, quæstio est num S. Bernardum & eius parentem protulerit, vti Chartæ Fontenetensis primâ parte affirmatur.

Huius opinionis primus (quòd sciam) auctor fuit Robertus de Monte in Appendice ad Sigeberti Chronicon, ad annum Christi 1113. *Bernardus*, inquit, *iuuenis egregius, scientiâ, moribus, & genere clarus vir, postmodùm magnæ virtutis exemplar futurus, Castellione castro Burgundiæ oriundus, cum germanis fratribus, & aliis comitibus multis, Cistercij habitu religionis induitur, & miro religiositatis feruore conuersatur.* Non ait ex familiâ Dynastarum Castellionensium oriundum fuisse Bernardum; quòd tamen existimarunt recentiores suprà à nobis laudati; Robertum sic interpretati, quòd eum & genere clarum & Castellione castro editum diceret: quasi non ex aliâ aliquâ Castellionensis castri nobili familiâ natus esse potuerit, quàm primariâ illâ quæ à Castellione nomen tulit. Appendicem suam perduxit Robertus ad annum 1210, apud S. Michaëlem in Tumbâ, siue in periculo maris, vbi Abbas præfuit. Procul ergo & loco à Castellione, & tempore à Tecelini natalibus; quod longè positis euenire solet, à scopo aberrauit. Pag. 408.

Vide autem quid eum in errorem induxerit. Legerat in Libro primo de vitâ S. Bernardi, capite primo, quòd

Aleth de Montebarro Bernardum filium ſuum Deo dicatum, *quàm citiùs potuit, in Eccleſiâ Caſtellionis (quæ poſtmodum ipſius Bernardi operâ, à ſæculari conuerſatione in Ordinem regularium Canonicorum promota cognoſcitur) magiſtris litterarum tradens erudiendum, egit quicquid potuit vt in eis proficeret*. Deinde capite tertio, vbi de propoſiti ſui ſocijs ab eo congregatis; *Erat enim eis Caſtellioni domus vna propria, & communis eorum, vbi conueniebant, & cohabitabant, & colloquebantur: quam vix ingredi aliquis audebat qui non eſſet de cœtu eorum*. Verùm ſi hæc ipſa verba propiùs inſpiciantur, planè contrarium euincunt eius quod Roberto Abbati viſum eſt, & Vincentio Beluacenſi, ac Paradino, alijſque horum ſectatoribus. Cùm enim præmiſiſſet VVilielmus Abbas, Bernardum Burgundiæ partibus, Fontanis oppido patris ſui fuiſſe oriundum, mox cùm è nutricum & gerularum curis exceſſiſſet, inde emiſſum ait, piæ præſertim matris ſtudijs, vt in Eccleſiâ Caſtellionenſi litteris operam daret. Diſtant Fontanæ Diuionenſis agri à Caſtellione bidui penè itinere. Ibi Bernardus liberalium artium excultus diſciplinis, concepto demum vitæ perfectioris conſilio, eiuſdem propoſiti ſocios aliquot ſibi adiunxit. Erat illis domus propria, quam toto ſtudiorum curſu per annos ferè quatuordecim à Bernardo fuiſſe inhabitatam, Caſtellionenſium traditio eſt: & quæ à quadraginta circiter annis, regij pariter & ciuilis magiſtratus auctoritate Feuillantinis Patribus eſt attributa. In eâ domo Bernardus cum ſocijs clanculùm cœtus ſuos agebant, per ſex admodùm menſes antequàm ſeſe in Ciſtercium reciperent; vix alio quoquam intrò admiſſo; ne nouum, & ſanè audax, ac multas turbaturum familias conſilium,

ante tempus in vulgus emanaret. Numquid hæc ipsa fuit, vt nonnulli meditantur, auita S. Bernardi domus, Castellionensium Procerum sedes, quæ populis è totâ ditione aduentantibus, quæ famulantium turbis, quæ matronarum etiam & puellarum gregibus circumflueret?

Sentio quid hîc reponant aduersarij: Tecelinum Bernardi patrem Castellionensi familiâ natum, traditionem esse Fontenetensem, quæ Fontenetensibus tabulis contineatur. Si sic habet, vltrò concedo in eorum sententiam. Ostendantisti vel apicem vnum ex eis tabulis, quo VVerricum de Castellione, aut Comitem, aut Tecelini genitorem fuisse; quóue Godefridum & Girardum Castellionenses, Andreâ S. Bernardi auunculo, patre natos esse appareat. Leges in Diatribæ Probationibus VVerricum de Castellione, VVerricum de Ponte Castellionensem (siue idem est cum præcedente, siue ab eo diuersus); Godefridum Gertrudis maritum, Hugonem & Niuardum horum filios; Gerardum Theobaldi de Saliuâ sororium, Milonis patrem; Achardum, Petrum, Reinerium, Girbertum, Matthæum, de Castellione omnes. Quis eorum S. Bernardi, aut Tecelini vel verbo indicatur consanguineus? Memorantur in Fonteneti tabulis Rainardus Montisbarri Dominus, eiusque fratres Gualdricus & Milo S. Bernardi auunculi; Guido & Gerardus eius fratres; VVillelmus de Spiriaco cum Richardo fratre, eius nepotes; consobrina eius Milesendis, Rainerij coniux; aliquot etiam alij de eiusdem progenie: Castellionensium, qui plurimi de nomine appellantur, ne vnus quidem ad S. Bernardi aut Tecelini genus pertinere vllo modo significatur. Commentum est igitur asserere, fuisse hos origi-

Pag. 541. 548. 546. 426. 461. 509. 543. 548. 563.

Pag. 540. 542. 545. 544.

ne ac familiâ Caſtellionenſes, atque hoc ex Fonteneten-ſibus tabulis comprobari.

Non negauerim tamen, aliquid interceſſiſſe affinitatis inter Caſtellionenſem & Fontanenſem Tecelini familias. Conſtat enim, fundi quidpiam apud Caſtellionem poſſe-
Pag. 585. diſſe Tecelini poſteros: & coniectura eſt, Euam Caſtellionenſem, cùm quâ anno Chriſti 1100. (ex tabularum Safrenſium recenſione) Aalyſiæ S. Bernardi matris nonnulla pactio fuit, coniugem fuiſſe Guidonis, S. Bernardi fratris primogeniti; quæ domos aliquas aut agros de dominio Caſtellionenſis familiæ, viro in dotem tulerit. Sed coniectura hæc eſto, vt dixi, non affirmatio, donec plus nobis aliunde affulgeat lucis.

CAPVT TERTIVM.

Rainardi de Montebarro Andreas non fuit filius, ſed ex Bernardo filio nepos. Alter quoque fuit Andreas Rainardi frater, in Chartâ Fontenetenſi vel prætermiſſus, vel potiùs è materno S. Bernardi genere in paternum tranſlatus.

Pag. 551. ANdreæ Domini de Montebarro mētio eſt in quibuſdam tabulis Godefridi Lingonēſis Epiſcopi, nullo tēporis charactère notatis, quibus dona Fontenetenſi monaſterio à Milone de Moliſmis collata confirmat. Idemque ſubſcriptus legitur in tabulis Reomaenſibus Godefridi eiuſdem Epiſcopi, datis anno Chriſti 1150, apud Petrum Rouërium in Reomao, in Petro Abbate XLII. & in Illuſtratione 138. Hunc porrò Andream filium fuiſſe Bernardi qui Rainardo patre natus erat, docuit nos autographum diploma Godefridi Lingonenſis Epiſcopi, abſque
Pag. 549. temporis notâ, ſed quod ex adiunctis datum videtur haud procul anno 1160: quo diplomate teſtatur Epiſcopus,

Andream Montisbarri Dominum, filium Bernardi filij Rainardi confirmasse omnia dona & priuilegia, quæ abbatiæ Fonteneti eatenus contulerat. *Postremò*, inquit, *quicquid auus suus Rainardus, & pater suus Bernardus prædictæ Fonteneti abbatiæ dederant & concesserant (sicut in chartis eorum continebatur) & ipse similiter Andreas concessit.* Perperam igitur Chartæ auctor Rainardo Andream & Bernardum filios assignauit.

Prætereâ tabulæ nonnullæ in autographo primæ magnæ chartæ Fontenetensis descriptæ, his verbis clauduntur. *Horum omnium donorum, quæ facta sunt in præsentiâ domni* BERNARDI *Abbatis Clarauallis, sunt isti testes. Boso Decanus, Eurardus Sacerdos de Campinolâ*, BERNARDVS *Dominus Montisbarri*, ANDREAS *auunculus eius*; *Niuardus &* RAINERIVS *fratres.* Auunculi appellationem, quam Latium vetus de solo matris fratre vsurpauit, posteriora sæcula etiam de patris fratre, siue patruo intellexerunt. Qui ergo Andreas, Bernardi Rainardo patre nati auunculus nuncupatur, hunc Rainardi fratrem fuisse non dubitamus. Nec verò de alio accipiendam opinamur inscriptionem Epistolæ S. Bernardi 288. *ad Andream auunculum suum, Militem Templi*, quem Tecelini fratrem fuisse nullo probatur antiquitatis testimonio. Ne igitur vnum Andreã S. Bernardi auunculum diffundere cogamur in duos, is Alethæ matris eius frater fuisse dicendus est. Cùm enim consobrini fuerint, Bernardus de Montebarro Rainardi filius, & S. Bernardus Alethâ matre natus: & Andream constet ex autographis Fonteneti tabulis, prioris illius Bernardi Montisbarri Domini fuisse auunculum; certè Bernardi vtriusque Andreas non po-

Pag. 542.

tuit esse auunculus, nisi Rainardi pariter & Alethæ frater fuit. Quare, Andreas Miles Templi, è paterno S. Bernardi stemmate in maternum est restituendus.

CAPVT QVARTVM.

Godefridus Lingonensis Episcopus, non fuit frater Thecelini Sauri, sed Rainerij Militis, vel de Acrimonte, vel de Rochâ.

GVillelmus Abbas Lib. I. de Vitâ S. Bernardi, Cap. 9. *Narrare*, inquit, *solet venerabilis Episcopus Lingonensis Godefridus, sancti viri & propinquus sanguine, & in conuersione socius, & extunc per omnia indiuiduus comes*. Bernardus Abbas Bonæuallis Lib. 2. de Vitâ S. Bernardi, Cap. 5. *Aderant ei in consilijs venerabiles fratres sui, aderat Godefridus Prior eiusdem loci, propinquus eius in carne & spiritu, vir sapiens & constans; qui etiam religionis & prudentiæ merito, posteà in Ecclesiâ Lingonensi factus Episcopus, & sanctitatis formam retinens, & dignitatis in quâ est honorem non minuens, vsque hodie ingrediens & egrediens laudabiliter perseuerat.* Propinquum dicunt carne & sanguiue; propinquitatis neque gradum, neque lineam exprimunt. Charta Fontenetensis Godefridum patris eius Thecelini fratrem facit: quod si esset, Godefridum certè hi auctores, S. Bernardi aut patruum, aut ex æui sui vsu auunculum dixissent.
Pag. 459. Alia igitur quærenda est horum inter se siue consanguinitas, siue affinitas.

RAINERIVS Miles, frater Godefridi Lingonensis Episcopi memoratur in tabulis anni 1141. quibus Barrenses Ecclesiæ Adoni S. Eugendi Abbati adiudicantur, contra Adalardum Abbatem & monachos Melundenses. Hunc
Pag. 503. 504. 506. 507. verò Rainerium, Dominum fuisse Acrimontis, filium Vlrici siue Odolrici, fratresque habuisse Vlricum Cano-

nicum, & Gerardum Sineterrâ, docere nos videntur tabulæ abbatiæ Morimundi, cuius ille Odolricus fundator fuit. Si res ita se habet, affinitatem S. Bernardi cum Godefrido ostendet locus suprà à nobis relatus ex Chronico Alberici Triumfontium monachi. Guido enim de Acrimonte (qui vxorem duxit Hescelinam Dominam de Mulleio, filiam Holdoini de Ioneuillâ) frater fuit vterinus Thecelini Sori de Fontanis, & Holdoini, atque Haynonis de Colombeo: frater autem ex patre tantùm, Vlrici siue Odolrici Acrimontis Domini, cuius in fundo abbatia Morimundi posita est. Quare, cùm Odolrico filium fuisse Rainerium constet ex tabulis Morimundensibus, si huic Rainerio frater fuit Godefridus, hi certè patruum habuerint Guidonem de Acrimonte, qui Thecelini Sori frater matruelis fuit. Et hæc fuerit Godefridi cum S. Bernardo propinquitas; quòd eorum patres, verè quidem fratres non essent, communem tamen fratrem haberent Guidonem de Acrimonte, Vlrici fratrem patruelem, matruelem Thecelini: quæ est affinitas, non quidem legalis seu ciuilis seu canonica, sed popularis, ac iampridem in vulgi vsus recepta. Pag. 416.

Fateor dici hæc posse haud improbabiliter. Obstare nihilominùs videntur tabulæ Morimundenses, quibus Godefridus Lingonensis Episcopus ratum habuit donum cuiusdam terræ, quam *Rainerius Dominus Acrimontis, consensu & laude fratrum suorum, Vlrici Canonici, & Gerardi Sineterrâ Morimundo concesserat*. Quomodò enim Episcopus in ijs tabulis, hos fratres suos esse ne verbo quidem indicauit? Fratrem igitur Godefridi Episcopi potiùs existimauerim fuisse *Rainerium de Rocâ*, qui duo- Pag. 507.

decies minimùm appellatur in primâ & secundâ magnis chartis Fontenetensibus, memoraturque *Niuardi* frater, Pag. 542. 545. & maritus *Milesendis* S. Bernardi consobrinæ; quippe sororis Bernardi Montisbarri Domini, adeóque patre natæ Rainardo S. Bernardi auunculo. Idem *Rainerius de Rochâ*, seu *de Rochiâ* octies subscriptus legitur inter testes magnæ tabulæ de fundatione Albæripæ, anno 1135. confectæ: amore opinor Cistercienfis instituti, ac præsertim Claræuallis (vnde Albaripa deriuata est) in quâ & fratrem, & cognatos atque affines plerosque habebat. Firmat autem coniecturam nostram, quòd Rainerius hic etiam frequentior interfuit donis in Fontenetenses collatis, quibus primum Abbatem constat præfuisse Godefridum. Hæc si vera sunt (vt sunt sanè vero quamsimillima, pronum cuique est Godefridum Episcopum agnoscere S. Bernardi *propinquum in carne & spiritu*; quia illos & propositi communis ratio, & quædam etiam sanguinis affinitas coniunxerat. Nam frater eius qui consobrinam duxerit, quamuìs nullum ad gradum ciuilis aut canonicæ affinitatis pertineat; tamen hodie in vsu vulgi & censetur affinis, & dicitur: multòque magìs in consuetudine id fuit S. Bernardi æuo, ante Concilium Lateranense anni 1215. cùm longè latiùs protenderentur affinitatum & consanguinitatum gradus, etiam in ordine ad matrimonia.

CAPVT QVINTVM.

Neptis Bernardi Montisbarri Domini, Comitis autem Grinionensis filia, non fuit vxor Roberti Burgundiæ Ducis; neque Montisbarri Comitatum in Burgundiæ Ducis dominium intulit, vt habet Chartæ Fontenetensis pars secunda.

MVltiplex hic labes in Chartâ Fontenetensi. Roberti Burgundiæ Ducis, eius nominis secundi vxorē vnicam agnoscit historia, AGNETEM S. Ludouici Francorum Regis filiam; quæ illi copulata ex anno 1272. multos ei liberos genuit; eique mortuo die nonâ Octobris, anni 1309, ad annos octodecim superstes fuit. Deinde, vt non fuerit Agnes Roberti Ducis coniux, quomodò Bernardus Rainardi Montisbarri Domini filius, qui circà annum Christi 1130. in viuis fuit, neptem habere potuit ex filiâ Grinionensi Comitissâ, tanto centum & quadraginta annorum interuallo adhuc superstitem?

Quod additur in Chartâ transijsse Comitatum Montisbarri in dominium Burgundiæ Ducum ex anno 1286, imperante Hugone quodam Duce Burgundiæ, nihil veri continet. Nam per ea tempora titulo Comitatus non gaudebat Montisbarri toparchia: & anno illo 1286. Dux erat Burgundiæ Robertus II: & iam multò ante Monsbarrus Ducum ditioni accesserat, vt ostendit Petrus Rouerius in Reomao, Illustratione 138; vbi laudat tabulas quasdam Reomaenses anni 1235, ex quibus constat Hugonem IV. Burgundiæ Ducem, Montisbarri iurisdictione tunc potitum, eamque per Præpositos exercuisse. Quod & confirmatur ex eiusdem Hugonis IV. testamento, dato ad annum 1272, quo vni ex suis liberis Montembarrum hereditario iure transcribit. Translati ad Duces dominij

Montisbarri tempus ac rationem infrà aperiemus.

CAPVT SEXTVM.

Roberti Burgundi coniugis genus perperam edixit Charta Fontenetensis.

HAnc coniugem ex patre Tornodorensem profert Charta; ex matre porrò, Hugonis neptem, proneptem Godefridi, abneptem Andreæ Castellionensis, quem S. Bernardi patruum facit. Omnia hîc falsa, vt ex dictis intelligi potest: hoc loco tantùm ostendo, malè hanc dari Roberto Burgundo vxorem. Etenim Roberto (de quo agitur) Roberti II. Burgundiæ Ducis filio coniux fuit IOHANNA DE CABILONE, filia Guillelmi de Cabilone, Autissiodorensis & Tornodorensis Comitis, atque Alienoræ siue Elienoræ filiæ Amedei VI. Sabaudiæ Comitis. Quippe Guillelmo maternâ hereditate obuenerat Comitatus Autissiodorensis, Tornodorensis porrò ex Ianuario anni 1292. à materterâ Margaritâ, relictâ Karoli Andegauensis, Ierusalem & Siciliæ Regis, & Comitissâ Tornodorensi; cuius pietatis illustre monumentum exstat Xenodochium Tornodori ab eâ fundatum, in quo & sepulta est. Ioannæ Guillelmi filiæ frater fuit Ioannes de Cabilone; cum quo sic diuisa est hereditas, vt fratris esset Comitatus Autissiodorensis, ipsa Tornodorensi potiretur: quem deinde anno 1321. pro dote attulit Roberto Roberti II. Ducis filio, Sancti verò Ludouici Regis nepoti ex Agnete matre, eius filiâ. Constant ista non tantùm ex historiarum genealogicarum probis aliquot Scriptoribus, sed etiam (& multò certiùs) ex compluribus quas
Pag. 500. 501. 502. legimus, autographis tabulis. Ioannis & Ioannæ Cabilonensium mater Elienor Sabauda, post obitum Guillel-

mi coniugis, Drogoni de Melloto, Domino de Sanctâ Herminâ, circà annum 1307. secundis nuptijs copulata est.

CAPVT SEPTIMVM.

Expenduntur quæ de duobus Drogonibus de Melloto, & horum iunioris coniuge Eustachiâ refert Charta Fontenetensis: ac via aperitur quâ Espissiæ toparchia à Montisbarri familiâ ad hos Drogones deuenit.

BErnardino Monsbarrensi (inquit Chartæ auctor) filia fuit, quæ Drogoni de Melloto anno Christi 1233. desponsata, alterum ei genuit Drogonem, maritum Eustachiæ, Regis Anglorum Edouardi consobrinæ: quæ in S. Ludouici comitatu virum secuta, obijt Carthagine, relicto in mandatis vt eius corpus ad Fontenetum reueheretur; vbi iacet cum Epitaphio præferente annum 1270.

Id quidem certum est, EVSTACHIAM Drogonis coniugem, fuisse Edouardi Regis consobrinam; in reliquis fides nulla. Nam fabulosus est Bernardinus de Montebarro; nec vlla vmquam stirpis huius puella in Drogonum de Melloto familiam enupsit. Rem altiùs repeto, & ex toparchiæ de Espissiâ per has familias transitu, illarum inter se affinitates sic explico.

Andreæ Montisbarri Domino, Bernardi filio, Rainardi nepoti, vxor fuit Heluydis Espissiæ Domini (cuius Pag. 568. obitus VII. Kal. Decembris in Necrologio Fontenetensi) vt opinor; filia heres. His parentibus natus est Bernardus Dominus Espissiæ, qui anno 1210. rata habuit dona, quæ mater eius Heluydis, IV. Kal. Februarij defuncta Fonte- Pag. 551. netensibus contulerat: nec diu matri superstes, iam mor- 554. 555.

tuus memoratur mense Octobri, 1213, relictis tribus filijs, videlicet Andreâ (qui Dominus erat Espissiæ adhuc
Pag. 563. anno 1232,) Bernardo domicello Domino de Vi, & Guidone Lingonensi & Autisiodorensi Canonico. Sed vitâ functo seniore Andreâ, eius relicta Heluydis Hugoni Domino de Vlmo (*de l'Orme*) secundis nuptijs coniuncta est: eique genuit filiam cognominem Heluydem de Vlmo, per quam maritus eius Drogo de Melloto, Dominus erat Espissiæ iam ex anno 1247; nempe post Andream, vt conijcere est, improlem, Bernardi vxoris suæ fratris vterini filium. Porrò Drogo hic, primus è suâ familiâ Espissiæ Dominus, Drogonis Eustachiæ mariti non pater sed auus fuit, vt ex paginâ 581. intelliges, & ex breui hoc schemate.

HELVYDIS *Domina Espissiæ duos habuit viros*, ANDREAM *Dominum Montisbarri*, & HVGONEM *Dominum de Vlmo*.

Ex ANDREA *viro priore*		Ex HVGONE *viro posteriore*.
BERNARDVS *de Montebarro, Dominus Espissiæ* 1210. 1213.	ALAYS *vxor Odonis secundi Comitis Grinionensis.*	HELVYDIS *de Vlmo, vxor* DROGONIS *de Melloto, per illam Domini Espissiæ iam anno* 1247.

ANDREAS *Dominus Espissiæ.* 1213. 1232.	BERNARDVS *domicellus, Dominus de Vi.*	GVIDO *Canonicus.* 1213. & 1220.	DROGO *de Melloto, Dominus Espissiæ, cuius vxor filia Anserici Domini de Montreal. Adhuc viuebat* 1269.
			DROGO *de Melloto, Dominus Espissiæ. Vxor* EVSTACHIA *de Lusignan consobrina Edouardi I. Anglorum Regis, per auiam paternam communem, Isabellam Engolismensem. Adhuc in viuis erat Drogo* 1290.

Ex his videre est; Dominorum de Melloto illustrem familiam, maternæ S. Bernardi lineæ affinem quidem fuisse, sed non consanguineam. De Drogonis Eustachiæ mariti profectione transmarinâ in S. Ludouici comitatu, déque Eustachiæ ipsius anno & loco obitus, fides esto penes Chartæ auctorem. Nam annus 1276. suprà annotatus paginâ 582. eius nuptias non spectat, sed quiddam à Drogone de Melloto pro vindicandâ pâtrui Eustachiæ nonnullâ hereditate gestum: vt recentiore Epistolâ me admonuit Vir Clarissimus Dominus Du Bouchet. Vidimus in æde Fontenetensi, inter chorum & altare maius, à parte Euangelij, monumentum è nigro marmore quod Drogonis & Eustachiæ coniugum esse dicitur: sed Epitaphium quod æreæ laminæ marmori affixæ præferebant, his iampridem auulsis nullum superest. Alij sunt næui Chartæ Fontenetensis non pauci: ac præsertim in ordine Tecelini & Aalysiæ liberorum. Nam Humbelinam velut vltimo loco natam exhibet, quam asserit Iohannes Eremita, fratrem suum Beatum Bernardum nascendi ordine consequutam, adeóque inter sex fratres mediam, ex illis tres ætate priores, totidem posteriores numerasse: Cæteros Chartæ defectus aperient quæ nos infrà, purioribus ex fontibus hausta, de totâ S. Bernardi affinitate & consanguinitate dicturi sumus. Nunc igitur huius argumenti Tabulas aliquot proponamus, in quibus quæ hactenus vel in Diatribâ, vel in eius Probationibus confusè & promiscuè sparsa sunt, facili perspicuóque ordine digesta colligantur.

Pag. 107.

CAPVT OCTAVVM.

Tabula I. paterni generis S. Bernardi, ex Alberico Triumfontium monacho.

LOcum ex Alberici Chronico suprà dedimus paginâ 416. A Tecelini matre, S. Bernardi auiâ paternâ hanc seriem cum illo sic deducimus.

N. Mater Tecelini duos habuit maritos,

Priorem N. ex quo	*Alterum Fulconem de Sarcellis, ex quo*		
TECELINVS *Sorus Dominus de Fontanis.*	HOLDOINVS	HAYNO *de Colombeo.*	GVIDO *de Acromõte: cuius vxor* HESCELINA *Ioneuillensis, Domina de Mulleio.*
S. BERNARDVS.	*N. Holdoini proles.*	ABELINVS.	VVERRICVS.
	ALBRICVS *de Esmanciјs.*		GALTHERVS *de Mulleio.*

His addit Albericus, *Fulconi* de Sarcellis, antequàm Tecelini matrem sibi desponderet, alteram fuisse vxorem, ex quâ natus est Vlricus siue Odolricus Dominus Acrimontis, Fundator Morimundi. Huius porrò Odolrici tres filios memorant tabulæ Morimundenses; *Rainerium* Dominum Acrimontis, *Vlricum* Canonicum, & *Gerardum* Sineterrâ: quibus quartus fortasse accessit Godefridus Lingonensis Episcopus; quod tamen certis de causis minùs probatum nobis est Appendicis huius capite quarto.

Pag. 503. 504. 506. 507.

Ignoti nominis auiam paternam S. Bernardi, fuisse do-

mo & familiâ Granceianam coniectura est primùm ex Chronico Granceiano, quod etsi in multis fabulosum est, in hoc tamen haud spernendum videtur quòd ait, prisco æuo de Granceiani Toparchæ filiabus vnam, fuisse ex marito Dominam de Fontanis. Nam in castro Granceio adhuc exstat vetusta turris, quæ dicta est post omnem memoriam & hodiéque dicitur *Turris S. Bernardi*; quòd ipse, dum cognatos suos subinde inuiseret, in eâ diuersatus fuisse credatur. Nihilominùs, cùm potuerit Guido S. Bernardi frater primogenitus, ex Granceianâ familiâ duxisse vxorem, quæ per illum fuerit Domina de Fontanis, in hoc dubio nolim definitè quidquam affirmare; sed tantùm cum disiunctione: nimirum quòd ex matre Tecelini, aut Guidonis vxore, alterutra fuerit aut Eua de Castellione, aut Granceiana; ita vt si prior fuit Granceiana, fuerit posterior Castellionensis; & vicissim, si prior fuit Castellionensis, altera fuerit Granceiana.

Cæterùm ex his Tecelini vterinis fratribus manasse videtur S. Bernardi consanguinitas siue affinitas cum matre Ascelinæ sanctitate claræ Virginis, que vt in Chronico Clareuallensi ex Gosvvino refertur, *Beati Bernardi, & Episcopi Godefridi fuit consanguinea, de villâ iuxta Firmitatem super Albam procreata*: itemque cum Iosberto Domino eiusdem Firmitatis ad Albam, cuius ille asseritur *secundùm carnem propinquus*, Vitæ Libro 1. Cap. 9; in quo & primum signum fecisse dicitur nouus Abbas. Quòd si (vt verisimile est) iure propinquitatis obuenit Iosberto Firmitas, quam paucis antè annis possederat S. Simon ex Comite monachus S. Claudij seu S. Eugendi Iurensis; vel hinc deprehendere est Iosberti, adeóque S. Bernardi Pag. 87.

genus perquamillustre; cùm S. Simonem constet, etiam Francorum, Anglorumque Reges, legitimæ originis sanguine contigisse; vti alio in opere nondum edito, pluribus à nobis demonstratum est. De Iosberto filio (opinor) potiùs quàm de parente cognomine accipiendum est illud tabularij Clareuallensis, quòd *ODO Campaniensis, & Sibylla eius vxor laudauerunt totam eleemosynam, quam Iosbertus de Firmitate dederat fratribus de Claraualle.* Cumque Iosberti huius magna exstent in Clareuallenses beneficia, Pag. 513. opinari licet, irrepsisse mendum in Historiam Pontificum Romanorum, & S. R. E. Cardinalium, Romæ anno M.DC.XXX. Typis Vaticanis editam, vbi habetur in Paschali Papâ II. pag. 461. monasterium Clareuallense *Roberti viris illustris impensâ* fuisse ædificatum. Reponendus enim videtur Iosbertus pro Roberto; cùm Roberti per illa initia de Clareuallensibus benè meriti, nulla in eorum tabulis fiat mentio.

CAPVT NONVM.

Tabula II. materni generis S. Bernardi.

Constat hæc Tabula, vti & sequentes aliæ, ferè ex ijs quæ præmisimus; cui tamen, vbi opus erit, nonnullarum eius partium breuem enarrationem subiiciemus.

Tabulæ pars prior.

1. *BERNARDVS Dominus Montisbarri. HVMBERGA eius vxor.*

2. *RAINARDVS Dominus Montisbarri. Vxor AANOLDIS.*	*AALAYS vxor* TECELINI *Sauri.*	*DIANA vxor OTHONIS de Castellione.*	*ANDREAS Miles Templi.*
	3. *S. BERNARDVS cum sorore & quinque fratribus.*	*ROBERTVS Abbas Domus Dei.*	*GVALDRICVS Dominus Tullionis, posteà monachus.*
			MILO Prior Fonteneti ex Conuerso.

Tabulæ pars altera.

2. *RAINARDVS Dominus Montisbarri. Vxor AANOLDIS.*

3. *BERNARDVS Dominus Montisbarri.*	*N. vxor primùm FERGANNI HELVRANNI Comitis Grinionensis; postmodùm RAIMVNDI de Burgundiâ, item Comitis Grinionensis: aut certè eius socrus. Vide sequens caput decimum.*	*MILESENDIS vxor REINERII de Rochâ.*

4. *ANDREAS Dominus Montisbarri. Vxor HELVVIDIS Espissiæ Domina, quæ posteà nupsit HVGONI de Vlmo.*	MATILDIS Raimundi filia ex Agnete de Montepencerio secundâ eius vxore: coniux autem ODONIS de Yssodun Comitis Grinionensis.

5. BERNARDVS de Montebarro, Dominus Espissiæ.	*ALAYS Montisbarri Domina, vxor Odonis de Yssodun, Comitis Grinionensis huius nominis secundi, Odonis I. & Matildis filij.*

ANDREAS Dominus Espissiæ.	*BERNARDVS domicellus, Dominus de Vi.*	*GVIDO Canonicus Lingonensis & Autissiodorensis.*

Pag. 410. 411. 412. 423. 424. 1. BERNARDVM Montisbarri familiæ caput (quod quidem nouimus) indicauit nobis Iohannes Eremita, itemque auctor Chronici S. Petri Viui Senonensis: quo etiam ex auctore compertam nobis esse eius coniugem Humbergam, atque alterutrius originem ex Comitibus Tornodorensibus, suprà monuimus in Diatribâ. Ab auo materno S. Bernardus, ab auiâ soror eius Humbelina appellationes traxere. Hanc enim non tantùm Humbelinam (vt vulgò creditum est) sed etiam Humbergam fuisse Pag. 148. nuncupatam, docuit nos vetus auctor vitæ sanctissimi viri Petri Prioris Iuliacensis. Nec planè diuersa hæc nomina, sed illud ex isto formatum eo more quo solent infantium ac puerorum nomina, quadam adblandientium teneritudine amoris, diminutione molliri. Quare dubitandum mihi non videtur, quin soror S. Bernardi, primùm in Baptismo de auiæ maternæ nomine Humberga appellata sit; ac deinde per infantiæ pueritiæque annos Humbelina dicta, postmodùm in matrimonio, & denique in monasterio verum suum ac primitiuum Humbergæ nomen receperit.

Pag. 424. 540. 549. 2. RAINARDVS scribi debet, ex Chronico Senonensi, ex primâ magnâ Chartâ Fontenetensi, & ex tabulis Go-

defridi Lingonensis Episcopi ; qui malè in Fontenetensi Genealogiâ Regnaldus seu Regnaudus. *Aanoldem* eius vxorem prima eadem Fonteneti magna Charta autographa nos docuit. Ab his dumtaxàt propagatum Monsbarrensium Toparcharum genus, quod Tabulæ huius docet pars alterâ.

2. AALAYS siue AELAYS ; vtroque enim modo eam appellat Iohannes Eremita:quæ in Necrologijs Benignianis *Alasya* & *Alaysa*: aliis passim Aalys, Alays, AElaydis, AEleth, Aleth; quæ idem sonant,& eodem recidunt omnia. Hæc verè septem liberorum dupliciter parens, quià illos & mundo & Christo genuit. Pag. 108. 435. 520.

2. DIANA vxor Othonis de Castellione,de familiâ Montisbarri ad annum Christi 1107. ex Recensione tabularum Saffrensium : quæ nisi fallit, Dianam opinor matrem fuisse Roberti Abbatis Domus Dei, ad Carum amnem in Biturigibus. Hunc enim S.Bernardi sobrinum, matre scilicet natum quæ S. Bernardi genitricis soror erat, affirmat Iohannes Eremita : addens, quæ de Alaydis S. Bernardi matris obitu mirabili narrat,accepisse se ex ore huius Roberti Abbatis, qui (inquit) *magìs quàm sexaginta septem annis in monasterio sub iugo regularis disciplinæ vixit.* His congruit quod & in vulgatâ S Bernardi Vitâ, & in Exordio Cistercìensi legimus, fuisse Robertum hunc S. Bernardi *secundùm carnem propinquum* : vel apud Petrum Cluniacensem lib. 6. Epist. 35. *sanguine proximum.* Quòd verò prima illa S. Bernardi Epistola,*in medio imbre sine imbre* scripta titulum præfert *ad Robertum nepotem suum* ; aut Epistolarum collectoris hallucinatio est ; aut ea loquendi ratio ad illum morem pertinet olim vsitatissimum(vt iam Pag. 583. 590. Pag. 109.

alij obseruarunt) quo nepos dici solebat etiam patruelis, aut consobrinus, aut amitinus, si modò patrueli suo, aut consobrino, aut amitino esset ætate inferior, vel patre aut matre iunioribus genitus. Ex quo licet coniicere, Alayde S. Bernardi parente fuisse Roberti matrem ætate inferiorem: & Robertum cùm ad eum S. Bernardus scriberet, adolescentem, ac penè puerum fuisse intelliget, quisquis primam illam S. Bernardi Epistolam legerit, & Guillelmum Abbatem Lib. 1 de Vitâ S. Bernardi, capite vndecimo.

Pag. 541. 628. 2. ANDREAS Miles Templi, ad quem est Epistola S. Bernardi 288, auunculum eum prænotans: qui & auunculus dicitur Bernardi Montisbarri Domini, patre nati Rainardo S. Bernardi auunculo. Quas illi proles assignat Genealogia Fontenetensis, nullo modo eum spectant,

2. GVALDRICVS. De hoc Vita S. Bernardi Lib. 1. Cap. 3. *Primus omnium Galdricus auunculus eius, absque dilatione aut hæsitatione, pedibus (vt aiunt) iuit in sententiam nepotis, & consensum conuersionis: vir honestus, & potens in sæculo, & in sæcularis militiæ gloriâ nominatus: dominus castri in territorio Eduensi, quod Tuillium dicitur.* Hìc monendus es (mi Lector) duo esse castra in Æduis eiusdem ferè appellationis. Alterum *Tillium* in pago Alisiensi, vulgo *Til*; alterum Tullium, quod in Tabulis Fontenetensibus *Tullio*, vulgò *Touillon*, cuius olim possessor Gualdricus. In hoc Tullione est decanatus foraneus, siue archipresbyteratus Æduensis diœcesis, numero XIX. Abest Tilium à Montebarro quinque circiter leucis horariis, Tullio vix duabus. Concessit Tullio in ditionem monasterij Fontenetensis; at non Tilium, à quo denominati in hoc opere

complures; & inter cæteros, ad annum 1174. *Hugo Peccatum de Til.* Vbi mirari licet viri humilitatem, qui se non Pag. 563.
tantùm peccatorem cognominari voluit, vt alii permulti; sed *Peccatum*, quod solum à se habet homo; de animâ, de corpore, de alijs suis bonis omnibus DEO auctori debitor. Porrò in primâ magnâ Chartâ Fontenetensi asseritur Pag. 540.
VValdricus hic iam tum monachus, cum fratre suo Milone Conuerso, & Martino Eremitâ, abbatiæ Fontenetensis primus ædificator.

2. MILONEM verò S. Bernardi auunculum, tunc Conuersum, si postmodùm Priorem Fontenetensem legis (quod ex nonnullis tabulis colligi videtur), caue existimes id muneris eum adhuc Conuersum gessisse; hoc enim in Ordine Cisterciensi nunquam licuit: sed pro certo habe, Milonem qui humilitatis affectu, primo suo in Ordinem ingressu, inter Conuersos profiteri voluerat, posteà dignum à Præfectis iudicatū qui monachus fieret, etiam monachis apud Fontenetum, cui domui initium dederat, aliquamdiu præfuisse. Hunc ex anno 1113. abdi- Pag. 414.
catâ sæculi vanitate, Cistercium in S. Bernardi comitatu se recepisse, colligimus ex Chronico Senonensi.

CAPVT DECIMVM.

Enarratio alterius partis Tabulæ huius secundæ; vbi de antiquis Comitibus Grinionensibus quædam notatu digna.

3. BERNARDVS DOMINUS Montisbarri, in tabulis Godefridi Lingonensis Episcopi asseritur Rainardi Pag. 549. 628. 543.
filius, Andreæ verò pater. MILESENDIS quoque in pri- 630.
mâ magnâ Chartâ Fontenetensi huius Bernardi soror memoratur, & Rainerij coniux: quem (vt probabiliùs) pu-

tamus Rainerium de Rochâ, eumdemque fratrem Godefridi Episcopi; vnde huius affinitas cum S. Bernardo.
4. ANDREÆ vxor HELVIDIS Espissiæ Domina, quos illi filios genuerit, quòsue *Hugoni* de Vlmo, cui secundis nuptiis copulata est; quâ item ratione per eius filiam
Pag. 581 582. 583. 635. 636. cognominem, nempe *Heluidem de Vlmo*, Espissiæ toparchia ad Drogones de Melloto deriuata sit, suprà iam satis explicuimus.

De Comitibus Grinionensibus quæ olim illos cum familiâ Monsbarrensi affinitas coniunxerit, operosiùs est inuestigare. Citatæ tabulæ Godefridi Episcopi hæc habent.
Pag. 549. *Diuisio quoque terrarum inter Fontanas & Segestrum, sicut facta iam dudum fuerat in præsentiâ Comitissæ; amitæ eiusdem Andreæ; vbi & lapideæ metæ positæ sunt.* Erat Andreæ, vt diximus, auus Rainardus, Bernardus verò pater: quare, Andreæ amita, Bernardi soror fuit, Rainardi porrò filia. At vnde Comitissa, nisi à marito Comite? aut cuius tandem Comitis vxor fuit, nisi Grinionensis, qui loco proximus Montisbarri castro, & multorum circà locorum primarius Dominus? Aringiarum territorium cùm Rainardus Montisbarri Dominus Fontenetensibus
Pag. 540 541. 543. contulisset, ratum id esse debuit Grinionensis Comitis auctoritate & consensu: sic enim habet prima magna Charta Fontenetensis, numero I. *Hoc quoque cum magnâ beneuolentiâ laudauit domnus Fergannus Grinnionis Consul.* Sub alio dono Leobaudi de Grinione, & Humbaudi de Rubeomonte; *Huius rei testes fuerunt, Consul Grinionis Helirannus Fercannus, Gothefridus de Sagniaco &c.* In hac ipsâ, primâ Chartâ non semel appellatur Bernardus Dominus Montisbarri: vt de Ferganno Grinionensi Comite

ſuſpicari liceat, fuiſſe illum Rainardi generum, Bernardi ſororium: & coniugis cariſſimæ intuitu ſeu rogatu, de eius conſanguineis, Fonteneti vel monachis vel fundatoribus benè mereri ſtuduiſſe.

Poſt Fergannum, redijſſe conſtat Comitatum Grinionenſem ad dominium Principis, nempe Hugonis II. Burgundiæ Ducis. Hic enim laudante Duciſſâ Matilde vxore ſuâ dedit Eccleſiæ Fontenetenſi quicquid habebat apud Puteolum francum: qui locus (vt habent tabulæ) deſcendebat de dominio Grinionis caſtri, cuius ipſe Dux erat Dominus. Et tranſlati huius dominii non alia rationabilior cauſa occurrit, quàm quòd Fergannus vel improlis, vel abſque prole maſculâ è viuis exceſſiſſet: quippe illa præſertim primariæ clientelæ feuda ſolis maſculis à Principe committebantur: hac tamen feminarum heredum plerumque ratione habitâ, vt quos maritos nactæ eſſent, illis ea prædia cum honorum titulis conferrentur. Pag. 547.

Ad hæc certum nobis eſt ex tabulis Henrici Æduenſis Epiſcopi, anno 1165. datis, Raimundum Hugonis II. Ducis filium, & fratrem Epiſcopi Henrici, fuiſſe Comitem Grinionenſem, etiam antequàm *Matildis matrem duxiſſet vxorem*: quæ Matildis matre nata Agnete de Montepencerio, paternum Comitatum Grinionenſem Odoni de Iſſolduno in dotem tulit. Dederat enim Raimundus Comes Fontenetenſibus *quicquid eius chaſati de dominio Grinionis eis darent de chaſamento ſuo: ſic tamen, vt chaſatum non perderet*. Hæc igitur dederat iam Comes Grinionenſis, nondum autem Agnetis maritus. Ex quo licet conijcere, collatum Raimundo ab Hugone patre Grinionenſem Comitatum, cùm ille Ferganni Comitis vel Pag. 556.

relictam viduam, vel filiam sibi despondisset.

Per id tempus, obseruatu dignum est ex primâ magnâ
Pag. 543. 544. Chartâ Fontenetensi, VValterium Conestabulum, Dominum fuisse Montisbarri; non castri (opinor) sed tantùm burgi, seu villæ, & de beneficio primarij Domini Rainardi, seu Bernardi eius filij, qui castrum obtinebat. Id possessionis olim nobis visum est euenisse VValterio Conestabulo, ex eius coniugio cum aliquâ Rainardi sorore; & eâ fortasse quæ Roberti Domus Dei Abbatis mater fuit, ac S. Bernardi matertera. Sed alia nunc sese offert haud paulò verisimilior ratio; quòd Comitatum Grinionensem tunc obtinente Hugone Duce, ille eius militiæ Præfectus, missus ab eo sit ad aliquod tempus, in dominium vtile villæ Montisbarri; vt Ferganni olim Comitis relictæ, Bernardi Montisbarri Domini sorori dotalitia iura vindicaret, in eius vel secundum coniugem, vel generum Raimundum refundenda. Ignosce, Lector, velut cæco, in hac monumentorum penuriâ, in his tenebris coniecturas tanquam vmbras palpanti: & vbi certa non suppetunt, saltem vero similia æqui bonique consule.

5. DE ALAYDE, haud scio an in melius quid incurrerim.
Pag. 560. Huius nominis Grinionensem Comitissam, Odonis de Yssolduno iunionis coniugē suprà exhibuimus: quam & Andreæ Montisbarri Domini filiam, Bernardi autem de Montebarro, Espissiæ Domini sorotem haud leui coniecturâ pronunciauimus. Quod monuit eruditus quidam amicus ex Rigerio in Chronico Lerinensi, fuisse Alaydem hanc primùm Archembaldi de Borbonio vxorem; tum hoc mortuo duxisse Odonem de Deols (vnde illam asserit & Odonis II. Burgundiæ Ducis filiam, & Odonis

Odonis de Yssolduno iunioris coniugem) non me ab eâ quam proposui sententiâ dimouet. Fateor ego quidem, Alaydi huic Burgundæ maritum fuisse Archembaudum de Borbonio, eius nominis (vt Duchesnius numerat) septimum: nego illam eamdem Odoni de Yssoudun iuniori fuisse matrimonio iunctam, argumento triplici. Primùm ob nimiam illorum sanguinis propinquitatem; cùm certum sit, Raimundi(qui auus erat maternus Odonis huius Yssoldunensis) fratrem fuisse Odonem Ducem; adeóque Alaydem & Odonem Yssoldunensem fuisse in secundo & tertio gradu consanguineos; quibus in gradibus nulla concessa esset incestum eluens dispensatio; præsertim ante Concilium Lateranense anni 1215, cùm ad septimum vsque affinitatis aut consanguinitatis gradum vetita essent matrimonia. Secundò ob temporum & ætatum improportionem. Nam Alays Archembaldum priorem virum amiserat ex anno 1169, cùm Odo de Yssolduno Matildis Burgundæ filius, adhuc esset sub nutricum aut gerularum curâ, certè pueriles annos nondum excessisset. Id nos docet Matildis patruus Henricus Æduensis Episcopus, cùm eam Odoni de Yssolduno seniori recens desponsatam, adhuc *puellam* nuncupat anno 1165. Quanam igitur ratione Alays post quâdriennium Archembaldi relicta, Matildis patruelis suæ iunioris filium adhuc infantulum sortiri coniugem potuit? Tertiò denique, quia anno 1201. iam Alays inter Fontis Ebraldi moniales velata erat, vt videre est apud Duchesnium in Probationibus antiquæ familiæ Ducum Burgundionũ. At anno 1212. Alays Odonis Yssoldunensis relicta, adhuc in sæculo degens, Radulphi filii sui testamento interfuit. Pag. 556.

Siqua ergo fides habenda est Chronico illi Lerinensi, capiendum illud opinor de Odone *de Deols*, qui patris Odonis de Yssolduno iunioris consobrinus seu patruelis fuerit, adeóque Alaydi ætate propior. Nam vt monet Duchesnius, Odo maritus Matildis, & iunioris Odonis pater, filius fuit Gaufridi, filij Odonis, fratris Radulphi *de Deols*: quare, in huius gentis genitali arbore, ramus familiæ Yssoldunensis, à ramo familiæ *de Deols*, in Odone Alaydis marito quartâ iam fissurâ erat diuisus. Quærendus ergo est Alaydis Archembaldi relictæ secundus maritus in ramo de Deols, eiusque fissurâ superiore. Vnde etiam nonnulla apparet horum coniugum propinquitas, cuius mentio in Chronico Lerinensi: in eo videlicet quòd Odo *de Deols* Radulphi vel filius, vel nepos, & eius cognatus Odo de Yssoudun Comes Grinionensis eius nominis primus, vxores habuerint Alaydem & Matildem patrueles.

Sto igitur in coniecturâ meâ, cuius causas paginâ illâ 560. aperui; videri Alaydem Odonis iunioris Comitis Grinionensis coniugem, de Montisbarri familiâ, Andreæ filiam, Bernardi sororem: cuius siqua esset quærenda cum marito affinitas, in eo appareret, quòd esset Odo Raimundi ex Matilde filiâ nepos, qui Bernardi Alaydis aui sororem, aut eius fortasse (vt diximus) filiam in matrimonio habuisset.

CAPVT VNDECIMVM.

Tabula III. Sombernionensem antiquam gentem in Ducum Burgundiæ regiam familiam desiisse ostendens.

QVia S. Bernardi paternum genus (quod à Fontanis appellationem habet) per Bartholomæum Som-

bernionenſē ad noſtra vſque tempora propagatum fuiſſe conſtat (quâ de re ſequentes aliquot tabulæ fidem facient); præmonere iuuerit, ad Sombernionenſis antiquæ familiæ decus, illam in veterum Burgundiæ Ducum regium ſanguinem, enubentis filiæ heredis affinitate eſſe transfuſam.

VVARNERIVS anno Chriſti 1020: *cuius vxor* ISTIBVRGIS, ANNA & Addila *filia, Gozelinus fortaſſe frater aut patruelis. pag.* 518. 520.

VVARNERIVS, inter familiares Hugonis II. Burgundiæ Ducis, anno 1104. *pag.* 426.

VVARNERIVS fundator abbatiæ de Aſeranle, ſiue de Buxeriâ anno 1131, *de quo vide in Beatrice noſtrâ Cabilonenſi, pag.* 183; *itemque abbatiæ monialium Pratilongi, pag.* 442.	*BARTHOLOMÆVS Dominus de Fōtanis, cuius poſteros dabunt Tabulæ ſequentes.*

HERVEIVS, ſiue Atucius. *pag.* 442.	*VVIDO, prænomine* Rainaldus, *de cōſenſu* EMENGARDIS *vxoris, Pratilongi monialium fundos extendit*, 1149. *Obiit pridie Kal. Septembris. pag.* 442. 461. 526.

GAVTERIVS, annis 1188. 1208. 1210. *Obijt* 1217. *vxor illi* IACQVA, *ſeu* Iacoba. *pag.* 464. 466. 467. 468.	*GARNERIVS Dominus de Montoillot. vxor* AALIZ. *pag.* 465. 468. 469.	*GVIDO Dominus de Toreis. pag.* 468.

HERVEIVS, GAVTERIVS. annis 1217. 1220. 1225. 1232. 1233. 1242. *Vxor* BLANCHA, *quæ & Maingerdis, marito ſuperſtes ab anno* 1242 *ad* 1272. *pag.* 468. 469. 470. 474. 475. 482. 483. 484. 485. 563. 566. 567.	*GARNERIVS, cui vxor* ELIZABETH, *pag.* 469.	*IOHANNES, pag.* 469 *GAVTERIVS. pag.* 469. *AGNA monialis de Fraalon, pag.* 469.

IOHANNES. pag. 475. — *IACQVETA, vxor GVILLELMI de Monteacuto, Domini de Maelein, qui Hugonis III. Ducis Burgundiæ pronepos fuit. pag. 476. 477. 478.*

ALEXANDER de Monteacuto, Dominus Sombernionis, tanquam heres auiæ suæ maternæ Blanchæ seu Maingerdis, propinquior ab intestato. pag. 477. 478. 479. 482. 483, 484. 563.

CAPVT DVODECIMVM.

Tabula IV. Sombernionenses Dominos de Fontanis recensens, vsque ad Mariam Richardi filiam & heredem.

PAterna S. Bernardi familia, hoc est, Fontanensis, à Guidone fratre eius primogenito, ad Claudium de Clerone Baronem de Saffris hodie superstitem venit, per feminas heredes quinquies intercisa. Harum prima fuit filia Guidonis, Bartholomæi Sombernionensis coniux. Secunda Belota vxor VVillelmi de Sauz. Tertia Maria de Fontanis Guillelmo de Marrey desponsata. Quarta Amyota de Marrey, cui maritus fuit Antonius de Sagniaco, & de Saffris. Quinta & vltima Maria de Sagniaco, Othenino de Clerone matrimonio iuncta. Primam & secundam quarta hæc Tabula dabit, cæteras reliquæ ordine suo sequentes.

BARTHOLOMÆVS de Sombernone, Dominus de Fontanis per coniugem N. patre natam Guidone S Bernardi fratre primogenito: cuius soror memoratur in Chronico Clareuallensi Abbatissa de Polengeio. pag. 445. 457. 463. 464. 465. 547. 87. 88.

KALO, cuius obitus xiv. Kal. Septembris. pag. 463. 464. — *TECELINVS. pag. 463. 464.* — *GIRARDVS Li Bros, Dominus de Asnerijs. Vxor MARGARITA 465. 467. 563.*

BELOTA, vxor VVillelmi de Sauz. pag. 573.	*GARNERIVS nepos Girardi de Asnetijs. Dominus Fontanarum pro tertiâ parte. Fundator prioratus* de Bonuau. *subtus Talentum. Miles Templi, vnde dictus homo Templariorum. Vxor Gertrudis. pag* 467. 470. 471. 473. 572. 573.

JOANNES, Dominus Fontanarum. pag. 573.	*KALO de Sauz, Dominus de Fontanis. Obijt* 1270. xxxi. *Octobris. Vxor DANNEZ, vel Dannot. pag.* 471 472. 480. 481. 482.	*OTHO, siue* Otheninus. *p.* 471. 472.

HVMBERTVS. Vxor BONA.	*IOHANNES pag.* 481. 525.	*GVILLELMVS. pag.* 481. 593. *num.* 7. 10.

JOHANNES pag. 523. 593. *num.* 11. 12.	*CECILIA pag.* 523.	*GVILLERMETA. pag.* 523.

GILETVS. Vxor AGNES de Chartretes, pag. 593. *num.* 12. 13. *pag.* 594. *num.* 16. 18. 19.	*MARGARETA vxor Hugonis de Buffons. pag.* 594. *num.* 16.	*DANNOT vxor Haimonini de Montoillot. pag.* 594 *num.* 15.

HVGO. Vxor SIMONETA de Pontesciſſo, quæ illi genuit tres filios. & duas filias, de quibus infrà: & mortuo coniuge nupsit secundò Hugoni de Berâ: *deinde* Iohanni Datt *tertijs nuptijs copulata, tres ei filias peperit, Johannam, Margaretam, & Mariam. pag.* 595. *num.* 26. 27. *pag.* 599. *num.* 34. *pag.* 615.	*MARGARETA. pag.* 593. *num.* 13. *p.* 596. *n.* 27. *GVIDO Canonicus Lingonensis. pag.* 594. *num.* 18. *AGNES monialis S. Johannis Augustodunensis.* *N. monialis de Lareyo.* *N monialis de Loco Dei. pag.* 593. *num.* 13.

JOHANNES. pag. 599. nu. 34. pag. 614. 616.	*ROBERTVS. pag. 599. nu. 34. pag. 615.*	*RICHARDVS. Vxor Philippa de Sauz pag. 599. nu. 34. pag. 615. 616. pag. 600. num. 39. pag. 602.*	*ELISABETH. pag. 599. num. 34. pag. 615. JOHANNA p. 599. num. 34. pag. 615.*
AGNES. pag. 616.	*JOHANNA. pag. 616.*	*MARIA, Vxor GVILLELMI* de Marrey, *de quibus Tabula VI.*	

Ad paginam 529, & ad annum 1237. notatus est Hugo de Fontanis *burgensis Diuionensis*; qui cùm nec Miles, nec domicellus nuncupetur; nec vlla eius reperiatur mentio in tabulis familiam Fontanensem spectantibus; illum opinamur vel à patriâ dictum *de Fontanis*, vel fortasse quòd alicuius ex Dominis Fontanensibus filius fuerit nothus, & ideò legitimis non accensendus.

Occurrent prætereà complures Domini vel Dominæ de Fontanis, in excerptis nostris ex Recensione tabularum Saffrensium & Fontanensium, à paginâ 585. ad 590, quos huic nostræ Tabulæ ex autographis confectæ inserere religio fuit, ne certa cum dubijs confunderentur. Quàm enim illa Recensio mendosa, ac tum in personarum appellationibus, tum in temporum notis deformata sit, suprà monuimus paginâ 617.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

Tabula V. familiæ de Sauz, quà Fontanensem spectat. Quis VVillelmus de Sauz, cuius vxor fuit Belota de Fontanis.

ADeò clara est inter Burgundiones familia *de Sauz*, vt digna videatur quam peritus aliquis genealogus iusto illustret volumine. Fabulari mihi quidem videntur,

& in verbo ludere; qui ei ab oppido vulgò *Saulieu*, Fausti viri Consularis pariter & Christianissimi sede nomen inditum putant: Id enim castrum in Itinerario Romano *Sidoloucus*; & in Actis Sanctorum Benigni, Andochii, aliorumque eiusdem scholæ Martyrum, quos ædibus suis Faustus altero post Christum sæculo benignè excepit, *Sedelocus* nuncupatur. Porrò à villâ seu castello *de Sauz*, quod in Æduis, & in agro Alisiensi haud procul à Sinemuro positum est, ne illi quidem se appellatos putant, qui hodie se ex eâ familiâ prognatos profitentur. Vera igitur gentis huius origo, à castro est quod nunc vulgò *Sauz le Duc*, ex quo nimirum Burgundiæ Ducum ditioni adiectum est; quod antiquis *Sals*, & *Sauz*, & *Salionem* dictum constat. Possis etiam *Salices*, vel *Salicem* efferre, post Philippum Pulchrum Francorum Regem, qui dato diplomate ad annum 1304. Guillelmum eius familiæ caput, *de Salice* nuncupauit: aut ad gustum Ionæ referentis, Columbano & socijs nonum iam diem apud Anagrates ciborum penuriâ laborantibus, Carantocum Abbatē *Salicis* diuinitùs admonitum, subsidio misisse Marculfum Cellerarium suum cum vehiculis largo commeatu oneratis, per saltuum auia & opaca siluarum iumentis ductu diuino præeuntibus. Salicis enim nomine venire hìc putamus villam hodie *Sauz*, inter Vesulium & Luxouium mediam, à quâ distant Anagrates leucis horarijs ferè quinque.

Pag. 499. 522.

De gente *de Sauz* pauca in præmissis sparsimus; eo dumtaxàt spectantes vt appareret quâ ratione Fontanensis familia per Sombernionensem insita ei fuisset; nempe in VVillelmo *de Sauz* Belotæ de Fontanis marito, cuius genus (opinor) sequens Tabula haud obscurum relinquet.

EVILO, qui & Ebalus, Hebalus, *&* Eubolus, *Comes* de Sauz, *Vxor Regina pag.* 486. 487. 489. 491. 492. 546. *Obijt Comes V. Idus Octobris, pag.* 520.

VVILLELMVS pag. 486. 487. 489.

Gvido *qui Comitatum Lingonensem permutatione transtulit in Hugonem III. Burgundiæ Ducem; hic Galtero patruo suo Lingonensi Episcopo, eiusque successoribus dono dedit, pag.* 486. 487. 489. 490. 491. 492. 493.

GIRARDVS pap. 486. 489.

VVILLELMVS. pag. 489. 553. 569.

HENRICVS. pag. 491. 492. 493.

OTHO. VVillelma *vxor. pag.* 491. 613.

GVIDO. Vxor Elizabeth *pa.* 487. 493. 494. 495. 496. 613.

HVGO Canonicus Lingonensis pag. 496.

VVILLELMVS, cui ex BELOTA de Fontanis filij fuere Iohannes, Kalo, *&* Otho *Tabulà quartà recensiti pag.* 471. 472. 573.

BARTHOLOMÆVS. pag. 487. 494. 495. 496.

BEATRIX. pag. 487. 495.

IACOBVS Vxor Maria de Monte S. Iohannis. pag. 497. *Iacobo in transmarinis partibus defuncto, relicta eius Maria nubit Iohanni de Passauant. pag.* 498.

GVILLELMVS. Vxor eius Margareta filia Comitis Viennensis, sepulta apud Dominicanos Diuionenses, 1290. *pag.* 498. 499. 618.

IOHANNETA. vxor GVIDONIS Pleepape *Scutiferi.* 1285. *pag.* 617.

Pag. 516 565. Girardum *de Sauz*, quem exhibent tabulæ Fontenenses ad annum 1227, consultò prætermisimus, de eius loco proprio incerti. Sic & Guillelmum *de Sauz*, cuius

vxor

vxor Beatrix cum Iohanne & Guillelmo filijs memoratur ad annum 1265. Cùm alioqui dubitare vix liceat, quin hi omnes aut Euilonis Comitis, aut VVillelmi eius fratris posteris annumerandi sint: sed cuius è duobus, vel quo gradu, obscurum. VVillelmus alius *de Saux*, & vxor eius Hermengardis, laudantur in tabulis Henrici Eduensis Episcopi, tempore Arnaudi Abbatis Fontenetensis, pag. 553. Nec diuersus ab hoc fuisse videtur VVillelmus is, qui tempore Godefridi Lingonensis Episcopi, & Rainerij Albæripæ Abbatis memoratur pag. 489. Nam ordinatum constat Abbatem Rainerium anno 1158, vt docet pagina 569. Abdicauit autem Godefridus Episcopus anno 1161. ex Chronico Clareuallensi, pag. 82. Quare, datum videtur diploma Godefridi haud procul anno 1159; quo in diplomate mentio est VVillelmi *de Sauz*, fratris Euilonis Comitis: & ex horum fratrum præiudicio, VVillelmi *de Sauz* iunioris calumnia refellitur. Vnde, VVillelmum hunc iuniorem, prioris cognominis filium haud improbabiliter statuimus. Sed adhuc propiùs quærendus est nobis VVillelmus Belotæ maritus, hac videlicet ratiocinatione.

Othonis *de Sauz* (cuius auus fuit Euilo, siue Hebalus Comes.) liberorum mentio est in tabulis de Comitatus Lingonensis alienatione anno 1179. confectis. Hos ego liberos puto Guidonem Elizabethæ maritum, (qui eius Pag. 491. primogenitus asseritur in diplomate Benigniano, pag. 613.) Hugonem Canonicum Lingonensem, & VVillelmum cui data in coniugem Belota de Fontanis, Iohannem, Kalonem, & Othonem siue Otheninum filios genuit; fortasse & Elizabetham de Fontanis, cuius liberi

Guiardus & Adelina in tabulario Claræuallis, ad annum
Pag. 472. 1223: sed hoc non vsquequaque certum. Firmat verò nexum hunc, non tantùm ratio temporis; sed etiam nominatim quoad VVillelmum Belotæ coniugem, horum Otho filius; cui ab auo nomen inditum suadet æuo illo mos receptissimus, quo de auorum nominibus nepotes plerumque appellabantur.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

Tabula VI. familiæ de Marey in S. Bernardi paternam lineam insitæ per Mariam de Fontanis.

HÆc Tabula (vti & præcedentes, & quæ mox sequentur) ex autographis dumtaxàt à me inspectis confecta est, nullâ prorsus ratione habitâ Recensionis illius, de cuius dubiâ fide suprâ monuimus. Mariam de
Pag. 617. Fontanis præfert in fronte, vxorem Guillelmi *de Marey*, per quam in plerasque Burgundiæ illustres familias paterna S. Bernardi linea deriuata est: & huius Mariæ filius Bernardus *de Marey*, de S. Bernardi domo ac stirpe originem se traxisse gloriatus est.

1. *MARIA de Fontanis, Richardi Fontanensis Domini, & Philippa* de Sauz *filia heres: vxor* GVILLELMI *de Marey ex anno vt minimùm* 1391, *duos ei filios, & tres filias genuit. Horum hæc est series. pag.* 600. *num.* 39. *&* 42. *pag.* 601. *num.* 50. *pag.* 602. *num.* 51. 52. 53. *pag.* 603. *num.* 55. *pag.* 615.

2. *ALEXANDER* de Marey *primogenitus. Vxor MARGARETA* de la Plectiere *pag.* 602. *num.* 52. 53, *pag.* 603. *num.* 54. 55. *pag.* 604. *num.* 59. *pag.* 605. *num.* 63.

2. *BERNARDVS* de Marey. *Vxor ALAIS* Perron. *pag.* 527. 528. 529. 602. *num.* 52. 53. *pag.* 603. *num.* 55. *pag.* 604. *num.* 56. 58. 59. *pag.* 605. *num.* 63.

2. *AMIOTA de* Marey, *vxor ANTONII de Saigny*, *de quorum*

posteris erit. Tabula sequens. pag. 602. *num.* 53. *pag.* 603. *num.* 55. *pag.* 604. *num.* 59. *pag.* 605. *num.* 60.

2. *PERRENOTA, seu Petronilla* de Marey, *vxor IOHANNIS* de Chauanges *Scutiferi. pag.* 602. *num.* 53. *pag.* 603. *num.* 55.

2. *ODOTA* de Marey, *vxor IOHANNIS de Champlite, Domini* de Vonges *pag.* 602. *num* 53. *pag.* 603. *num.* 55.

3. *ODO. pag.* 603. *num.* 55.	*IOHANNES pag.* 603. *num.* 55.	*HVGVETA. pag.* 603. *num.* 55.

Hæc familia *de Marey* sicut Dominorum Fontanensium stirpem latè propagauit, ita Fontanensem ipsam toparchiam ad exteros transmisit. Etenim Alexander *de Marey* primogenitus, primarium ius suum in prædium illud nobile vniuersum, & insuper proprij dominij quartam suam partem, Iohanni Rolin Cabilonensi Episcopo vendidit anno 1434. quingentorum sexaginta quatuor Francorum pretio. Deinde Bernardus *de Marey*, frater Alexandri, anno 1462. vi morbi ad extrema redactus, quartam suam partem de dominio castri Fontanensis cum omnibus adiunctis, Abbati Humberto & monasterio Cisterciensi dono dedit: cui largitioni Dux Burgūdiæ cùm assensum suum denegasset; ne scilicet feudum nobile in manum mortuam (vt loquuntur) deueniret; ea Fontanarum quarta pars à Cisterciensibus quadringentarum librarum Turonensium summâ vendita est: & quidem eidem ipsi (vt videtur) Cabilonensi Episcopo Iohanni Rolin; cùm certum sit, dominij Fontanarum medietatem postmodùm à Margaritâ Rolin cognominis Episcopi consanguineâ, ad Mariam Chambellan, Guidonis de Rupeforti, Franciæ Cancellarij coniugem peruenisse. Pag. 608 num. 81. Exinde Fontanarum saltem ex parte Dominos reperimus

Petrum *de Saigny*, Otheninum *de Cleron*, Humbertum
Pag. 606. num. 65. de Rupeforti, Guillelmum *de Damas*, & Ioachimum *de*
pag. 608. *Damas*. Verum quia per alias quoque manus versata est
num. 80. ea ditio, & hodiéque (vt audio) in contentione est, om-
pag. 611. num. 100 nes eius in solidum vel ex parte possessores, seu præsum-
101. pag. ptos, seu legitimos persensere meum esse non putaui:
612. num. præsertim cùm ad S. Bernardi genus nunc ista nullo mo-
104. do pertineant.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

Tabula VII. familiæ de Sagniaco in Fontanensem insitæ per Amiotam de Marey, filiam Mariæ de Fontanis.

SAgniaci, seu Saigneyi, & ab eo loco nuncupatorum Nobilium virorum frequens est mentio in tabulis Fon-
Pag. 564. teneti. Ibi ad annum 1282. refertur HVO de Sagneyo quamdam vineam suam, de consensu Mariæ coniugis Fontenetensibus certo pretio concessisse. Falluntur qui Huonis & Hugonis confundunt nomina, quæ distinxit superior ætas: vnde in autographo S. Stephani Diuionensis, quod publici iuris fecimus, Hugonis Bouins militis de Virgeio, & eius vxoris Engeluidis recensentur filij *Petrus clericus*, *Hugo dictus Bouins*, & *Huo*. Eiusdem familiæ & appellationis alius quidam (nempè HVO de Saigneyo) sequente sæculo, amissâ coniuge Isabellâ *de Blaisey*, & Philiberto ex eâ suscepto filio, Isabellam alteram ex familiâ de Saffris sibi despondit anno 1382.: natusque ex hoc coniugio Antonius de Saigneyo, Amyotam de Marey vxorem habuit, Mariâ de Fontanis matre genitam. Hic nexus clarissimarum familiarum Sagniacensis & Saffrensis cum Fontanensi. Et de Saffrensi quidē proximè sequēs Tabula plura exponet; nunc de Sagniacensi pauca.

HVO de Saigny. *Vxor eius ſecunda ISABELLA de Saffris ex anno* 1382. *pag.* 599. *num.* 38. *pag.* 600. *num.* 41. 44. 45. *pag.* 601. *num.* 47. 48. 49.

ANTONIVS de Saigny. *Vxor AMIOTA* de Marey, *filia Guillelmi* de Marey, *& Maria de Fontanis. pag.* 602. *num.* 53. *pag.* 603. *num.* 55. *pag.* 604. *num.* 57. 59. *pag.* 605. *num.* 60. *Secundam vxorem duxit* CATHARINAM *de Montebeligardo, ex quâ nullos liberos tulit.*	*CATHARINA*, *vxor HVGONINI* de la Perriere. *pag.* 601. *num.* 46. 47.

PETRVS cuius coniux ROLINA de Choiseul, *pag.* 604. *num.* 59. 60. 61. *pag.* 606. *num.* 64. 65. *pag.* 607. *num.* 69. 70. 71. *pag.* 608. *num.* 77.	*IOHANNES. pag.* 604. *nu.* 59. 60. 61.	*ANNA vxor BERNARDI* de Bruillart. *pag.* 605. *num.* 59. 60. 61. *pag.* 606. *num.* 66.	*IOHANNA*, *vxor GAVFREDI* de Bruillart. *pag.* 605. *num.* 59. 60. 61.	*MARIA vxor Stephani* de Ruffey. *pag.* 605. *nu.* 59. 60. 1. 62.

MARIA vxor OTHENINI de Cleron, *de quibus in Tabulâ IX.*	*ANNA vxor* VVARINI *de S. Banſſonem, Domini d'Ymonville. pag.* 607. *num.* 73.	*IOHANNA maior, coniux* GIRARDI *de Cappis. pag.* 607. *nu.* 72. *pag.* 609. *nu.* 84. 87.	*CATHARINA* de Ruffey, *vxor PETRI* de Coublans, *filij Guillelmi de Coublans Domini de Bouſſenois. pag.* 605. *num.* 62. *pag.* 609. *num.* 85.

JOHANNA minor Abbatiſſa Puteiorbis ex anno 1504. *pag.* 609. *num.* 83. *MARGARITA*, *& GVILLETA*, *moniales* de Triſenon. *pag.* 607. *num.* 75.

IACOBVS. IOHANNES. CATHARINA. pag. 609. *nu.* 84.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

Tabula VIII. familiæ de Saffris, desinens in Isabellâ Huonis de Saigneyo vxore.

QVoniam hodie hæc maximè familia, de S. Bernardi consanguinitate gloriatur, cuius & generosos animos egregiè refert; hac Tabulâ antiquum eius splendorum aperire consilium fuit; à primo (quod quidem nobis innotuit) eius capite iniens, finiensque in Isabellâ, quæ masculorum heredum ad se vsque traductam seriem intercepit.

A Saffris, vel à Saffrâ promiscuè in antiquis nuncupatur: cuius nominis quia sunt apud Burgundos nonnulli accipitres, qui & in Saffrensium gentilitio emblemate quinario numero videntur depicti; suspicio est, hæc esse de genere vocalium insigniu m (vulgò *Armes parlantes*); qualia norunt feciales ac genealogi non paucis familijs perquàmillustribus conuenire. In diplomate Henrici Æduensis Episcopi, ad annum 1154. memoratur *Robertus Saffredus*, *Abba quoque frater eius*; necnon *Stephanus*, *Iohannes*, & *Galterus Sineterrâ*, eorum liberi; quorum quia obscura est connexio cum ARVEIO Comitissæ marito, quem sequens Tabula primum exhibet, ideò à nobis consultò sunt prætermissi.

HERVEVS, qui & Arueus, & Heruerius, *de Saffrâ seu de Saffris, circà annum* 1185. *Vxor eius COMITISSA; quam scilicet Comitis alicuius viduam, opinamur Herueo secundis nuptijs adhæsisse. Sed huius Comitissæ neque nomen, neque genus produnt tabulæ. pag.* 516. 517.

HERVEVS II. obijt in reditu de marinis partibus, anno 1249. *Vxor eius GILLA. pag.* 485. 486. 516 517. 525. 592. *num.* 1. 2. 3. 4.

GALTERVS pag. 517.

GVIDO. Vxor ALVIZ de Tienges. *pag.* 486. *pag.* 592. *num* 2. 3.	*HERVEVS III. pag.* 592. *num.* 3 *p.* 593. *nu.* 6.	*HVGO. p.* 592. *num.* 3.	*IOHANNES Dominus de Caporainaudi. Vxor Margarita pag.* 592. *num.* 3. 4. *pag.* 593. *num.* 5. *STEPHANVS. p.* 591. *num.* 3.
HERVEVS IV. Vxor BEATRIX de Buxeriâ pag 593. *num.* 8. 9. *pag.* 594. *num.* 14. 17. *pag.* 595. *num.* 20. *pag.* 598. *num.* 32.	*STEPHANVS. pag.* 593. *num.* 8. 9.		

GVIDO pag. 594. *nu.* 17. *pag.* 595. *num.* 20. 22. *pag.* 598. *num.* 32.	*HELVIS primò nupta* Iohanni *de Muxeio; secundò* Iohanni *de Valle Oligniaci. pag.* 594. *num,* 17. *pag.* 595. *num.* 20. *pag.* 598. *num.* 32.	*IOHANNES Decanus Lingonensis. pag.* 594. *num.* 17. *pag.* 595. *nu.* 20. 22. *pag.* 597. *num.* 30. *pag.* 598. *n.* 32.	*HERVEVS V. Canonicus Lingonensis. pag. p.* 594. *nu.* 17. *p.* 595. *num.* 20. 22 *pag.* 598. *num.* 32.

HERVEVS VI. Vxor prima IOHANNA de Caseolo, secunda AALYS de Gisseyo. Miles fuit Ierosolymitanus, p. 595. *num.* 20. 21. 23 *pag.* 596. *num.* 24. 25. *pag.* 597. *num.* 30.	*IOHANNES Canonicus Lingonensis. pag.* 595. *num.* 20, 22. *pa.* 596. *num.* 24. *pag.* 597. *num.* 28. 30, *pag.* 599. *num.* 35.	*SIMON pa.* 595. *num.* 20. 22. *pag.* 597. *nu.* 28. 30.	*MARGARITA, & AALYS moniales de Rubeemonte. BEATRIX & IOHANNETA moniales de Polongeyo. pa.* 597. *num.* 28.

Ex 1. vxore.	*JOHANNES Miles Ierosolymitanus. Vxor AALTS de Blado. p. 597, num. 28. 29. 30. 31 pag, 598. n. 32. 33. p. 599. num. 36.*	*AALTS, & IOHANNETA moniales de Pralon. p. 597. num. 28.*	Ex 2. vxore.	*GVILLELMA. HVGOTA vxor Huguenini de Varennis pag. 599. num. 33. 37.*

PHILIBERTVS, pag. 599. num. 38.

ISABELLA, de quâ vide Tabulam VII.

Vnum te (mi Lector) hìc monitum volo, in autographis, ex quibus hanc Dynastarum Saffrensium Tabulam ferè à quingentis retrò annis deduximus, ne vnam quidem Fontanarum, aut Dominorum Fontanensium reperiri mentionem : cùm tamen constent hæc autographa testamentis, pactionibus matrimoniorum, bonorum partitionibus, & alijs idgenus scriptis in quibus Saffrensis familiæ possessiones, fundos, iura, dotes, aliaque rem eius spectantia passim recenseri necesse fuit. Hoc, inquam, te moneo, vt vel hinc intelligas quàm parum fidei mereatur Recensio illa Tabularum Saffrensium, cuius excerpta quædam à paginâ 585. tibi exhibuimus : cùm in eâ frequentes occurrant qui Saffrarum simul, & Fontanarum Domini fuisse affirmantur. Negare tamen omnino non ausim, quin prioribus sæculis nonnulli vtrâque simul toparchiâ potiti sint, propter vtriusque familiæ insignium similitudinem. Aues enim prætulerunt in scuto gentilitio Saffrenses æquè ac Fontanenses Domini. Sed quia (vt iam monuimus) Saffrensibus vocalis est hæc tessera, quæ familiam per aues cognomines designat, videtur illis primigenia, & apud illos nata. Quare, sicut Kalo *de Sauz*, Dominus de Fontanis, abiecto Leone aureo

reo in parmâ ceruleâ (qui Dominorũ *de Saux* insigne proprium est) aues præfert in tumulo tanquam Fontanarum Dominus: sic & videri possunt deriuati à Saffrensibus Fontanẽses Domini, eò quòd à Saffrẽsibus acceptas aues scutis suis impresserint. Sed ista conjecturis adscribi cupio, non certo argumento demonstratis propositionibus. Reliqua prosequamur.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

Tabula IX. familiæ de Cleron, cui Fontanensis per Sagniacensem & Saffrensem inserta hodiéque superest.

A Metropoli Sequanorum Vesontione tribus ferè horarijs leucis, Ornacum inter & Quingeyum, Castellum est vulgò *Cleron*, cum ei apposito vico cognomine, à quo vetustæ & prænobili familiæ factum nomen. Hinc ortus OTHENINVS patre Simone *de Cleron*, matre Iohannâ de Domprey, MARIAM de Sagniaco & de Saffris (quæ Mariæ de Fontanis erat proneptis) sortitus coniugem, posteros ex eâ reliquit, per quos ad nostram vsque ætatem, S. Bernardi paternum genus propagatum est. Inciderunt Mariæ Sagniacensis cùm Otheninо nuptiæ in annum Christi 1487: quo ex tempore, anno nimirum 1494, Petri *de Saigny* soceri sui scriptus est cum coniuge heres ex asse Exinde, nempe anno sæculari 1500, à Ludouico XII. Francorum Rege donatus est regni indigenarum prærogatiuâ: per quam homo externus non Saffrarum modò, sed & Fontanarum ex parte, & ditionis totius Sagniacensis, Grinioni proximæ quietus possessor fuit. Adhùc superstes erat Decembri anni 1533, & viuit etiamnum in posteris, quorum seriem exhibet

Oooo

Tabula sequens.

SIMON de Clerone. Vxor IOHANNA de Domprey. *pag.* 608. *num.* 78. *pag.* 609. *num.* 86.

OTHENINVS. Vxor MARIA de Saigny *pag.* 606. *num.* 67. 68. *pag.* 607. *num.* 74. 75. *pag.* 608. *nu.* 78. 79. 80. 82. *pag.* 609. *nu.* 84. 85. 86. *pag.* 610. *num.* 88. 89. 90.	*SIMON Abbas Montisbenedicti, & Gollia. pag.* 608. *num.* 78. *CLAVDIVS Dominus* de Sçay. *pag.* 608. *num.* 78. *pag.* 609. *num.* 86.	*IOHANNES Canonicus Bisontinus. pag.* 608. *num.* 78. *pag.* 609. *num.* 86. *IOHANNES Dominus* de Belmont. *pa.* 609. *num.* 86.

CLAVDIVS. pag. 610. *nu.* 88. 89. 90.	*GVIDO. Vxor PHILIBERTA* de Moisy. *pag.* 610. *num.* 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94.	*IOHANNES. pag.* 610. *nu.* 88. *BARBARA, vxor PETRI* de Mõtigny. *pag.* 910. *nu.* 88. 91.	*CHRISTIANA vxor IOACHIMI* Du-Bois, *Domini* de Posanges. *pag.* 610. *nu.* 89. *pag.* 611. *nu.* 98. *ANTONIA, vxor JOHANNIS* de Colombier *p.* 610. *n.* 92.

ARVERIVS, p. 611. *nu.* 96. 98.	*IOACHIMVS. Vxor FRANCISCA* de Pracontal *pag.* 611. *num.* 95. 96. 97. 98. 99.	*BERNARDA vxor FRANCISCI de Pontesciffo pa.* 610. *num.* 9.

ANTONIVS. Vxor PHILIBERTA de Damas. *pag.* 611. *num.* 102.	*ANNA vxor JACOBI* de Chenu. *pag.* 610. *num.* 103.

CLAVDIVS, cuius prima vxor GABRIELLA Dauion *ex anno* 1620: *secunda MARGARETA* de Chaugy Roffillon *ex anno* 1632. *pag.* 612. *num.* 106. 107.

Huic Claudio nunc sexagenario maiori, suscepta vtroque ex coniugio proles multiplex, generosâ indole maiores suos egregiè refert: seséque morum integritate pariter ac suauitate, s. Bernardo consanguineo dignam probat.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

Opinio de S. Bernardi gentilitio symbolo.

In scuto nigro baltheus, argenti (siue auri, vt nonnullis placet) & coccini ductu gemino tessellatus, qualem hìc vtcumque depictum vides, plerisque censetur ipsummet S. Bernardi gentilitium insigne.

Hoc illi appingit Hermannus schedel in Chronico Chronicorũ: hoc præferũt quamplurimæ Sancti eiusdem pictæ fictæque imagines, etiam antiquæ: immò idipsum spectare est non vno loco in Clareuallensis monasterij structuris, nouis æquè ac vetustioribus; vt haud vanâ fide, ipso adhuc agente in viuis Bernardo, sacræ eius domus parietibus insculptum existimetur. Edmundus de Cruce, creatus Abbas Cisterciensis ex anno 1584, scuto

ſuo ex domeſticis & Ciſtercij inſignibus quadripertito, medijs quadrantibus baltheum illum teſſellatum imponi voluit; S. Bernardi nimirum intuitu, cuius ad ſacras exuuias in Claraualle & ſumpſerat religionis habitum, & profeſſionem fecerat. Hodiéque mos inualuit, vt Ordinis eiuſdem Abbates ex monachis Claræuallis, vel qui Claræuallis (vt loquuntur) filiabus præſunt, hoc eſt, monaſterijs è Clareuallenſi propagatis, baltheum eumdem, ſuæ in S. Bernardum venerationis indicem ſymbolicis ſuis ſtemmatibus intexant.

Quæ quidem Clareuallenſium in ſanctiſſimum ſuum Patriarcham religio non poteſt mihi non probari; quippe cui fulciendæ ſatis eſſe poſſit pia opinio (& illa certè minimè imprudens) quòd ad illum eìque vnicè dilectam domum Clareuallenſem ea inſignia aliquo ſaltem modo pertineant. At Galliæ Purpuratæ auctori Petro Frizon ægrè aſſentior, qui Petro de Fontanis, ſub Calixto Papâ II. tituli S. Marcelli Presbytero Cardinali, velut S. Bernardi conſanguineo idem ſtemma appingit. Priùs enim probandum illi fuerat, & id eſſe S. Bernardi gentilitium inſigne; & ex Fontanis in pomœrio Diuionenſi ortum eſſe Petrum illum Cardinalem, non ex aliâ eiuſdem nominis familiâ, quas eſſe in Gallijs quamplurimas certò ſcimus. Frizoni indulſerim libentiùs quòd Martino S. Stephani in Cœlio monte, quòd Stephano Præneſtino, quòd Bernardo SS. Coſmæ & Damiani, quòd Henrico Albanenſi, quòd Petro de Bar, S. Marcelli, Cardinalibus è Claraualle aſſumptis idem ſtemma adſcripſit; quanquàm prudentiùs à Ciaconio, Cabrerâ & Victorello in Pontificum & Cardinalium Vitis prætermiſſum.

Cæterùm ne baltheum illum, S. Bernardi tesseram gentilitiàm existimem facit ratio triplex. Prima, quòd illius æuo vix vlla fuisse putem eiusmodi stemmata, nisi fortè virorum Principum, aut Militum cùm in armis essent, eáque non toti familiæ communia, sed personalia ac propria, quibus à se inuicem in expeditionibus distinguerentur: qualia certè nulla suspicari licet in Bernardo litterarum studijs à pueritiâ addicto, & parentum curis ad ecclesiasticas dignitates destinato. Nam (vt eruditis notum est) quæ nunc sunt gentilitiorum symbolorum leges, recentiùs emersere. Altera, quòd nemo prudens sibi persuadeat, Bernardum mundi contemptu tam illustrem virum, qui totâ sæculi calcatâ vanitate in auios siluarum recessus sese abdiderat, sustinere potuisse vt sui generis splendorem, eremi suæ parietes loquerentur. Verùm, inquies, id curarunt posteri ipso iam ad Superos translato. Itáne vero? Túne ignoras, non veteri tantùm, sed etiam nouo monasterio exstruendo Bernardum præfuisse? in hoc translata priorum ascetarum demortuorum ossa, quinquennio ante illius obitum, anno Christi 1148, cùm in ipsâ Claraualle S. Malachias Hiberniæ Primas animam ageret?

Sed esto: id curarint posteri quod Bernardus neglexisset. Hi porrò Bernardo aut æquales aut suppares, quo tandem fato sic hallucinati sunt, vt hoc ei tribuerent quod ad eum nullo modo spectaret? Vix habuit ille (vt dixi) vel propria, vel familiaria insignia: ac si quæ habuit, quomodò non ea ad Dominorum Fontanensium sequentem seriem propagata sunt? Ecce KALO Dominus de Fontanis anno 1270. vitâ functus, in saxeo tumulo scutum gestat

zonâ inſcriptum in medio, tribus auiculis in ſummo: his addunt IOHANNES de Fõtanis, & GILETVS eius filius duas aues in imo ſcuto, vt in ſummá ſint quinque. Quieſcit KALO in Bonaualle ſubtus Talentum; IOHANNES & GILETVS in æde Franciſcanorum Diuionenſium, defuncti alter poſt alterum haud procul anno 1300. En illorum quæ ſuperſunt inſignia.

STEMMA

Kalonis Domini de Fontanis.

Iohannis & Gileti de Fontanis.

Noſtra eſt igitur ſententia, baltheum duplici lineâ teſſellatum, inſigne eſſe HVGONIS Trecenſis Comitis, Clareuallenſis abbatiæ primi fundatoris: quod à Bernardo Abbate ad perpetuam acceptorum beneficiorum memoriam, ſacræ illius domus impreſſum parietibus, pia poſteritas ipſi ſanctiſſimo Abbati ſuo adſcripſerit. Rem totam, quia non leuis momenti eſt, propius inſpiciamus.

CAPVT DECIMVMNONVM,

Hugo Trecensis Comes, Clareuallensis monasterij fundator primus. Locus ipse longè ante Cistercienſis Coloniæ aduentum, Clarauallis vulgò dictus.

NObilium ædium fundatores ad ſempiternam memoriam aut inſcriptione aliquâ, aut expreſſis eorum imaginibus, vel ſaltem ſymbolis atque inſignibus deſignare, non Romanorum modò, aut Græcorum, ſed & cæterarum ferè gentium mos fuit receptiſſimus. De Claraualle, omnium (penè dixi) totius orbis monaſteriorum clariſſimâ idipſum pronum eſt accipere. Quocircà qui aliquot eius membris ab antiquo impreſſus apparet teſſellatus baltheus, non niſi ad fundatorem referri poteſt. Quis porrò hic fundator fuerit, qui rerum Ciſtercienſium ſcriptoribus omnibus ignotus hactenus fuit, nunc à nobis accipe.

Claræuallis fundationem Theobaldo Campaniæ Comiti videtur adſcribere Claudius Robertus in Galliâ Chriſtianâ; *tranſlationem cum fundatione confundens*, vt benè monet Angelus Manrique in Annalibus Ciſterciẽſibus anno 1115. cap. 1. num. 4; conditam tamen Claramuallem ipſe aſſerens, *incerto fundatore*. Nobis tamen nunc incertus non eſt, quem indicante Reuerendiſſimo Abbate cognouimus Trecenſem Comitem HVGONEM. Tabulas fundationis deſcripſimus pag. 513. quibus dare ſe profitetur *Deo, & Beatæ Mariæ, & fratribus Claræuallis, locum ipſum qui vocatur Clarauallis, cùm pertinentijs, agris, pratis, vineis, ſiluis, & aquis; nihil omnino* (inquit) *mihi, aut heredibus meis retinens.* Nam ſi fundator eſt qui exſtruendæ eccleſiæ fundum tribuit, vt paſſim docent Iuriſconſulti,

multò potiùs HVGO fundator censendus est, qui non modò fundum concessit ædificando Clareuallensi monasterio, sed etiam fructuosos fundos complures alendis in perpetuum eius asceterij monachis assignauit. Quare, me-
Pag. 512. ritò ad illum S. Bernardus Epistolâ XXXI. *Quid enim?* (inquit) *Possumúsne obliuisci antiqui amoris, & beneficiorum quæ domui nostræ tam largiter contulisti? Vtinam ipse pro cuius amore fecisti, in æternum non obliuiscatur Deus. Nam nos, quantùm in nobis est, minimè prorsus ingrati, memoriam abundantiæ suauitatis tuæ mente retinemus: & si liceret, opere monstraremus.*

Exstant sanè Principis huius viri (qui denique, vt ait ibidem Bernardus, *ex Comite Miles, & pauper ex diuite* effectus est) religionis ac munificentiæ erga Ecclesias præclara monumenta: præsertim erga Trecensem in Promptuario Nicolai Camuzati, & erga Molismensem, atque Arremarensem pag. 507. 514. 515. 516. 537. præmissarum Probationum.

Disce interim ex HVGONIS tabulis pro Clareuallensibus, minimè natum esse Claræuallis nomen ex horum in eam Vallem primo aduentu, quod recentioribus nonnullis placuisse video; sed iam tum eam vulgò nuncupari solitam Claramuallem, cùm ipsis ab Hugone attributa est. Quod & perspicuum facit Guillelmus Abbas lib. 1. de Vitâ S. Bernardi, cap. 5. Cùm enim ibi ait Claramuallem, dictam fuisse *antiquitus* Vallem absinthialem, vel eo satis admonet, tum cùm in eam Bernardus cum socijs coloniam duxit, iampridem abolito Vallis absinthialis nomine, Claramuallem vulgò fuisse appellatam.

Cùm igitur nobis constet, fundatorem esse domus

Clareuallensis

Clareuallensis Trecensem Comitem Hugonem : nec minùs certum sit, fulgere solita fundatorum insignibus portarum fastigia, fumariorum loricas , aliásque ædium partes spectatissimas ; vel hinc licet colligere, Hugoni Comiti pro symbolo fuisse tessellatam illam fasciam diagonalem, Clareuallensibus structuris illigatam, quam S. Bernardi stemma gentilitium non pauci arbitrati sunt. Nec ideò tamen damnauerim piam eorum consuetudinem, qui eam fasciam pro quodam tam sancti viri monumento habent. Verè enim illa ad S.Bernardum pertinuit, quòd eam ipse sui erga Comitem Hugonem grati animi testem esse voluit, ac domui suæ Clareuallensi quasi tesseram impressit, quam omnes venerarentur siue eius alumni, siue filiarum filij : & in quâ vnâ tum matrem communem Claramuallem, tum etiam Bernardum communem institutorem parentemque agnoscerent.

Video quid hìc opponi possit ; alia nimirum esse veterum Campaniæ Comitum gentilitia symbola : in parmâ cæruleâ baltheum argenteum, geminatis hinc inde tæniolis aureis, tredecies ex aduerso alternatim patibulatis. Adhæc nusquam alibi apparere tessellatum illum baltheũ pro Hugonis Comitis insigni. Sed nos non mouent ista, quibus constat ex annotatis paginâ 578, primum ex Campaniæ Comitibus Henricum cognomento Largum, patibulata illa quæ diximus insignia cum puro Baltheo argenteo gestasse. Prætereà ante Henricum Largum diuersa fuisse Trecensibus seu Campaniæ Comitibus symbola, & singulis propria ferè singula. De baltheo tessellato fateor, nec illum, sed nec aliud quidquam spectari in Hugonis Comitis sigillis, quæ & in Claraualle, & in aliarum

præſertim Trecenſium Eccleſiarum archiuis exſtant quamplurima: nam in ijs expreſſus Comes in equo, ſic ſcutum obliquat vt nihil in eo videri poſſit. Mihi ſatis eſt, proprium Hugonis Comitis ſymbolum hoc indicio deprehendiſſe, quòd certiſſimè Clareuallenſis monaſterij primus fundator fuit: quòd baltheus teſſellatus ad S. Bernardi familiam non pertinuit: quòd denique tot Claræuallis ædium ſpectatiſſimis locis ab antiquo impreſſus, alium quemquam à fundatore ſpectaſſe nec potuit, nec debuit.

CAPVT VICESIMVM.

Annus & menſis fundatæ Claræuallis.

Pag. 505.

MIhi dubium non eſt, quin anno Chriſti Dionyſiano 1114. menſe Iunio inierit monaſterium Clareuallenſe: nam cœpit anni eiuſdem menſe Iulio, vndecimâ die menſis, Morimundenſis minor natu filia; quippe inter Ciſtercij filias numero quarta, cùm tertia ex ordine natalium cenſeatur Clarauallis; His adde auctorem Chronici S. Mariani Autiſſiodorenſis, qui hæc habet ad annum Chriſti 1114. *Eodem anno Clarauallis fundata eſt, cuius primus Abbas exſtitit ſeruus Dei Bernardus, vir opinatiſſimâ ſanctitate præclarus; per quem ſui temporis Eccleſia in antiquum religionis decus refloruit.* Huius Chronici Collectanea edidit Trecis anno 1609. Nicolaus Camuzat vir reuerendus, & de re publicâ litterariâ optimè meritus: edidit autem ex codice Pontiniacenſi vſque ad annum 1199. incluſiuè; reliqua vſque ad annum 1217. ex codice Petauiano: monetque in dedicatoriâ, videri ſibi auctorem eius operis *Robertum* vſque ad finem anni 1210, cui ſubſcriptum eſt; *Hucuſque perduxit Chronica ſua frater*

Robertus: inde verò vsque ad finem, annumque Christi 1217. *Hugonem* eiusdem cœnobij S. Mariani Autissiodorensis Præmonstratensem monachum. At ego legi his oculis, in fronte antiqui ipsius codicis qui apud S. Marianum asseruatur; *Incipit Prologus Magistri Hugonis in Chronicis suis.* Quo persuasus sum, huic Chronico non alium ab Hugone quærendum auctorem, qui Milonis Abbatis sui iussu, ad annum vsque 1203. (in quo definit) illud perduxerit: & cui postmodùm appendicem adiecerit Robertus vsque ad annum 1210; inde anonymus quæ supersunt vsque ad finem, & annum 1217. Optandum esset vt integrum hoc opus, & suis omnibus absolutum numeris in publicum prodiret. Ex eo interim hìc obiter accipe, quæ de S. Bernardo scripsit ad annum 1153. *Eodem anno dilectus Domini Bernardus, Clareuallensis cœnobij primus Abbas, aliorum quoque ampliùs quàm centum sexaginta monasteriorum pater, consummatis feliciter vitæ suæ diebus, & annis circiter sexagintatribus expletis, XIII. Kalendas Septembris, inter filiorum manus obdormiuit in Christo: & ex illâ suâ Claraualle ascendit in montem claritatis æternæ. Sepultus est ante altare Beatissimæ Virginis Matris: ipsóque in tumulo, pectori eius superposita est capsula reliquias continens Beati Thaddæi Apostoli, quas eodem anno ab Ierosolymâ sibi missas, suo iusserat corpori superponi. De ipso sequentes versus scripti sunt.*

Sunt claræ valles, sed claris vallibus Abbas
Clarior, his clarum nomen in Orbe dedit.
Clarus auis, clarus meritis, & clarus honore,
Claruit eloquio, religione magìs.
Claráque mors, clarúsque cinis, clarúmque sepulcrum,

Clarior exultat spiritus ante Deum.

His tamen quæ de fundatâ anno 1114. Clarauallе præmisimus, obstant monumenta quædam Clareuallensia: primùm antiqui versus,

Annus millenus ter quinis connumeratur,
Necnon centenus, vir sanctus quando creatur
Abbas.

Deinde tabella S. Bernardi tumulo appensa, in quâ legitur; *Anno Domini millesimo centesimo decimoquinto, in mense Iunio, missus fuit* (S. Bernardus) *cum fratribus germanis, & conuentu suo, ad locum istum qui nunc vocatur Clarauallis: anteà autem Vallis absinthialis dicebatur.* Verùm, nisi me coniectura fallit, indicant versus illi consecrationem S. Bernardi in Abbatem, per manus Guillelmi de Campellis Catalaunensis Episcopi: quæ ante annum Christi 1115. facta esse vix potuit; cùm ante illam in Clarauallе statuendæ essent, ac struendæ nouis hospitibus sedes. Quare, à primo eorum in Claramuallem aduentu, quod in anni 1114. Iunium incidit, monasterij fundationem adnotarunt Morimundensis & Autissiodorensis chronographi: Clareuallenses ab inauguratione Abbatis.

Superest difficultas ex verbis Guillelmi Abbatis Lib. 1. de Vitâ S. Bernardi, cap. 7. *Cùm* inquit, *missus nouiter Claramuallem Bernardus, ordinandus esset in ministerium ad quod assumptus erat, & sedes Lingonensis vacaret ad quam ordinatio ipsa respiciebat: quærentibus fratribus cui eum ducerent ordinandum, citò de primo se obtulit bona fama venerabilis Catalaunensium Episcopi, opinatissimi illius magistri Guillelmi de Campellis: illùcque eum transmittendum esse diffinitum est: sicque factum est.* Quomodò enim vacabat Sedes Lin-

gonenſis anno 1115. cùm Iocerannum conſtet, ex anno 1112. in 1125. Lingonenſem fuiſſe Epiſcopum, vt ex Chronico Benigniano retulimus? Sed reſponſio in promptu eſt, vacaſſe tum Sedem Lingonenſem impropriè; non quòd nullus tunc eſſet Lingonenſis Epiſcopus, ſed quòd anno illo 1115. abeſſet ab epiſcopatu ſuo; fortaſſe in itinere ad limina Apoſtolorum, vel ad Synodos aliquas, quæ frequentes illis ipſis temporibus à Guidone Viennenſi, Apoſtolico per Gallias Legato cogebantur. Pag. 505.

CAPVT VICESIMVM PRIMVM.

Quo tempore confectæ ſint tabulæ Hugonis Comitis Trecenſis de fundatione Claræuallis: tres eius profectiones, ad ſepulcrum Domini: tituli eius pro tempore diuerſi.

CONſtitutâ Claræuallis fundatione in menſe Iunio anni 1114, haud ſtatim conſequens eſt, eo ipſo tempore datas eſſe illas tabulas, quibus Hugo Comes domum Clareuallenſem fundatam à ſe collato fundo, ac dotatam eſſe teſtatus eſt. Eæ quidem tabulæ (quod erat æuo illo vſitatiſſimum) nullam præferunt temporis notam, quamuis autographæ, & Hugonis Comitis ac Ioceranni Lingonenſis Epiſcopi ſigillis munitæ. Neque verò ipſo fundationis exordio datæ fuiſſe videntur, quia colligunt & confirmant donationes aliquot à viris Nobilibus Claræualli factas, quæ ad prima eius initia referri vix poſſunt. Sic enim Fontenetenſis abbatiæ fundatio continetur in tabulis Stephàni Eduenſis Epiſcopi, datis anno Chriſti 1136; cùm tamen conſtet eam multò antè, & quidem (vt ferunt) anno 1118. fuiſſe fundatam ac deductam ex eâ coloniam in Septemfontes, etiam quadriennnio ante annum 1136. Et nos eumdem morem obſeruauimus in ta- Pag. 574.

bulis fundationum Morimundi, Albæripæ, & ferè aliarum domorum Cistercienſis Ordinis; in quibus donationes pro primâ earum fundatione olim factæ, multis poſt annis colliguntur in chartam vnam, quæ Epiſcopi alicuius priuilegio, adhibito eius ſigillo concluditur & confirmatur.

Id porrò factum eſſe nominatim in Clarauallè, perſuadet Hugonis Comitis profectio prima Hieroſolymitana anni 1113; ex quâ in ſuum Comitatum rediiſſe vix potuit anno illo 1114, cuius in menſe Iunio primam Claræuallis fundationem conſtituimus. Ter ſiquidem Hugonem Comitem Ieroſolymam iter aggreſſum eſſe comperimus. Primùm anno 1113. quo Arremarenſibus quiddam beneficij contulit, *ad ſepulcrum dominicum piâ deuotione profecturus*, vt leges paginâ 516. Iterum anno 1121, vel haud multò antè: nam anno 1122. vii. Idus Octobris, *ſecundâ vice* Ieroſolymis reuerſus (vt te docebit paginâ 569. 570. 571.) Arremarenſibus, eorumque Abbati Gualterio multa dona aſſeruit, quæ paulò ante diſceſſum, apud Eduam ciuitatem, in feſto Apoſtolorum Simonis & Iudæ eis contulerat. Priorem ex his duabus peregrinationem impedire conatus erat Epiſcopus Carnotenſis Iuo, datâ ad Hugonem Comitem Epiſtolâ ccxlvii. quâ de onere debiti coniugalis eum admonuit: poſteriori enim ſuperſtes non fuit.

Tertia denique, & vltima Hugonis profectio Ieroſolymitana, in quâ & Templariorum religioſæ militiæ ſeſe addixit, colligitur ex Epiſtolâ S. Bernardi XXXI; incertuſque eſt eius annus. Illud conſtat, adhuc eum anno 1124. verſatum eſſe in Gallijs: ait enim Sugerius in Vitâ

Pag. 511.

Ludouici Grossi, Palatinum Comitem Theobaldum, *cum auunculo nobili Trecensi Comite Hugone*, stetisse à partibus Henrici Imperatoris aduersùs Ludouicum Francorum Regem, in eo bello quod inter illos gestum est *ante Domini Papæ Calixti decessum*: postquod Imperator *infra anni circulum* è viuis excessit. Obiit autem Calixtus II. anno 1124. XIII. Decembris; Imperator 1125. XXIII. Maij. Quare, obtinuit bellum illud æstatem ferè, & autumnum anni 1124; præsertim verò mensem Augustum ex Appendice ad Sigeberti Chronicon. Post hoc bellum, quod Hugoni Comiti haud prosperè cessit, nihil ab eo in Gallijs gestum reperi: ac ne in Concilio quidem Trecensi (quod anno 1127. aut 1128. celebratum est) vllam eius mentionem deprehendi: vnde iniecta mihi suspicio est, non diù post annum 1124. illum tertiò Ierosolymam contendisse. Eò postremùm discessurus (si fides habenda Petro Pithoëo) Comitatum suum Theobaldo fratris sui Stephani filio vendidit, Odonem filium exheredauit, & quam (Constantiâ iampridem ob consanguinitatem dimissâ) secundam coniugem duxerat, grauidam reliquit: obijtque in partibus transmarinis die mensis Iunij XIV. Ad hanc certè diem notatum est eius Anniuersarium in Ecclesiâ S. Lupi Trecensis. At in Necrologio S. Claudij adscriptum legi illius obitum ad XI. Kalendas Iulias. Vide pag. 539. Pag. 536.

Nunc ad quæstionem propositam paucis respondeo, datas esse ab Hugone Comite tabulas de fundatâ & dotatâ Claraualle, post eius reditum à primâ peregrinatione Ierosolymitanâ, priusquàm aggrederetur secundam; adeóque inter annum 1114, & 1121; sed quo præcisè anno,

incertum.

Pag. 538. 539. De titulis diuersis quos pro tempore assumpsit Hugo Comes, notatu digna res est, eum primò nuncupatum Comitem Campaniæ (& in fundatione Cellæ Sermasiensis ad annum 1093.) cùm tantùm esset Barrensis ad Albam Comes. Sic enim & S. Simon eius auunculus, *Comes Campaniæ* scribitur in Necrologio Iurensi, qui Barrensis dumtaxàt ad Albam Comes fuerat. Hugo deinde, Trecensis Comes dictus est, cùm in eum honorem Odoni fratri successisset. Postmodùm Trecensem simul & Barrensem Comitem se appellauit, vt eum suprà fratrem Odonem aliquid esse intelligeretur. Ad vltimum, Comitis Campaniæ titulum recepit; eo nomine vtrumque, hoc est, Trecensem ac Barrensem Comitatum complexus; sicque inscribitur S. Bernardi ad eum data epistola. Et ipse auctor fuit successoribus, vt abolito post vnionem Trecensis & Barrensis Comitatuum nomine, *Comites Campaniæ* nuncuparentur. Quare, in sensu duplici, pro tempore diuerso Comitis Campaniæ appellatio vsurpata est: priùs quidem pro Comite Barri ad Albam; postmodùm (cùm ille Barrensis Comitatus Trecēsi adiectus esset) pro Comite simul Trecensi & Barrensi; quâ ratione Hugo primùm, deinde Theobaldus cognomento Magnus, & eum secuti Campaniæ Comites nuncupati sunt.

Pag. 537. [margin note beside "fratri successisset"]

Pag. 512. [margin note beside "sicque inscribitur"]

CAPVT VICESIMVMSECVNDVM.

Quid factum Odone Campaniensi, Hugonis Trecensis Comitis filio exherede: & quomodò ille Burgundiæ Comitum familiam consanguinitate attigerit.

HVgonem Trecensem seu Campaniæ inclytum Comitem, Clareuallensis monasterij primum fundatorem

torem propiùs spectant secunda vxor, & quem ex eâ suscepit, ODO filius, quàm baltheus tessellatus, quem hactenus illi pro symbolo vindicauimus. Ideò de Odone corollarium hoc Appendici nostræ appendimus. Pag. 530. 531. 532. 535. 536. 563. 572.

Odonem Hugo parens Comitatu suo priuauerat, siue quòd ad id honoris ac muneris minùs idoneum eum iudicaret ob teneram eius ætatem; siue quòd nondum fortasse illi natus esset; (trans mare enim abiens, grauidam vxorem reliquisse dicitur); siue denique quòd ad rem domesticam, ac præsertim ad transmarini itineris sumptus pecuniâ indigeret, quam à Theobaldo fratris Stephani filio, sui Comitatus pretium tulit. Quiddam tamen vsuarij fundi, illi à patre fuisse attributum, colligi videtur ex tabulario Clareuallensi, in quo legimus quòd *Odo Campaniensis, & SIBYLLA vxor eius, laudauerunt totam eleemosynam, quam Iosbertus de Firmitate, dederat fratribus de Claraualle.* Sapit enim ista Iosberti donorum confirmatio primariam clientelam, cuius in beneficio esset dominus Firmitatis ad Albam. Et solent regij iuuenes, huiusmodi primoris iuris clientelaribus prædijs à supremo Principe donari; vt habeant simul, & cui pareant, modestiâ sui status; & quibus imperent sanguinis prærogatiuâ. Neque verò hìc intelligi potest Odo senior, Hugonis frater, adeóque Odonis huius (de quo agimus) iunioris patruus: nam priorem illum Odonem & in Trecensis Comitis honore Hugoni fratri iuniori decessisse, & anno Christi 1097, longè ante fundatam Claramuallem, viuere iam desijsse certis ex monumentis comperimus. Pag. 536. 537.

Eadem Odonis Campaniensis vxor Sibylla, memoratur in tabulis abbatiæ Accincti, siue de Acceyo, Cister-

ciensis Ordinis, Bisontinæ diœcesis, ad annum 1137.

Tamen aspiraſſe Odonem ad Trecenſem patris Comitatum aſſerit Robertus de Monte, continuator Sigeberti, ad annum Christi 1143. vbi hæc habet. *Ludouicus Rex Vitriacum castrum Comitis Theobaldi capit; Vbi igne admoto ecclesia incensa, & in eâ mille trecentæ animæ diuersi sexus & ætatis sunt igne consumptæ. Super quo Rex Ludouicus misericordiâ motus plorasse dicitur, & hac de causâ peregrinationem Hierosolymitanam aggressus à quibusdam æstimatur. Castrum verò Odoni Campaniensi contulit, nepoti Comitis Theobaldi; qui patrimonium ab ipso sibi ereptum, per Regem Ludouicum hac occasione recuperare voluit.* Erat Odo Theobaldi patruelis; ille Hugonis natu minoris, hic Stephani maioris natu filius: ideò hic auctor Odonem Theobaldi nepotem dixit; ex æui illius plurimorum vsu; quod monuit Pithoëus. Auctor Chronici S. Petri Catalaunensis (tomo 1. Bibliothecæ Labbei) ad annum 1142. incendium Vitriaci refert.

Sed non diu Odoni profuit Theobaldi Comitis à Rege Ludouico diſſensio: inter hos enim, sequenti anno redintegrata pax est, conciliatore S. Bernardo, qui id euenturum quinto antè mense prædixerat, vt refert Gaufridus lib. 4. de vitâ S. Bernardi, cap. 3. Igitur Odo abiectâ spe recipiendæ hereditatis, nec sibi tutum ratus diutiùs in Campaniâ versari, ad auunculos suos Rainaldum & Guillelmum Burgundiæ Comites transfugit. Natus enim erat Hugoni Trecensi Comiti ex eorum sorore: quæ si *Lombarda*, seu *Longobarda* nuncupata est, vt ex quibusdam Schedis Pithoëus notat; id proprium illius vel nomen, vel cognomen, non patriæ designatio fuit. Idcir-

cò Odonem Campanienſem leges in antiquis tabulis, *nepotem* Guillelmi Comitis, Beatricis Imperatricis *conſanguineum*: Rainaldum porrò Comitem (qui pater fuit Beatricis) Odonis *auunculum*. Guillelmo vxor fuerat Pontia de Treuâ, Rainaldo Agatha Lotharinga: neutra Campanienſem Odonem conſanguinitate attigit; vt dubium non ſuperſit, quin Odo eâ matre ſit genitus, quæ Rainaldi & Guillelmi ſoror fuerit. Pag. 536

Diſces quoque ex iiſdem tabulis, poſſediſſe Odonem in Comitatu Burgundiæ, iure beneficiario ex dono Comitum, Campum Pagani iuxta Dolam, Quingiacum, Liſlam, Lobium, Portum, & Scanlint ſine Chanlitum quod hodie Camplitum vocant. Filios illi ex coniuge Sibyllâ natos opinor Lodoicum, & Odonem patri cognominem, qui anno Domini 1202. terram Ieroſolymitanam aditurus, manſum Aymonis *Grucel* apud Paygné, Biſontinæ S. Stephani Eccleſiæ dedit. An ex his propagatæ ſint in Burgundiâ familiæ quædam nobiles, quas ex Comitibus Campaniæ deriuatas nonnulli aſſerunt, alijs diſcutiendum relinquo. Pag. 535.

CAPVT VICESIMVMTERTIVM.

Corollarium de Andreæ Eſpiſſienſis, S. Bernardi conſanguinei profectione in Orientem aduersùs Mahometanos.

IAm portus in conſpectu erat, iamiamque applicaturus, vela collegeram, cùm ecce perferuntur ad me litteræ ab amico, humaniſſimo viro & claro in paucis genealogo Domino Du Bouchet, quibus ad me mittebat locum inſignem ex Chronico Alberici Triumfontium mona-

chi, quo S. Bernardi familiam illustrari putaret. Nec immeritò: erat enim Andreas de Espissiâ (cuius ibi mentio) abnepos Rainardi Domini de Montebarro, qui S. Bernardi auunculus fuit; vt intelliges ex Tabula maternæ lineæ S. Bernardi, quam paginâ 941. & 942. duximus. Et eius socer, atque itineris comes ab Alberico memoratur Iohannes *de Arceis*, quem Iacobus de Vitriaco Acconensis Episcopus Libro 3. Historiæ Orientalis, & in Epistolâ ad Lotharingos, *virum venerabilem, & valdè strenuum* dixit: captumque à barbaris asseruit, cum Andreâ genero suo; quem tamen ad suos reducem, anno 1232. adhuc superfuisse ostendimus ex tabulis Fontenetensibus, paginâ 563. Sic ergo Albericus ad annum Christi 1219.

Expeditionem autem Crucesignatorum, *ad partes transmarinas conduxerunt hoc anno Archiepiscopus Mediolanensis Henricus, & Galtherus Episcopus Eduensis, Petrus Parisiensis Episcopus cum fratre suo Galthero regio* Cancellario: *Milo Beluacensis Electus, cum Andreâ fratre suo : Herueius Comes Niuernensis: Hugo Brunus de Marchâ Pictauiæ Comes cum Herueio de VVerzone: Comes Milo de Barro super Sequanam, cum filio suo Galthero; & cum* IOHANNE de ARCEIS, *cum filiastro suo* ANDREA de Espissiâ. *Ex parte Ducis Burgundiæ defuncti, Guido de Tilio, Pontius de Granceio. Comes Renaldus de Castro in Angliâ, cum Sauarico de Malleone. Fuerunt etiam multi alij boni Milites, qui omnes cum multis Romanis ante Damietam venerunt: quorum circiter decem millia Sarracenis congressi, detrimentum passi sunt, & afflictionem sustinuerunt; multis de ipsis, & eorum collegio, aut captis, aut occisis, aut per se mortuis. Capti fuerunt de nostratibus Iohannes de* Arceis, *& Galterus Camerarius, & Milo Beluacēsis Electus.*

Qui huic bello interfuit Iacobus de Vitriaco, libro illo 3. Historiæ Orientalis, captos vel occisos insignes viros his plures recenset: & in Epistolâ ad Lotharingos, ANDREAM *de Espeisse* captis annumerat. Dissuaserat certè, sed frustrà, congressus pro tempore illo cum Sarracenis ex diuino oraculo S. Franciscus ibi præsens, de cuius rebus cum Soldano gestis, pauca Iacobus Vitriacus Epistolâ illâ extremâ, plura S. Bonauentura in eius Vitâ cap. 9, & Marinus Sanutus in Secretis fidelium Crucis, Lib. 3. parte ii. cap. 7. & 8. Eò autem venerat S. Franciscus martyrij ardens studio; quâ palmâ potitus non est, ad labores alios Dei prouidentiâ eum reseruante: qui tamen si causam fuisset rogatus negatæ sibi à Deo martyrij coronæ; illâ (vt opinor) indignum sese affirmasset: eodem spiritu quo Franciscus alter labente quarto exinde sæculo, Xauerius (inquam) Indiarum & Iaponiæ Apostolus; qui cœlo iam receptus, Marcello Mastrillo ex vltimis difficillimi morbi angustijs admirabiliter ad virium firmitatem repentè traducto, præiuit hæc verba. *Aue lignum Crucis. Aue Crux pretiosissima. Me tibi totum dedico in perpetuum: & oro suppliciter, vt gratiam fundendi pro te sanguinem, quam Indiarum Apostolus Franciscus Xauerius, post tot exantlatos labores consequi non meruit, mihi licèt indignissimo largiaris.* Huiusmodi sanctis viris ad extrema quæque mortemque ipsam anhelantibus si quis fortè obloquatur, multasque potiùs Græco more accinat πολυχρονίας; referent illi haud cunctanter cum Ignatio Antiocheno ad bestias properante; *Ignoscite. Quid mihi prosit, ego scio.* Epist. ad Romanos.

FINIS.

FACVLTAS SVPERIORVM.

EGO Thomas le Blanc, Præpositus Prouincialis Societatis IESV in Prouinciâ Campaniæ, potestate ad hoc mihi factâ ab Admodùm Reuerendo Patre nostro Generali Gosvvino Nickel: & iuxta priuilegium eidem Societati concessum à Regibus Christianissimis, Henrico III. 10. Maij, 1583; Henrico IV. 20. Decembris 1606; Ludouico XIII. 14. Februarij, 1611; & Ludouico XIV. nunc regnante, 23. Decembris, 1650; quo omnibus regni sui Typographis prohibent, ne libros ab eiusdem Societatis hominibus conscriptos, absque Superiorum eius permissione imprimant; Permitto vt *Petri Francisci Chifletij Societatis IESV Presbyteri Diatriba de illustri genere S. Bernardi Abbatis Clareuallensis, cum Appendice*, à designatis ex eâdem Societate viris eruditis lecta & probata, typis excudatur. Necnon & *Odonis de Diogilo septem libelli de Ludouici Iunioris profectione in Orientem; Vita S. Bernardi auctore Iohanne Eremitâ; Herberti Turrium Sardiniæ Archiepiscopi de Miraculis libri tres; & alia quædam Opuscula, duodecimi post Christum sæculi historiam spectantia, ex manuscriptis codicibus ab eodem eruta, & nonnullis Notis seu Præfationibus illustrata.* Et quidem à Philiberto Chauance, Typographo regio, & Bibliopolâ Diuionensi, ad sex proximos annos. In quorum fidem has litteras manu nostrâ subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus, Diuione xv. Iunij, 1658.

THOMAS LE BLANC.

Locus sigilli.

INDEX.

693

FINIS

Errata sic corrige.

PAg. 13. versu 11. *Vitæ.* lege *Vitæ.* p. 23. v. 28. *ingressus & Hungatiam.* l. *ingressus est Hungariam,* p. 62. v. 5. *frudémque.* l. *fraudémque.* p. 99. v. 19. *ÿdem.* l. *idem.* p. 121. v. 27. *peniteret.* l. *pœniteret.* p. 127. v. 6. *nomne.* l. *nomine.* p. 138. v. 3. *cohibntes.* l. *cohibentes.* p. 142. v. 23. *atdorem.* l. *ardorem.* p. 280. v. *vlt.* *elericis.* l. *clericis.* p. 323. v. antepenult. *repidúmque.* l. *tepidúmque.* p. 352. v. 11. *Apropinquante.* l. *Appropinquante.* p. 361. v. 9. *contempore.* l. *contemptore.* p. 445. v. 4. ante finem *cœisse Trtense.* l. *cœpisse Tartense.* p. 461. v. 4. *vice Comitis.* l. *Vicecomitis.* p. 469. v. 8. *M. CC. XVIII.* l. *M. CC. XVII.* p. 523. v. 8. *consercatum.* l. *consecratum.* p. 574. v. penult. *fundarum.* l. *fundatum.* p. 598. v. 20. *seignenr.* l. *seigneur.*

ã, ẽ, ĩ, õ, A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N. O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, Aa, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Qq, Rr, Ss, Tt, Vu, Xx, Yy, Zz, Aaa, Bbb, Ccc, Ccc, Ddd. Eee, Fff, Ggg, Hhh, Iii, Kkk, Lll, Mmm, Nnn, Ooo. Ppp. Qqq, Rrr, Sss, Ttt, Vuu, Xxx, Yyy, Zzz, Aaaa, Bbbb, Cccc, Dddd, Eeee, Ffff, Gggg, Hhhh, Iiii, Kkkk, Llll, Mmmm, Nnnn, Oooo, Pppp, Qqqq, Rrrr,

DIVIONE,
TYPIS
PHILIBERTI
CHAVANCE

M. DC. LX.